۸۰ ایل حئکایه میز

آذربایجان حئکایه ادبیاتی آنتولوژی سی

80 İL HEKAYƏMİZ

حمید آرغیش

۸۰ ایل حئکایه میز

(آذربایجان حئکایه ادبیاتی آنتولوژیسی)

۱۳۸۰ ـ ۱۳۰۰

حمید آرغیش

Kızılözen Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, Edebiyat Serisi: 1

2012

Həmid Arğış

80 İL HEKAYƏMİZ

(Azərbaycan Hekayə Ədəbiyatı Antolojisi)

Adres:Yeniçarşı Caddesi, Kalkan Han, No: 36/2, Tomtom Mahallesi,
Beyoğlu-İstanbul

۸۰ ایل حئکایه‌میز

بیر نئچه سؤز ۹
ادبیات؛ حئکایه ادبیاتی و حئکایه ادبیاتیمیزین تاریخیینه بیر باخیش ۱۷

یازارلار و اثرلری

عباس پناهی ماکوئی ۳۵

ـ انتقام دسته‌سی

حبیب ساهر (آیدین) ۴۷

ـ بتول

ـ قونشوموز شاهقلوخان

گنجعلی صباحی ۵۷

ـ سونسوز محبت و گذشت

میرزا ابراهیموف ۶۹

ـ قارتال قفسده

قهرمان قهرمان زاده ۷۷

ـ چاغیریشا جاواب

محمدلو عباسی ۸۳

ـ قیزیل شعله‌لر

علیقلی کاتبی **۹۱**

ـ گنج فدایی

فتحی خوشگنابی **۹۷**

ـ پیلوو

بیگلر حائیلی **۱۰۳**

ـ تصادفی کؤمک

م. میشوولو **۱۱۳**

ـ صمد خانین مؤهورو

حمید محمدزاده **۱۲۵**

ـ موفته حامام!

عزیز محسنی **۱۲۹**

ـ آتا و اوغول

محمد رضا عافیت **۱۳۳**

ـ تویلارا گله‌ک

فیروز صادق زاده دادرس **۱۳۹**

ـ پیچاق سومویه دایاندی

الف . نورانلی **۱۴۵**

ـ سلمه خالا

صمد بهرنگی **۱۵۳**

ـ تلخون

باریشماز **۱۹۱**

ـ ایت میلچه‌یی

مرضیه احمدی **۱۹۷**

ـ ایلک اؤلوم تجروبه‌سی

ع. اورمولو **۲۰۷**

ـ نارگیله

ـ سلمه خالا

باقر رشادتی **۲۲۳**

ـ سو نوبه‌سی

ج. میاندابلی **۲۲۷**

ـ اؤلو دوروب میرده‌شیری یویور

یوسف بهنمون **۲۳۱**

ـ غم کؤلگه‌سی

ناصر منظوری **۲۳۹**

ـ ایبیشین ماتی توتدو

محمد قاضی **۲۴۷**

ـ عدالت افسانه‌سی

ایواز طاها **۲۵۷**

ـ داش قالاق

ـ آرخادان آدام گلیر

اسماعیل هادی **۲۶۵**

ـ کؤنز تاریوئردی

ع. آغ چایلی **۲۹۵**

ـ ایتگین اولدوز

ـ عاشیق ماهنی‌سی

علی داشقین **۳۰۵**

ـ بایراق کؤلگه‌سی

مرتضی مجدفر **۳۲۵**

ـ پهلوان

ـ آدسیزین آد قویما گونو

بهروز ایمانی **۳۳۹**

ـ غیرت قانادیندا

والی گؤزه‌تن ۳۵۱

ـ ایلک گولوش، سون گولوش

ـ سؤز من اؤزومم

صالح عطایی ۳۵۵

ـ چپه تو

ـ چؤل اؤرده‌یی

کیان خیاو ۳۶۱

ـ اوچوروم

محمد رضا لوایی ۳۷۵

ـ سونرا اوره‌ییمی اونلارا وئردیم.

ـ دئمک اینسان بئجه‌ردیرسن؟!

دنیز ۳۸۵

ـ قارا پول

ـ سئوگی ـ یوخو ـ ساز

کیان صفری ۳۹۳

ـ تورپاق

آراز احمد اوغلو ۳۹۹

ـ مومو دونیا

توغرول آتابای ۴۱۵

ـ مانقورت

ـ کؤلگه‌سیندن قاچان آدام

کهریز میران ۴۳۵

ـ مزارین بؤیوکلویو

حمید آرغیش ۴۳۹

ـ سون یاسا

ـ وفاسیز

قایناقلار ۴۴۹

ـ کیتابلار

ـ درگی و گونده‌لیک‌لر

بو دفترین توپلانما و یازیلماسینین ایلکین آددیملاری ۱۳۷۳ ده گؤتورولموشدور یعنی اورتا مکتبده تحصیل آلدیغیم ایللرده. کیتابین مکمل نسخه‌سی ۱۳۸۶ دا سونا چاتمیشدیر اما نه یازیق کی کیتابین مکمل نسخه‌سی بیلگی سایارلا بیرگه یاغمالاندی. قایناقلار، نوتلاریم و کیتابلاریم هئچ بیری گئری وئریلمه‌دی. کیتابی یئنیدن ایشلمک مجبوریتینده قالدیم.. ایش بو گونه قدەر اوزاندی و کیتاب نقصانلارلا دولو اولدو...

کیتابی ایشله‌دییم ایللردن بری ان اؤنملی سورونوم قایناقلار اولموشدو. بو اوزدن بو کیتابین قایناقلاری باشقا تدقیقی کیتابلاردان بیر آز فرقلی اولموش و اؤزونه عائید اؤزه‌للیک‌لری واردیر.. گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتینی آراشدیرماق ایسته‌ین آراشدیرماجی و یا بو ساحه‌یه واریب بو قونونو تارایيب بیلگی‌لنمک ایسته‌ین هر بیر حئکایه سئوەر، آجی بیر واقعیتله اوغراشیر: «قایناق قیتلیغی!!»

بو گونه قدەر هئچ بیر محقق و ادیب گونئی آذربایجانین حئکایه ادبیاتینی باغیمسیز بیر ادبیات کیمی اینجه‌له‌ییب، آراشدیرمامیشدیر و بو نده‌نله بو ساحه، تدقیق ائدیلمه‌میش، گیزملی و خام کیمی قالمیشدیر.. بیر اؤلکه‌نین «حئکایه ادبیاتی» سؤز قونوسو اولورسا یعنی ایش اولدوقجا گئنیش و اطرافلی دیر و بو ایش بیر نفر آراجیلیغی ایله دئییل؛ بلکه آکادئمیک اولاراق دوزه‌نلی بیر بیچیمده بیر گروه طرفیندن گؤرولمه‌لیدیر.. اما تاسوفلر کی، بو گونه قدەر بو موضویا اؤترگی و اوزئی‌سل (صوری) شکیلده باخان دا اولمامیشدیر و الینیزده‌کی کیتاب بو یولدا گؤتورولموش ایلک آددیم ساییلیر....

بو گونه قدەر «گونئی آذربایجان ادبیاتی تاریخی» و یا «آذربایجان ادبیاتی تاریخی» باشلیغی آلتیندا گونئیده و یا قوزئیده بیر سیرا کیتابلار یاییلیب‌دیر. بونلارین هئچ بیرینده گونئی حئکایه‌سینه یئر وئریلمه‌میش، اوندان سؤز آچیلمامیشدیر... هابئله اونا یئترینجه اؤنم وئره‌ن و یا اؤنم وئرمک ایسته‌ین کیمسه ده اولمامیشدیر.. آنجاق

ادبیاتچی‌لاریمیز حئکایه‌دن سؤز گلدیکده بیر - ایکی یازارین قیسا بیوگرافیسیله اثرلریندن پارچالار وئرمه‌یه قناعتلنمیشلر...
بئلنجی بیر دورومدا بئله بیر کیتابین اورتایا چیخماسی لازیم و گره‌کلی ایدی.. آنجاق کیمسه بو موضوع حاققیندا آراشدیرماق ایستمه‌دیییندن بو ایش بیر نفرین بوینونا دوشموش و کیتاب مکمل اولمایان بیچیمده اؤنه چیخمیشدیر.
سیرادا فایدالاندیغیمیز قایناقلار حاققیندا بیر آز آچیقلاما وئرمک لازیم دیر. بو کیتابین قایناقلارینی اوچ حیصّه‌یه بؤلمک مومکوندور:
۱ ـ کیتابلار
۲ ـ ادبی مجموعه‌لر
۳ ـ گونده‌لیک‌لر، درگی‌لر و بو کیمی نشریاتلار..

۱ـ کیتابلار:

«جنوبی آذربایجان ادبیاتی آنتولوژیسی»

جنوبی آذربایجان ادبیاتی آنتولوژیسی دؤرد جیلدده نشر اولوبدور. بیرینجی جیلد فولکلور و ۱۹ - جو عصر ادبیاتی، ایکینجی جیلدده ییرمینجی عصرین اوللریندن ۱۹۴۱ قده‌ر کی ادبیات، اوچ و دؤردونجو جیلدلرده قیرخینجی ایللردن معاصیر دؤوره قده‌رکی ادبیات یئر آلیبدیر. سونونجو جیلد ۱۹۹۴ - ده چیخیب. اصلینده بورادا ۱۹۸۰ - جی ایللره قده‌رکی ادبیات احاطه اولونوبدور.. آنتولوژیده شعر داها چوخ یئر توتور، آنجاق گونئی نثر یازارلاری‌نین نئچه‌سینی اورادا تاپماق اولار. بونودا خاطیرلایاق کی، کیتاب سووئت دؤورو حاضیرلانمیش اولدوغو اوچون سئچیلمیش اثرلرین ایچینده اورتاق بیر ایدئولوژی ایزی گؤرونمکده‌دیر..

«آذربایجان یازیچیلاری»

تیمور احمدوف طرفیندن ۱۹۹۵ ـ جی ایلده نشره وئریلمیشدیر. بو کیتابدا گونئی یازیچیلاریندان نئچه یازارین بیوگرافیسی و اثرلریندن اؤرنک‌لر وئریلمیشدیر.

«یئددی نار»

بو کیتاب نادر ائلخان طرفیندن حاضیرلانمیشدیر. کیتابا ۷ حئکایه و بیر مقاله - ائله بو قلم صاحیبیندن - داخیل دیر. داخیل اولان اؤیکولر معاصیر گونئی آذربایجان یازارلاریندان اولموشدور، یعنی ۱۳۵۷ ـ جی ایلدن ۱۳۷۹ ـ جو ایله‌جن.. بو کیچیک اثر معاصیر حئکایه‌میزین نمونه‌لریندن توپلانمیش ایلک اثردیر. کیتاب ۱۳۷۹ ـ جو ایلده خوی دا نشر اولموشدور.

«آذربایجان حئکایه‌لری»

بو کیتابی حاضیرلایان محمد صبحدل جنابلاری دیر. صبحدل دؤرد جیلدده نظره آلمیش «آذربایجان حئکایه‌لری» کیتابین بیر و ایکینجی جیلدینین نشرینه موفق اولموشدور. بو کیتابلار جنوبی آذربایجاندا نشر اولسادا، آنجاق جنوبی آذربایجان حئکایه ادبیاتینی مستقل بیر ادبیات اولاراق نظره آلماییبدیر.. کیتاب «آذربایجان حئکایه ادبیاتینی» بوتون بیر وارلیق کیمی منیمسه‌میش و اینجه‌لمیشدیر.. اورتایا چیخان یازارلارین چوخو دا قوزئی آذربایجاندان اولموش دور. (بیرینیجی و ایکینجی جیلدلر بئله‌دیر.. اوچ و دؤردونجو جیلدلر چیخماییب هله)..

«ایران تورک ادبیاتی آنتولوژیسی»

بو کیتابین مؤلیفی پروفسور علی قافقازییالی اولموشدور. بو اثر آلتی جیلدده حاضیرلانمیشدیر. کیتابین آلتینجی جیلدی ایکی حیصه‌یه بؤلونموشدور. بیرینجی بؤلوم شاعیرلر و شعرلر، ایکینجی بؤلوم ایسه یازارلار و اثرلری. یازارلار بؤلومونده گونئی آذربایجانین نئچه یازاریندان قیسا بیوگرافی وئره‌رک اثرلریندن ده نمونه و پارچالار گتیریلمیشدیر. بو قاینـاق قیتلیغیندا قافقازییالی‌نین اثری دیقّت مرکزینده دورماقدادیر. نییه کی همین اثر، گونئی آذربایجان ادبیاتینی و اونونلا بیرگه گونئی حئکایه‌سینی تورکیه‌ده تانیتدیرمیش و تورکیه اوخوجولارینی گونئی نثری و اونون ادبیاتی ایله تانیش ائتمیشدیر.. آنجاق قافقازییالی‌نین اثرینده بعضی نوقصانلار گؤزه چارپماقدادیر. بیر چوخ یازارلارین آدی کیتابا داخیل دئییلدیر و بعضا بیر چوخ یازارلارین حیاتی و بیوگرافیسی بوش قالمیش و یا بیر یازار حاققیندا

یانلیش بیلگی وئریلمیشدیر.. بوتون بونلارلا بئله قافقازییالی‌نین «ایران تورک ادبیاتی آنتولوژیسی» اثری بعضی نوقصانلارا باخمایاراق گونئی آذربایجان ادبیاتی و کولتورو حاققیندا یازیلمیش ان دولغون و ان دَیَرلی قایناق اثرلردن بیریدیر.

ایران تورکلری

بو سون ایللرده چاپا حاضیرلانمیش اثر، یئنه پروفسور علی قافقازییالی‌نین دیر. کیتابین سون حیصه‌سی «ایران تورک حئکایه و رومانلاردان سئچمه‌لر» آدی آلتیندا اورتایا چیخمیشدیر. بو بؤلومده گونئی آذربایجان و ایراندا یاشایان یازیچیلاریمیزین حئکایه و رومانلاریندان پارچالار وئریلمیشدیر. بورادا بیر چوخ یازارین آدی و اثرلریندن پارچاسی اؤرنک اولاراق وئریلمیشدیر. بو اثر ایران تورک ادبیاتی آنتولوژی کیتابیندان داها مکمل دیر. بورادا ۱۳۸۰ دان بویانا اوراتایا چیخان و گنج یازارلاریمیزین آد و اثرلری داخیل دیر..

۲ ـ ادبی ـ بدیعی مجموعه‌لر

گونئی آذربایجاندا باسین ادبیاتی تاریخینی آراشدیردیقدا «ادبی مجموعه»لرین یئری بعضا کیتاب و درگیلرله توتوشدورمادا داها اؤنملی بیر موقعیتده اولدوغونو گؤروروک. مختلف ایللر و دؤورلرده چئشیدلی ادبی مجموعه‌لر نشر اولموشدور. الینیزده‌کی دفترین ماتریاللارینی آختاراندا ادبی مجموعه‌لرین یئری داها پارلاق شکیلده عیان اولدو، نییه کی بیر چوخ نثر و حئکایه نمونه‌لریمیز همین ادبی مجموعه‌لرین صحیفه‌لرینده گیزلیدیر. بیر چوخ حئکایه‌لر ائله بو مجموعه‌لرده ایلک باسینا چیخمیش، سونرالار دا کیتاب شکلینه سالینامامیش حالدا قالمیشدیر.

بو گونه قده‌ر گونئی آذربایجان ادبیاتی ایله باغلی بیر چوخ ادبی مجموعه نشر اولونموشدور. و تاسوفله بو مجموعه‌لرین قاباریق اورتاقلیغی اونلارین عؤمورلری‌نین آز اولدوغودور. بلکه ده ائله ادبی مجموعه‌لرین عؤمورو آز اولمالیدیر!!!

گونئی آذربایجاندا نشر اولان ادبی مجموعه‌لردن گونش، یئنی یـول، آلیشـیق و س. آد آپارماق اولار.

۳ ـ گونده‌لیک‌لر، درگی‌لر و بو کیمی باسینلار

۱۳۰۰ ـ جی ایلدن بری گونوموزه قـده‌ر بیـر چـوخ گونـده‌لیـک و درگـی مختلـف زامانلاردا مختلف دوشونجه و مسلکدن آسیلی اولاراق باسیلمیشدیر. بو گونده‌لیک و درگی‌لرین صحیفه‌لرینده گونئی آذربایجان حئکایه‌سیندن پارچـالاری دا سـئچمک مومکوندور. دئمک بیزیم بو آنتولوژینین اساس قایناغی همین درگی و گونده‌لیک‌لر اولموشدور. یازارلاریمیزین بیر چوخ حئکایه‌لری همین گونده‌لیکلرین صحیفه‌لرینده ثبت اولموشلار. بیر چوخ یازارلاریمیزین اثرلـری مسـتقل بیـر کیتـاب فورماسـینی آلمادان اؤنجه دؤورو مطبوعاتدا باسیلمیشلار. تاسوفله بئله بیر قایناغا اساسلانماق دا اؤزونه عائید اؤزه‌ل چتینلیکلری مئیدانا قویور . بـو چتـین‌لیکلـرین بیـر ایکیسـینی سیرالاماق لازیم گؤرونور چون بـو دفتـرده هـر بیـر یانلیشـلیق چیخمـا احتیمـالی اولورسا اونـا سـبب اولا بیلـر. بیرینجیسـی و ان اؤنملیسـی یـازارلارین کیملییینـه قاییدیر. بعضی یازارلاریمیز دؤورو مطبوعاتدا اثرلرینی نشر ائدن زامان، تاخما بیر آد قوللانمیشلار (بیزیم ادبیاتدا تاخما آدین اساس رولو واردیر.. یازاردان چوخ تاخما آد وار!!!) بـو ایسـه بـو قاینـاق قیتلیغینـدا یـازارین کـیم اولـدغونو تانیمـاق ادبیـات آراشدیرانینی داها چتین‌لییه سالیر.. هله بیر یازارین نئچه دنه تاخما آد قوللاندیغی کناردا قالسین... بیر اؤرنک؛ ۱۳۲۴ ـ جو ایللـرین دؤورو مطبوعـاتینی آراشـدیراندا، آذربایجان گونده‌لییینده «بتول» عنوانلی بیر حئکایه‌نی «آیدین» ایمضاسـیلا چاپـا وئره‌ن بیر یازارا راستلاشدیم. آیدین"ین حئکایه‌سی، حئکایـه ادبیـاتیمیزین ایلـک نمونه‌لریندن اولدوغو اوچون اونون کیم اولدوغونو تانیماق واجیب گؤرونـوردو. یـاش باخیمیندان باخاساق حئکایه چاپ اولان زامـان، ۳۰ ایـل سـونرا هلـه مـن دونیایـا گله‌جک ایدیم. بو او دئمک دیر کی ایش هئچ آسان دئییل .. باشقا قاینـاقلاردا(!) دا بو یازاردان هئچ سؤز گئتمه‌میشدی. حئکایه‌نی بیر دفتـره کؤچـوروب سـاخلادیم.. آنجاق سونرالار او حئکایه‌نی شعر فورماسیندا حبیب ساهیرین "سـحر ایشـیقلانیر"

کیتابیندا باشقا بیر آدلا گؤردوم. بئله‌کی حبیب ساهیر او نثر حئکایه‌نی چوخ باجاریقلا شعره چکمیشدی. شعرین آدین ایسه ده‌ییشه‌رک «گولشن» قویموشدو. نهایت یازارین حبیب ساهیر اولدوغو بللی اولموشدو. حبیب ساهیرین قیسا حئکایه یازدیغینی بیلیردیم.. و بو سون گونلرده بیر مجموعه‌ده حبیب ساهیرین بیر خاطیره‌سینی اوخویاندا؛ او، ۱۳۲۴ ــ جو ایللرده آیدین تخلص ائتدییینندن دانیشمیشدی.

بو ساده‌جه بیر نمونه اولاراق وئریلدی. هله بو گونه قده‌ر بعضی حئکایه یازارلاریمیزین کیملییی حاققیندا اطرافلی بیر معلومات الده ائده بیلمه‌میشیک. آنجاق اونلارین اثرلرینی کنارادا قویا بیلمزدیک. اونلارین رولو حئکایه‌میزین یارانماسیندا و بینوره‌سینین توخونماسیندا اؤنملی دیر.

گونده‌لیک‌لره قایناق اولاراق اساسلانماق باشقا بیر چتین‌لییی اورتایا چیخاردیر.. بو گونه قده‌ر گونئی آذربایجاندا بیر چوخ گونده‌لیک، هفته‌لیک و درگی ۱۳۰۰ ـ جی ایلدن بویانا باسیلیبدیر. بو گونده‌لیکلرین تامام صحیفه‌لرینی تاراماق چتین‌لییی بیر کناردا قالسین، بونلارا ال تاپماق، باشقا چتین‌لیکدیر.. بونو خاطیرلاتمالی‌ییق کی بو آنتولوژینین حاضیرلانماسیندا الیمیزه دوشن اون مین‌لر صحیفه گونده‌لیک، نشریه و درگینی ورقله‌میشیک و بونو دا بیلدیرمه‌لی‌ییک کی، هله بیر چوخ نشریه و درگی الده اولمادیقدان دولایی گؤزدن قاچمیشدیر..

بو دفترده ۱۳۸۰ ـ جی ایللره‌جن اورتایا چیخان یازیچیلاریمیزین اثرلرینی آختارمیشیق. بورایا داخیل اولان حئکایه‌لرین اساس اورتاقلیغی یازارلارینین **حئکایه‌چی** اولدوغودور. کیتابا داخیل اولان یازارلاری تاریخ اساسدا سیرالامیشیق. بو ایسه حئکایه‌میزین تاریخ بویو گلیشمه‌سینی اؤنه چیخاردیر. اوولجه کیتابا رومان یازارلارینی و اونلارین دا اثرلریندن نمونه و پارچالار وئرمه‌یی دوشونموشدوک. آنجاق ایش بیریکنده کیتابین حجمی نئچه قات آرتیردی. بونا گؤره کیتابا ساده‌جه اؤیکو یازارلارینی داخیل ائتدیک. سئچیلمیش حئکایه‌لر ایسه شخصی سلیقه ایله سئچیلمیش و هئچ بیر ال آپارمادان کیتابا داخیل ائدیلیبدیر...

۱۳۸۰ ـ جی ایللردن بویانا یعنی بو سون ۱۰ ایلده بیر چوخ گنج یازار و ادبیاتچیمیز مئیدانا آیاق قویوبدور. اینترنت اورتایا چیخاندان سونرا بیر چوخ

یازاریمیز اؤز اثرلرینی ساده‌جه اینترنت اوزه‌رینده نشره وئریر.. بیر چوخ ادبیات سیته‌سی یارانمیش و او سیته‌لرده معاصیر حئکایه‌میزدن نمونه‌لرده وئریلمیشدیر.. معاصیر و گونوموزون حئکایه‌سی،گون پروبلئم‌لریله حئکایه‌میز آراسیندا اولان ایلگی و چاغداش حئکایه‌میزین دیلی و حئکایه توخوسونو بلکه سونراکی بیر کیتابدا آرادیق.

و سؤزون سونوندا یئری واردیر بو کیتابین حاضیرلانماسیندا منه یاردیم ائده‌ن بوتون فیکیرداشلاریم، یولداشلاریم و ادبیاتچی قلمداشلاریمدان دؤنه دؤنه تشکر ائده‌م. اونلارین منیم اختیاریمدا قویدوغو قایناقلار، کیتابلار و فیکیر دستک‌لری اولماسایدی کیتاب داها یئترسیز شکیلده چیخاجاقدی. یادا هئچ چاپ اوزو گؤرمه‌یه‌جه‌یدی...

حمید آرغیش
۱۳۹۱ - خوی

گونده‌لیک حیاتیمیزدا «ادبیات» کلمه‌سی اولدوقجا چوخ ایشله‌نیلن کلمه‌لردن بیری اولموشدور. بو ایشله‌تدیییمیز «ادبیات» سؤزو، عرب دیلی‌نین «ادب» کلمه‌سیندن آلینیبدیر. «ادب» سؤزو ایسه یاخشی اخلاق، تربیت و ... آنلامینی داشیماقدادیر. بیر آچیدان بو «ادبیات» سؤزو گؤرونوشده بیر آز فرقلی گؤرونور. ایچه‌رمه دایره‌سی گئنیش و بوتون ادبی اثر و موضوعلاری احاطه ائدیر. یارانمیش و اورتایا چیخانلاری ـ ایستر یازی فورموندا، ایسترسه شیفاهی شکیلده ـ چنبری آلتینا آلیر. بو او دئمکدیر کی، بوتون ماهنی‌لار، میللی و مذهبی سرودلار، فولکلوریک ناغیل و افسانه‌لر، آتا سؤزلری، یازیلی آبیده‌لر و س. ادبیات سایلیر. بونو نظره آلاراق کی، یازی و خط؛ آغیز ادبیاتیلا توتوشدورمادا چوخ آز بیر یاشا مالیک دیر...

دیگر طرفدن «ادبیات» سؤزونون آنلام و ایچه‌رمه دایره‌سی بوگونکو آنلامدا بیر آز قارما ـ قاریشیق دیر. بیر چوخ ادیب‌لر، ادبیاتین ایچه‌رمه دایره‌سینی محدودلاشدیرمیشلار. اونلار ادبی، سیاسی و تاریخی مقاله‌لری «ادبیات» حساب ائتمه‌میش، حتی قزئته و درگیلرده گئده‌ن آردیجیل نووئل‌لری ده ادبیات دایره‌سیندن دیشاریدا قئیده آلمیشلار. بعضی ادیبلر ایسه بونون ترسینی دوشونموش، آنجاق بو نؤوع یازلاری داشیدیغی ده‌یرله اؤلچمه‌یی وورغولامیشلار.

باتی اؤلکه‌لرینده لیتراتور Literture سؤزو لاتینجه «گؤزه‌ل یازی» آنلامینی داشییان Litterae‌دان تؤره‌نمیشدیر. بو باخیشدان «ادبیات»ین یازی شکیلده اولماسی اؤنملی دیر.

ادبیات سؤزونو بئله بیر شکیلده ده آچیقلاییب‌لار: «هر هانسی بیر خالقین، دؤورون و یا بوتون بشریتین یاراتدیغی علمی، بدیعی، فلسفی و سایره اثرلری‌نین توپلوسو. همچنین گئنیش آنلامدا، بوتون یاپیتلار (اثرلر) نظره توتولور.»[1].

[1] - آذربایجان دیلی‌نین ایضاحلی لوغتی. ج۱ . ص ۲۳۹

ادبیات اینسان یاشاییشینین اؤنملی آراجلاریندان بیریدیر. ادبیاتی اینسان‌سیز و اینسانی ادبیاتدان آیری نظره آلماق مدنی حیاتدا اولاناقسیزدیر. چونکو ادبیات گاه اونون روحونو اوخشایان، گاه اونون وارلیغینی مدافعه ائده‌ن و گاه گووه‌ن نقطه‌سی دیر. بو آرادا ادبیاتی مختلف یازیچیلار، مکتب‌لر و فیکیر صاحیب‌لری چئشیدلی صورتدده آچیقلاییبلار:

«ادبیات سؤزو صنعتی اولماقلا یاناشی وارلیغی صورتلرله عکس ائتدیریر. ادبیات حیاتین آیناسی اینساندا بدیعی هیجان اویادان بیر صنعت‌دیر».[1]

ژان پل سارتر «ادبیات نه‌دیر» کیتابیندا بئله بیر دوشونجه‌نی اورتایا قویور:

«ادبیاتین آماجی بیلیک و اؤزگورلویو الده ائتمک اوچون مبارزه دیر...»

ادبیات اوچ عنصردن یارانمیشدیر: «فیکیر، دویغو، ایفاده و یا تصویر»[2]

الف: فیکیر

اینسان طرفیندن یارادیلمیش هر بیر نسنه و یا هر بیر اولقونون اساس وجودو و تشکولو فیکیردیر. اینسان واسیطه‌سیله یارانان هر بیر ماده و اثره اؤنجه فیکیر نیازدی. «هگل» فیکیر و دوشونجه‌نین ماده‌یه اوستون و اؤنجول اولدوغونو بیان ائدیر. «ادبیات»ی یاراتماق اوچون بیر فیکیر گره‌کلی دیر.

ب: دویغو

ادبیاتی اولوشدوران ایکینجی عنصر دویغو و احساسدیر. شاعیرین شعرینده احساس و بیر صنعتکارین ایشینده ماراق و سئوگی اولماسا هر ایکی یارادیجیلیق بیه‌نیلمز.

«شاعیرین چکدییی نفس شعرده دویولماسا، اؤلو شعردیر.»[3]

شعرله قارشیلاشدیردیقدا، حئکایه و حئکایه ادبیاتیندا احساس داها آز ایشه گلیر. باشقا سؤزله، شعرده احساس و دویغو اوستون گلیر، حئکایه‌ده ایسه، دوشونجه.

ج: ایفاده

ایفاده و ائله‌جه «بیان» ادبیاتین بوتؤوله‌دیجی عنصرودور. هر بیر دوشونجه و احساس نه قدر گوجلو و هیجانلی اولورسا دا، بیان عنصری ایله قاتیشماسا یارانیب

---

[1] - ادبیاتشناسلیق ـ ص ۲۲

[2] - ادبیاتشناسلیق ـ ص ۲۲

[3] - خاطرات نرودا ـ پابلو نرودا

«ادبیات» اولا بیلمز. ایفاده ایکی بیچیم و اوسلوبلا اورتایا چیخیر: شیفاهی شکیلده و کتبی شکیلده.. ائله بورادان دیر کی شیفاهی یا آغیز ادبیات و کتبی ادبیات اورتایا چیخیر. شیفاهی ادبیاتدان منظور دیل ازبری اولان ادبیاتدیر. بو ادبیات قدیم ایللردن بری تاریخ بویوندا یارانیب، وارسیل‌لاشیب، سینه‌دن سینه‌یه و دیلدن دیله گلیب چاتمیشدیر. آذربایجان شفاهی ادبیاتی دونیانین ان زنگین و دولغون ادبیاتلاریندان بیری سایلیر. آذربایجان تورک میللتی ملموس طبیعتدن آسینلنه‌رک مختلف فولکلور عنصرلرینی یاراتمیشلار. بو عنصرلر اطرافیندا یارانان ادبیاتدا آذربایجان میللتی‌نین تاریخی، یاشام طرزی، دوشونجه و اینانملاری دالغالانماقدادیر. شیفاهی ادبیاتیمیزدان ناغیل‌لار، آتالار سؤزلری، تاپماجالار و س. آد آپارماق اولار. شیفاهی ادبیاتیمیزین ایلک نمونه‌لریندن، «دده قورقود» کیتابینی آد آپارا بیلریک... کتبی یا یازیلی ادبیات، شیفاهی ادبیاتلا مقایسه ده گنج بیر ادبیاتدیر. بو نؤوع ادبیات آذربایجاندا ایلک دفعه ۱۳ ـ جو یوزایلده منظوم اولاراق یارانمیشدیر. او عصردن بری مکتوب ادبیاتیمیز سورعتله ایره‌لی‌لمیش و گونو گوندن وارسیل‌لاشما و گئنیشلنمه پروسئسینه گیرمیشدیر. مکتوب ادبیاتین ائتگیسینده و چوخ ایللر اؤتدوکدن سونرا، حئکایه ادبیاتیمیز دا یارانیر، ائله کی حئکایه‌نین یاشی آز اولسادا ادبیاتین واز کئچیلمز و ان اؤنملی قولو اولور.

بیر سؤزله بوگون حئکایه شعر ایله یاناشی ادبیاتی یارادیر. یعنی «ادبیات»ی شعر و حئکایه‌سیز تصور ائتمک اولاناقسیزدیر. دونیانین باتی اؤلکه‌لرینده حئکایه ادبیاتی‌نین یاشی ۳۰۰ ایله چاتیر. دوغو اؤلکه‌لرینده و آذربایجاندا ایسه، ۱۵۰ یاشی اولور...

مشروطه دئوریمینه (اینقلابینا) سبب اولان عامیل‌لردن بیری؛ باتی اؤلکه‌لریندن گلن فرقلی مدنیت و کولتور ایدی. بوگونکو آنلامدا، حئکایه ادبیاتی ایسه همین تؤحفه‌لردن بیریدیر. یوخاریدا قئید ائتدییمیز کیمی باتی اؤلکه‌لرینده حئکایه ادبیاتی بیزیم حئکایه ادبیاتیمیزلا توتوشدورمادا، داها اسکی بیر تاریخه مالیکدیر. اورادا بیر چوخ ادبی آخیملار تاریخ سوره‌جینده یارانمیش، گلیشمیش و یئرینی یئنی بیر ادبی آخیما وئرمیشدیر. گونئی آذربایجاندا یالنیز «رئالیزم» گلیشمیشدیر (بو ایسه بللی و معین ندنلردن آسیلی اولاراق.. بو گلیشمه اولدوقجا اوزئی‌سل

(صوری) و یئته‌رسیز اولموشدور..). مشروطه دئوریمینه کیمی اؤلکه‌یه فئودالیزم حاکیم ایدی. فئودالیزمی بیر باخیشدان دورغون تاریخ[1] آدلاندیرساق هئچ ده یانیلمامیشیق. فئودالیزم مطلق دورغونلوق آرایییر. ده‌ییشیم ایله هئچ بیر ایلگیسی یوخدور. بو اوزدن او دؤورلرده یارانان افسانه و ناغیل‌لاردا «مطلق» خاراکتئرلره راستلاشیریق. یعنی خاراکتئرلر یا تام اولوملو، یاخشی و نجیب رول داشیییر یادا تام ترسینه اولومسوز، چیرکین و پیس‌دیرلر. ها بئله بو افسانه و حئکایه‌لرده اولایلار مطلق بیر زاماندا و ثابیت مکان‌لاردا اوز وئریرلر..

فئودالیزم آوروپا و باتی اؤلکه‌لرینده ۱۷ و ۱۸ ـ جی عصرلرده کسه‌ردن دوشور. ایلک «رئالیزم» یازارلاری «رابله» و «سروانتس» فئودال داشییان ده‌یرلری لاغا قویورلار و حئکایه‌نین بوگونکو آنلامدا گئده‌ن بیناسی‌نین ایلک تمل داشلارینی دوزورلر. بو ایکی یازار اثرلرینده، اؤنجه اولان «حئکایه»لر ناغیل، افسانه و حئکایت و س. فورمادا یاشاییردی. آذربایجاندا ایسه مشروطه اینقلابیندان اؤنجه «حئکایه» دئیه بیر اثر یازیلمامیشدیر. هر نه وار ناغیل، افسانه و س. دیر. مشروطه اینقلابیندان سونرا حئکایه‌ده اولان «زامان» و «مکان» ثابیت و «مطلق» قالا بیلمزدی. بو اؤزه‌للیک آوروپادا ۱۸ ـ جی یوزایلده اؤزونو گؤسترمیشدی. ۱۸ – نجی یوزایلین حئکایه‌لرینه زامان و مکان عنصرلری آرتیریلیر و «رومانس» آدلی بیر ادبی ژانر یارانیر. رومانس حماسی، لیریک و خیالی بیر حیکایتدیر و حادیثه‌لری‌نین ایلک نمونه‌لری «رئالیزم» فورماسیندا اولموشدور. نییه کی هامان ایللرده رئالیزم آوروپادا و باتی اؤلکه‌لرینده ائتکی بوراخان اوسلوب کیمی سایییلیردی. آوروپادا فئودالیزم داغیلان ایللرده معیشت باخیمیندان اورتا بیر طبقه وجودا گلیر. رئالیزم ایسه همین طبقه آرایجیلیغی‌یلا یارانیر و فئودالیزمین قارشیسینا چیخیر. ۱۹ ـ جو عصرده "حئکایه" بورژووایا قارشی چیخیر.. بورژوار بو عصرده دونیانی صنعتی کاپیتالیزمه ساری سوروکله‌ییردی. سؤزون قیساسی بو کی بوگونکو حئکایه‌نین یارانما و گلیشمه‌سینده تاریخده باش وئرمیش توپلومسال حادیثه‌لرین رولو دیقته

[1] ـ دورغون تاریخ و حئکایه؛ بو حاقدا آرتیق معلومات اوچون باخ : قصه نویسی ـ رضا براهنی

لایق دیر. «والتر آلن»، «آرنولد کئتل» و «آین وات» کیمی تنقیدچی‌لر، توپلانیش و تاریخین حئکایه‌نین یارانماسیندا اونودولماز رول اولدوغونو وورغولامیشلار...

حئکایه‌نین یازیلیشنا گلدیکده، حئکایه‌نین اساس نئجه‌لییی نثر (سه‌پیک=sepik) فورموندا اولماسی‌دیر.. «نثر» لغت ده "ساچیلمیش" و "داغینیق‌لیق" دئمکدیر. ادبیاتدا، وزن و قافیه‌دن آسیلی اولمایان بوتون و قاوراملی سؤز و یازی نؤوعودور. نثری بئله‌ده آچیقلاماق اولار؛ نثر، بیر مفهوم و دوشونجه‌نی بیان ائتمک آماجیله هماهنگ (اویومسال) جمله‌لر قالیبینده نئچه کلمه‌نین توپلانتی‌سیندان عیبارت دیر. داها قیسا شکیلده دئسه‌ک نثر بیر قاورامی داشییان جمله‌لردن اولوشور.
ادبیاتین چئشیدلی قوللاری اولدوغونو بیلیریک. آنجاق هانسی بیر یازینی «حئکایه ادبیاتی» دایره‌سی ایچینده ساخلامالی‌ییق؟ باشقا سؤزله دئسه‌ک، هانسی یازی حئکایه ادبیاتینا عائیددیر؟ بونو حئکایه اوزمانلاری بئله آچیقلاییب‌لار:
«هر بیر یازی و سؤیله‌نتی‌نین تخیلی و یارادیجی‌لیق حیصه‌سی اونون تاریخی و گئرچک‌لییندن اوستون اولورسا او یازی حئکایه ادبیاتینا داخیلدیر». بو آچیقلامانین ایچه‌رمه دایره‌سی هله ده اولدوقجا گئنیش و هر طرفلیدیر. یعنی بوتون ادبی فورمالار بونا داخیلدیرلر. آنجاق بوگونکو آنلامدا یالنیز نثر و روایی (آنلاتیسال) شکلینده اولان یازیلار حئکایه ادبیاتینا عائیددیرلر...
حئکایه ادبیاتینین نه اولدوغونا قیساجا گؤز آتدیق؛ آنجاق اساس «حئکایه»نین نه اولدوغونودا بیلمه‌لییک.!
«دونیا ادبی اصطلاحلارین ایضاحی» کیتابیندا حئکایه بئله آچیقلانیبدیر:
«اولایین آچیقلاماسی و آنلاتیمی اوچون عامی بیر کلمه‌دی. حئکایه ادبیاتیندا؛ «حئکایه» ایکی متضاد قروپون چکیشمه و چالیشمالاری‌نین گؤستریشی دیر بیر آماج اوغروندا»[1]
هر بیر وارلیغین اؤزونون نئچه عنصردن یاراندیغینی بیلیریک. بو آچیقلامالاری گؤز اؤنونه آلاراق، «حئکایه» ده بیر وارلیق اولاراق نئچه عنصرلردن یارانیبدیر..

[1] ـ عناصر داستان . ص ۳۲

رابرت لوییس استیونس (۱۸۹۴ ـ۱۸۵۰) دئییر: حئکایه یازماغا تکجه اوچ یول وار. ایمکانی وار یازار بیر طرح (Plot) نظره آلاراق، اونا خاراکتئرلر آرتیرا.. یا خاراکتئر نظره آلاراق، حادیثه و موقعیت (Situation)لری خاراکتئری گئنیش‌لندیرمک اوچون سئچه ویا ایمکانی وار موقعیتی دوشونه‌رک خاراکتئر و اکتیوی (عمل) اونلارا یاراشدیرا... بو سؤزلردن "حئکایه"نین اوچ اساس عنصورو اولان طرح، خاراکتئر و واقعیت و عمله صاحیب اولدوغو بلیرلنیر...

ای. ام. فوستر حئکایه‌نی بئله ایضاحلاندیریر: «حئکایه اولقولارین بیانی دیر زامانین اؤتوشونده»[۱] .. بو آچیقلامادان دا حئکایه‌نین ایکی دیگر عنصری آیدینلاشیر؛ زامان و حادیثه..

حئکایه حاققیندا ایلک آچیقلاما وئره‌ن ارسطو، «بوطیقا» اثرینده حئکایه‌یه اوچ اساس بؤلوم آییرد ائدیر. ۱ـ باشلانغیج ۲ ـ اورتا ۳ ـ سون نقطه

ارسطونون حئکایه‌یه باخیشی گئنل‌لیکده کلاسیک بیر گؤروشدور. مدرن و یئنی حئکایه‌لرده ارسطونون بو فورمولونا دایانانلار اولدوقجا آزدیر.

بوتون بونلاری گؤز اؤنونه دوزه‌رک حئکایه‌نین وارلیغینا نئچه عنصور گره‌کلی‌دیر:

۱ـ تاسلاق ۲ ـ خاراکتئر ۳ ـ حادیثه و عمل ۴ ـ زامان ۵ ـ مکان و س.

اؤیکو (nouvelle) **یا «قیسا حئکایه»**

بو یازیدا «حئکایه» سؤزو، (short Story) کلمه‌سی معناسیندا ایشلنیر.. آنادولو تورکجه‌سینده «اؤیکو» دئییلن، قوزئی آذربایجاندا «حئکایه» آدی آلتیندا ایشله‌نن و فارسجادا «داستان کوتاه» آدلانان ادبی ژانر، حئکایه ادبیاتی‌نین أن تانینمیش و گئنیش شکیلده قارشیلانان قولودور.. گونئیده ایسه بعضا همین معنادا ایشله‌نیر. آنجاق بو یازیدا بیز «اؤیکو»نو ایشله‌دیریک..

یاشادیغیمیز چاغی «اؤیکو»نون باشقا حئکایه ادبیاتی ژانرلارینا؛ خصوصا «رومان»ـا غلبه‌سی کیمی بیان ائده بیله‌ریک. «ریموند کاروئر» (Raymond Carver) چاغیمیزین أن باشدا گلن حئکایه یازیچیلاریندان بیری، Principles of a

---

[۱] ـ جنبه‌های رومان. ای. ام . فوستر

Story اثرینده دئییر: «۱۹۶۰ ـ جی اون ایلللییین اورتالاریندا آنلادیم کی؛ اوزون حئکایه ادبیاتی اثرلرین اوستونه دیقتیمی توپلایانماییرام.. بیر نئچه مدت اوزون اثرلری اوخوماقدا ماراقسیز اولدوغوم اوچون، او تیپده اثر یازیب یاراتماقدا دا چتین‌لیک دویوردوم. زامان باخیمیندان تمرکز و دیقتیم اولدوقجا آزالمیشدی. ائله کی رومان یازیب یاراتماقدا اؤزومده هئچ بیر دؤزوم و حوصله اولدوغونو دویموردوم... بوگون شعر و حئکایه یازدیغیم بوندان آسیلی‌دیر». ریموند کاروئر بونو بیان ائتمک ایسته‌ییر کی، یاشادیغیمیز عصرده حئکایه یا اؤیکو، «حئکایه ادبیاتی»نین ان اؤنملی نؤوعودور. مدرنیزم حیاتدا یاشاماق رومان و اوزون حئکایه‌لری اوخوماغا بوش زامان قالماییر. اؤیکو یا قیسا حئکایه داها اؤنملی‌دیر..

ادبیاتچیلار و حئکایه ادبیاتی بیلگین‌لری حئکایه‌نی مختلف شکیلده ایضاح ائدیب، آچیقلاییبلار.

دوکتور هئیت «ادبیاتشناسلیق» کیتابیندا حئکایه‌نی بئله آچیقلاییب‌دیر:

«حجم‌جه بؤیوک اولمایان تصویر ائدیلن حادیثه‌یه، تحکیه اصولو ایله وئریلن نثر اثرینه حئکایه {اؤیکو} دئییلیری.»

باشقا بیر ایضاحجا «روایت شکلینده کیچیک ادبی نثر اثر»ینه اؤیکو دئییلیر.

اؤیکونون (داستان کوتاه) رومان و شعر ایله مقایسه ده گنج یاشلاریندا اولدوغونو بیلیریک. بو گون اؤیکو دئدیییمیز ادبی ژانر، ۱۹ ـ جو عصرین ایلک ایللرینده آمئریکالی یازار ادگار آلن پو (۱۸۴۹ ـ ۱۸۰۹) و روس یازاری نیکولای واسیلی یوویچ گوگول (۱۸۵۲ ـ ۱۸۰۹) طرفیندن یارادیلمایا باشلانمیشدیر.[۱] روس یازاری گوگول"و اؤیکونون آتاسی کیمی ده‌یرلندیرسه‌لرده آنجاق اؤیکونو بیر ادبی فورما کیمی آچیقلاییب ایضاح ائده‌ن یازار، ادگار آلن پو اولموشدور. پو"-نون اؤیکولرینده داها شیددتلی گؤزه چارپان عنصر، اوخوجویا درین تاثیر بوراخماق ایدی. پو، آیدینجا چالیشیردی کی، اوخوجونو واحید بیر ائتکی (تأثیر) دایره‌سی ایچینده ساخلاسین. بو اوزدن اونون اؤیکولرینده «غیر عادی» حادیثه‌لر، قورخولو مکانلار،

[۱] ـ بیر گؤروشه گؤره ۱۴ ـ جو میلادی یوز ایللیگینده یازیلان «بوکاچیو»نون اثری اولان «دئکامئرون» و «چاسئر»ین یازدیغی «کانتئربری حئکایه‌لری» ایلک اؤیکو اؤرنک‌لری دیرلر.

گوجلو و قوی تلقین و ایناندیرما، آغیر و هیجان دوغوران بنزه‌تمه‌لر و توصیف‌لر بوللوجا گؤزه چارپیر.
ادگار آلن پونون اؤیکولرینین ترسینه، گوگولون حئکایه‌لری اولدوقجا دویولان و عموم طرفیندن سئزیلن بیر اوسلوبدا قلمه آلینیردی. گوگول حئکایه‌لرینین خاراکتئرلرینی عادی و یوخسول آداملاردان سئچیر، اونلارین حیاتلارینی تصویر ائدیردی. گوگول ایله چاغداش اولان روس یازاری ماکسیم گورگی دئییر: «هامیمیز گوگولون عباسی آلتیندان چیخمیشیق». بو ایسه گوگولون اؤیکوده دانیلماز رول اویناديغینی وورغولاییر. اؤیکونون ایلک تمل داشلاری پو و گوگول طرفیندن قویولسادا هنری جیمز (۱۹۱۶ـ۱۸۶۳)، دی. اچ. لارئنس (۱۹۳۰ـ۱۸۸۰) و ویرجیینیا وولف (۱۹۴۱ـ ۱۸۸۲) کیمی یازارلار طرفیندن اینکشاف و تکامولا چاتمیشدیر.
قئید ائتدیییمیز کیمی پو اؤیکونو بیر ادبی ژانر کیمی آچیقلامیشدیر. او، ۱۸۴۲ ـ جی ایلده «ناتانیل هاسورن»-ون حئکایه کیتابینا یازدیغی ادبی ـ تنقیدی مقاله‌سینده اؤیکونو بئله آچیقلاییر: «یازار، اوخوجونو واحید بیر ائتکی (تأثیر) آلتینا آلمالیدیر. بئله بیر اثر ایسه یالنیز او حئکایه‌دن تؤره‌نه‌ر کی، اوخوجو او اثری بیر اوتورومدا ـ ایکی ساعاتدان اوزون سورمه‌سین ـ تام اوخویا بیلسین.» بو اوزدن اؤیکوده خاراکتئر و حادیثه‌لر محدودلاشیر. اؤیکو اینسان حیاتی‌نین بیر پارچاسینی تصویر ائدیر.
وئبستر سؤزلویونده اؤیکو اوچون ایلگینج بیر آچیقلاما دا واردیر: «خلاقه و قیسا بیر روایت اولاراق، محدود بیر خاراکتئرلرله یارانیر. بو خاراکتئرلر ایسه یالنیز و تک آکتیولرده ایشتراک ائدیرلر»...
اؤیکولری خاراکتئر، سؤیله‌نیش طرزی و بوی اساسدا آراشدیرماق مومکوندور. «رومان» دا خاراکتئرین بوتون احوالاتی، ایچ و دیش روحیه‌سی، مختلف موقعیت‌لرده گؤستردییی حالت و عمل‌لری گؤرمک مومکوندور. خاراکتئرلر زامان سوره‌سینده و مختلف موقعیت‌لرده تکوین‌لشیرلر. آمما اؤیکوده خاراکتئرین تکوین‌لشمه‌یه زامانی یوخدور. ایشتراک ائده‌ن خاراکتئرلر تکوین‌لشمیش حالدا اؤیکوده گؤستریلیر.. اوخوجونون ماراقلی گؤزلری قارشیسیندا خاراکتئرلر باش

وئرمیش یا باش وئرمکده اولان حادیثه ایچینده چابا گؤستریرلر.. یازار، اؤیکو قهرمانی حیاتی‌نین «حساس» و «یوکسلیش» یئرینی سئچیر. بیر حالدا کی رومانداا خاراکتئرین بیر قسمت یا تامام حیاتی، اؤخوجونون گؤزو اؤنونده دیر. باشقا شکیلده آچیقلاساق؛ اؤیکوده بیر کیچیک پنجره اوخوجویا آچیلیر. اوخوجو بو کیچیک پنجره‌دن قیسا بیر زاماندا خاراکتئرین او آندا اولدوغو و داشیدیغی حالت و رولونو گؤرور. خاراکتئر ایسه یالنیزجا اؤزونو گؤسته‌ریر؛ تکوین‌لشمیر.. داها دوغروسو تکوین‌لشمه‌یه زامان یوخدور. آلن پونون دئدیبی کیمی اؤیکو تخیلی بیر ژانردیر کی، واحید بیر حادیثه‌نی ـ ایستر مادی ایسترسه معنوی ـ قونوشور. بو تخیلی قطعه پارلامالی، اوخوجودا هیجان یاراتمالی یا اونا ائتکی بوراخمالی‌دیر.. باشلادیغی بیر نقطه‌دن اؤیکونون سونوناجان صاف و هامار بیر یولدا حرکت ائتمه‌لیدیر..

بوی باخیمیندان اؤیکونون مشخص بیر بویو دا یوخدور. بیر ـ ایکی صحیفه‌دن ییرمی یا حتی اوتوز صحیفه‌یه‌جن بویو اولا بیلر. یوخاریدا، آلن پونون دیلیندن یازدیق اؤیکو، بیر روایتی قطعه دیر کی اونو بیر اوتورومدا (یاریم ساعاتلا ایکی ساعات آراسیندا) اوخوماق اولار. اونون تام قسمت‌لری بیر موضوع اطرافیندا دیر. بیر اثری ایناندیرماغا چالیشیر.. یالنیز بیر واحید اثری...

بونو دا خاطیرلاداق کی بوگونکو تام اؤیکولر، پونون وئردیبی چرچیوه‌ده و اؤیکویه وئردیبی آچیقلاما اساسیندا سیغمایبر. بیر چوخ اؤیکولر بو آچیقلامانین دیشیندا اولاراق یازیلمیشلار...

یوخاریدا گتیردیییمیز گیریشلرله اؤز حئکایه ادبیاتیمیزا باخاق؛ آذربایجاندا حئکایه ادبیاتی ۱۹ ـ جو عصردن بری یارانمایا باشلامیشدیر. ایلک اؤنجه سید جمال الدین اسد آبادی.[1] آنجاق اؤلچولو شکیلده جلیل ممد قلیزاده (۱۸۸۶ ـ ۱۹۳۲) ایله یارانمایا باشلانیر. (پوچت قوتوسو ۱۹۰۲ ، اوستا زینال ۱۹۰۶ و س.) قلیزاده‌نین اؤیکولرینده رئالیزمین ایزی درین گؤرونمکده‌دیر. دئمک ادبیاتیمیز اؤیکو ساحه‌سینده رئالیزمدن باشلامیشدیر. جلیل ممد قلیزاده‌دن سونرا اورتایا چیخان

[1] ـ توغرول آتابای ـ و سنین حئکایه‌لریم.. ص ۶ (اؤن سؤز)

یازیچیلار او جمله‌دن س. ثانی آخوندزاده (۱۱۸۷۵ ـ ۱۹۳۹)، ع. شایق (۱۸۸۱ ـ ۱۹۵۹) و ع. سبی اوغلو قان ده‌میر (۱۸۸۹ ـ ۱۹۴۴) ایله حئکایه ادبیاتیمیز تمل‌لشیر..

گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتی، آذربایجان حئکایه ادبیاتینین داوامیندا قورولموش اولسادا باغیمسیز بیر وارلیغا صاحیبدیر. بو ایسه تاریخی، سیاسی و کولتوره‌ل حادیثه‌لردن آسیلی‌دیر.

گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتی تاریخینی قیسا شکیلده ۵ مختلف دؤوره بؤلمک مومکون دور.

- ✓ ۱۳۰۰ ـ جی ایلدن ۱۳۲۴ جو ایله کیمی
- ✓ میللی حکومت دؤورو
- ✓ میللی حوکومت دئوریلدیکدن سونرا ۱۳۵۷ اینقلابیناجان
- ✓ ۱۳۵۷ دن ۱۳۸۰ ـ جی ایله‌جان
- ✓ ۱۳۸۰ دان سونرا

گونئی آذربایجانین حئکایه ادبیاتی مستقل بیر ادبیات اولاراق ۱۳۰۰ ـ جی ایلدن بری باشلانمیشدیر.. بونا باخمایاراق بعضی ادبیاتچیلار، آذربایجان یازیچیلاری طرفیندن فارس ویا باشقا بیر دیلده یازدیغی اثرلری ده آذربایجان ادبیاتی سانمیش و حئکایه ادبیاتی تاریخیمیزی داها گئری‌یه آپارمیشلار. توغرول آتابای"[1] گؤره ایلک حئکایه نمونه‌میز سید جمال الدین اسد آبادی طرفیندن یازیلمیشدیر.۱ علی قافقازییالی، «ایران تورکلری»۲ کیتابیندا حئکایه و سئچیلمیش رومان پارچالاریندان اؤرنک وئره‌نده حئکایه ادبیاتیمیزین ایلک نمونه‌لرینی «میرزا عبدالرحیم ابوطالب‌زاده» (۱۸۳۴ـ ۱۹۱۱) و زین العابدین مراغه‌ای‌نین (۱۸۳۷ ـ ۱۹۱۰) «ابراهیم به‌یین سیاحتنامه‌سی» اثرلری بیلمیشدیلر.. لاکین آنا دیلیمیزده یازیلان ایلک حئکایه نمونه‌لریمیز ۱۳۰۰ ـ جی ایلدن سونرایا عائیددیرلر. و ایلک

---

۱ - « و سنین حئکایه‌لریم» کیتابی – اؤن سؤز

۲ - ایران تورکلری – ص ۷۳۹

اثر ایسه ظاهیرده ماکولو عباس پناهی‌یه عائیددیر. او ۱۳۰۴ ـ جو ایلده «پریشان» آدلی حئکایه‌سینی یئنی فیکیر روزنامه‌سینده نشر ائتمیشدیر.۱
حئکایه تاریخیمیزین ایلک دؤورو یازیچیلاریندان بیری ده علیقلی کاتبی اولموشدور. او ۱۳۲۰ ـ جی ایلده «وولقان» آدلی حئکایه‌سینی نشره وئرمیشدیر.
گونئی آذربایجان، ۱۳۰۰ دن ۱۳۲۴ ـ جو ایله‌جن اؤزه‌ل بیر سیاسی و ایجتماعی دوروم یاشاییردی. ایکینجی دونیا محاربه‌سی و محاربه بیتدیکدن سونرا یارانان اورتام، آذربایجانین سیاسی و ایجتماعی وضعیتینده درین تاثیر و ایز بوراخمیشدی. بو آرادا جامعه‌یه حاکم اولان دوشونجه و سیاسی ایدئولوژی ۱۳۲۴ ـ جو ایلده قورولان میللی حکومت دؤورونده یازیچیلاریمیزین اثرلرینده آیدین گؤرونمکده‌دیر. آزادلیغا هوس، آنا دیل، جاماعاتین یاشام طرزی و میللی حکومته دستک وئرمک او دؤنمده یازیلان حئکایه‌لرین اورتاق موتیولری ایدی. میللی حکومت دؤورو گونئی آذربایجان مستقل بیر دؤولت اولاراق ادبیاتی دا مستقل بیر پروسئیه داخیل اولموشدور. آنادیلیمیز اولان «آذربایجان تورکجه‌سی» میللی حکومت طرفیندن رسمی دیل اعلان ائدیلمیش و دستکله‌نیردی. شاعیرلر و یازیچیلار ایسه همین یارانان فضادا اؤزیارادیجی‌لیقلارینی مئیدانا قویموشدولار. همین دؤورده آذربایجان مطبوعاتیندا ادبی ـ بدیعی مجموعه‌لر یارانمیش و حئکایه ادبیاتیمیزدا دیرچلمه‌یه باشلامیشدیر. گونده‌لیکلرده و مطبوعاتین صحیفه‌لرینده دؤنه ـ دؤنه حئکایه‌لره و دیرچلمکده اولان نثر نمونه‌لریمیزه راستلاشیریق. محمدلوی عباسی، فتحی خوشگنابی، علیقلی کاتبی، قهرمان قهرمان‌زاده و س. بو دؤورون تانینمیش یازیچیلاریندان اولموشدولار.
میللی حکومت دؤورونده آذربایجانین ادبی دیلی داها پیشگینلشمیشدیر. گونده‌لیکلرده گئده‌ن حئکایه‌لرین چوخو خالق کوتله دیلینی قورویاراق ادبی فورماسینی ساخلاماقدایدی. یازیلان یازیلارین چوخو یئنی یارانمیش میللی حکومته دستک وئرمکده و اورتایا چیخان آزادلیغین دواملی و داها میللته فایدالی اولماغینی وورغولایان یازیلار ایدی. بیر ایل سوره‌ن میللی حکومت زامانی

---

۱ - آرتیق معلومات اوچون باخ : همین کیتاب، عباس پناهی‌نین بؤلومونه

آذربایجانین بیر چوخ آدلیم شاعیر و یازیچیسی آنا دیللرینده اؤز ایچ گوج و یئته‌نکلرینی سینادیلار. مطبوعات صحیفه‌لرینده حئکایه‌میز گئت ـ گئده او زامان دونیادا اوستون فورمالاری اولان رومانتیزم و رئالیزمی تجربه ائتدی. نئچه حئکایه توپلوسو دا بیر ایل بویوندا نشر اولدو. درسلیک کیمی حاضیرلانان آنا دیلی کیتابلاریندا دا دونیانین آدلیم یازیچیلارینین اثرلریندن ترجمه‌لر وئریلدی. هابئله قوزئی آذربایجان یازیچیلاری‌نین اثرلریندن ده نمونه‌لر درج اولوندو. بونونلا یاناشی گونئی آذربایجانین دا چاغداش یازیچیلاریندان دا اثرلر باسیلمیشدی...

تاسوفله بیر ایل سوره‌ن میللی حکومتدن سونرا یارانان آتموسفئرده گونئی ادبیاتی و گونئی حئکایه‌سی آغیر سیخینتی‌یلا قارشیلاشدی. بوتون اله کئچن تورکجه کیتاب و نشریه‌لری قالاق ـ قالاق اودا وئردیلر. بو ایش او قده‌ر جیددی و آغیر اولوندو کی، بو گون او دؤورون مطبوعاتی و نشریه‌لرینه ال تاپماق چوخ چتین و بعضا ایمکانسیز گؤزوکور. تورکجه یازیب اوخوماق یاساق اولدو. شاعیرلر و یازیچیلار شیکنجه‌یه معروض قالدیلار. بیر چوخ یازیچی سورگون و بعضیلری ده وطندن کؤچمه‌یه مجبور اولدولار (قهرمان قهرمان‌زاده، عباس پناهی و س.) آذربایجانا حاکیم اولان و «فتح آذربایجان» دئیه‌ن پهلوی حوکومتی گونئی آذربایجانی فرهنگی و سیاسی باخیمدان آغیر محرومیتده (یوخسونلوقدا) ساخلاماغا باشلادی. ۱۳۲۵ دن ۱۳۵۷ دئوریمینه کیمی بیر ال بارماقلاری سایی‌سیندا آنا دیلیمیزده حئکایه کیتابی نشر اولونمادی. گونئی یازیچیلاری فارسجا یازماغا مجبور قالدیلار. بونونلا بئله بو آغیر سیخینتیلارا باش أیمه‌ین و اؤز آنا دیلینده یازیب حتی گیزلینجه یایینلایان یازیچیلاری دا تاپماق اولار. بئلنجی یازارلاردان اؤرنک اولاراق گنجعلی صباحی‌دن «قارتال» حئکایه توپلوسو، صمد بهرنگی‌دن (تلخون حئکایه‌سی)، غلامحسین ساعدی «قوردلار نمایشنامه‌سی»، علی تبریزی‌دن «شاه اسماعیل» رومانی و..) آد آپارا بیلریک.

۳۲ ایل ایش باشیندا قالان پهلوی حاکمیتی دؤورونده گونئی آذربایجان ادبیاتی و اونلا یاناشی حئکایه ادبیاتیمیز دوراقلاما و گئریلمه دؤورونو کئچیردی. یارانان تضییق‌لر او قده‌ر نشر ادبیاتیمزدا آغیر ائتکی گؤستردی کی، ادبیاتیمیز شعر و فولکلوردا محدودلاشدی. بونون ایزینی هله عموم کوتله آراسیندا آذربایجان

تورکجه‌سینی یازماق اولارمی؟ دئیه سورانلاردان آنلاماق اولار.. لاکین ۱۳۵۷ اینقلابی بوسبوتون هرنه‌یی ده‌ییشدی. اؤلکه‌یه نسبی آزادلیق گلدی. ظاهیرده کی گیزلین قاداغانلار قالدیریلدی. لاکین بونا باخمایاراق هله پهلوی حاکمیتی دؤورونده کی شوونیسم اساسلی دوشونجه هله بعضیلری‌نین بئیینلرینده سورمکده‌دیر.

۱۳۵۷ ـ جی اینقلاب گئرچکدن ده بیر دئوریم ایدی. میللتین بیر چوخ ایجتماعی و سیاسی حیاتینی ده‌ییشدی. گونئی آذربایجان ادبیاتی دا پارلاق بیر آشامایا آیاق قویدو.. اینقلابدان یارانان اورتامدا آذربایجان تورکجه‌سینده بیر چوخ درگی و گونده‌لیک نشره باشلادی. یئنه شاعیرلر و یازیچیلاریمیز اؤز آنا دیللرینده یازماغا باشلادیلار لاکین یئنی نسل و گنج نسل اؤز آنا دیلینه ایدی. بونا باخمایاراق ادبیاتیمیز یئنی بیر مرحله‌یه آیاق باسیردی. یایینلانان تورکجه کیتابلارین دا سایی گئت ـ گئده چوخالیردی. دونوق قالمیش ادبیاتیمیز یاواش ـ یاواش اولسادا ایره‌لی گئدیردی. نشر اولان مطبوعاتدا حئکایه اؤرنکلری ده گؤزه چارپیردی...

حئکایه‌لرین نثری مدرن و یازیلارین موتیولری گؤز قاماشدیریجی اولماسا دا حئکایه ادبیاتیمیزین تاریخی گلیشمه‌سینده او دؤورون بؤیوک رولو اولموشدور. گونئی یازارلاریندان علاوه دونیا یازارلاریندان و شیمالی آذربایجان یازیچیلارینین اثرلریندن پارچالار دا نشر اولان مطبوعاتدا گؤرونمکده‌دیر. او دؤورده مطبوعات صحیفه‌لرینده حئکایه‌لری نشر اولان یازیچیلاردان گنجعلی صباحی، حبیب ساهیر، مرتضی مجدفر، محمد قاضی، الف نورانلی، علیرضا ذیحق و س. یازارلاردان آد چکمک اولار. قلمه آلینان حئکایه‌لرین آنا خاراکتئرلری عمومیتده کوتله ایچیندن سئچیلمیشلر. گون پروبلئم‌لری، کند احوالاتی و ارباب ـ رعیت آراسیندا اولان توققوشمالار حئکایه‌لرین آنا چیزگیلری ایدیلر. بو آرادا آذربایجانین میللی مسئله‌لرینه توخونان یازیلاری دا سئچمک مومکوندور. هابئله ایدئولوژی باخیمیندان یازیلان یازیلار دا آز دئییلدی.

۱۳۵۷ اینقلابی اثرینده یارانان آچیق آتموسفئر، بعضی سیاسی و ایجتماعی حادیثه‌لرله باغلی اولاراق گئت ـ گئده محدودلاشدی. تورکجه درگی و قزئت‌لر آزالماغا باشلادیلار. ۱۳۶۳ دن بویانا دئمک اکثر نشریه‌لر قاپاندی و بیر ایکی نشریه داوام گتیره بیلدی. دوامینی ایتیرمه‌ین نشریه‌لردن ساده‌جه وارلیق نشریه‌سی

قالدی. وارلیق"ین صحیفه‌لرینده ده حئکایه اولدوقجا آز نشر اولور. نشر اولان یازیلارین چوخو مقاله شکلینده دیل و تاریخ حاققیندا اولور. بو آرادا تورکجه حئکایه کیتابی قیتلیق حالینا گلدی. حئکایه ادبیاتیمیز بیر نئچه ایل سوکوت دا یاشادی. نهایت ۱۳۶۹ ـ جو ایلده کیهان نشریاتی طرفیندن اورتایا چیخان «یول» نشریه‌سینده یئنه حئکایه ادبیاتیمیز اؤزونو گؤستردی. یول درگیسی آیلیق بیر درگی اولاراق عموم کوتله‌نین ماراغینی قازانا بیلمیشدی. اونون مختلف سایلاریندا حئکایه نمونه‌لریمیزی تاپماق اولار. اورادا قلم چالان یازیچیلاریمیزدان ع. اورمولو، اسماعیل هادی و بهروز ایمانی، ایواز طاها وس. آد آپارا بیله‌ریک. یول درگیسی حساس بیر دؤنمده اورتایا چیخدی و ۴ ایل نشری بویوندا دئمک نثریمیز حاققیندا گؤزه‌گلیم رولو اولدو. ناصر منظوری همین ایلده سون ناغیل، سون افسانه آدلی رومانینی نشره وئردی. همین دؤنمده تبریزده ده فروغ آزادی و سونرالار مهد آزادی نین تورکجه صحیفه‌لرینده ده حئکایه نمونه‌لری نشر اولوندو. تبریز ده نشر اولان فجر آذربایجان و همین ایللرده زنجان دا نشر اولان امید زنجان نشریه‌سینده ده حئکایه نمونه‌لرینی تاپماق اولار. ۱۳۷۰ دن ۱۳۷۶ ـ جی ایللر آراسیندا بیر سیرا نشر کیتابلاری اورتایا چیخدی و نشر ساحه‌سینده ادبیاتیمیزین آیدین گله‌جک گونلرینین اولما موشتولوغونو وئردی. بو کیتابلاردان «قوی اولسون اون» (حئکایه توپلوسو) م. میشوولو، «قارا چوخا» ناصر منظوری و س. آد آپارا بیله‌ریک.

۱۳۷۶ دا اؤلکه‌ده گئده‌ن سئچگی‌لردن سونرا تورکجه نشریه‌لر داها گوجلو نشره باشلادیلار. ظاهیرده یئنه بیر آز آچیق آتموسفئر یارانمیشدی. تبریزده مهد آزادی، فروغ آزادی، صاحب، ارک و س. دواملی اولاراق نشر اولوندو. هردن ده هفته‌ده ادبیات اوچون اؤزه‌ل سای بوراخیلیردی. مهد آزادی‌نین بیر چوخ سایلاریندا گونئی یازارلاریندان علاوه قوزئی آذربایجان یازیچیلاریندان کؤچورمه‌لر ده درج اولوردو. بو آرادا خانیم سوسن نواده رضی بیر چوخ حئکایه و رومانی کؤچوروب مطبوعاتدا نشره وئردی. گونئی یازارلاریندان حئکایه‌لری درج اولان یازیچیلاردان کیان صفری و توغرول آتابای و س آد آپارماق اولار. بو قلم صاحیبی ۱۳۷۶ ـ جی ایلده ساده‌جه بیر ایل بویوندا ۵۰ ـ یه یاخین حئکایه‌یه مهد آزادی و باشقا قزئت‌لرده ایمضا آتدی.. حئکایه ادبیاتیمیز یئنی بیر مرحله‌یه آیاق باسمیشدی. گنج یازارلاریمیز اؤز

گوجلرینی سیناماغا باشلامیشدیلار. مدرن و پست مدرن قه‌لیبلرینه گؤز آلتی باخان یازیچیلاری دا گؤسترمک اولار. بعضی یازارلاریمیز «کیبریتی حئکایه»لردن اولوشان قیسا حئکایه‌لرین یازماسینا دا رغبت گؤستردیلر. بو قلم صاحیبی‌نین یازیچیلیغین ایلکین تجربه‌لری اولان «قارلی ارک» حئکایه توپلوسو همین ایللرده (۱۳۷۷)ده نشر اولدو. ۱۳۷۸ ده «پیام اورمیه» هفته‌لییی گوجلو بیر ادبی و خبری نشریه اولاراق اورتایا چیخدی. بو نشریه‌نین صحیفه‌لرینده بیر چوخ حئکایه و حئکایه ادبیاتینا باغلی یازی و مقاله‌لر یاییلدی. آراسیرا باشقا نشریه‌لرده ده حئکایه ادبیاتینا باغلی یازیلار درج اولوردو. حئکایه ادبیاتیمیز و نثریمیز دئمک گوج و قدرتله ایره‌لی گئدیردی. گنج نسلیمیز ده ادبیاتیمیزلا داها آرتیق ماراقلانیردی. حئکایه‌میزین قدرتلی و دونیا مقیاسلی یازیچیلار یئتیشدیره‌جه‌یی بللی ایدی...

۱۳۷۶ ـ جی ایلدن ۱۳۸۰ ـ جی ایله‌جن دیقته لایق اولان حئکایه و حئکایه مجموعه‌لری چاپدان چیخدی. نثریمیز دئمک اؤز یولونو تاپمیش و گوجله ایره‌لی گئتمکده ایدی. چاپ اولان حئکایه توپلولاریندان شامان (رومان) ـ م آغداشلی، آلتون خیال قوشو ـ باقر رشادتی، یورد ـ عزیز محسنی، کند گلینی ـ علی داشقین، مانقورت ـ توغرول آتابای، کوچه‌لره سو سپمیشم.. ـ مرتضی مجدفر، سنه ساری (شعر و حئکایه توپلوسوندان اورتایا چیخان بیر کیتاب) ـ توپلایان م. کریمی، یئددی نار (نئچه یازیچی‌نین اثرلریندن توپلانان مجموعه) ـ نادر ائلخان و س. ساده‌جه ایشیق اوزو گؤره‌ن نمونه‌لردیرلر.

۱۳۸۰ ـ جی ایلدن بری ادبیاتیمیز و اونولا یاناشی حئکایه‌میز باشقا بیر مرحله‌یه آیاق باسیر. بو مرحله‌نی مستقل بیر مقاله و داها گئنیش باخساق بیر کیتاب کیمی آچیقلاماق لازیم دیر. آنجاق ساده‌جه بو یازیدا نئچه باشلیقلارا توخونوروق.

۱۳۸۰ دان بری آذربایجان اؤیره‌نجی‌لری طرفیندن بوراخیلان اؤیره‌نجیسل درگی‌لر، آذربایجان ادبیات و مطبوعاتی تاریخینده پارلاق بیر صحیفه‌یه ایمضاء آتیر. هابئله سیاسی و ایجتماعی باخیمیندان دا بوراخیلان درگیلرین اؤزه‌ل رولو اولموشدور. آذربایجانین اکثر شهرلرینده و تهراندا اؤیره‌نجیسل درگی و قزئته‌لر بوراخیلیردی. بو درگیلرین چوخو آیلیق اولاراق اؤزلرینه اؤزه‌ل چتینلیک‌لرله اوغراشاراق نشرلرینه داوام وئریردیلر. بوراخیلانلارین چوخو ادبی ـ کولتورل و مدنی ساحه‌ده نشر

اولوردولار. بونلارین آراسیندا محض ادبیاتا دایانانلاردا وار ایدی. (یاشماق و سحر درگیلری) هابئله بعضی درگیلر اؤزه‌ل سایی دا ادبیات اوچون بوراخدیلار (اؤرنک اولاراق «یاشیل یول» درگیسی، سون نمره‌سینی «یاساق یئمیش» آدلی آلتیندا ادبیات اوچون حصر ائتمیش گئنیش سایدا نشر ائتدی.)

ادبیات باخیمیندان اؤیره‌نجیسل درگیلرین رولو حئکایه ادبیاتیمیزدا دانیلماز اولموشدور. درگیلری بوراخانلار اؤیره‌نجی و آیدینلاریمیز اولموش، بیلیم و اونیوئرسیته محیطینده یاشادیقلاری اوچون دونیا ادبی آخیملاریلا دا تانیش ایدیلار. بو اوزدن یازدیقلاری نثر و حئکایه‌لرینده اونلارین ایزلرینی گؤرمک مومکوندور. باشقا بیر آچیدان بو اؤیره‌نجیسل درگیلر یئنی یازیچیلار اوچون اؤز گوجلرینی سیناماق و یئته‌نکلرینی چیچکلندیرمک اوچون بؤیوک بیر فرصت و آلان ایدی. بو درگیلرین صحیفه‌لرینده بوگونکو حئکایه یازارلاریمیزین ایلک حئکایه اؤرنکلرینی بعضا گؤرمک مومکوندور. نئجه‌لیک باخیمیندان دا بو درگیلرده باسیلان حئکایه‌لرین سایی دا آز دئییل. یازیلان حئکایه‌لر توخو، دیل و داشیدیغی سؤز باخیمدان دا فرقلیدیر. داها کلاسیک قه‌لیب‌لره سیغمایان یازیچیلار یئنی سؤیلنتی شیوه‌لری تجربه ائتمه‌یه باشلامیشلار. داها دوغروسو هر بیر یازیچی اؤزونه اؤزه‌ل بیر یازی دیلی تاپمیشدیر.. سئچیلمیش موضوعلار دا؛ اسکی ارباب ـ رعیت، کند احوالاتی، کاسیب ـ یوخسول حئکایه‌سی یوخ، بلکه بوگونون ماجرالاری، مدرن حیات و اونون داشیدیغی سورونلار و هر ساياقکی کیمی دیقت مرکزینده اولان آذربایجانین دیل و میللی مسئله‌لری اولموشدور...

۱۳۸۰ ـ جی ایلدن بری تکنولوژی گلیشمه‌سی سایه‌سینده اینترنت بوگونکو یاشامین بیر پارچاسی اولموشدور. اینترنته باغلی اولانلار و بو یول ایله بیر ـ بیرلریله ایلگی ساخلایانلارین سایی گئت ـ گئده آرتمیشدیر. ایندی اینترنتده هر بیر قونودا یازی و مقاله تاپماق مومکوندور. ادبیات اوچون اؤزه‌ل سیته‌لر آچیلمیش و یازارلار سوره‌کلی اولاراق اوخوجولارلا ایلگیده‌دیرلر. آذربایجان ادبیاتی دا بو قونودان گئریده قالمامیشدیر. بوگون آذربایجان ادبیاتی وورغونلاری طرفیندن بیر چوخ ادبیات پورتال‌لاری یولا سالینمیشدیر. اینترنتده کاغاذ و کیتاب دا اولان چتین‌لیکلر (چاپ خرجی، نشر مجوزی و یاییم سورونلاری و س) اورتادان

قالدیریلمیشدیر. یازیچی دوشوندوکلرینی و یازدیقلارینی بیر نئچه دقیقه‌ده هر هانسی بیر اینترنت دوشرگه‌سینه یوکله‌یه‌رک، اوخوجوسونا چاتدیریر. بوگون گونئی آذربایجان ادبیاتی اینترنت اوزه‌رینده گوجلو بیر شکیلده دونیا اوخوجوسونا چاتدیریلماقدادیر. ایندی هر بیر یازیچی و شاعیرین اؤزونه عائید بیر سیته و ان آزی بیر وئبلاگی واردیر. اورادا اوخوجولاریلا یازیشیر هر آن دوشوندویونو اونلارلا پایلاشا بیلیر...

ایندی گونئی آذربایجان حئکایه‌سی اینترنت اوزه‌رینده داها اکتیودیر. عمومیتده هر بیر یازیچی اؤزونه بیر وئبلاگ و یا سیته آچمیش یازیلارینی نشر ائتمکده‌دیر. بو آرادا گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتی اوچون اؤزه‌ل سیته‌لر ده بو نئچه ایل بویندا قورولموشدور. «آرغیش» سیته‌سی گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتینین ایلک اؤزه‌ل سیته‌سی ایدی. او سیته قاپاندیقدان سونرا «یاغیش» و بو سون ایلده «حئکایه» سیته‌سی یارانیب چالیشماقدایدی.....

....

سون سؤز بو کی، بو گون حئکایه ادبیاتیمیز دوشوندویومدن داها خیزلی و داها گوجلو ایره‌لی گئدیر. بو گون گنج یازیچیلاریمیز قدرت و دوشونجه ایله قلم چالیرلار و گونئی آذربایجان حئکایه‌سینی دونیا سویه‌سینده داها یوکسک، داها ایره‌لی‌لمیش و داها اؤنجول بیر آشامایا چاتدیرا بیله‌جکلرینه اینانیرام. بو گون محمد صبحدل، اکبر رضاپور، حامد احمدی، محمود مهدوی، رقیه صفری، داوود دوستار، رضا کاظمی، عبدالمجید چاوشی‌زاده، ووقار نعمت، نیگار خیاوی، زیبا منوچهری، رقیه کبیری، آراز احمد اوغلو، توغرول آتابای، ملیحه عزیزپور، صالح عطایی و س. گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتینین گنج و چالیشقان یازیچیلاریندانديرلار. بوگون حئکایه‌میز اونلارا اومید بسله‌ییر، و اونلار گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتینی دونیا حئکایه‌سیله چیییین ـ چیییینه گتیره‌جکلرینه اومید بسله‌ییرم..

عباس پناهی مالوی

عباس پناهی گونش ایلی ۱۲۸۱ ده ماکو شهرینده دونیایا گلمیشدیر. «اوشاقلیق ایللرینی دوغما دیاریندا کئچیره‌ن عباس ایلک و اورتا تحصیلاتینی ۱۲۸۶ ـ ۱۲۹۶ نجی ایللر آراسیندا خوی شهرینده کئچیرمیشدی. آتاسی حاجی علی اکبر تجارت ایش ایله مشغول اولوب، اؤز دؤورونون بؤیوک ضیالی و آیدینلاریندان سایلیردی...
عباس هله اون بئش یاشیندا ایکن میرزا علی اکبر صابرین تاثیری نتیجه‌سینده شعرلر یازماغا باشلامیشدیر. ۱۳۰۴ ده بؤیوک حجم‌لی پریشان آدلی حئکایه‌سی "یئنی فیکیر" روزنامه‌سی‌نین بیر چوخ سایی‌سیندا نشر ائتدیرمیشدیر. و بو ساحه‌ده کئچیریلن مسابقه‌ده ایکینجی یئره لایق گؤرونموشدور...
۱۹۲۸ ـ جی ایلده آتاسی‌نین وفاتینا گؤره باکی شهرینه گلیر و ۱۳۱۵ نجی گونش ایلینده ملی آزادلیق حرکاتینا قوشولدوغو اوچون حبس اولونور و بیر ایل سونرا دا زنجان شهرینه سورگون ائدیلیر.
۱۳۲۱ـ جی گونش ایلینده تبریزه گئده‌ن پناهی، آذربایجان روزنامه‌سینده چالیشماغا باشلاییر و آدی گئده‌ن نشریه‌ده آردی کسیلمه‌دن حئکایه‌لر یازیر. نئچه ایل سیاسی فعالیتلردن سونرا ۱۳۲۵ نجی گونش ایلینده باکی شهرینه کؤچوب، اورادا یئرلشیر. و بو زامان اونون ادبی چالیشمالاری‌نین ان فایدالی دؤورو باشلاییر. "سیریلی چوبان"، "قیرمیزی آشیقلار"، "تبریز گئجه‌لری"، "ستارخان"، "قیریل زیندان" و بیر نئچه باشقا اثری او ایللرده یازمیشدیر...
ماکولی تخلص ائده‌ن عباس پناهی، چتین و اوزون سوره‌ن بیر خسته‌لیکدن سونرا ۲۹ سپتامبر ۱۹۷۱ ده وفات ائتمیشدیر اونون ال یازما شکلینده اولان "خیابانی"،

"حیدر عمو اوغلو" و بیر نئچه باشقا اثری یازیچی‌نین اؤلوموندن سونرا، اوغلو شفیق پناهی طرفیندن بیر نئچه ایل بوندان اول نشر ائدیلمیشدیر.»[1]

[1] - ماکولی عباس پناهی و ستارخان رومانی – صمد شفیع زاده – مقاله. قایناق - اینترنت

انتقام دسته‌سی

"قورو چینار قیریلار، لاکین ایلمز. "
آزاد وطن
آدامجیل قوردلار

داغلاریـن آراسـیندان اسـن گوجلـو کولـک گئجـه‌دن یاغـان تـزه قـارلاری سووورا‌راق، چالا ـ چوخورلارا دولدورماقدا ایـدی. «کنـدال» کندینـدن «قـارا زمی» کندینه گئدن اوچ نفر آتلی باش قولاقلارینی ایستی و یون شئیلر ایلـه ساریلیقلارینا گؤره و اسن کوله‌یـین اوغولتوسـوندان، بیـر بیـرینین دئـدییی سؤزلری گوج ایله ائشیده بیلیردیلر.

آغ یوخوش دئییلن یئرده چوخ سرت بیر ائنیش باشلادیغیندان سوواری‌لرین اوچو ده آتلاریندان یئره انیب و آتلارینـی یـده‌ک‌لرینـده چکمـه‌یـه مجبـور اولدولار. اونسوز دا کوله‌یین، بورانین شـیدّتیندن و هـاوانین سـویوقلوغوندان آت اوستونده اوتورماق مومکون دئییلدی. کولک او قده‌ر گوجلو اسیردی کی، یولچولار و آتلار آیاقلارینی یئردن گؤتورر ـ گؤتـورمز اونلاریـن ایزلرینـی قـار دولدوروردو.

یولچولار هله آغ یوخوشو تامامیله ائنمه‌میشدیلر کی، کندال دوزونه یـاخین شوط و قارا زمی یولوندان ائشیدیلن بیر نئچه گوللـه سسی اونلارین دقتینـی جلب ائتدی. هامیدان قاباقدا آغ مادیان آتینی یـده‌ییـنـده چکـن گـنج آیـاق سـاخلاییب، اوزونـو دالینجـا گلـن یولداشـلارینا توتـاراق الینـی هووخـورا ـ هووخورا سوروشدو:

گوللـه سسلرینی سیز ده ائشیتدینیز می؟

همین گنجین آرخاسیندا آریق و قیرمیزی یابی‌سینی چکن کیشی دینمه-دئسه ده، باشینین حرکتی ایله گوللـه سسلرینی ائشیتدیییینی بیلدیردی.
آرخادان گلن گنج ایسه دوردوغو یئردن اوجا سسله جاواب وئردی:
ـ توقای باجی، من لاپ یاخشی ائشیتدیم، اؤزو ده شوط و قارا زمی یولوندان گلیردی.
آرادا اولان یاشلی یولچو گنجین سؤزونو کسیب، سایماز یانا بیر طور ایله:
ـ گؤره‌سن هانسی یازیغین بیریدیر، هاوایا گوللـه آتیب هاوار چاغیریر.
ـ توقای باجی دئیه چاغریلان یولچو؛ کیشی لباسی گئیمیش بیر قادین ایدی. حرکت ائتدیییی زامان اونون دؤشونده بیر شئی پارلاییردی، لاکین بو هئچ ده قادینلارا مخصوص داش قاش و قیزیلدان قایریلمیش باشقا زینت شئیلریندن دئییلدی. بو، ییرمی بیر آذر اینقیلابیندا فعال صورتده اشتراک ائتدیییی اوچون آذربایجان میللی حکومتی طرفیندن بو قادینا وئریلمیش "ییرمی بیر آذر" مدالی ایدی. بو، قاراقاش، قاراگؤز، اوزون کیرپیک، یوکسک بوی، اینجه بئل قادینا گئیدیییی فرنج قالیفه شالوار چوخ یاخشی یاراشیردی. فدائی‌لره مخصوص اولان قولاقلی مخمر بؤرکو، بوز شنلی، پارلاق چکمه‌لری، چیییینلریندن آسدیغی پاترون قاتارلاری، الینده‌کی بالاجا بیر توفنگ اونا گؤزه‌للیکله برابر، مردلیک و اییییدلیک صیفتی ده وئریردی. ائشیتدیکلری گوللـه سؤزلرینه یاشلی یولداشلارینین اهمیت وئرمه‌دیییینی گؤرونجه، بو قادین بیر آز توتولان کیمی اولدو. او اؤز پرتلییینی ظاهیره وئرمه‌یرک اوزونو همین یاشلی یولداشینا توتاراق دئدی:
ـ ائله ایسه اونون هارایینا چاتمالی‌ییق.
کیشی بو دفعه ده لاقید بیر طور ایله:
ـ ایکی شئیدن بیریدیر، دئدی، یا بیز اورا یئتیشینجه او آدام اؤزونو ساغ سالامات کنده یئتیریب جانینی قورتارار، یا دا کی آدامجیل قوردلار اونون ایشینی بیتیرر، او کی قالدی سن دئییرسن اونون هارایینا چاتاق، سؤزوم

یوخدور. قـار و بـوران بونـدان آرتیـق یئریمـه‌یـه ایمکـان وئریرسـه، چاتـاق. گؤرورسن کی، آدام آیاغینی آتـا بیلمیـر. اگـر دوزده قـار آز اولسـا، او زامـان مومکوندور کی، آتلارا بیر آز زور گلک.

بو واخت آخیردا گلن گنج ایکینجی دفعه اولاراق سؤزه قاریشیب دئدی:

ـ سیزین دانیشیغینیزدان بئله چیخیر کی، گویا او گوللـه‌لری آتـان تـک بیـر آدامدیر؟ اؤزو ده حئیواناتین قورخوسـوندان گوللـــه آتیـب اؤزونـه هـاوارچی چاغیریر، بئله‌دیر می؟

قوجا سؤزه باشلامامیش توقای گنجه جاواب وئریب دئدی:

ـ بلی، حسن عمی‌نین فیکرینجه ائله‌دیر.

ـ قطعیین بئله بیر شئی یوخدور، دئیه گنج توقای[1] جاواب وئردی.

بایاقدان بری دانیشیقلاری فوق‌العاده بیر سویوق قانلی‌لیقلا دینله‌ین قوجا، بو دفعه عصبی حالدا آرخایا دؤنوب:

ـ گئده‌ریک، گؤره‌ریک، دئیه، گنجه اعتراض ائتدی.

قوجانین بو عصبی‌لشمه‌سینه اهمیت وئرمه‌ین گنج چوخ ساده بیر طورله:

ـ حسن عمی، آجیقلانمایین، دئدی، مسـئله سـیز دوشـونن کیمـی دئییـل. ائشیتدیییینیز گوللـه سسلرینی بیر ده خاطیرینیزه گتیرین. همین گوللـــه‌لـر بیر نفرین یوخ، بلکه بیر نئچه نفرین توفنگی‌نین آغزیندان بیر آندا چیخان گوللـه سسلری ایدی. بیر نفرین گوللـه‌سـی ائلـه سـورعتله دالبـادال آچـیلا بیلمـزدی. بـونلاردان عـلاوه هـاوارچی چاغیرمـاق اوچـون هاوایـا آتـیلان گوللـه‌لرین سسی همیشه هاوادا یاییلار. بو گوللـه‌لرین گومبولـداییب همـین دقیقه سسلری‌نین کسیلمه‌سی آتیلان گوللـه‌لرین هـاوایی گوللـــه اولماییـب هدفه دیه‌ن گوللـه اولدوغونو گؤستریر. بونا گؤره ده آتـیلان بـو گوللـــه‌لـری عـادی بیـر شـئی حسـاب ائتمـک اولمـاز. منجـه، بیـز باجـاردیغیمیز قـده‌ر سورعتیمیزی آرتیریب اؤزوموزو شوط و قارا زمی یولونا یئتیرمه‌لیییک.

گنجین بو دوزگون ملاحظه‌سی توقای‘دان علاوه یاشلی یولداشلاری اولان حسن عمینی ده قانع ائتدی. بو صحبت‌لردن سونرا یولچولار اؤز حرکتلرینی سورعتله‌ندیرمک ایسته‌دیلرسه ده، آرزولارینا موفق اولا بیلمه‌دیلر. حسن عمی دئمیشکن، قار، بوران بوندان آرتیق یئریمه‌یه ایمکان وئرمیردی. اونلار آغ یوخوشون آیاغینا یئتیشمه‌میشدیلر کی، اون آددیملیقدا گوجلو بیر قار بوراناغینا راست گلدیلر. حسن عمی:"قیز، دایان! " ـ دئیه قیشقیردی. توقای ایسه درحال دایاندی و حسن عمی‌نین بو گؤزله‌نیلمز باغیرتیسیندان اؤز تعجّبونو گیزله‌یه بیلمه‌دی. بو زامان حسن عمی تلسیک توفنگینی چیگنیندن آشیریب چاخماغینی چاققیلداتدی. حسن عمی‌نین بو ناگهانی باغیرماسی و اونون دالینجا پاترونو سالدیقدان لوله‌یه یئتیرمه‌سی تک توقای‘ی دئییل، گنج یولداشلاری ایسلام‘ی دخی تعجّب‌لندیرمیشدی. حسن عمی‌نین بو حالتینه هر ایکیسی مات قالمیشدیلار.

بو زامان حسن عمی دوباره سسله‌نیب:

ـ نییه دوروب باخیرسینیز، گؤرمورسونوز مگر؟ دئیه باغیردی و اونلارا یاخینلاشان قار بوغاناغینی بارماغی ایله گؤسته‌ریب قیشقیردی: آدامجیل قوردلار!

بو دفعه هامیدان قاباقدا دوران توقای بوغاناغا دوروست دقّت ائتدی و در حال توفنگینی چیخاردیب پاترونلادی، چونکی او دا بیر نئچه بوز قوردون، آرخالارینی بونلارا طرف دؤندریب قارلاری سوووراـ سوووراـ ایره‌لی‌لمه‌لرینی گؤرموشدو. بو زامان حسن عمی‌نین توفنگی سسله‌دی، قوردلاردان بیری غئیری عادی بیر سس چیخاراراق قارین اوسته ییخیلدی. اونون آخان قانینی گؤرن باشقا قوردلار اؤز جنسلریندن اولان بو حئیوانی پارچالاماق اوچون هوجوم ائتمک ایسته‌دیلرسه ده، بو واخت توقای‘ین توفنگی دخی آچیلدی. قوردلار ایره‌لی‌له‌یه بیلمه‌ییب کنارا چکیلدیلر. حسن عمی‌نین یارالادیغی

قورد دخی یاراسی یونگول اولدوغو اوچون او بیریلـری‌نـین دالینجـا سـورونه سورونه قاچماغا باشلادی.
یولچولار دوزنله‌دیکلری زامان کولک ساکیت‌لشیب هـاوا آچیلمیشـدی. آممـا قار چوخ اولدوغو اوچون اونلار یئنه ده آتلارینی سورعتله سـوره بیلمیردیلـر. آتلار بعضا یولون قارلا دولـو اولان چوخورلارینـا دوشـوب دؤشـلرینه کیمـی باتیر، چوخ زحمتله یولا چیخا بیلیردیلر.
یولچولار شوط و قارا زمی یولونا یئتیشدیکده یئرده‌کی ایزلردن بیر قده‌ر آتلی و پییادانین قارا زمی‌دن گلیب ماکو طرفینه کئچدیکلرینی بیلدیلر. بو مشاهده یولچولارین اوچونو ده تعجّب‌لندیردی. بونلار اون گون اوّل، یعنی ۱۳۲۵‘جی ایل آذر آیی‌نین ۱۲‘ده آذربایجان دئموکرات فیرقه‌سی‘نین قارازمی رایون کومیته‌سی طرفیندن قاراقویون ماحالیندا اولان حوزه‌لری، جاوانلار تشکیلاتی و قادینلار تشکیلاتینی یوْخلاماق اوچون سفره چیخمیشدیلار. اونلار خائن قوام‌السلطنه‌نین انگلیس و آمریکا دؤولتلری‌نین طلبی و کؤمه‌یی ایله آذربایجان میللی حکومتینه قارشی خائن باسقینیندان، ایندی تبریز‘ده حکومتین مرتجع ایران دؤولتی الینده اولماسیندان و هر یئرده آذربایجان دموکراتلارینین تعقیب ائدیلمه‌سیندن هله ده خبردار دئییلدیرلر. چونکو اونلارین گئتدیکلری داغ کندلری، قارا زمی کندیندن چوخ اوزاق ایدی و آرامسیز یاغان قار کند آرالاریندا اولان جیغیرلاری توتوب گئت ـ گلی کسمیشدی. بونا گؤره ده اونلار تبریز‘ده، ماکو‘دا و قارا زمی‘ده باش وئرن حادثه‌لر حاقّیندا هئچ بیر شئی بیلمیردیلر.اونلار یولا چیخدیقلاری زامان همین قارا زمی کندینین رایون کومیته‌سی صدری عزیز اؤز آروادی توقای‘ا و عمی‌سی حسن عمی‌یه باجاردیقجا تئز دؤنمه‌لرینی تاپشیرمیشدی. همین هیئت نئچه گون اوّل گئری دؤنمه‌لی ایدی. یوخاریدا دئییلدییی کیمی، و بوران یوللاری باغلادیغیندان اونلارین قاییتماسی تاخیره دوشموشدو. سون حادثه‌لر حاقّیندا هئچ بیر معلوماتلاری اولمایان بو اوچ نفر

یولداکی ایزلردن بو قدەر آتلی و پییادانین قارا زمی'یه ییغیلیب اورادان شوط و ماکو طرفینه گئتدیکلرینی بیلرکن خئیلی دوشونمەلی اولدولار. یولچولارین ایچینده توقای هامیدان آرتیق فیکیر دریاسینا غرق اولموشدو. ندنسه، توقای بو ایزلری اری عزیز'ین ایشلری ایله علاقەلندیریر و بونا گؤره ده کندینی چوخ ناراحات حیسّ ائدیردی. قادینلارا مخصوص اولان احساسلیق و باش وئرەجک حادثەنی قاباقجادان درک ائتمک قابلیتی ایله بو ایزلره باخارکن او، پیس بیر حادثه ایله قارشیلاشاجاغینی دوشونوردو. باشینا مین جور قارا فیکیرلر گلیر و اؤز گلجەیی اوچون مین جور بد فال وورردو. بو قورخونج و سیخیجی فیکیرلردن یاخاسینی قورتارماق اوچون باشینی باشقا بیر شئیله مشغول ائتمک ایستەسه ده، باجارمیردی.

آرا چوخ ساکیتلیک ایدی. آتلارین نااللاری آلتیندا ازیلن قارلارین خیشیلتیسیندان باشقا هئچ نه ائشیدیلمیردی. یولچولارین هر اوچو اؤز دوشونجەلرینه دالدیقلاریندان هئچ بیری دانیشمیردی.

کنده اوچ کیلومتره قدەر قالمیش بیر تپەنین دیبینده حسن عمی‌نین قیشقیریغی اوّلکیندن داها آرتیق اوجالدی. او، بایاقکیندان داها سورعتله آتیندان دوشوب توفنگینی پاترونلادی، حسن عمی توفنگینی دولدورا ـ دولدورا، اؤزـ اؤزونه "من گویا دوننکی اوشاق قدەر ده بیلمیردیم" دئیه دئییینیردی. سونرا یولداشلارینا طرف دؤنەرک:

ـ بایاقدان دئمیردیم مگر بو گوللەلری آتان کیم ایسه جاناوارلارین محاصرەسینده قالیبدیر، گوللەلری هاوایا آتیب کندینه کؤمک چاغیریر. بویورون، گؤرون، دئدی و اؤزلریندن اللی قدم آرالی یولون ساغ کناریندا، یئم اوسته قارپیشان بیر نئچه جاناواری یولداشلارینا گؤستەریب علاوه ائتدی: هانسی بدبختی ایسه تزەجه داغیدیب یئمەیه مشغولدورلار.

ایسلام ایله توقای حسن عمی گؤسترن طرفه باخاندا چوخ دهشتلی بیر منظره ایله قارشیلاشدیلار. بیر نئچه متر یئرین اوستونده‌کی قارلار، ایکی

نفرین قیرمیزی قانینا بویانمیشدی. اوزو اوسته دوشموش بو ایکی جسدین اطرافینا ییغیشان قوردلار بیری ـ بیرلری ایله بوغوشا ـ بوغوشا اؤز قیسمت‌لرینی پارچالاییردیلار.

یولچولارین آتدیغی توفنگلرین سسیندن جاناوارلار قورخوب داغیلدیلار. حسن عمی، توقای و ایسلام تلاشلا اؤزلرینی مئییت‌لرین اوستونه یئتیریب اونلارین کیم اولدوغونو تعیین ائتمک اوچون جسدلری معاینه ائتمه‌یه باشلادیلار.

جسدلرین هر ایکیسی ده اوزو اوسته دوشموشدولر. اونلارین بودلاری‌نین و قوللاری‌نین یوموشاق اتلرینی قوردلار بوسبوتون یئییب قورتارمیشدیلار. یولچولارین هر اوچو آتلارینی یدکلرینده توتاراق جسدلرینی یانیندا دایانیب گؤزلرینی اونلارا زیللەمیشدیلر. اونلار کسکین و کدرلی باخیشلار ایله مئییتلره خئیلی باخاندان سونرا بیرینجی اولاراق ایسلام سؤزه باشلایاراق سوروشدو:

ـ اگر بونلار توفنگ آتیب هاوارچی چاغیران آداملاردیسا، بس بونلارین توفنگلری هانی؟

دوغرودان دا جسدلرین بئللرینده پاترون قاتارلاری اولمادیغی کیمی، یانلاریندا هئچ بیر توفنگلری دخی یوخ ایدی. ایسلام‘ین بو سؤزلریندن توقای و حسن عمی دیکسینه‌رک یوخودان آییلان آداملار کیمی کوت نظرلرله بیر بیری‌نین اوزونه باخدیلار:

حسن عمی: ـ اه، بالا دئیسن سن دئیه‌ندیر. توت آتی گؤروم، دئیه، آتی‌نین جیلووونو ایسلام‘ا وئریب اؤزو ایسه قاباغیندا اولان مئییته طرف ایلدی. هر ایکیسی‌نین اللرینی، آیاقلارینی و بدنلری‌نین سایر حیصّه‌لرینی دقّتله یوخلادیقدان سونرا جسدلرین یانیندا چؤمبه‌لیب اوزونو یولداشلارینا توتاراق باشینی ییرغالایا ـ ییرغالایا دئدی:

ـ یئکه بیر جنایت واقع اولوبدور. بو بدبختلر هر کیم اولسا دا چوخ نامردلیک ایله قتل اولونوبدورلار. هر ایکیسی‌نین ده ال آیاقلاری باغلی اولدوقلاری حالدا، چوخ بی‌غیرت‌لیکله آرخادان ووروب اؤلدوروبلر. آدامجیل قوردلارین بونلاری داغیتماسی تصادفدن باشقا بیر شئی دئییل. باخین هر ایکیسی‌نین ده اللری کندیر ایله دالدان باغلی‌دیر. بو سول طرفده دوشن آدامین کوره-ییندەکی دلیک قوردلارین ایتی دیشلری ایله دلینمه‌ییب، او، گوللە یئریدیر، هم ده چوخ یاخیندان ده‌ین گوللە.

ایسلام بورادا حسن عمی‌نین سؤزونو کسیب سوروشدو:

ـ گوللەنین یاخیندان دیمه‌سینی نه‌دن بیلیرسینیز؟

ـ باخ گؤر یارانین دؤوره‌سینی باریت نئجه یاندیریبدیر، دئیه، حسن عمی اؤز تحقیقاتینا دوام ائدیب جسدلرین بیرینی چئویرمک ایسته‌دی. بو زامان توقای ایله ایسلام دا آتلاری‌نین جیلوولارینی یهرین قاشیندا برکیدیب حسن عمی‌یه کؤمه‌یه گلدیلر.

قاباق طرفدن جسدین لباسلاری و اوزـ گؤزو جیریلیب داغیلماسا دا، اوزونده دونوب قالان قانلی قارلار اونون تانینماسینا مانع اولوردو. جسدین اوست پالتاری اوّلدن چیخاریلدیغی اوچون اونون آغ کؤینه‌یی ده قانلارا بولاشیب بدنینه یاپیشمیشدی. نده‌نسه اونلارین تانینماسینا توقای هر ایکیسیندن آرتیق جیدّی جهد ائدیردی. او، بایاقدان بری باشینا ساریدیغی یون باشلیغی باشیندان آچیب، تمیز قارلارلا ایسلاداراق جسدین قانلی اوزونو سیلمه‌یه باشلادی. او قدەر چکمه‌دی کی، جسدین اوزو تمیزلەنیب تانینماق درجه‌سینه گلدی. بو آدام قارا زمی رایون کومیته‌سی‌نین خزینه‌داری مردان ایدی. مردان قارا زمی رایون کومیته‌سی‌نین فعال عضولریندن اولوب، کند اهالیسی‌نین قایغیسینا قالان مهربان و خوش صفت بیر آدام ایدی، بونا گؤره ده کند جماعتی‌نین یانیندا اونون خصوصی حؤرمتی وار ایدی. توقای‘ین اؤزو و اری، یعنی همین کندین رایون کومیته‌سی صدری عزیز بو آدامین

خاطیری هامیدان آرتیق ایسته‌ردیلر. بونا گؤره ده، توقـای و یولداشـلاری بـو دهشتلی حقیقته تصادف ائتدیکلری زامان ایلدیریم وورموش بیر آدام کیمـی قورویوب یئرلرینده قالدیلار. اونلارین رنگی قار کیمی آغارمیشـدی. اوچـو ده سوروجو نظرلرله بیر بیـری‌نـین اوزونـه بـاخیردیلار. هـئچ جـور معنـا وئـره بیلمه‌دیکلری بیر ایش باره‌سینده هره‌سینین قلبینده جور بـه جـور فیکیرلـر کئچمکده ایدی. بایاقدان بری اؤز گله‌جه‌یی اوچون بد فاللار ووران توقـای، او فیکیرلرین بیر حقیقت اولا بیله‌جه‌ییـنـی دوشـوندوکجه اؤزونـو تیتـره‌مکـدن ساخلایا بیلمیردی. حسن عمـی ایلـه ایسـلام'یـن حـالی توقـای'ینکینـدان یاخشی دئییلدی. بیـر آز سـونرا توقـای مـؤحکم بیـر ایـراده ایلـه، گـؤزلری یاشاردیغی حالدا همین جسدین باشینی قار اوسته قویوب، او بیـری جسـدی آرخاسی اوسته چؤنده‌ردی و اوز گؤزونو تمیزلمه‌یه باشلادی. بو زامان حسـن عمی نـه ایسـه دوشـونوب توقـای'ی مئییتـدن اوزاقلاشـدیرماغا چالیشـدی، مومکون اولمادی. توقای اؤز اؤزو ایله دانیشیرمیش کیمی: "مردان ایلـه عزیـز بیر دقیقه‌ده اولسـون آیریلمـازدیلار. آلـلاه ائلـه‌مـه‌سـین بلکـه...!" مئییتـین چئوریلمه‌سی ایله، توقای'ین "عزیز" قیشقیریب مئییتـی باغرینـا باسماسـی بیر اولدو.

دوغرودان دا بـو جسـد توقـای'یـن سـئوگیلی اری عزیـز'یـن پارچـالانمیش مئییتی ایدی.

حبیب ساهر (آیدین)

«آیدین» آدییلا یازیلارینا ایمضا آتان یازیچیمیز[1]، آذربایجانین مقاومت شعری‌نین سارسیلمایان تمثیلچی‌سی، حبیب ساهیر ۱۲۸۲ ـ جی ایلده تبریزین سرخاب محله‌سینده آنادان اولموشدور. اوّل‌لر مالله مکتب خانالاریندا، سونرا دا یئنی‌جه آچیلمیش «مدارس متحده‌لر»ده و نهایت اورتا مکتبده تحصیلاتینی قورتارمیشدی. بیر مدت کوردستاندا معلم‌لیک ائدیر. سونرا استانبولا گئتمیشدیر. استانبول اونیوئرـ سیته‌سینده جغرافیا بؤلومونده تحصیلاتینی داوام وئرمیشدیر. ۷ ایل اورادا قالدیقدان سونرا گونئی آذربایجانا دؤنموشدور. آذربایجان ادبیاتی سورعتله اینکشاف تاپدیغی ایللرده (۱۳۲۰ دن سونرا) حبیب ساهیر بیر آز زاماندا چوخلو حئکایه، شعر و مقاله یازیب، او زامانین دؤورو مطبوعاتیندا (آذربایجان روزنامه‌سی, شفق مجله-سی و س.) نشر ائتدیرمیشدیر... آذربایجاندا ۱۳۲۵ دن سونرا تورکو دیلینده یازماق یاساق اولدوغو ایللرده حبیب ساهیر یازیب یارتماقدان قالمامیشدیر. او بیر داها ۱۳۵۷ اینقلابیندان سونرا وجودا گلن نسبی آزادلیقدان فایدالاناراق بیر داها دؤورو مطبوعاتدا اثرلرینی نشره وئرمیشدیر. (یولداش،گونش، دده قورقود، اینقلاب یولوندا، و..) او عینی حالدا آذربایجان مدنیت جمعیتی‌نین صدری اولدوغو حالدا نثر ادبیاتیمیزدا یئنی بیر دؤورون یارانماسینی نوید وئرن "یئنی یول" نشریه سینین مسئولو ایدی.

آذربایجان ادبیاتی، ساهیری باجاریقلی، تایسیز و شعر ساحه‌سینده یئنی بیر اوسلوب یارادان شاعیر کیمی تانیسا دا، آنجاق گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتی،

---

[1] - بیر چوخ ادبیاتچی دوستلاریم حبیب ساهیرین نثرده "آیدین" تخلص ائتدییینه شوبهه ایله یاناشیردیلار. آنجاق حبیب ساهیر ۶۰ ـ جی ایللرده نشر اولان و نظری آلتیندا بوراخیلان "یئنی یول" ادبی – بدیعی مجموعه نین ایکینجی سایسندا ساهر و صباحی آدلی خاطیره یازیسیندا ۱۳۲۴ ده آذربایجان روزنامه سینده آیدین ایمضاسیلا یازی باسدیردیغیندان دانیشیر.

ساهیری حئکایه ادبیاتی‌نین اؤنجول یازارلاریندان بیری کیمی منیمسه‌ییر. ساهیردن بو گونه قده‌ر مستقل حئکایه کیتابی چاپ اولماسا دا اونون بیر چوخ یازیلاری مختلف ایللرده، مختلف درگی و قزئته‌لرده باسیلمیشدیر. ساهیر حئکایه ساحه‌سینده فارسجا بیر اثر ده نشر ائتمیشدیر. «میوه گس»۱ اونون آذربایجان موتیولی فارسجا نشر ائتدیبی حئکایه توپلوسودور.

ساهیرین چاپ اولموش اثرلریندن:

۱ ـ لیریک شعرلر

۲ ـ کؤوشن

۳ ـ سحر ایشیقلانیر

آد آپارا بیله‌ریک.

ساهیرین بیر چوخ اثرلری ایستر نثر، ایسترسه نظم ایشیق اوزو گؤرمه‌میش و بو گونه قده‌ر چاپ اولمامیش قالمیشدیر؛ اؤرنک اولاراق: (خاطیره‌لر، باشا گلن چکیلیر و حیاتین یئددی بوروقلاری) کیمی اثرلر.. اؤزو دئمیشکن: «.. بیر قالاق چاپ اولونمامیش و بوقچادا قالیب توزلانمیش اثرلریم واردیر..»۲ ساهیرین چاپ اولمامیش نثر اثرلری آراسیندا رومان دا واردیر.

ساهیرین آشاغیدا گلن ایلک حئکایه‌سی ۱۳۲۴ ـ جو ایلده نشر اولان آذربایجان روزنامه‌سیندن گؤتورولوبدور. بو حئکایه‌نی سونرالار ساهیر شعر صورتینده بیر داها یازمیش (۱۳۴۴ ده) و «گولشن»۳ عنوانلی ایله «سحر ایشیقلانیر» کیتابینا داخیل ائتمیشدیر.

ساهیر ۱۳۶۴ ده دونیاسینی ده‌ییشیر.۴

---

[۱] ـ بو کیتاب «زن ایده‌ال» آدی ایله ده نشر اولوبدور.

۲ ـ مصاحبه ـ اینقلاب یولوندا ـ نمره ۷

[۳] - سحر ایشیقلانیر ـ ص ۱۴۷

[۴] ـ ساهیرین حیات و اثرلری حاققیندا آرتیق ایضاح و معلومات اوچون باخ: امید زنجان ـ اؤزه‌ل سای ـ بهمن ۱۳۷۶

بیر گؤزه‌ل قرقاوول تک، رنگین قانادلارینی آچیب، مجلیسین اورتاسیندا فیرلانارکن اونون اوزون کیرپیکلری آلتیندا یاتان ساحرانه گؤزلرینی گؤردوم... او گؤزلردن چاتان ایلدیریم‌لا وورولدوم!
شرقین افسانه‌لرینه گؤزه‌للیک و جذبه وئره‌ن، آنجاق اونون پرده‌لری آلتیندا بسله‌نن (و بعضا ده پرده‌لرده سؤنن)، اسمر گؤزللری‌دیر!
توی مجلیسینده فیرلانان، هیلالی، اینجه قاشلارینی، ایری سیاه گؤزلری اوستونده اویناتان، و کسیک خورمائی ساچلارینی داغیتان رقاصه اون بیر، اون ایکی یاشلاریندا، ظریف و اسمر بیر قیز ایدی!
او بیر قرقاوول تک، یابانجی بیر محیطده دولاشارکن سانکی سرمست حریفلرین آتشین و شهوت‌آلود باخیشلاریندان اورکوب، بیر نازلی پیشیک کیمی منیم یانیما سیخیلدی...
او کیچیک رقاصه، جامعه‌نین اویونجاغی و تهران فئودالیسم حکومتینین جنایت پرده‌سینده قارالان لکه، او گئجه تیتره‌ک و اینجه بیر سس ایله، اؤز دردناک سرگذشتین منه آنلاتدی:
ـ آنامی گؤرمه‌دیم! ـ بابام اؤلدوکدن سونرادا، اوگئی آتام منی بیر زنگین زنجانلی ملایا ساتدی!
ـ منه ایپک پالتارلار گئییندیریب، ساچلاریمی هؤردو، یاناخلاریمی و دوداخلاریمی بویادی! و بیر بزه‌کلی ببک کیمی باشیما تور سالیب، تویون مبارکدیر! دئیه، منی تبریک ائتدی...
ملانین ائوینده، بیر نئچه گوندن آرتیق دایانا بیلمه‌دیم... چونکی او چوخ سرت و وحشی بیر آدام ایدی! قاچدیم! تکرار اوگئی آتانین یانینا گئتدیم...

آرتیق اوگئی آتامین کؤتـک‌لرینـدن عـذاب دویمـاییردیم، اونـون مـذمتلی و کؤلگه‌لی باخیشلاری منه اریمین (ملانین!) منحوس و ایگرنج گولوشـلریندن داها دا خوش گلیردی.

آتالیغیمین قارا و نمناک داخماسی منه زنگـین ملانـین قیمتلـی کوردسـتان خالچالاریلا بزه‌نمیش اولان آینـه‌بنـد اوتاغینـدان (گلـین اوتاغیمـدان) داهـا جیلوه‌لی گؤرونوردو... اؤز اوره‌گیمده آند ایچمیشدیم کی بیرده اریمین ائوینه عودت ائتمه‌یم.

سانکی اوگئی آتادا بونو دویموش ایدی! بونا گؤره، منی بیر گـون (شـهرنو) دا تانیمادیغیم بیر ائوه آپاریب و بیر قاری عفریته‌یه تاپشیردی و دئدی:

بتول! (منیم آدیم بتول‌دور...) قیزیم! من بو ایاق فروشـه گئـدیرم... اوره‌گـین سیخما! اوچ گون سونرا گلیرم سنی ده اؤزومله برابر تهرانا آپارارام. اوچ گـون، اوچ آی چکدی! آرتیق اوگئی آتام گئـری دؤنمـه‌دی! مـن بیـر یـاد آروادیـن ائوینده قالـدیم و او منـی هـر گئجـه زور ایلـه بیـر نئچـه حـریفین یاتاغینـا گؤنده‌ره‌ردی. ایلک گـونلر چـوخ آغلاردیـم لاکـین سـونرالار آلیشـدیم داهـا آغلامیرام!...

او کیچیک قیزین، معصومانه اعتراف‌لاری منی‌ده آغلاتدی. اوره‌ییم اودلاندی. دونیا گؤزومده تیره و تار اولدی. او گئجه سحره تک یاتا بیلمه‌دیم. هر دقیقـه زواللی قیـزین آجـی و چیـرکین حیـاتینی دوشـونوب آجیـدیم و اونـو قـارا زینداندان قورتارماق اوچون ائرته‌سی گون خانیمین‌نین یانینا گئدیب، قیـزی قیزیل مقابیلینده اوندان آلماق ایسته‌دیـم. افسـوس عفریتـه بـو امـره راضـی اولمادی! نئجه راضی اولا بیلیردی؛ بتول او اسمر و شیرین قیز اونون ائـوینین بزه‌گی و سودلو اینَگی ایدی. هئچ اونو بوراخا بیلرمی دی؟

گونلر کئچدی، آی اولدو. آیلار ایل اولدو. او زامان کی رضا شـاه ملکـه‌نـین و نازپرورده قیزلارینین باشیندا قارا چادرشـبی آچیـب و اؤزیلـه برابـر پارلمانـا آپاردی. بوتون ایران شهرلرینده‌ده قادینلارین آزادلیغی (کشف حجاب) اعلان

اولونـدو و بیـر چـوخ نجیـب ایرانـی خـانیملاری باشـلاریندان قـارا چـادری گؤتوردولر، لاکین فاحیشه‌لر! یعنی جامعه‌نین او قارا گونلو و بدبخت قیزلاری یئنه‌ده قارا چادرلار ایچینده مستور قالدیلار... تهـران حکـومتی‌نـین حکمـی بیله ایمیش!

زنجانین شرق دروازه‌سینده او یئـرده‌کـی بیـر بـولاق یئـردن قاینـار و اوزوم آغاجلاری اؤز یاشیل و اوزون ساچلارینی باغ دیوارلاریندان بایبرا تؤکرلر. بیـر نئچه کامیون و بیـر اوتوبـوس سـاخلانمیش ایـدی. مـن چـای کنارینـدان و تفرج‌دن دؤنوردوم ناگهان اونو یعنی اسمر رقاصه‌نی قارا چادرا بورونموش بیـر حالدا گؤردوم. اوره‌ییم غملندی بیلمم نه اوچون؟. بتـول بیـر آز بؤیومـوش و گؤزه‌للشمیش ایدی! لاکین یئنه‌ده چهره‌سی سولغون و باخیش‌لاری غمگین ایدی...

اونا ساری گئدیب سوروشدوم!

هارا بئله؟ بتول!

زواللی قیزین قورو دوداقلاری رنگ‌سیز گـول قونچـاسـی کیمـی آچیلـدی و دئدی:

خانیم منی بیر زنگین آروادا ساتمیش و اودا منی اؤزیله برابر تهرانا آپاریر!

قونشوموز شاهقولو خان

قوْنشوموز شاه قولو خان منی بیر گئجه آیرانلی، شربت‌لی، یاغلی پیلووا قوناق ائله‌دی؛ آمما کی گئجه یاریسیناجان، قده‌ر قـورد رضـا شـاه کبیـرین جـاه و جلالیندان، عقل درایتیندن او قده‌ر دئدی، دئدی کی لاپ بئینیمی آپـاردی... دده‌می یاندیردی. پیلوو عوضینه زهر وئرسه‌یدی داها یاخشی اولاردی؛ هـئچ اولمازسا اوْنون ألیندن قورتولاردیم...

...

خانین صؤحبتی‌نین شیرین یئرینده منی یوُخو باسیب، مورگولویوردوم! آممـا کی اونون بیر پارا فرمایشلری یادیمدا قالیب، قوُلاق وئرین:

ـ.. نوح زامانیندان بری روزگارین گؤزو رضـا شـاه کبیـر کیمـی بیـر پادشـاه گؤرمه‌ییبدیر... رضا شاه یئکه باش خانلاری اؤلدوروب اونلاریـن خزینـه‌لرینـه صاحیب اولدو. یالنیز "نمونه اولاراق" نئچه‌سینی ساخلادی: خمسه‌ده جهـان شاه خـان افشـاری، سـردار اسـعد ذولفقـارینی و فـارس‌دا قـوام خانـدانینی. سیسـتان‌دا امیـر شـوکتی "بانـک ملـی" آچـدی کـی، قیزلارینـی بـانکین صاندیغیندا امانت ساخلاسینلار... تاجیرلر، اعیـان و اشـراف دا شـاها باخیـب پوللارینی بانکا تاپیشیردیلار. آخی، بیلیرسـن کـی، آغـا میـرزا! او زاماناجـان یازیق دؤولتلی‌لر اوْغرولارین قورخوسوندان قیزیل ـ گوموشـلرینی داغارجیغـا دولدوروب یئره قویلایاردیلار. بیر پارا گـؤزو دار وارلـی‌لاردا، عثمـانلی قیزیـل لیره‌لرینی دؤشکچه‌نین آلتینا دوزوب، اوستونده اوتوراردیلار.. گئجه ـ گوندوز سـیچان کیمـی اؤز خزینـه‌لرینـی گـوده‌ردیلـر... تبریـز خـانیملاری، آغـالار باره‌سینده دانیشارکن:

ـ «باجی! گؤتونون آلتی دولودورا!...»دئییب، گوله‌ردیلر...

سۆروشدوم: شاه نه اوچون پول‌لاری اینگلیس بانکاسینا وئرمه‌دی؟
دئدی: آغا میرزا! خاچ پرست‌لره امین اولماق احمق آداملارین ایشی‌دیر. مـثلا "خدا نکرده" شاهین باشینا بیر قضا گلیرسه، دئیه‌رلر: «نه هامام؟ نه تـاس؟». شیمالدان جنوبا، یعنی خزر ساحیلیندن، عـرب دریاسـینا قـده‌ر ده‌میـر یـول چکدیرمک اوچون قنده، چایا آغیر وئرگی باغلادی..
ـ یعنی یوْخسوللاری دیشلمه چایا دا حسرت قوْیدو؟
ـ داها یاخشی! چای نه‌دیر کی؟ قلبه ضرری وار، دیشـلره ضـرری وار. بیـر ده کی، کاسیب کوسوب چای ایچمه‌سه ده گؤیلر یئره ألنمزکی!.. آللاهین آنبـار سویونا نه گلیب‌دیر؟...
خانین أنگی قیزیشمیشدی! دئییردی:
ـ «ثبت اسناد و املاک ایداره‌سی» قوردو کی، فئـودال‌لاردان و کنـدلی‌لـردن آلدیغی مئشه‌لری، باغلاری، سوُلاری اؤز خاندانی آدینا ثبته یئتیرسـین کـی، اؤلندن سونرا گلیب کلک قورماسینلار...
... پولاد اوْردو قوردو... آلمانلارین دا ائله بیر اوْردوسو یوخ ایدی.
ـ اوردو نییه لازیم ایمیش؟
ـ قوْی دئیـیم! اولاً اجـامر اوْباشـی، یـاغی‌لـری یئرینـده اوتورتـدو سـونرا دا، جنوبدان اینگلیس‌لری قـوْودو.. شـیمالدان دا بالشـوویک روسـلارین قاباغینـا حیصار چکدی...

سۆروشدوم: ده‌میر یولونو بندر انزلی‌دن، جنـوب دریاسـینا قـده‌ر چکسـیدیلر داها یاخشی اوْلمازدی؟
ـ جانیم! هله خامسان... اولاً روسلار داعوا زامانی سفیدرود دره‌سینی دوتـوب، بیر گئجه‌ده تهرانا قوْناردیلار.. ایکینجیسی، مازندرانین مئشه‌لیکلری، تورکمن صحرانین، منبت اوْوالاری شاهین نظرینی دوتموشدو.. اونا گؤره ده مازنـدرانا

کؤچ سالدی.. قصیرلر تیکدیردی.. مئشه‌لره صاحیب دوردو کی مخلوق گلیب قوُرو آغاجلاری کسیب آپارماسینلار..
شاه عباس جنت مکان یالنیز «اشرف»ده قصـرلر تیکدیرمیشـدی. رضـا شـاه مازندرانین، خزر ساحیل‌لری بؤیونجا، بیر چوخ یئرلرینـده مالکانـه‌لـر وجـودا گتیردی. آرواد اوشاقلارینین گله‌جک گونلرینی دوشـونه‌رک، اونـلارا شـاهانه میراث تأمین ائتدی.
ـ خان: دئمک ایسته‌ییرسن کی اهالی‌نین یئرلرینی کامینا چکدی، خلقی بیر یاوان چؤره‌یه محتاج قیلدی؟
ـ آخی! سن ده یاپیشمیسان خلقین قویروغوندان... من سنه «قصـه شـاهانه» دئییرم.. سن ده باشلامیسان...
ـ خان بئواختدی.. مرخص بوُیور گئدیم..
ـ هله، بیر آز دا اوتور گؤره‌ک...

منی لاپ یوخو کیریخدیرمیشدی.. آمما کی خان نوُطقونا داوام ائدیردی.
ـ قاجاریه شاهلاری اؤز نؤکرلرینه، نایبـ‌لارینـا، وزیرلـره، شـاعیرلره، مرثیـه خوانلارا، "حرمسرا" خانیملارینا "لقـب" عطـا بویـوراردیلار... لقبـی اولمایـان خانلار، بَی‌لَر، تاجیرلر، مـوللالارا، ولایـت‌لـردن شـاهین "آبدارخانـه مبارکـه" سینه، "برگ سبز" گؤنده‌ریب اؤزلری اوچون لقب آلیردیلار...
رضا شاه کبیر، بیر فرمانلا لقب‌سازلیق کارخاناسی‌نین قارشیسینی باغلاتدی.. یالنیز اؤزو بیر ده اوغلانلاری و قیزلاری و خاتونو اوچـون، خانـدان سـلطنته، سزاوار اولان لقب‌لره ال وورمادی... اؤزو کی شاهلار شاهی ایدی اعلاحضـرت آروادی: علیا حضرت، اوغلانلاری و قیزلاری دا والا حضرت اولدولار.
سوروشدوم:
ـ اعلا حضرت، علیا حضرت، والا حضرتین معناسی نه‌دیر؟
ـ آغامیرزا! حضرت، عربجه قاپی.. اعلا، علیا، وار، اوچوده "اوجا" دئمکدیر..

ـ دئمک کی هامیسی، اوجا قاپی ایمیشلار؟
خان باشینی قاشیدی:
ـ سن ده اوصول دیـن سوْروشورسـان! آدمدن خاتمـه‌جـن بوتـون شـاهلار و شاهزاده‌لره بو جور عنوان‌لار وئرمیشلر...
ـ بونجا گولونج عنوانلاری قوُراشدیرانلار، دئمک کی، احمق کیمسه‌لرمیش..
ـ احمق دئمه! آغا میرزا یالتاق دئگینن!
ـ نه عجب خان! سن ده بو دفعه اینصافلا دانیشدین..

خـانی یوُخـو باسـیردی.. گـؤزلری خوُمارلانمیشـدی.. آیاغـا قالخـدی.. الـین اوزاتدی:
ـ گئدیسن؟ آغا میرزا! ـ سوْروشدو..
من ایسه بو دفعه خاندان انتقام آلماق ایسته‌ییب، سوروشدوم..
ـ آی خان، بیر منه دئ گؤروم بس شاهین قایین آناسی‌نین لقبی نه ایدی؟
ـ نه اولاجاق! سرکار علیه
ـ نوه‌لری‌نین، نتیجه‌لرینین لقبی؟
ـ والاگهر...
ـ آخی، والا گهر، فارسی‌دیر؟
ـ عالیم‌لر، مورخ‌لر کیتابلارا باخدیلار عربجه‌سی تاپیلمادی ـ دئدی

بحعلی صباحی

۱۲۸۵ ـ جی ایلده مرندین «میاب» کندینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. بیر مدّت شیمالی آذربایجاندا قالمیش و ۱۹۳۲ ـ جی ایلده باکی دا دیل و ادبیات ساحه‌سینده تحصیلاتینی بیتیرمیشدیر. ۱۳۲۴ ـ جو ایلده آذربایجاندا باش وئرن میللی حکومت دؤورونده علمی و ادبی چالیشمالارینی گئنیشلندیرمیشدیر.. لاکین ۱۳۲۵ ده آذربایجان دؤولتی سقوط ائتدیکدن سونرا سیاسی ـ ایجتماعی شرایطین آغیرلیغینا گؤره سورگون و سیخینتی‌لارا معروض قالمیشدیر.

معاصیر گونئی آذربایجان ادبیاتی‌نین نثر قولو ـ خصوصی ایله حئکایه ادبیاتی ـ صباحی‌نین آدییلا باغلی‌دیر.. بعضی ادبی شخص‌لر؛ صباحینی گونئی آذربایجانین نثر آتاسی کیمی خطاب ائتمیشلر..

صباحی حئکایه یازاری اولدوغو کناریندا قدرتلی و باجاریقلی بیر ادبیات‌شناس ایدی. اونون ادبی ـ تنقیدی مقاله‌لری مختلف درگی و قزئته‌لرده یاییلمیشدیر. بو ساحه‌ده «شعریمیز زامانلا آددیملاییر.» اثری هله بو سون ایللره‌جن تنقیدی کیتابلار سیراسیندا باشدا گلن اثرلردن بیریدیر. صباحی‌نین ادبی اثرلری بیر چوخ درگی و قزئته‌ده (وارلیق، اینقلاب یولوندا، یولداش و س.) باسیلمیشدیر..

صباحی، حئکایه‌لری‌نین بیر سیراسینی «قارتال» و «حیات فاجعه‌لریندن» آدلی کیتابلاردا بیر آرایا توپلامیشدیر. اونون «اؤتن گونلریم» اثری ایسه بیر اوتو بیوگرافی اولاراق صباحینی نثر ساحه‌سینده داهی اولدوغونو اثبات ائدیر.

صباحی ۱۳۶۸ ـ جی ایلده دونیاسینی دَییشیر.[۱]

---

[۱] ـ صباحی‌نین حیات و یارادیجی‌لیغی حاققیندا آرتیق معلومات اوچون باخ: «موعاصیر دئموکراتیک ادبییاتیمیزین نثر آتاسی». ائلدار موغانلی ـ مقاله. آذری درگی‌سی. سای ۵. پاییز ۱۳۸۳. و «گنجعلی صباحی‌نین حئکایه اثرلرینه اؤتری باخیش». حمید آرغیش ـ مقاله. مهد آزادی ـ۱۳۷۶

سون سوز محبت و گذشت

رشید ایییرمی یاشا دولموش اوجا بویلو،دولو صیفت، ایری گؤزلو،گولر اوزلو ورزشکار بیر جاوان ایدی. او ایکی یاشیندا ایکن آتادان یئتیم قالمیشدی عمیسی‌نین سونسوز قایغی‌سی و پری خانیمین توکنمز محبتی یئتیم‌لییی اونون یادیندان چیخارتمیشدی. ائله‌جه ده او بو سونسوز عایله‌نین سؤنوک حیاتیندا اومید دوغورموش، ائوده شن‌لیگه سبب اولموشدو. ندنسه سون گونلرده رشیدین رفتار و اخلاقی بوسبوتون دَییشیلمیشدی. شادلیق ساچان ایری گوزلری، گولر اوزونو غم ـ کدر بولودو اؤرتموشدو. اونون بو حالی آسلان کیشی‌دن داها آرتیق پری ده حئیرت و نیگران‌لیغا سبب اولموشدو.

آخشام ایدی. هاوا قارالمیش اولسا دا، لامپالارین ایشیغی اؤز نورو ایله هر یئری گوندوزه دؤندرمیشدی. رشید ایش‌دن ائوه دؤننده پری خانیم گولر اوزله اونو قارشیلادی. نوازیشله حالینی سوروشدو. او دوداق اوجو پری‌نین سؤالینی رد ائده‌رک میزین دؤوره‌سینده صندلی‌لردن بیرینین اوزه‌رینده اوتوردو. توتقون، کوسگون حالینا قلبی سیخیلان آنا دایانا بیلمه‌دی. رشیدین قارشی‌سیندا اوتوروب،

ـ سنه نه اولوب، قادان آلیم. بو گونلر نییه پریشان‌سان؟ آدام کی، دردینی آناسیندان گیزلتمز. بیر دئ گؤروم اوره‌یینی سیخان نه‌دیر؟ آخی من سنی بئله توتغون غملی گؤرنده دؤزه بیلمیرم. اوره‌ییم اود توتوب یانیر ـ دئدیکده رشید باشینی قالدیریب معنالی باخیشلارلا گؤزلرینی آناسی‌نین گؤزلرینه زیلله‌دی. توتغون سسله:

ـ ناراحات‌لیغیمین سببینی بیلمک ایسته‌ییرسن؟

ـ البته کی بیلمک ایسته‌ییرم.

ـ چوخ گؤزل دئیه‌رم. آناجان! من کی، اوشاق دئییلم. دئییلن‌لردن معلوم اولور کی منیم دایی‌لاریم، بابام، ننه‌م ده واردیر. سیجیللیم ده آنامین آدی ترلان دیر. دئمک آنا دا واردیر ساغدیر نه او چون گرک من اونلاری تانیمایام. اونلارین مندن گیزلی ساخلانیلماسی‌نین معناسی نه‌دیر؟ ـ دئیه آناسینی سؤالا توتدو. بو سؤالدان پری خانیم برک توتولدو. بدنینده سویوق بیر گیزیلتی حیسّ ائتدی. اونون اوچون بو ساده بیر سؤال دئییلدی. همیشه اونون فیکریندن کئچیردی : بیر گون او دوغما آناسینی تانیسا منی آتاجاق. اونون آیریلیغینا نئجه دؤزه‌رم. دئیه روحو عذاب چکیردی.سانکی او گون گلیب چاتمیشدی اینجیک بیر حالدا:

ـ بس بئله.... دئییب بیر آز فیکره دالدی سونرا هیجانلا ـ آدینی چکدیـیین قوهوملارین سنی ایسته‌سه‌یدیلر بو واختا کیمی دالینجا گلر سنی یوخلار فیکرینده اولاردیلار. آنان آنا اولسایدی کؤرپه واختیندا سنی آتیب اَره گئتمزدی. سنین زحمتینی چکن گئجه ـ گوندوز پروانه تک باشینا دولانیب اودونا یانان ترلان اولماییب من اولموشام ایندی من آنا دئییلم ترلانی آختاـ ریرسان... دئییب هؤنکوروتو ایله آغلاماغا باشلادی ائله بو آندا اسلان کیشی قاپیدان گیردی پری خانیمی آغلار رشیدی توتغون دولغون گوردوکده حئیرتله:

ـ سیزه نه اولوب نه خبردیر. ـ دئیه سوال وئردی. پری باش اؤرتویونون اوجو ایله گؤزلرینی سیله ـ سیله:

ـ نه اولاجاق اوغلون ترلان آدلی آنا آختاریرـ دئدیکده آسلان کیشی گولومسه‌دی:

ـ نه عیبی وار قوی آختارسین. بوندان اؤترو آغلاماق یاس قورماق لازیم دئییل کی ـ دئییب رشیده دوغرو یؤنلدی. مهربانلیقلا:

ـ اوغلوم موضوع نه‌دیر؟ آچ منه ده دئ ـ دئدی رشید اؤزونو دوغرولداراق:

ـ ائله بیر موهوم مسئله یوخدور عمی‌جان من فقط اؤزومو تانیماق ایسته‌ییرم. کئچمیشیمین مندن گیزلی ساخلانیلماسی بئینیمده مین جور دومانلی فیکیرلر دوغورور بابامین، ننه‌مین، دایی‌لاریمین، آنامین مندن گیزلی ساخلانیلماسینداکی معما نه‌دیر؟ آتامین اؤلومونده اونلارین الی می اولوب؟ قان دوشمنچیلیییمیز می وار. نییه گرک من بیلمه‌یم. ـ دئدیکده آسلان کیشی قاه ـ قاه چکیب گولدو.

ـ یوخ گولوم یوخ ـ دئدی بئله فیکیرلری باشیندان چیخارت.

ـ دوغرودانمی آنام منی آتیب گئدیب.

ـ هئچ ده یوخ قولاق آس من قضیه‌نی اولدوغو کیمی سنه سؤیله‌ییم: سن ایکی یاشیندا ایکن آتان بیر تصادوف‌ده الیمیزدن چیخدی. آنان جاوان ایدی. بیر مدّت اوتوردوقدان سونرا سنی ده گؤتوروب آتاسی ائوینه گئتدی. سن صاحیب‌سیز دئییل ایدین بیز سنی اونون الیندن آلدیق. سندن آیریلماق اونون اوچون ائله ده آسان دئییل آغیر بیر درد ایدی ـ دئییب گؤزلرینی یومدو. سانکی کؤرپه رشیدی آغلایا ـ آغلایا ترلاندان آییردیقلاری آنلار ترلانین گؤزلریندن یاز یاغیشی کیمی آخان داملالار اونون پریشان حالی گؤزونون اؤنونده جانلاندی. درین بیر آه چکه‌رک سؤزونه بئله ادامه وئردی:

ـ بیزیم اؤولادیمیز اولمادیغیندان سنی اوغوللوغا گؤتوردوک. پری خانیم عؤمرونون ان قیمتلی جاوانلیق دؤورلرینی سنین تربیه‌نه راحاتلیغینا بوی آتیب یاشا دولماغینا صرف ائتدی. سن گولنده گولدو آغلایاندا آغلادی. بیر آنا قایغیسی ایله کئشیـییـنده دوردو ـ دئییب الینی جیبینه سالدی. بیر سیغار آلیشدیریب مؤحکم سوموردو. توستوسونو هاوایا بوراخدی. مأیوس بیر حال آلاراق ـ بیز اومیدواریدیق کی سن اونو آنا منی ده آتا کیمی قبول ائده- جکسن ـ دئدی.

آسلان کیشینین سؤزو بو یئره چاتاندا رشید تاب گتیرمه‌دی.

ـ عمی جان مگر من سیزین حاقینیزی دانیرام. یا خود سیزدن آیریلماق فیکیرینده‌یم. من اؤله‌نه دک سیزدن آیریلمارام. سیز منه آتادان آنادان عزیزسینیز. سیزین قایغی و محبتلرینیزی اونودا بیله‌رم‌می؟ منیم سؤزوم بوردادیر کی نییه گرک اؤز قان قوهوملاریمی تانیمایام. هم ده بیلیرسینیز کی سربازلیق واختیم دیر. گئتسم بو جنگ مؤوقعینده هاردان معلومدور کی ساغ قاییدام. آرزیلاریمی گورامی آپارمالی‌یام. ـ دئدیکده آسلان توتولدو متاثّر اولدو. بیر آنلیغا فیکره دالدی. پری خانیم دؤزوم‌سوز بیر حالدا:

آمان آللاه بو اوغلان دلی اولوبدور نه‌دیر نه‌لر دانیشیر. دئدی البته بو سؤزلری ایله او رشیده اولان درین محبّتینی یئتیریردی.

آسلان کیشی آلتمیش یاشیندا اورتا بویلو، ساچلاری آغارمیش، دولو اندالملی، ساغلام بدن بیر آدام ایدی. دونیانین ایستی ـ سویوغونو دادمیش جاوانلیغین جوشغون باریشماز غرورینی آرخادا قویموش بلکه ده اونوتموشدو. فیکرینی یاخشیلیغا خئیره ایشلتمه‌یه چالیشیردی بیر خیرخواه شخصیت کیمی تانینمیشدی. فیکرینده رشیده حاق وئریردی.

دوز دئییرسن اوغلوم حاق سنینله‌دی من چوخدان قوهوملاریمیزلا سنی تانیش ائتمه‌لی ایدیم. تقصیر منیم‌دیر ـ دئدیکده رشیدین توتغون چؤهره‌سی قیزیل گول کیمی آچیلدی. یئریندن سیچراییب عمی‌سینی قوجاقلادی. دؤنه ـ دؤنه اؤپدو.

قوربان اولوم عمی جان. ائله من ده اونو ایسته‌ییرم. آیری بیر سؤزوم یوخدور ـ دئدی. آسلان کیشی الینی اونون کوره‌ییینه ووراراق:

ـ گؤروشو اوچون حاضیر اول. صاباح سنی حسن بابانین یانینا آپاراجاغام ـ دئدی. آلینان بو نتیجه‌دن پری خانیم داریلدی بئینینده یئر سالمیش اعتمادسیزلیقلا دولو شوبهه اوره‌ییینی سیخدی.

تبریز قیشی‌نین سرت سویوقلاریندان خبر یوخ ایدی. باهارین اورک آچان سرین نسیمی تئل‌لری اوینادیر آرزی و دیلکلر ساچان ایشیقلی اوزلری

اوخشاییردی. گونش ایلیق قیزیل شعاعلارینی هر یئره یایماقدا ایدی. کؤچری قوشلار گئری دؤنموش شور و هیجانلا قاناد چالیر دوزلر باغلار یاماجلار آل یاشیلا بورونموشدو. گول ـ چیچکلرین عطری هر یئره یاییلماقدا بولبول‌لر شوقه گله‌رک جهجه وورماقدا سانکی اینسانلاری روحلاندیرماق حیاتی سئومه یه مهر و محبت عالمینه چاغیریردی.

حسن بابانین ائوینده ده شادلیق ایدی. اون سککیز ایل اوزونه حسرت قالمیش بلکه ده اونودولموش نوه‌سی رشید اونون کیچیک کؤمه‌سینی ایشیقلاندیرمیشدی بو گؤروشدن دوداقلاردان تبسّوم گؤزلردن محبّت نورو ساچیلیردی. اورتادا مئیوه‌لر شیرنی‌لر دوزولموشدو. قاباقلاریندا تزه سوزولموش بوغلانان عطیرلی چایلار اوتورانلارا گؤز وورردو. آنجاق هئچ کس الینی بیر شئیه اوزاتمیردی چونکی وورغونون آذربایجان ترانه‌سی‌نین ناواری قویولموشدو.

چوخ کئچمیشم بو داغلاردان.
دورنا گؤزلو بولاقلاردان.
ائشیتمیشم اوزاقلاردان.
ساکیت آخان آرازلاری.
سینامیشام دوستی یاری.
ائل بیلیرکی سن منیم‌سن.
یوردوم یوام مسکنیم‌سن.
آنام دوغما وطنیم سن.
آیریلارمی کؤنول جاندان،
آذربایجان. آذربایجان.
من بیر اوشاق سن بیر آنا.
اودور کی باغلیام سانا.
هانکی سمته هانکی یانا.

هئی اوچسام دایووام سن سن.

ائلیم گونوم اوبام سن سن.

ـ دئیه اوجالان گؤزل سس اورک‌لری اوخشاییردی ترانه تزه‌جه قوتارمیشدی کی قاپی دؤیولدو. مریم تئز آیاغا دوردو.

ـ حتمن ترلان‌دیر ـ دئییب قاپی‌یا دوغرو یویوردو آخی قیزی تهران‌دا یاشاییردی بؤیوک قارداشی دؤنمز تئلفونا دانیشمیش جریانی سؤیله‌میش اونو اوغلو رشید ایله گؤروشه دعوت ائتمیشدی. قاپی آچیلدی. قیرخ یاشیندا اوجا بویلو خوش اندالملی گؤزل بیر قادین ایچری گیردی. آنا ایله بالانین قول‌لاری آچیلدی قوجاقلاشیب گؤروشندن سونرا گئدیب اوتاغا گیردیلر. ترلان آتا و قارداشلاری ایله گؤروشندن سونرا اؤزونو یاد بیر جاوان قارشی-سیندا گؤروب دایاندی اورک چیرپینتی‌سی آرتمیشدی یعنی بو منیم کؤرپه رشیدیم‌دیرـ دئیه گؤزلرینه اینانمیردی. رشیدده مات ـ مات اونا باخیردی. حسن بابانین دوداقلاری قاچدی.

ـ اوغلوم نییه مات قالمیسان آختاردیغین دوغما آنان‌دیر دا ـ دئدیکده رشید یاز بولودو کیمی دولدو. گؤزلریندن یاش آخا ـ آخا ایشقیریقلار ایچری-سینده.

ـ آنا جان.... دئییب اؤزونو ترلانین قوجاغینا آتدی. هیجانا توتولدوغونو گؤرن آنا:

ـ آغلاما منیم رشیدیم آغلاما. ـ دئییب اونو باغرینا باسدی. اوغلونون آراسی کسیلمه‌ین ایشقیریق سَسی اون سککیز ایل قاباق کؤرپه رشیدی زورلا آغلایا ـ آغلایا اوندان آییردیقلاری آنلار گؤزونون اؤنونده جانلاندی. بوتون وجودو سارسیلدی گؤزلریندن آخان ایری داملالار اوزونو ایسلاتدی. توتغون سَسله.

ـ سن یئکه اوغلان اولموسان. کیشی ده آغلایارمی؟ـ دئیه رشیدی توختاتماغا چالیشدی. ایل‌لر اوزونو دوغما آنا حسرتیله چیرپینان اورک آسانلیقلا توختایا بیلردیمی؟ اوتاق‌داکیلارین هامیسی‌نین اوره‌یی کؤورَلدی.

گؤزلر دولدو اورک‌لر بوشالدی. بو گؤز یاشلاری غم ـ کدردن دئییل وصال بولودوندان تؤکولن داملالار ایدی.

سحر ساعات اون اولاردی. رشید یئنه آناسی‌نین گؤروشونه گلمیشدی. آنا ایله بالا اوزون ایل‌لر آیریلیق اودوندا یانا ـ یانا و وصالا چاتمیش ایکی سئوگیلی کیمی اوز ـ اوزه اوتوروب بیر ـ بیرینه تاماشا ائتمکدن دویماییردیلار. ترلانین باشیندا کئچمیش خاطیره‌لر قیمیلدانیردی. ایلک اودلو عشقی اَسَن قارا بیر یئلدن نئجه سؤندویو گنجلیـیی‌نین آجی و شیرین آنلاری خیالیندا رقصه گلمیشدی. درین بیر آه چکه‌رک:
ـ دوغرودان دا هره‌نین بیر سرنوشتی واریمیش.کیم دئیه بیلردی کی آتان گؤزله‌نیلمز بیر تصادوف‌ده اؤله‌جک ائویمیز داغیلاجاق اؤز جانیمدان آرتیق سئودیییم بیرجه بالامی الیمدن آلاجاقلار. اونو گؤرمکدن ده منی محروم ائده‌جکلر. بیزیم ده آلنیمیزا بئله یازیلمیش ایمیش... دی گؤروم نئجه اولدو کی بیردن دوغما آنا فیکرینه دوشدون. یوخسا عمی‌ندن، پری خانیم‌دان ناراضی ایدین. ـ دئیه سوال وئردیکده رشید:
ـ یوخ آناجان اونلار منی اؤز جانیندان آرتیق سئومیش همیشه نازیملا اوینایيبلار. آغلیم کسن‌دن بویانا آتامین اؤلومونو درک ائتمیشدیم. آنام ساغ اولدوغونا دا اینانیردیم. سیزی گؤرمک هَوسیله اورَییم چیرپینیردی. بو آرزی گونو ـ گوندن شیدّت‌لندی. سون گونلرده لاپ دَلی کیمی اولموشدوم. ناراحات‌لیغیمی گؤرَن عمیم معمّانی آچدی. منی حسن بابانین یانینا آپاریب تانیش ائتدی دایی‌لاریما گؤروشدوم اوره‌ییم بیر آز توختادی. دونن گله‌جه-ییینی منه خبر وئردیلر. منه نه حال اوز وئردیییینی دئیه بیلمیرم ـ دئدی ترلان:
ـ بیزیمله گؤروشوندن پری خانیم خوشحال‌دیر یوخسا....

ـ متاسفانه یوخ. او گوندن کی من گؤروش فیکرینه دوشموشم اونون گولر اوزونو غم بولودو اؤرتوبدور. منی گؤره‌نده گؤزلری دولور. نه قدر دانیشدیریرام جاواب وئرمیر ـ دئدیکده ترلان فیکره گئتدی. سانکی اونون ناراحات‌لیغی‌نین عیلّتینی دویدو.

ـ یوخ ـ دئدی. من گرک اونو نیگران‌لیقدان چیخاردام. دور اوغلوم، دور گئدک سیزه. من اونونلا دانیشمالییام ـ دئییب آیاغا دوردو. رشید آناسی‌نین تصمیمیندن حئیرته دوشسه ده بیر سؤز دئمه‌دی. دوروب آناسییلا یولا دوشدو.

یول اوزونو ترلانین بئینینده جور به جور قاریشیق فیکیرلر قایناشماغا باشلادی. بلکه پری من ایله گؤروشه حاضیر اولمادی. منیم‌له اوز ـ اوزه گله-جکمی؟ رفتاری نئجه اولاجاق. بلکه ده هئچ ائوینه یول وئرمه‌دی. کیم بیلیر ایندی او نه دوشونور فیکری هاردادیر و سایره.... چوخ فیکیردن سونرا بو قرارا گلدی کی اوّل بؤیوک قایین خاتونون یانینا گئتسین. اونونلا بیرلیکده پری-نین یانینا گؤروشونه گئتسینلر. بیلیردی کی زینب خانیمین اونون یانیندا چوخ احتیرامی واردیر. ائله ده ائتدی. رشیدین اوچ عمیسی واردی ائولری بیرـ بیرینه یاخین ایدی. ترلان اوچ ایل بو خانواده‌نین کیچیک گلینی اولدوغو اؤز اخلاق و رفتاری ایله هامیسی‌نین محبّتینی قازانا بیلمیشدی. اونو سئویردیلر. زینب خانیم اونو گؤرنده ائله‌بیل اوزون ایل‌لر آیری دوشموش دوغما باجیسینی گؤردو.

آی قیز ترلان.... دئییب اونو قوجاقلادی اؤپوش ـ گؤروشدن سونرا:

ـ سن هارا بورا هارا. باجی‌دا بئله وفاسیز اولارمیش. هله دئ گؤروم نه عجب بیزی یاد ائتمیسن. ـ دئیه بیلمیردی نه ائتسین. اوتاغا کئچدیلر اوتوراندان سونرا ترلان گلیشی‌نین سببینی اونا سؤیله‌دی. زینب اونون پاک، اینسانی نیّتیندن خوشحال اولدو ـ آفرین باجی ـ دئدی. سن بونونلا اونون تلاطومه توتولموش قلبینی توختادا بیلرسن. اؤزون بیلیرسن کی اونون بو دونیادا هئچ

کسی یوخدور. بوتون محبّتینی رشیده سالیب‌دیر یاشاییشی اونا باغلی‌دیر. اونسوز او دلی اولار ـ دئییب چادراسینی باشینا سالدی. هر اوچو یولا دوشدولر. رشید قاپینی دؤیدو. پری قاپینی آچدیقدا زینب، ترلان و رشیدله اوز ـ اوزه گلدی.اونا عجیب بیر حال اوز وئردی. قلبینده ترلانا قارشی نیفرت حیسّی دویسا دا اؤزونو اله آلدی. ترلان گولر اوزله اونو قوجاقلاییب اؤپدو. آنجاق پری‌نین توتقون دومانلی اوزو آچیلمادی. اوتاغا کئچدیلر. زینب گولر اوزله:

ـ آی قیز نه یامان قاش ـ قاباغینی سالامیسان. ترلان باجی ائوینه گلیب ـ دئدیکده پری کوسگون بیر حالدا.

ـ خوش گلیبدیر. آمما نه‌یه گلیبدیر.... دئدیکده ترلان اونا یاخین‌لاشاراق.

ـ باجی جان! سن نه فیکیر ائدیرسن. خیال ائدیرسن کی من رشیدی سنین الیندن آلماغا گلمیشم. منیم نه حاققیم وار ائله بیر فیکره دوشم. او گوندن کی اونو منیم الیمدن آلدیلار اونو اؤلدویه قویموشدوم دیری‌لییینه باعث سن اولموسان. گئجه ـ گوندوز ناز ایله اوینایيب زحمتینه قاتلاشان من اولمامیشام سن اولموسان. آیریلدیغیم کؤرپه رشیدی ایندی بیر ایيید اوغلان گؤردوکده سئویندیم. گلدیم قایغی و زحمت‌لرینیز اوچون سیزدن تشککور ائدم. من دوغما آناسی اولسام دا حقیقی آنا سیزسینیز. گلنده یولدا اونا دئمیشم: منی ترلان سیزی آنا سَسلمه‌لی‌دیر. سیز ایجازه وئرمه‌سه‌نیز منیمله گؤروشه گلمه‌یه‌ده حاققی یوخدور. او همیشه سیزینله یاشایاجاقدیرـ دئدیکده پری‌نین غم بولودو ایله اؤرتولموش اوزو آچیلدی. سئوینجی‌نین شیدّتیندن گؤزلری دولدو. دوروب دؤنه ـ دؤنه ترلانی اؤپدو.

ـ قوربان اولوم سنه ترلان گرک منی باغیشلایاسان. حاققینیزدا پیس قضاوت ائتمیشدیم ـ دئدی زینب:

ـ آی خانیم. من سنه دئمه‌دیم می ترلان کیشی قیزیدیر. حالال سود اَمیب هئچ واخت سنین زحمتینه گؤز یوموب حاققینی پایمال ائتمز. خوش رشید بالانین حالینا کی قلبلری سونسوز محبت و گذشتله دولو آنالاری واردیر. رشیدین دوداقلاریندا تبسّوم، گؤزلرینده راضی‌لیق قیمیلداندی

میرزا ابراهیموف

میرزا ابراهیموف ۱۹۱۱ ـ جی ایلده گونئی آذربایجانین سراب شهرینده دونیا گلمیشدیر. ۱۹۱۹جو ایلده آتاسی وفات ائدندن سونرا کیچیک یاشلاریندان بالاخانی و زابرات کندلرینده موزدورلوق ائدیب اؤز زحمتی ایله بیر تیکه چؤرک قازانمیشدیر. آذربایجاندا سووئت حاکیمیتی قورولدوقدان سونرا فابریکـزاوود مکتبینده اوخوموش و ایشله‌میشدیر. بدیعی یارادیجیلیغا دا زابرات فهله ادبیات درنگی‌نین عوضولویوندن باشلامیشدیر. میرزه ایبراهیموون "قازیلان بوروق" آدلی ایلک شعری ۱۹۳۰ـجو ایلده "آپریل آلوولاری" مجموعه سینده درج اولونموشدور. بوندان سونرا دؤورو مطبواتدا شعرلر نشر ائتمیشدیر. او، ایلک تنقیدی، پوبلیسیست مقاله‌لرینی، حئکایه و اوچئرکلرینی ده ۳۰ـ جو ایللرده یازمیشدیر.

۱۹۴۱ـ جی ایلده اوردوسو سیرالاریندا جنوبی آذربایجاندا اولارکن "وطن یولوندا" قزئتی‌نین مسئول رئداکتورو وظیفه‌سینده ایشله‌میشدیر. بو دؤورلرده حئکایه، پووئست و رومانلارلا یاناشی، صحنه اثرلرینی قلمه آلمیشدیر: "حیات"(۱۹۳۵)، "مادرید"(۱۹۳۷)، "محبت" (۱۹۴۱) پیئسلریندن ییرمی ایل فاصیله‌دن سونرا "کندچی قیزی" (۱۹۶۱)، "یاخشی آدام" (۱۹۶۳)، "کؤزرن‌اوجاقلار" (۱۹۶۷) پیئسلری ایله آذربایجان دراماتورگییاسینی زنگینلشدیریر. و شکسپیرین "کرال‌لیر"، "اون ایکینجی گئجه، یاخود هر نه ایسته سنیز"، آ. ن. وستروووسکی‌نین "قودوز پوللار"، "مودریک اولان هر کسه کیفایتدیر ساده‌لیک"، آ. پ. چئخووون "اوچ باجی"، مولیئرین "دون ژوان" پیئسلرینی آذربایجان دیلینه ترجومه ائتمیشدیر.

میرزا ابراهیموف آذربایجانین ان چالیشقان و ادبیات ساحه‌سینده هر طرفلی قلم چالان یازارلاریندان بیریدیر. او عینی حالدا سیاست عالمینده ده تانینمیش و واختیله اؤنملی رول اویناپان خاراکتئرلردن بیری اولموشدور.
میرزا ابراهیموف ۱۹۹۳ـ جو ایل دئکابرین ۱۷ـ سینده باکیدا وفات ائتمیش، فخری خیابانیندا دفن اولونموشدور.

سون زامانلار قارامتیل بـوز بولـودلار تئزــ تئـز بـاکی‘نـین اوسـتونو اؤرتـور، اوفوقدن اوفوقه لای لای یاتاراق گونشین قاباغینی کسیردی. گونلرله کولـک اسمه‌دیییندن هاوا بورکو اولور، اینسانی بوغوردو.

ـ هارداسان، آی خزری، گل بیر نفس آلاق! دئیه قوجـالار شـیمالا بـاخیردی. بعضی اوشاقلار ایسه اوردا ـ بوردا:

خزری گل، خزری گل

وئرمیشم نذری گل،

دئیه اویناق بیر آهنگ‌له های چکیردیلر.

ندنسه ایندی باکیـدان اوزاقلاشـدیغی بـو کـدرلی دقیقـه‌لـرده اونـون یادینـا اوشاقلارین غریبه ماهنیسی دوشدو. "اسه‌جـک، اوشـاقلار، تمیـز بیـر یئـل اسه‌جک، سیزی بو بوغوجـو بورکـودن قورتاراجـاق، شـهریمیزین هاواسـینی تمیزله‌یه جکدیر!" دئییب دوشوندو.

ایندی اونا ائله گلیردی کی، سون زامـانلار بوتـون فعـالیتی، بوتـون وارلیغـی محض بو بؤیوک مقصده حصر اولونموشدو: شهرین اوّل‌لرینـی، کوچـه‌لرینـی بوروموش اولان کثیف و ناتمیز هاوانی تمیزله‌مک!

ـ یوخ! یالنیز شهر یوخ، بوتون آذربایجان سینه دولوسو نفس آلمـاق، اینسـانا سعادت وئرن تمیز و سرین بیـر هـاوا اودمـاق حصـرتینده ایـدی. آخـی، بـو بوغوجو، بو کثیف، بو ناتمیز هاوا بیـر گونلـوک، بیـر هفتـه‌لیـک، بیـر آیلیـق بورکونـون نتیجـه‌سـی دئییلـدی، ایللـر، اون ایللـر، یـوز ایللـر عرضـینده ییغیشمیشدی: هم مظلوملارین یانیقلی اوره‌یيندن قوپان آه فریادین، هم ده ظالیم لرین اود ووروب یاندیردیغی خانیمانلارین توستوسوندن یارانمیشـدی.

گمی باکی'دان اوزاقلاشدیقجا شهر دومان ایچریسینده ایتمه یه باشـلاییردی. اوّل‌لر شکیلسیز بیر شئیه چئوریلیر، قارانلیق پرده کیمـی گـؤرونمز اولـوردو. قارا قاشلاری اوفوق خطی کیمی آییلمیش، اورتا بویلو بـو آدام ایسـه گؤزونـو دوغما شهردن چکه بیلمیردی، چکمه‌ک ایسته‌میردی. آخی، عؤمرون شیرین خیـاللارلا، قیـزغین آرزولارلا دولـو گـونلری اورادا ایـدی، اورادا قـالیردی اونلاردان اوزاقلاشماق مومکوندور مو؟

لاکین گمی دنیزی یـاراراق گئـدیردی. مجهـول، آنلاشـیلماز، قـارانلیق بیـر گله‌جه‌یه دوغرو گئدیردی. بو گله‌جکده اونـلاری نـه گؤزلـه‌ییـردی، طـالعین هانسی آمانسیز اویونونـا راسـت گلـه جکـدیلر؟ سـال‌داش کیمـی آغیـر قـارا پرده‌لری ییرتیب او سحرین، ایشیقلی و خوش نفسلی ایلک باهار سحری‌نـین موبارک اوزونو بیر ده گؤرمک اونلارا قیسمت اولاجاقدی می؟ او، اوره‌یـی‌نـین درین‌لیکلرینده باش قالدیران شوبهه‌لری بوغماغا چالیشـاراق پیچیلـداییردی: اولاجاقدیر!

پاک خیاللار، دادلی آرزولار شهری تامامیله گؤزدن ایتدیکده او دا گـؤزلرینی یومدو. خیالین یورولماز، دورماز قانادلاریندا بیر ده باکی'یـا قاییتـدی. سـون آیلارین فیرتینالی، دالغـالی دریـانی آنـدیران مبـارزه‌لـری گـؤز قارشیسـیندا جانلاندی. اونلار ابـدی آزادلیـق و سـعادت دونیاسـی نـین سـحر شـفقیندن نورلانمیش قاپیلارینی نئجه هوسله آچمیشـدیلار! یـوخ، یئنـه ده، یئنـه ده آچاجاقلار!

۲۶ قهرمانین هامیسی بو اومیدله باکی'نـی تـرک ائتمیشـدی. لاکـین گمـی خزر'ین او بیری ساحیلینه تورکمنیستان تورپاغینا چاتان کیمـی انگلـیس‌لـر اونلاری توتوب زیندانا آتـدیلار. محبسـین قـارانلیق دیـوارلاری آراسـیندا او، باکی'نی خاطیرلادی. اؤلومون قاناد گردییی قاراقوم چؤللرینده بوغولاـ بوغولا ایره‌لی‌له‌ین قاتاردا دا باکی و خوش گله‌جک حاقّینداکی خیـاللار اونـدان ال چکمیردی.

بیردن اونون جانینا اوشوتمه دوشدو. سانکی بدنینه یانار ایینه‌لر باتیردیلار. گؤزلرینی آچدیقدا، آز قالا رنگسیز گؤرونه جک قدر ساریشین، آریق و اوزون دراز بیر ظابطین سویوق باخیشلارینی گؤردو، بدنینه اوشوتمه سالان دا بو ایمیش! آه انگلیس تازیسی! دئییب دوشوندو و ظابطین گؤزونون ایچینه دیک باخدی. ظابط یانینداکی عسکره نه ایسه دئدی و اونو گؤستره‌رک گئتدی. عسکر تئز تله‌سیک اونا یاخینلاشدی:

ـ وزیروو، گل!

او، شهردن چیخدیقدان سونرا ایلک دفعه سارسیلمیش، سوال ائدیجی گؤزلرله ایییرمی بئش دوستونو سوزدو، هامیسی چییین چییینه وئرمیش، سال قایا کیمی بیرلشیب دورموشدو. او، بو پارچالانماز، بؤلونمز قایانین بیر حیصّه سی ایدی و اوندان قوپوب گئتمک ایسته‌میردی. عادی انگلیس اوصولودور، دئییب کیم ایسه استهزا ایله سسلندی، آلداتماق ایسته‌ییرلر...

وزیروو'ون اوره یی هیجان و غضبله چیرپیندی. بس نییه منی سئچمیشلر؟ یقین اوزوم خوشلارینا گلیب. سونرا دا هانسی بیر فیکرین تاثیریندن‌سه گولومسه‌دی، یولداشلاریندان بعضی‌سینه آنلاشیلماز گؤرونن بو تبسم‌له عسگرین دالینجا گئتدی.

اوزون دراز ظابط اونو خصوصی سالوندا گؤزله‌ییردی. داها دوغروسو، اللرینی بئلینده چارپازلاییب پنجه‌لری اوستونه قالخیب دوشه‌رک بالاجا پنجره‌دن دومانلی بولانلیق صحرانی سئیر ائدیردی. قاپی نین آچیلدیغینی حیس ائدن کیمی دؤندو و محبوسا اوتورماغی امر ائتدی:

ـ سیزین وطنینیز یوخدورمو، وزیروو؟ دئییب گؤزله‌نیلمز بیر سؤال وئردی.

ـ من وطنیمی یادلار تاپداغیندان قورتارماق اوچون آیاغا قالخمیشام، جناب ظابط! آذربایجان آزادلیق ایسته‌ییر!

بو سؤزلرین ظابطه نئجه تاثیر ائتدیینی بیلمک مومکـون دئییلـدی، چونکـو اونون رنگسیز سیماسی جانسیز بیر ماسکا ایدی: نه آغـاریر، نـه قیزاریـر، نـه قارالیردی.

ـ اونا گؤره می آذربایجانی، حتّی بوتون قافقـازی زنجیـرده سـاخلامیش چـار ایمپئریاسینی دیریلتمک ایسته‌ییرسینیز؟

یئنه وزیروو'ون خیالیندا سون آیلارین حادثه لری جانلاندی. ایندی او، میللی اخـتلافلاری قیزیشـدیران، شـهری مختلـف شـایعه و بؤهتـانلارلا دولـدوران آداملارین سو ایچدیینی بولانلیق منبعیه گلیب چیخمیشـدی: جنـاب ظـابط، بیزده بئله بیـر مثـل وار: ایلانـین آغینـا دا لعنـت، قاراسـینا دا. یـا انگلـیس ایمپئرییاسی، یا چار ایمپئرییاسی، بیزیم اوچون فرقی یوخدور، هر ایکیسینه نیفرت!

وزیروو'ون گؤزله دییی نین ترسینه اولاراق، ظابط قیزیشمادی، آجیقلانمـادی. اونو دیله توتماغا باشلادی، بولشویکلرین کؤهنه روسیانی برپا ائده جکلریندن، کؤهنه قایدالارینی دون بیچه جکلریندن دانیشدی. اونـون جـاوان اولـدوغونو، وطنینه خیدمت ائده بیله‌جگینی سؤیله‌دی و اؤزونه مخصوص گؤزله‌نیلمز بیر دؤنوشله سؤزو دییشدی: طالعین ایشلریندن بـاش آچمـاق اولمـاز. وزیـروو، بلکه قاباقدا سیزه بیر تله حاضیرلانیب، حالبوکی ایسته سـن سـن بـو تلـه دن قورتارا بیلرسن.

آزجا اوّل ایییرمی بئش یولداشیندان آیریلدیغی زامـان گـؤرونن تبسّـم یئنـه وزیروو'ون قارابوغدایی اوزونه ایشیق سالدی و معنالی ـ معنالی:

ـ تکلیفینیز نه‌دیر جناب ظابط؟ دئییب سوروشدو.

ظابط بونو یومشالماق و راضیلاشماق علامتی سایدی:

ـ یـازین، بیرجـه خواهشـنامه ایلـه انگلـیس دؤولتینـدن آمـان ایسـته‌یـین، قورتارارسینیز، سونرا دا وطنینیز اوچون چالیشارسینیز... بیرجه خواهشنامه!..

وزیروو هله ده گولومسه‌ییردی. ظابط بـو گولوشـون بیـر سـئوینج اولـدوغونو گومان ائده‌رک تکرار- تکرار دئدی:

ـ بیرجه خواهشنامه!

ـ کاغیذ قلم یوخدور، جناب ظابط، دئییب نهایت وزیروو سـاکیت و تمکینلـه جـاواب وئـردی، بیـزیم جیبلریمیـزده نـه واردیسـا، سـیزینکیلر آختاریـب گؤتوردولر.

ظابط اوجادان گولدو و بیرینجی دفعه اونون آدی نین قاباغینا "جناب"سؤزونو علاوه ائتدی:

ـ فیکیر ائله‌مه، میستر وزیروو، ایش کاغیذ قلمه قالسا آساندیر.

ظابط استولا یاخینلاشدی، بیر پارچا آغ کاغیذ چیخارتدی، قلمـی و مرکبـی وزیروو'ا طرف ایتله‌دی. یئنه پنجره قاباغینا چکیلـدی، پنجـه‌لـری اوسـتونده قالخیب دوشه‌رک اؤزوندن راضی حالدا صحرانی سئیره دالدی.

یولداشـلارینین یانینـا قاییدانـدا وزیـروو'ون اوزونـده شـاللاق یئـری واردی، گؤزلری ایسه گولوردو. بوتون وارلیغینی بوروموش بیـر سـئوینج گـؤیرمیش اوزونو ده ایشیقلاندیریردی. سون دفعه، اؤلوم قاباغی او، دوشـمنی آلـدادیب اله سالا بیلمیشدی. اونا گولوب استهزا ائتمیشدی.

وزیروو نه اوچون چاغریلدیغینی یولداشلارینا ناغیل ائتدی. کاغیذدا یـازدیغی ایکیجه جوملەدن ظابطین قیرماج یئمیش یابی کیمـی آتیلیـب دوشـدویونو سؤیله‌دی، یولداشلاری آغیر وضعیتلرینی اونوداراق اورکدن گولدولر. مشهدی بی سوروشدو:

ـ بیر ده گؤرک نه یازمیشدین؟

وزیروو شهادت بارماغی ایله دیواردا یازماغا باشـلادی. رنکلـی دیـواردا اونـون بارماغی هئچ بیر ایز بوراخماسا دا، یولداشـلاری بـو سـؤزلری آیـدین اوخویـا بیلدیلر. "جناب ظابیط، من انگلیس مسـتملکه‌چـی‌لـرینین حیلـه‌گرلییینـی بیلیردیم، آرتیق عاغیللارینی ایتیریب آخماقلادیقلارینی دا ایندی گؤرورم".

قهرمان قهرمان‌زاده

قهرمان قهرمان‌زاده ۱۲۹۲ – جی ایلی‌نین بهاری‌نین ایکینجی گونو قاراداغ ماحالی‌نین وَردین کندینده دونیایا گؤز آچمیشدیر. ۱۲۹۹ ـ جو ایلده عائیله‌سیله برابر گنجه‌یه کؤچورلر. آتاسی گنجه‌ده ایشچی اولاراق چالیشاراکن قهرمان دا ایلک و اورتا تحصیلاتینی آلیر. ۱۳۰۷ ـ جی ایلده آذربایجان پئداگوژی انستیتوسونا داخیل اولور. تحصیلینی تاماملادیقدان سونرا ۱۳۱۲ ـ جو ایلده باکی‌یا گئدیر و آذربایجان پئداگوژی دیل و ادبیات فاکولته‌سینه داخیل اولور. ۱۳۱۴ ده اورادا درسینی تاماملاییر[1]

قهرمان قهرمانزاده ۱۳۲۰ ـ جی ایلده «وطن یولوندا» و «قیزیل عسکر» قزئته‌لرینده چالیشیر ۱۳۲۱ ـ جی ایلده ایران دموکرات پارتییاسینین عضوو اولور.

۱۳۲۴ ـ جو ایلده تبریز شهرینین فرقه کومیته‌سینین عضوو و عینی حالدا آذربایجان روزنامه‌سینین رئداکتور یاردیمچیسی اولور. یازیلاری و سیاسی چالیشماسیلا آذربایجان میللتی‌نین حقوقونو مدافعه ائتمه‌یه چالیشیر. لاکین ۱۳۲۵ ـ جی ایلده آذربایجان میللی حؤکومت دئوریلندن سونرا شاهین گیزلی مامورلاری طرفیندن تعقیب ائدیلیر. ائوی تالانیر، کیتابلار و یازیلاری یاندیریلیر. اؤزونو ایسه دزفول شهرینه سورگون ائدیرلر.. ۱۳۲۵ ـ ۱۳۳۵ ایللری آراسیندا مختلف شهرلرده سورگونده قالیر. ۱۳۳۵ ـ ۱۳۳۷ ایللرینده سیاسی فعالیتدن دولایی عائیله‌سیله بیرگه حبسه آتیلیر. سورگونلردن، سورغو ـ سووالدان قورتولماق اوچون ۱۳۳۷ ـ جی ایلده عائیله‌سیله برابر باکی شهرینه سیغینیر.

حئکایه یازارلیغینی ۱۳۱۴ ده «قیزیل گنجه» قزئته‌سینده یاییملانان حئکایه‌لریله باشلامیشدیر. اونون حئکایه‌لرینین اساس موضوعوسو آذربایجانین یوخسول و ایشچی طبقه‌نین ظولم و حاقسیزلیقلارلا مبارزه‌سی احتوا ائدیر.

---

[1] ـ ایران تورک ادبیاتی آنتولوژیسی – جیلد ۶

قهرمان قهرمانزاده‌نین «مهاجرلر دسته‌سی» آدلی حئکایه‌سی ۱۳۲۴ ـ جو ایلده تبریزده؛ «افترا» (۱۳۴۲)؛ «توزلو پالتو» (۱۳۴۴) ؛ «آیریلیق» (۱۳۵۰)؛ «قیرمیزی باشماق» (۱۳۵۳)؛ «بایراقسیز آدام» (۱۳۶۰)؛ «تانینمایان قوناق» (۱۳۶۱) حئکایه‌لری ایسه باکیدا یاییملانمیشدی.[1]

قهرمان قهرمانزاده تبریزده اولدوغو زامان میللی حؤکومت دؤورونده اؤز حئکایه‌لریندن دؤورو مطبوعاتدا نشر ائتمیشدیر... هامان دؤورده نشر اولان حئکایه‌لریندن: «ناکام جاوان»[2]، «منیم دیلیم»[3]، «چاغیریشا جاواب»[4] و... آد آپارا بیله‌ریک.

قهرمان قهرمانزاده ۱۳۶۹ ـ جی ایلده شیمالی آذربایجاندا وفات ائدیر.

---

[1]- ایران تورک ادبیاتی آنتولوژیسی – جیلد ۶

[2]- آذربایجان ـ نمره ۷۰ ـ ۱۳ آذر ۱۳۲۴

[3] - آذربایجان ـ نمره ۱۱۹ ـ ۱۷ بهمن ۱۳۲۴

[4] - هامان ـ نمره ۱۴۷ ـ ۲۱ اسفند ۱۳۲۴

چاغیریشا جاواب

ای صولت بالام هاردا قالدین، دور گل گؤره‌ک داها بسدیر تک اوتوردون ـ دئدی ـ گئت ده روزنامه‌نی ده گتیر دییه قونشوموز خاور منی چاغیردی.
من خاور آنانین قونشولوغوندا بیر منزیل کیرایه ائتمیشدیم. اؤزوده تک اولاردیم. گئجه‌لرین آغیرلیغینی اؤزومدن رفع ائتمه‌یه کدریمی داغیتماق اوچون همیشه خاورآنا گیله گئده‌ردیم. او منیم، یوخسول و غریب اولدوغومو گؤروب بیر آنا کیمی حؤرمت ائده‌ردی. ائولرینه غمگین گئتدیییم زامان فیکریمی داغیتماق اوچون او، گؤزه‌ل ناغیللار و اؤز خاطیره‌لریندن منه دانیشاردی. اونون صحبت‌لرینده بیر جاذیبه و بیرده گؤزه‌للیک وار ایدی. حیاتین آغیرلیغی تدریجا خاور آنانین آرخاسینا ییغیندیقجا او، گونو ـ گوندن قوجالیر و عؤمرونون یولو اوستونه حیاتین قاری دوشه‌ره‌ک قارا ساچلارینی آغاردیردی. اونون آغ آلنیندا حیاتین دالغاسینی آندیران قیریشیقلار چوخالیردی.
خاورآنا چوخ دردلی اولدوغوندان سؤزونون آراسیندا همیشه آه چکه‌ره‌ک اوره‌گین بوشالدیردی. حیات اونو چوخ یورموشدو، نه دیزینده طاقت و نه گؤزونده نور وار ایدی. پالتارینا، چادیراسینا او قدر یاماق وئرمیشدی کی، قاباقدا گئیدییی چیتین نه رنگده اولدوغونو بیلمک اولمازدی. خاور آنانین ۷۰دن آرتیق یاشی واریدی. اونون گؤزونون آغیـ قاراسی جاوان بیر اوغلو وار ایدی. او چوخ غیرتلی و جوان بیر گنج ایدی، لاکین اؤلکه‌نی چولقالایان ایشسیزلیک خاور آنانیندا قاپیسینی دؤیموشدو. اونون اوغلو ایلین اوچ آیینی یاخشی ایشله‌ییردی، قیش گونلرینده ایسه آنا و بالا گئجه‌لری شامسیز یاتیردیلار. اودورکی بو مرحمتلی آنانین گؤزلری چوخورا دوشموشدو،

همیشه اونون رنگی سولغون ایدی. من خسته‌لندیـیـیم زامان او پروانه کیمـی باشیما دولاناردی و منیم یاسدیغیمین دیبینی کسیب اوتـورار و آریـق الـین باشیما قویاردی. بعضا اونون گؤزلریندن دوشن سـویوق گـؤز یاشـلاری منـی دیسکیندیره‌ردی. من گؤزومو آچیب اونون اوزونـه باخـاردیم و تیتـره‌ک بیـر صدا ایله خاورآنا نییه آغلاییرسان؟ دئیه خبر آلدیغیم وقت او باشینی آشـاغی سالیب دئیه‌ردی.

رحمت‌لیک بیزیم کیشی ناخوش اولدو نه پول تاپـا بیلـدیک کـی، او یـازیغی حکیمه گؤسته‌رک نه ده درمان آلا بیلیردیک! رحمت‌لیک درمان‌سـیز اؤلـدو. اونون نیسگیلی منیم قلبیمدن هله سیلینمه‌ییب.

هر گون خاور آنا منی چاغیرار و (آذربایجان) روزنامه‌سینی اوخـوداردی، مـن ده روزنامه‌نی اوخودوقجا خاور آنا دقتیله دینلـه‌ردی. ملـی دؤولتـین یئنـی ـ امرلرین و قرارلارینی روزنامه‌ده اوخودوقجا اونون گؤزلری ایشیقلانیر اوره‌یـی، ایسه شادلانیردی. خاورآنا قارا گونلرین تأثیریندن آلنیندا دویونله‌دیـیی کـدر دویونونو، سئوینج الی آچاردی. من ایچری گیریب سالام وئردیم. سالام سـنی ساخلاسین اوغلوم دئدی. گل اوتور گؤره‌ک بس نییـه یوبانـدین؟ بـو گونکـو روزنامه‌ده نه یازیبلار و اوزومه باخدی.

بیر قدر سکوتدان سونرا :

ـ تازا حؤکومتیمیزین قاداسی منـه گلسـین، او خـالقی قـارا گـونلردن چـوخ یاخشی قورتاردی.ـ دئدی. من روزنامه‌نی او طرف بو طرفه چئویردیم و باش مقاله‌نی اوخوماغا باشلادیم :

«قوی آتالار باجیلار، قوجا ننـه‌لـر بیـر داهـا جـاوانلاریمیزی اؤپـوب وطـن و آزادلیغیمیزی مدافعه اوچون میللی قوشونا گؤندرسـین» مـن مقالـه‌نـین بـو یئرلرین اوخودوقدا، او، بونو دئیه‌نه منیم جانیم قوربان اولسون، تازا حکومتین قاداسی منیم جانیما گلسین.ـــ دئـدی و دایانـدی. مـن روزنامـه‌نـی یئنـه‌ده اوخوماغا باشلادیم.

«فیرقه‌میز، جاوانلاریمیز، آتا ـ آنا، بـاجی ـ قـارداش، گلـین ـ قیـز، اوشـاق ـ یاشلی بوتون خالق امتحانیندان باشی اوجا چیخماغا چالیشمالییق».
خاورآنانین اوزوندن شادلیق باغچاسـی اکیلیـرمیش کیمـی گؤرونـوردو. مـن روزنامه‌نی قورتاردیقدان سونرا او میللـی دؤولتیمیـزه دوعـا اوخـوردو، بیـزده آمین دئدیک، سونرا بیزی درین سکوت بورودو.
عؤمروموزون ساعاتلاری آن به آن بیزیم اوزه‌ریمیزدن قوپوب دوشـوردو. مـن خاورآنا گیلدن آیریلیب منزله گلدیم. فیرقه منی چـاغیریر. فیرقـه بیـر منـی یوخ بوتون آذربایجان خالقینی چاغیریر دئیه دوشـوندوم و قطعـی بیـر قـراره گلدیم، گره‌ک گئدیب خالق قوشونلار سیراسینا یازیلام، یا فرقه‌نین و میللـی دؤولتین یولوندا قوربان اولام یادا اونو گون کیمی دونیالاردا یاشادام دئیـه بـو خیاللا یاتدیم. سحر من یوخودان اویانارکن، خاورآنا الینده آغاج منی قاپیدان چاغیردی. صولت یاتیبسان؟ یاتماق زامانی‌دی؟ دئیه قـاپینی آچـدی. اونـون جاوان اوغلو دا یانیندا ایدی.
خاورآنا هارا بئله.. خئیر اولسون؟ دئیه تعجبله اونون اوزونه باخدیم.
نئجه هاراسی، آخشام اوخومادین کی بوتون آنـالار، بـاجیلار جـاوانلاریمیزی اؤپوب خالق قوشونلاری اوچـون یـولا سالسـینلار.. مـن اوغلومـون اوزونـدن اؤپمییه‌جگم، اؤز الیمله آپاریب اونو سرباز وئره‌جه‌یم. بوراجاق بویـوم برابـریم اوغول بؤیوتموشم کی منیم دادیما چاتسین.
بیلیرسن، میللی دؤولتده منیم ده پـاییم وار. اونـا مـن ده رای سالمیشـام. آغ اوستونده؟ منده بارماق باسمیشـام، بئلـه منـیم ده حقّـیم وار. قـوی اوغلـوم گئتسین هامان حقّی توتسون. اگر گئتمسه من سودومو اونا حلال ائلـه‌مـه‌رم دئدی. من بو آنانین میللی دؤولتیمیزه نه قدر علاقه‌سـی اولـدوغونو یازمـاقلا قورتارا بیلمه‌رم. آنجاق من اونو بیر داها سیناماق اوچون:
بس سنی کیم دولاندیراجاقدیر ؛ دئیه خبر آلدیم. خاور آنا گولومسه‌دی.

سیز ساغ اولون بیز پیس ـ یاخشی دولانـاریق، آنجـاق سـیز بیزلـری گـره‌ک مدافعه ائده‌سیز، دئدی. اوغوللاریم سیز قوشـونا گئـدین مـن سـیزه جـوراب الجک توخویوب گؤنده‌رَرم. آللاها چوخ شوکور من بو قوجـا وقتیمـده آرزومـا چاتدیم. اوندان سونرا اؤلسه‌مده آرزوم قالماز. من ده باشقا آنالار کیمی شادام چونکو، گؤزومون آغی ـ قاراسی اولان اوغلومو خـالق قوشـونلاری سیراسـینا گؤنده‌ریرم. اوغوللاریم ساچین آغلیغینا باخمایین بیـرده گؤردونـوزکی، قوجـا ننه‌نیزده سیزین ایله قوشـون سـیرالاریندادی. بـورا بـاخ گـؤروم مـن لازیـم اولمارام؟ سیزه یایین ایستی‌سینده سو گتیره‌رم، خوره‌ک پیشیره‌رم. دئدی.
من سئوینجیمدن بو آنانین اوزوندن اؤپدوم. هر اوچومـوز سـئوینه ـ سـئوینه خالق قوشونلاری سیراسینا گئتدیک. خاور آنا اؤز اوغلونو یازدیرماغا آپاردی.

محمدلو عباسی

محمد رضازاده محمدلو عباسی ۱۲۹۴ ـ جی ایلده تبریزده آنادان اولموشدور. اوزون مدت درین مطالعه‌یه أل آتمیش، علمی ـ اجتماعی تدقیقات آپارمیشدیر. بو اوزدن تبریزده آذربایجان و فارس دیلینده نشر اولونان بوتون روزنامه و درگی‌لرینده: آذربایجان، فریاد، خاور نو، شفق۱ (بو ادبی ـ فرهنگی درگی ده یازارلار هئیتینده اولموشدور)، یئنی شرق و س. ده اونون اثرلرینه راست گلیریک. او یئنی دونیا گؤروشلری ضیالی‌لاریمیزا چاتدیران بیر سیرا علمی ـ فلسفی کیتاب‌لاردا ترجومه و تالیف ائتمیشدیر.۲

او، آذربایجانین میللی حکومتی دؤورونده ادبی ـ اجتماعی ایشلرده فعالیت گؤسترمیشدیر. او میللی حکومتین اساس ماده‌سی اولان آنا دیلی‌نین ترویجینده، آذربایجان دیلینده درس کیتابلارین فوق‌العاده سورعتله تالیف و انتشاری ایشینده اؤنملی رول اوینامیشدیر.

محمدلو عباسی‌نین «خاطیره‌لریم» آدلی بیر حئکایه کیتابی واردیر. بو حئکایه ایسه هامان کیتابا داخیلدیر.۳

---

[۱] - بو درگی‌نین ایلک سایییسی ۱۳۲۴ – جو ایلین شهریور آیيندا نشر اولموشدور. آرتیق معلومات اوچون باخ: مقاله - میللی حوکومت دوورو مطبوعات تاریخیمیزدن یارپاقلار : شفق درگی سی- رضا همراز – قایناق اینترنت

[۲] ـ آنا دیلی ـ بئشینجی کیتاب. ص ۱۳۸

[۳] ـ آنا دیلی ـ بئشینجی کیتاب.. ص ۱۳۹

قیزیل شعله‌لر

* ۱ *

گئجه ایدی، ظولمت هر یئری بوروموشدو. قار ستارخان خیابانینی بوسبوتون اؤرتموشدو. قیش فصلینده یاپراقلاری خزانا اوغرامیش آغاجلارین چیلپاق بوداقلاری، ضعیف الکتریک چیراقلاری آلتیندا گوموش شاخه‌لر کیمی گؤرونمکده ایدی. ساعات هله یئددی اولمامیشدی کی خیاواندا چوخ آز آداما راست گلمک اولاردی. تک ـ توک گؤزه چارپان پالتوولو و ایستی گئییم‌لی‌لر یاخالارینی قالدیرمیش، شاللارینی بوروموش حالدا گزمکده ایدیلر، بیر چوخ یالین قات گئیمیش دیشلری تیتره‌ییب قیش پالتاری تاپا بیلمیه‌ن فقیر ـ فوقرادا سویوغون ضربیندن سورعتله یورویوب اؤز کومالارینا گیرمگه تله‌سیردیلر.

من دوستوم... ایله سردار (گولوستان) باغینین قاپی‌سینا یاخینلاشاندا «گئجه‌ن خئیره قالسین» دئییب ائوه گئتمک ایسته‌ییردیم کی بیر حادیثه منه مانیع اولدو.

داریوش پادیشاهین مجسّمه‌سی آلتیندا اون ـ اون بئش نفر جیر ـ جیندیرلی آیاق یالین، باش آچیق اوشاق ییغیشیب هامیسی بیرلیکده، ییلدییا ـ ییلدییا گجیل قاپی‌سینا، قبریستانا طرف یؤنلمکده ایدیلر. بونلارین جمع اولوب مستقیم بیر هدفه دوغرو حرکت ائتمه‌لری منی ماراقلاندیریب داللارینجا سورمگه باشلادی. یئددی ـسگگیز یاشیندا اولان بو معصوملارین منظره‌سی گؤزلری یاشاردیب، حساس اوره‌کلری داغلاییردی. اوشاقلارین

آیلارلا یویولماییب، گون آلتیندا قیوریلمیش ساچلاری قـارلا اؤرتولموشـدی. اونلار، یالین و بوزاریب قارالمیش ال آیاقلارلا انساندان داها آرتیق بیر حئیوانا اوخشـاییردیلار. تبریـز گئجـه‌لـری‌نـین یانـدیریجی شاختاسـی اونـلاری شاللاقلاماقدا ایدی. اونلار سورعتله یوگوروردولر. من ایسه اونلارین هارایا پناه آپاراجاقلارینی بیلمک اوچون تله‌سیردیم. بیر نئچه دقیقه‌دن سـونرا، زاواللـی یئتیملرین گولوستان باغی‌نین شـرق طرفینـه، شـاپور پادیشـاهین هئیکلـی قارشیسینداکی کؤهنه گجیـل قبریسـتانی کوللویونـه یؤنلـدیکلرین گـؤردوم. اونلار آمان‌سیز شاختانین تازیانه‌لریندن بیـر اوچورولـوب داغیلمـیش اؤلـولر موغاره‌سینه پناه آپاریردیلار. من‌ده اونلارین آردینجـا موغـاره‌یـه گیریـب بـو ماراقلی معمانین حلّینه منتظیر اولدوم. اوشاقلاردان احمد آدلی بیریسی فـورا کیبریت چکیب موغاره‌نی ایشیقلاندیردی. زاواللی یئتیملر، اَتلـری چورویـوب تورپاغا قاریشمیش اؤلولر سوموگوندن دوزلتدیکلری «صندل‌لرین» اوزه‌رینـده اوتوردولار. قیسا بویلو قارا گؤزلـو احمـد گونـدوز ییغیـب گتیردییـی چـؤر ـ چـؤپلردن دوزه‌لتـدییی تونقـالی سـورعتله یانـدیریب آلاولانـدیردی. قیزیـل شعله‌لر یئر آلتی دخمه‌نی ایشقلاندیردی. فوریتله هامی تونقـالین دؤره‌سـینه ییغیشیب دونموش ال آیاقلارینی ایسیندیریب اَلوو ـ پیلوو دوزه‌لتدیلر.

من‌ده احمدین یانینا سیخیلیب بیر تَهَر اؤزومو اونلارین جَرگـه‌سـینه داخیـل ائتمک ایسته‌دیم. صاحاب‌سیزلار مثل‌سـیز مهریبـانلیق و محبـت گؤسـتریب منه یئر وئردیلر.

منیم ایستی گئییم‌لی اولماغیما باخمایاراق اَلوو ـ پیلـوو منـه چـوخ شـیرین گلدی. بورادا حؤکوم سوره‌ن مثل‌سیز صمیمیّت، صداقت و قارداشلیق روحـی منی درین دویغولارا دالدیردی. بورادا احمد ایله آرام، حسن ایله هوسپ بیر ـ بیریندن فرقلنمیردی. مسلمان ـ ائرمنی هر ایکیسـی بیـر ایـدی ؛ انسـانلیق، قارداشلیق و امکداشلیق حیسّلری تام معناسیله دخمـه‌ده حؤکـوم سـورمکده ایدی. محمود ایشله‌ییرسه محمدده چالشیر. هامی ایشله‌ییر هامی یئییر. بشر

جمعیتینی سای‌سیز ـ حساب‌سیز فلاکتلره اوغرادان موفته‌خورلوق، ایستیثمار، آغالیق، نؤکرچیلیک و سایبر چیرکین ایشلر بو کیچیک و مهربان جمعیتده نظره چارپمیردی.

نهایت بیر تَهَر حئیرت دالغالاریندان اؤزومو قورتاریب اونلارلا صحبته گیریشدیم. هئچ واخت حیاتلاریندا تصادف ائتمه‌دیکلری بیر همدردین تاپیلماسی و دردلرینه شریک اولماسی، اونلاری سئویندیریدی.

یازیقلارین هره‌سی بیر جور، اؤز فاجیعه‌لی کئچمیشینی نقل ائدیب «بخت و طالیعین» ایندی قارشی‌لاریندا قویدوغو میسکین، چیرکین و دؤزولمز بیر زیندگانلیقدان شیکایتلنیردیلر.

لیکن من صحبته گیریشیب اوشاق دیلیله اونلارین بدبختلیکلرینه باعیث اولان سبب‌لری سایبب ایمپئریالیستلرین مستعمره‌چیلیک سیاستلری‌نین دوام و بقاسی سایه‌سینده اؤلکه‌ده حؤکوم سوره‌ن حوقوقسوزلوق، قانونسوزلوق، ریاکارلیق، شارلاتانلیق، موهومات و خرافات و سایره‌نی زاواللی صاحیب‌سیزلره شرح ائتدیم، اونلار آیدینجاسینا دوشوندولرکی «طالیع و بخت» بوش بیر شئی‌دیر، حیاتدا هر بیر حادیثه حقیقی و واقعی عیللت‌لردن آسیلی‌دیر. اونلارا آذربایجان دئموقراتلاری‌نین آزادلیق یولوندا و جامعه‌نین خوشبخت‌لییی اوغروندا مبارزه‌لرین و یاخین گله‌جکده حق یولوندا اولان بو تاریخی مبارزه‌لرین قطعی موفقیتینی مژده وئردیم، تئزلیکله صاحیب‌سیزلره صاحیب تاپیلیب اونلارین آذربایجان خالقی طرفیندن یارادیلاجاق میللی حکومت واسیطه‌سیله تربیه و اداره ائدیله‌جکلرینی ایناندیردیم. بؤیوک آذربایجان خالقی‌نین عصیرلر بویو اؤز آزادلیق و استقلالیتی یولوندا آپاردیغی آمانسیز مبارزه‌لری و نهایت آزدالیق پری‌سینی آغوش‌لارینا آلمالارین سؤیله‌دیم. تاریخی دؤوره‌لرده آزادلیق یولوندا، وطن یولوندا خالقیمیزین مثل‌سیز مجاهیده‌لرین و نهایت موفقیت‌لرین بیر چوخ شاهیدلر و جهانشمول شهرت صاحیبی اولان تاریخی ـ اجتماعی سیمالارین تذکورویله بیان ائتدیم.

بو موقعده اوشاقلارین گؤزلرینده پارلایان اومود نورو و حیات عشقی یئر آلتی موغـاره‌ده‌کـی آلاویـن قیزیـل شـعله‌لرینـه اوسـتون گلمکـده ایـدی. مـن اوشاقلاردان آیریلیب ائـوه گئتمـک ایسـته‌دیکـده قولتوغومـدا اولان خورمـا پاکتینی کیچیک بیر تؤحفه کیمی تازا دوستلاریما تقـدیم ائتـدیم و یـاخین گله‌جکده اونلاری خوشبخت بیر حیاتدا قارشیلایاجاغیما قطعیا اومود ائـدیب وداعلاشدیم.

* ۲ *

گونشین آل شفقلری قوجا تبریز شهری‌نین شرقینده اولان «سـاری داغـین» قله‌سین سون شوعاعلاری ایله قیزارتمیشدی. بیزی آپاران گـؤزه‌ل فـایتونون کهر آتلاری سورعتله «شاه گؤلو» ـ(ائل گؤلو) یه طـرف یورویـوردولر. سـالار میللی، باقرخان، خیاوانی‌نین آرخالاریندا شاققیلتی ایله آخان سولارین سسی و همین خیاوانین کناریندا سیرا ایلـه دوزولمـوش یـام ـ یاشـیل آغـاجلارین زمرد یارپاقلاری‌نین زمزمه‌سی بیزیم گؤز قـولاقلاریمیزی نـوازیش ائـدیردی. «قزوینی» توخوجو کارخاناسیندان آز اوزاقلاشـیب «زنجیـر» ـ دن کئچـرکن خیاوانین سول الینده واقع، اوزه‌رینده «تربیت ائوی» یـازیلمیش بؤیـوک بیـر عیمارتین منظره‌سی منـیم دقتیمـی جلـب ائتـدی. بـورا آذربایجـان میللـی حکومتی طرفیندن صاحیب‌سیز و یئتـیم اوشـاقلار اوچـون تهیـه اولونمـوش نئچه یوز تختخوابلی تربیت ائوی ایـدی. کئچمـیش دؤورده، شـوم سیاسـتلر نتیجه‌سینده عمارتلری خرابه‌زاره دؤنوب اهالیسی وار ـــ یوخونـدان چیخیـب خلقی بوتون معاصیر و مدنی نعمتلردن محروم قالمیش آذربایجانـدا، اینـدی میللی حکومت طرفیندن بئله بیر اجتماعی موسسـه‌نـین وجـودا گلمـه‌سـی اولدوقجا اهمیّتلی ایدی. بورا، کئچمیش دؤورده بوتـون ایرانـدا حـاکیم اولان کؤهنه اجتمـاعی و سیاسـی قورولـوش نتیجـه‌سـینده بـدبختلیک و سـفالته

اوغرامیش معصوم آذربایجانلی بالالارین نجاتی اوچون آذربایجـان دئمـوقرات فیرقه‌سی قوردوغو میللی حکومت طرفیندن یارادیلمیش پناهگاه ایدی.
بورادا آذربایجان میللی حکـومتی طرفینـدن یوزلرجـه کوچـه‌لـرده قـالمیش یئتیم، سفیل و صاحیب‌سیزلره استراحت و تربیت وسایلی برپا ائدیلمیشـدی و بودا آذربایجان میللی نهضتی‌نین قیسا بیر مودّتده یارتدیغی خارقـه‌لـردن و قهرمان خالقیمیزین ووجودا گتیردییی سـای‌سـیز ـ حسـاب‌سـیز اجتمـاعی موسسه‌لردن بیری ایدی.
من، بینانین داخیلی تشکیلاتی و «تربیت ائوینده» سـاخلانیلان اوشـاقلارین وضعیتی ایله یاخیندان تانیش اولمـاق مقصـدیله بینایـا گیـردیم. البتـه هـر آذربایجانلی وطنداش، اؤز وطنینده ووجودا گلـن یئنـی ـ یئنـی اجتمـاعی و میللی اصلاحات و آثارلارلا فرحله‌نیـر. مـن‌ده بؤیـوک تـاریخی کئچمیشـی و جهانشمول شؤهرتلی مدنیتی اولان وطنیم آذربایجانین چیچکلنمـه‌سـیندن، اهالی‌نین سعادته سووق ائتدیریلمه‌سـیندن و نهایـت میللتیمیـزین معاصـیر مدنیّت عالمینه دوغرو سورعتله ایره‌لیلمه‌سـیندن فرحلَنیـردیم و بـو بؤیـوک اجتماعی بینانین تاسیسینه چوخلو اهمیّت قاییل ایدیم.
«تربیت ائوی» ـ بیناسی‌نین مـدیریتی ایلـه گؤروشـوب بینـانین ایچریسـینه داخیل اولارکن اوجا و معنالی سلام سسی منیم توجهیمی خوصوصیله جلـب ائتدی، بو سس منیم قولاغیمـا تـانیش گلـدی. سـلام وئـرن قیشـدا گجیـل قبریستاندا یئر آلتی موغاره‌ده گؤردویوم قیسا بوی قارا گؤز احمد ایدی.
احمد مثل‌سیز بیـر سـئوینج ایلـه منـی قارشـیلاییب آذربایجـان دئمـوقرات فیرقه‌سی‌نین یارتدیغی آزادلیق حرکاتی سایه‌سینده، اؤزو و یولداشـلاری‌نـین آغ گونـه چیخمـالارین سـؤیله‌ییـب اوزون اوزادی شـرح وئریـردی. احمـد آذربایجان میللی حکومتی‌نین «تربیت ائوی» ـ نده یارتدیغی تعلـیم و تربیـه وساییلیندن، یئمک و اسـتراحت شـراییطیندن گئنـیش معلومـات وئـردی و

نهایت میللی حکومتی‌نین قایغیسی سایه‌سینده یاخین گلـه‌جکـده جامعـه‌ده خوشبخت حیاتا چاتاجاقلارینی سؤیله‌دی.

احمد و یولداشلاری داها صاحیب‌سیز دگیللر و اونلار داها جامعه‌نـین اَنگلـی یوخ بلکه فایدالی عضولری اولماق عرفه‌سینده‌دیرلر.

من‌ده «تربیت ائوی» ـ نین مختلیف تربیتی شعبه‌لرینی تاماشا ائدیب فرحلـه شهره قاییتدیم.

علیقلی کاتبی

ژورنالیست، شاعیر و یازیچی دیر. «آغ قوش» تخلص ائدن علیقلی کاتبی ۱۲۹۹ ـ جو ایلده ماراغا شهرینده دونیایا گؤز آچمیشدیر. گنج یاشلاریندان ادبیاتلا ماراقلانمیشدیر. "۱۳۲۰ ـ جی ایللردن سونرا گونئی آذربایجاندا میللی شعورون گوجلنمه‌سی ایله، مرحوم کاتبی ایسه اؤزونو بؤیوک بیر اینقلاب و ادبی حرکته حاضیر ائدیردی.." ۱۳۲۳ ـ جو ایلده «وولقان» آدلی کیتابینی نشر ائدیر. هامان ایللرده مطبوعات عالمینه ده آیاق قویموش اولور. «آذربایجان» و «آزاد ملّت» نشریه‌لرینده حئکایه‌لری درج اولور. ان دَیَرلی اثری «گنج فدایی» آدلی حئکایه‌سی میللی معارف طرفیندن نشر اولونان درسلیک کیتابینا داخیل ائدیلیر.

کاتبی‌نین بیر چوخ اثری نشر اواونمامیش قالیر. اونون چاپ اولونمامیش حئکایه‌لریندن «ساری کرپیچ» و «قولچاقباز»ی آد آپارماق اولار.[۱]

[۱] - کاتبی‌نین حیات و ادبی ارثیه‌سی حاققیندا آرتیق معلومات الده ائتمک اوچون باخ: آذری درگیسی سای ۲ و «جنوبی آذربایجان حئکایه ادبیاتی‌نین بانیسی ابدیته قوووشدو...» ـ مقاله ـ حمید آرغیش ـ نوید آذربایجان ـ نمره ۸۶

گنج فدایی

گونشین سون قیزارتیسی سؤندوکجه، داغلارا، دره‌لره قارانلیق چؤکوردو. قارالمیش طبیعت آغ اؤرپه‌یینین آلتیندا یوخلاییردی. داغین بؤیرونده‌کی کندین بیر ـ بیرینین اوستونه قالانان ائولری‌نین چیراقلاری، اولدوز کیمی ایشیقلانیردیلار. بیر آتا ایله اوغول و اونون آناسی اؤز کندلی ائولرینده گؤرونورلر. بو هیس وورموش ائوین سقفی‌نین دیرَکلریندن قارا شیطان تورولار آسلانیبدیر. ائوین هر بیر طرفینده ایکی تای قیش زوماری ایله یاناجاق و قورو اوْت دسته‌لری قوْیولوبدور، بیر طرفده اوتوروب ـ یاتماق اوچون دؤشه‌نیبدیر. دؤشنمه‌میش طرفین تاقچالاریندا جور به جور گؤرمه‌لی و یئمه‌لی شئیلر دوزولوبدور. آنا تندیری آلوولاندیریر. آتا بوُغلانان ساماوارین یانیندا اوتوروب، اونون قورولتوسونا قولاق آسیر.

اوغول بیر اوْت باغاسی‌نین اوستونده اوتوروب و تندیرین شعله‌لرینه باخیر. اونون فیکری توستو ایله برابر باجادان چیخیب و گؤیه طرف اوجالیردی. "گنج فدای"نین نه فیکیر ائتدییی بیلینمزدی، آنجاق گرک بو گئجه گئدیب فدایی یولداشلاریلا برابر یاخینداکی ژاندارما پوستونو اله کئچیرسینلر.

اوْن بئش یاشیندا گنج، بو گون چوبانلیق چوماغین یئره قویوب فدایی‌لیک توفنگینی گؤتورموشدور.

او، ایللر بویو ساکیت داغلاردا، دره‌لرده سورو دالینجا دولاندیغی حالدا بو گون اؤز یوردونون حرکته گلدییینی یاخشی آنلاییردی.

اونون کیچیک اوره‌یی، بؤیوک کدرله دولو ایدی. گؤزونو آچدیغی زاماندان گؤردویو ظولم‌لردن قلبینده اولان کدرلر، بو گون دهشتلی انتقاما چئوریلیب

آلوولانیردی. اونون ایشیقلی گؤزلرینده، تندیرین آلوولاری مـنعکس اولدوقـدا اوره‌یی‌نین انتقام شعله‌لری گؤرونوردو.
گئجه‌دن اوچ ساعات کئچمیشدی. گنج فـدایی اؤز وفـالی ایتینـی چاغیریـب توفنگی چیینینده قاپیدان خـارج اولـدو. شـیددتلی کولـه‌یـه باخمایـاراق اؤز یولونو باشلادی، ایتی ده اونون دالیجا یولا دوشـدو. گـرک قـرار قویـدوقلاری مکاندا فدایی یولداشلارینا چاتیب اونلار ایلـه برابـر ژانـدارما پوسـتونا هجـوم آپارمالییدیلار.
قارانلیق ایچره سویوق کولک دهشتلی ویـییلتی‌لارلا گنج فداییني بورویوب و اوزونه قاری چیرپـاراق گـؤزلرینی دؤلـدوروردو. کسـکین سـویوق، قورخولـو قارانلیق اونو قورخودا بیلمه‌ییب توفنگدن مؤحکم یاپیشدیغی حالدا کولـه‌یـی یاریب قاباغا گئدیردی.، ایت گـاه فدایـــییه یاخینلاشـیب کؤمـک اولـدوغونو آندیریردی، سونرا اوزاقلاشیب و اونو قورویوردو.
گنج فدایی بیر آیاغین قار ایچیندن زحمت ایله چیخاردیب، او بیری آیـاغین قاباغـا آتیـردی داهـا اینـدی شـپه دولـدورموش یئرلـرده یاریـیا قـدەر قـارا قوُیلانیردی، اونا سورعتله یول گئتمک چتین‌لشیب و سـویوقدا بیـر طرفـدن اونـو کیریخدیرمیشـدیر. چـوخ جـان آتیـردی کـی، تئزلیکلـه یولداشـلارینا یئتیشسین. او آنجاق مقصده یئتیشمه‌یی نظرینه آلیـب، نئچـه سـاعات یـول گلدیینی، هارا گئتدیـییني آنلامیردی. اوُزون یولـو ایتگـین حالـدا زامـان نـه ایسـه گـؤره‌جـک ایشـلرینی و نـه کیمـی حملـه و هجـوملارین فیکریلـه کئچیرمیشدیر...
گنج فدایی قاری سؤکدوکده دالی طرفـدن شـیددتلی گورولتـولار اوجالـدی، گوللـه‌لر بیر ـ بیرینین دالیسینجا آچیلیـردی. او، سـورعتله گوللـــه آچـیلان سمته قاچیردی.
داها یئیین ـ یئیین قاچماغا باشلادیقدا توفنگ آغیرلیق سالیب دیـزه کیمـی قارا باتمیش قیچلارین قالخیزا بیلمه‌ییب اوزو اوسته ییخیلیردی. او قار ایچره

چارپیشاراق، توفنگی یئره دایاق وئریب و ایتین کؤمه‌ییله آیاغا قالخیردی. قار اوزونه یاپیشیب گؤزلرینه دولوب و پالتارلارینا سوواشمیش حالدا قاچماغا ادامه وئریردی. بوتون بده‌نی ترله‌ییب و اوره‌یی چیرپینیردی، سون قوّه‌لرین بیر یئره توپلاییب جان آتیردی کی، نه قده‌ر تئز اولورسا فدایی یولداشلارینا چاتسین.

اونون آلوولو سینه‌سیندن حرارتلی نفس اوجالیب هاوادا بوُغلانیردی. بیر یانغین آدام کیمی دهشتلی انتقام گؤزونون اؤنونده صاف و سرین چشمه گؤرونوردو و اوره‌یی‌نین اوْدونو سؤندورمک اوچون او، چشمه‌یه ساری سورونوردو و توفنگی آرخاسینا آسمیشدیر. آنجاق اؤزو قاباغا گئتدیکجه آیاغی وسیله‌سیله توفنگی دالینجا چکیردی.

گنج فدایی‌نین هیجانلی فیکریندن مختلف صحنه‌لر کئچیر، ژاندارمالارین قارا اوره‌کلرینی سونگویله پارچالاماق آرتیق جانلانیردی. گورولتولار سون شیددتینه چاتمیشدیر.

گنج فدایی سون دفعه اولاراق وار قوّه‌سین توپلاییب، بئش ـ آلتی قدم قاچمیشدی کی آیاغی زویولده‌ییب گورولتویلا بوزو یاریب چایین ایچینه دوشدو.

اوْ، باشینا قده‌ر سویوق سویا باتدی، ایکی قوللاری باجادان ائشیکده توفنگی سینه‌سینه مؤحکم دایاق وئرمیشدیر. قلبی‌نین اومید تئلی قیریلمیشدیر، نهایت نیفرت و کینه‌سی اوره‌ییندە جوشوردو.

اوزاقدا آچیلان توفنگلرین ایشیقلاری داها بیرده گؤزلرینی ایشیقلاندیردی و گنج فدایی ده یولداشلارینا سس وئره‌رک توفنگی ژاندارم پوستونا بوْشالتدی.

گوللەنین هارایا دَیدییی بیلینمه‌دی. توفنگ ألیندن دوشدو و باشیلا قوللاری بوز اوسته سریلدی.

ایتین زینگیلتی سسی اوُجالیردی. آرا وئرمه‌دن، مؤحکم سسله هوروردو. اونون سیزیلتی هورومه‌لرینده درین هیجان و اضطراب آنلاشیلیردی. گاهی

یاخینا گئدیب ایللر بویو اونس توتموش دوستونون پالتاریندان یاپیشیب اونو سوُ ایچیندن چیخارتماغا دارتیشیردی.
چارپیشماسیندان مأیوس اولدوقدا قیراغا چکیلیب تاثیرلی زینگیلتی‌لرله کؤمک چاغیریردی. لاکین کؤمکدن اثر گؤرمه‌دیکده یئنی‌دن ایشینه باشلاییردی.
هاوا سحر آچیلانا قده‌ر سویوق و قارانلیق ایدی و گوللەلرین سسی کسیلمیشدیر. ایت قاپی‌نین قاباغیندا داها تأثیرلی زینگیلتی‌لرله قاری سوْووروب قاپینی تیتره‌دیردی. گنج فدایی‌نین آناسی هراسان حالدا قاپینی آچدی.
ایت سورعتله ائوه گیریب بیر دَلی حئیوان کیمی اویان ـ بویانا آتیلیردی.
آنا اوغلونو سسله‌دی، لاکین بیر سس ائشیتمه‌دی. باشین قاپیدان ائشییه چیخاردیب اطرافا باخدی. اوغلوندان بیر اثر یوخ ایدی. بیر داها اوجا سسلدی، یئنه جاواب ائشیتمه‌دی. ایچه‌رییه دؤنوب ایتین عجیب حرکتلریندن و اونون آیاقلارینا دوْلاشیب زینگیله‌ده‌مه‌ییندن قلبی هیجانا دولدو. ایت یاشلا دوْلموش گؤزلریندن نه کیمی آچیق سؤزلر آنلاشدیریردی و نهایت هیجان و تأثیریله قاچیب گنج فدایی‌نین آتاسینی یوخودان آییلدیردی، قاییدیب آناسی‌نین أته‌ییندن یاپیشیردی و اونو چؤله ساری چکیردی. اوْ سمته طرف کی اورادا گنج فدایی بوز ایچینده دوْنموشدو.
آتا و آنا اوغوللاری‌نین جانسیز جسدینین باشی اوسته آغلاییردیلار. ایت بیر طرفده غملی حیرته دوشموشدو. کندلیلره خبر اولورکن اورایا چایین قیراغینا توپلاشیردیلار و گؤردوکلری عجیب حادثه‌دن فیکره جوموردولار. بعضی قیزلارین گؤزوندن یاش آخیردی و گنج فدایی‌نین یولداشلاری بو ایشدن تأسف ائدیردیلر.
بوتون کند اهالیسی قارا بیر تابوت ایله گنج فداییني قبریستانا آپاریردی. کندین داغ اوستونده کی قبریستان سمتینه بیر غم کاروانی یاواش ـ یاواش

گئدیردی. فدایی‌لـرده قولـو بـاغلی ژانـدارمالارلا بـو کـاروان ایچینـده گـنج یولداشلارینین حادثه‌لی اؤلوموندن غملی ایدیلر. اونلارین فداکار و شـجاعتلی یولداشلاریندان بیری اسکیلمیشدی.

تپه‌نین اوستونده، قارلارین ایچینده تزه تیکیلمیش بیر قبر گؤرونوردو. بو قبر بیر جاوان قبرینه بنزه‌ییردی، اونون قبیر داشی اوستونده یازیلمیشدیر: **گـنج فدایی.**

فتحی خوشگنابی

۱۳۰۰ ـ جو ایلین فروردین آیبندا خوشگناب کندینده آنادان اولموشدور. کؤهنه اوصول مکتب تحصیلینی کندده بیتیرمیشدیر. بیر ایل رسمی مکتبده درس اوخویاندان سونرا، ایش تاپماق اوچون ایرانین چوخلو شهرلرینی دولانمیشدیر. ۱۵ یاشیندان یازیب یاراتماغا باشلایان فتحی اعتبارن ۱۳۲۴ دن سونرا آنا دیلینده داها جیدّیتله چالیشماغا باشلاییب، حئکایه پووئست، مقاله و فیله‌تون یازماغا مشغول اولموشدور.۱ او میللی حکومت دؤورونده بیر مدت آذربایجانین رسمی اورگانی اولان «آذربایجان» گونده‌لیـیی‌نین باش کاتبی کیمی چالیشمیشدیر. او هامان گونده‌لیک ده بیر چوخ مقاله، یازی و حئکایه یازیب نشر ائتمیشدیر.

فتحی خوشگنابی‌نین نشر ائدیلمیش اثرلریندن:

ایکی دوست (حئکایه توپلوسو)

سونونجو بایراقدار (حئکایه توپلوسو)

حئکایه‌لر (حئکایه توپلوسو)

آتا (رومان)

ایکی قارداش (رومان)

---

[۱] - آذربایجان حئکایه‌لری ـ ایکینجی جیلد ـ ص ۹۹

ـ دان آد آپارا بیله‌ریک. ها بئله اونون حئکایه‌لریندن «یاغیشلار یاغاندا» آدلی بیر توپلو روسجا و «ایکی دوست» آدلی بیر کیتابی بولغاریستاندا تورکجه نشر ائدیلمیشدیر.[1]

آشاغیدا گلن حئکایه ۱۳۲۴ ـ جو ایلده نشر اولونان «آذربایجان» هفته‌لیـیی‌نین ۱۰۷ ـ جی نمره‌سینده درج ائدیلمیشدیر.

[1] - آذربایجان حئکایه‌لری ـ ایکینجی جیلد ـ ص ۱۰۰

میللی حکومتیمیزی قوراندان ۱۰ـ ۵ گون کئچمیشدی. ساعات ۷ ده چـوخ خسته و یورولموش حالدا ایشدن چیخدیم. یولداشلاریمین بیرینـی گؤرمـک قصد ایله، سویوق هاوادا یولا دوشدوم، منیم قاباغیمجا بیر کیشی بیر قیـزییلا گئدیردی، بو کیشینی عایدسیز هامینیز تانییارسیز، دیلنچی‌دیر. همیشـه اؤز اؤزیله دانیشـار. اونـون دانیشـیقلاری چـوخ سـاده‌دیـر و حیـاتین ان واقعـی حاللارینی خواسته سؤزلر ایله گؤستریر. مـن چوخدانـدیرکی اونـو تـانیرام و همیشه یول گئده‌رک قیزی دا دالینجا قاچار. اوّل گئجه اونو ایکی آی بوندان قاباق گؤردوم کی دانیشیردی:

بؤیله ده ایـش اولار؟ آخشـاما کیمـی دولان و آخشـام دا آج ـ سوسـوز ائـوه قاییت! منیم کیمی آدامـلار نـه اوچـون اؤزون اؤلدورمیـه‌کـی بؤیلـه ـ بؤیلـه گونلری ده گؤره...

قیزیم یئیین گل! آلـلاه سنی منیم الیمدن آلسین... آلـلاه مصـلحتووه چـوخ شوکور.

واه! واه! هاوا نه سوووق‌دور، آخی من گئتدیم قارانلیقدا نئجه اوتوراجاغام؟ نـه چیراغ وار، نه یورقان وار، هاوا سوووق‌ق‌ق... آج، سوسوززز، قیـز یئـری! یئـره ده‌گه‌سن...

قیزی ایسه اونون دالینجا قاچیردی:

آخی دای نه جور گلیم کی، قاچیرام دای...

* * *

او گون ده یئنـه قیـزی ایلـه گئـدیردی. مـن اونـون سـؤزلرینی موضـوعنون یاریسیندان باشلانماغین گؤردوم.

پیلوو! کیشی پیلوو بیزیم ائولرده نه قاییریر؟! بیزیم ائولرده قوو دییه‌لر قـولاق توتولار، پیلوو! پیلوو! قیزین یئکه ـ یئکه دانیشماغینا باخ بیر! گینه ایسته‌ییـر منی ایته دؤنده‌رسن ها! پیلووو!...

بیز اؤیله بیر آخیر چهارشنبه‌دن آخیر چهارشنبه‌یه پیلوو اوزو گـؤره‌ک دای!، اونو دا هله تاپاق! کؤپگین قیزین او قدر ووراجایام کی جـین گتیـره لاپ هـا! پیلوو! قیز دیلیوی قوی قارنووا پیلوو! گؤر نه بؤیوک ـ بؤیـوک دانیشـیر، ائلـه سؤز دئییر کی پیشمیش تویوغون گولمگی گلیر... پیلوو! پیلوو!

ماغیل بیز آرپا چؤره‌گـین تاپـدیق قالـدی پیلوومـوز! بیـرده بـاخ بؤیلـه بیـر غلطلردن دارتسون سنین‌کین سنه وئررەم... پیلوو! بیز بایرامدا دا بیر چؤره‌ک دویو تاپاق اونو شیله ائله‌ریک، سفیه کؤپگین قیزین سؤزونه بیر باخ!

واه! واه! هاوا اؤیله بیر زمهریردی! قیز یئیین یئری قان قوساسان! پیلـوو! بیـر کؤپک اوغلی، آداما بیر شاهی وئرمیر...

قیزی ایسه دوشونورکن آتاسینین سؤزون تصدیق ائدیردی:

دای بیلدیم دای؛ خاطا زاد ائله‌مه‌دیک کی! بیز ائله یاوان چؤره‌ک تاپاق بیـزه چوخدور...

بو جور دانیشا ـ دانیشا آی ایشیغیندا سکی‌دن خیابانین طولینده گئـدیردیلر منده قولاق آسیردیم...

بو ایکی انسانین ان عالی و مهم اولدوغو آرزولارینـی و حیاتلارینـدا اولان بـو چتین مسئله‌لری ائشیدیردیم...

* * *

بیر هفته بوندان قاباق یئنه اونـلاری گـؤردوم، قیـز تـازا لبـاس گئیمیشـدی. آتاسی‌نین ایسه اگنینده تازا پالتاری وار ایدی.

آتاسی گینـه دانیشـارکن یـول گئـدیردی... کیشـی بؤیلـه اولار دای، الله بـو حکومتی قورانا عؤمور وئرسین، یوخسا بو ایل سویوقدان، آجلیقدان اؤلردیک.

قیزی‌دا آتاسی‌نین دالینجا گئده ـ گئده دئییردی:

آتا! بوگونکی درسیمده غلطیم یوخ ایدی، گؤردون سنه دئییردیم داریخما... میللی حکومتیمیز قورولدوقدان سونرا اونـلاری دارالتربیـه‌یـه آپاریـب لبـاس وئریب ساخلاییبلار، قیز ایسه مدرسه‌ده اوخویور.

بیگلر حائیلی

بیگلر حائیلی‌نین یازیلاری گونئی آذربایجانین میللی حوکومتی دؤورونده «آذربایجان» گونده‌لیـییینده باسیلمیشدیر. حیات و یاشامی حاققیندا بیر معلومات الده ائتمه‌دیک. بلکه ده تانینمیش یازیچیلاریمیزدان بیری دیر باشقا بیر تاخما آد ایله.. هرنه ایسه قلمه آلدیغی حئکایه‌لردن:

«تصادفی کؤمک»[1]، «آزادلیق یولوندا»[2]، «حیاتدا منیم نصیبیم...»[3] و... آد آپارماق اولار.

---

[1]- آذربایجان ـ نمره ۱۲۶، ۱۲۷ و ۱۲۸

[2] - آذربایجان ـ نمره ۱۳۶ دان ۱۴۱

[3] - آذربایجان ـ نمره ۱۶۵ دن ۱۷۰

تصادفی کؤمک

۱

لطیف بیر آخشام سرینی ایدی. مال ـ قارا ناخیردان گلمیش ایدی، حاجی مالکین حیه‌طینده ۱۲ ـ ۱۰ باش اینک طویله‌نین قاباغا توپلاشیب تئز ـ تئز مَله‌شیر و بالالارین چاغیریردیلار. قلم قاشلی اوزون ساچلی قاراشین بیر قیز آهسته و اینجه بیر آواز ایله سئوه ـ سئوه اونلاری نوبه ایله ساغیر، اوجا بویلو خوش سیمالی جوان بیر اوغلان دا اونا کؤمک ائدیر و عین زماندا اونون موسیقی قدر جاذبه‌لی صداسیندان ذؤوق آلیردی. اوغلانین آینینده‌کی کؤهنه لیباس ظاهری گؤرونوشوندن اونون نؤکر اولدوغونو، حرکت و رفتاری ایسه جسارتلی بیر جوان اولدوغونو اثبات ائدیردی. گنج قیز ماهنینی قورتارارکن اوغلان اونا یاناشاراق شاد بیر طرزده و آهسته بیر سسیله دئدی.

مژده‌می وئر ستاره! حاجی آقا یوز تومن وئره‌جگی اوچون بو گون آناما سؤز وئرمیشدیر.

ستاره آلا گؤزلرینی اونون اوزونه تیکه‌ره‌ک گولومسه‌ییب سوردو:

دوغرودان دئییرسن احمد؟

سنین عزیز جانین اوچون.

نه {} اگر حاجی آقا بیله بیر ایش گؤره‌رسه بؤیوک {} دور.

هم ده آللاهین اونودولماز بیر لوطفو. نه وقت وئره‌جکدیر؟

بئله ظن ائدیرم کی صاباح گره‌ک وئرسین. اگر صاباح وئره‌رسه او بیریسی گون انشاء الله صوبح تئزدن آنامین دئدییینه گؤره شهره گئده‌جه‌یم.

انشاء الله دئییب ستاره یئنه‌ده اؤز ایشینه مشغول اولدو.

ستاره و احمد بیر ـ بیری ایله عمواوغلو و عمی قیزی ایدیلر. بونلار ایکیسی ده زحمتکش بیر عائله‌ده دونیایه گلمیشدیلر. ستاره‌نین آدی قولاغینا چاغیریلان گونده اونو احمده نیشانلامیشلار. کیچیک یاشلاریندا ایکن بونلارین آتالاری وفات ائتدییندن اوزلرینه یئتیم‌لیک توزو قونموشدو. بیچاره آنالاری‌نین ایسه هره‌سی ۳ــ ۲ نفر صغیر اوشاقلا باشلاری صاحابسیز قالمیشدی.

بینوا قادینلار اکیب بئجه‌ره‌نلری ـ قازانج گتیره‌نلری اولمادیغیندان مال و مولک‌لرینی تدریجله ساتیب اؤزلرینین و اوشاقلارینین حیاتینی تامین ائتدیلر. بیر نئچه ایل بو منوال اوزره کئچدی. {} قیلماق اوچون آرتیق بیر شئی قالمادی. داها دوغروسو یوخسوللوغون مودهیش پنجه‌لری اونلاری ازمه‌یه باشلادی. بو گونلرین بیرینده ایدی کی کندین اربابی اوشاقلارین آنالارینی حضورینا چاغیریب دئدی:

ـ منیم ائویمه بیر نئچه خدمتکار لازیمدیر. سیز بورادا اولدوغونوز حالدا گئدیب اؤزگه‌سینی گتیرمه‌گیم یاخشی دگیل. گلین منیم ائویمده ایشله‌یین، منده سیزین اؤزوزون و اوشاقلارینیزین احتیاجینی رفع ائده‌رم و علاوه احمده کی ماشاء الله یئکه اوغلان اولوبدور، اودا مال ـ قارانی اوتارار عوضینده بیر مقدار حقوق تعیین ائده‌رم، حاجی مالکین مصلحتی اونلار اوچون اَلوئریشلی ایدی.

بوندان باشقادا آیری بیر چاره یوخ ایدی. اونلار بو پیشنهادی قبول ائتدیلر، همین گوندن اعتباراً حاجی مالکین مالکانه‌سینده ایشله‌مگه اقدام ائتدیلر. اونلار وظیفه‌لرینی «ارباب راضی اولسون و اوشاقلار بیر پارچا چؤره‌ک یئسینلر.» دئیه جان و دل ایله یئرینه یئتیردیلر، هر گون خمیر یوغورور چؤره‌ک پیشیریر، نئهره چالخاییر، بعضا پالتار یویور و غیر بو کیمی ایشلر گؤروردولر، بیر سؤز دئمک هر گون صبح ایشیقلاناندان آخشام قارانلیق

دوشـه‌نـه قـدر تاپشـیریلان بوتـون ایشـلری یئرینـه یئتیریـر، عوضـینده چؤره‌ک‌لرینی یئییر و حاجی‌نین عورت اوشـاقلارینـین کؤهنـه پالتـارلارینی یویوردولار. آیلار و ایللر بو طریق ایله کئچدی. احمد ایلـه سـتاره بؤیـودولر و نامزد اولدوقلارینی آنلاییب بیرــ بیرلرینـی صـمیمی بیـر محبتلـه سـئومگه باشلادیلار. احمدده اؤز وظیفه‌سینی لازیمجه انجام وئـره‌ردی. حـاجی اونـون اوچون ایلده بیـر دسـت پالتـار، ۲ جـوت چـاریق و ۱۸ تـومن‌ده پـول قـرارا آلمیشدی. قاپی باجانی سولاییب سوپورمک اوچون ائـو قوشـلارینا باخمـاق، اینکلر و قویونلاری ساغماق کیمی ایشلرده ستاره‌یه حواله ائدیلمیشدی.

ستاره آرتیق ۱۸، احمد ایسه ۲۲ یاشـینا چاتمیشـدیلار. آنـالاری‌نـین یگانـه آرزوسو بالالاری‌نین تویونو ائتمکدن عبارت ایدی. آنجاق یوخسـوللوغون اوزو قارا اولسون کی بو آرزو اولارین گؤزلرینده قالمیشدی. یوز تومن پول دوزه‌لده بیلمیردیلر کی خرج چکیب اونلارین تویونو ائتسینلر. اونا گؤره آناسی احمده دئمیشدیکی «اوغول! بو ایل آکین ایشینده جدّ و جهد ائدَرسن، بلکه زحمـت حقین ایله تویونوزو ائده بیله‌ک». لاکین بیچین باشلانان زامان احمـد غفلتـا خسته‌لنیب یاتدی. اونون خسته‌لییی ۴۰ گون دوام ائتدی. نهایـت سـاغالیب دوران گونلر بیچین موسیمی تمامیله قورتـاردیغی اوچـون اونلاریـن شـیرین امیدی آجی بیر مأیوس‌لوغا چئوریلدی. بیر نئچه آی داها کئچـدی، مقـدس ۲۱ آذر انقلابـی‌نـین پـارلاق گونشـی، خوشـبخت‌لیـک و سـعادت یایـان شعاعلارینی آذربایجانین بوتون نقطه‌لرینه ساچماغا باشلادی.

بیر گون احمدین آناسی بو قرارا گلدی کی، توکل آللاها دئییب احمدین توی خرجی خصوصوندا ارباب ایله دانیشسـین و اونـدان کؤمکلیـک ایسـته‌سـین، بیچاره قادین اؤز مطلبینـی حـاجی مالکـه اظهـار ائـده‌رکـن حـاجی اونـون جوابینده دئدی کی من بو ایشدن چوخ ممنونام، آلله مبـارک ائلـه‌سـین اگـر بئلـه بیـر فیکیـر وار ایدیسـه ایندییـه کیمـی بـس نـه اوچـون منـه خبـر

وئرمه‌میشسیز؟ عیبی یوخدور، صاباح اوغلون گلسین، یـوز تـومن دوزه‌لـدیب وئره‌رم احتیاجیزی رفع ائده‌رسیز.
عورت حاجی‌نین حاقّیندا دعا ائده‌رک قاییتدی و احمدی تاپیب حـاجی‌نـین وئردییی وعده‌دن اونو خبـردار ائتـدی. گؤزلـه‌مـه‌دییـی بـو خبـردن احمـد، انتهاسیز درجه‌ده سئویندی و همین گون اینکلری ساغان موقعده ستاره‌نی‌ده آگاه ائده‌رک سئویندیردی.

۳

او گونون سحری احمد پولدان اؤترو حاجی‌نین یانینا گئتدی. حاجی پولو بیر شرطیله وئره‌جگین بیلدیردیکدن سونرا بیر بالاجا یادداشت یازدیرماق اوچون اونو کند موللاسی‌نین حضورینه آپاردی. موللا یازاجاغی مقاوله‌نامـه حقینـده حاجی‌نین شرطلرینی و احمدین راضی‌لیغینی دینله‌ییـب یازماغـا باشـلادی. نهایت قورتاردیقدان سـونرا اوجـادان اوخویـوب احمـده بارمـاق باسـدیردی. مضمونو بوندان عبارت ایدی: من احمد اؤز اربابیم حاجی مالیکدن یوز تـومن نقد پول آلدیم.بو شرطیله کی گؤستریلمیش تاریخدن اعتبارا ۷ ایل تامام بیر حق طلب ائتمه‌دن نؤکر اولوب اونا خدمت ائتمه‌لی‌یم. موللا کاغـاذی بوکـوب حاجی‌یا وئریر. حاجی ایسه یوز تومنی ساییب تامام کمـال احمـده وئـردی و سونرا موللانین دا حق القلمینی تقدیم ائدیب احمد ایله برابـر اورادان خـارج اولدولار.

۴

او گونون صاباحی، احمد، اؤزو و نیشانلی‌سی اوچون آلیناجاق تـوی لباسـی و غیر واجب اولان شئیلر حقینده آناسیندان دسـتور آلاراق شـهره طـرف یـولا دوشدو. او، سئویندییندن یورولماغین نه اولدوغونو خیالینه بئله گتیرمـه‌دی. آخشاما قدر ایتی آددیملارلا یول گئدیب نهایت شهره یاخینلاشدی. او شهره

وارد اولان وقتده گئجه‌نین قارانلیغی قارا پرده کیمی بوتون عالمین اوزه‌رینه چکمیشدی. احمد تانیدیغی بیر قهوه‌خانه‌یه گئتدی. اورادا کیرپیکلرینی چالمادان صبحه قدر دادلی خیالاته غرق اولدی:

گون چیخان وقتده اودا بازارا چیخدی. دکانلار مغازه‌لر آچیلیب آلیش ـ وئریش باشلاندی. احمد بازاردا گیریب دولاندی، بیر پارا ماللارین قیمتی ایله تانیش اولدی. نهایت اوجوز قیمتلی وطن پارچالاریندان، باشماق، جوراب و غیر لوازمیندان و علاوه ۶ ـ ۵ کیلوغرام دا ایگده‌دن کیشمیشدن آلیب خورجونا دولدوردی. او گئجه آی دوغاندان سونرا یولا دوشه‌جه‌یین قرارا آلمیشدی اونا گؤره بیر قدر خیابانلاردا گزیب تماشا ائتدی. آخشام یاخینلاشارکن قهوه‌خانه‌یه گئدیب وقته منتظر اولدو. گونش غروبیندان ۲ ساعات کئچرکن آی طلوع ائتدی. احمد خورجونو چیگنینه آتاراق یولا دوشدو. او، دار و دولاشیق کوچه‌لر ایله آددیملاییردی دا آنجاق فیکری خیالی کندلرینده ایدی. اونا گؤره شهردن نه وقت چیخدیغینی دا ابدا متوجه اولمامیشدی. آی نازلی بیر دیلبر کیمی اونون یوزونه گولومسه‌دیی بیر حالدا او صحرانین انیش ـ یوخوش یوللارینی طی ائدیردی. نئچه ساعاتدان بیر یانینی یئره قویوب دینجه‌لرکن گؤزلرینی آیین یوزونه تیکیب باخیر و «ایندی گؤره‌سن ستاره‌ده اونا باخیرمی؟» دییه غیر ارادی اولاراق اؤزونه سوال وئریر و یئنه‌ده باخیردی. ستاره ایله گؤروشمک شوقی اونی او قدر قاریشدیرمیشدی کی اؤزونون هارادا و گئجه‌نین نه وقتی اولدوغونی اصلا دوشونمه‌ییر و هئچ بیر شئیدن واهمه ائتمه‌ییردی. ایندی ستاره منی گؤزله‌ییر دییه یئرییرکن سرعتینی آرتیریردی.

احمد کندلری ایله شهر آراسیندا کی مسافه‌نین اوچدن ایکی حیصه‌سینی قطع ائتمیشدی کی دان یئری آغارماغا باشلادی. او، «ایندی ستاره منی گؤرمک اوچون دامین اوستونه چیخیب یوللارا باخیر» دییه خیال ائده‌رکن غفلتا ائشیتدییی «اده ترپنمه» دییه‌ن قابا بیر سَسدن دیکسیندی. احمد

سس گلن طرفه دؤنوب باخدیقدا یولدان کناردا بؤیوک بیر داشـین دالینـدان ۲ تفنگ لوله‌سی‌نین اونا قارشی چئوریلدیییینی گؤردو و آهسـته اولاراق اؤز ـ اؤزونه «یاخشی یئرده آخشاملادیق» دئدی. داشین دالیسیندان «ساغ قالماق ایسته‌ییرسن اگر خورجونی یئره سال، آز تاوا باخمـادان، چـیخ گئـت» دییـه اوغرولار اونا تکلیـف ائتـدیلر. احمـدین بوغـازی قـورودو او قورخـان اوغـلان دگیلدی. اؤیله اجلافلارین ایکیسی سهلدیر، دؤردونه‌ده جواب وئـره بیلـردی. اما نه فایداسی کی اونون الی یالین حریفلر ایسه مسلح ایدیلر، اونا گؤره ناچار قالاراق یالوارماغا باشلادی:

قارداشلار! سیزدن چوخ خواهیش ائدیرم کی منه بند اولمـایین، یـول وئـرین چیخیم گئدیم، منیم خیر ایشیم واردیر. مندن اؤتری ایندی آنامین گـؤزلری یولدادیر.

قولدورلاردان بیری: ـ اوزون دانیشما، ائله بیزیم ده خیر ایشیمیز واردیر.

ایکینجیسی ایسه: هله بیزیمکی سندن واجب دیر، دئدیلر.

الله رضاسینا، گلـین منـیم ایسـتی آشـیما سـویوق سـو قاتمـایین، اگـر چـه گؤرورسوز گؤرمه‌میش خیال ائدین، من ده هئچ وقت خیر و دوعادان سـیزی اونوتمارام. الله شاهیددیر کی بو شئیلری آلدیغیم پولـو دا بـورج ائلـه‌میشـم. اوغرولاردان بیری دئدی:

ـ سؤزی اوزاتما هیند اوغلی هیند! بیز دئدیک کی خورجونی سال یئره، سـاغ سلامت چیخ گئت، خیر و دوعانی اؤزووه ائله کـی بلکـه شـاهیدین اولان الله ایشیوی یئنیدن دوزه‌لده، تویووی تئز ائده‌سن، ایندی کـی سـن ائشـیتمیر و بیز دئدیییمیزی آنلاماق ایسته‌میرسن، گوناهین اؤز بوینووا آل کتدی» دییـه تفنگینی بوشالتدی گلوله سورعت ایله گلیب احمدین باشـی‌نـین اوسـتوندن کئچدی. احمد گؤردو کی اگر اولاریـن تکلیفینـی قبـول ائتمـه‌سـه جـانینی سلامت قورتارا بیلمیه‌جک. اونا گؤره علاجسیز قالاراق خورجونو یئره سـالدی و اللرینی یوخاری قالدیردی.

«ایندی چیخیب گئده بیلرسن» دئیه او بیری قولـدور آجیقلـی بیـر طـرزده دیللندی. احمد اوز چئویریب یولا دوشـدو. ایسـتر ـ ایسـته‌مـز آزاجیـق بیـر مسـافه گئتدیکـدن سـونرا آیـاق سـاخلاییب اؤز ـ اؤزونـه سـئوال وئـره‌رک دانیشماغا باشلادی: «ایندی من هارا گئدیم؟ آناما نـه دئیـیم؟ سـتاره‌یـه نـه جواب وئریم، منه بیر داها کیم پول وئره‌ر؟ هله آلدیغیم پول اوچـون یئـددی ایل نؤکرچیلیک ائتمه‌لی‌یم. بو نه اود ایدی کی من دوشـدوم، یئنـه‌ده واریـم اولسـایدی ذره قـدر وئجیمـه گلمـزدی، ای خـالیق! مـن هانسـی گونـاهین صاحیبی ایدیم. منی آخیر نه اوچون یوخسول یارادیردین؟ یوخ... اؤلمـه‌گـیم ستاره‌نین یانینا الی بوش گئتمکدن یاخشی‌دیر"دییـه‌ره‌ک یولـون اوسـتونده اوتوروب دَلیجه‌سینه آغلاماغا باشلادی.

گونش، سانکی احمدی آرزوسونا حسرت قویان جانیلری و اونون آجیناجاقلی حالینی گؤرمک ایسته‌مه‌دییی اوچون چیخمامیشدی.

اوزاقدان شوسا یولونون اوزه‌ریندن بؤیوک بیر توز ییغینی دومان کیمی فضایه قالخیر و تدریجا ایره‌لی‌یه گله‌رک یاخینلاشیردی. بو توز سواری بیر ماشینین سورعتلی حرکتیندن عمله گلیردی. ماشین، صحرانین منحنـی خـط کیمـی گؤرونن آیری یوللارینی ییلدیریم سورعتیله قطع ائده‌رک احمدین برابرینـدن کئچـرکن بیـردن بیـره دایانـدی و ایچـه‌ریسـیندن: کنـدلی قـارداش! نییـه آغلاییرسـان؟ سـنه نـه اولمـوش؟ دردیـن نـه‌دیـر! دییـه‌ن اوجـا بیـر سـس ائشیدیلدی. زاواللی احمد خیالات رویاسـیندان غـرق اولدوغونـدان منتظـری اولمادیغی بو تصادفدن دیکسیندی. باشینی قالـدیریب جنگـی بیـر ماشـین، ایچه‌رسینده ۳ نفر آذربایجان فدائی‌سینی گـؤردو. او، دئمـوکرات فیرقـه‌سـی رهبرلییی ایله قورلوموش میللـی حکـومتی مدافعـه ائـدن فـدائی نفرلـرینین مقدّس بیر مسلک و شرافتمند بیر وجدان صاحیبی اولدوقلارینی بیلـدیردی، اونا گؤره یئریندن قالخاراق بیر سیچیراشلا اونلارین قاباغینـدا دایانـدی و: ــ

آماندور کمک ائدین، قویمایین! اوغرولار منی سویدولار، وار یوخومو الیمدن آلدیلار، دئیه یالواریجی بیر طریقیله اولاردان یاردیم ایسته‌دی. اونلار، احمددن اوغرولارین هانسی طرفه گئتدیکلرینی سوروشدولار. احمد الیله اوزاقدا گؤرونن اوغرولارین قارالتی‌سینی گؤسته‌ره‌رک: ـ «اودور باخ، اونلاردور گئدیرلر، منیم دولو خورجونومودا آپاردیلار» دئییب برکدن چیغیردی. جسور رشید فدائی‌لر احمدین اشاره ائتدییی طرفه باخاراق اوغرولاری گؤردولر و:
«سن بورادا بیزیم منتظیریمیز اول» دئیه اونلار سلاح اللرینده ماشینی اوغرولارین آرخاسینجا حرکته گتیردیلر. احمد خاطرجمع‌لییله، دالیسیندا اوغرولار گیزله‌نیب اونا تفنگ آتدیقلاری داشین اوزه‌رینه چیخیب گؤزلریله ماشینی گؤزلمگه باشلادی. ماشین اوزاقلاشدی و قالدیردیغی توزون ایچینده گؤزدن ایتدی. ۵ دقیقه کئچمدی کی احمد آراسی کسیلمه‌دن ۶ ـ ۵ گوله سسینی ائشیتدی و سئوینجیندن گؤزلری یاشاردی. بو حالدا گونش‌ده شرق طرفینده‌کی داغلارین آرخاسیندان باش قالدیریب احمدین یوزونه گولومسه‌ندی. تقریبا ۲۵ دقیقه داها کئچدی، ماشین مظفر بیر فاتح کیمی قاییدیب احمده یاخینلاشماغا باشلادی. احمد اؤزونو ساخلایا بیلمه‌ییب ماشین‌نین پیشوازینا قاچدی. شوفر ماشینی دایاندیریب قاپی‌سینی آچدی و اونو اؤز یانیندا اوتورتدو. احمد باخیب اوغرولاری‌دا رنگی آغارمیش و پریشان بیر حالدا ماشین‌نین ایچینده گؤردو. خورجون ایسه ایچی‌نین شئیلری ایله دولو، آغزی باغلی، سوروجونون یانیندا ایدی. «کندینیزه هارادان گئدیر؟» دئیه احمددن سوروشدولار. احمد یولو نیشان وئردی. ماشین یئنه‌ده حرکته گلدی. قولدورلار، اؤزلری‌نین خلاص اولمالاری اوچون یالواریر یاخاریر، بیر داها بئله ایشلردن گؤرمیه‌جکلرینه آند ـ آمان ایچیردیلر. فدایلر ایسه اونلاری مذمّت ائده‌رک دئییردیلر: «انسان گرک بیر پارچا چؤره‌گی آلنی‌نین تری ایله الی‌نین زحمتی ایله قازانیب یئسین. انسان گره‌ک شرافت و ناموسیله دولانسین. اوغورلوق قولدورلوق و غیر بو کیمی خیلاف یوللارلا حاصیل اولان

چؤره‌گین برکتی اولماز؛ اوغرونون عاقبتی یا اعدام و یا تبعیـده محکـوم اولار. ایندی ساکت اگله‌شین، بیزه یالوارمایین، بیزیم سیزی خلاص ائتمگه حـق و اختیـاریمیز یوخـدور. بیـز رضـاخان دیکتـاتورلوغو دؤورونـون ژانـدارملاری دگیلیک، بیزیم وظیفه‌میز فقط سیزی حکومتـه تسـلیم ائتمکـدن عبارتـدیر. حکومتیمیزده معـین اولونمـوش قـانون اوزره سـیزیله رفتـار ائدیلـه‌جکـدیر، باغیشـلانمالی اولسـاز بوراخاجـاقلار، حـبس ائدیلمـه‌لـی اولسـانیز زنـدانا گؤنده‌ره‌جکلر و السلام.

بو صحبتلر اثناسیندا ماشین کندین یاخیلیغینـدا دایانـدی. احمـد خورجونـو گؤتوروب ماشیندان دوشدو و وطن فدائی‌لرینه مراجعت ائده‌رک دئدی:

من سیزدن چوخ راضـی‌یـام. اؤلـن گونـه قـدر سـیزین حقیمـده ائتـدییینیز یاخشی‌لیغی اونوتمایاجاغام. اگر سیز بو گون منـیم هارایـیمـا چاتماسـایدینیز اوندا من یاشاماغی اؤلومله عـوض ائتمگـه مجبـور اولاجاغیـدیم. آلله سـیزین قیلینجینیزی همیشه کسگین ائیله‌سین. دئیـه اونـلارا قارشـی اظهـار تشـکر ائتدی.

هله‌لیک احمد! خـداحافظ دئیـه‌رک فـدایی‌لـر بیـر ـ بیـر ال وئریـب اونـونلا گؤروشدولر، سورا ماشین گئری‌یه دؤنوب گئنه‌ده سرعتله یورومگه باشـلادی. احمد دایانیب بیر نئچه دقیقه ماشین‌یـن داهـا دوغروسـو اؤز خلاصـکارینین دالینجا باخدی و اونون قارالتیسی گؤزلریندن ایته‌ندن سـونرا ائولرینـه طـرف یولا دوشدو.

اوچ گوندن سورا ائشیتدیم کی احمد ایله ستاره‌نین تویونو ائدیب اونلاری بیر بیرلرینه تاپشیریبلار.

م. میشوولو

حئکایه و خاطره‌لرینه «م. میشوولو» ایمضاسینی آتان پروفسور محمد تقی زهتابی ۱۳۰۲ ـ جی ایلده شبسترده کیریشچی بیر عایله‌ده دونیایا گلمیشدیر. ۱۳۰۹ ـ جو ایلده یئنی آچیلمیش دؤولتی مدرسه‌یه گئدیب، ۱۳۱۵ ـ جی ایلده ابتدایی آلتینجی کلاسی بیتیرمیشدیر. اوچ ایل فیوضات اورتا مکتبی قورتاران زهتابی؛ ۱۳۲۰ ـ جی ایلده تبریز دانیشسراسینا داخیل اولوب اورانی قورتاردیقدان سونرا بیر ـ ایکی ایل معلّم‌لیک ائتمیشدیر. ۱۳۲۵ ـ جی ایلده میللی حکومت طرفیندن دانشگاه آچیلان زامان ادبیات فاکولته‌سینه داخیل اولور. سونرا عالی تحصیل آلماق اوچون شوروی‌یه گئدیر. ایکی ایل سیبری ده دوستاقدا قالیر سونرا دوشنبه شهرینه سورگون اولور. ۱۳۳۳ ـ جو ایلده باکی‌یا گلیر. بئش ایل سوره‌سینده باکی دؤولت اونیوئرسیته‌سینین آذربایجان دیل و ادبیاتی فاکولته‌سینی بیتیریر. ۱۳۵۰ ـ جی ایلده عراقا گئدیر و اورادا بیر مدت اسکی تورک دیلینی تدریس ائدیر و هامان شهرده پروفسورلوق مدرکینی آلیر و اینقلابدان سونرا گونئی آذربایجانا گلیر.. نهایت ۱۳۷۷ ـ جی ایلده مشکوک شکیلده ائوینده اؤلوسونو تاپیرلار.

زهتابی بیر چوخ علمی اثرلرینی باغداددا اولدوغو زامان یازمیشدیر. هامان شهرده آیلیق بیر درگینی ده نشر ائدیردی. «قوی اولسون اون» حئکایه و خاطیره‌لر مجموعه‌سینین بیر نئچه یازیسینی باغداددا اولدوغو ایللرده یازمیشدیر. زهتابی‌نین چاپ اولونموش اثرلریندن: پروانه‌نین سرگذشتی (شعر مجموعه‌سی)، باغبان ائل اوغلو (منظومه)، چریک افسانه‌سی (منظومه)، بذ قالاسیندا (منظومه)، بختی یاتمیش (منظومه)، هستی نسیم (شعر مجموعه‌سی)، معاصر ادبی آذری دیلی، علم المعانی، ایران تورکلری‌نین اسکی تاریخی (ایکی جیلد) و س آد آپاراماق اولار.

زهتابی‌نین «قوی اولسون اون» (حئکایه و خاطیره‌لر) اثری گونئی آذربایجان حئکایه ادبیاتیندا پارلاق نمونه‌لریندن بیری‌دیر. حئکایه‌لرین یازی دیلی؛ ادبی دیلیمیزین ان دورغون و روان نمونه‌لریندن‌دیر. آشاغیدا گلن حئکایه زهتابی‌نین

ایستر توخو ایسترسه نثر باخیمیندان ان یوکسک درجه‌ده یئر آلان حئکایه‌لریندن بیری‌دیر. [1]

[1] ـ زهتابی‌نین حئکایه ادبیاتیندا اولان رولو و حئکایه ارثیه‌سی حاققیندا آرتیق معلومات اوچون باخ: بیریجیک نوولیست توغول آتابای ـ پیام ارومیه هفته‌لیگی

صمد خانین مؤهورو

ظاهیرده تهراندان آذربایجانین والیسی، اصلینده ایسه پطرزبورگـدان «نـووی قافقازین قوبئرناتورو» تعیین اولونان گوندن بیر فیکیر همیشه حـاجی صـمد خانی دوشوندورموردو. آخی او ایندی داها افشارانلو ائلی‌نـین آللاهـی و مراغـه ایالتی‌نین همه‌کاره‌سی یوخ، بوتون آذربایجـانین، بیـر سـؤزو ایکـی اولمایـان دیکتـاتورو اولموشـدور. گونـده بیـر دسـته مجاهیـد و آزادیخـواهین اعـدام حؤکملرینی گوجَنه ـ گوجَنه ایمضالایاندا، حاجی صمد خانین قـانی قـارالار، ایمضالارینین بیری ـ بیرینه اؤخشاماماسی و ایری ـ اویرولوغونـو گؤردوکـده اوره‌یینده دئیردی:

ـ جانیم! مؤهورسوز ایش کئچمز. من آذربایجانین والیسی‌یم. بـو ایمضـالاری گؤره‌نلر نه دئیه‌رلر؟ اعلاحضرت امپراتور ایمضالاریمی گؤرسه، منیم حقّیمـده نه دوشونر؟

لاکین حاجی صمد خان دردینی آچیب کیمسه‌یه دئیه بیلمیردی. او کوره‌لر کسمیش آدام ایدی. هله ـ هله ألینی اؤزگه‌لره اوخوتمازدی. هردن جاوانلیقدا وئردیـیی امرلره ایمضا یئرینه بارمـاق باسماسـینی خاطیرلاییـب اوره‌یینـدن کئچردی کی، بو بی‌آبرو ایمضالار عوضینه بارماق باسـماق داهـا ال وئریشـلی اولماز؟ لاکین در حال اؤز ـ اؤزونه گولومسه‌ییب اوره‌یینده دئییردی:

ـ بو کی لاپ پیس اولار.

صمد خان نئچه آی ایدی کی، مطلـق دیکتـاتور کیمـی آذربایجانـدا حـؤکم سوروردو و روس سفارتی‌نین مخفی امرلـری اساسـیندا یوزلرجـه مجاهیـد و آزادیخواهی آسدیریب، بؤغدوروب، قوُدوز ایتلره دیـددیریب، شاققالامیشـدی. لاکین مؤهورسوزلوک دردینه چاره تاپا بیلمه‌میشدی.

بیر گون یئنه‌ده، عـادتی اوزره، دیوانخاناسـیندا آیلـه‌شـیب، باشـینی آشـاغی سالیب اعدام حؤکملرینی گوجنه ـ گوجنـه ایمضـالاییردی. میرزاسـی آللـری دؤشونده، آیاق اوسته دایانمیشدی. صمد خانین زورلا بیـر ایمضـا آتـدیغینی گؤره‌ن میرزا، جسارته گلیب دئدی:

ـ قوربان! سـیزین وقتینیـز چـوخ قیمتلـی‌دیـر، آیـری ایشـلرینیز چوخـدور. قونسول خانانین آدامی چوخداندی سیزی گؤزلور بیر مؤهور دوزه‌لتدیرسـیز، هم زحمتیز آز اولار، همده وقتینیز گئتمز.

ائله‌بیل صمد خانین چوخدان بری آچا بیلمه‌دیـیی دویونو آچیلدی. باشـینی قالدیریب دئدی:

ـ دوز دئییرسن، میرزا، آمّا نئجه مؤهور دوزه‌لتدیریم کی، هم آدیمی، هـم ده والی‌لیییمی بیلدیرسین؟!

ـ قوربان، بو چتین ایش دئییلدیر. تبریـزده مشـهور لعلـی حکیمـین آدینـی شوبهه‌سیز ائشیتمیسینیز، هردن بیر تورکجه و فارسجا شعر ده یازار.

ـ هه، ائشیتمیشم. اونون مؤهور مسئله‌سینه نه دخلی وار؟

ـ قوربان! اونون مؤهـورو «لعلـی حکـیم» دیـر کـی، هـم اونـون شـاعیرلیک تخلصونو، همده ایشینی ـ حکیملیـیینی بیلدیریر. بوندان علاوه بو ایکی سؤز قرآن آیه‌لریندن بیری‌دیر.

ـ نئجه؟! همده بیر قرآن آیه‌سی‌دیر؟

ـ بلی قوربان، قرآن آیه‌سی‌دیر.

ـ پاه آتوونا! بو نه شیطان آدامدیر. بو ایمضانی نئجـه دوزه‌لدیبـدیر؟ بـو لعلـی ایندی تبریزده‌دیر؟

ـ بلی، قوربان!

ـ فراشلارا دئینه گئدیب اونو تئز گتیرسینلر بورا. آمّا دئینه اینجیتمه‌سینلر.

ـ باش اوسته قوربان، بو ساعات ـ دئیه، میرزا اوتاقدان چیخدی و صمد خـان اعدام حؤکملرینی ایمضالاماغا باشلایا ـ باشلایا:

ـ بولار چوخ واجیبدیر. مؤهورو گؤزله‌مک اولماز. جناب قونسولون بویروغودور
ـ دئدی و بیردن قونسول خانانین آدامینی خاطیرلاییب عصاسینی یانینداکی میس تاسا ووردو...
قاپی آچیلدی و قوللوقچو ایچری گیریب ائله باش أیدی کی، آز قالدی بورنو دیزلرینه دَیسین.
ـ گده، دئینه قونسول خانانین آدامی بویورسون ایچَری...

* * *

هئچ نه‌دن خبری اولمایان لعلی اؤز مطبینده اوتوروب خسته‌لره باخیردی. بیردن صمد خانین فراشلاری، عادتلری اوزره، عذاب ملائکه‌لری کیمی، قاپینی دؤیمه‌دن ایچری سوخولدولار. مریض‌لر و اونلاریله برابر مطبّه گلن‌لر ال ـ آیاقلارین ایتیردیلر. هامیسینین رنگی ساپ ساری سامان کیمی اولدو. «یا آللاه!، یا محمد! یا ابوالفضل العباس!... سؤزلری اوجالدی.
ـ آی آللاه! سن اؤزون کؤمک ائله!
ـ یا ابوالفضل العباس! دادیما یئتیش... ـ دئییب، قیشقیرا ـ قیشقیرا مطبّی ترک ائتمک ایسته‌ینلر:
ـ آغا بیزیم گناهیمیز یوخدور، بیز مستبدوخ.
ـ بیزیم عایله‌میزده هئچ مشروطه‌خواه یوخدور.
ـ آقا بیز اوروس تبعه‌سی‌یوخ... ـ دئیه فراشلارا التماس ائتمه‌یه باشلادیلار. فراشلار خلقین قوْرخویا دوشدویونو گؤروب:
ـ قوخمویون، بیزیم سیزینن ایشیمیز یوخدو. لعلی حکیمینن ایشیمیز وار ـ دئدیلر.
لعلی فراشلارین سؤزلرینی ائشیتجک ایره‌لی گلیب دئدی:
ـ من لعلی‌یم. نه امریز وار؟
ـ آغا سیزی ایستیری.
ـ آغانین منیمله نه ایشی وار؟

ـ بیز بولموروخ، بیزه امر وار کی، سـیزی آغـانین قوللوغونـا آپـاراق، دوشـون قاباغیمیزا گئداخ. بیز بوُیوروق قولویوخ.

لعلی هئچ بیر سؤز دئمه‌دی. مریض‌لردن عذر ایسته‌ییب یولا سالدی. سـونرا مطبّین قاپیسینی باغلاییب فراشلارا خطابا دئدی:

ـ بویورون گئده‌ک.

* * *

یول اوزونو لعلی باشینی آشاغی سالیب نه قـده‌ر دوشونوردوسـه، بـو ایشـین سببینی تاپا بیلمیردی. آخی اوْنـون مشـروطه‌چیلـر، اجتمـاعیون ـ عـامیون فرقه‌سی و مرکز غیبی ایله علاقه‌سینی علی مسیو و گنجه‌ئی‌دن سئوای هئچ کیم بیلمیردی. علی مسیو آللاه رحمتینه گئدیب، گنجه‌ئـی ده آوروپـادادیر؛ بس صمد خان بو سیری هارادان بیله بیلر؟ بیردن لعلی‌نین فیکرینـه گلـدی کی، اگر بو ایش مشروطه مسئله‌سیله علاقه‌دار اولسایدی، اوندا فراشلار اونـو، او بیری مجاهید و آزادیخواهلار کیمـی دؤیـه ـ دؤیـه، قولـو بـاغلی، توفنـگ قوُنداغی وورا ـ وورا حاجی صمد خـانین حضـورونا آپـاراردیلار... بئلـه ایسـه، صمد خانین اونونلا نه ایش اولا بیلر؟ او نه قـده‌ر دوشونوردوسـه ده، فیکـری بیر یئره یئتیشمه‌دی...

* * *

فراش باشی صمد خانین یانینا گیریب باش أیدی و دئدی:

ـ قوربان لعلی حکیم قوُللوقدا حاضیردیر.

ـ دئ گلسین ایچری.

لعلی ایچری گیریب سلام وئـردی. اوتـاق آتـا ـ بابـا سـایاغی دؤشنمیشـدی: اوْرتالیقدا اوُزون و ائنلی قالی، قالی ایله ایکی دووار آراسـیندا ایشـگه و اوزون کناره‌لر سالینمیشدی. کنـاره‌لـرین اوسـتونده، معـین فاصـله‌لـرده، اوْتورمـاق اوچون دؤشک و موتکه‌لر قویولموشدو. ائوین یوخاری باشیندا ایسه گوللو قارا داغ کئچه‌سی سالینمیش و اورتالیغیندا صمد خـانین اوتوردوغـو دؤشـکجه و

اونون دا قاباغیندا کیچیک بیر میرزا میزی قوْیولموشدو کی، اوستونده قلمدان و داوات وار ایدی. صمد خانین باشی اوستونده، ایکی أیری قیلینج، باش ـ باشا چاتمیش حالدا، دووارا میخلانمیش و اویان ـ بویانیندان پلنگ و شیر دریلری آسیلمیشدی. آسیلی قیلینجلارین آلتیندا، صمد خانین اوْتوراجاق یئرینین ایکی طرفینده بؤیوک و یوُموشاق موتکه و بالیشلار قویولموشدو. ساغ طرفده اورتا حجملی بیر میس کاسا واریدی، صمد خانین عصاسی دا بو میس کاسانین یانیندا ایدی.

صمد خان لعلینی صبیرسیزلیکله گؤزلوردو. بونا گؤره ده لعلی‌نین سلامینی آلیب:

ـ علیکم السلام، بویورون أیله‌شین... یاخین گلین، بورادا اوتورون ـ دئیه، أیله یئر گؤستردی. لعلی ساکیتجه گلیب اوْتوردو. صمد خان: «یا آللاه!» دئیه ـ دئیه یئریندن قالخیب گلدی و لعلی‌نین یانینداکی دؤشکجه اوستونده اوْتوردو.

لعلی صمد خانی گؤرمه‌میشدی، لاکین نئجه سفّاک و وحشی طبیعتلی اولدوغونو چوخ گؤزه‌ل بیلیردی. بونا گؤره ده صمد خانین بو مرحمتیندن برک ناراحات اولور و یولداکی فیکیرلری داهادا دویونله‌نیر، مرکّب‌لشیر و بیر نؤوع معمایا چئوریلیردی: آخیر صمد خانین مقصدی نه‌دیر، او مندن نه ایسته‌ییر؟... بو فیکیرلره غرق اولموش لعلی سوُسموش و باشینی آشاغی سالمیشدی. صمد خان:

ـ آدین لعلی‌دیر؟

ـ بلی!

ـ ایشین حکیم‌لیکدیر؟

ـ بلی!

ـ هردن بیر شعر ده یازارسان؟

ـ بلی!

ـ شاعیرلر حاکیملره ده شعرلر یازار و انعاملار آلارلار ها!
ـ قوربان من، مصیبت کربلایا شعر یازارام.
ـ حضرت عباسین قلم اولان قؤللارینا قوربان اولوم ـ دئیه ـ دئیه، حاجی صمد خان دستمالینی چیخاردیب گؤزلرینی سیلدی و سؤزونه داوام ائتدی:
ـــ بلی، مصیبت کربلا هر شئیدن افضل‌دی. محرم‌لیکده شعرلریندن ائشیتمیشم. کئچه‌ک بو مسئله‌دن. سن شاعیرسن، ساوادلی بیر آدامسان یقین کی، مؤهورون وار؟
ـ البته کی، قوربان سینه‌زن یازانین مؤهوروده اولار تسبیحی ده.
ـ یوخ جانیم، او مؤهوردن دئمیرم. ایمضا یئرینه کاغیذین آلتینا باسارلار ها، او مؤهوردن دئییرم.
ـ بلی، واریمدیر ـ دئیه، لعلی اوزویونو بارماغیندان چیخاردیب صمد خانا اوُزالتدی. صمدخان مؤهورون بیر آز اویان ـ بویانینا باخیب اونون قاشینداکی یازییا ایشاره ائده‌رک دئدی:
ـ ای شاعیر، بورادا نه یازیلیبدیر؟ گؤزلریم گؤرمور.
ـ بورادا «لعلی حکیم» یازیلیبدیر، قوربان.
ـ بو سنین آدین و حکیم‌لیینی بیلدیریر؟
ـ بلی، قوربان.
ـ هم ده قرآنین بیر آیه‌سی‌دیر؟
ـ بلی!
لعلی بیر آز دوروخدو و اؤز ـ اؤزونه فیکیرلشدی: بونلاری بو ساوادسیز قابانا کیم اؤیره‌تمیشدیر؟
ـ چوخ هوشلو ـ باشلی آدامسان. دوْغرودان بئله بیر مؤهور دوزه‌لتمک باش ایستیر. آفرین سنه. منه باخ گؤروم، منه ده بیر بئله مؤهور دوزلده بیلرسن؟
نئچه ساعاتدان بری لعلینی مشغول ائدن، فیکرینی یوران مرکب موشگول آیدین اولدو. او راحاتلاشیب آچیلیشدی.

ـ قوربان بو کی، چتین ایش دئییلدیر
ـ بیلیرم جانیم، سنین ألینده سو ایچیم کیمی‌دیر، اما بیر شرطی وار.
ـ نه شرطی؟
ـ بو مؤهورون کیمی، او گرک هم آدیمی، هم ایشیمی بیلدیرسین، همده قرآن آیه‌سی اولسون.
لعلی مسئله‌نی آخیرا قده‌ر اوخوموش، تصمیمینی ده توتموشدو. اونا گؤره‌ده اؤزونه مخصوص معنالی و ریشخند دولو تبسّمله دئدی:
ـ باش اوسته، قوربان. اما خواهیش ائدیرم مقاملاریز باره‌ده واضح شکیلده، بنده‌یه معلومات وئره‌سیز، تا مؤهور کامیل و نقصانسیز اولسون.
صمد خان، چوخدانکی آرزولارینا یاخینلاشانلار کیمی، تبسم ائتدی. پئشه‌کار جانی‌لر کیمی، همیشه توتغون و غضبلی قاش ـ قاباغی بیر لحظه‌لیگه آچیلدی، بوغلارین تومارلایا ـ تومارلایا یئرینده دیرچَلدی و دئدی:
ـ بلی! سیزه معلومدور کی، من اؤزوم اوّلدن ائل به‌یی، آذربایجانین والیسی و نووی قافقازین قوبئرناتی‌یام، آدیم دا حاجی صمدخان شجاع الدوله‌دیر.
لعلی «نووی قافقازین قوبئرناتی»یام سؤزونو ائشیدنده، دیسکیندی. توکلری هورپشدی و بوتون وارلیغی چیمچیشدیسه‌ده:
ـ قوربان بونلار کی کم لوطف‌لوکدور، بونلاری کیم بیلمیر کی؟ اما قوربان بیلیرسیز کی، بو ایشه وقت لازیمدیر ـ دئدی:
ـ بیلیرم، بیلیرم، صبرینن حلوا بیشر ای قورا سندن!...
ـ قوربان ایجازه وئرسز مرخص اولارام.
صمد خان یئریندن دوردو. لعلی ده آیاغا قالخدی. صمد خان اؤز یئرینه گئده ـ گئده:
ـ گؤروندویو کیمی سن چوخ یاخشی شاعیرسن، شاعیرلر انعامی، حاکیملر ایسه شعری سئورلر..

ـ باش اوسته قوربان، سیزه ائله بیر شعر یازارام کی، دیلدن دیله دوشر.
ـ باخ بو لاپ نور علی نور، هـر وقـت گلسـن، فراشـلارا دئیرسـن بوراخـارلار. گئجیشدیرمه ها!!

* * *

لعلی ائوینه قاییتدی. اوّلجه طؤویله‌یه گئدیب قاتیرینا بوللوجا آرپـا و یوْنجـا ـ سامان وئردی، اونون یهرینی یوْخلادی و سونرا آروادینا خطابا دئدی:
ـ آی خانیم! دؤرد ـ بئش گونلوک چؤره‌ک سولا، بیر نئچـه دنـه ده یوُمورتـا بیشیر. اونلاری بیر آز پنیر و توُلوق یوغوردو ایله قوی هئیبه‌یه.
ـ خئییر اولا، آ کیشی، سفرین هارادی؟
ـــ خئییـــردی، نیگـــران اولمـــا. ســـونرادا اوشـــاقلاری گئییـــندیر، بیـــر یئـــره گئتمه‌لیـــییک.
ـ آی کیشی، سنه نه اولوب، نه خبر وار؟ بیر دئ گؤره‌ک هارا گئدیریک.!
لعلی آروادینین سؤزلرینه فیکیر وئرمه‌دن، ائودن چیخیـب امیـر بازاریـنـداکی بزّاز دوستونون حجره‌سینه گئتدی. لعلی دوستونو گؤره‌جـک، گؤزلریلـه اونـا ایشاره ائدیب حجره‌نین داخیلینه کئچدی. دوسـتو دا گلـدی. ایکـی دوسـت سلاملاشیب خوش ـ بئش ائله‌یندن سـونرا، لعلـی جیبینـدن باشـی بـاغلی، بالاجا پاکات چیخارتدی و اونو دوستونا اوزالداراق دئدی:
ـ بو پاکاتی برک یئره قوی و موغایات اول کی، ایتمه‌سین. بیـر هفتـه سـونرا اونو ایناندیغین بیر آداما وئر و اوزاقدان دوروب باخ و اونا دئینـه کـی، پاکـاتی حاجی صمد خانین قاپیچیلاریندان بیرینین ألینه وئریب اونـا دئسـین: لعلـی حکیم گؤنده‌ریب و سونرا تئز اورادان چیخسین. یاخشی باشا دوشدون؟
ـ آ کیشی گئنه نه حوققان وار؟
ـ ایشین اولماسین، سونرا ائشیدرسن، اما پاکاتی دئدیییم وقتده چاتدیر ها...
لعلـــی ائـــوه دؤنـــدو. آخشـــام قارانلیقلاشـــاندا، آرواد اوشـــاغینی خیابـــان محلّه‌سینده‌کی کؤهنه بیر دوستونون ائوینه آپاریب دئدی:

ـ منیم بیر سفریم وار، اوشاقلار بیر مدت بورادا قالمـالی‌دیـرلار. امـا اونلاریـن سیزده اولماسیندان ایـیی ده آپارمامالیدیر.
کؤهنه دوست، بو ایشی چوخدان گؤزله‌ییرمیش کیمی، هئچ تعجب‌لنمـه‌دی و آنجاق «اؤز ائولری‌دی» دئمکله کیفایتلندی.
لعلی هامییلا وداعلاشدی. ائودن چیخاندا کؤهنه دوستو:
ـ اؤزوندن موغایات اول، اوشاقلاردان هئچ نیگران اولما ـ دئدی.
لعلی سورعتله اؤز ائوینه گلیب قاطیرینی یهرله‌دی. خورجونو اونون ترکینـده برکیتدی، تانینماماق اوچون، پالتارلارینی ده‌ییشدی. عمامه دوزه‌لدیب باشینا قویدو. بیر عبا دا چیینینه سالیب ائودن چیخدی و قـاری کؤرپوسـونه طـرف یولا دوشدو...

* * *

بیر هفته بو حادثه‌دن کئچمیشـدی. صـمد خـانین قـولاغی زنگـده ایـدی و صبیرسیزلیکله کؤهنه آرزوسونون حیاتا کئچمه‌سینی گؤزلوردو. سحر دیـوان خاناسینا گلن صمد خان تازا یئرینده اوتورموشـدو کـی، فراشباشـی ایچـری گیریب باش آیدی و بیر پاکاتی اونا وئره‌رک دئدی:
ـ قوربان، لعلی حکیم گؤنده‌ریب.
بـو سـؤزلری ائشـیدن صـمد خـانین گـؤزلری پاریلـدادی. اوزو گولـدو و سئوینجیندن یئریندن قالخیب مکتوبو فراشباشی‌نین آلیندن قاپیب:
ـ دئینه میرزا تئز گلسین! ـ دئدی.
فراشباشی آییلیب چیخدی. او قده‌ر کئچمه‌دی کـی، میـرزا ایچَـری گیریـب باش آیدی. بو زامان صمد خـانین مصـلحت‌چیلرینـدن نئچـه نفـری ایچـری گیریب اوتوردولار. صمد خان مکتوبو میرزایا اوزالدیب شیشه ـ شیشه دئدی:
ـ آل بونو اوخو گؤروم نه یازیب.
میرزا مکتوبو آلیب آچدی و گـؤزو یازییـا ساتاشـاندا، دوْنـوب قالـدی. رنگـی قاچیب دیزلری تیتره‌مه‌یه باشلادی.

ـ اوخو دا، نییه دایانمیسان، قوْرخورسان؟

ـ قوربان من بونو اوْخویا بیلمَرم.

ـ گئده اوخو سنه دئییرم!

ـ قوربان آماندایام؟

ـ سنه زاوال یوخدور، قورخما اوخو.

ـ میرزا اوجا سسله اوخودو:

آرا قالی، یان کناره، باش نمد،

خرس خدا، غول بیابان صمد.

بو سؤزلری ائشیدن صمد خانین ائله بیل باشیندان بیر قاینار ساماوار سو تؤکدولر. بوغلاری آسدی و یومروغونو دویونله‌ییب عصاسینی یئره وورا ـ وورا تیتره‌ک سسله قیشقیردی:

ـ بو دقیقه بو کؤپک اوغلو لعلینی توتوب قولو باغلی بورا گتیرین، جلاد دا دئیین حاضیرلاشسین...

* * *

فراشلار لعلی‌نین قاپیسینی سیندیریب ائوینی تالادیلار، لاکین اونون عایله‌سیندن هئچ کیمین خبری یوخ ایدی، لعلی‌نین اؤزو ایسه، ایکی گون اوّل، بازرگان سرحدّیندن تورکیه‌یه گئتمیشدی.

حمید محمد زاده

فیلولوژی علم‌لر دوکتورو، پروفسور حمید محمد زاده ۱۳۰۴ ـ جو ایلده تبریزده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. گؤرکملی شاعیر و یازیچی حبیب ساهیر"ین شاگیردی سایبلان حمید محمد زاده گنج ایکن تبریزده ادبی فعالیّته باشلامیشدیر. ۱۳۲۵ ـ جی ایلده گونئی آذربایجان اشغال اولدوقدان سونرا سیاسی مهاجرت مجبورینده قالمیش، ۱۳۵۸ ـ جی ایلدن سونرا وطنه دؤنموشدور. باکیدا نظامی آدینا دیل و ادبیات انستیتوسونا گیرمیش و شرق‌شناسلیق بؤلومونده دوکتورلوق مدرکینی آلمیشدیر.

پروفسور محمد زاده‌نین ادبی حیاتی اولدوقجا زنگین و هر طرفلی‌دیر. اونون مختلف تحقیقی رساله و کیتاب و کشفیّاتی بوتون دونیادا مشهوردور. (اؤرنک اولاراق میرزا آقا تبریزی‌نین پیئس‌لرینین کشفی و یا بهار شیروانی‌نین شعرلری‌نین ملک الشعرای بهار طرفیندن اوغورلانماسی و...)

پروفسور محمد زاده‌نین ادبی یارادیجیلیق اثرلری ایچینده حئکایه اثرلری ده واردیر. اونون "فوتپولچو"پووئستی داها دیقته لایق بیر اثردیر. اونون بعضی حئکایه‌لری آذربایجانین دؤورو مطبوعاتیندا باسیلیبدیر. اونون «تبریز خاطیره‌لری» حئکایه کیتابیندان نمونه اولاراق بیر یازیسینی وئریریک.[1]

پروفسور حمید محمد زاده ۱۳۷۹ ـ جو ایلده دونیاسینی دَییشدی.[2]

---

[1] - «اینقلاب یولوندا». سایی ۱۳

[2] - حمید محمد زاده‌نین حیاتی حاققیندا آرتیق معلومات اوچون باخ: مقاله- پروفسور حمید محمد زاده‌نین یاشاییشینا اؤتری بیر باخیش – دوقتور حسین محمد زاده صدیق – نوید آذربایجان. سایی ۱۱۸

کیم نه دئییر دئسین؛ کاسیبلار اوچون یای هـر فصـلدن یاخشـیدی. قیشـدا کاسیب اوچون بیرجه ائوی قیزدیرماق بؤیوک درددیر. هله ایستی پالتـاردان، سو بوراخمایان آیاق قابیدان دانیشـیرام. حامـام خرجـی ده یایـدا کاسـیبین جیبینده قالیر، بیر ـ ایکی وئدره سویو قویور گون قاباغینا، ایلیق اولان کیمی تؤکور باشینا، بو اولور اونون حامامی.. آمما قیشدا نه ائله‌سین؟

جیبیم بوم ـ بوش ایدی، آمما حاماما گئتمـه‌لـی ایـدیم، دوغروسـو جمعـه، آخشامی کی، کئچدی جمعه اولان کیمی حاماما گئتمه‌سم جانیمی قاشـینما توتور، داریشیرام، ائله‌بیل منی چووالا سالیب بوغورلار. توکّـل آللاهـا دئییـب گئتدیم حاماما. دئدیم آللاه کـریم‌دیـر؛ مـن چیخاناجـان حامـام پولونـو اؤزو جیبیمه قویار. اصلینده بو آللاهـین الینـده نـه دی کـی؟ مـن کـی ؛ اونـدان عصانین اژدها اولوب فرعونون قوشونلارینی اودماق معجزه‌سی، یا خود اؤلونـو دیریلمه‌سینی ایسته‌میردیم. بیرجه عباسی پول ایسته‌ییـردیم کـی، جیبیمـه قویسون، من چیخاندا حامامچی‌یا وئره‌م.

ایسـتی حامامـدا جاناسـینر یویونـدوم. کیسـه ده چکـدیردیم. جـانیمی دا اوودوردوم، لیفله‌ندیم ده. جانیم راحاتلانان کیمی منی یوخو توتدو. حوضـون باشیندا اوزانیب هوشـلاندیم. یوخـودا گـؤردوم جبرائیـل گلیـب پالتـاریمین یانیندا دایانیبدیر. شوبهه ایله یان ـ یؤوره‌سـینه بـاخیردی. دئیـه‌سـن منـیم پالتاریملا قونشولوغومدا سویونان کیشی‌نین پالتارینی دَییشیک سالمیشـدی. منه باخیب اشاره ایله هارادا سویوندوغومو سوروشدو. مـن اؤز پالتـاریمی اونـا گؤستردیم. اودا الینده توتدوغو کیسه‌نـین باشـینی آچیـب منـه گؤسـتردی. قیزیل پوللارین پاریلتیسی گؤزلریمی قاماشدیردی. دئدیم: «آللاهین کرمینـه

قوربان اولوم، نییه منی اوتاندیریر، من کی، بیرجه عباسی ایسته‌میشدیم. داها بیر کیسه قیزیل پولو نه اوچون گؤنده‌ریب؟!» جبرائیل گولومسه‌ییب دئدی: «آللاهین سنین کیمی کاسیب بنده‌لردن خوشو گلیر، سنین اونا توکّل دئییب حاماما گیرمه‌ییندن چوخ راضی قالدی. دئدی اؤزو اوچون نه لازیم‌دیر گؤتورسون قالانین شهرین کاسیب‌لارینا بؤلوشدورسون.» دئدیم: «قوربانین اولوم بیرجه عباسی‌سیندان چوخونو اؤزوم اوچون گؤتورمه‌یه‌جه‌یم.. هامیسینی فاغیر ـ فقرایا پایلایاجاغام. بوندان سونرا نه قده‌ر پول گؤنده‌ریر گؤنده‌رسین هامیسینی محتاجلارا وئره‌جه‌یم. من بعضی مجتهدلر کیمی دئییلم کی وارلی‌لارین فقرا اوچون وئردیکلری پولو یوخسوللارا بؤلوشدورمک عوضینه اؤز جیبیمه سالیم».

یوخودان اویانان کیمی دوروب اؤزومو سالدیم خزینه‌یه. سویا یاتیب تله‌سیک چیخدیم. قورخوردوم قیزیل کیسه‌سینی جیبیمدن چیخارتسینلار. گلیب قورولانمامیش پنجه‌گیمین جیبلرینی یوخلادیم. اوّل کی کیمی بوم ـ بوش ایدی. شوبهه ایله سکی‌ده اوتورانلاری بیر ـ بیر نظردن کئچیردیم. هره اؤز ایشی ایله، صؤحبتی ایله مشغول ایدی. بیر ده جیبلریمی یوخلادیم. هئچ نه یوخ ایدی. آنلادیم کی، گؤردوکلریم دوغرودان دا یوخو ایمیش. کور ـ پئشمان اوتوروب تریمی سویوتدوم. گؤزله‌ییردیم بیر دوستدان ـ تانیشدان راست گلسین، بلکه منی قوناق ائله‌سین؛ او دا تاپیلمادی. اوزومو گؤیه توتوب دئدیم: «پروردگارا، ایندی کی بیر عبّاسی‌نی یئتیرمه‌دین، او گونبذی اوچور باشیما، قوی اؤلوم، خجالتدن قورتاریم»..

سؤزومو باشا چاتدیرمامیشدیم کی، یئر گورولدادی. حامامین گونبذی تَرپَندی. عالم بیر ـ بیرینه قاریشدی. پالتارینی گؤتوره‌ن حامامدان بایرا قاچدی. من ده اونلارا قوشولدوم. راحات نفس آلدیم. دئدیم: «آللاه! سنین ده غریبه ایشلرین وار.. بیر عبّاسی وئرمه‌یه اَرینیرسن. آمما دئیه‌ن کیمی حامامین گونبذینی اوچورورسان.».

عزیز محسنی

شاعیر، یازیچی و ادبیاتچی عزیز محسنی ۱۳۰۴ ـ جو ایلده اردبیل شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. ابتدایی و اورتا تحصیلاتینی همین شهرده بیتیرمیش. ۱۳۲۱ ـ جی ایلده تهرانا گئتمیش و مطبوعاتچی‌لیق ایشلرینده فعالیته باشلامیشدیر.. عزیز محسنی آذربایجان ادبیاتیندا بیر باجاریقلی محقّق کیمی تانینسادا او عینی حالدا قدرتلی بیر ناثردیر. "محسنی"نین قلمه آلدیغی حئکایه‌لر، آذربایجان حئکایه ادبیاتی‌نین گؤزه‌ل نمونه‌لریندن سایی‌لیر. محسنی عینی حالدا باشقا یازیچی‌لارین حئکایه‌لرینی آنا دیلیمیزه چئویرن بیر باجاریقلی دیلمانچ‌دیر. اونون «یورد» آدلی کیتابی بونو ثبوت ائدیر. محسنی‌نین یازدیغی حئکایه‌لر آذربایجانین دؤورو مطبوعاتیندا یاییلمیشدیر. او بو حئکایه‌لری سونرالار بیر آرایا توپلاییب «چای آخیر» عنوانلی کیتابدا نشر ائتمیشدیر. محسنی‌نین دیگر کیتابلاریندان «دینله منی»، «آذربایجان ادبیات تاریخیندن قیزیل یارپاقلار» (ایکی جیلد نشر اولوب)، «دده قورقود»، «شاعیر و شعر» و... آد آپارا بیلریک[1].

[1] ـ عزیز محسنی‌نین حیات و یارادیجیلیق حاققیندا آرتیق معلومات اوچون باخ: وارلیق درگیسی‌نین عزیز محسنی"یه حصر ائتدیـیی اؤزه‌ل سایی‌سینا. قیش ۱۳۸۲. نمره ۱۳۱

آتا و اوغول

یازین سوی آیی ایدی. تخمینا ۳۵ یاشیندا اوجا بویلو، ائنلی کوره‌کلی، ساغلام و قیوراق بیر آتا، یئددی ـ سککیز یاشیندا اوغلونون الیندن توتوب، شهرین قیراغیندا بیر چمن‌لیکدن کئچیردیلر. بوتون اطراف گول ـ چیچکله بزه‌نمیشدی. قوشلاری شیرین نغمه‌لری قولاقلاری سیغالاییردی، اونلارین آیاقلاری‌نین آلتیندا شاریلدایان چایین صداسی بو نغمه‌لرله قاریشیب، فسونکار و واله ائدیجی بیر موسیقی یاراتمیشدی. دده ـ بالا بو فرحلندیریجی منظره‌دن ذوق آلیردیلار. بالاجا اوغلان، آتاسیندان چیچکلر بیتگی‌لر، قوشلار، بؤجک‌لر حقینده سوروشدو و آتاسی بو سوال‌لارا چوخ قایغی و محبّتله اونون عاغلینا سیغان قدر جاواب وئریردی. بو اثناده، اوشاغین گؤزلری قاباغیندان دیمدییی اوزون، قانادی، ائنلی، قویروغو دوز و باشیندا داراغا بنزه‌ر بیر قوش اوچدو. اونون الوان رنگلری اوشاغی برک سئویندیردی. اوشاق آتاسینا اوزونو توتاراق سوروشدو:

«آتاجان! بو قوشون آدی نه‌دیر؟»

آتا بؤیوک بیر محبت و سئوینجله جاواب وئردی:

«بالاجان، بو قوشا شاناپیپیک دئییرلر.»

بیر نئچه دقیقه کئچمه‌میشدی‌کی، یئنه شادلیق و سئوینج موشتولوقچوسو اولان بو گؤزه‌ل قوش، اوغلانین یانیندان اوچوب بیر نئچه متر مسافه‌ده بیر بوداغا قوندو. اوغلان آتاسیندان سوروشدو: «آتاجان! دئدین بو قوشون آدی نه دیر؟»

آتاسی، بالاجا اوغلونا ساری دؤندو و چوخ محبّتله، اونو نازلاندیرا ـ نازلاندیرا دئدی: «منیم عزیز بالام، بو قوشون آدینا شاناپیپیک دئییرلر. آتا، بیر الهی

محبّت و درین قایغیلا اوغلونون الیندن توتوب اطرافی گزدیریردی و طبیعتین گؤزه‌ل‌لیک‌لری باره‌سینده اونونلا دانیشیردی. یئنه بو نغمه‌لی گؤزه‌ل قوش اوغلانین گؤزونون قاباغیندا چوخ یاخین بیر فاصله‌ده، آغاجلارین بیرینه قونوب، آتیلیب ـ دوشمه‌یه و اوینایيب اوچماغا باشلادی. اوشاق آتاسی‌نین الینی دارتیب، بو گؤزه‌ل ـ گؤیچک، الوان رنگلی و باشی داراخلی، باشقا قوشلارا بنزه‌مه‌ین قوشو تکرار آتاسینا گؤستردی و اونون آدینی سوروشدو. آتا، مهربانجاسینا اوغلونا طرف دؤندو و درین بیر ذوق و عشقیله و ملیح بیر سس ایله جاواب وئردی: «منیم عاغیللی، کامالللی بالام! بو قوشون آدی شاناپیپیک دیر. بو قوش، ائله، بئله بیر فصیل‌ده بیزیم دیاره گلر و قیش‌دا ایستی اولان یئرلره کؤچر.»

* * *

گؤن کئچدی، آی اؤتدو، ایل دولاندی، بو زاماندان اوتوز بئش ایله یاخین کئچدی او گونکی آتا قوجالدی. ساچلاری آغاردی دیش‌لری تؤکولدو، گؤزلری‌نین نورو آزالدی. قولاغی آغیرلاشدی. طبیعت اؤز عادتی اوزره وئردیییینی بو کیشی‌دن یاواش ـ یاواش آلماقدا ایدی. عوضینده بو بالاجا اوغلان بؤیودو، بویا ـ بوخونا چاتدی. ایندی بو قوجا آتا، جاوان اوغلو ایله هاوا یئییب، دینجه‌لمک اوچون شهرین اطرافینا چیخدیلار. یئنه یاز گولومسه‌یه ـ گولومسه‌یه بونلارین دیارینا گلمیشدی، طبیعت هر بیر آددیمدا اؤز گؤزه‌ل‌لییینی گؤسترمکده ایدی. هر بیر بوجاقدا قوشلار، الوان کپنک‌لر، بؤجکلر های ـکوی سالمیشدیلار. قوجا چوخ آغیر یول گئدیردی، جاوان اوغلو ایله آیاقلاشا بیلمیردی، اطرافیندا چالخانان حیاتی یاخشی سئزمیردی، بیردن قوجانین قاباغیندان بیر قوش پیریلداییب اوچدو، قوجا کیشی اوغلوندان سوروشدو:

«اوغلوم بئله سرعتله پیریلدایان و منیم گؤزومون قاباغیندان اؤتن قوش، نه قوش ایدی؟»

اوغلو جاواب وئردی:

«شاناپیپیک.»

قوجا، اوغلونون سؤزونو یاخشی تحویل آلا بیلمه‌ییب، تکرار سوروشدو:

«اوغلوم نه دئدین، بو قاباغیمدان اوچان قوش نه قوشی ایدی؟»

اوغلان سسینی اوجالدیب بیر آز پوزغون دئدی:

«ائشیتمه‌دین؟ دئدیم بو قوش شاناپیپیک دیر.»

قوجا کیشی یئنه یاخشی باشا دوشمه‌دی، قوشون نه قوشی اولدغونو سوروشدو.

جاوان اوغلان بو دفعه برک حیرصلندی، آتاسی‌نین باشینا چیغیردی:

«قولاغین ائشیتمیر، سوروشما، منی یوردون، آخی نئچه دفعه دئییم، شاناپیپیک!»

قوجا کیشی اوغلونون بو برک قیشقیرتیسینی ائشیدیب، قوشون آدینی دوشوندو، اوندان سونرا، اوغلونو باشدان آیاغادک سوزدو، کئچمیش خاطیره، او اونودولماز شیرین خاطیره، اونون گؤزلری اؤنونده جانلاندی...

محمد رضا عافیت

عبداللاه اوغلو محمد رضا عافیت ۱۳۰۵ ـ جی ایده مرند ده بیر آل ـ وئرچی عایله‌سینده آنادان اولموشدور. او اؤز اورتا تحصیلاتینی مرند شهرینده بیتیرمیشدیر. اونون ۱۳۳۸ ـ جی ایلده «آلوو» آدلی حئکایه توپلوسو چاپدان چیخمیشدیر. ۱.
محمد رضا عافیت دن، ۱۳۵۷ ـ جی اینقلابدان سونرا حئکایه‌لری دؤورو مطبوعاتدا باسیلمیشدیر. آشاغیدا گلن حئکایه «یئنی یول» ادبی ـ بدیعی مجموعه‌نین ایکینجی سایییسیندان گؤتورولموشدور.

[1] ـ آذربایجان حئکایه ادبیاتی ـ ایکینجی جیلد. ص ۷۰

آنا یوردوموز مرنددن چوخ ـ چوخ اوزاقلاردا، شاهی شهرینده یاشاییردیق. بعضی‌لریمیزی احتیاج، بعضی‌لریمیزی زامانین گؤزله‌نیلمز حادثه‌لری بورایا گتیریب چیخارتمیشدی. عائله ده مجلیسلرده تانیشلارلا گؤروشوردوک ده، مرنددن یئنیجه گلمیش یئرلی‌لریمیزله راستلاشاندا خاطیراتیمیز تزه‌لنیردی آمما نه بیزیم یولوموز مرنده دوشور، نه ده یاخین قوهوملاردان بیری بیزیم یاشادیغیمیز شهره گلیب چیخیردی. ایکی ایلدن بیر بی‌بیم نوه‌سی آلوودان مکتوب آلیردیق سون زامانلار اونو ندا مکتوبلارینین آراسی کسیلمیشدی.

یایین سون گونلریندن بیرینده ایشدن ائوه قاییتدیم. یوخاری باشدا میتککه-یه سؤیکنمیش آنامین گؤزلرینده یاش دامجیلاری حالقالانمیشدی. اونون اطرافینا ییغیلمیش عائله عضولرینین اوزونده شادلیق وار ایدی. آنام تعجبومو در حال دویدو :

«اوغلوم، شاد خبردی.» منه یانیندا یئر گؤستردی. اونون یانیندا اوتوردوم. بوینونو قوجاقلادیم، او، بؤیوک باجیما مراجعت ائتدی :

آی قیز، داها بسدیر، اوشاغین باغرینی یارمایین ! باجیم آرخاسیندا گیزلتدیگی مکتوبو منه وئردی.

«اوغلوم آراملا، اوجادان اوخو!» مکتوبون آچیلدیغیندان سوروشدوم :

مگر سیز اوخومویوبسوز ؟

اوخودوق، آمما ایسته‌ییریک کی آلووون یازدیقلارینی بیرده ائشیدک، ـ آنام تاکید ائتدی. بیز آلووون کدر دولو مکتوبلارینی چوخ اوخوموشدوق، اؤزو ده بو مکتوبلاری آلاندا یارامیز تزه‌لنیر، و بی‌بی اوغلومون جلادلار طرفیندن فاجعه‌لی صورتده یاندیریلدیغی صحنه گؤزلریمیز اؤنونده دوروردو. ایندی آنام

بویا ـ باشا چاتمیش بی‌بی نوه‌مین توی ائتمک ایسته‌دیگینی و بـو مناسـبتله بیزی مرنده دعوت ائتمه‌سینی تکرار ــ تکـرار ائشـیدیب شـادلانماق همـین فاجعه‌لی حادثه ایله علاقه‌دار خاطیره‌نین آجیسینی شیرینه قاتیب اونوتمـاق ایسته‌ییردی. مکتوبو تکرار ـ تکرار اوخودو.

اوخودوق، آمما ایسته‌ییریک کی آلووون یازدیقلارینی بیرده ائشیدک، ـ آنـام تاکید ائتدی.بیز آلووون کدر دولو مکتوبلارینی چوخ اوخوموشدوق، اؤزوده بـو مکتوبلاری آلاندا یارامیز تزه‌له‌نیـر، و بـی‌بـی اوغلومـون جـلادلار طرفینـدن فاجعه‌لی صورتده یاندیریلدیغی صحنه، گـؤزلریمیز اؤنونـده دوروردو. اینـدی آنام بویا ـ باشا چاتمیش بی‌بی نـوه‌مـین تـوی ائتمـک ایسـته‌دیگینـی و بـو مناسبتله بیزی مرنده دعوت ائتمه‌سینی تکرار ـ تکرار ائشـیدیب شـادلانماق، همین فاجعه‌لی حادثه ایله علاقه‌دار خاطیره‌نـین آجیسـینی شـیرینه قاتیـب اونوتماق ایسته‌ییردی. مکتوبو تکرار ـ تکرار اوخودو.

بیلیرسنمی، اوغول ! من اؤزلوگومده بئله قرارا گلدیم کی تویا سن گئده‌سـن. او واخت رحمتلیک بی‌بی اوغلومون محمد حسین ائوله‌ننده گلینـین بئلینـی سن باغلامیشدین، یادینا گلیرمی؟ اؤزوده.

گلین گلین، قیز گلین،

ال ـ آیاغی دوز گلین

یئددی اوغلان ایسته‌رم

سون بئشیگین قیز گلین !...

ـ دئییب انعام آلمیشدین.

ای، او گونلر ـ او گونلر! یازیق محمد حسین ! تویدا حکمن اشتراک ائتمه‌لی-سن.

پاییزدا تعیین ائدیلمیش توی گونـو، گلیـب چاتـدی. قوهـوم ـ قونشـولاردان چوخـو آخیشـیب گلینـی گتیرمگـه گئتمیشـدی. آلـوولا بیرلیکـده حیطـه چیخدیم.

بی‌بیم گیلین ائولری دروازادان گیرنده ایکی اوتـاق و بیـر ایوانـدی، پَیـه‌نـین اوستونده کی تَنه‌بی ایسه ساغ طرفده یئرلشیردی. آلوو ائو ـ ائشیگه هئچ نـه علاوه ائتمه‌میشدی.

پـاییز آخشـامی یـاواش ـ یـاواش چؤکـوردو. سـئیرک اولـدوزلار گـؤزقیپیر، آغاجلارین آزاجیق سارالمیش یارپاقلاری خیشیلداییردی. قلمـه آغاجلارینـدا یووا سالمیش قوشلارین و حَیَطده حاضیرلیق گؤرن آرواد ـ اوشاغین سسلری بیـر ـ بیرینـه قاریشمیشـدی. اوزاقـدان قـاوال سسـلری و اوشـاقلارین شـن چیغیرتیلاری ائشیدیلیردی. آلوولا بیرلیکده داش پیللەلرله دروازانین اوستونه قالخدیق. بیزیم آردیمیزجا بیر اوغلان اوشاغی یوخاری چیخیـب آلـووا گـؤی بیر توربا اوزاتدی.

او زامان من بی‌بی اوغلوم محمد حسینین تویوندا گلینین بئلینـی باغلاییـب انعام آلدیقدان سونرا قاچیب هامیدان اول اؤزومو بی‌بـیم گیلـه سالمیشـدیم. ایچه‌ریسینده الما و خیردا پول اولان توربانی بی‌بی اوغلوما مـن وئرمیشـدیم، اؤزوده غرورلا اونون یانیندا دایانمیشدیم. بو گونسه بی‌بی اوغلومـون یئرینـده اونون اوغلو آلوو دورموشدو. او الینی توربایا سالیب یئکه بیر آلما چیخارتـدی، سـاغ آیـاغینی بیـر قَـدَر یانـا وئریـب اؤزونـو محکملنـدیردی. گـؤزلری یاخینلاشـماقدا اولان آدامـلارا تیکیلمیشـدی. فانوسـلارین و شـاملارین ایشیغیندا گئتدیکجه آیدین گؤرونن گلینی توشـلاماغا چالیشـیر و آتاجـاغی آلمانین بوشا چیخماسینی دوشونوردو. اونون آتاسینا بـو قـدر اوخشـادیغینی ایندیکی قدر حیس ائتمه‌میشدیم. بوی ـ بوخونو، ایتی باخیشـلاری، وقـارلی دورورشو خاطیره‌لریمی تزه‌لەدی. بی‌بی اوغلوم محمد حسینین حیـاتی ایلـه باغلی حادثه‌لرین بیر چوخو خیـالیمین آیناسـیندا عکـس اولونـدو منـه ائلـه گلدی کی، دروازانین اوستونده یاناشی دوردوغوم آلوو بی‌بـی اوغلـوم محمـد حسین‌دیر. یئتیملیک و یوخسوللوق ایچه‌ریسینده یاشاسـا دا، هـئچ کیمـدن مینّت گؤتورمه‌ین اوزون مدت ایش آرخاسینجا لرستان و مازنـدرانی آیاقـدان

سالان و بیر نئچه ایلدن سونرا مرنده قاییدان بی‌بی اوغلومـدور. اونـون باشـی بلالار چکمیشدی. اوزونون بیر طرفی و اللری مازندران تونـل‌لرینـده فلاکـت زمانی یولداشلارینی خلاص ائدرکن یانمیشدی. آلنینین قیریشلاری و کدرلی گؤزلری ایندی ده خاطیریمده ایدی. او سونرا ییغمیش اولـدوغو پـوللا تبریـز یولونون قیراغیندا بیر پارچا تورپاق آلمیش، آلـین تـری ایلـه قشـنگ مئیـوه باغی یئتیرمیشدی. زمانه‌سـیندن ناراضـی ایـدی. باشـینا گلـن احـوالاتلاری دانیشاندا قاشلاری دویونله‌نر باخیشلاریندان اود یاغار، نطقی سرتله‌شردی. او، هردن دویونلنمیش یومروغونو سیلکه‌له‌ییب، ظلمکار قورولوشو هده‌لـه‌ییـب و ایناملا دئییردی :

ـ سیزینله بیزیم آرامیزدا او قدر ده قالماییب!

گونلر گلیب اؤتدوکجه بی‌بی اوغلومو هردن اؤز باغینین بره‌سـینده آدامـلارلا قیزغین مباحثه ده گؤره‌ردیم. او، مرندده کی میتینگ و ییغینجـاقلاردا فعـال اشتراک ائدردی. ۱۹۴۵ ـ نجی ایلین دکابریندا تبریزه گؤنده‌ریلن فـدائیلرین سیراسیندا بی‌بی اوغلومدا غرورلا آددیملاییردی. حتی من اونا یاخینلاشـماق ایسته‌دیم گوله ـ گوله الینی اوزادیب تبریـز سـمتینی گؤسـتردی و اوجـادان دئدی :

«دایی اوغلو، تبریزه گئدیریک!» اونون آرخاسینجا خیلی باخـدیم. «سـیزینله بیزیم آرامیزدا او قدر ده قالماییب!» ـ بی‌بـی اوغلومـون واختیلـه نـه دئمـک ایسته‌دیگینی ایـندی تمامیلـه آنلادیـم. دئمـه‌لـی، او اؤز آرزولارینـی حیاتـا کئچیرمگه، آذربایجاندا ملی دموکراتیک حرکاتین غلبه‌سینه کؤمـک ائتمگـه گئدیردی. تبریـزدن غلبـه ایلـه قاییتـدی، اورمـودا عکـس ـ انقلابـا قارشـی ووروشدو، قاراداغدا خانلارین قانلی جنایتلرینی سوسدورماقدا اشتراک ائتدی. آمما اونو دا دئیـیم کـی، هـئچ لووغالانمـازدی. تاپشـیریلان ایشـی صـداقتله یئرینه یئتیرردی. شاه قوشونلارینین حمایه‌سی التینـدا مرنـده فغـان ائـدن مرتجعلر محمد حسین علامه‌نین اؤلومونه قارشـی دا جنایـت تؤرتـدیلر. اونـو

کول مئیدانیندا اؤز ائوینین قاباغیندا یاندیدیلار. بی‌بیم اؤزونو اونـون اوسـتونه آتیب وحشی‌لرین جنایتینـه مـانع اولماغـا چالیشـیردی. هـامیمیز هیجـانلی ایـدیک. آممـا ظـالیملرین سـینه‌لـره دایـانمیش سـونگولری آرامیـزا سـد چکمیشدی. محمد حسین آلوولارین ایچه‌ریسینده یانیردی. من بو الوولارین ایچه‌ریسینده بی‌بی اوغلومون دویونلنمیش قاشلارینی، سـرت باخیشـلارینی، آزادلیق عشقیله یانان قلبینی و مرد سیماسینی گؤروردوم. بو آن:

ـ بی‌بی اوغلو ـ دئیه چیغیردیم. دئمه همین صحنه‌نی خاطیرلادیغیم اوچون یئنه ده بی‌بی اوغلو دئیه چیغیرمیشام. اؤزو ده منـیم بـو چیغیـرتیم آلـووون آلمانی گلینه آتدیغی آندا اولموشدو. اودور کی، آلوو سئوینجک:

«دایی اوغلو چیغیرماغینلا آتماغیم بیر اولدو» دئدی ـ نئجـه‌دیـر، هـه، آتـام یاخشی آتمیشدی یا من؟!

«لاپ بی‌بی اوغلومون اؤزوسن!»

گؤزلریم یاشارمیشدی. ائندیک، اوینایان کیم، چالان کیم. هامی شنله‌نیـردی. توی بگی کیمین اشاره‌سیله چالغینی دایاندیردی. الینـی آلـووون چیگنینـه، اوزونو منه توتوب:

خواهش ائدیریک، اوزاقدان گلمیش دایـی اوغلومـوز خیـر ـ دعـا و وئرسـین. بوتون اطراف منه باخیردی، قاپیدا دایانمیش بـی‌بیمـه و بـی‌بـی گلینیمیـزه یاخینلاشـدیم. اونلاریـن هـر ایکیسـینین گـؤزلری دولموشـدو. قـوللاریمی بویونلارینا سالیب حیطین اورتاسینا گتیردیم، اؤزومو توپلاییـب اوجـا سسـله دئدیم :

همیشه تویلارا گلک!

توی بگی نه دئمک ایسته‌دیگیمی در حال آلدی و فیکریمی بئله تاماملادی :

گون او گون اولسون کی، هامینین تویونا، ائلین تویونا گله‌سینیز!

فیروز [illegible]ق زاده دادرس

۱۹۳۱ ـ جی ایلده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر.[۱] شیمالی آذربایجانا حیاتینین چوخونو اورادا یاشادیغی اوچون، گونئیده اثرلری اولدوقجا آز نشر اولموشدور. بونو باخمایاراق حئکایه‌لری اولدوقجا قدرتلی و دیقته لایق دیر.

اونون حئکایه‌لریندن: پیچاق سوموگه دایاناندا... اثرینی نمونه اولاراق گتیریریک.

[۱] - ایران تورکلری – ص ۷۹۶

محمد :

ـ حسن خان آقا! ـ دئیه آغیرـ آغیر کنایه ایلـه دانیشـماغا باشـلادی. ــ بیـز گؤرموشوک کی، ارباب رعیتین ائوینه گلنده اوتاغا کئچر، یازیق کندچی ال ـ ال اوسته قویوب بئلینـی بـوکر، آقـانین امرینـه منتظـر اولار. کنـدچی نـین آروادی ایستی سو قویوب آقانین چیرکلی ال ـ آیاغینی یویار، قئیفـه گتیـرر، قوللوق گؤسترر. کاسیب اولدوغوندان، تویوقدان، کئچی‌دن کسیب، یـاغلی‌دان یاواندان قوناغین قاباغینا قویار، اؤزو ده چکیلیب قیراقدا حسرتله بیر آقایا بیر ده چؤرگه باخار... محمد دانیشدیقجا حسن خان آقـا رنـگ وئریـب، رنـگ آلیردی، بو زهرلی سؤزلر بیر اوخ کیمی اورگی‌نین باشیندان سانجیلیب‌قـالیر، ووجودونو تیتره‌دیردی.

او:

ـ کس سسینی نادوروستون بیری نادوروست! ــ دئـدی بوغـوق بیـر سسـله باغیردی.

ـ سنین بولشئویک اولدوغونو چوخدان بیلیرم ...

محمد اونا باخیب گولومسه‌دی.

مباشر ولی اؤزونو آقـا‘یـا گؤسـترمک ایچـون کـؤک بـدنینی قاباغـا وئریـب گؤزلرینی بَرَلتـدی، عصـبی‌لشـدییینی بیلـدیرمک ایسـته‌دی. او، الینـده‌کـی شاللاغی یوخاری قالدیردی:

ـ گئده بورا باخ، آقا بویورور کی، کس سسینی، کس!

دونن یومورتادان دم ووروب، بو گون آقالیقنان قوز دؤیوشدورور:

محمد اونون آغزیندان ووردی:

ـ سن هله بیر دور، سنه ده نؤوبه چاتار! داریخما، آقا بابیرا چیخاندا یئنه ده قویروغونی بولایارسان.

او، اوزونو اربابا طرف چئویردی:

ـ آقا نییه عصبی‌لشیرسیز، هله من هامیسینی دئمه‌میشم، سیز دالینا قولاق آسین.

هله ساکیت دانیشیرام، اؤزو ده آنجاق، سیزین ایچون عادت شکلینی آلمیش شئیلردن دانیشیرام...

آقا اؤزونو ساخلایا بیلمه‌ییب، مباشرینه طرف دؤندو:

ـ گؤرورسن می، ولی، آغیز بَهَم ائیله‌ییب؟

مباشر ولی :

ـ بلی، آقا گؤرورم .

محمد سایمازیانا سؤزونه داوام ائتدی:

ـ بلی ارـ آرواد، بوتون عایله یورولانا قدر سیزه قوللوق ائدیرلر، آخیر رعیّت دئدییین ساتین آلینمیش قول کیمی بیر شئی‌دیر. اونون تویوغی دا، یومورتاسی دا جامیشی دا حتی آروادی دا سیزیندیر. آخی آقا، سن اؤزون بئله دئییردین!..

ـ محمد گئت ـ گئده قیزیشیردی، دانیشدیقجا قیزاریر، ائله بیل کی، گؤزلریندن اود ساچیلیردی.

ایندی آقای ضرغام السلطنه! اگر اربابسانسا، بویور گئچ ایچه‌ری، یوخ اگر نؤکرسن‌سه، کؤپک‌اوغلو، بس نه اوچون طؤیله‌نی تمیزله‌مه‌میسن؟.. او الینی آتیب طؤیله‌نین بایر دیوارینا سؤیکئنمیش کورَگی قاپدی و بیر دفعه گؤیده هرلندیکدن سونرا وار قووه‌سی ایله حسن خان آقا'نین باشینا ایلیشدیردی. آقا بو گؤزله‌نیلمز داربه‌دن آز قالا آلنینا چیخمیش گؤزلرینی بَره‌لتدی، بیر دفعه یوموب آچدی، سونرا آخیندی و یوغون، ایری وجودو ایله طؤیله‌یه دوغرو سندلدی. محمد اربابین دیک کورگی‌نین اورتاسیندان ائله بیر تپیک

ایلیشدیردی کی، بـو آمانسـیز داربـه اونـو طؤیلـه‌نـین قاپیسـیندان ایچـری کئچیردی، ایچه‌ریده کی پئییین‌لیییین اوستونه سـردی، آرا قاریشـدی، آرواد اوشاق، حیه‌ط ـ باجا بیر ـ بیرینه ده‌یدی. فرضعلی دایی قاچیب جلد حیه‌ط قاپیسینی باغلادی. اوشاقلار ائوه تپیلدیلر.

آنا اؤزونو ایتیرمیش حالدا او طرف بو طرفـه بـاخیر، قاباغـا آتیلمـاق، اوغلونـا کؤمک ائله‌مک ایسته‌ییردی. آنجاق اونسوز دا ایشلرین پـیس گئتمـه‌دیییـنی گؤروب، ال آیاغا دولاشماق ایسته‌مه‌دی.

طؤیله دن حسن خان آقا'نین سسی ائشیدیلدی.

ـ ائی وای اؤلدوم!..

بو سس بایاقدان بری حیه‌ط ایچریسینده دونـوب قـالمیش مباشـر ولـی‌نـی آییلتدی. او اؤزونو توپلایاراق، محمد'ین اوستونه آتیلدی. لاکین تپـه‌سـینه ائنن ایری، آغیر بیر یومروق، اونو طؤیله‌نین قاباغینا سَردی. بیردن محمد'ین قیزارمیش گؤزلری الینده‌کی کوره‌یه ساتاشدی. کورک قیریلمیشدی!

ـ وای سنی آقا، موردارین بیری موردار کـوره‌ییمـی ده سـیندیردین!.. دییـه قیشقیردی و سول آیاغینی طؤیله‌نین کنارینا قویدی. او، یوخاری قالدیردیغی کـوره‌یـین سـاپیله حسـن خـان آقـانین کـوره‌ییـنـدن ایکینجـی بیـر داربـه ائندیرمیشدی کی، فرضعلی کیشی آغاجی گؤیده توتدی:

گئده نه قاییریرسان؟.. اؤلدوروب ائله‌مییه‌سن، سـونرا ائششـک گتیـر معرکـه یوکله!

جوان جانینا یازیغین گلمیر؟ـ

و، طؤیله‌یه اشاره ائده‌رک: ـ دای بسدیر، بیر ده غلط ائله‌یر، کندلی‌نین هنده‌وه‌رینه دولانمـاز! آنجـاق، اوغـول، قـالا بیلمیـه‌جکسـن، آتینـی گؤتـور، تئـز آواراس'دان چیخ! محمـد تـردّد ایچـه‌ریسـینده فرضـعلی دایـی‌نـین اوزونـه باخیردی. او کئچیردییی درین، داخلـی هیجـانین تـاثیری آلتینـدا یئنـه ده بدنینده بیر تیترتمه حیس ائدیردی.

محمد عینی زماندا بوتون بو احوالاتین نئجه ده سورعتله، بیر نئچه دقیقه ایچه‌ریسینده باش وئردییینه تعجب ائدیر، باشینی آشاغی سالیب فیکیرلشیردی. ائله بیل کی، احتیاط‌سیز حرکت ائتدییینه، یاخشی ایش گؤرمه‌دییینی گؤتور- قوی ائدیب اؤز- اؤزونو مذمّت ائدیردی. آنجاق، نئجه دییه‌رلر، اولان اولموش کئچن کئچمیشدی داها وقت ایتیرمک اولمازدی.

او بوندان سونرا کندده قالماغین مومکون اولمادیغینی یاخشی باشا دوشوردی.

محمد قونشولارلا گؤروشوب آناسینا یاخینلاشدی. آنا ایلک آیریلیغین یاخینلاشماقدا اولدوغونو حیسّ ائدیردی. اونون گؤزلری یاشارمیشدی. محمدی برک برک قوجاقلاییب باغرینا باسدی. اوزوندن گؤزوندن اؤپدی "اوغول. بو نه ایشدی سن توتدون؟.." ـ دئدی.

محمد آناسی‌نین اوزوندن، آغارمیش ساچلاریندان اؤپه‌رک:

ـ آنا، فیکر ائله‌مه! ـ دئدی، اونسوز دا آخیر وقتلر کندده یاشاماغین منیم اوچون گوندن ـــ گونه چتین‌لشدییینی بیلیردیم. ایندی گئدیرم، دوستلاریمین یانینا گئدیرم، سن بیلیرسن آنا... کندده کی دوستلاریم سنی کورلوق چکمه‌یه قویمازلار. طاهر زمی‌ده‌دیر، هر شئیی اونا تاپشیرارام،

ـ او اوتانا ـ اوتانا علاوه ائتدی:

ـ آنا رعنانی دا آپارماق ایسته‌ییرم بو ایشدن سونرا اونو کندده قویا بیلمه‌رم.

ـ او بیر ده آناسینی اؤپدی.

آنا:

ـ نه دئییرم کی، اوغول: مصلحت سنین‌دیر. اؤز نیشانلین‌دیر، آنجاق قیزدان، اؤزوندن موغایات اول! بیر پارچا کاغیذلا منی یاد ائله، محمد!..

محمد اوزونو کنارا چئویریب یاشارمیش گؤزلرینی گیزلتدی. او، طؤیله‌نین دال قاپیسیندان قاراگؤز کولگین یهرینه قالخاراق آناسینا باخدی، گؤزو یاشلی آناسینی الینده سو دولو کاسا توتموش گؤردو، اوره‌یی کؤیرلدی و:

ـ آنا، فیکر ائله‌مه، من تئزلیکلـه قاییـداجاغام، ـ دییـه بیـر گـؤز قیرپیمینـدا کندین آغاجلاری آراسیندا گؤزدن ایتدی.

***

دوستلار ایندی داها بؤیوک سورعت و جسارتله گئدیردیلر. اونـلار چاپـدیقجا قاباقدا بیرـ بیریندن داها گؤزل منظره‌لـر آچیلیـردی. بـودور چمـن‌لیکلـرین دالیندان دوغما کندین داغلاری گؤرونور؛قارشیداکی داغین باشـیندان قوپـان شلاله اوزون، گوموش بیر شربت کیمی آشاغی سـاللانیر، دومـان آغیـر آغیـر حرکات ائدیریک، داغین باشینی بورویور، طبیعت اوتانجاق بیر گلـین کیمـی اؤز گوزه‌للییینی گیزله‌دیر. آشاغیدا چیلپاق یاشیل قایالار، داشـلار، گونشـین شعاعلاری آلتیندا پارـ پار پاریلداییر.

محمد، جیلووی بوشالتدیقجا، قـاراگؤز ایلـدیریم سـورعتیله چـاپیر، داشـلارا توخونان نالاریندان اطرافا قیغیلجیملار سپه‌له‌نیردی.

آرتیق قارانلیق چؤکور... شیبلی گدییی‌نـین اوسـتوندن باخـارکن تبریـزین ایشیقلاری پاریلداییر، شـهرین اوزه‌رینـده سـانکی نهنـگ بیـر اود پارچاسـی یانیردی. بو گئجه تبریز ائله بیـل کـی، آزادلیـق حسـرتیله یانـان اوره‌گینـی گؤیلره قالدیریب، خوشبخت حیات اوغروندا آیاغا قالخمیش ایران خلقلرینـی موباریزه‌یه چاغیریر، اونلارین یوللارینی ایشیقلاندیریر.

۱۳۲۴ ـ نجی ایل نهضتی یاخینلاشیردی!...

الف نورانلی

الف.نورانلی تخلصی ایله یازیلارینا ایمضاء آتان گؤرکملی و باجاریقلی یازیچیمیز احمد صادقی اشرافی ۱۳۱۴ ـ جو ایلده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. بوتون یازیلارینی آذربایجان تورکجه‌سینده قلمه آلان الف. نورانلی‌نین اثرلری بیر آرایا توپلانیب کیتاب شکلینده نشر اولماسا دا، اونون گوجلو نثر یازی و حئکایه‌لری واختیله آذربایجانین دؤورو مطبوعاتی‌نین واراقلاری‌نین بزه‌یی اولموشدور. او بیر نئچه دوستی ایله اوّل «ادبی یارپاقلار» و سونرا آغیر و سانباللی ادبی بیر مجموعه اولان «گونش» درگیسینی چیخارمیشدی. بو ایکی درگی تهراندا یاشایان آذربایجان یازیچیلار و شاعیرلر جمعیّتی‌نین اورقانی کیمی تانینیردی.[۱] الف. نورانلی‌نین اؤز یازیلاری ایسه گونش و باشقا درگیلرده نشر اولوردو.

الف نورانلی ۱۳۶۴ ـ جو ایلده دونیاسین ده‌ییشیر.

[۱] - یارپاق هفته‌لیگی- سیناق سایی

بالا باغمئشه‌دن اوُزانان توْزلو یولـون آیریجینـدا دوُران «مـوللا بـاغی» قـاش قارالاندا، شریم یولو اوُدان نهنگه بنزه‌ییردی.
بـاغین شـیمالی حصـارینا سـؤیکه‌نـن، چرقـت بوْیـدا داخمـادا سـلمه‌خـالا یاشاییردی. مؤهره دوواردان، آزاجیق گئن دوُران داخمـا، ملـول ـ موشـگول، بوْینون چیینیه قوْیوب گؤرونوردو.
قاپازلانمیش داخمـانین سـینیق دیرکلرینـدن اوچ دنـه شـاما سـاخلاییردی. داخمانین ایچینده، گوندوز گون اورتا چـاغی قوشـا پیلتـه ده یاندیرسـایدین، یئنه زیل قارانلیقدان اَسکیلمزدی.
سلمه خالانین سیماسی، ایللر بویو یوخسوللوق گاوینی ایله شوْخوم ـ شوخوم قیریشلارلا بزه‌نمیش ایدی.
ایللر بوندان اوّل، تندیرده یاپیشان أمجـه‌ییـنـدن، هلـه ده قاسـناغی قوپانـدا، دئشیلمیش چیبان کیمی، ایرنج قوخولو ایرین آخاردی.
سلمه خالانین ضیقون نفسـلیییینه ده سـبب، سـوْموردوغو چوبـوق، اوددوغـو سئچمه ـ تزه‌ک توستوسو ایدی.
اونا گؤره ده، مانقالین کولو دولو اولاردی باسـدیریلمیش هـاخیرداقلا. سـلمه خالا، پاییزی، قیشی گووه‌نردی اؤزونه، یاز گلنـده دوشـردی چؤلـون جانینـا. یئملیک، یارپیز، أوه‌لیک، دَوه دابانی، کهلیک اوتو، بویماده‌رن نـه گلسـه‌یـدی قاباغینـا، دَریـب تـؤکردی تـک خورجونونـا، سـلیقه ـ سـاهمانلا آییریـب، دسـته‌لـه‌ییـب، آددیمـلاری شـهرین اوجسـوز ـ بوجاقسـیز، دار ـ دودوک کوچه‌لرین، هاوا ایله سسلردی:
«یئملیک آلان

آی لالا خاشخاش
بویمادەرن، کهلیک اوتو
آی لالا خاشخاش»
ایشگینلرین قولاغینا پیچیلداردی
«... کافتار!»
گاهداندا بوساطیندا عطار مالی تاپیلاردی: ازوای، مولکه زیراق. سلمه خالا ساتدیغی مال باهاسینا، قاراپیل، چؤرەک خیردینی، کؤهنه پالتار آلاردی و بئله‌لیکله عؤمور سورەردی. بعضا دَییرمان بوینوندان کئچەنده، حاجی ایرمضان سکی‌سینه اهمالجا قیسیلیب نفسین دَرردی. بورادا ایدی کی ییغیلاردیق باشینا، باشلاردیق اونا ساتاشماغا:
"سلمه خالا گلدیلر
دام ـ داشیوی دلدیلر
اینانمیرسان اینانما
حئیوا ـ ناری دردیلر"
جینله‌نردی، باشلاردی سؤیوشه، قیشقیراردی، باغیراردی قیشقیرا ـ قیشقیرا دئیەردی: حئیوا ـ ناریمین قاداسی دەیسین بَبَییزه، ایت قارنیندان چیخانلار، آی سیزی گؤروم بالا باشی بیتلمەیەسیز، اوغول سودویو اتەییزه دەیمەسین..
تکرار ائدیردیک:
ـ حئیوا ـ ناری دردیلر، حئیوا ـ ناری دردیلر!
حددن آرتیق عصبی‌له‌شیب، خیریلتی‌یا دوشردی. اوزون دیدردی. آغزیندان کؤپوک داشلاناردی. قونوم ـ قونشو آجیقلانیب، اوشاقلاری قووالاردیلار.
هاچاندان ـ هاچانا، سلمه خالانین اؤزونه گلیب باشلاردی یانیقلی ـ یانیقلی آغلاماغا. اونون گؤزلریندن آخان داملا یاشلار، ائله‌بیل کی، هرەسی بیر وئدره قیروولو سویا چئویریلیب باشیمیزا جالاناردی. اورەییمیز یانیب، آپاراردیق سو قیراغینا، أل اوزونه سو وئریب، ایچین چالا ـ چالا دئیەردی:

ـ هه... نه اولوب کی، سیز کی منیم حئیوا ـ ناریمی درمه‌میسیز؟
اوجادان جاواب وئره‌ردیک:
ـ یوخ! یوخ، سلمه خالا درمه‌میشیک!
«حئیوا ـ نارین باغچادا
گوزگولرین تاقچادا
اینانمیرسان گئده‌ک گؤرا!»
گؤزلرینه چؤنن قدرتلی شوبهه‌نی دویاردیق، هامیدان بیر ـ بیر سؤروشاردی:
ـ حئیوا ـ ناریم باغچادا؟... آ..ما...ن قوْیمایین سئرچه قوْنار دیمـدیکلر، دورون، دورون گئدک باغچایا.
قیوراق قالخیب، سئوینجک یـولا دوشـردی، داخمـانین آراا قاپیسـینا کیمـی یولداش اولاردیق. آنجاق ایچری گیرمه‌یه زیـییمیز اولمازدی. گئری چکیلیب حیصار دالیندا گیزله‌نردیک.
ائله بو زامان سلمه خالانین سَسی اوجالاردی:
ـ ا.. و.. و... ی یاناسیز، اودلاناسیز، حئیوا ـ ناریمی دریبلر...
هامیمیزین بدنینه تیتره‌تمه دوشردی، سس ائله زیـل، ائلـه وحشـیجه‌سـینه هنده‌وری بورویردی سانکی بوراندا یالقیزاق جاناوار اولاییر. وار قوّه ایلـه دابانـا قووات، دووار دیبیندن اکیلردیک. لاکین نه قده‌ر اوزاقلاشسایدیق دا، سسـین جینگیلتیسی قولاغیمبزدا جینگیلدردی.
گونلرین بیر گونو ائوده اوْجاق باشیندا، آنام ساجا چؤره‌ک یـاییردی. اوجاقـدا آلیشان شؤوکه اوْدونون پارلاق تئلینده منه ائله گلدی کی، آنـامین سـاچیندا گونش آچیبدیر. اختیارسیز بوینون قوُجـاقلادیم. قـوْللارین قاهاریـب بـرک ـ برک باغرینا باسدی. گیره‌وه تاپیب سوروشدوم:
ـ آنا! نییه سلمه خالایا دئیه‌نده «حئیوا ـ ناری دردیلر» جینله‌نیر؟
آنامین قوللاری سوستالدی. منی بوراخیـب کؤکسـونو اؤتـوردو. سـایماز یانـا خمیردن قیریب کونده‌لـدی، تاختایـا اوُن سـپیب، یاسـتیلانمیش کونـده‌نـی

وردەنه ایله آچماغا باشلادی. یوخالاندیرماق اوچون اوخلوو گؤتـوردو. ندنسـه آنـام همیشـه‌کـی کیمـی جلـد ترپنمـه‌ییـب خمیـر اوخلـودان بوراخیلیـب، قالانمیش کولون اوستونه سَره‌لندی. آنام منه باخدی، سـاجا باخـدی، آنجـاق باخیشیندان غم یاغیردی. گؤزلریندن سـیزان میـرواری یـاش ایـز آچیـردی یاناغیندا، کدرلی سؤیله‌دی:

ـ آی بالا! قویارسان ایشیمی گـؤره‌م، سـوْرغو ـ سـوآلا باشـیمی قاتمـا، گـون اورتایا آز قالیر هله ایشیم یاری اولماییب!

او گون کئچدی دالیجاندا گونلر اؤتدو، آیلار گئتدی، گرمیجلی بیر پاییز گونو سس‌سیز ـ سمیرسیز، سلمه خالانی باسدیردیلار. نه سحر مازاری، نه یئددی، ائله‌بیل یوخ ایمیش سلمه خالا. لاکین ائله‌ده دئیه‌ردی. یاشاییش کروانینـدان قیریلیـب ایـتن پـاخلا، ائـل گؤزونـدن ایتسـه‌یـدی ده، آنـامین اوره‌ییـنـدن سیلینمه‌میشدی.

جمعه آخشامی، ایکیندی چاغی، آنام بئش ـ آلتی پای حالوا وئریب دئدی:

ـ اوغلوم! آپار قبریستاندا وئر یاسینچی‌لره، دئ سلمه‌یه یاسین اوْخوسونلار!

* * *

آخشام ایدی، کورسو تویوندا قیسیلمیشدیم آنامین بؤیرونـه. آتـامین قـاش ـ قابـاغی یئـردن سـورونوردو، آجیقلـی ـ آجیقلـی خـوْد وئریـردی پاپیروسـا، سوْمورماق کی یوخ، آز قالیردی گمیرسین.

آنام سوکوتا سون قویسون سوروشدو:

ـ اووی! چای ایچیرسن؟

آتام اوزه‌رریک کیمی سیچراییب سسین بوراخدی:

ـ نه خبریندی، ظالیمین قیزی قووغومودا پارتلاداجاقسان؟

یازیق آنام سوُسوب دیل ـ دودواق آراسیندا دئدی:

ـ لووا قالمیش لاپ جیرت قوز اولوب!

گئجـه‌دن چـوخ کئچمیشـدی. آتـامین خورولتوسـو تاغـداکی قـابلاری دا جینگیلده‌دیردی، گوجلو گـرمیج، ایلدیریسـکی آغـاجلارینین تئلینـده سـاز چالیردی. آلاتا سووانان کاغیذ دا، یئلـین هاواسـینا اوْیناماقدایـدی. بئلـه بیـر قورخونج هارمونیادا، یاواشجا سسله‌دیم:

ـ آنا...!

فاصله‌سیز جاواب آلدیم:

ـ نه دیر بالا، نییه یاتمیرسان؟ اولمویا سس ـ کویدن قوْرخورسان؟

دینمه‌دیم. حـالیمی دویـوب، اؤز یانینـا چـاغیردی، سـئوینجک سـیچراییب قوْندوم محبّت خولونا.. بوینومو قوجاقلادی، تئلیمـی توُمـارلادی، دینجـه‌لـن کیمی سوْروشدوم:

ـ آنا! سلمه خالا نییه اؤلدو؟

ـ اؤلدو کی، دینجه‌لسین! ـ دئیه، آوارمادیم، دوُیوب آجیجاسینا گولومسه‌دی:

ـ هه...بالا! بعضی‌لرینه اؤلـوم قورتولوشـدور، نعمـت‌دیـر، سـلمه‌یـه ده اؤلـوم دینجه‌لمک.

رحمتلیک سلمه اؤلدو چونکو، خسته ایدی، آج ایـدی، ایللـر بویـو آج ایـدی، یوخ ـ یوخ، سلمه‌نی حئیـوا ـ نـارین دردی آپـاردی. خـوش حالینـا! اینـدی بالالاری ایله قول ـ بوْیوندور.

ـ آنا! حئیوا ـ ناری کی آدام آپارماز؟ سوروشدوم؛

آنام بیر آه چکیب دئدی:

ـ یوخ بالا، چاشما، قولاق آس! سلمه ایلک قارین أکیز دوغدو، ایکی قیـز، آی پارچالاری، بیر ـ بیریندن گؤزه‌ل. بیری‌نین آدین قویدو، حئیوا، او بیریسـینی نار. سلمه باغچاسینا باهار گلدی، گول آچدی، بار وئردی بیـر بوداقـدا حئیـوا دوردو، بیر بوداقدا نار گؤروندو.

سلمه‌نین أری یوخسول اولسا دا، چوخ ـ چوخ غیرتلی ایدی. به‌ی‌لر قاپیسـینا گئتمه‌سین ـ دئیه چـوخلاری ایلـه یـولا دوشـدولر مازنـدرانا، دمیـر یولونـدا

ایشله‌مه‌یه. ییرمی اوچ نفر گئدندن، ایکیسی قاییتدی. سلمه‌نین أری قوربت ولایتده، نیشانسیز مزاردا باسدیریلدی. آللاهین کرمینه شوکور، یازدا دا قیش گلرمیش؟ سلمه قالدی، حئیوا قالدی، نار قالدی. نه یئرکی، سورسون، نه اینک کی ساغسین. گلیرسیز عایله‌ده، بوسبوتون گوج دوشدو سلمه‌نین اینجه بئلینه.

باششاق، یولما، تیله‌شده... آز زامان کئچیندی لاکین ساتاشمالار، دیل یاراسی، معیشتین آغیرلیغی، سلمه‌نی اوُساندیریب، کؤچدو شهره. پالتار یوُماق، چؤره‌ک یاپما اولدو ایشی. حئیوا، نار دا یاشا دوْلدوقجا باشلادیلار پارلاماغا.

یازیق سلمه، اون بئش ایل بئله‌لیکله سوروندو. آمان زامانی ایکی قیز، دوزگون آندی ایکی بالاسینین جانی ایدی. دیش ایلن، دیرناق ایلن قوْرودو باغچاسی‌نین جوت چیچه‌یین. لاکین شهرده، موندار تیلیفلرده واریدی کی، بو گؤزه‌له خور باخسین.

گئجه‌لرین بیرینده کی، سلمه چؤره‌ک یاپماقدا ایدی، قوُدورغانلار، قوزغون کیمی ائوه باسقین ائدیب ایکی قیزین شرفینه توْخوندولار.

سحر، سلمه ائوه گیرنده، حئیوا نارین بوداقدا یوخ، دیره‌کلردن آسیلی گؤردو.

صمد بهرنگی

ایران و آذربایجانین اوشاق ادبیاتی‌نین آتاسی کیمی شهرت تاپان صمد بهرنگی، ۱۳۱۸ ـ جی ایلده تبریزین چرنداب ماحالیندا دوغولموشدور. ۱۳۳۶ ـ جی ایلدن آذربایجانین مختلف کند، شهر و قصبه‌لرینده درس وئرمه‌یه باشلامیشدیر. ادبی چالیشماسینی آذربایجان فولکلورونو توپلاماقلا باشلاییر. بهرنگی او دؤورون آدلیم درگیلریله ده سیخ ـ سیخ ایلگی قوراراق، قلمه آلدیغی یازی و مقاله‌لرینده سیستئمین آخساقلیق‌لارینا توخونموشدو.

صمد"ین ادبی ارثیه‌سینده پارلاق اولان ساحه، اونون اوشاقلارا حصر ائتدییی و قلمه آلدیغی حئکایه‌لردیر.

«اولدوز ایله قارقالار»، «اولدوز ایله دانیشان قولچاق»، «بیر شفته‌لی، مین شفته‌لی»، «دلی دومرول» و... صمدین اؤنملی اثرلریندن‌دیرلر. صمد، اؤز حئکایه‌لرینی فارسجا یازسادا، آنجاق دفعه‌لرله بو دیلده یازماق مجبورییتینده قالدیغینی وورغولامیشدیر.. صمد، آذربایجان فولکلوروندان فایدالانان «تلخون» آدلی حئکایه‌سینی ایلک دفعه ۱۳۴۰ ـ جی ایلده فارسجا یازسا دا، آنجاق ۱۳۴۵ ـ جی ایلده هامان حئکایه‌نی بیر پارا ده‌ییشیک‌لیکلر و آرتیرمالارلا یئنی‌دن قلمه آلمیشدیر؛ آنجاق بو دفعه آذربایجان تورکجه‌سینده.. دئمک صمدین ایلک تورکجه یازدیغی حئکایه، همین اثردیر..

صمدین حئکایه‌لری دفعه‌لرله چاپ و یاییلانیب‌دیر. اونون اثرلری آذربایجان تورکجه‌سینه ده چئوریلیب‌دیر. ها بئله تورکیه‌ده اونون کیتابلاری دفعه‌لرله نشره وئریلمیشدیر.

صمدین حیاتی چوخ قیسا اولموشدور. او ۱۳۴۷ ـ جی ایلده آراز چاییندا شوبهه‌لی شکیلده غرق اولموشدور

تلخون

گئدن یوخدو نامه یازام ائللره
قضا ایشی منی سالیب چؤللره
آه چکره‌م گؤز تیکره‌م یوللارا
جان وئرمه‌رم انتظاریم وار منیم

گونلرین بیر گونونده بیر تاجر کیشی وار ایدی، یئددی قیزی. بالا قیزین آدی تلخون ایدی. او بیری آلتی قیزین آدی ماه فیرنگ، ماه سلطان، ماه خورشید، ماه بیگم، ماه ملوک و ماه لقاء ایدی. بو آلتی قیزین هره‌سینین بیر جوره اداسی، اویونو وار ایدی کی، اونلاری گؤزه گؤستره گاهدان گؤره‌ردین کی قونشودا اولان جاوان اوغلانلاری اونلارین سس کویو کوچه‌یه تؤکوب قاققا چکیب اوجادان گولوشمکلری بئله دیللره دوشموشدو. هامی دئیه‌ردی: «یئمک نه یئمک! دئو کیمی یئییرلر، ایچیرلر، پیتیرقلیرلار. آغیزلاری بینالی ایشلر.»

اوست باشلارینی دا اونوتمازدیلار. گئیینیب ـ گئچینیب فیر ـ فیر فیریلداردیلار. آینا داراق اللریندن یئره دوشمزدی.

ماهانا آختاراردیلار کی، دئییب گولسونلر. بیر باغ مینجیقدان اؤتور بیر هفته گولوشردیلر، سئوینه‌ردیلر، گونه‌ورده اوزانیب مینجیقلاری ساییب هیریلداردیلار. هئچزدا سون بیلمزدیلر، گاهدان یئمکدن لاپ آز قالاردی چاتلاسینلار. اوندا بویول، دسترخان باشیندا دیغیرلاناردیلار اویاردیلار.

یئییب ایچمکدن سونرا ار سوراغینا دوشردیلر.

تاجر کیشی قیزلارینین هر بیرینه بیر اَر ده تاپمیشدی کی، آرتیق اؤزلرین بسله‌سینلر اتله‌سینلر. اَرلری ده ائله آروادلارین ائوینده یاشایاردیلار. اونلاردا

داها خوشدورلار. ان دریندن ایسته‌دیکلرینه یئتیشمیشدیلر: گونده ایکی ـ اوچ ساعاتدان آرتیق ایشله‌مزدیلر. اؤزوده نه ایش؟ تاجر کیشی‌نین حجره‌سینه باش ووروب، آلیب ـ وئره‌جییین یازیب پوزوب ائو قاییداردیلار. بویول آخشاماجا، وئر یئسسین، اؤرت یاتسین آروادلار ایله هالا ـ هیرنایا کئچیردردیلر.

تلخون باجیلارینا چکمه‌میشدی. تک باشینا اویان ـ بویاندا گون کئچیردردی. اولوب بیتنلری گؤرمه‌ین کیمی. یادا کی اؤزون ووراردی گؤرمه‌مزلیگه، بیلمه‌مزلیگه.

کؤک دَییلدی، آما دوزلو ایدی. سون بئشیک ایدی. اَره گئتمه‌میشدی. باجیلاری کیمی گونده بیر رنگ پالتار گئیمزدی. چوخ زامان دونو کیس دوراردی. بئله‌سینه ده هر یانا گئدردی، سایمازدی. باجیلاری باخیب دوداق بوزردیلر. دئیه‌ردیلر: «نئجه‌ده اوتانمیر بو اوست ـ باشلا هر یانا گئدیر!»

تلخون دده‌سیندن هئچ زاد ایسته‌مزدی. هر نه تاجر کیشی آلسایدی، اویودو. نه پیسلردی نه تشکر ائدردی سانکی بئله دئمک ایستردی: «بئله زادلار چوخ دا فیکیر وئرمگه گلمز. پیسدن ـ یاخشی‌دان کئچیب گئده‌جکلر اؤزونو ییرتا!»

کیمسه ایله دانیشماز ایدی. کیمسه‌نین گؤرمه‌گینه گئتمزدی سوروشاندا قیسا جوابلارلا اؤزونو آرادان چیخارتاردی. شَوَه کیمی ساچلاری چیییینلرینده، کوره‌گینده مؤژله‌نیب قارا خرمنه بنزه‌یردی. دئمکدن، ساچی دابانی اوستده ایدی. اینجه ـ اینجه آیاق گؤتوروب یول گئدیب سوزمه‌سی ناغیللارداکی مهربان، گؤزه‌ل، صفالی فرشته‌لری خاطرلاداردی.

سؤیوب یا تعریفله‌مک، اله سرییب یا حؤرمت گؤسترمک بیله‌سینه بیر ایدی. دئیه‌سن کی آیری بیر زادلارا باغلی‌دیر، باشقا بیر دؤوران، باشقا بیر انسانلارا گؤزو یولدادیر.

ایشلر بئله ایدی.

بؤیوک بیر بایرام قاباغا چیخدی. قیزلار چوخدان ایـدی کـی فیکیرلشـیردیلر کی، نه بایراملیق آتالاریندان ایسته‌سینلر شاد یانالیق خوشلوق ائتسینلر. ائـل بیله کی، داها بو گئن دیبسـیز دونیـادا باشـقا بیـر زادا کؤنـول وئریلمـز. هـر ایشدن ال چکیب بند اولموشدولار بونا کـی: آتـامیزدان هانسـی بیـر باهـالی تؤحفه‌نی، بایراملیغی ایسته‌یک؟

تلخون اوچون سانکی بایرام دئییل، او بیری گونلر کیمی دور: هامان آدامـلار، هامان تورپاق‌دیر. هامان ائودیر، وئر یئسین آروادلار ایله و عیاش و تنبل ارلـر ایله، هامان گؤی‌دور، هامان یئر. حتی هر گون آخشام چاغی قوپوب گؤز کور ائدیجی فیرتینا دا بیر آن عادتیندن ال گؤتورمه‌میشدی.

بونلاری تکجه تلخون سئچیردی و حالی دَییشیلمه‌میشدی.

بایرام آخشامی گونو تاجرکیشی قیزلارین ییغدی دؤوره‌سینه دئدی: «قیـزلار، گئدیرم شهره آلیش ـ وئریشه. نه ایسته‌ییرسینیز دئیین آلیم بیله‌نیزه.»

قاباقجا بؤیوک قیز، ماه فرنگ، باشـلادی. مـاه فرنـگ دده‌سـیندن بیـر شـئی ایسته‌سه‌یدی اونون دیز اوستونده اوتوراردی، الـین بوینونـا سـالاردی سـونرا قولاغینا پیچیلداردی. بو دفعه ده ائله ائله‌دی دئدی:"آقا، من بیـر دانـا حامـام ایستیرم. قیزیل حووضلو، گوموش پاشیرلی. دوشلاریندان گولاب تؤکوله.»

ماه سلطان ایکینجی قیز، هدیکلنه ـ هدیکلنه، معلوم دئییل نـه‌دن آغلارکـن دئدی: «بیر جوت باشماق، بیر دست پالتار. باشماغیمین بیر تایی قیزیـل بیـر تایی گوموش. پالتاریمین بیر ساپی قیزیل، بیر ساپی گوموش.»

ماه خورشید، اوچونجـو قیـز، صـورتین دایـادی آتاسـینین صـورتینه دئـدی: «ایکیجه دانا قاراواش ایسته‌رم سندن. بیری قاپ ـ قارا کؤمور کیمی، او بیری آغاپپاغ سوت کیمی. گئجه یئریمه گیرنده قارا سویوندورا منـی، سـحر آیاغـا قالخاندا آغ گئییندیره منی.»

ماه بیگم، دؤردونجو قیز، دوداقلرین قونچالادی دئدی: «آتـا منـه‌ده ائلـه بیـر بویون باغی آلاجاقسان کی، گوندوزلر شَـوَه کیمـی قـارالا، گئجـه‌لـر پَشـمک کیمی آغارا. بیر آغاجا دا ایشیق سالا، نور ساچا.»

ماه ملوک، بئشینجی قیز، قـیچلارین اوزاتیـب دئـدی: «بیـر جـوت جـوراب ایسته‌رم عقیقدن. گئینده بوراما چاتا، چیخارتاندا اوسگویه یئرلشه.»

ماه لقاء آلتینجی بـاجی، عـادتی اولاراق بؤیـوک باجیسـی کیمـی ادا وئریـب دئدی: «ائله بیر شئی آل کی، حاماما گئدنـده قولـوم اولسـون، تویـا گئدنـده قاراواشیم، ائوده قالاندا قیزیل اوزوگوم.»

تاجر کیشی قیزلارین سؤزون ائشیتیب یادیندا ساخلادی. آمـا هـا گؤزلـه‌دی تلخوندان، سون بئشیک قیزیندان، سس چیخمادی. او ائله باخیردی. اولسون دا کی باخماییردی، ائله نظره گلیردی. آخیردا تـاجیر کیشـی دؤزه‌نمـه‌ییـب دئدی: «سن ده آخی بیر شئی ایسته مندن.»

تلخون اوزون چئویردی اویانا. تـاجیر کیشـی دئـدی: «هـر نمنـه گؤیلونـدن کئچسه، دئ منه آلیم سنه.»

تلخونون گؤزلری ایشیلدادی. ایندیه‌جه بئله گؤرونمه‌میشدی. تئز دئدی: «هر نَمنه ایسته‌سم آلارسان؟»

تـاجیر کیشـی هـر زادی یـول وئریـب آلماغـا مطلـق قـادر اولـدوغونا شـک گتیرمه‌ییب دئدی: «هر نمنه ایسته‌سن. مه‌یه باجیلارین نه ایسـته‌دیکلرینـی گؤرمه‌دین؟»

قیز بیر آز سوسدو. دؤزدو. هامی گؤز اونا تیکدی. آخی اوّل دفعـه ایـدی کـی تلخون آتاسیندان بیر شـئی ایسـته‌ییـردی. گـؤره‌سـن بـو سـاکیت هـر زادا اعتناسیز قیزین اعتناسی به نه‌یه‌دیر؟

آز چکمه‌دی، سانکی ناغیللارداکی نازیک سسلی فرشته‌لرین بیری کیمسه‌یی خوشبخت ائتمک اوچون دیل ـ دوداغینین آراسـیندا خوشـبختلیک دعاسـی

اوخویور، تلخون «بیر آز اوره‌ک!» دئییب ساکیت قالخدی گئتدی. توستو پاپریزین دیبیندن قالخیب یاییلان کیمی.
تاجیر کیشی و قیزلاری دئیه‌سن هئچ زاد ائشیتمه‌ییبلر، گئتمه‌گین گؤرمه‌ییبلر. گؤز تلخونون آغزی اولان یئره تیکیب قورویوب قالمیشدیرلار. آخیردا تاجیر کیشی آنلادی کی قیزی دوروب گئدیب، بیر سؤزده دئمه‌ییب. تکجه ماه لقاء، آلتینجی قیز تلخونون یانیندا اوتوردوغو اوچون ائشیتمیشدی کی تلخون نه دئییب.
«بیر آز اوره‌ک!» ده اولدو سؤزو؟ آخی گؤده‌نسیز، ائوینیزده یئمک ـ ایچمک مه‌یه ازدیر اوره‌گه یئریکله‌ییرسن؟ بو سؤزلر تاجیر کیشینین خاطیریندن کئچدی، قالخدی گئتدی تلخونون دالیجا.
او بیریلر باشلادیلار لوغازا قویماغا:
ماه فرنگ، بؤیوک باجی، چتینلیکله گولمه‌گین قاباغین آلیب دئدی: «سیز دئییرسینیز، باجی، گولمه‌لی دئییل آدام اوتورا ـ اوتورا هئچ زاد ایسته‌میه، ایسته‌ینده‌ده بیر آز اوره‌ک ایسته‌یه؟ آدامین اوره‌گی بولانیر... اوره‌ک! ها... ها... اوره‌ک!... چوخ گولمه‌لی‌دیر!
اوجا ـ اوجا شاققیلداییب گولوردو.
ماه سلطان، ایکینجی باجی دئدی: «اوره‌ک!... ها ها... ها! دوغروردان ماه لقاء، قیز سن اؤزون ائشیتدین؟... نه سئفه ایمیش بو تلخون!... هئچ بللی دئییل اوره‌گی نه ائله‌مک ایستیر...
ماه خورشید، اوچونجو باجی، اوزو قویلو دوشموشدو و گولومسه‌ییردی. باشین قالدیریب، هدیکلنه‌رک دئدی: «آوا، بو نه سؤزدور دانیشیرسیز! حؤوصله‌ز گلیب... یازیق آرلریمیز تک باشینا قالیب داریخدیلار. دورون گئدک!... دورون گئدک اریمیزین یانینا.
هامی بو سؤزو بگه‌نیب دوردولار گئتمه‌گه. آستانادا آتالارین گؤردولر، دئدی: «آیری زاد ایسته‌میر. هر نه دئدیم آخی بالام سن اوره‌گی نه ائدیرسن؟ ائله

دئدی اوره‌کلی اولماق مه‌یه پیس ایش‌دیر؟ مـن بـاش تـاپمیرام... گولمـه‌لـی ایش دیر.
قیزلار سس ـ سسه وئردیلر: «گولمه‌لی‌دن ده گولمه‌لی‌دیـر. اَره وئـر تلخونـو، دده!» تاجیر کیشی دئدی: «اَر ایسته‌میر. دئییر اَره گئتمک اویون ـ اویونچاق دیر آما کیشیلرله یولداشلاشماغین عوضی یوخدور.»
قیزلار سؤزدن سؤز آییرارکن گولومسه‌ییب دئدیلر: «نه اولار، آدیـن قویـاریق یولداش، یا حسن کچل یا کچل حسن.»
آتالاری دئدی: «دئییر اونلار کیشی دئییللر، حتا سیزین ارلریز، حتا من...»
بؤیوک قیز حیرتله دئدی: «آوا! داش باشیوا!»
بیر ایریسی دئدی: «نئجه کیشی دئییللر؟من اؤز گؤزومله گؤرموشم...»
آتالاری دئدی: «من باش تاپانمیرام بو قیزین دردی نه‌دیر.»
ماه خورشید دئدی: «نییه، باجی، باشیمیزی بئلـه زادلارلا آغریـداق؟ گئـدک آتامیزدا گئتسین شهر شئیلریمیزی آلسین. گئدک باجی.»

* * *

تاجیر کیشی ماه فرنگین حامـامین تاپشـیردی ؛ مـاه سـلطانین پالتـارلارین باشماغین حاضیرلاتدی، ماه خورشیده ایکی تـر ـ تـازه قـاراواش آلـدی، مـاه بیگمه بیر بویون باغی تاپدی پشمکدن آغ، شووه‌دن قارا، ماه ملوکه عقیقـدن اوسگویه یئرلشه‌ن بیر جوراب آلدی، ماه لقایا زمرددن بیر حلقه اوزوک آلدی، حاماما گئدنده قول اولا، تویا گئدنده قاراواش ؛ اوندا بویول راحات بیـر نفـس چکیـب اؤز ـ اؤزونـه دئـدی: «ایشـین چتینـی بوراجایـدی. اینـدی گئـدک عاغیلسیز سون بئشیگه اوره‌ک آلاق. بونو سو ایچیم ساعاتدا تاپیب آلارام.»
او بیری زادلاری بیر ساعاتدا تاپیب آلمیشدی.
ان قابـاق گئتـدی بیـر بازارچایـا. بیـر زامـان اورادا اوره‌ک، بـؤره‌ک، جیگـر سـاتانلاری چـوخ گؤرموشـدو. هـا دولانـدی بیـر دانـا اوره‌ک سـاتان توکـان تاپمادی. یادینا گلن توکانلاردا دا ایندی گؤزگـو سـاتیردیلار. جـور بـه جـور

گوزگولر: بیری مین، بالانی بؤیوک، یالانی دوغرو، چیرکینی گؤزه‌ل، پیسی یاخشی و اَیرینی دوز گؤسترن گوزگولر. نه قدر ده مشتریسی وار ایدی!

تاجیر کیشی باخیب آغزینین سویو آچیلیب دئدی اؤز ـ اؤزونه کی«نئجه منیم او سئفه قیزیم آینا دئمه‌دی! دئسه‌یدی آلیب آپارایدیم هامیسینین آغزی آچیلا قالاردی. ارلیک یئپ ـ یئکه قیز، ایندی هله اوشاق کیمی اوره‌ک ـ بؤیره‌ک ایسته‌ییر.»

دوز ایکی ساعات بازارلاری دولانیب گزدی بعضی ـ بعضی توکانلارین باغلی قاپیسیا بیر سؤزده یازیب یاپیشمیشدیلار: «سنه نه!، سن دئیه‌ن اولماییب هله! گئت باشین سال آشاغا چؤره‌گین یئی! پوخ یئمکلیک سنه قالماییب! بیرده بو غلطلردن دارتما!»

تاجیر کیشی لاپ گیجلمیشدی. بیریندن سوروشدو: «قارداش؟ توکانلار نه‌یه باغلی‌دیر؟»

جوابین آلدی: «سنه‌نه!»

آیری بیریندن سوروشدو: «هئچ بیلیرسینیز اوره‌ک ساتانلار نه زامان ایشه باشلیاجاقلار؟»

جوابین آلدی: «سن دئیه‌ن اولماییب هله! گئت باشین سال آشاغا چؤره‌گین یئی!»

اوچونجو آداما دئدی: «بو شهر نه شهردیر آدام کیمی سؤز سوروشورام قاپیرلار.»

ائله آنجاق بو سؤز آغیزندان چیخدی، بیر سیللی یاپیشدی قولاغینین دیبین قیزدیردی، جوابین آلدی: «پوخ یئمکلیک سنه قالماییب، بیرده بو غلطلردن دارتما!»

تاجیر کیشی ایشی سئچمه‌دی. آنجاق قورخودان دیلین قیسدی قویدو گئتدی.

هارادا، کیمسه‌ده، هانسی کیشینین یانیندا بیر پارچا اوره‌ک قالمیشدی گؤره‌سن!
تاجیر کیشی بیر آلیش ـ وئریشچی تانیشا راست گلدی. سوروشدو آ کیشی، بو شهرده هئچ اوره‌ک ـ موره‌ک ساتان یئر تانیمیرسان بیز بیر آز آلاق آپاراق سون بئشیییمیزه؟
تانیش، دَوَه نالبنده باخان کیمی، بیر باخیب باشین توولاییب، «سن گؤرن آغاجلار اودونلوغونا کسیلدی. بو نه سؤزدور آغزیوا سالمیسان؟» دئییب دوزنلندی یولا، قویدو گئتدی. تاجیر کیشی داهادا گیجللنمیشدی. بیر قصاب توکانینین قاباغیندان کئچنده سوروشدو: «قصاب قارداش، نه اولار دئ گؤرک به قویونلارین اوره‌کلرین نه ائله‌ییرسینیز شهرده بیر پارچا اوره‌ک درمان اوچون ده تاپیلمیر؟»
جوابین آلدی: «سنه نه؟»
سیللی‌نین قورخوسوندان داها سؤزو اوزاتمادی. اوزاتسایدی یئنه سیللی یئیه‌ردی؟ سیللی‌دن سونرا نه اولاردی؟ تاجیر کیشی ائله‌ده فیکیرلی آدام دئییل‌دیر کی، بئله سورولار خاطیرینده اولا. شهرین هر دالدا بوجاغین آختاردی. آخشام چاغی الی بوش، یورغون ـ آرغین گلیب چاتدی بیر قهوه‌خانایا. چایدان ـ چؤره‌کدن یئیب، ایچیب دوشدو یولا. بو فیکیرده ایدی کی، قیزی تلخونا نه دئیه‌جک. آلتی قیزی ایسته‌دیکلرینه چاتاجاقلار آما سون بئشیک قیزی قالاجاق. چوخدا پیس اولاجاق. تاجیر کیشی بو ایشلرین هئچ بیرین باشا دوشمه‌ییردی. تکجه چوخ فیکیرله‌شندن سونرا تلخونون شهرده درمان اوچون ده اوره‌ک تاپیلمادیغینی بیلدیییني آنلادی. به بونلار یئددیسی نییه بیلمه‌ییرلر؟ بیری بیلیر، یئددیسی بیلمه‌ییر. چوخ گؤزه‌ل، هارادان بیلیر؟ تاجیر بونودا بیلمه‌ییردی. کؤکوندن هئچزادی بیلمزدی.
یول اوستده اوتوردو بیر باغ دوواری دیبینده دینجلسین قاش قارالمیشدی. بیر اوندا باغدان بیر دانیشیق سسی گلدی:

ـ دئمکدن یئر یئرین اولدو، سو سـویون. اوره‌کلیکلـری قیـردیلار قوتـاردیلار. اوره‌ک آلیش ـ وئریشی قدغن اولدو.

ـ یوخ قیزیم، لاپدا اوجور دئییل. آختارسان گیزلینده چوخ اوره‌کلـی آدامـلار وار.

تـاجیر کیشـی یئرینـدن قالخیـب بویلانـدی دوواردان باغـا باخـدی بیـر آغ دووشان بالالارین اَمیشدیریردی. تاجیر کیشی ائله بیلدی کـی، باشـینا هـاوا گلیب. دوشدو یولا گئتدی چاتدی کوچه‌لرین باشینا. هـاوا قـارنلیق، کیمسـه گؤرونمه‌ییردی. آیاقلاری دایانیردی. نئجه الی بوش گئتسین ائوه؟ قیزینـا نـه جواب وئرسین؟ ایندی‌یه‌جه بئله عاجزلامامیشدی. آه چکدی. «کـاش بیـر آز اوره‌گیم اولایدی!» دئیه، ناگاهانـدان اوددان، کـؤزدن، ایسـتی‌دن، توسـتودن قاریشیق کیمی کولـه ـ میـدیریق بیـر زاد گـؤزه گؤرونـدو. یـول گئـدیردی، انیردی، گولومسه‌ین کیمی اولوردو.

تاجیر کیشی سوروشدو: «سن کیم‌سن؟»

جواب گلدی: «آه!»

تاجیر کیشی سوروشدو: «آه؟»

آه دئدی: «هن‌ده، آه! نه ایسته‌ییرسن؟»

تاجیر کیشی دئدی: «تاپیلسا بیر آز اوره‌ک.»

آه دئدی: «اؤزونه؟»

تاجیر کیشی دئدی: «یوخ جانیم قیزیما.»

آه دئدی: «واریمدی. شرطی وار.»

تاجیر کیشی هویوقدو. آلتدان اوسته بیر آهـین بیـر قـاریش بویونـا باخـدی. فیکیرله‌شیردی کی، بئله بیر پوفـه بنـد اولان شـئی نـه اوره‌ک صـاحابی اولا بیلر. آخیردا دئدی:

ـ هر نه شرط ائله‌سن قبولوم‌دور.

آه دئدی: «تلخونو وئرجکسن منه.»

تاجیر کیشی دئدی: «ایندی ائله؟»
آه دئدی: «یوخ. هاچان گؤیلوم ایسته‌سه آدام گؤندررم گلیب آپارار.»
تاجیر کیشی قبـول ائلـه‌دی. فیکرینـده دئییلـدیرکی، آخیـری نـه اولاجـاق. ایندیلیکده ایشین آشیرماق ایسته‌ییردی. سونراسی‌دا هله هئچ.
اوره‌یی آلدی گلدی ائوه.
آلتی قیزین سوقتی گون اورتا چاغیندان گلیب چاتمیشدی. هـره‌نـین باشـی قاریشمیشـدی اؤزونـه. تلخـون نـم هارالاردایـدی. شـام وقتینـه‌جـه گلیـب چیخمادی. تکجه دؤردونجو قیزین آری گـون اورتـا چـاغی گؤرموشـدو کـی، تلخون چیخیب اوتوروب اوجا بیر قلمه‌نین باشـیندا بـاخیر اوزاقـلارا. هامـان قیـزین آری یئنـه دئـدی: «بـاخ اؤزوم کیشـی اولا اولا او قلمـه‌نـین باشـینا چیخانمارام.»
دسترخان باشیندا تلخون اهمالجا گیردی اوتاغا. هامی اوتورانـدا گـؤردو اونـو. دده‌سـیدن اوره‌ک تاپیـب تاپمـادیغینی سوروشـمادی. دئیـه‌سـن‌کـی، اؤزو بیلیردی تاپیب یاتماییب. دئمک اولا بیلردی نه‌یه یقینی واردیر. تاجیر دوردو گئتدی اوره‌گی بوشقابدا گتیردی. تلخون بوشقابی آلیب چیخدی ائشـیگه. آز سونرا بوشقابین سینماق سسی دویولدو. سونرادا تلخون اؤزو گلدی. یاخاسـی آچیق ایدی، ایکی ممه‌سینین آراسی پارچالانمیش. یئیین آتیشـقانی آچیـب گؤز تیکدی کوچه قاپیسینا.
تاجیر کیشی قیزلارینا شـهردن دئییـردی. گوزگـو سـاتانلارین حکایـه‌سـینه چاتاندا آرزیلایدی‌کی، کاش قیزلاردان بیریسی‌ده آینـا ایسـته‌یـه‌یـدی. اونـدا بویول ایچین چکدی. بیـردن قـاپی دؤیولـدو. تلخـون اؤزون آتـدی ائشـیگه آتیشقادان. تاجیر کیشـی یوگـوردو آتیشـقایا سـاری. گـؤردو یـوخ او دئیـه‌ن دئییل: تلخون آی ایشیغیندا قاپی چیگنینده دوروب اوجـا بویلـو، شسـتلی ـ بستلی بیر جوانلا شیرین دانیشیردی. تاجیر کیشی اؤزون یئتیردی قـاپی‌یـا. قیزلار آتیشقادان آییلمیش باخیب گولوردولر.

اوغلان تاجیر کیشی‌یه دئدی: «آه گؤندردی منی تلخونو آپارماغا.»
تاجیر ایکی علّته گؤره آهی گؤروب سؤز وئردییینی تلخونا دئمه‌میشدی. بیری بو کی، تلخون غصه‌لنمه‌سین، ایکینجیسی‌ده قیزیندا اونون سؤزونه قولاق وئریب ائشیتمگه حؤوصله گؤرمه‌ییردی. اما تلخونون حالی اوغلانین سؤزوندن هئچ دَییشیلمه‌میشدی. دئیه‌سن کی بو ساعاتی چوخدان بری گؤزلرمیش. آتاسی اوغلانا دئدی: «اولان ایش دئییل من قیزیمی وئرمه‌رم.«
اوغلان ساکیت دئدی: «داها سَنلیک دئییل. اولمایا آها وئردییین سؤزو اونوتموسان؟»
تاجیر کیشی بیر آز یومشانیب ماهانا آختاراراق دئدی: «آداما نه دئیه‌رلر آخی گتیرسه اؤز الی ایله اؤز قیزین وئرسه تانیمادیغی بیلمه‌دییی بیر اؤزگه‌سینه؟ سن اول منیم یئریمه.»
اوغلان دئدی: «تکجه تلخونون تانیدیغی بیلدییی یئتر.»
تاجیر کیشی حیرتله باخدی. قیزین اوزونده ایندییه‌جه گؤرونمه‌یه‌ن بیر سئوینج، غرور و راضیلیق گؤرونوردو. ائله آنلاشیلیردی کی، ائله بو دقیقه قاناد چیخاردیب اوچاجاق.
تاجیر کیشی‌یه آرتیق سؤز یئری قالمادی. اوغلان تلخونو آلدی آتین ترکینه هایلادی. آت آیاق یئردن اوزوب گؤتورولدو. تلخون اوغلانی قوجاقلاییب اوزون یاپیشدیردی اونا. سانکی قورخوردو الیندن قاپالار. آتین دوم آغلیغی گؤزونون ایچینده ایدی.
ایللر بویو اود و سو دریالارین آشیب کئچدیلر. ایللر بویو قان ایچی‌جی وحشی حیوانلارلا دولو دره‌لری یول ائله‌دیلر. ایللر بویو بوز باغلانمیش و اود توتموش یوخوش‌لاری و یئنیش‌لری آتلادیلار. ایللر بویو هر آغاجی‌نین دیبیندن «اؤلدوررەم، اؤلدوررەم!» سسی گلن، قورخونج، قارانلیق و ایییدلر جانی تیتره‌دن اورمانلاری اؤتوب کئچدیلر. ایللر بویو آجلیغا دوشدولر، سوسوزلوق چکدیلر. ایللر بویو مینلر تورا، تله‌یه راست گلیب ساغ قورتولدولار.

ایللر بویو یئتمیش باشلی، مین آیـاقلی اژداهـالار، دئـولر داللاریجـا دوشـوب قورخو یاغدیریب آخیردا آتین نالیندان قوپان قیغیلجیملارلا کور اولوب یولـو چاشدیلار. مینلر آغاج گون چیخانا، مینلر آغاج گـون باتانـا سـاری گئتـدیلر. مین بیر اودلو، یانار، سوسوز، اوت‌سوز چؤل گؤردولر. یئل اولوب یولدا اسدیلر. یولون دامارین کسدیلر. گلـدیلر چاتـدیلار او یئـره‌کـی، چاتمـالی ایـدی آمّـا تلخونون نظرینده بونلار هامیسی بیر گؤز یوموب آچیم آندا اولدو بیتدی. گؤز آچیب اؤزون صفالی دیبسیز ـ بوجاقسیز، میوه‌لی بیر باغـدا گـؤردو. آغـاجلار باش ـ باشا چـاتمیش، گـؤم گـؤی زانبـاق تـک. گـول عطـری یئـر ـ گؤیـو بوروموش، دای نئجه.

تلخون باخدی. باغ ـ باغ آچیلدی، فرحلندی. دئمک، بونلار هامیسی بیرده بو جوان اوغلان بوندان بویونا اونونکی اولموشـدو. اینـدی دئمـک اولاردی کـی، تلخون تکجه باخیب تاماشـایلا راضیلاشـماییردی. او گولـوردو، سـئوینیردی، ایشله‌ییردی و دیری بیر آدامدان گؤروکن عمللره مالیک اولوردو.

بئله‌لیکه نئچه آی جان ساغلیغی، گؤیول شادلیغی و اوره‌ک بیرلییی او باغـدا یورد یووا سالدی.

* * *

تلخون گئدندن بیر نئچه آی سونرا بیر گئجه یاریسـی، آلتـی بـاجی آییلیـب اَرلرین قورویوب قاخا دؤنوموش گؤردولر، هر بیرینین آلنینـدا بیـر یـازی: «آز اؤزونوزو بسله‌یین! آهین امضاسی» باجیلار هیرسلندیلر. چـوخ دئییشـه‌نـدن سونرا، «بو ایشلرین هامیسی تلخوندان چیخیر.» دئیه، تلخونو تاپیـب خـوش گونه حسرت قویدوقلارینی سؤز وئردیلر.

نئچه گوندن سونرا تاجیر کیشینی چؤلده سویوب الینه بیر یازی وئردیلر: «آز اؤزونوزو بسله‌یین! آهین امضاسی» داها بو دفعـه تلخونـون بـونلارین ایسـتی آشینا سویوق سو قاتدیغینا هئچ سؤز یوخ ایدی. اویانا جـان باسـدیلار، بویانـا جان باسدیلار. تلخوندان خبر ـ اتر اولمادی. ان سـونوندا جـادوگر بیـر قـاری

تاپدیلار. بیلیب ایسته‌دیکلرینی آنلاتدیلار. قاری دئدی:"قورو ـ قوروسونا کی اولماز.»
ماه فرنگ حامامین وئردی. ماه سلطان پالتارین باشماغین. ماه خورشید ایکیجه تر ـ تزه قاراواشین. ماه بیگم بویون باغین. ماه ملوک عقیق جورابین. ماه لقا حلقه اوزوگون. تاجیر کیشی داغیلیب، دای بیر زادی قالمامیشدی.
جادوگر قاری دئدی: «باجینیز بیر اَر تاپیب آی پارچاسی. گوودوش دیغیرلانیب دوواغین تاپیب. سیز ایله عداوت ائدیرلر اؤزونوزو بسله‌مگینیزه گؤره. قارا گونونوز قابلاشیب. اَل ترپتمه‌سینیز ایش ـ ایشدن کئچه‌جک، سو قالخیب باشدان آشاجاق. آه دا اونلارین سؤزویله ایشله‌ییر، بیلین!»
قیزلار آلتیسی و تاجیر کیشی یومروقلارین دوگونله‌ییب قصاص آلماق ایسته‌ییردیلر.
تاجیر کیشی سوروشدو: «نه ائله‌مک اولار ایندی؟»
قاری دئدی: «اوغلانین جانی باغلی‌دیر بیر للـه‌گه. للـه‌ک قولتوغو آلتدا. اونو چکسن اوزانیب اؤلر. تلخون آوارا گؤر دوشر چؤللره.»
تاجیر کیشی سوروشدو: «اوغلانا علاج تاپیلماز کی، داهی؟»
جادوگر قری دئدی: «نییه، تاپیلار. اما ائله چتین تاپیلارکی، من دئییرم: یوخ تاپیلماز.»
البت، ایسته‌سه‌نیز اونوندا یئرین دئیه‌رم گئدیب تاپیب گؤتوره‌سینیزکی، ایشینیز داها محکم اولسون. البت، اونون ایشی، موزدو آیری‌دیر.»
تاجیر کیشی دئدی: «هله بونو ایستمه‌دیک. اوغلانی بیز هارادان تاپاق؟»
جادوگر دئدی: «بو گونلرده تلخون گلر سیزه بیر باش چکمگه، باشا سالین کی، هامی دئییر اوغلانین بیر عیبی وار، اودا قولتوغو آلتداکی للـه‌ک‌دیر. گره‌ک چکیله آتیلا. خوشلوغو یوخدور.»
قیزلار، دده سئوینجک قاییتدیلار. نئچه گوندن سونرا تلخون گلدی. آه گتیریب قویموشدو قاپی‌یا. خوش ـ بئش اون بئش. گؤروشدولر دانیشدیلار.

تاجیر کیشی سؤزو بوروشدوردو چکدی گتیردی اوغلانا، قولتوغو آلتدا للـه‌گه دئمه‌لیلری دئییب، ایشین ایشله‌دی. تلخونون فیکری خـراب اولـدو. چوخلـو سؤزو واردی دئمگـه. سـاخلادی آیـری وقتـه. دوردو چیخـدی ائشـیگه. دای بیلمک اولمادی هاچان، نه تَهَر قویدو گئتدی.

* * *

بیر گون تلخونلا اوغلان باغدا دولانیردیلار. ایشلرین یئنیجـه قورتاییـب هـاوا دَییشمک ایسته‌ییردیلر. اوره‌کـدن ـ اوره‌گـه ائلـه یـول واردی کـی، گؤیـدن گئچن قوشو ایکیسی بیر آندا گؤروردو. بیر آلما آغاجینـا یئتیشـدیلر. تلخـون اگیلدی یئره تؤکولن آلمـالاردان بیـرین گؤتورسـون اوغـلان اگیلـه ـ اگیلـه دئدی: «دایان تلخون، قوی چیخیم آغاجداکی آلمالاردان دَریم.»

بونـو دئییـب اوسـت پالتـارین چیخارتیـب قالخـدی آغاجـا. تلخـون آلتـدان بـاخیردی اوغلانـین گـؤزه‌ل قـد قامتینـه، کئـف ائلـه‌ییـردی. بیـردن گـؤزو ساتاشدی کیچیک بیر للـه‌گه. تله ـ تهدیلی اونـو دارتیـب آتمـاق ایسـته‌دی. بونلار هامیسی بیر آندا اولوب بیتدی. بیر تهر اولموشدو کی اوغلان تلخونـون اوره‌گیندن نه گئچدیییینی آنلامادی. تلخون للـه‌گی چکدی... ناگاهاندان یئل قوپدو. توز بورودو. گؤی قارالدی. یئر دارالدی. جان سیخیلدی. دیل توتولـدو. باغیر چاتلادی...

تلخون گؤزلرین یوموموشدو. ائله‌کی یئل یاتدی، گؤزون آچیـب جـوان اَریـن، قوچ آرخاسین. آغاج آلتدا ییخیلیب اؤلوموش گـؤردو. ایکـی الـی اولـدو بیـر تپه‌سی. باغدا باغلیق، ذرّه‌جه صفا قالمامیشدی. اؤلو توزو سپیلمیشدی هر بیر یارپاغین، گولون، قوش قانادینین اوستونه. دئیه‌سن حیات بو یئردن کؤچوب. تلخون للـه‌گی یئرینه یاپیشدیرماق ایسته‌ییـردی آمّـا للـــه‌ک زویـوب یئـره دوشوردو. غم باسدی. اوره‌ک دولـدو. گـؤز یاشـاردی. ایچـین چکـدی. آهـی دؤوره‌سینده‌کی اوتلاری. یاندیردی بیر اوندا آه چیخا گلدی. دئدی: «وای منه بئل باغلاما.»

تلخون دئدی: «باشیما نه چاره قیلیم؟»
آه دئدی: «گـل آپـاریم سـنی قـول ائلـه‌یـیم سـاتیم. یئنـه اؤزون بیـر یـول تاپارسان.»
تلخون دئدی: «تک باشینا اؤتورَنمه‌رم. یاخشی‌سی بودور منه بیر دسـت قـارا پالتار گتیره‌سن، اوتورام باشی اوسته قوران اوخویام بیر آز. هاردان بللی، بلکـه دیریلدی.»
آه بیر سؤز دئمه‌ییب گئتدی بیر دست قارا پالتار، بیر دانا قالین قئییم، ایکـی ـ اوچ فرش یئکه‌لیکده قوران گتیردی.
باغ مزارلیغا دؤنموشدو. نئچه گئجه گونـدوز او باغـدا قـوران اوخونـدو. یـاش تؤکولدو. سیزیلتی سسی داشی دیللندیردی. اما دای بیر ایشی ایـدی اولـوب کئچمیشدی. آخیردا آهی چاغیریب دئدی: «آپار منی قول ائله، سات.»
بئله ده اولدو.
بیر وارلی ـ کارلی، قصر صاحابی خانیمین آدامی اونو گؤروب، بَگـه‌نیـب، بیـر قاشیق گؤز یاشی بیر دامجی اوره‌ک قانی آها وئریب، تلخونـو آلیـب آپـاردی قصره خانیملا دئییب دانیشسین خانیمین اوره‌گی آچیلسین.خانیم چوخـدان ایدی بئله بیر آدام آختاریردی تاپانمـاییردی. ائـوده‌کـی کنیزلـردن ده هـئچ بیرین بو ایشه یارایان گؤرمه‌ییردی. آدامینا تاپشیرمیشدی بئلَنچی بیر کنیـز تاپیب آلسین. آدام‌دا تلخونو بگنمیشدی.
آه تلخونـدان آیریلانـدا اوزون ـ گـؤزون اؤپـوب دئمیشـدی کـی، «یئنـه چاغیراجاقسان من گله‌جگم، اونوتما منی.»
تلخون یئنه قاباقکی کیمی اولموشدو: باخیردی، دانیشماییردی. باخیشـلاری ائله بیر جور ایدی کی، بیلمک اولماییردی نه دئمک ایسته‌ییر.
قصر قاپی‌سیندا نئچه گؤزتچی وار ایدی. تلخون ماه خورشید ایله ماه ملـوکی گؤردو دووار دیببینده اوتوروب دیله‌نیرلر. تلخون دینمـه‌دی. اونـلار دئیـه‌سـن تلخونو گؤروب تانیمادیلار. قاپی‌دان بیر باغا گیردیلر. خـوش عطیرلـی گـوللر

یئری اؤرتموشدو. خوش آوازلـی قوشـلار بؤلـوک ـ بؤلـوک آغـاجلارا قونـوب قالخیردیلار. یاشـیللیق، چیچکلیـک بیـر یئـر. بـاغین اورتاسـیندا بیـر قصـر گؤرونوردو. گون کیمی ایشیق، آی کیمی پارلاق.

خانیمین آدامی تلخونا دئدی: «هر ناز نعمت دئسـه‌ن بـورادا تـاپیلار. آمـا نـه ائدیرسن‌کی، چوخدان‌دیر خانیمین جوان، ایییید، اؤلمز آدلی بیر اوغلو ایتیب، اونـا مـاتم سـاخلاییریق. گؤرورسـن هـامی قـارا گئییـب. سـن‌ده‌کـی اؤزون ماتملی‌سن.»

تلخون باغا بیر نظر سالیب اوره‌گینده دئدی: «بـو گؤزللیکـده باغـا صـاحاب اولارسان، ناگاهاندان ائله ایته‌سن‌کی، هئچ بیلمه‌یه‌لر نئجه اولموسان! دئمـک بورادا بئله... آه، دای دئمگه گلمز!» آما آه گلمه‌دی. الیندن بیـر ایـش گلمـز. اؤزو بئله دئمیشدی.

تلخونو یویوندوروب گئییندیریب گتیردیلر خـانیمین یانینـا. او، تـازا قـارانین ایچینده ائله بیل آی‌دیر بولود دالیندان سولغون ـ سـولغون بـاخیر، یـاخیلیر. خانیم چوخ غصّه‌لی گؤرونوردو. بیر آز اویاندان ـ بویاندان دئییب دردله‌شـیب، خانیم تلخونو خوشلادی. او بیری کنیزلر، بویول باشلادیلار گیجیک ائله‌مگـه کی، گئج گلدی تئز اؤرگشدی. تلخون ایشی سئچدی آنجاق سـایمادی. لاپ دوزو بو ایدی کی، اونا نه فـرق ائلـه‌یَـردی خـانیملا اوتـوروب دورسـون یـادا مطباخدا ایشله‌سین.

صاباحیسی گون کنیزلردن بیری سئوینجک گلدی دئدی: «خـانیم، دیلنچـی دایانیـب قـاپی‌یـا دئییرلـر تلخونـون آتاسـی باجیلاریـــییق. دئییرلـر بیـزی چؤره‌کدن سالان اودور. باری بیر تیکه چؤره‌ک‌ده بیزه وئرسین.»

تلخون اورادایدی. دینمه‌دی. فیکره دالدی. خانیم قالخیـب کنیزلـه چیخـدی ائشیگه. آز سونرا قاییـدیب تلخونـا دئـدی: «فیکرینـی پوزمـا. یـولا سـالدیم گئتدیلر.»

کنیزلر ال یئری تاپدیلار. یئرلی ـ یئرسیز تلخونون دده‌سیندن، باجیلاریندان سؤز سالیردیلار کی، بلکه خـانیمین گؤزونـدن دوشـه. آنجـاق تلخـون بـاش قوشماییردی. گئجه‌لـر خـانیمین آیـاغی آلتـدا یـاتیردی، گونـدوزلرده اونـلا اوتوروب دوروردو. کنیزلرین اوتاغینا چوخ آز گئدردی.

بیر گئجه یاریسی داریخما باسدی بیله‌سین. هامی یاتمیشدی. دوردو گئتدی باغی بیر دولاندی. قاییدیب گلنده گؤردو ایته‌ن اوغلانـین تایاسـی بیـر الـده شاللاق، بیر الده بیر دؤوری پیلو گیـردی کنیزلـرین اوتاغینـا. بیـر باشـلاری اوسـته گئـدیب دئـدی: «یاتمیشسـان، اویـاق؟» ائلـه‌کـی کیمسـه‌دن سـس چیخمادی، خانیمین اوتاغینا گئتمک ایسته‌دی. تلخون اوندان قاباق قاچیـب یئرینه گیردی. تایا قاباقجا اونون باشی اوسته، سونرا خـانیمین باشـی اوسـته گلیب دئدی: «یاتمیشسان، اویاق؟»

تلخون جینقیرین چیخارتمادی. تایا الین سـالدی خـانیمین بالیشـی آلتـدان آچارلاری دسته‌سی ایله چیخارتیب گئتدی. تلخـون «اوغورلوغـا گئتمـه‌یـه» دئیه، دالیجا دوشدو.

باغین بیر بوجاغیندا تایا بیر قاپی‌نی آچدی. بیـر اوتـاق گؤرونـدو، بیـر آیـری قاپی آچدی. بیر آیری اوتاق گؤرونـدو. قیـرخ قـاپی آچـدی، قیـرخ اوتاقـدان کئچدی یئتیشدی بیر باغچایا. بیر حوض وار ایدی، دوم ـ دورو سویو. آیاغین چکدی حووض بوشالدی. بیر سال داش گؤروندو. اونو قاوزادی پیللـه‌کـان وار ایدی بوروق ـ بـوروق دوشـدو چوخلـو شـئه زئرزمیلـرن کئچـدی آچیقلیغـا یئتیشدی. تلخون بیر ستونون دالیندا گیزلندی. باخـدی گـؤردو بیـر جـاوان ایییدی قوللاریندان آسیبلار اؤزوندن گئدیب، تایا بیر آز سو سـپدی. اوغـلان گؤزلرین آچدی تایا تازیانا الینده دئدی: «ایندی باشینی منله بیر ائلیرسن یـا یئنه یوخ؟»

اوغلان دئدی: «یوخ!»

تایا اوچ دفعه سوروشدو. اوچ دفعه یوخ ائشیتدی. اوندا بویول تازیانانی چکدی او قـدر ووردوکـی، اوغـلان اؤزونـدن چیخـدی. یئنـه آییلیتـدی. اوچ یـوخ ائشیدندن سونرا یئنه ووروب حالدان سالدی. اوغلان اوچ دفعه تازیانـا یئـدی، اوچ دفعه حالدان دوشدو، دوققوز دفعه یوخ دئدی، بیر یولدا هن دئمه‌دی.

تلخون بونلاری گؤروب دینمه‌ییردی. تکجه بیر یول اوره‌گینده دئدی: «بو وار دؤولته صاحاب اولارسان، ناگاهاندان بیر خایین تایا سنی گتیره دوستاق ائده، سنه اولمازین سؤزون دئیه، تازیانا وورا! دئمکدن بورادا بئلـه!... آه دای دئمگـه گلمز!» آنجاق آه گلمه‌دی. الیندن بیر ایش گلمزدی. اؤزو بئله دئمیشدی.

تایا بیر داها اوغلانی هوشا گتیریـب، زوراکـی پیلـوو یئدیرتـدی دئـدی: «آچ قـولاغین ائشـیت! صـاباح گئجـه یئنـه گلـه‌جگـم سـؤزومه باخـدین داردان قورتولاجاقسان، نه ایسـته‌سـن وئـره‌جگـم، باخمـادین، دای منـده حؤوصـله قالماییب، وئره‌جگم خورتدان یئسین بیله‌نی.»

اوغـلان دئـدی: «خورتـدانین دیشـی منـه باتمـاز. باتسـایدی دونـن گئجـه یئمیشدی. بیرده‌کی، خورتدانی تاپسان وئر ائله منی یئسین.»

تایا باخدی گؤردو خورتدان یوواسـیندا دئ‌ییـل. زنجیـرین قیریـب دووارین ییخیب قویوب قاچیب. هیرسیندن بیر تازیانـا داهـا اوغلانـا ووردو قاییتمـاق ایسته‌دی. تلخون اوندان تئز گلیب گیـردی یئرینـه. تایـا حووضـو دولـدوردو یئنه. سو اوزونده‌کی گوللری اوزدوردو. قیرخ اوتاقدان کئچدی. قیرخ قاپی‌نـی باغلادی. گلدی آچارلاری قویدو خانیمین باش آلتینا. گئتدی یاتدی.

سحر آچیلدی. چؤره‌کدن سونرا تلخـونلا خـانیم اگلشـدیلر صـحبت‌لشـمگه.

تلخون دئدی: «خانیم ایتیردیییینی تاپسام نه وئره‌رسن منه؟»

خانیم دئدی: «نه گؤیلوندن کئچسه.»

تلخون دئدی: «گئجه‌یه‌جه گؤزله‌یک گرَک.»

گئجـه یاتانـدا تلخـون خانیمـا دئـدی: «بارمـاغین کسـیب یئرینـه دوز دولدورمالیسان کی یوخو توتمویـا، آمـا اؤزونـو وورارسـان یوخولوغـا. گئجـه

یاریسی بیری گله‌جک باشین اوسته دئیه‌جک: یاتمیسان، اویـاق؟ جینقیـرین چیخارتمازسان. قویارسان هر نه ائله‌سه ائله‌سین. ائلـه‌کـی مـن سسـله‌دیـم، دوراریق گئده‌ریک اوغلونو گؤره‌رسن.»

بئله‌ده ائله‌دیلر. خانیم بیله ـ بیله چوخلو دوز یاراسینا سـپدی کـی آرخـایین اولسـون یوخلامایاجـاق. کـئچن گئجـه‌کـی کیمـی تایـا گلـدی سوروشـدو: «یاتمیشسان، اویـاق؟» ائلـه‌کـی جینقیـر چیخمـادی، آچـارلاری گؤتـوروب گئتدی. تلخون خانیمی سسله‌دی. خـانیم هویوخموشـدو. دوشـدولر تایـانین دالیجا...

تلخون بیر پارچا قند، بیر آزدا سو اؤزو ایلـه گتیرمیشـدی. خـانیم اوغلونـو او حالدا گؤروب ال هارایا قویماق ایسته‌یه‌نده، قنـدی باسـدی آغزینـا، سـویو دا اوستوندن ایچرتدی دئدی: «هارا سس سالیرسان خانیم؟ دایان سحر اولسون گلک اوغلونو قورتاراق.»

خانیم دایانانمادی. دئدی: «من گئدیرم اوره‌گیم دؤزمور.»

خانیم گئتدی تلخون قالیب گؤزله‌دی. تایـا لاپ آخیـردا پیلـوو یئدیرتمـه‌دن اؤلمزه دئدی: «بونودا بیل کـی، آختاریـب خورتـدانین یئـرین اؤرگشمیشـم. بورایا تازالیقدا بیر سیسقا قاراواش گلیب. خورتدان گئدیب قوشـولوب اونـون باجیلارینا. بو اؤزوده دوز توخوما بنزه‌میر. منیم ایشلریمه ال آپاریـب گتیریـر. اونونکون‌دا اونا وئره‌جگم.»

یئنه کئچن گئجه‌کی سایاق چیخیب گلدیلر یاتدیلار. سحر آچیلمادان خانیم بویوردو قول ـ قاراواش، نؤکر ـ کولفت تؤکولدو تایانی یوخـوداکن توتـوب ال قولون باغلاییب یانینا گتیردیلر. تایا اؤزون ووردو بیلمه‌مزلیگه. خانیم بویوردو ذرّه ـ ذرّه آیاق بارماقلاریندان کسیب یئدیرتسینلر اؤزونه، دئیه‌نه‌جه. آخیـردا تایا گؤردو اولومویاجاق، جان هؤولوندن دئدی: «ال ساخلایین دئییم.»

بویول آچدی نئجه اؤلمزی توولاییب آپاریب باغلامیشدی، هامیسین بیرجه ـ بیرجه دئدی. اؤلمزی داردان قورتاردیلار. حاماما گؤتوردولر. اوز ـ گؤز، اگنی ـ

باش گول کیمین ائوه قایتاردیلار. هـامی باخیـب دئـدی: «اؤزو دوزدور آزجـا پوزغون.»
خانیم، تایانی باغلاتدیردی دلی بیر قاطیرین قویروغونا بوشلادی داغا ـ داشـا، هر تیکه‌سی قالا بیر قیه‌نین دیبینده.
تلخوندان ساوای هامی قاراسین چیخارتدی. او داها عزیزلنـدی. اؤزلمـزین ده قوشو قونموشدو اونا. آلماق ایسـته‌ییـردی. خـانیم‌دا اوره‌کـدن راضـی ایـدی. دئییردی: «بوندان آرتیق گلین اولماز.»
آما تلخون هـا دئـدیلر، باخـدی باخـدی نازیـک سسـله دئـدی: «یـوخ، مـن گئتمه‌لی قوناغام. گئدم گرک.»
سونرا اوزون اؤلمزه توتوب نازیک سسله دئدی: «اؤلمز، دور بیـر بـاغی گـزک دولاناق. من داریخیرام.»
بیر آز گزندن سونرا تلخون اؤلمـزی اوتورتـدو بیـر آغـاج کؤتوگـو اوسـتونده دئدی: «خورتدان نه‌دیر؟ تایا اونو هاردان تاپمیشدی؟»
اؤلمز دئدی: «ایندی کـی داهـا هـر زاد سووشـوب نییـه بیـرده خورتـدانین، تایانین سؤزون دانیشاق؟»
تلخون دئدی: «منیم اوچون اوچ ایش یئنـه باشـدان باشـلاییر. منـی دوغـرو سئویرسن، سؤزومه جواب وئر.»
اؤلمز دئدی: «ایندی کی بئله اولدو قولاق آس: من اولاندا آتام بیر تایا توتـدو. سونرا باخیب گؤردولر تایانین بیرده اوشاغی وار عجیبه ـ قریبه بیر شئی. تایـا دئمیشدی الینده اسیر قالمیشام. گؤتـورون هـر نـه ائلـه‌ییرسـینیز ائلـه‌یـین. دگیرمانا سالدیلار، دیری چیخدی. خنچل ووردولار، باتمادی. بوخچـو دمینـه وئردیلر، کسمه‌دی. آخیـردا آتـام بـو قیـرخ اوتـاغی دوزلتـدیردی خورتـدانی باغلادی زئرزمیه. آچـارلاری دا اؤزو قویـاردی باشـی آلتینـا. مـن اوچ ـ دؤرد یاشار ایدیم کی، آتام داش‌دمیـر ایتـدی تاپیلمـادی. چـوخ سـونرالار دا مـن

تایانین فعلینه اویوب آتامدان خبر توتماق اوچون گلیب دوشدوم او حـالاکی، گلدین گؤردون.»

اؤلمز سؤزون کسدی. تلخون سوروشدو: «آتان نئجه اولموشدو؟»

اؤلمز دئدی: «اونـودا تایـا اؤلـدوروب سالمیشـدی زئرزمیـه. سـونرا خورتـدانا یئدیرتمیشدی. تایا اؤزو منه دئدی بیردن خورتدانی کیمدن توتـدوغونو منـه دئدی. ایستەییرسن من‌ده سنه دئییم.»

تلخون دئدی: «البت کی ایستەییرم.»

اؤلمز دئدی:"تایا دئیه‌لی، اوزاق بیر کند ده قوجا بیر دَییرمانچی وار. اونون بیر اژدهاسی کی، گونـده بیـر جـوان قیـز یئیـه‌ر، هامـان بـو اژدهـا خورتـدانین دده‌سی‌دیر.»

تلخون آیاغا قالخدی دئدی: «گل منی آپار بازاردا قول دئیه سات. آمـا بونـودا بیل کی، نه قدر خورتدان دیری‌دیـر، سـیزده اؤزونـوزو قورویارسـینیز گـرک. ائله‌ده‌کی سن دئییرسن هله هر زاد سووشوب قورتولماییب.»

اؤلمز دئدی: «من سنی بوراخمارام تک گئدرسن. من‌ده سن ایله گله‌جگم.»

تلخون دئدی: «بو ایش منیم باشیمدادیر. هله‌لیک سن لازیم دگیلسین.»

اؤلمز دئدی: «ایندی کی بئله اولدو، منیم بیر قارانقوشوم وار. اونو وئریم سـن ساخلا، نه زامان لازیم اولسا بو سؤزلری قولاغینا دئـی، آت گؤیـه. مـن هـاردا اولسـام ایییرمـی دؤرد سـاعاتا اؤزومـو سـنه چاتـدیرارام. قـولاق آس دئیـیم سؤزلری:

آی اؤلمزین قارنقوشو
قانادلان اؤت قوردو، قوشو
یئل کیمی اس
یوللاری کس
ایلی آی ائله
آیی گون ائله

اؤزون یئتیر دردلی ـ غملی اؤلمزه
دئ گلسین من یورغونون سیرداشی.»
تلخون قارانقوشو آلیب سؤزلری قولاغیندا ساخلادی. گلیب ائوده هامی ایله گؤروشدو. اؤلمز اونو گؤتوردو قول ـ قاراواش بازارینا قول دئیه ساتماغا.

* * *

قول ـ قاراواش بازاری ائله قالابالیق ایدی کی، ایگنه سالماغا یئر یوخ ایدی. تلخون دورموشدو بیر سککی‌ده. قارانقوش دؤشلرینین آراسیندا یوماقلانیب اویموش. اؤلمز یانیندا. او نئجه دئیه‌ر، ایکیسی ده آیری بیر عالمده سئیر ائدیردی. تلخون بیردن گؤردو بیر قوجا یاپیشیب قولوندان چکیر. باخاندا گؤردو دده‌سی تاجیر کیشی، آلتی دا باجیسی جیریم ـ جیندا پالتاردا. تاجیر کیشی قیزارمیش ـ بوزارمیش چیغیردی: «تو! اوزونه قیز. دلی سن کی دلی. او گؤزللیکده ائوی نییه بوشلادین یئنه دوشدون قاراواش اولدون؟ دئییرسن به بیلمیرم نه‌یین دالیجا دولانیرسان؟»
ماه فرنگ دئدی: «یازیق قورتولاجاغین یوخدور.»
ماه سلطان دئدی: «خورتدانا راست گلرسن سنه دئیه‌رم.»
ماه خورشید دئدی: «ائویمیزی ییخدین، یئنه ال چکمه‌ییرسن؟»
ماه بیگم دئدی: «سنه ائله قاراواشلیق یاراشیر. یاخشی سئچمیشسن.»
ماه ملوک دئدی: «آغزینا دادلی گلیب اما داها بیرده او گونو گؤرنمه‌سن.»
ماه لقا دئدی: «نه قدر بیز واریق خورتدان وار، اوزون گولمه‌یه‌جک.»
آخیردا بیر یاندان اؤلمز، بیر یاندان خلق ییغیشدیلار تاجیر کیشینی، قیزلاری داغیتدیلار. اؤلمز باخدی گؤردو تلخون نئجه‌کی وار ایدی یئنه ائله‌دی.
بازارین آخیر چاغی بیر قوجا دَییرمانچی گلدی تلخونا ساری. اؤلمز گؤرنده رنگی قاچدی. یاواشجا تلخونا دئدی: «آمان‌دیر بونا گئتمه گل!»

تلخون دئدی: «آنلادیم نییه رنگین قاچدی. سن منیم قیمتیمی دئ ایشین اولماسین.»
دَییرمانچی تلخونون قیمتین ائشیدنده کی بیر قاشیق گؤز یاشی بیر دامجی اوره‌ک قانی‌دیر، بیر آز دوشوندو و دئدی: «یانیمدا یوخدور. دایان گئدیم گتیریم. آما هئچ کسه ساتمایاسان...»
کندده بیر یوخسول دول آرواد وار ایدی. نئچه دانا اوشاغی. دَییرمانچی بیر اوغوج اشرفی، بیر اوغوج میرواری وئریب بیر قاشیق گؤز یاشی، بیر دامجی اوره‌ک قانی دولدان آلیب گتیردی وئردی اؤلمزه، تلخونو گؤتوردو گئتدی دَییرمانا.»
تلخون دئیه‌ن کیمی یول اوستده آه گلدی یاشی، قانی اؤلمزدن آلدی آپاردی.

* * *

دَییرمان کنددن اوزاق، داغ اتگینده ایدی. داغ باشیندان آخان سو دَییرمانی ایشله‌دیردی. اژدها اوتورموشدو داغین بئلینده سویون قاباغین کسمیشدی. هر دم بیر دَییرمانچی دئیه‌نده بیر بالاجا ترپه‌نیردی دَییرمان ایشله‌ییردی. کندلی‌لرده دیللننده دئییردی: «نه اولار اژدها منیم اولاندا. گوجوم چاتماییر دئییر گونده بیر آرتیق قیزا بوندان آرتیق سو اولماز. ایسته‌میرلرسه آغاجلاری، اکینلری، سو ـ سوزوندان یانسین، گونده ایکی ـ اوچ وئرسینلر یئییم، چوخ سو اؤتوروم.»
کندلی‌لر ناچار قالیب قاییدیردیلار. دای بیلمه‌ییردیلر کی، ایش دَییرمانچینین اؤزونده‌دیر ائله. سویو کسدیریر اؤز بوغداسین سووارماغا.
تلخونون ایشی بو اولدوکی، اژدهانین یئمگین وقتیندن ـ وقتینه آپاریب وئرسین قاییتسین، دَییرماندان مغایات اولسون. دَییرمانچی بیر گون تلخونا دئدی: «آیه ائشیدم بیلم قیزلارین بیری الیندن قورتولوب قاچیب، وئره‌جه‌یم

اژدها اؤزونو یئسین سنی ائله اوندان اؤتور آلمیشام کی، یئمک اولمایان گـون وئرم یئسین آچ قولاقلارین ائشیت.»
تلخونو بیر اوشوتمه باسدی. سونرا اؤز ـ اؤزونه دئدی: «بو دورولوقـدا گـولاب کیمی سو اولا بیر قوجا قولدور قاباغین کسـه، خلقـدن قوربـانلیق آلا، اؤزوده بیر زاددا قاباقدان گلمک‌لیک ائلیه!... دئمکدن بـورادان بئلـه... آه دای دئمگـه گلمز!» آما آه گلمه‌دی. دای الیندن بیر ایش گلمزدی. اؤزو بئله دئمیشدی.
تلخون اژدهانین یانینا گئدیب گلنـده گـؤروردوکی، یئمگـی بیـر آز یوبانانـدا آتیلیر دوشور، سو زورلاییر دَییرمان یئگین ـ یئگین ایشله‌ییر.
بیر گون، گون قاباغینـدا اوتـوروب بـاخیردی. دَییرمـانچی گئتمیشـدی سـو سـووارماغا. تلخـون گـؤردو کـدخودا یـوک گتیریـر. هلـه یوکـو ائششـکدن یئندیریب دَییرمانا آپـاردیلار. بیـردن تلخـون دئـدی: «کـدخودا راضـی‌سـان کندینیزی دَییرماناچی‌نین اژدهاسینین الیندن قورتارام؟»
او نئجه دئیه‌ر، کدخودا قوتوندان قورودو. آخی تلخون بورایا گلندن بـری بیـر کلمه دانیشمامیشدی. هامی اونون آنادان لال اولدوغونا اینانمیشدی. تلخـون ایسته‌دیییینی باخیشلا دئیه‌ردی. کدخودا دئـدی: «قیـز، سـن نئجـه اولـدون دانیشدین!»
تلخون دئدی: «هله بو سؤزلرین وقتی دئییل. دئدیییمه راضیسان؟»
کدخودا دئدی: «بو نئجه اولان ایش‌دیر؟»
تلخون بیر سمتی بارماقلا گؤسـتریب دئـدی: «اودور. بـاخ اورادا، آغـاجلارین دالیندا درین بیر قویو قـازین سـونرا منـه خبـر وئـرین. آیـری زادلا ایشـینیز اولماسین.»
کدخودا قویدو گئتدی. ایشین ال آلتی اولدوغوندا یاخشی بیلیردی.
تلخـون او گونـدن بـری باشـلادی اژدهـانی یئدیرتمگـه ایچدیرمگـه. اژدهـا توخالدیقجا ترپنمه‌گه جانی اولمـاییردی، سـو شیشـیردی، دَییرمـانچی‌نـین زمی‌لرینه آخیردی. ائلـه اولـدوکی، سـو بیـر دیبلیـک کسـیلدی. بیـر گـون

دَییرمانچی باخدی گؤردو ایندی بو ساعات‌دیر کی، تمام بوغدالارین سو محو ائده‌جک. قاچدی تلخونون باشینا: «دور آیاغا گئت اژدهانی ترپت. سن اونـون دیلین مندن یاخشی اؤرگنمیسن.»

تلخون کدخودادان خبر آلیب بیلیـردی قویـو حاضـیردیر. او گـون اژدهـانین یئمگینه گؤیچک آدلی قاراقاش گؤز بیر قیزین نؤوبه‌سی ایدی. تلخون اونـودا گؤتوروب گئتدی. یولدا گؤیچگه دئدی: «بو گون داها بیزیم نؤوبه‌میزدیرکـی، اژدهانی بیر دیبلیک یوخ ائده‌ک. دورما گل!»

اژدها یئددی یوخونون ایچینده ایدی. یئمک وقتی آییلـدی. گـؤردو هـئچزاد یوخدور. بیر دبه‌ریلیب یئنه اویدو. سونرا یئنه آییلدی یئمک گؤرمه‌یه‌نده بیـر بـاغیردی اویـدو. اوچونجـو دفعـه آییلانـدا داهـا پیچـاق وورسـایدین قـانی چیخمازدی. نریلده‌ییردی. یئمک ایسته‌ییردی. تلخون آغـاجلارین دالینـدان گؤیچگی نیشان وئردی. اژداها ائله آجمیشـدی کـی، بیـردن دیـک قالخـدی یوگوردو ایکیسین ده توتوب یئسین. تلخونلا گؤیچک بوروق وئردیلـر. اژداهـا نریلدیه ـ نریلدیه دوشدو قویویا. ائله بیر باغیردی کی، یئر ـ گـؤی تیتـره‌دی. دَییرمـانچی بیلـدی کـی، اژداهـانین باشـیندا بیـر ایـش وار. آنجـاق ماجـال تاپمـادی. سـو سـئل کیمـی هـر یانـدان دَییرمانـا باسـدی. دَییرمـانی‌دا دَییرمانچی‌نی‌دا گؤز یوموب آچیم ساعاتدا محو ائتدی.

کندلی‌لر تؤکولدولر قویونـو داشـلا دولـدوردولار. آغـزین قیـرلادیلار. تلخونـو گؤیچگی گؤتوروب سئوینجک کنده ساری دؤندولر. یاری یولدا بیری دئـدی: «آ کیشی، بیز گرک تازا بیر دَییرمان فیکرینده اولاق.»

کدخودا دئدی: «من کدخودالیغیمی وئریرم تلخونا. اؤزوم‌ده اونون قاپیسـیندا اولاجاغام. نه دئسه ائله‌ریک. دای بوندان فیکیرلی آدام تاپا بیلمه‌ریک.»

تلخون دئدی: «یوخ کدخودا. من قالان دگـیلم. بـو گئجـه‌نـی قالیـب، سـحر گئده‌جگم. بیرده‌کی، اژدهانین اوغلو خورتدان قالیر هله. گؤزله‌یین‌کی، گلیب قویونون آغزین آچماسین.»

کنـده یئتیشـنده تلخـون گـؤردو بیـر آروادی وورا ـ وورا اؤتـورورلر ائشـیگه. سوروشدو: «بو کیم‌دیر؟»
کدخودا دئدی: «بو بیر دول آروادیر. بیر قاشیق گـؤز یاشـی وار ایـدی! بیـر دامجی اوره‌ک قانی، نئچه دانا اوشاغی. او گـونلرده بیـر اوغـوج اشـرفیه، بیـر اوغوج میرواریه توولانیب، گؤز یاشین. اوره‌ک قـانین سـاتدی دَییرمـانچی‌یـا. سونرادا اوشاقلارین «چوخ یئییرلر» دئیه، توتـدو بوغـدو. جزاسـی‌دیـر، قـوی چکسین.»
تلخون بیر سؤز دئمه‌ییب، اؤتدو کئچدی. گئجه‌نـی یاتـدی کـدخودا گیلـده. صبح اذانی قـاپی دؤیولـدو. کنـدلیلرین بیـری گیـردی ایچـری دئـدی: «نـه اوتوروبسونوز، گئدیردیم سویا باتام، گؤردوم بیر عجیبه ـ غریبه یئـپ ـ یئکـه حئیوان ـ حئیوان کسیب سویون یولون، قویونو سؤکور. یاری قـارانلیق یـاری ایشـیقدا گـؤزوم یاخشـی سـئچمه‌دی. آمـا او منـی گؤرجـک کیچیلـدی ـ کیچیلدی اولدو بیر یوماق قویدو قاچدی.»
تلخون دئدی:»بو ائله خورتدان اولاجاق. کدخودا قویو باشینا گؤزتچی قوی.»
دای او گون یاتماق وقتی کئچمیشدی. تلخون دوردو. چای چـؤره‌ک یئـدی. کدخودا دئدی: «کدخودا، دور منی آپار قول ـ قاراواش بازارینـا قـول دئییـب سات بیر قاشیق گؤز یاشینا بیر دامجی اوره‌ک قانینا.»
کنددن چیخاندا گؤیچک هارادان چیخا گلـدی دوشـدو تلخونـون آیاقلارینـا دئدی: «من‌ده سن ایله گئده‌جگـم. قاپینـدا قـاراواش اولاجاغـام. سـن منـیم جانیمی قورتارمیسان.»
تلخون اونو قالدیریب دئـدی: «اولان ایـش دگیـل گؤیچـک. بـو ایـش منـیم باشیمدادیر. سن هله‌لیک لازیم دگیلسن.»
گؤیچک دئدی: «ایندی‌کی بئله اولدو به منیم بیر یومورو ـ یوماق دووشـانیم وار. اونو سن یانیندا ساخلا. هاچان لازیم اولسام بو سؤزلری قولاغینا دئ، یولا

سال من هاردا اولسام ایییرمی دؤرد ساعاتا اؤزومـو سـنه چاتـدیرارام. قـولاق آس سؤز بودور:

آی گؤیچگین آغ دووشانی

بودور دوستومون نیشانی:

«قارا تئللر

قارا خاللار

قارا قاشلار

قارا ساچلار

آغاباغ میرواری دیشلر»

تئز دوش یولا

قالما دالا

یئلین قانادی سنین

آتین آیاغی سنین

اؤزون یئتیر دردلی ـ غملی گؤیچگه

دئ گیل گلسین من یورغونون سیرداشی.»

سؤز تامام اولـدو. تلخـون بیـر باخـدی گؤیچگـه، گـؤردو دوغـرودان دا ائلـه دئدیینی نیشانه‌لـر اونـدا وار. گؤیچـک دئـدی: «دایـان بیـر بـورادا، گئـدیم دووشانیمی گتیریم گلیم.»

گؤیچک گئتدی قاییتدی. قوجاغیندا یومورو ـ یوماق آغ بیر دووشان. تلخـون دووشانی آلیب یول باشلادی.

* * *

اوچونجو دفعه ایدی کی تلخـون قـول اولـوب سـاتیلیردی. قـارانقوش اونـون قوینوندا قالیردی. ایستی‌سینه ایسسینیردی. سوتوندن ایچیـب بسـله‌نیـردی. دای اولموشدو اونون بدنین بیر پارچاسی.

بو دفعه نه‌دنسه دده‌سین، باجیلارین گؤرمه‌دی. بیر دمیرچی اونو آلیب آپاردی ائوه، آروادینا یولداش اولا، گئجه بو گئج گلنده آروادی تک قالیب داریخمایا. دمیرچی آروادین چوخ سئوردی. نه ایسته‌سه‌یدی اسیرگمزدی.

گئجه شامی بیر یئرده یئییب یاتدیلار. دمیرچی و آروادی یوخاری باشدا، تلخون دا آشاغی باشدا. گئجه‌نین بیر زامانی تلخون سسه آییلدی گؤردو دمیرچی‌نین آروادی‌دیر. تاقچادان بیر شمشیر گؤتوردو. آرینین باشین بو قولاقدان او قولاغاجا کسدی. باشی قورولادی قویدو تاقچایا. صاندیقدان توی پالتارین چیخارتدی. گئییندی گئچیندی. چیخدی چؤله تلخون دوشدو دالیجا. یئتیشدیلر مزارلیغا. دمیرچی‌نین آروادی یئددی قبیر قاباغا گئتدی. یئددی قبیر ساغا. یئددی قبیر سولا. سگگیزینجی قبیری اوچ داشلا اوچ دفعه دویدو. باش داشی گؤرولندی. بیر قاپی آچیلدی. آرواد گیردی ایچری. تلخوندا دالیجا. چوخلو پیلله‌کاندان قاپیدان کئچدیلر. آچلیق بیر یئر ایدی. تلخون باخدی‌کی، دؤورادؤور قیرخ بوغو بورما حرامی اگلشیب یئییب ایچمگه باش قاتیبلار. قیرخ حرامی باشی آروادا آجیقلاندی: «بو گون نییه یوباندین؟»

آرواد دئدی: «کؤپک کؤپه‌یدی گرک یا یوخ؟ بیرده سیسقا قاراواش گتیریب جانیما اوره سالیب. قورخورام ایینی آنلایا، دمیرچی‌یه دئیه منی اؤلدوره. بیرده بیر دووشانی، قارانقوشو وار. سمه، سیسقا بیر قاراواش.»

تلخون قاپی دالیندان باخیردی. اؤز ـ اؤزونه دئدی: «بو گؤزللیکده آروادین اولا، نه ایسته‌سه اسیرگمه‌یه‌سن، اوندا بویول، آرواد گله اویناش قازانا، باشینی کسه قویا تاقچایا. یازیق دمیرچی!... دئمکدن بورادا بئله... آه، وای دئمگه گلمز. ای آقا» آه گلمه‌دی. دای الیندن بیر ایش گلمزدی. اؤزو بئله دئمیشدی.

تلخون بو فیکیرده گؤردو آلتی کولفت یئمک گتیردیلر. بیر باخیب باجیلارین تانیدی. ماه فرنگ دمیرچی آروادینین آخیر سؤزون ائشیتیب دئدی: «خانیم،

باشینا دؤنوم، سیسقا قاراواش دئدین نه دئدین، بیـرده دئ. قورخـورام بیـزیم کیف توتموش باجیمیز اولا. باخ نیشانه‌سـین دئیـیم: سـاچلاری قـاپ ـ قـارا شووه کیمی دابانی اوستده. دانیشماز، دئیه‌سن لال‌دیر...»

دمیرچی آروادی دئدی: «اؤزودور کی وار. آدی‌دا تلخون‌دور.»

باجیلار بیردن دئدیلر: «دوزدور، تلخون‌دور.»

سونرا ماه فرنگ دئدی: «الدن قویما خانیم. اونو بیز یاخشی تانیریق نه توکده جاناواردی. ایلان یئییب اژداها اولـوب. بیـزیم ائـویمیزی ییخـان، دده‌میـزین قاتیلی او دورکی او.»

دمیرچی آروادی سوروشدو: «دده‌نیزی نئجه اؤلدوروب؟»

ماه فرنگ دئدی: «اؤزوکی اؤلدورمه‌ییب. آما آخیری‌کـی او باعیـث اولـوب. او اولسایدی بیز نییه آجلیقدان دده‌میزی یئییردیک؟ یازیق دده. من ایله اولسـا گرک او کیف توتموشو اؤلدوره‌سن. قالسا، ها، باشینا بیر اویون گتیررکی، گل گؤره‌سن.»

دمیرچی آروادی سوروشدو: «نه جور اؤلدوروم؟»

ماه فرنگ حرامی باشینی گؤستریب دئدی:"آقادان سوروش بویورسون.»

قیرخ حرامی باشی‌نین حؤوصله‌سی داها قاچمیشدی. دئدی: «یاخشی جانیم. قورتارین قویون بیر آز عشق ائلیه‌ک. بو، او یاغدان، للـه‌کدن چتین دگیل‌کی، تاپدیم وئردیم سنه دمیرچینین باشین کسیرسن یاپیشدیریرسان.»

باجیلار بو سؤزو ائشیدنده باخدیلار بیر ـ بیرلرینین اوزونـه. آمـا دینمـه‌دیلـر. تلخون‌دا بو سؤزو ائشیتدی باجیلارینین دا گیزلی باخیشلارین سئچدی.

باجیلار قوللوق ائله‌دیلر. قیرخ حرامیلار یئییب ایچیب گولدولر، آرواد چالـدی اوخودو اوینادی. هـاوا ایشـیقلامایا آز قالانـدا دمیرچـی آروادی اوزون توتـدو قیرخ حرامی باشی‌یا دئدی: «هاوا ایشیقلانار ایندی. داوانی وئـر مـن گئـدیم. قیرخ حرامی باشی الین سالدی جیبینه. بیر تـوز چیخارتـدی وئـردی آروادا. دئدی: «سال آشا وئر ایچسین. داغی‌دا اریدر.»

آرواد زهری آلدی قویدو دؤشونون آراسینا. چیخماق ایستهیهنده، قیرخ حرامی باشی دئدی: «تئزدیر هله. بیرده بیر چال گئت.»
دمیرچی آروادی چالماقدا اولسون، حرامیلار سرخوشلوقدا، سنه دئییم تلخوندان. او ایشی بئله گؤرجک چیخدی مزارلیغا. قارانقوشو، دووشانی هئچ بیر زامان اؤزوندن آیری سالمازدی. قاباقجا قارانقوشو دؤشوندن چیخارتیب اؤز گؤزوندن اؤپوب قولاغینا دئدی:
ای اؤلمزین قارانقوشو
قانادلان اؤت قوردو، قوشو
یئل کیمی اس
یوللاری کس
ایلی آی ائله
آیی گون ائله
اؤزون یئتیر دردلی ـ غملی اؤلمزه
دئ گیل گلسین من یورغونون سیرداشی.»
بونو دئییب قارانقوشو گؤیه آتدی، قوش هاوالانیب گؤزدن ایتدی. سونرا دووشانین اوزون ـ گؤزون اؤپوب قولاغینا دئدی:
«آی گؤیچگین آغ دووشانی
بودور دوستومون نیشانی:
«قارا تئللر
قارا خاللار
قارا قاشلار
قارا ساچلار
آغاباغ میرواری دیشلر»
تئز دوش یولا
قالما دالا

یئلین قانادی سنین
آتین آیاغی سنین
دئ گیل گلسین من یورغونون سیرداشی.»
بونو دئییب دووشانی بوراخدی. دووشان توز اولوب اوزاقلاشدی، تلخون گلدی ائوه ساری. قاپی‌یا آز قالاندا گؤردو خورتدان کوچه‌نین ائنین ـ بویون توتوب قاباقدا گئدیر. تلخونون آیاق سسین ائشیدنده کیچیلیب کیچیلیب اولدو بیر یومورو یوماق قویدو قاچدی.
تلخون دمیرچی آروادیندان تئز گلیب اؤزون ووردو یوخولوغا. آزجا سونرا آرواد گلدی. پارـ پالتارین چیخارتدی. اؤزون یودو سیلدی تمیزله‌دی. ایخدنی قاوزادی. ایری بیر قاریشقاجا قازدی. بیر قیفیل چیخدی. قیفیلی بیر تهر ائله‌دی آچیلدی. بیر باجا گؤروندو. الین اوزاتدی بیر بالا شوشه یاغ اوستونده بیر قوش لله‌گی چیخارتدی گتیردی یاغدان سورتدو دمیرچینین باشینا، بوینونا. یاغی لله‌گی قویدو یئرینه. قیفیل‌لادی. اوستون اؤرتدی. ایخدنی سالدی. گلیب باشینی یاپیشدیردی دمیرچینین بوینونا. ایسته‌دی گیره ارینین یانینا. دمیرچی آسقیردی. آییلدی دئدی: «آرواد چوخ سویوقسان. هاردایدین؟»
آرواد دئدی: «ائله ارسن ده، هئچ بیلمیرسن آیاغیم گئدیر. بو گئجه حَیَته گئتمکدن دیلدن دوشموشم.»
سونرا آرواد سوروشدو: «بوینون ـ زادین آغریمیرکی؟ دوشموشدو یئره.»
دمیرچی دئدی: «یوخ»
اوچوده یاتدی.
سحر تئزدن دمیرچی دوروب ایشه گئدنده تلخون دئدی: «آروادین اویناشی وار. اؤزوده نه بیر نه ایکی، قیرخ بیر دانا.»

دمیرچی آجیقلاندی: «قیز سنه‌ده اوز وئردیم. بونلار نـه سـؤزدور دئییرسـن؟ دئدییین دوز اولدوغونو بیلدیرنمه‌سین، دوز دوغـرام ـ دوغـرام دوغرویاجاغـام سنی. آچ قولاغین ائشیت.»

تلخون دئدی: «یاواش دانیش. خانیم اویانار. بو گئجـه گؤروسـن ایـش نئجـه ایش‌دیر.»

دمیرچی قویدو گئتدی ایشینه. ناهار باشـیندا تلخـون دئـدی: «مـن بوگـون اوروجام.» هئچ زاد یئمه‌دی. دمیرچی آروادی ناهارا آش پیشیرمیشـدی‌کـی، تلخونا یئدیرتسین. آشین تمیزینـدن بیـر کاسـا اؤزو یئـدی قـالانین تؤکـدو ائشیگه. اؤز ـ اؤزونه دئدی: «اولسون بوگون یئمه‌سن صاباح‌کی یئیه‌رسن.

اولدو گئجه‌نین بیر زامانی. یئنه آرواد دوروب گئجه‌ده‌کی ایشین ایشـله‌ییـب قویدو گئتدی. تلخون‌دا دوردو دمیرچی‌نین باشـین یاپیشـدیردی. دمیرچـی دریندن بیر آسقیردی. آییلدی. دئدی: «آرواد سن‌سن؟»

تلخون دئدی: «یوخ، منم. دور گئده‌ک اویناشلاری گؤستریم. دؤرد دانا اؤزون دوزلتدییین قیلینجلاردان گؤتور.»

تلخون یاپیشدی دمیرچی‌نین الیندن. قارانلیقـدا یـول باشـلادیلار. چاتـدیلار مزارلیغا. ایچری گیریب آروادی گؤردولر چالیر اوینایبر. حرامیلاردا سـرخوش. دمیرچی اؤزون ساخلایانمادی قیلینجلاردان بیرین چکیب یوگوردو آروادیـن اوستونه. تلخون گـؤردو دمیرچـی ایشـی کورلایاجـاق، چکیلـدی بیـر یانـدا گیزلندی. آرواد، آرین گؤرنده قاچدی سیخیلدی قیرخ حرامی باشینین دالینا. دئدی: «بودور باخ. کؤپک اؤزو گلدی. دور اؤلدور یاخام قورتولسون.»

قیرخ حرامی باشی بوغون اویناتماقدا حرامیلار دمیرچینی دیدیب داغیتدیلار. ماه فرنگ ایله باجیلاری یئری سوپوروب سـیلدیلر. دمیرچـی آروادی دئـدی: «بوردا بیر ایش وار. بونون باشین کیم یاپیشدیرمیشدی گؤره‌سن؟»

ماه فرنگ دئدی: «کیف توتموش تلخونـون ایشـی‌دیـر. بوگـون اؤزون ووروب اوروجلوغا سنی آلدادیب، گئجه دوروب ایشین ایشله‌ییب.»

قیرخ حرامی باشی دای دؤزنمه‌دی، چیغیردی: «گئدین جهنم اولون ائشیگه، قویون کئفیمیزی چکک.»
سونرا اوزون توتوب آروادا دئدی: «سن ایشینده اول. سحر اؤزوم گئده‌رم او قاراواشین قاراواشلیغین اونا گؤستره‌رم.»
یئنه چال ـ چاغیر باشلاندی. تلخون ائله‌کی آرخایین اولدو یئر یئرین اولدو، سو سویون، خطا سووشدو، چیخیب گلدی قاپی دالینا.
هاوا ایشیقلامایا آز قالاندا آرواد دئدی: «دای من گئدیرم.»
قیرخ حرامی‌باشی دئدی: «بو گئجه کیمدن قورخوب تله‌سیرسن؟ سحره‌جه قالاجاقسان.»
یئنه چالیب اوخودولار بو آندا تلخون اؤزو گلدیی یولدان بیر آیاق سسی دویدو. باخاندا گؤزو قارانلیقدا اؤلمزی سئچدی. دالیجادا گؤیچگی. گؤروشدولر تلخون دئدی:"ایندی هله دانیشیق یئری دگیل. باخین گؤرون نئچه دوشمن اؤلدوره‌جه‌ییک.» اؤلمزله گؤیچک باخیب دئدیلر: «تدبیر تؤک قیراق اؤلدوره‌ک.»
تلخون هره‌سینه بیر قیلینج وئردی اؤزوده بیرین گؤتوروب دئدی: «دورون قاپی‌نین اوتای، بو تایيندا. من گئدیرم تؤولیه آتلاری آچیب قاتام بیر ـ بیرینه. حرامیلار سسه چیخاجاقلار. سیز چیخانا ماجال وئرمه‌یین. من‌ده بودور ها گلدیم.»
بونو دئییب گئتدی تؤوله ده آتلاری قاتدی بیر ـ بیرینه. سس قوپدو. های دوشدو. حرامیلاردان بیری چیخدی. گؤیچک بوینون وردو. ایکیسی چیخدی. اؤلمز لشین سردی. اوچونجوسونه تلخون اؤزون یئتیریب شمشیر چکدی. باشی لشدن ائله‌دی، لشی باشدان. دی بئش، اون بئش. قیرخ حرامیلاردان بیر باش قالدی، بیر لش. قیرخ حرامی باشی گؤردو گئدن قاییتمایيیر، هیرسلی چیغیردی: «ایتدن عمله گلمیشلر، دی گلین چیخین آخی هارادا اؤلدونوز قالدینیز؟»

بونو دئیه‌نده تلخون، اؤلمز بیرده گؤیچک سییرمه قیلینج یوگوردولر اوستونه. او ساعات جانین آلدیلار. دمیرچی آروادی، تلخونون آلتی باجیسی ایسته‌دیلر قاچسینلار. بو اوچ یولداش اونلارین دالشین لشه قاتدیلار مزارلیغین آلتی‌دا اوستونه تای اولدو.

تلخون ایکی یولداشینین الیندن یاپیشیب چیخدیلار. هاوا یاری قارانلیق یاری ایشیق ایدی‌کی، یئتیردیلر دمیرچی‌نین ائوینه. قارانقوشو دووشانی‌دا مزارلیغیندان گؤزه‌تچیلیکدن گؤتوروب گلمیشدیلر. ائوه گیرنده بیر یومورو یوماق کیمی قارا بیر شئی دوواردان آشیب قاچدی. تلخون دئدی: «گؤرورسونوز خورتدان هله‌ده ال چکمه‌ییب.»

باشی یئره قویوب بیر ساعات هوشلاندیلار. سونرا دوردولار گئتمگه حاضیرلاشماغا.

تلخون باخدی‌کی، اؤلمزین قوشو قونوب گؤیچگه. اوزون توتدو گؤیچگه دئدی:"گؤیچک گل سنی وئره‌ک اؤلمزه.»

اؤلمز بیرده بیر باخدی گؤردو گؤیچک... گؤیچک بیر اؤلمزه باخیب دئدی: «تلخون منلیک سؤز یوخدور. آنجاق اودا گرک منی سئوه یا یوخ؟»

اؤلمز دیله گلدی: «تلخون، سنی منیم بو اؤلوم بیلمه‌ین جانیم، باخ گؤر آخی بئله گؤیچگی ده سئومه‌مک اولار. تئللر قارا. خاللار قارا. قاشلار قارا. ساچلار قارا. دیشلر آغاباغ میرواری.

داها سؤز یئری یوخ ایدی. تلخون اونلاری ال ـ اله وئریب یولا سالدی، دئدی: «گئدین بیر ـ بیرینیزدن موغایات اولون. بیرده اونوتمایین‌کی، خورتدان هله دیری‌دیر.»

اؤلمزله گؤیچک دئدیلر: «سن هارا گئدیرسن به تلخون؟»

تلخون دئدی: «من هله‌لیک تک گئدیرم. آنجاق قارانقوشلا دووشانی منه وئرین. اولورکی، بیرده لازیم اولارسینیز.»

گؤروشـدولر یـولا دوشـدولر. تلخـون یـالقیز قالـدی. دوردو یـاغی للـه‌گـی چیخارتدی باغلادی دستمالینا قویدو جیبینه. بیرده باخـدی کـی قارانقوشـلا دووشان ائله‌بیل دانیشیرلار. تکلیک اثر ائلـه‌دی. غـم اوره‌گـین باسـدی. اؤز ـ اؤزونه دئدی: «آه، کاش من‌ده اؤز ایییدیمین یانیندا اولایـدیم! آه!...» ایچـین چکدی. آهی دومان قوپاردی. اوره‌گی داغلاندی. بیر اونـدا آه تیکیلـدی گـؤز اوزونه. تلخون دئدی: «آه سن‌سن؟»

آه دئدی: «اؤزومم تلخون. آخیر بیر گون تاپدین.»

تلخون دئدی: «گؤتور منی ایییدیمین باشی اوستونه.»

آه بیر آغ آت اولدو کـی، گـل تاماشـایا. تلخـون آتلانیـب آت گؤتورولـدو. آز گئتدیلر چوخ دایاندیلار، چوخ گئتدیلر آز دایانـدیلار، گلـدیلر چاتـدیلار بیـر داغا. داغ نه داغ. ائله‌بیل بیر پارچا قیه‌دن یئرین گؤبگیندن گؤیون قورشـاغینا دووار چکمیشسن. قارانقوش قارانقوشلوغویلا اوچوب آشانمادی. آت آغزیندان بیر قاشیق گؤز یاشی، بیر دامجی اوره‌ک قانی چیخاردیـب سـپدی داغـا. داغ آرالاندی ایچیندن بیر قارا شوشه دوشدو یئره سیندی. بیـر توسـتو قالخـدی اولدو ایریمیش بیر قارینین جنازه‌سی. داغ دئدی: «بو جادوگر قارینین جـانی منیم اوره‌گیمده ایدی. دوشدو سیندی، اوره‌ک آغریسیندان قورتاردیم.»

یئنه آز گئتدیلر چوخ دایاندیلار چوخ گئتدیلر آز دایاندیلار. گلیـب چاتـدیلار بیر قاینار دریایا. ائله‌بیل قازان‌دیر قاینایبر، جوشور. آت آغزیندان بیـر قاشـیق گؤز یاشی، بیر دامجی اوره‌ک قانی چیخارتیب تؤکـدو دریایـا. دریـا سـاکیت اولدو. یول وئردی. بیرده بیر یانار اودا راست گلـدیلر. آت اونـودا گـؤز یاشـی، اوره‌ک قانی ایله سؤندوروب کئچدیلر.

آخیردا چاتدیلار باغا. باغ نه دئمک. ماتم‌خانادی باری دوز اولسون هـر شـئی اؤز یئرینده دوروب ترپنمه‌ییردی. اؤلو تورپاغی سپیلمیشدی هر یانا، هـرزادا. آغاجلارین بیر تـک یارپـاغی‌دا دگیشـیلمه‌میشـدی. قوشـلار گؤیـده دونـوب

قالمیشدیلار. کپنکلر گوللرین اوستونده ائله‌جه تلخونون ایییدی، آرخاسی جوان اری‌ده آلما آغاجی آلتدا تیر اوزانمیش اؤلو کیمی.
آه دئدی: «ایللر بویودور بو باغ کاسیبین بختی یاتان کیمی یاتیب. ایللر بویودور بورادا بتر آغاج دیبیندن آواز گلمه‌ییب. ایللر بویو دور بیر قوش، بیر کپنک قاناد چالماییب. ایللر بویودور بیر گول آچماییب. ایللر بویودور هئچ زاد دا داد ـ دوز یوخدور. ایللر بویودور ایییدین، قوچ آرخان، ارین، سئوگیلین اؤلو کیمی اوزانیب، قانی دونوب، اوره‌گی وورماییب.»
تلخون نیسگیللی ـ نیسگیللی دئدی: «دوز دئییرسن آه.»
سونرا گتیریب لله‌گی یاغا ووردو، یاغی اوغلانین بئلینه چکدی اوغلان آسقیریب قالخدی اگلشدی دئدی: «تلخون نییه منی اویاتمادین؟ ائله‌بیل چوخ یاتمیشام.»
تلخون دئدی: «یاتمامیشدین. اؤلموشدون. ائشیدیرسن می؟ اؤلموشدون! ایللر بویودور دالینجا سفیل ـ سرگردان گزیرم.»
اوغلان اؤلموش سوسامیش باغا، دووشانا، قارانقوشا بیر نظر سالیب دئدی: «آنلادیم. گئده‌ک ایچری‌یه. «تلخون دئدی: «یوخ هله بیر دایان.»
اوندان دووشانی، قارانقوشو گؤتوروب قوجاغینا، قولاقلارینا دئدی:
«آی اؤلمزین قارنقوشو!
آی گؤیچگین آغ دووشانی!
گؤرورسونوز باغیمیز اؤلوب
چای ـ چشمه‌میز هامی سؤنوب
گزنییز، گزیشینیز
دئییینیز، دانیشینیز
آغاجلا، اوتلا، قوشلا
عاغیلا، باشلا، هوشلا
آه‌دا سیزه یولداش

یاتمیشلاری آییدینیز
جانسیزا جان وئرینیز
هرزه اوتلاری درینیز
گؤیو گؤیه‌رتینیز
قورونو یاشارتینیز
باغی باغ ائله‌یین
بیرده باغلارین یاریسی
من سیزی چاغیراندا
هارادا اولسانیز
یئگین قویون گلین:
آسیلمامیش قازانیمیز وار
هله پیشمه‌میش آشیمیز وار
نه قدر خورتدان وار، بیز واریق
بیر ـ بیریمیزدن آیریلانماریق.»

بو سؤزلری دئییب حئیوانلاری بوراخدی باغا. اوغلان یاپیشدی بونون الیندن بو اوغلانین الیندن، ایچری گئتمک ایسته‌دیلر. هله ایچری گیرمه‌میشدیلرکی، بیر اینجه سس گلدی.

اوغلان دئدی: «قونچا سسی دیر. گول آچیر.»

بیر آیری سس گلدی.

تلخون دئدی: «قاناد سسی‌دیر. قوش هاوالانیر.»

بیر آیری سس گلدی.

اوغلان دئدی: «بولاق سسی‌دیر. سو آخیر.»

بیر آیری سس گلدی.

تلخون دئدی: «آغاج سسی‌دیر. یارپاق چیخاردیر.»

تبریز ـ ۱۳۴۵

باریشماز

شاعیر و یازیچی دیر. اصل آدی حیدر و سوی آدی عباسی دیر. ۱۳۲۲ ـ جی ایلده ماراغا شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. دویغولو شعرلر قلمه آلمیشدیر. نثر ساحه‌سینده ایسه آخیجی و روان قلمی ایله گؤزه‌ل و ماراقلی حئکایه‌لر یازمیشدیر. ۲۰ یه یاخین اثر یازمیش.. بو گونه قدر ۱۰ اثری نشر اولموشدور. چاپ اولونموش اثرلریندن: «دووارلار» (سربست شعرلر)، «گولنده هر زامان» (نمایشنامه)، «نغمه داغی» (پوئما)، «دارتیلمامیش دنلر» (حئکایه‌لر) و...

آشاغیدا گلن حئکایه اونون «دارتیلمامیش دنلر» کیتابیندان آلینمیشدیر.

مشهدی یاور کندده هر کوزه‌یه قیرپ قویدو. کئچینه‌جه‌یین قیریق ایپینی بیر ـ بیرینه دویونله‌یه بیلمه‌دی کی بیلمه‌دی. هر نه‌یه ال آتدی. البته قیرپی گلدی. او ایللرده، دئیه‌سن بوتون کندلرین اوستونه اؤلو سویو سپیلمیشدی. مال ـ داوارلا دولو اولان طؤوله‌لرده، ایندی ایت بالالاییردی. چوخلو گؤتور ـ قوی و آغیر یونگول ائله‌یندن سونرا یاور ده آیریلاری کیمی شهره کؤچوب و یول ایشینه گئتمه‌یینن ایسته‌دی بالالارینا بیر آغ گون آغلاسین. شهره کؤچرکن بوش طؤوله‌سینی ایلی آلتمیش تومنه حاجی تاغی‌یا ألنتی‌یه وئردی. او ایللر، یاوره خوش باغیشلاماسایدی دا، حاجی تاغینی درین قویودان بزه‌کلی ـ دوزه کلی کؤشکه چیخارتمیشدی. آلیش ـ وئریشی توتوب، ائششک تزه‌یی الینده حالوا نووالاسی اولوردو و قارا تورپاق دا قیرمیزی قیزیلا دؤنوردو. آز قالا ایتی قوزو دوغوب و دوواری‌نین اوستونده یئرین پیشیک‌لر یومورتا قویوردولار. نئچه پارا کندده فرش دزگاهی قویماغیندان مورتانی چکیلیب، باتمانا میثقال میلیونا دا تومن دئییردی. قوراسی شیرینلیکدن دیل چاتلادیب، کالاسی دا قایماغا دؤنوردو.

یاورین باجیسی اوغلو هئیبت ده دزگاهلارین بیریسی‌نین اوستونده ایلی مین تومنه ایلمک سالیردی. هئیبت اوسدوبلو اولدوغونا گؤره گول دوزمه‌نی آیری اوشاقلاردان تئز اؤیره‌ندی. هر گون سحر گونون بورنو قالاقلارین اوجوندا قانایاندا، طؤوله‌نین شئح یئرینی بیر کؤتوک سوپورگه ایله سوپوروب سولایاردی. طؤوله‌نین باجاسینی بیر قاسناقسیز قاوال دریسی اؤرتموشدو. حاجی تاغی، قودوق ایکن، یئرین آتا یورغانلیق درسی وئره‌ردی. او ایستمه‌ییردی باجادان دوشن گون، فرشلرین رنگینی بوزارتسین و طؤوله ده

قارانلیق اولسون. آزجا هئیبت‌دن سونرا آز یاشلی اوشاقلار چؤره‌کلری قولتوقلاریندا، گؤزلرینی اوغوشدورا ـ اوغوشدورا دزگاهلارین اوستونده یئر توتاردیلار.

او گون هئیبت ایشه باشلایاندا بیر سیرتیق یاندیران میلچک اونو گؤزوم چیخدیما سالیب، گاه قاشینا قوندو، گاه دوداغیندا یئر توتدو. هردن ده ألەنیب ـ دولانیب اونون بورنونون اوجوندا آیله‌شدی. هیرسلی ـ هیرسلی میلچه‌یی قووان زامان، الینده‌کی دفه توخونوب بورنونون اوجونو جیزدی. آلنیندان آخان تر یارانین اوستونه چاتاندا، آهین ـ آمانین کسیردی. میلچه‌یین آیاغی‌نین زهرلی اولماسینی، هئیبت اوندا باشا دوشدو. طؤوله آیی پته‌یی کیمی قایناشیردی. آیری ایلمه‌کچی‌لرین ده گؤزومو هئیبتدن اوره‌یه یاتیم دئییلدی. بو یول او سیرتیق میلچک، به‌ی چیخماق هوسی ایله، آیری بیر میلچه‌یینن جوتله‌شیب هئیبتین بورنونون اوجونو گرده‌یه دؤندردیلر. یارانین اوستونه ائله‌بیل کؤز قویموشدولار. آمما هئیبت دورومونو پوزان دئییلدی. او غول‌لار کیمی دؤزوش گتیریب قوپ ـ قورو قوروموشدور. هؤرومجک کیمی گؤزلری‌نین گیله‌لری میلچک‌لری گودوردولر. هئیبت دفه‌نی ده‌یریلمه‌دن یئره قویدو. بیر گؤز یوممادا میلچک‌لر اوووجونون ایچینده ایدیلر. سولغون دوداقلاریندا بیر گولوش یئر ائله‌دی. او دوشمنی دیزه چؤکدوروب و اللرینی ده ترسه چاتمیشدی. هئیبتین بوینوندان آغیر بیر یوک گؤتورولدو. خیاللارا قاپیلدی. آرتیق طؤوله‌ده‌کی سسلری ائشیتمیردی. هردن قاش ـ قاباغینی تؤکوردو. هردن ده قاشلاری‌نین دویونو دریلیب گولومسه‌نن کیمی نظره گلیردی. او زامان اؤزونو آریق اؤکوزون اونباسی‌نین اوسته یاناکی اوتورموش گؤروردو کی سحر تئزدن اوشاقلارینان بیرلیکده مال اوتارماغا گئدیردیلر. هردن بیر جومبوشوب ییغیشیماغی آنلادیردی کی هارادا اولدوغونو اونودوب و سئیر ائله‌دییی سحرین، اوزو دیشله‌ین سویوغونو حس ائدیردی. آلتی بارماق شیرینین اؤسگورمه‌سی،

هئیبتی اؤزونه گتیردی. اؤسگوروکلر آغیر بیر بالتا کیمی دالیسی اوزولمه‌دن تپه‌سینه دؤیولوردو. ایندیلیک کار رشیده، گیجیـیی گلیردی:

«بس دئییل کی عؤمورونده بیر یول دا اولسون اؤسگوروک سسی قولاقلارینا دَیمه‌یه‌جک!»

بیر داها خیال، هئیبتی بوینوزونا آلیب گزدیردی. اؤسگورکلر گئتدیکجه اوزاقلاشیب، ائله‌بیل بیر درین قویونون دیبیندن گلیردیلر. قاشلاری بیردن ـ بیره چاتیلدی. بو یول ننه‌سینی و بیر ده عمه‌سینی گؤزوردوکی کیچیک باجیسی‌نین آیالارینا ییغیلمامیش یئر ـ دؤشه‌یی‌نین آلتیندا اوتورموشدولار. باجیسی ایندیجه بیر آغیز قان أنده‌ریب یئری‌نین ایچینه کئچمیشدی. اؤسگورمه‌سی قویموشدو داغیناق، کیلکه‌لنمیش توکلری آلنی‌نین تری ایله ایسلانمیشدی و ننه‌سی گؤر ـ گؤر ائله‌ییب شلته‌سینین اوجویلا یاشاران گؤزلرینی سیلدی. عمه‌سی باجی‌سینا توخونداقلیق وئریردی:

«عمه اولسون، اوره‌ییوی هئچ سیخیب، ائله‌مه؛ سنین توخداییب آیاغا دورماغین ائله بیر آغیز قان قوسماغین الینده ایدی. بالاجانی، اوره‌ییم سندن ساری او قدر ایشیقدیر کی بیلیرم بیر هفته‌یه آیاغا دورمالیسان. رحمتلی به‌بیم نئچه ایل خسته‌لیکدن سونرا، سنین کیمی بیر آغیز قان قوسدو؛ قادا ـ بلا سندن گئدن کیمی اللی ایله‌جن خسته‌لیـیی ائله او گؤردویون اولدو. رحمتلیگه ائله‌بیل وئرگی وئریلمیشدی. سنین ماشاءالله، گؤزوم قارا داشا، أتین ـ جانین اوستونده‌دیر. او یازیغین مامیزلاری دلی‌نیب، آز قالیردی سوموکلری ائشییه چیخسین. کیم اینانیردی کی او بیر ده آدام اولوب، آداملارا قوشولسون. آمما بیر هفته‌نین ایچینده او اپریمیش بدن توپ گوللـه-سینه دؤندو».

باجیسی‌نین جووجولرینه بیر مهربان گولوش أیله‌شنده، هئیبتین ده دوداقلاری قاچدی. هئیبت ده، باجیسی دا عمه‌نین سؤزلرینه اینانمیشدیلار. اگر عمّه دوز دئییردی، قاپی‌نین دالیسیندا هؤنکورتو ایلن آغلاماغی نه اوچون

اولا بیلردی. هئیبت یئنه آغلامسیندی. یول چکن گؤزلرینده اینجیک‌لیک آغیر نیفرتینن بیرلیکده یئر ائله‌دی. گؤزلری قیپیلدی. قاشلاری او قدر آشاغی‌یا اندی کی گؤزلری‌نین گیله‌سی‌اینن بیر سیرادا دایاندیلار. دیشلری بیر ـ بیرینه قیسیلیب، اوزونون دریسی تاسما کیمی چکیلیب و انگی‌نین سوموکلری درینین آلتیندا قالخیب یاتیردی. حاجی تاغی‌نین اوغلونو گؤروردو کی شهردن گتیردییی توپانجاسیلا هئیبتین بئچه‌سی‌نین گؤزونو کور ائله‌دی. ائله کی ایکی ساعاتدا آرتیق دیری قالمادی. هئیبتین دَلی سوو، قیزغین باخیشلاری در ـ دووارا تانیماییردی. هریانا باش چکیب و هر دلیکدن باش چیخاردیردی. اؤزلویونده او قدر ایتمیشدی کی حاجی تاغی‌نین طؤوله‌یه گیرمه‌ییني و طؤوله‌نین داش دوشن قورباغا گؤلو کیمی سس‌سیز اولماغینی بیلمه‌میشدی. حاجی تاغی‌نین الینده کی شوو کوره‌ییني اوخشایاندا، دیسکینیب آییلدی. گؤردویو صحنه‌لر بیردن ـ بیره یوخ اولدولار. دوم ـ دورو لام آخان سویون اوستونه ائله‌بیل قوم سپه‌لندی. حاجی‌تاغی باریت آنباری کیمی پارتلاییب باغیردی:

«ای ایت دؤلو کؤپک بالاسی، یوخسا اؤزونو باجی‌نین گرده‌ییننده گؤروردون. لوتون یاوانلیغی چؤره‌یی‌نین اوستونه چیخسا، ائله سنین کیمی خییالا گئدر. طؤوله‌ده یاتیب ته‌نه‌یی یوخوسو گؤرر. سیزه نه یاراشیر آل ـ الوان ایپلرینن کؤلگه‌ده ایشله‌مک. بیر الده کره‌لیک، مالین قویروغون گودوب، تسله‌دییینی قارمالاماق باشینیزا دولانیر. هئیبتین آلنی ترله‌میشدی. بیر داملا تر آغیرلاشیب بورنونون اوجونا چاتاندا، الینده‌کی میلچک‌لر یادینا دوشدو. سول الی‌اینن دفه‌نی گؤتورن کیمی ساغ الینده کی میلچک‌لری دیزینه سورتدو:

«آخیر ای پیس توخومدان عمله گلمیشلر!! منیم قانیمینان...!! منیم بورنومون اوستونده...!!... و... او ایشلر!!!»

دونموش هئیکل‌لر یئنه ایشه باشلادیلار. "شیرین"ین اؤسگورمه‌سی قویموشدو. دوزه‌لن گوللر آجیلی میلچه‌یه اوخشاییردیلار. ایلمک‌لر طؤوله‌نین قاپیسی بویدا آغیز آچیب، حاجی تاغی‌نین سؤزلرینی تکرارلاییردیلار:

«یوخسا اؤزونو باجی‌نین گرده‌ییینده گؤروردون!...».

او گون آخشام کلاسیندا، هئیبت بیر بوجاغا سیزیب، گؤزلری معلمین آغیزیندا، اؤزو بیمله‌یه ـ بیلمه‌یه تاریخ کتابی‌نین اوستونده بیر یئکه ایت میلچه‌یی چکمیشدی کی بدنی آدام بدنی ایدی. بیر ده اونا گؤزو ساتاشاندا ائله‌بیل بیر عزیز ایتگینی تاپدی. چکدییی شکیلی چوخ ـ چوخ بَیه‌ندی. آغلاماق عمّه‌سینی یونگولـله‌دن کیمی، چکدییی تابلونو سوزمک ده اونو یونگولـله‌دیردی. بیردن ـ بیره آرزیلادی:

«آی نه قدر گؤزه‌ل اولاردی، اوشاقلارین تاریخ کیتابلاری‌نین اوستونو ایت میلچه‌یی ایله بزه‌یه بیلئیدیم!!»

معلّمین سسی اوزاق ـ اوزاقلاردان گلیردی:

«رضاشاه دمیر یولونون کولونگونو یئره ووردو...».

هئیبتین بورنونون اوجو گؤینه‌دی... چکدییی شکیله باخیب گولومسه‌دی.

مرضیه احمدی

یازیلاریندا دالغا تخلص ائده‌ن شاعیره و یازیچی مرضیه احمدی ۱۳۲۴ ـ جی ایلده تبریز یاخینلیغیندا اولان اوسکو شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. اورتا تحصیلاتینی بیتیردیکدن سونرا تبریزین "دانشسرای مقدماتی"سینه داخیل اولموش و سونرا اؤیره‌تمن اولاراق ایشه باشلامیشدیر. او زامانینین سیاسی ـ توپلومسال جریانلارینا قووشموش و آکتیو شکیلده بو ساحه‌لرده چالیشمیشدیر. اونون سیاسی چالیشمالاری حاکمیتله اونو اوز ـ اوزه گتیرمیش و سیلاحلی ساواشمایا دا اونو سوروکله‌میشدیر.

مرضیه احمدی، آذربایجان کوتله‌سی‌نین سؤیلر دیلی اولموش و اونون حاقلارینی مدافعه ائتمکدن چکینمه‌میشدیر. بو اوزدن اونون شعر و حئکایه‌لرینده آذربایجان کوتله‌سی‌نین حیات و یاشامی دالغالانماقدادیر.

"اونون دالغا آدلی ناغیلی ایلک چاپ اولان و ان چوخ بیه‌نیلن رومانلاردان بیری ایدی. مرضییه اوسکویی‌نین فارسجا و تورکجه بوتون اثرلری هله ده توپلو اولاراق چاپ ائدیلمه میشدیر. مرضییه نین اینتئرنئتده بولونان فارسجا اثرلریندن :داستانی بر مبنای زندگی رفیق علی اصغر عرب هریسی، تجربه نخستین مرگ دختران کولی[1]".. هابئله دالغانین بیر چوخ تورکجه و فارسجا شعرلرینی اینترنتده تاپماق مومکوندور.. اونون شعر و یازیلاری معین بیر ایدوئولوژی اساسدا قورولسادا، دیل و اینجه صنعت باخیمیندان داها دیقته لایق دیر..

"دالغا" ۱۳۵۳ ـ جو ایلده شاهلیق حاکمیتی‌نین مامورلاریلا بیر سیلاحلی ساواشدا اوز ـ اوزه گلمیش و بو توققوشمادا جانینی الدن وئرمیشدیر.

1 - Az.wikipedia.org

نوبار یئتیم بیر قیز ایدی کی، قارداشی ایله یاشاییردی. آتا آناسی اونون یانینا گلمزدی. دؤولتلی‌لر کاسیبلاری چوخ راحات اله سالار، اونلارا "گیج" دئییر و ائله آدلار قویارلار کی، اونلاری همیشه تحقیر ائتمکدن اؤترو چوخ زحمت چکمه‌سینلر. نوبار'ین قارداشی‌نین دیلی بیر آز پلتک ایدی. یعنی دیلی شیریندی. بونا گؤره ده اونو "انگل" سسلردیلر. او، لاپ اوّلدن زحمتکش اوغلان ایدی و آخیرا قدر ده زحمتکش قالدی. دوغما قصبه‌ده اولدوغوم سون ایللرده او یوک داشیماقلا یاشاییردی و ایکی اوشاغی واردی. من قلبیمده اونا قارشی متکبّر رئیس‌لریمدن چوخ احترام حیسّ ائدردیم. او، اؤزو ده بو احترامی دویاردی. سون ایللرده اونون کیچیک اوغلو کندی یاشیدی اولان بیر مهندس اوغلونا دئمیشدی کی، آرزو ائدیر بؤیوک اولاندا معلم اولسون. مهندس بالاسی دئمیشدی:

ـ یئرسیز بئله فیکیرلر ائله‌مه، آتان هامبال‌دی، سن ده هامبال اولاجاقسان.

بو ایکی اوشاق بئش یاشلاریندایدیلار. لاکین اجتماعی وضعیت کیچیک بورژووا بالاسینا طبقاتی اختلافین نه اولدوغونو گؤزلجه اؤیرتمیشدی.

ماجرادان یاییندیم. لاکین ائله‌بیل بیر ضرورت وار ایدی کی، سؤز بورا چکدی. من ده قلمین جیلووونو بوشلادیم. نوبار'دان دانیشیردیم. نوبار، طاهره عیبه‌جر طاهره و بیر یاشلی جلال'ین مرضیه‌سی منیم دوستلاریم ایدیلر کی، ائولری بابامین ائوینین یانیندایدی. قونشولوغوموزدا اولان یولداشلاریملا کوسوشنده یا ائوده وئللەننده و یا اونلارین یانینا گدردیم. اوینایان یئریمیز "موللا گنجی" مئیدانچاسیندا ایدی.

نوبار'ین دا ائوی همین مئیدانچادا ایدی. بیلمیرم اورانین آدی نییه "موللا گنجی" ایدی.
لاکین اوشاقلار اوچون اورانین اوچ حقیقی بوجاغی وار ایدی. بیرینجی، مئیدانچانین او گوشه‌سی ایدی کی، خالق زیبیل‌لرینی اورا تؤکردی و بیز او زیبیل‌لرین ایچیندن میخ، شیش، چارخ و س. چوخلو درده دَیَن شئی‌لر تاپاردیق.
ایکینجیسی، بؤیوک توت آغاجی ایدی کی، کئچمیش واختلاردان ارث قالیردی و ایندی ده وار.
اوچونجوسو، نار آغاجی ایدی کی، باهاردا گوللرینی دَررردیک.
نوبار'ین اللری منیم اللریمدن ده پارتلاق ایدی و صوراتلاری چیرک باغلامیشدی،
ساچلاری هئچ واخت داراق اوزو گؤرمزدی، کؤینگی و شالواری بیر اندازه ده جیریق و ییرتیق ایدی. ساچلاری بیت و سیرکه ایله دولو ایدی. اونون آناسی یوخ ایدی، بونا گؤره ده هامیمیزدان چیرک اولاردی. من آرزو ائدردیم کی، نوبار'ین ائوینی یاخیندان گؤرم. بیر گون بو خوشبخت‌لیک منه اوز وئردی.
قاپیدان کئچدیک، بؤیوک بیر خارابا مطبخه یئتیشدیک کی، دیوارلاری و دیرکلرینی هیس باسمیشدی. تاوانین بیر بوجاغی ییخیلمیشدی. مطبخین ییخیلمیش دیوارلاریندان دا اوتاغا یول وار ایدی. اوتاغین دؤشمه‌سینده هئچ نه یوخ ایدی و بیر گوشه‌سینده کورسو قویولموشدو. لاکین نه موتککه دن خبر وار ایدی، نه دؤشکدن.
کورسونو بیر جیندیر یورغان اؤرتموشدو کی، او یان بویانیندان قارین باغیرساغی ائشیگه تؤکولموشدو. یورغانین آلتیندا جیندا پارچاسی کیمی یاماقلی بیر چارشاب دا سالینمیشدی.
بئله بیر کورسونو بیرینجی دفعه گؤروردوم (بیزیم کورسوموز تمیز و گؤزل ایدی).

اوتاغین بیر بوجاغیندا زیبیل قابیندان تاپدیغیمیز شئی‌لر گؤرونوردو کی، اوست ـ اوسته قالانمیشدی. بئله ده اولمالی ایدی. نوبار همیشه زیبیل‌لرین ایچینده قوردالاناردی و بو ایش اوچون بیزدن چوخ واخت تاپاردی. چونکی هئچ واخت آنا، آغا باجی و یا آیری بیر آدام تاپیلمازدی کی، یئرسیز اونو سَسله‌ییب مانع اولسون. سؤزون دوزو، بیز هامیمیز بو جهتدن اونا حسرت ائدردیک.

هر شئی‌دن اوّل بونلارلا قوردالانماغا باشلادیق. اونون اویونجاقلاری ایچیندن من کیچیک بیر چارخ بَیَندیم و گیزلتدیم کی، اوندان خوشوم گلیر. نوبار'ا دئدیم:

بونو منه وئریرسن؟

او دوروخمادان دئدی.

ـ سنین اولسون. گؤتور.

من چوخ تعجّب ائله‌دیم. چونکی فیکریمده مقایسه ائله‌ییب گؤردوم کی، اگر او منیم اویونجاقلاریمین بیرینی بگنسه ایدی، بو راحات‌لیقلا اونا وئرمزدیم. او گون بو منیم اوچون بؤیوک بیر مسئله اولدو. اؤزومو میزی، پاخیل و آج‌گؤز حیسّ ائدیردیم. اونا گؤره کی، بو خاصیّتیمین علّتینی تاپا بیلمیردیم. سونرالار باشا دوشدوم کی، بو خاصیّتیمین سببی دئدیکلریمین هئچ بیریسی دئییلمیش. من کیچیک بورژوا عایله‌سینده بؤیوموشدوم. نوبار'ین آتا ـ آناسی یوخ ایدی کی، او، اونلارا "آتام، آنام" دئسین و یا اونلار

اونا "قیزیم" دئیه خطاب ائله‌سینلر. آناسی هئچ واخت اونا دئمه‌میشدی کی، قیزیم، باخ، یولداشلارین قولچاقلارینی اوغورلاماسینلار. لاکین منیم آنام بو سؤزلردن چوخ دئمیشدی. اوّلدن انسانین فیکرینی بولاشدیران »شئی‌لریوی باشقالارینا وئرمه" کیمی بوش سؤزلری نوبار'ا دئیه‌ن اولمامیشدی.

نوبار'ین قیویر- زیویرینی اللشدیردییمیز حالدا، بیردن او، آغزینی برک باغلاییب بیر الینی ده دوداقلارینا قویاراق او بیری الی ایله باغلی آغزیندان

چیخان بوغونوق سَسله منه آنلاتدی کی، آغزیمی باغلاییم. من بو ایشین معناسینی یاخشی باشا دوشموردوم. لاکین اونون حرکتلری او قدر جیدّی ایدی کی، منی مجبور ائتدی، اونون سؤزلرینی قبول ائدیم.
سونرا نوبار الی ایله دیوارین کنارینا اشاره ائتدی. اورادا اوزون بیر قیرخآیاق یئرییییردی.
من دیک داشلاندیم. ایییرندیم. حتّی قورخومدان دیواردان اوزاقلاشدیم و ایستهدیم نوبار'ا دئییم کی، او دا کنارا چکیلسین. او، باغلی آغزی ایله "اوم اوم" ائدهرک منه آنلاتدی کی، آغزیمی آچماییم. بیر مدّت بئله قالدیم. قیرخآیاق اعتناسیز چیخیب گئتدی و آیری بیر دئشیکده گؤزدن ایتدی.
نوبار دوداقلارینی آچیب دئدی:
ـ بَیَم سن بیلمیرسن؟
ـ نهیی؟
ـ بیلمیرسن کی، اگر قیرخآیاق آدامین دیشلرینی سایسا، آدام اؤلر؟
ـ یوخ، آ!
ـ هه بَیَم گؤرمهدین، من آغزیمی تئز باغلادیم؟
منی قورخو گؤتوردو. گؤرهسن، او نچه لحظهده کی، قیرخ آیاغی گؤرمه-میشدیم، او منیم دیشلریمی سایمامیشدی کی؟
ـ نوبار، دئییرسن کی، اگر قیرخآیاق آدامین دیشلرینی سایسا، آدام تئز اؤلر؟
ـ هه، بلکه ده گئجه اؤله...
قورخو بوتون بدنیمی بورودو، اؤزـ اؤزومه دوشونوردوم، کاش، نوبار'ین ائوینه گلمهیهیدیم. اختیارسیز دئدیم:
ـ من داها گئدیرم.
ـ هارا گئدیرسن؟ گل، اوتوراق کورسو آلتدا.
ـ اگر گئنه قیرخآیاق گلسه...
ـ یوخ، داها گلمز. گئتدی.

ـ هاردان بیلیرسن؟
ـ بیلیرم ده هر گون گلر. سونرا او، الیمی توتوب کورسویه طرف چکدی. هر ایکیمیز سویوقدان گؤیرمیشدیک و تیرـ تیر تیتره‌ییردیک.
هر حالدا کورسو آلتینا گیردیک. لاکین کورسونون ایستیسی چوخ آز ایدی. بیلیردیم کی، قونشولار، او جوملەدن خالام یئمک، اود و سایر باره ده نوبارگیله یئتیشیرلر. "اگل"بیر میتقال توخویانا جهره آییرردی. بونا گؤره ده آنجاق گئجه‌لر یاتماق اوچون ائوه گلردی. نوبار'دان سوروشدوم:
ـ نوبار، کورسونون یوخاری باشیندا کیم اوتورار؟ (کورسونون یوخاری باشی‌نین سرقیفیللی‌سی وار ایدی و همیشه عاییله‌نین بؤیوگونه مخصوص ایدی. بونا گؤره اوشاقلارین آرزولادیغی یئر ایدی.)
ـ هئچ کیم، هرکس ایسته‌سه اوتورا بیلر. بیزیم کورسوموزون یوخاری باشی یوخدو. اگر دیوار طرفینی دئییرسن، اورادا "اگل" اوتورار. او اولمایاندا، من.
ـ نه بختورسن؟
ـ نییه، نه بختورم؟
ـ بیزیم ائویمیزده یوخاری باشدا داداشیم اوتورار (آتاما داداش دئیه‌ردیم).
ـ بیر طرف ده آباجیمین‌کی‌دی (آناما آباجی دئیه‌ردیم).
اولار داللارینا موتککه قویارلار. او بیری ایکی طرفین موتککه‌سی یوخدور. ایکی باجیم اوتورارلار. من کورسو اوسته اوتورارام، یا دا باجیمین یانیندا. لاکین اولار هر واخت کؤنوللری ایسته‌سه منی چیندیقلاییب قووالار و دئیه-رلر کی، بورا بیزیمدی.
نوبار هوروت ـ هوروت اوزومه باخیر و ائله بیل سؤزلریمی قانمیردی. حاقّی دا وار ایدی.
چونکی دئدیییم کیمی، او، ائولرینده "منیم" و "سنین" سؤزلرینه کامیلن بیگانه ایدی.

او بو سؤزلردن کوچه ده چوخ ائشیدردی. لاکین ائله بیل خصوصی مولکیّت‌له دولو اولان عایله محیطی انسانین فیکرینی آلچالدیب دارالدیر. یاخشی یادیمدادیر کی، نئجه، نوبار'ین جیندیر کورسوسونه تاماح سالاللامیشدیم. شکسیز، کورسونون بوش یانیندا او دمیر حلقه کیمینی آپارماق مومکون اولسایدی، دایانمادان دالیما آلیب ائویمیزه آپاراردیم. ائله بیل گؤزلریم نوبار'دا اولمایان شئی‌لری چتین گؤرور، لاکین اوندا اولانلاری راحات سئچیر و اونلاری یییه‌لنمک هَوَسی اورگیمی دولدوروردو. سونرالار بو احساساتیمی یادیما سالاندا اوتانیردیم و ایندی ده خجالت چکیرم. سونرالار بو صحنه‌لردن چوخ گؤردوم

کی، نئجه دؤولتلی‌لر یوخسوللارین آز مالینا یییه‌لنمک اوچون دیش قیجیردیرلار. داها دا شعورلاندیقدا باشا دوشدوم کی، طبقاتی دونیانین بینؤوره‌سی بئله‌دیر.

ـ کورسو چوخ سویوقدو.

ـ یوخ، او قده‌ر ده سویوق دئییل. ائشیکدن یاخشی‌دیر. دونن قونشوموزدا چؤرک یاپیردیلار، تندیرلریندن اود گتیریب کورسوموزه تؤکدوک. داها بیر آدام اود گتیرمه‌میشدی.

من نوبار'ین سؤزونه اینانماق ایسته‌دیم. لاکین بدنیم برک تیتره‌دی و اینانا بیلمیردیم کی، ائشیکدن چوخ یاخشی اولا. قیرخ آیاغین قورخوسو دا جانیمدا ایدی. داها صبر ائله‌مه‌دیم کی، نوبار دانیشسین. ائویمیزه قاییتدیم. قیرخ‌آیاق فیکری منی بیر آن دا آرام بوراخمیردی.

گئجه برک قار یاغدی. ائشیک چوخ سویوق ایدی. لاکین گئجه یاریسی اویاندیم، گؤردوم کی، کورسونون ایستی‌لیییندن برک تَرله‌میشم. اختیارسیز نوبار یادیما دوشدو. اگر کی، نوبار اینانیردی ائشیکدن چوخ ایستی‌دیر. لاکین اونلارین کورسوسو چوخ سویوق ایدی.

داملاردان کوچه‌یه تؤکولموش قار او قدر چوخ ایدی و سویوق ائله بیداد ائدردی کی، ایکی گون "موللا گنجی یه" گئده بیلمه‌دیم. اوچونجو گون اورا گئدنده خالام قونشولاری دیل‌آرام‌لا صحبت ائدنده سویوق قانلی‌لیقلا دئییردی:

ـ باجی، ائوده تک قالماقدان جانی قورتاردی. اؤزو ده کی، قیز ایدی. صاباح بؤیوسه ایدی، باشینا مین بلا گلردی. "اگل" ده راحت اولدو. اوغلان‌دی. هر نئجه اولسا کورکونو سودان چیخاردار. من حیسّ ائتدیم کی، نوبار'ا پیس حادثه باش وئریب. اوّللر چوخ گؤرموشدوم، بیری اؤلنده، جوان و حتّیقوجا دا اولسایدی، آنام ویا باشقا آروادلار دؤشلرینه دؤیوب دئیه‌ردیلر: "آه، بیچاره! نییه اؤلدو... آللاه اونا رحمت ائله‌سین...!

لاکین یوخسول، حتّی جاوان دا اولسایدی، سویوق‌قانلی‌لیقلا دئیه‌ردیلر: جانی قورتاردی.

ایندی ده "اگه‌لین" راحات اولماسی و قیزین قورتارماسی نوبار'دان باشقاسی اولا بیلمزدی.

دیل‌آرام دئدی:

قونشولارین اومودونا قالمیش، هئچ کس او بیریسینه اومود اولموش و بو ایکی گونده هئچ کیم اونلارا باش وورمامیش، یورغانین آلتیندا بوزوشوب قوروموشدو.

ـ دونن "اگل" دئدی کی، سویوق ووروب. من ایسته‌دیم ایکیندی باشی گئدیم، قوناق گلدی، داها گئده بیلمه‌دیم. آللاه'ا قوربان اولوم. دئییرم کی، مصلحتینه قوربان اولوم، بو معصوم اوشاغی نییه دونیایا گتیردین، نییه آپاردین؟ بئش بارماق بویونان همیشه تکلیک و بدبختلیک چکدی. حیاتدا نه گؤردو؟

ـ بیز نه بیلک، باجی، لابد مصلحت بئله ایمیش ده.

ـ البته، به نئجه؟ آللاهین هئچ بیر ایشی مصلحت‌سیز دئییل. آما بیز بنده‌لر کوروخ، گؤرموروخ.

من اونلارین سؤزونه قاریشیب، سوروشدوم:

ـ خالا، نوبار اؤلوب؟

ـ هه، سن نییه بوردا بیتیبسن؟ قاش، گئت، کورسوده کؤپ. سویوق وورار. یا آللاه، ائله او دا سویوق آلمیشدی.

من سالانا سالانا کورسویه گئتدیم. ایلک اؤلومون آجیغینی دادیردیم. زحمتی یوخ ایدی کی، بیلیم نوبار نییه اؤلوب. بَیَم سویوق ایکی گونده ساغلام آدامی اؤلدوره بیلر؟

بئله بیر شئی آدامین عقلینه سیغمیر. خالام، دیل‌آرام و هئچ کیم بیلمیردی. آنجاق من نوبار'ین اؤلومونون سببینی بیلیردیم. لابد یوخو توتوب و آغزی آچیق قالیب، قیرخ‌آیاق دیشلرینی ساییب و او دا اؤلوب! بودو کی، وار!

مندن سئوایی هئچ کیم بو سیرّی بیلمیردی. من ده اونو هئچ واخت بیر آداما دئمه‌دیم و ایندی آنجاق سنه دئییرم.

(دالغا ۱۹۷۶/۱۳۵۵)

ع. اورمولو

«اورمو اوغلو»، «ع. اورمولو» و بعضا «الف. آذری» تخلص ائدن قوجامان شاعیر و یازیچیمیز علی احمدی آده ۱۳۲۴ـ جو ایلده اورمو شهرینده دونیایا گؤز آچمیشدیر. ع. اورمولو قدرتلی و باجاریقلی بیر یازیچی اولدوغو حالدا درین دویغولو و اینجه روحلو بیر شاعیردیر. اوندان بو گونه قده‌ر «گؤزو یاشلی کوچه‌لر»، «چیله‌ییر آی ایشیغی» و «نارگیله» آدلی شعر توپلوسو کیتابلاری نشر اولوبدور..
"اورمولو" حئکایه ساحه‌سینده ده ان قدرتلی و داهی یازارلاریمیزدان بیریدیر. اونوندان بو گونه قده‌ر حئکایه توپلوسو نشر اولماسادا بیر چوخ حئکایه‌لری مختلف درگی و قزئته‌لرین بزه‌یی اولموشدور.
آشاغیدا گلن حئکایه‌لر "یول" درگیسینده درج اولموشدور.

نارگیله

جعفر، بارماقلاری یانان کیمی، اؤزونه گلدی. پاپروز کؤتوگونو کول قابیندا ازیشدیریب، سؤندوردو. گؤزلری تاقچا ساعاتینا ساتاشاندا گؤردو کی، ۱۲ ـ یه آزجا قالیر. آجی ـ آجی گولومسه‌دی. اوره‌گیندن کئچدی:

ـ گؤر نه واختداندیر فیکیر عالمینده‌یم. بو آرواد قویماییر آدام اؤز دردینه قالسین. آتماجالارینی آتیر، سونرادا اوزانیب یاتیر. سؤزونون نه آغینی یوخلاییر، نه ده قاراسینی. هارادان گلدی تولازلاییر. بیر دئمه‌ییر بو یازیق کیشی‌نین هئچ نه‌یی اولماسادا، باری آزاجیق دوزلوگو وار. الی اؤزگه‌لر جیبینده دگیل... سونرادا دریندن آه چکیب، فیکیرلشدی:

ـ آروادیر دا... نه بیلیم بلکه ده حقلی اولسون. گؤز گؤرور، اورَک ایسته‌ییر. منیم ده‌کی الیم بوش. جیبم ییرتیق‌دیر. چؤره‌ک ده، ماشاللاه دئیه، گیریب داش آلتینا، گؤبک ایسته‌ییر دوشمه‌سین...

گئجه شام واختی ایدی. نارگیله، سفره‌نی سالیب، قاب ـ قاشیغی دوزدو. بیر شابایدادا قاتیق آشین اورتایا قویدو. احمد ایله سارا کوچه‌ده اوشاقلار ایله اوینایيب آتیلیب ـ دودوکلرینه گؤره آجلاریندان ال ـ آیاقدان چیخیب، سس ـ کوی سالاراق، شام ایسته‌ییردیلر.

احمد:

ـ آنا، آنا منیم پاییمی وئر!

ـ آنا اوّل منیمکی، اوّل منیمکی

سارا قیشقیرا ـ قیشقیرا پیالانی آناسینا ساری توتدو:

نارگیله اوشاقلارین باشینا چیغیریب، آجیقلاندی:

ـ اود پارچالاری دینمه‌یین گؤروم هله!
اوتاقدان مطبخه دؤنوب، الینده سو بارداغی ایله قاییتدی. جعفر ال ـ اوزونو حوله ایله قورولایا ـ قورولایا اوشاقلارا باخدی. اونلار میسیب، سفره‌دن قیراقدا دیوارا سؤیکنمیشدیلر. سارا پارلاق گؤزلرینی شابایدادان قالخان آشین بوغونا زیلله‌میشدی.
احمد ده آیاق بارماغی ایله پالازین دلینمیش گؤزونو ایری‌له‌دیردی.
جعفر حوله‌نی آسیلقاندان آسلایاراق:
ـ احمد، اوغلوم! آنانین آجیغینی پالازدان نییه آچیرسان ـ دئیه ـ نارگیله‌نین یانیندا بارداش قوروب، اوتوردو. چؤره‌کدن کسیب آغزینا قویدو. کؤزه یئل ووروب کؤزه‌رن کیمی، نارگیله‌نین یاناقلاری پؤرتدو، اوشاقلارین پیالاسینا ایکی چؤمچه آش شاپپیلدادیب، دئیینمه‌یه باشلادی:
ـ بو اولدو دولاناجاق، بو اولدو ایش! بیلمیرم ائو دردی چکیم، بیلمیرم اؤز دردیمی چکیم، بیلمیرم بو اود آپارمیشلارین دردینی چکیم، بیلمیرم...
ـ ایندی کی بیلمیرسن نه چکه‌سن، ائله‌ده منیم آش پاییمی چک ـ دئیه ـ جعفر گولمه‌گینی بوغازیندا پیققیلداتدی. نارگیله شَوه گؤزلرینی جعفرین اوزونه ایری‌له‌دیب، دیللندی:
ـ سن هرنه‌یی شوخلوغا سالیرسان، هر نه‌یی! قولاقلارین اولوب دروازا، سؤز بویاندان گلیر، اویاندان گئدیر. بس دوننکی سؤزون نه اولدو؟ آی «جعفر آغا قوربانی»! سنین بوگون ـ صاباحین قورتارمادی.. یاخشی‌دیرکی همیشه تویا گئدن دئییلم. والله ـ بیللاه قارداشیم اوغلو اولماسایدی، گئتمزدیم. آمما نه ائدیم؟ مجبورام. گئتمه‌سم، اوزوم قارداش دانلاغیندا قالار. گئتمه‌سم، بایرامین اوزونه نئجه باخیم؟ گئتمه‌سم او قیزجیغاز گلین نه دئیه‌ر؟ داش بئله بی‌بی‌نین باشینا... بودا کی بیزیم اگین ـ باشیمیزدیر، گئدیم نئجه گئدیم؟ فامیل ایچینده آبیریم گئدیر. گئتمه‌ییم، نئجه اولسون؟ نئجه اولسون آی جعفر؟

جعفر اؤزونه آش چکیب یئمه‌یه مشغول ایدی. چؤره‌کدن کسیب آغزینا قویاراق دئدی: ـ عصبی‌لشمه نارگیله خانیم! صاباح، باخ صاباح انشاللاه ایشدن تئز گلیب، گئده‌ریک بازارا. دئییرسن هله بیغلاریمدان بیر تئل قیریب یانیندا گیروو قویوم. سونرادا قاققیلداییب، آرتیردی:

بیر ده کی آی «قیرآت»سیز کوراوغلونون شَوه گؤز نارگیله‌سی! بوش جیب ایله بازارلیق اولماز. بیر آز پالاز قولاق لازیم‌دیر یا یوخ؟

نارگیله آغزینداکینی اودوب، دئدی:

ـ کرمینه شوکور آلله. بیلمیرم بو کاسیبلیق نییه بیزیم یاخیمیزدان ال چکمه‌ییر. یاغ یاغ اوستونه تؤکولور، یارما یاوان قالیر...

ـ یئنه هانسی بخته‌ورین یاغینا یاغ تؤکولوب آی نارگیله؟

نارگیله عصبی حالدا قاشیغی کاسایا بوراخدی. آیاغا قالخاراق ـ مرحمت‌دن باشقا کیم اولاجاق! ـ دئیه ـ اوتاقدان ائشیگه چیخدی.

جعفر کاسانین دیبینی قاشیقلایاراق دئییندی کی:

ـ ایشین، پئشه‌ن اولوب مرحمت، مرحمت! آی آرواد آدام بیر بئله قارنی قوردلو اولماز! آدام بیر بئله گؤزو گؤتورمز اولماز! قالدی، گئتدی، ایندییه‌جن سنه یوز دفعه دئمیشم آدامین الی اؤزگه‌لر جیبینده اولماسا پولو سامان کیمی سووورا بیلمز. هئی اوتوروب گؤزونو مرحمته تیکمه! آیری قونوم ـ قونشویا دا باخ، من مرحمتین اری کیمی اولا بیلمه‌رم. اونون مین جوره اویونو وار. گونده مین کوزه‌یه قولپ قویور. ال‌آلتی آشیریب داشیرتماسی وار. آرواد! آغزیمی آچما... سن نه بیلیرسن بخته‌ور مرحمتین اری... استغفرولله ـ دئیه ـ سفره‌دن کنارا چکیلدی. نارگیله نه ایسه قاش ـ قاباغینی سالاییب، داها بیر کلمه جعفر ایله دانیشمادی. بیر استکان چایی دا جعفرین قاباغینا ائله‌جه دیپپیلداتدی کی، استکان سسله‌نه‌رک چایی ائشیگه داشلاندی. جعفر پرت ـ پرت نارگیله‌یه باخیب، اورَگینده یاواشجا دئدی:

ـ «قاش قاباغینا باخ! یئنه جینلر داغدان گلدی...»
سؤزونو اوجادان دئسه‌یدی، آرتیق داوا ـ شاوا اوزا قاچاق ایدی... نه ایسه کؤنولسوز قندی آغزینا آتیب چایی ایچدی. چای آغزیندا سامان سویونون دادینی وئریردی. پاپروز آلیشدیریب، فیکره دالدی. دوزو، بللی دگیل ایدی نه‌یه فیکیرلشیردی. فیکرینین کلفچه‌سی دولاشمیشدی. باشیندا مین جوره پاپروز کؤتوگو ایله آلیشدیریردی.
گؤزلرینی تاقچا ساعاتیندان گؤتوروب، نارگیله ایله اوشاقلارا سالدی. اوشاقلار شیرین یوخودا ایدیلر. نارگیله ایسه ایستی وورموش آدام کیمی، یاتاغیندا اویان ـ بویانا ائشینیردی.
جعفر فیکیرلشدی:
ـ یوخ، داها صاباح هر نئجه اولورسا، پول تاپمالییام. بونلاردا یازیق‌دیرلار. قوی تزه پالتار گئیینیب، تویا گئتسینلر. نه اولار... آیلیق حقوقوم چاتماسادا تیموردان بورج آلارام. تیمور یاخشی دوست‌دور. آدامین دار گونونده دادینا چاتیر. من‌ده کی همیشه اونو یوخلامیشام. من ده اونون الیندن... ای بابا... بو سؤزلری بوشلا «جعفر آغا قوربانی»، بوشلا، دور باشینی آت، یات، سحره آلله کریم‌دیر ـ دئیه ـ یورغانین آلتینا گیردی.
سحر تئزدن همیشه‌کی کیمی چای ـ چؤرَک یئمه‌میش آلا ـ قارانلیق ائودن چیخیب ایش باشینا گئتدی. آنجاق ایش باشیندا آیری گونلر کیمی فیکیر اونو اؤزو ایله مشغول ائتمیشدی. ایش یولداشلاری جعفرین ساکت‌لییندن تعجب‌لنمیشدیلر. اونو دانشیدیریب گولدورومه‌یه چالیشیردیلار. بلکه جعفر ده اونلارا قوشولوب، گولمه‌لی سؤزلری ایله کارخانانین آجی توتونلو توزلو هاواسینی بئش ـ اون دقیقه‌لیک ده اولسا شیرین‌لتسین. جعفر ایسه اورَگینده دئییردی:
ـ تیمور گلمه‌سه نه ائتمه‌لی‌یم؟ کیمه آغیز آچیم؟ هئچ راضی دگلیم بونلارا... یوخ، یوخ، تکجه تیموردور اورَک دوستوم. ایندییه کیمی بونلارا

الیمی اوخوتمامیشام. آج اولموشام اؤزوم بیلمیشم. توخ اولموشام اؤزوم بیلمیشم. آی تیمور، ای تیمور هارداسان! نییه یوبانیبسان؟

بیردن نظریندن کئچدی:

ـ اولمایا گرفتار اولوب؟ منه محتاج اولمایا بیرد...؟

جعفر بو فیکیرده ایدی کی:

ـ یورولماسین جعفر آغا قوربانی ـ سسی اونو اؤزونه گتیردی. تیمورو گؤرمکله بیر آندا گؤزلرینده سئوینج پارلادی. اوجا سسله گولدو:

یولداشلاریندان بیریسی دئدی:

ـ آی بالا! او گولمه‌لی سؤزونو بیزه ده دئ، بیزده گولک؟

آیریسی دئدی:

ـ اشی، جعفرین اورَگینی تیمور اؤزو ایله گتیردی. بیر آیریسی گوله ـ گوله سوروشدو:

ـ بونا مه دئیه‌رلر؟ ایکی جان بیر اورَکده، یوخسا بیر جان ایکی اورَکده؟

اوّل دانیشان آرتیردی:

ـ اشی تیمور، جعفرین باشینا نه گتیریبسن کی، آزاجیق یوباناندا دونیاسی دَییشیلیر. قاش ـ قاباغی سالالانیر، نه دینیر، نه دانیشیر. آدام دئییر گؤره‌سن سویغونچولار بو یازیق تاجرباشی‌نین هانسی قوماش کاروانینی یولدا سویوبلار... نه ایسه، هامی گولوشرکن، او آغیر داریخدیریجی وضعیت آرادان گؤتورولدو.

جعفر اوتوبوسا مینندە، بو فیکیرده ایدی کی، آرواد ـ اوشاقلا هارایا بازارلیغا چیخسا یاخشی‌دیر. ائله اولسون نه شیش یانسین نه کاباب. دوزدورکی، تیمور ایشیمی یولا سالدی. ائله‌ده اولماسین کی هامیسی کورلانسین. اوجوزلو بیر یئره گئتمه‌لییییک، ایسته‌میرم چوخ باها اولسون، اؤزومه نه آلماییام؟ هئچ نه. نه آلاجاغام؟ باشماقلاریمی یاغلایارام بیر آز رنگی آچیلار. گئجه‌ده دئیه‌رم نارگیله پئنجه‌گیمین سؤکویونو تیکسین...

جعفر اوندا اؤزونه گلدی کی اوتوبوس قفیلدن ساخلانیلدی و آیاق اوستونده اولان آداملار بیر ـ بیرینین اوستونه تؤکولوشدولر، جعفر گوجو ـ بیللاه ایله اؤزونو ییخیلماقدان ساخلاشدیردی.

ائشیکده های ـ کوی دوشموشدو، دئمک، اوتوبوسو بیر مینیک (سواری) ماشینی ایله توققوشموشدو. سوروجو، پلیس‌ین گلمه‌سینی گؤزله‌مک اوچون، مسافرلر دئیینه دئیینه بیر ـ بیر ائندیلر. جعفرده اوتوبوسدان ائنیب یولا دوشدو. سونرا باشقا ماشین تاپیپ، اؤزونو ائوه یئتیرسین. بو آندا خیابانین او بیری الینده های ـ کوی دوشدو:

ـ آی توتون! آپاردی! آی توتون کیفی آپاردی!

یازیق آرواد بیلمه‌ییردی ایکی اللی باشینا دؤیسون یا کیف آپارانین دالینجا قاچسین. موتورسیکلت قیژهاقیژلا، قیشقیرتی‌دان اوزاقلاشیب، گئتدی.

جعفر آروادا باخیب، حالینا آجیندی. الینی قولتوق جیبینه آپاردی پولو یوخلاسین. نه ایسه جانینا ایسیتمه دوشدو. ای نارگیله ـ دئیه ـ گؤزلری یاشاردی. گؤزلرینین اؤنونده اتوبوس نئچه رنگه چالدی. اوتوبوش عیبه‌جر بیر حیوانا بنزه‌ییردی. ائله بیل شاققاناق چکیب گولوردو. جعفر اوتوبوسا ساری قاچدی. نظرینده بئش آددیم‌لیق یول گئت ـ گئده اوزانیردی. جعفر جان آتدی اوتوبوسا چاتسین. آنجاق ترمزلارین قیژیلتیسینی دویار ـ دویماز داها بیلمه‌دی نه اولدو.

سلمه خالا

آخشام اوستو ایدی، سلمه خالا بوخچا قولتوغوندا یورغون ـ آرغین اؤز کوچه‌لرینه دؤنن کیمی، قاپی‌سینین بؤیرونده نه گؤردوسه دوروخوب، باخا قالدی. نوه‌سی نرگیز اونو گؤرن کیمی، قوجاغینداکی گلین‌جییی بوراخیب، ننه ـ دئیه قاچدی. سلمه خالا بئلی‌نین آغریسینا باخمایاراق آییلیب چؤمبه‌لن حالدا، نوه‌سینین یاناقلاریندان مارچا ـ مارچ اؤپه‌رک، باغرینا باسدی.

ـ آللاه، اللاه، گؤر، کیم گلیب! گؤزومون ایشیغی، نرگیزجیییم گلیب!

جئیران دوردوغو یئرینده آناسینا باخیردی، جانینا دوشن تیتره‌ییشدن باشینداکی آغلی ـ گؤیلو نارین گوللو چیت چادرا تیتره‌ییردی.

سلمه خالا چتین‌لیکله بئلین قووزاییب، نرگیزین الیندن توتوب، جئیرانا یاخینلاشدی. جئیران بوغوق ـ بوغوق قویودان سس دویولان کیمی، سلام ـ دئیه چادرانین آلتیندا اوشونن کیمی اولدو، سلمه کؤنولسوزجه‌سینه، قیزینی سلاملاییب، آچاری قیفیلا سالدی.

حسن آغا تلم ـ تله‌سیک بیر، ایکی تیکه چؤرک یئدیکدن سونرا بیر استکان چای ایچیب، نئچه ایلدن قالمیش، رنگی بوزارمیش یاریم پالتوسونو گئییب قولاقلی پاپاغینی قویدو باشینا.

بوگون گئجیکمیشم ـ دئیه ائودن چیخماق ایسته‌دی. آروادی، دیلی توتار ـ توتماز سفره‌نی ییغان حالدا دئدی:

ـ دئییرم، بیر جور ائله، آخشام بیر آز تئز گل!

ـ نییه؟ نه اولوب کی؟

ـ ائوه آدام گله‌جک.

حسن آغا باشماقلارینی آیاغینا تاخیب، باغلارینی باغلایا ـ باغلایا، خئییر اولسون ـ دئیه سلمه‌یه باخدی. سلمه، قالمیشدی کی سؤزونو نئجه بیتیرسین.

ـ سلمه! گئجیکمیشم، یوباندیرما!

ـ دئدیم دا، ائوه آدام گله‌جک!

ـ آدام اودلوغونو بیلدیم آی سلمه! کیم اولدوغونو دئ!

سلمه گولومسر ـ گولومسه‌مز، قیزدان اؤترو گلن وار:

ـ دئیه سفره‌ده‌کی چؤرک خیردالارینی ییغماقلا مشغول اولدو، او ایللرجه ار ـ آروادلیق مدّتینده اَری‌نین اخلاقینا بلد اولموشدو، بیلیردی بیر پارا سؤزلری نه سایاق و نه زمان اَرینه دئسین، اونو بیر یاندان کاسیبلیق، بیر یاندان دا چالیشیب ـ اللشمه هردن ائله سیخیشدیریر کی ائوه آلیناجاق بیر ووروب، هئچ زاد یئره، ائوده آغزی آجیلیق سالسین.

ـ بو گلن کیمدیر؟ دئ حسن آغا پاپاغی‌نین قولاقلارینی چکیب بوغازی آلتیندا برکیتدی.

سلمه جواب وئردی:

ـ زینال عمی‌دیر.

ـ من بیله‌لی، زینال عمی‌نین ائولندیرمه‌لی اوغلو یوخدور!

سلمه سفره‌نی قاتلایا ـ قاتلایا دئدی:

ـ عسکر آدلی بیر عمی نوه‌سی وار.

ـ جئیران هله اوشاقدیر ـ دئیه حسن آغا گئجیکدیییینه گؤره داها دایانیب ایشین نئجه و نه سایاق اولدوغونو سوروشمادی.

گئجه‌دن باشلایان قار، هله‌ده باغیردی ائله بیل گؤز قاباغیندا الکدن اله‌نیر، داملاردان مورله‌نن قار کوچه‌لرین اورتاسیندا بویا ـ بوی قاردان دبوار چکمیشدی. اؤتن ایل‌لرده کی کیمی پاییزین سون آیيندا باشلایان قیش، بو ایل بیر آز دالی دوشسه‌ده، اؤزو ایله ائله قار و سویوق گتیرمیشدی کی آدام

دئییردی اولمایا دالی دوشدوگوندن اورَیی دولودور، قار بیر یانا، بیر یاندان دا سازاق، قاری چالیم ـ چارپاز اوز ـ گؤزه چیرپاراق، آز قالیردی کیرپیک آراسیندان گؤزون ایچینده سوخسون، حسن آغا، قار اوستو، آیاق شیریملاری‌نین ایزی ایله توواراق گئدرکن، فیکیرلشیردی کی آخشام ائوه قاییداندا بیر آز یئر ـ یئمه‌لی‌دن زاددان آلمالی‌دیر. اونا گؤره‌ده ذهنینه اوّل گونه‌باخان توخومو سونرادا جویز حالواسی دوشدو.

بئش ـ آلتی آی اولاردی کی جئیران، عسکر و قاینانا ایله بیرگه یاشاییردی، یاشاماق دئدییین‌ده بیر سایاق گون کئچیریب، عؤمور سورمک ایدی، یوخسا گلین گلدییی گوندن، بیر گون گؤرمه‌میشدی. چوخ واختلار گلین اولدوغو گئجه‌نین خاطرلاماسی، اونون گؤزلرینی یاشاردیردی، کی، نئجه‌ده کؤنولسوزجه‌سینه قونشودان بیرووز آلینمیش گلین پالتارینی اگنینه تاخیب، اورکدن سئومه‌دییی ار ائوینه گئتدی، و آتاسی‌نین سؤزو ایدی کی، دئمیشدی:

ـ آرخایین اول، زینال عمی! جئیرانی سیزه کنیز وئریرم، گلین پالتاری ایله گلیر، آغ کفن‌ایله او ائودن چیخاجاق.

و جئیرانین گؤزلری قاپیدان چیخاندا دولموشدو، کی، کئشگه عؤمرونون سونونا، قدر کنیزلییی اؤز ائولرینده اولموش اولایدی.

جئیران بیر ـ ایکی ایلین گلینی ایدی کی آتاسی بیر ساده‌جه سویوق دگمکله یاتاقدا قالیب، ایش اوستونه گئده بیلمه‌دی، سلمه خالا بیلدییی ائو داوا ـ درمان حکیم‌لیییینی اولدوقجا حسن آغانین حقّینده یئرینه یئتیردی، نشاستادان توتموش تا شوره‌رن، زنجفیل، ککلیک‌اوتو چاییینا کیمی، اونا ایچیرتدی، کوره‌ییینه کوپ سالدی، اوماج آشی بیشیردی، اوستونو باسدیریب ترلتدی فایدا وئرمه‌دی کی وئرمه‌دی. آخیردا، بیرگئجه حسن آغا جئیرانی گؤرمک آرزوسویلا تاری رحمتینه گئتدی، قونوم ـ قونشو گلیب باش ساغلیغی وئررکن دئدیلر:

ـ آللاه رحمت ائله‌سین، عؤمرو بورایاجان ایمیش.
جئیران آتاسیندان آزاجیق اینجیک دوشسه‌ده، اونو اورگیندن سیلمک ایسته‌میشدی. دئمیشدی «هر نه اولسا آتادیر، یئنه‌ده اونون اورگی منه یانار»، بیر، ایکی دفعه‌ده ایسته‌میشدی اؤز بختیندن آتاسینا گیلئی‌لنسین آمما اوتانمیشدی، دئمیشدی» قوی قالسین سونرایا، بیرگون اوتورارام هرنه‌یی آچیب دئیه‌رم، اوندا او، اؤزو منی بو فلاکتدن قورتارار...».
آنجاق آتانین اؤلومونو یوخو کیمی دویوردو، ائله کی هردن اینانا بیلمه‌ییردی آتاسیز قالیب، آتاسیزلیغی دوشونده دونیانین یئرلی ـ دیبلی آجیلیغینی آغزیندا تامسینیردی، ایکی اللی باش ـ گؤزونه چالیب هؤنکوروردو:
ـ ای وای، نئجه آرخاسیز قالدیم...
بیر نئچه یول باشینا گلن بلادان آناسینا دانیشسا دا سلمه خالا اونون سؤزونه باش قوشمامیشدی...
آرتیق، نصیحت ائدیب دئمیشدی «دروازانی باغلاماق اولار، آمما خلقین آغزینی یوخ».
نه ایسه، جئیران آتاسی‌نین اؤلوموندن بیر ایل کئچه‌نه قدر قارا دونون اگنیندن چیخارتمادی، ایشی ـ پئشه‌سی، دیل ـ دوداق آراسی سلمه‌دن اؤیرندییی بایاتیلاردان اوخویوب آغلاماق ایدی:
یئتیمم آتام یوخدور،
غریبم بوتام یوخدور.
دوشموشم اود ایچینه،
قولومدان توتان یوخدور.
بیر گون، سوپورگه الینده، اوتاغی سوپوره‌نده، ندنسه، آناسی‌نین بو سؤزو یادینا دوشدو کی «ایلک سالدیغی اوشاغی اوغلان ایمیش» و جئیرانین اورگیندن کئچمیشدی «او قالمیش اولسایدی ایندی اؤزونه گؤره بیر کیشی اولاردی» سونرادا بو بایاتی ذهنیندن کئچمیشدی:

قارداشلار، آی قارداشلار
یاغیش یاغار، قار باشلار
اؤلسه، باجیلار اؤلسون
هئچ اؤلمه‌سین قارداشلار
گؤزلری دولارکن، اورگی سیخیلمیشدی، اوتاق باشینا هرلنمیشدی، دوردوغو یئرده یئره چؤکوب هؤنکور ـ هؤنکور آغلامیشیدی... بو آندا قایناناسی ایچه‌ری گیریب، غضبله:
یئنه نه شیوه‌ن سالیبسان ـ دئیه اونون قولوندان توتوب، سیلکه‌لمیشدی، دئمیشدی «بیر عالم ایش تؤکولوب قالیب، سنین بیر اوتاق سوپورمه‌گه باشاراجاغین یوخدور؟ بابا! اؤلدو، گئتدی، قورتاردی، بیزی باش ـ قولاغدان سالما!
جئیران باشینی قالدیریب، اونون اوزونه باخمیشدی، ایسته‌میشدی باخیشیلا اونو باشا سالسین کی:
ـ آی آغ‌گؤز آرواد! آتاما آغلامایيم کیمه آغلاییم؟ اؤزومه آغلامایيم کیمه آغلاییم؟ گلدیییم گوندن، گونومو قارا ائدیبسن، آللاه سنی بو آجی دیلینی کسسین! من کی سیزدن راضی دگیلم، آللاه‌دا سیزدن راضی اولماسین! کئشگه گلین گلن گون قیچیم سینایدی، کئشگه آللاه منی اؤلدوره‌یدی... سونرا اورگینده آتاسینا آجیقلانمیشدی «آی آتا! دؤرد، بئش آیدان سونرا دونیایا گلن بیر اوشاغا فیکیرلشمیشدی...
جئیران دوغدوغو گونون، گئجه‌سی، او ائوده ائله بیل یاس ایدی، قایناناقاب ـ قاجاغی هئچ زاد یئره اویان ـ بویانا چالیب سسلندیریردی، عسکر، قاش ـ قاباقلی اوتوروب دیل ـ دوداغینی گمیره ـ گمیره پاپروز توستوله‌دیردی. بیر، ایکی دفعه اورگیندن کئچدی «دوروب گئدیم اوشاقلارلا قورولوم» آمما سونرا یادینا دوشدو، یولداشلاری هامیلیقلا، کنده تویا

گئدیبلر، اونا دا کنده گئتمه‌یی تکلیف ائتدیلر عسکر ایسه آروادینی بهانه گتیریب، گئتمه‌دی.

عسکر بیلیردی کی بوش یئره آروادی بهانه گتیریب.

اونون اورَیی جئیرانا یانماییردی. جئیرانین اؤلدو ـ قالدیسی اونون اوچون بیر ایدی. آرتیق، اونون فیکری نئچه گون گؤز قویدوغو بیر ائوین دووارینداں آشماق ایدی. آمما بختی‌نین گتیرمه‌مه‌سی ایدی کی او گئجه، او ائو ایشیقلانمیش، و دئییب ـ گولمه سسی کوچه‌یه گلیردی... و عسکر کور ـ پئشمان ائوه قاییدیب، مطبخده مانقال باشیندا سؤیکه‌ییب، دیزلرینی قوجاقلامیشدی و بورولوب یوخاریا گئدن توستو ایزینده آیری بیر ائو ایزله‌ییردی.

جئیرانین حالی گونو ـ گوندن او ائوده قاریشدی، قایناناین دانلاغی آلتیندا قالمیشدی کی «نییه قیز دوغوبدور». دئمک اولارکی، عسکر ده اونو وئلله‌میشدی، ائوه چوخ آز گلیردی. گلنده ده آیاق اوستو، آناسینا باش ووروب، اووجونا بیر، ایکی کاغیذ پول باسیب، جئیرانی و قیزی نرگیزی گؤرمه‌میش گئدیردی.

نرگیزین آدینی دا جئیران اؤزو قویدو، بیر گون سلمه خالا جئیرانین یانیندا اولاندا، دئمیشدی:

ـ قیزیم! ایندی کی بونلارین بو اوشاغا یازیقلاری گلمه‌ییر، سنین یازیغین گلسین، قیز اوشاغی اولاندا نه اولار، آللاه بنده‌سی‌دیر، اؤزون گئت، سیجیللی آل! آدینی‌دا نه قویورسان قوی! آللاه مبارک ائله‌سین... ایندییه باخما، بالا بال کیمی‌دیر، نئچه واختدان سونرا بو اوشاغین‌دا محبّتی عسکرین اورگینه دوشر، اونون دا باشی داشا دگیب قاییدار اؤز زندگانلیغینا.

آمما او گوندن ایکی، اوچ ایل کئچسه ده، نرگیزین محبّتی عسکرین اورگینده یئر آلمادی، عسکرین باشی داشا دگمه‌ده اؤز زندگانلیغینا قاییتمادی، جئیرانین قارا گونلری بیر ـ بیر گلیب آشدیلار عؤمور دووارینداں،

و، او، آغیر کئچیرتدییی گونلرین قوندوندا نرگیزینی قوجاغینا باسیب سلمه خالانین بایاتیلاریندان اوخودو:

فلکین قهری منه

هئچ گلمز رحمی منه

عالمه شربت وئردی

ایچیرتدی زهری منه

نرگیز یاواش ـ یاواش دیل آچیب، آیاق توتسا دا جئیرانین جوان واختیندا ساچینا دن دوشمه باشلادی، چوخ گئجه ـ گوندوزلر اوتوروب اؤزو ایله فیکیرلشمیشدی کی: «نه‌دن اؤزونو اسیر ائله‌ییب، کیمه گؤره اوتوروب بو ائوده، اورگینین یاغینی اریدیر»، سلمه خالایا دئدییی سؤزلری یادینا سالمیشدی «نییه تکجه منم اریندن بوشانان؟ سن‌ده اوزومه قاپی آچماسان، گئده‌رم ائولرده سنین کیمی ایشله‌رم، اوشاغیمی بؤیوده‌رم.

آناسی دئمیشدی: «آی قیزیم! جوانسان، آغیزلاری باغلاماق اولماز! هرنه اولسا، بورا ار قاپی‌سی‌دیر» و جئیران آغلار ـ آغلار دئمیشدی: «آی آنا، آللاه باغلاسین بئلنچی ار قاپی‌سینی، آللاه کسسین بو ائوده یئدیییم چؤره‌یی، داها جانا گلمیشم، کبینیم حلال، جانیم آزاد...

سلمه خالا نرگیزی قوجاقلاییب، بو اوشاق نئجه اولاجاق! ـ دئیه اونون اوز ـ گؤزوندن اؤپموشدو.

ـ اوشاق منیم‌دیر! زیندانلاردا یاتانا اوشاق چاتماز ـ دئیه جئیران هؤنکورموشدو.

سلمه خالا مطبخده ایدی، ایش گؤره ـ گؤره کئچمیش گونلره، اوزاقلارا فیکیرلشیردی، اری‌نین ساغلیغینا فیکیرلشیردی، کئچیرتدییی او صفالی گونلری دوشونوردو کی،کاسیبلیقلا بئله دوزگون عؤمور سوروردولر، حسن آغانین گولمه‌گینی گؤروردو، پرت اولدوغونو گؤروردو، آرتیق، هئچ

بیلمه‌دی سودا بیشیردییی یئر آلمالارین قابیغینی نه واخت و نه ساياق سویوب. اوندا اؤزونه گلدی کی، جئیران، آنا ـ دئیه ایچه‌ری گیردی.
سلمه خالا اودلو اورگینده اوخودوغو بایاتینی یاریمچیق قویوب، تئزجه گؤزلرینی سیلدی، بیچاق ایله سوغانی الینه آلدی کی گویا، سوغان آجی‌سیندان گؤزلری یاشاریب، جئیران آناسینا باخاراق، آجی گولوشلو اونا یاخینلاشیب، من سویارام ـ دئیه بیچاغی آلیب سوغانی سویماغا باشلادی، اورگینده بو بایاتی گزیردی:

بولبولم، باغ گزه‌رم
مجنونام، داغ گزه‌رم
یوز یئردن یارالانسام
اؤلمه‌رم ساغ گزه‌رم

باقر رستادلی

۱۳۲۵ ـ جی ایلده قاراداغ ماحالی‌نین اهر شهرینده دونیایا گؤز آچمیشدیر. ابتدایی و اورتا مکتبی دوغما دیاریندا باشا آپارمیشدیر. ۱۳۴۵ـ جی ایلده طبیعی دیپلم آلمیشدیر.

اونون یازیلاری‌نین الهام قایناغی ائل ـ اوبا و آنا وطن اولموشدور. اونون یازیلاری آذربایجانین مختلف درگی و قزئته‌لرینده نشر اولموشدور. «آلتون خیال قوشو» آدلی کیتابی ۱۳۷۹ ـ جو ایلده نشر ائدیلمیشدیر. بو کیتابا داخیل اولونموش ۱۴ حئکایه، آذربایجان بایاتیلاری و شیفاهی ادبیاتیندان قیدالاناراق یازیلمیشدیر. آشاغیدا گلن حئکایه همین کیتابدان آلینمیشدیر.

سو نوبه‌سی

سویو گؤله ووراندا نئچه ساعاتدان بیر اورا باش چکمک لازیم ایدی کی، باشقاسی گلیب گیزلینجه گؤلو بوشالدیب، سویو ایله اؤز باغچا ـ باغین سووارماسین.

او گئجه سویو گؤله وورماق بیزیم نوبه‌میز ایدی. فانارین ایشیغی قارانلیغی بئله دیسکیندیرمیردی. گؤز گؤزو گؤرموردو، آی دا کی، ال‌چاتماز یئره قوناق گئدیب، گئجیکمیشدی.

حاجی میر جاببار باغی‌نین آردینداکی، قبریستانلیغی کئچمه‌سه‌یدین سو گؤلونه یئتیشمزدین. لاپ اوشاقلیقدان قبریستانلیق سؤزو دوشنده جانیم گیزیلدردی، اوشوتمه‌یه دوشوب زاغ ـ زاغ اَسَردیم. یازیق رحمتلیک آنام (و ان یکاد) دعاسی یازدیریب آرخالیغیمین چیگین آستارینا تیکمیشدی کی، قورخو خسته‌لیگی جانیمدان چیخسین وگله‌جکده قورخماز بیر ایگید اولوم.

باجیم اکبر ایله منه یئر سالیب «سیز یاتین من گؤله باش چکیب گلیرم» دئدی.

بؤیوک آدام‌لارکیمی سینه گریب، شیشه ـ شیشه دئدیم:

«من اولان یئرده خانیم خایلاغینا بو قارانلیق گئجه‌ده قبریستانلیقدان کئچیب، سو گؤلونه باش چکمک یاراماز»

فاناری گؤتوروب اکبر ایله گؤله یوللاندیم. ال آغاجین یئره دؤیه ـ دؤیه گئدیردیک. هله قبریستانلیغا یئتیشمه‌میش اکبر بیردن پیچیلتی ایله دئدی:

«آغا دایی، ائله بیل ایکی نفر بیزی ایزله‌ییر»

ساغ ـ سولا گؤز دولاندیریب، گئجه‌نین زیل قارانلیغیندا بیر قارالتی گؤره بیلمه‌دیم. اکبره اورَک وئریب دئدیم:

«چوخ قارانلیقدیر. هیچ بیر شئی نظره گلمیر. سن ایسه خوفلانما آللاه بیزیمله‌دیر.»

دوزونو دئییم، اکبردن چوخ من اؤزوم خوفلانمیشدیم. رحمتلیک ماحمید معلّمی قارا و سویوق تورپاغا تاپشیریب قاییداندان بری نئچه هفته گؤزومه یوخو گئتمه‌میشدی. گؤزلریمی یوموب، کیرپیک ـ کیرپیگین اوستونه قویماق همن منی قارا باسیردی. سوزگون بیر سس ائشیدرکن گومان ائدیردیم کی، اؤلولر خورتلانیب منه دوغرو گلیرلر. یاخود کافتارلار قبیرلری دئشیب، جمدک‌لری چیخاردیب، یووالارینا ساری سورویورلر.

بو یئرسیز خیال‌لار ائله یازیق ماحمید معلّمین گویا شاختایا دوشوب اؤلمه-گیندن سونرا مدرسه‌ده سؤز آپاریب ـ سؤزگتیرن شاگردلرین واسطه‌سیله منیم و آیری اوزو یولا اوشاق‌لارین ذهنینده معیّن تصوّرلر یاراتمیشدی. بونا باخمایاراق بوتون گوجوموزو آیاق‌لاریمیزا ییغیب، جسارتیمیزی آرتیریر و قورخاـ قورخا اولسادا ایره‌لی‌له‌ییردیک! قولاق‌لاریمیز ایتی‌لشمیشدی. گئجه قوشلاری‌نین قانادلاری‌نین سسینی بئله ائشیدیردیک. قبریستانلیغین باتمیش قبیرلری اوزه‌رینده بانلایان بایقوش‌لارین سسی دهشت یارادیردی. باشقا چیخیش یولو یوخودو، سینه گریب سؤز وئرمیشدیک.

تمامیله آلدانیش حسّینه قاپیلساقدا آستاجا آددیم‌لارلا گؤله دوغرو ایره‌لی‌له-ییردیک.

قضادان، گؤلون یاخینلیغیندا آیاغیم کسیلمیش بیر سؤیود آغاجی‌نین کؤتویونه ایلیشدی. قیچلاریم بودوره‌ییب، اوزوم اوسته یئره دَیدیم. او آندان یادیمدا قالان تکجه اکبرین سورغوسودور:

«آغا دایی، نه اولدو؟»

ائرته‌سی گون اؤزومه گلدیکده گوزگویه باخیب سیر ـ صیفتی‌مین یارالاندیغینی گؤردوم. باجیم دئییردی: «شانسین گتیریب، اکبر تئز اؤزونو یئتیریب ماجرانی خبر وئردی. یوخسا قان سنی آپاراجاقدی»

گئتدیکجه حالیم دوزه‌لیر و یارالاریم ساغالیردی، گونلرین بیر گونو باجیم دئدی:

«اوغلان سنه‌نه گلمیشدی، بیلمیردین آداملار اؤلندن سونرا داها دیریلیب بو دونیایا گلمزلر؟ مه‌یر سنیله رحمتلیک آنام همیشه دئمزدینیز «آتالار سؤزو عقلین گؤزو"؟» ـ دئیه آجیقلی جاواب وئردیم.

سوروشدو: «نه اولسون کی؟»

دئدیم: خاطیریمه گلن بیر کیمسه یا هر کیم رحمتلیک آنامین سؤزونو قایتارسایدی، آنام اونا دئیه‌ردی: «اؤلو دوروب مرده‌شور یویور!» گوله ـ گوله دئدی.

«بو ائل مثلی‌دیر. ایچه دوغرو خاص مضمون داشیـییر. بو مثل‌له دئمک ایسته‌ییردی کی، بؤیوکلرین یئرسیز جاوابین قایتارماق یاخشی دئییل» آللاهدان گیزلین دئییل سیزلردن نه گیزلین! اوتاندیغیمدان شام کیمی آریدیم. منه ائله گلیردی کی، او ایل محصولوموز اولمایاجاق. آما کدو، خیار، قووون، قارپیز تاخیل‌لاری بؤیودوکجه دادی آغزیمی سولاندیریردی.

ج. میاندابلی

اصل آدی جاواد و سوی آدی دربندی‌دیر. قوشا چایلی دیر. تحصیلاتینی بیتیردیکدن سونرا تهراندا قضاوت مسندینه اوتورموشدو. همین ایشده ده سونرالار امکلی اولموشدور. یازیلاری کوتله دیلی و ائل سؤزلری ایله بزه‌کلی‌دیر. ۱۳۵۶ ـ ۱۳۵۹ جو ایللر آراسیندا یازدیغی حئکایه و خاطره‌لرینی «کئچن خاطیره‌لر» عنوانلی بیر کیتابدا ۱۳۸۱ ـ جی ایلده نشر ائتمیشدیر. ج. میاندابلی دان بوندان اؤنجه «آشیق واله و زرنگار» محبّت داستانی چاپ اولموشدور. [1]

[1] ـ کئچن خاطیره‌لر ـ اؤن سؤز یئرینه گلن «شیرین دیر سؤزو...» عنوانلی یازی.

اؤلو دوروب میرده شیری[1] یویور

دئموکراتلیقدان سونرایدی بیر گون یاز گونلرینین آخشامیندا یولداشیم گیلده درسه باخیب ائوه گلمگه ویداعلاشدیم یولداشیم منی گتیریب کوچه-نین آغزیندان یولا سالیردی کی دالدان بیر کره نی کیمی یوغون سَسله امر وئردی:

«دی دورون کی!» چؤنوب گؤردوک بیر آژان بیزه «ایست» وئریر، بونون بئله سسلنمه‌سینه ده سبب بو ایدی کی، دؤرد آی دموکراتلیقدان قاچیب تهرانا گئتمیشدی. دیلی بوسبوتون دَییشیلمیشدی، تورکونو فارسی لهجه‌سیله دانیشیردی. اونا گؤره ده کلمه‌لرین آخیرینا «کی» قویاردی بلکه فارسجایا اوخشاسین.

بیز دوردوق. قاباغا گلیب دئدی:

ـ اوغلان جلسه‌دن گلیرسینیز؟

ـ یوخ نایب، نه جلسه‌سی؟

او زاماندا «جلسه» بیر اتهام دامغاسی ایدی، خلقه یاپیشدیرماق ایسته‌ییردیلر، هر کسه بئله برچسب وورسایدیلار اونون قورتولوشو آللاها قالاردی. جلسه خطرناک ایدی. بیز معصوم بیر لحن ایله دئدیک:

ـ واللاه بیز محصّل ایک. درسه باخیردیق.

آتدان ـ آتدان یوخاری بیزه باخیب دئدی:

عقلیم کسمیر، ائله بیل جلسه‌دن گلیرسینیز، الینیزده ده کیتاب وار.!

ـ واللاه، باللاه، سیمه واللاه، جلسه زاد یوخدور. بو کیتابلار فارسی کیتابی‌دیر.

---

[1] ـ مرده شور

بختیمیزدن یانینداکی آژان بیزی تانیدی، سوروشدو:
ـ بیلمیرسینیز حکومت نظامی‌دیر؟
ـ بیلیریک آنجاق ساعات دوققوزا بیر ربع قالیر. آغا!
خلاصه بیزی قیسقانجا قویوب نظمیه‌یه آپارماق ایسته‌دی. نعمت پاسبان قاباقدا بیز دالدا گلیردیک. نعمت سوروندورووردو کی ساعات دوققوز اولسون بیزی آپارماغا الده باهاناسی اولسون. چونکو حکومت نظامی ساعات ۹ دان سونرا باشلاییردی.
یاری یولدا، یولداشی بیزه یاناشیب آستاجا دئدی:
ـ رئیسه اون تومن یئتیرین بوشلاسین.. یوخسا گئجه‌نی نظمیّه‌ده قالماغیز حتمی‌دیر.
سؤزون دوزو منیم پولوم یوخ ایدی، لاکین یولداشیمی بیلمیردیم.
یولداشیم منه باخیب دئدی: تکجه بیرجه تومن اسکناسیم وار.
خلاصه چوخ یالواردیق، اصرار ائله‌دیک. بیر تومنه راضیلاشدی. دوستوم سئوینجک الین آتدی قولتوق جیبیندن کیفین چیخارتسین کی، شانسیزلیقدان تله‌سیک اولدوغو اوچون، کیفی یئره دوشدو. ایکی دنه بیر تومن‌لیک اسکناس کیفدن یئره دوشدو!
طبیعی کی نعمت پاسبان بونو گؤردو. دوستوم اوتاندیغیندان قیزاردی دئدی:
ـ بورا باخ من دئییردیم بس بیر تومنیم وار.. ها..؟!
بوردا ایدی کی نعمت آغزین آچیب، گؤزونو یومدو. باشلادی بیزی دانلاماغا:
ـ دوغروداندا هئچ اوتانیب قاماشمیرسیز؟ آدام دا یالان دانیشار؟ حلال ایشی حرام ائدر، آخی آللاه قویسا سیز درس اوخویورسوز، سیزدن آدام چیخماز! بیر ساعاتدیر دئییرسیز بیر تومن دن آرتیق یوخومدور. مملکتین گله‌جه‌یینی گؤر کیمه تاپیشیراجاقلار!
نه باشینیزی آغریدیم. بیزی یودو ـ آریتدی. دئییردی: آدام بونلاردان ناامید اولور، بو یالان دئمک‌لر..

هر حال ایکی تومنی گؤتوروب بیزی بوراخدی. آما گئده ـ گئده یئنه ده دئییینیردی:

ـ گئدین بیر ده یالان سؤیله‌مه‌یین، یالانچی آللاهین دوشمانی‌دیر..

... رحمتلی آتامین سؤزو یادیما دوشدو کی همیشه دئیه‌ردی:

«اؤلو دوروب میرده‌شیری یویور!».

یوسف بهمون

«دالغین» تخلص ائده‌ن شاعیر و یازیچی یوسف بهنمون ۱۳۳۱ ـ جی ایلده اورمودا آنادان اولموشدور. ایلک و اورتا تحصیلاتینی اورمودا بیتیردیکدن سونرا ۱۳۵۱ ـ جی ایلده تهرانین حقوق فاکولته‌سینه داخیل اولموشدور. تحصیلاتینی باشا آپاردیقدان سونرا قاضی اولاراق ایشه باشلامیشدیر..[۱]

اونون قلمه آلدیغی شعر و نثر اثرلری آذربایجانین مختلف درگی و قزئته‌لرینده باسیلمیش و هوسکارلارینین الینه چاتمیشدیر. اونون بیر چوخ نثر یازیلاری اورمو شهرینده نشر اولان نوید آذربایجان هفته‌لییینده باسیلمیشدیر.

یوسف بهنمون دان بو گونه قده‌ر بیر نئچه شعر و حئکایه توپلوسو نشر اولموشدور. چاپ اولموش اثرلردن: دولاما یوللار(شعر توپلوسو)، بوغولموش خولیالار (حئکایه توپلوسو)، یاشیل دؤزوم (حئکایه توپلوسو)، کوللر کولک اته‌ییمیزده (حئکایه توپلوسو) و س آد آپارماق اولار.

---

[۱] ـ آرتیق معلومات اوچون باخ :اوچ آیلیق یاپراق درگیسی – نمره ۵۰ – قیش ۱۳۸۹

غم کؤلگه‌سی

بوتؤو لامپالاری سؤندورموشدولر، یالنیز، قالدیرمادا، سیرا ـ سیرا دایانمیش، لامپا آغاجلاری‌نین، یورغون و سوزالمیش ایشیق یامسیلامالاری، آتوشکه آرخاسیندا، ایچرینی ایشیقلاندیرمیشدی. آنجاق، آیاق اؤنون آراییب احتیاطلا یورومک اولاردی.بو ایشیق‌سیزلیغین سیخینتی بویاسینا، سکوتون داریخمالی یوگورتوسو، او، گوز فصلینده، آغیر گئجه‌نی دؤزومسوز ائتمیشدی، هردن بیر آمبولانسین چرخ‌لرینین، خیشیلتی‌سی، سکوتون یارالی باغیرینا بیر داش آتیردی و هردن بیر ایسه بیر خسته‌نین دردلی هایقیرماسی، سکوت هئیوه‌ره‌سین ایکی بؤلوردو. اوغلان سکوتلا قول بویون، بیر گون باشا ـ باش درد یوکو اورَگینده، اویقو درین‌لییینده جوموشدو. او دا منیم اوغلوملا یاشید ایدی. گاه نارین اینیلتی‌لری، اورک یاندیریجی اولاراق، اوتاغین هنده‌ورینده داغیلیردی. او گاهدان درد الیندن باشی آییرت اولوب باخیشلارین هوروت ـ هوروت منه تیکیردی. آمما گؤزلرینده، هله اسکی دردلرین کؤلگه‌سی سیلینمه‌میشدی، او قدر کی دردلرین ایزلییی، سولغون یاناقلاریندا انسانا آنلادیردی کی اونون یالنیز گؤوده‌سینده درد یوخ، بلکه روحو دا اینجیکلی و یورغون‌دور. او یئنه بیر باخیشدا منه سای سالدی، باخیشلاریمیز بیر بیریله توققوشدو، آنجاق بیر آجی گولوش دوداقلاری‌نین قئیی‌سینا یورودو. من ده بیر نارین گولدوم، هله گولوشون تومورجوغو گول آچمامیشدی، او ادیالی باشینا چکدی. سانکی اوتاندی. یاشی‌نین گنج‌لییینه باخمایاراق بوتؤو داورانیشی و حرکت‌لری سوچسوز بیر اوشاغا اوخشاییردی، اونون سانکی هئچ بیر کیمی یوخ ایدی. یالنیز له‌له اونو قورویوردو، آمّا گئجه اولموش چوخ چتین‌لیک‌له باش چکیردیلر. اونا یاخینلاشیب سوردوم:

ـ اوغلوم... سنه ساغلاملیق دیله‌ییرم آنجاق اوتانما، الیمدن نه گلیرسه اسیرگه‌مرم.
ـ ساغ اول آتا، مینّتدارام...
او منی آتا سسله‌یرکن، اورَییمده بیر سونسوز ایستک دوغرولدو، بلکه ده اونون منه قانی قاینامیشدی.
ـ اوغلوم... سن ده منیم بیر اوغلوم... آنجاق... نه سؤزون اولورسا قوللوغوندا وارام.
ـ چوخ ساغ اولون آتا...
ـ بیلمیرم یئنه سورغویا حاقلییام یوخسا؟!...
ـ بویورون...
ـ نه‌دن بو خسته‌خانایا گلیب‌سیز؟؟
ـ بؤیرک‌لریمه زده دوشوب... حکیم تکلیف ائدیب بوردا اون گونه یاخین یاتیم... قان و باشقا سیناقلار اولونسون، سونرا جراحلیق اولوناجاق.
ـ باغیشلاییین... ایکی اوچ گوندن آرتیق‌دیر، سیزی‌له اوغلوم اوتاقداش‌سیز اما سیزی بیر کیم یوخلامایییر... کیمینیز وارسا من آراییب یا خبر وئریم اما اورَیینیزه گلمه‌سین، من سیزه بیر یاردیمچی‌یام، یالنیز...
ـ سیزین بو ایستگینیزی هئچ زامان اونودمارام... اما ائله‌کی دینله‌ییب‌سیز دوغروسو منیم بیر کیمیم یوخ... دئیه گؤزلری دولدو.
ـ باغیشلاییین، سیزین دویغولارینیزی اینجیتمک ایسته‌میردیم.
ـ یوخ... یوخ... منی ایش یئیه‌سی بورایا گتیریب. اون گوندن آرتیق ایدی دؤزومسوز، آغیر دردلر آمانیمی کسیردی. سانکی قارنیمی ایکی بؤلوردولر، یوخسوللوق زوروندایدیم... اما ایش یئیه‌سی منی دینله‌ییب دردیمی آنیب، یاردیم اولدو.
ـ آتا... آنا... باشقا قوهوم قارداش... کیمسه وار می؟
او بیر درین باخیشلا سوسدو، دئیه‌سن، اونون دردلرینه آرتیرمیشدیم.

ـ یوخ... هئچ بیر کیمیم یوخ... آما سیزین منه اوغول دئمه‌نیز، آجی آنیلاریمی، یئنی‌دن دیرچلتدی و اورَییمده سیزین اوچون دوغرو بیر محبّت و زنگین بیر سئوگی‌لیک یاراتدی.

ـ ساغ اولون... اوغلوم.

او یئنه ادیالی باشیندان یوخاری چکیب، هؤنکورتو ایله آغلاماق سسی قولاقلاریما دَیدی. اونا ساری گئتدیم و الیمی آلنینا قویوب دئدیم:

ـ اوغلوم... اوغلوم... آغلاما... سن دردلی اینسانا اوخشاییرسان اما من ایسته‌میردیم، اسکی دردلرینی دیککلدیم. منجه ایندی کی سؤز بورا چاتدی، اورَیی‌نین بوخچاسینی آچ و آغزینین دویونون بوشالت بلکه دردلر یوکون یونگول‌لشسین...

ـ نه گرک می‌دیر؟

ـ یوخ... یوخ... سیزی اورکدن دینله‌ییرم.

ـ منیم آلنی یازیم... بلکه‌ده سیزی اینجیده‌جک.

ـ یوخ... گئجه‌دیر... گوز فصلی‌نین، اوزون گئجه‌سی... لامپالار سؤنوب سکوت هر یئره ال اوزادیب، یالنیز بو پیچیلتی‌لار و دردلشمه‌لر گئجه اوزونلوغونا سون قویاجاق...

اییرمی دؤرد ایل بوندان اؤنجه... نه او گونلر یادیما گلیر، نه‌ده آیلاری دویورام و نه ایسه آجی ایللر ناسیل اؤتوشوب... او فیرتانالی... دردلی و قارانلیق گونلر.

آتاملا آنام ایکی کؤرپه یئیه‌سی، آنام ایسه منه بویلو ایدی... اویغون‌سوز و فیکیرسیز بیر قوندارما ایستکله ائوله‌نیب ایکی کؤرپه دونیایا گتیریب، اما هله اورتالاریندا اویومسوزلوق، بیر اوجا داغ کیمی اونلاری اورکدن آیری ساخلاییب یاشاییشلارینا آغیر بیر آجیلیق سالمیشدی و ایکی کؤرپه، ناسیل دونیایا گلیب و نه جور فیرتانالی و قیزغین گونلرده، بو اویومسوزلوغا بویا باشا چاتیب باشقا بیر دوروم، اما من آنامین بویوندا، کئشگه، بو سولغون و قارانلیق

دونیایا آیاق قویمایایدیم... آنجاق، تارتیشمالار، دؤیوشلر فیرتانالار، اویومسوزلوقلار تارلاسیندا، آیریلیق و بوشانما تاخیلی سون سونوج ایدی، آیریلدیلار... آتام ایکی کؤرپه‌نی، ساخلادی. من آزجا قالیردی، بو دردلی دونیایا یولچو اولوم... و هابئله، هله ایییرمی گون آرتیق ایلک آغلاییشدان اؤتوشمه‌میشدی، آنام، ابدلیک منی بوراخیب و اؤز حیات یولونا آیاق قویدو کی بو گونه قدر نه اونو تانییب نه بولموشام و آتام بؤیله بیر دورومدا، ایکی اوشاق الی اوسته، منی، کؤرپه ساوا اولونجاق اؤز حالیما بوراخیب، اودا رحم‌سیزجه، اؤز یاشاییشی‌نین یولونا گئدیر و من... او گونلر... کؤرپه... دیلسیز، آغیزسیز، و سوچسوز بیر انسانی، او قدر یالنیز و یالقیز آغلاییرام کی قونشوموز، ار و قادین، منی خسته‌خانایا آپاریرلار... و ناسیل؟؟... هله ایندی‌ده منه آیدین اولماییب کی اونلارین ناسیل کؤرپه‌سی اولموشام منه اؤز آدلارینا سیجیل آلیرلار... و ایییرمی اوچ ایل، سونسوز بیر محبت‌له، بوتؤو وارلیقلاری‌لا، منی سولغون گونلریمدن قورتاریب سئوگی‌له، بارلی بوداقلی بیر آغاجا دؤنده‌ریرلر... نه گونلر!!! بوتؤو آجیلیقلاریما دؤزورلر... خسته‌لییمه، آرتیق سیز، اللریندن نه گلیرسه محبّت، عشق، انسانلیق و آتا آنالیق حؤرمتین اسیرگه‌مه‌ییرلر و ایییرمی اوچ ایل، حیات پایلارین، گئجه گوندوز منه باغیشلاییرلار... کی کئچمیش ایل... و او آجی و نیفرت تؤره‌دن ایل... نئجه دئییرلر کی سؤز واختینا چکر... او چایان آیی‌نین سون گونلری‌نین، بیر سوسغون و بوزارمیش آخشامیندا قاپی دؤیولدو. من قاپی‌یا گئتدیم:

ـ کیم او...؟

ـ آچ منم.

ـ سیز کیم... او منیم گؤزلریمه باخدی. گیزلی بیر دویغو سینیرلاریمدا یورودو سانکی اونو ایل‌لر بویو تانیردیم.

ـ آتایان سؤیله دیشاریا گلسین.

آنجاق آتام او کیشی ایله، بیر ساعاتدان آرتیق قونوشوب، دانیشیب و سون زامان، قیزغین‌سل دئییشدیلر.

ـ الیندن نه گلیرسه بئش بوشقابا چک... آتامین سؤز آغزیندا او کیشی اوزاقلاشدی.

ـ آتا... کیم او...

آتام چوخ نیسگیل‌له منیم اوزومو اؤپوب دئدی:

ـ اوغلوم... او مندن یالاندان بورجون ایسته‌ییردی. من اونا دئمیشم دؤنه ـ دؤنه قاپیما گلمه‌سین. منیم سنه بورجوم یوخ... آنجاق حاققینی قویدوم اووجونا.

اما آتامین، اوزونون بویاسی ساپ ـ ساری ایدی، آیاقلاری تیتره‌ییردی، منجه بورج... بو قدر بیر کیشینی دَییشدیرمز ایدی. او گون بو دوروم اؤرتولو اؤتوشدو و او گوندن هله اییرمی گون کئچمه‌میشدی عدلیه‌دن بیر کاغیذ الیمه چاتدی...

ـ آتا بو نه کاغیذدیر؟

ـ اوغلوم اوندان اؤنجه‌کی سن بیردن بیره و باشلانقیج‌سیز، اویارسیز خبری ائشیدیب، کؤوره‌لرسن، یئری وار، اویغون گؤرورەم، بیر سیرا اورتاق یاشاییشیمیزدا، گئرچک‌لری سنه آچیقلاییب آیدینلاشدیردیم.

ـ آتا نه اولوب!!! و او گؤزلرینده یاش، اوریینده اؤزلم آلین یازیمی اوخودو... و نه اولورسا، آنلادیم... گؤوده‌مده توکلریم بیز ـ بیز اولدو... قارنیما گیزلی بیر سانجی دولدو، دونیام دَییشیلدی... آغزیم قوروردو.

ـ آتا... اینان آند ایچیرم سنین و آنامین اوریینده اوکئانلاردان آرتیق آخان ایستک و محبت‌لره، سیزی مندن هئچ کیم آییرا بیلمز و ایکیمیز آغلاشدیق...

او کاغیذدان آناما دا گلمیش ایدی... آنام ایشی سئچمه‌ده هئچ بیر آغلامادی آما دئیه‌سن بیر داش کیمی قورودو و سونرا بیر سیزیلتی‌له آه چکدی اونون

آهی سانکی بیر زَهَرلی تیکان ایدی کی آخدیقجا، اورَییمین یارالی باشینا تیکیلیردی و کؤکسوم شریم ـ شریم یارالانیردی. نئجه اولا بیله‌ر بؤیله دوروم؟؟

آما یوخ انسانلار آراسی، یالنیز عشق، سئوگیلیک، عاطفه هر نه‌دن اوستوندور، بلکه قان اورتاقلیغیندان دا... هله او اؤیره‌تچی‌میزین دَیرلی سؤزو قولاقلاریمدا جینگیلده‌ییر... انسانلاری دوغروسو عشق یاشادیر و انسانلار عشق ایله انسان آدینا یاشاییر... بیرده دئدیم:

ـ آتا آنا... سیز منیم وارلیغیم‌سیز... سیزی عشق ایله سئویرم، بیر وورغون کیمی، سیزین ایستک، محبت، انسانلیغیزی تاپینمیرام... منجه عشق، عاطفه حیات ترازی‌سی‌نین آغیر تایی‌دی.

ـ اوغلوم بیزجه بؤیله‌دیر... اما یاسالار... بو روحسوز و دویغوسوز یاسالار...

آنجاق... ایکی ایل... محکمه... عدلیه... و آجیلیقلار... درد چکمه‌لر...

دؤزومسوزلر... منی او ایکی ملک‌دن آییردیلار... اما اورَییمی آییرا بیلمه‌دیلر... آتام او ائشسیز اینسان، آنام او محبت دنیزی... هیهات و بو قدر آیریلیق گوجوندن، آنامین یاشاییشی آلتی آی چکمه‌دن دیغلاییب و بیر گئجه یاتیب داها آییلمادی و ابدیّته قووشدو... آنام بؤیله آجی گونلردن و خینوولار آغیرلیغیندان کؤوره‌لیب بوتؤو یوردون یوواسین بوراخیب باشقا بؤلگه‌یه قارداشلاری یانینا گئتدی. من یالنیز، یالقیز دردلی... یئددی آیدان آرتیق، بو کیشی‌له یاشامدا، او مندن پول و ایشله‌مک ایسته‌دی. بیر حالدا کی من، روح خسته‌لییینه دوشموشدوم و هردن بیر بؤیرک‌لریم آغیریردی. اونا بویون آیمه‌دیم اما او منی ائویمدن ائشیگه اؤتوردو...

اونا یالواردیم. دئدیم بیر کیمیم یوخ... روحوم یورغون، گؤوده‌م دردلی، اما او هئچ زامان دینله‌مه‌دی... آنجاق... اجبار زوروندا قارینی دویورماق اوچون کاباباچی توکانیندا ایشله‌دیم... و گئجه‌لری ائله همان توکاندا یاتدیم اما دئیه‌سن زامان منله اویغون و یولداش اولمادی. بؤیرک‌لریمین آغریسی منی

ایشدن سالدی. او گون کی ایش یئیه‌م... او داها دانیشا بیلمه‌دی... گؤز یاشلاری نه قدر نیسگیللی... نه قدر هؤنکورتولری آغیر... اللریندن یاپیشدیم گؤز یاشلارین سیلیب دئدیم:

ـ من سنه یاردیم، الیمدن نه گلیرسه اسیرگمه‌یه‌جه‌یم...

او آغلایاراق پیچیلدادی:

ـ اینانیرام... نییه کی انسانلار آراسی، عشق، عاطفه‌یه اینانمیشام اما قان قوهوملوغونا یوخ... نییه‌کی او کیشی و قادین ایییرمی اوچ ایل منی سئودالی اتک‌لرینده قورویوب بئجردیلر و بو کیشی منی ساوا کؤرپه ایکن رحمسیزجه اونودوب و قوجامان چاغی منی اؤزو اوچون دایاق و یاردیم اوزره سئودی و او زامان کی یالنیز قالدیم آتا ائولادلیق ایلگی‌سین یالنیز و یالنیز دونیا مالی اؤلچو ائتدی... ایندی دوغرو دوشوندوم کی عاطفه، عشق قان قوهوملوغوندان دَیَرلی و اؤنملی‌دیر.

اونو بیرده قوجاقلاییب بیر ائولاد کیمی اؤپدوم... گؤزلرینده یاش، یاناقلاریندا غم کؤلگه‌سی اما دوداقلاریندا گولوش تومورجوغو آچمیشدی.

ناصر منظوری

ناصر منظوری گونئی آذربایجانین تانینمیش و باجاریقلی حئکایه و رومان یازارلاریندان بیریسیدیر. او ۱۳۳۲ ـ جی ایلده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. منظوری حئکایه ادبیاتی ساحه‌ده چالیشدیغی حالدا، باجاریقلی بیر دیلچی و لوغت‌شناس کیمی ده چالیشان ادیب‌لردن بیریدیر. یازیلاری مختلف درگی (اؤزنک اولاراق: یول درگیسی) و نشریه‌لرده باسیلمیشدیر. چاپ اولونموش کیتابلاریندان:

۱ ـ قارا چوخا (نووئل)

۲ ـ سون ناغیل، سون افسانه (نووئل)

۳ ـ آواوا (رومان)

۴ ـ نظام چهار بعدی زبان

و س آد آپارماق اولار. منظوری‌نین نووئل و رومان اثرلرینده یازی اوسلوبو تام باشقا بیر فورمادا یارانیر. اونون اثرلرینده تئز گؤزه چارپان اؤزه‌للیک‌لردن بیری، آذربایجان فولکلورونون گئنیش یئر آلدیغی و فولکلور عنصورلریندن اثرلرینده فایدالاندیغی-دیر. عینی حالدا آذربایجانین اسکی‌دن قالان عنعنه و دب‌لری خصوصیله میتیکال (اسطوره‌ای) خاراکتئر و عنصرلر اونون یازیلاریندا بؤیوک رول اوینایییر. اؤرنک اولاراق، آواوا رومانی‌نیندا، اساس و انگین حضورو اولان عنصرلردن بیری «آی» و اونونلا علاقه ده اولان دب‌لر، اینامیلار و عنعنه‌لردیر...

آشاغیدا وئریلن حئکایه ناصر منظوری‌نین قیسا حئکایه‌لریندن بیری‌دیر.

ایبیشین ماتی توتدو

تزه پئنجک، تزه شالوار. گئیینیب ـ کئجینمیشدی، صفر. تاپشیرمیشدیلار یاخشی گئیینسین. گئجه‌سی، شالوارینی دؤشک آلتینا دا قویموشدو. یئره اوتورماسایدی، بلکه، اوتوسو سینمازدی. آمما اوتو خطی تئز پوزولوردو. دیزلری توربالانیردی، زهرمارین.

قولاغینا قوش دیلی اوخوموشدولار. او قده‌ر «آغا صفر، آغا صفر» بؤیرونه یوکله‌میشدیلر کی، یوموشالمیشدی. «رسماً» بیر مراسیمه، بؤیوک باشلار ایچینه، باش چاغیرمیشدیلار. آدام ایچینه چیخا، باشلار ایچینده باش چیخاردا. اونا چپیک چالینا، چارپاچارپ. ائشیدنده قان چیرپیردی اوزونه، یاناقلاری گیزیلده‌ییری آغیر بیر «هدیّه»ده نظره آلینمیشدی گویا.

یولسوز بو «هدیّه» بیره تکین دوشدو صفرین جانینا. صفر قوردوخدو. اومسوقلوقدان اویوق ـ اویوق قالان کؤنلونده «هدیّه» اوینادی. عشوه‌لندی. بئله بیر مراسیم شوخلوق اولا بیلمزدی کی. قورشالادیقجا «هدیّه»ده نظرینده بؤیودو. بلکه فهله‌لر کوچه‌سینده بیر ائو وئردیلر، آی آللاه...

صبح تئزدن حاماما گئتمیشدی. قارا جانینا، قارا سیر ـ صفتینه برک کیسه چکمیشدی. ائوه گلنده یوموزو ـ یوموروق بورنو، اورتادان قیریشلانیب، اوجو پار ـ پار پاریلدایردی. بیز ـ بیز اولان بیغ ـ ساققالی وئردی گازانا، ایکی یئردن‌ده بودارلادی، اوشاقلار کیریخدیرمیشدیلار، یوخسا کسدیرمزدی. آللاه برکت وئرسین سککیز دنه بویدا ـ بویدا اوشاق. اوشاق کی نه عرض ائله‌ییم، ناغیللارینی بؤیوک باشلار دا بیلیردی.

فهله‌لر کوچه‌سیندن ائشیکده کی حلبی داخمالاردا، صفرین احوالاتیندان سووای، ائله سن دئیه‌ن، بیر زاد یوخ ایدی، بو سحرچاغی.
فهله‌لر کوچه‌سی داغین اته‌گینده، زاینده‌رود چایی‌نین قیراغیندا تیکیلمیشدی. ایرانلی ایشچیلره، بعضی سابقه‌لی فهله باشچیلارینا، بعضی بعضی مکانیک‌لره، سوروجولره ائو یئتیشمیشدی، والسلام. سوبای ایشچیلر اوچون‌ده اون ـ اون ایکی دنه اوزون سالون تیکیلمیشدی، آسایشگاه آدیندا.
فرانسه‌لیلره ده «کارمندلر کویو» دوزه‌لینمیشدی. بعضی بعضی ایرانلی بؤیوک باش بخته‌ورلر ده اورادا یئرلشمیشدیلر.
صفر کیمین آرواد ـ اوشاقی ایشچی‌لره ده نه یئرده یئر وارایدی، نه گؤیده. فهله‌لر کوچه‌سیندن کنار بیر کنده‌ده حلبیدن داخما قاییرمیشدیلار، اؤزلری. اورانی چوخ دا «بدمنظره» ائله‌میشدی، بو داخمالار.
کئچن گئجه، سوبایلار یاتاقخاناسی‌نین دؤرد نؤمره‌لی سالونوندا ایبیش یئنه جاهیل ـ جاولانلاری ییغمیشدی باشینا. آلت انگلی قاباقلیق ایدی، قالین بیغی‌نین آلتیندان آلت دیشلری لوغا ـ لوغا آغاریردی. هژو ـ هژو یانشاییردی. قورما ـ قودوق یانیندا قوجالارا ساتاشیردی. آروادلارا راجع یئنجیکله‌ییردی. خلقه داستان بزه‌ییردی. آمما «قورد گلدی اویون قاریشدی.» بالابانچی چوروک مَهی کی اوزاق یولدان یئتیشدی، ایبیشین معرکه‌سی پوزولدو.
«چوروک مَهی! سن هارا بورا هارا، بورایا قوش گلسه قاناد سالار، قاتیر گلسه دیرناق سالار، خوش بئش، اون بئش...»
بؤیوک ـ بؤیوک ماحاللاردا رحمت‌الله ـ دان سونرا چوروک مهی‌نین اوستونه بالابان چالان تاپیلمازدی. چوروک مهی جانسیز، اؤلووای بیر قوجا ایدی، سونسوز. ائل ـ طایفاسینا فرحله‌نیب، اوزاق ـ اوزاق یول گلیب، اصفهاندان گون باتانا ساری یوز کیلومترلیکده، زاینده‌رود سدّینده ایشله‌ین هم یئرلی‌لرینین یانینا گلمیشدی، بلکه بالابان چالیب بیر آز پول قازانا.

مهی کی یورولموشدو هئچ، تونل‌ده چال ووران، گؤزه‌ل سسلی اوروج دا گئجه یاریسینا قده‌ر ایشده ایدی. چالدیرماق قالدی صاباحا. تعطیل (استراحت) گونونه.

بو گون ساعات دوققوز یاریمدان بری، اوروجونان مهی‌نی چکدیلر آرایا. مهی بالابانین دیلینی آلدی آغزینا. گؤزلرینی یومدو. آستاجا ـ آستاجا باشلادی، سیز ـ سیز یولا دوشدو. جاندا سیزلادی، جانلاری سیزیلداتدی. قیزیشدی، قاینادی. جوشدو نفس. اووورتلار شیشدی، باتدی. اگری ـ بوروق بارماقلار بالابان اوستونده اوینادی. بالابان میللندی گؤیه، اویناغا گلدی. آشا ـ آشا چالدی. بالابانین اوجوندان، هردن بیر، بیر دامجی یاش‌دا دامیردی.

نیسگیللی اوره‌گی ائل ـ آرخا گؤردوکده، هاوالاندی. هاوالاندی چوروک مهی. هاوالاندیردی چوروک مهی. نفس آتدی اوزون ـ اوزاق کئچمیشلر بویدا بوی آتان ایستک باغلارینا. آلما دردی، نار دردی. هئیوا ایـیی هر یانی بورودو.

«اوروجا بیر ساز!»، «اوروجا بیر ساز!» یاتاقخانادا ساز نه قاییریردی. سوپورون چالقی سوپورگه‌سین گتیردیلر. اوروج کی، سهل‌ایدی، چوروک مهی هامینی عاشیق ائله‌میشدی. سوپورگه ساز یئرینه، باش قویدو اوروجون دؤشونه، یاتدی. اوروج عزیزله‌دی سازی، باسدی باغرینا.

جوشا گلدی جوشقون اوروج. مهی‌نین بارماقلاری، هر بیری، هر یول، هر بیر اوره‌کده بیر جور چالیردی. یاناقلاردا، قان، چیلمک ووروردو. هاوالاندی اوروج. بوی آچدی دؤشدن چیخان بولبول سسی، داش بولاقلار سسی، قوشا بولاقلار سسی. یاغیش سسی، اوره‌ک سسی. شاققیلدادی اوروج، بولود تکین. بولود تکین شاققیلدایان صاف سسین اوستونه سس چیخماز، بو ائل قاداسی-دیر.

آنا ـ باجی‌سیندان، عزیزجه یاریندان غریب دوشن اوروج، «غریب» ـ دن اوخودو. ائوین تیکیلسین اوروج، دیله‌مئت قویوب چال وورورسان، یوخسا.

سن فرهادیمیشسان. ایندیجه گؤیلر چاخار، ایندیجه داشلار چاتلار. ایندیجه اوره‌کلر پارتلار.
اوره‌کدن شینگیلی وورردو، صفر. اوزو یولا صفرین بیرجه ایشی قالمیشدی. او دا یاتاقخانانین زیر ـ زیبیلینی تمیزله‌مک‌ایدی، وظیفه‌نی یئرینه یئتیرمک گرک. ساعات اوندا یولا دوشدو، یاتاقخانا دورما گلدیم.
هاوادا بولود یوخ ایدی. توتقون بیر توز، اوزاق داغلارین اوستونده گؤی هاوانی بوزادیردی. آلا ـ بوز هاوانین آلتیندا، زاینده‌رود چایی، گؤم ـ گؤی بورولوردو. اوردا ـ بوردا دوه بوینو وورردو. داشا دگدیکده سودان توز اله‌نیردی. سرین چالیردی، خوشا گلیردی.
یول اوزونو، سوم هاوادا، تزه قالدیریلان بایراقلار، کهنه‌دن قالمیش «عالیه تنظیمی»نین شعارلاری، آسیلی قالمیشدیلار. گونشده الوان چیراغلار بوغولموشدو.
مدرسه قاباغینی سیل ـ سوپور ائله‌ییردیلر. مراسیمه حاضیرلاییردیلار. صفر بیر اوشاق تکین سئویندی. یول آلدی یاتاقخانایا ساری.
اوزون بیر یاتاقخانا. ایکی سیرا تخت چارپایی، دیب ـ دیبه. هر تخت ایکی مرتبه. بیر انایین ایییی وروردو. والور چیراغلارین یانماغی هله دورسون اویاندا، هر کس ایکی نفس هاوا چکسه‌یدی دؤشونه، اورانین هاواسی قورتاراردی.
۴ نؤمره‌لی سالونا، گیرجه‌یین، خفه‌لندی، صفر. تزه حامامدان چیخیب، گئیینمیش آدام. ساققالینی قیرخمیش، مراسیمه حاضیرلانمیش بیر آدام، بئله بیر یئرده نه ائله‌سین. زیبیل قابلارینی گؤتوردوکده بوغولوردو، صفر. مونجوق تر تؤکوردو.
بویانا سوپورگه، اویانا سوپورگه. سوپورگه تاپیلمادی. ایبیش صفری گؤردو:
ـ قارالاسان صفر. نه اؤزونه گلیبسن!

صفر قالدی. دئسین، دئمه‌سین؟ دئسه بیر جور، دئمه‌سه ده بیر جور. «آدام قاباغا کئچیر، بیج‌دیر، دالیبا قالیر، گیج‌دیر.» آمما اوره‌ک سؤزونو بئله بیر آداما دئمک‌ده یاخشی دگیل. نرگیزی بیلدی، تبریز بیلدی.
دئمه‌مک ده اولور، مگر. سؤز آدامین باغرینی دلیر. صفر هردن ایسته‌ییردی هامی بیلسین.
ـ آخشام مراسیمه چاغیریبلار.
ایبیشین آلت انگی داهادا اوزاندی. آلت دیشلری چاخدی:
ـ آی قارالاسان، نه اوچون چاغیریبلار؟
ـ ای.
ـ نه آختاریرسان؟
ـ سوپورگه‌نی.
ـ آهو. سوپورگه سنی اوزاق گؤردو، گیردی یادلار قوینونا.
ساز اولوب سنی بگنمز دای.
سیرا تخت آراسیندا معرکه ایدی. زیپبیلتی ایدی. دؤره‌ها دؤره اتدن دیوار دوزه‌لمیشدی. صفر دیواری یاردی. اورتادا سوپورگه سازان یاخشی دیلله‌نیردی.
... ایندیجه مؤولا قاناد وئره‌ر. ایندیجه «غریب» اوچ آیلیق یولو اوچ گونده گلر. ایندجیه آغلاماق کور اولان گؤزلر ساغالار...
ناغیلین قالانی قالدی آخشاما.
کاش ناغیل یاریمچیق قالمایایدی. کاش صدفلی بیر ساز اولایدی. دار ـ دودوک یاتاقخانا یئرینه، بیر گئنیش مئیدان اولایدی.
گئنیش مئیدان بزه‌نیب، دوزه‌نمیشدی.
ساعات دؤرد ـ یاریم. مردادنین ایییرمی سککیزی، «اعلیحضرت» ـ ین «وطنه» قاییتما گونونو ایل دؤنومو. «سس گوجلندیرن» آرا قیزدیریردی. یئردن گؤیدن «هنرمند» یاغیردی. بیر «تواضعکار هنرمند» اؤز اوستادینی

یانسیلاییردی. صاف قیچینی چولاق کیمی گؤیده ساخلامیشدی. دستمال الینده آتیلیب ـ دوشه‌رک اوخویوردو. ایبیشین گؤزو بیر اوجا بوی یئددی قلم بزه‌ک ووموش «پرستار» قادیندا ایدی.

قیرمیزی دیزدن یوخاری اتک گئیه‌ن «هنرمند» کی، گیردی صحنه‌یه ایبیشین قولاغی «هنرمند» کلمه‌سینی ائشیتدی. قارا ـ زیرتیق «هنرمند» باشلادی اویناماغا. ایبیش ایندی باشا دوشدو «هنرمند» نه دئمه‌دیر.

او زاماندان سونرا، ایبیش هر کیمه یامان دئمک ایسته‌سه‌یدی، اونون آنا ـ باجی‌سینا «هنرمند» دئیردی.

«هنرمندین» اویناماغی قورتاراندان سونرا، بیر کیشی گلدی اوزون ـ اوزون یانشادی. هئی «اعلیحضرت» دئییردی. «وطن» دئییردی. «خائن» دئییردی. «شرفلی ملت» دئییردی. «شاهنشاه» دئییردی. «هارت» دئییردی. «پورت» دئییردی. آلچاق دانیشیردی. بیردن باغیریردی. آمما ایبیش اسنه‌ییردی. بیر زاد باشا دوشموردو. «هنرمند» سؤزونو، آمما، آیدینجا قانمیشدی.

بیر لحظه هر زاد ساکت اولدو. دالی طرفدن چای کوشولده‌ییردی. او یانشاق کیشی بیردن گورولدادی:

ـ ایندی بو عزیز گونده، بیر شریف وطنداشیمیزدان کی، صمیمیت‌له «عایله تنظیمی» ایله امکداشلیق آپارایب، دعوت ائدیرم صحنه‌یه گلسین. بو سیز، بودا صفر آغا...

صفر قیزاردی، بوزاردی. یوسماجالاندی. سبلله‌نه ـ سبلله‌نه گلدی صحنه‌یه. هامی چارپا ـ چارپ چپیک چالدی. یئره گویه سیغمایان «هدیّه» گلدی قوندو سینی اوستونه. سینینی وئردیلر او یئددی قلم بزه‌نمیش پرستارا.

«والت دیسنی»نین کارتولاریندا‌کی ملک‌لر تکین، پرستار سکدی. گلدی صفرین قاباغیندا دوردو. صفره تکلیف اولوندو اؤز صداقتلی امکداشلیغینا گؤره، او «برقی اوز قیرخانی» پرستارین الیندن آلسین.

هامی هیریلداماغا باشلادی. ایبیش هامیدان تئز باشا دوشدو. دئمک، صفری بوروشدولار. یازیق صفرین آدی اولدو: پیشمه صفر.
او گئجه‌سی، عاشیق غریبین ناغیلینا قولان آسان اولمادی. ایبیشین ماتی توتموشدو.

محمد قاضی

«م. سمندر» تخلص ائده‌ن شاعیر، یازیچی، تدقیقاتچی و ترجمه‌چی محمد قاضی ۱۳۳۴ ـ جو ایلده محمد سیف‌اله اوغلو قاضی‌زاده ممقانی، زحمت‌کش بیر عاییله‌ده ماماغاندا دونیایا گؤز آچدی. اوشاق‌لیقدان زحمت‌له، تلاش‌لا تانیش اولدو. یوخسول‌لوغون جایناغیندا سیخیلسا دا، چالیشقانلیغی، یئنیلمز ایراده‌سی و دؤنمز عزمی ایله بوتون بو چتین‌لیک‌لری یاریب کئچدی.

انقلاب‌دان سونرا نشر اولونان آنا دیللی مطبوعاتیمیزین آرتماسی ایله ده اونون ادبی ـ مطبوعاتی فعالییتی ده گرگین‌لشیر. محمد مطبوعاتیمیزین نشرینده یاخین‌دان اشتراک ائدیر. م. قاضی ـ م. سمندرـ م.ق ماماغانلی ـ الف ممقانلی ـ م. ق و عبدالله گرگری و ... امضالاری ایله اولدوز، یولداش، انقلاب یولوندا، یئنی یول، دده قورقود، اولکر، گونش، فروغ آزادی، عصر آزادی، آدینه، همشهری ... کیمی نشریه‌لرده مقاله، شعر، حکایه، و... چاپ ائتدیریر. آذری مجله‌سی نشره باشلایان گوندن محمد قاضی او مجله‌نین گؤرکملی یازیچی‌سی و ثابت امکداشی اولور.

۱۳۸۶ـ نجی ایلین تیر آیی‌نین ۱۵ـ ینده جمعه گونو اوتوموبیل قضاسیندا اودلار یوردونون سئویملی شاعیر اوغلو، ابدی اولاراق دونیایا گؤز یومور.[۱]

آشاغیدا گلن حئکایه «یئنی یول» نشریه‌سینین اوچونجو ساییسیندا نشر اولموشدور.

---

[۱] ـ قایناق : اینترنت

یاز گؤزلدیر. یازین دالیسینجا برکتلی یای گلر. یازدا انسان هوس ائدیر قانادلانیب اوچسون، قارا آغ گؤیچک بولودلارا قاریشسین. سویوق یئرلردن کؤچوب گلن قارتال‌لارا قووشسون و ماوی گؤی‌ده مغرور ـ مفرور بردووان کیمی هاوالانیب فرحلنسین.

آنجاق، او گون ده بیر یاز گونو ایدی. قیزلار، گلینلر هابئله خیردا بالالار کندین زمی‌لرین، چمنلرین آختاریب، گؤزل گوللریندن و چیچکلریندن دَریردیلر. بعضی‌لری ده گؤبه‌لک، آختاریردیلار.

زمی‌لرده بیری جوت سوروردو، یازلیق اکیردی. بیری اوراق الینده تیکان بیچیردی. «ساری» بولاغین باشیندا دا قیزلار دسته‌سی قاب ـ قاشیق یویور و اوجادان قاققا چکیردیلر. اوزاقلاردان عاشیق علسگرین بیر قوشماسینی اوخویان ایگیدین سسی گلیردی. او دئییردی :

گؤزو یاشلی، ای فقرا علسگر،

ایشی اسکیک، بختی قارا علسگر،

اولمادی دردینه چارا علسگر،

او دلداره حسرت الین یئتمه‌دی.

بو جور گؤزل و حسرتلی اوخویان کیمدی؟ یوخسا بیر عشوه‌لی، غمزه‌لی نازنینین عاشیغی‌دیرمی؟ یوخ، او اوچ اوشاق آتاسی پولاد ایدی. هاردا توی شنلیک اولسایدی پولاد اورادا باش ایدی.

نه تکجه «قیز باغیندا»، بلکه تامام چاراویماغین دؤرد یوزه یاخین کندلرینده مرسل اوغلو پولاد هامییا تانیش ایدی. اونون ائله ملاحتلی، زنگین و نیسگیللی سسی وار ایدی کی هامی تویلاردا، قوناقلار اونون اوخوماسینی

ایسته‌ییردیلر. بیر گون او «پیر سقا» دا «عاشیق علی قولو» نون سازیندا ائله بیر یانیقلی کرمی اوخوموشدو کی قوناقلارین بیر چوخو دستمال اله آلیب گؤزلرینین یاشین سیلمیش ایدیلر. کندین کناریندا دوشن ایکی اوتاقلی مدرسه‌نین دامیندا اوچ رنگلی بایراق سازاغین ایچینده اویناییردی.

معلم بالاجا بالاری کلاسدان بوراخیب اؤزو چمنلیکده صندل اوستونده اوتورموشدو. الینده بیر کتابچا وار ایدی. اوغلان اوشاقلاری «بیر قوشوم وار»، قیزلار ایسه «بئش ـ داش» اویونو ایله مشغول ایدیلر.

معلم بو بئش کلاسا اؤز مدرسه‌سینده چوخ زحمت چکمیشدیر. او گیلانلی ایدی. ایلک اؤنجه اوشاقلارین دیلینی تانیمیردی، اوشاقلار دا اونون سؤزلرینی یاخشی آنلایا بیلمیردیلر. آنجاق نئچه آیدان سونرا یاواش ـ یاواش کند اونا و او کنده آشنالیق گؤستردیلر. او ساعاتلارلا اوشاقلاری ییغیب، اونلاریله اویناردی. اوشاقلار دا اونا بایاتی، قوشما و متل اوخویاردیلار. معلم ان آز بیر زماندا آذربایجان دیلینی یاخشی اؤیرنمیشدیر. او، عاشیق هاوالارینی ائشیدنده اؤز ـ اؤزونه دئییردی: نه قَدَر معنالی! نه قَدَر گؤیچک!

قلبیمده غم دریاسی وار !

حیله‌گرسن، دوستا خاین دانیشما

تاپیلمیر دردیمین چاراسی نرگیز.

سؤزلرینی،اوشاقلاردان لاپ یاخشی اوخویانی اوچونجو صینیفن خیرداجا شاگیردی یاشار، مشهدی علی اوغلو ایدی. اونلار «قانلی چوکتو»دن کؤچوب «قیز باغینا» گلمیشدیلر. یاشار اوخویاندان سونرا، معلمین گؤزلرینده آجی ـ آجی گؤز یاشلاری حالقالاناردی. معلم اؤز ـ اؤزونه فیکیرلشردی: «بو خیرداجا اوشاغین بوغازیندان آذربایجان خلقی‌نین عنهنه‌لری ائشیدیلیرمی؟»

***

آقا معلم؟

ـ بلی !

ـ «عدالت» منه سؤیوش دئییر.

ـ «عدالت ! گل بورا»، ـ معلم سؤیله‌دی. قیز، جئیرانا نه اوچون سؤیوش دئییرسن؟

ـ آقا معلم، من سؤیوش دئمه‌دیم، او منله دوشماندیر...» عدالت دئدی.

ـ «نه اوچون دوشماندیر؟»، معلم حیرصلی اولاراق سوروشدو.

ـ «من بیلمیرم». دئیه‌رک عدالت معلمین جوابین قایتاردی.

ـ «سیز پیس قیزسیز، من دفعه‌لر دئمیشم سیزین دوشمانیز ارباب‌دیر. سیز بیرـ بیرینیزله هئچ واخت دوشمان اولا بیلمزسیز.» معلم غضبله ادامه وئردی:

ـ عدالت ؟

ـ بلی آقا معلم!

ـ دوشمان کیمدیر؟

ـ دوشمان خاندیر !

ـ جئیران، دوشمان کیمدیر؟

ـ «دوشمان خان دیر، آقا... ارباب‌دیر، آقا !» دئیه جئیران جواب وئردی.

قیزلار معلمین گؤزو اؤنوندن گئدیب، ایتدیلر. معلم باشلادی کتابچاسینی اوخوماغا. کتابچادا آذربایجان ملّی مسئله‌سی حاققیندا بحث اولونوبدور. معلم فیکیرلشیردی کی یاخشی صورتده ایسته‌ییب یازسین، آنجاق بیر سیرا زهرلی تبلیغاتدان اوزاقدا قالا بیلمه‌ییب. معلّم کتابچانی بوکوب، اوشاقلاری مرخص ائتدی. یوققوش داغا ساری گئتمگه باشلادی. داغین چیچکلرینین عطری هر بیر یئره ساچمیشدی. گؤزل بنؤوشه‌لر رنگلی لچکلرین آچمیشدیلار. معلم توتغون ایدی. غمگین ایدی. غملی ـ غملی بیر تازا اؤیرنمیش هاوادا بو شعری بیرینجی دفعه اولاراق داغلارا اوخودو :

صبحون چاغی من چیخیرام داغلارا

گؤرورم داغلاردا، قوخون عدالت.

خسته کؤنلوم ساغالمیری یارادیر

وورموسان باغریما اوخون عدالت.

❊

یار اودور کی یارین گؤره ساریشا
بیر گون کوسه، بیر گون گله باریشا.
مضراب اله آلا، سازلا دانیشا
گؤرموشم دونیادا، چوخون عدالت.

❊

عاشیق گولور قلم بو دردلرین یاز
قلم خسته‌لنمز، جوهر قوروماز.
گئدر هیجران قیشی، یئنه گلر یاز،
کیم دئدی یارینا، توخون عدالت.

کندین چوبانلاری ایلک دفعه ایدی کی معلمین حزین و ملاللی سسینی داغلاردا دینله‌ییردیلر.

❊ ❊ ❊

اون ایل بوندان اوّل «قیز باغیندا» یئر اصلاحاتی اولوب و کندین ۶۶ خانواردان چوخو بیر آخچا، ایکی آخچا یئره صاحیب اولموشدورلار، کندین لاپ یاخشی یئرلری، یعنی بیر بؤیوک پارچا یونجا یئری و بیر ده کندین اورتاسیندا اولان آلما، اربابین الینده قالمیش ایدی. ارباب ایسه بونلارین هامیسینی حاج صمده تاپشیریب، اؤزو عائله‌سیله شهره کؤچموشدو. آمما ایلده یایین اوّللرینده ارباب بئش ـ آلتی نفر تای ـ توشلاریله کنده قاییداردیلار. ارباب کنده قاییداندا کندین بؤیوک باشلاری اربابین سابق اوتاقلارینی خالی و گبه ایله دؤشویوب بزردیلر. نئچه دنه ده قویوندان ـ قوزودان قوربان کسردیلر. ارباب ایله تای ـ توشلاری نئچه گونه قدر باغادا کاباب اولونموش ات یئییردیلر. بو ایلین ده یایینداا ارباب نؤکریله کنده قوناق گلمیشدیلر.

ارباب آغ ماشینین ایچیندن دوشنده قوربانلیقلار کسدیلر. ارباب اوتاغا گئدیب، دستور بویوردو ماشینیندا اولان وسایلی بوشالدیب، ائوه آپارسینلار. کند اهلی دوشونمزلیک اوزه‌ره اربابین وسایلینی داشییردیلار. غلام دایی کی بیر حلبین قیلپیندان یاپیشمیشدی، «ارباب قورخوردو بورادا نفت تاپیلمایا، اؤزو ایله بورا نفت گتیریبدیر.» اربابین شهردن گلن نؤکری دئدی: «نفت دگیل، ماشین اوچون بنزین‌دیر، ال وورسان اود توتارسان !»
اوشاقلار صف باغلاییب اربابین ماشینینا باخیردلار. بؤیوک‌لر ال ـ آیاق چالیب اربابین وسایلین آپاریردیلار.

❊ ❊ ❊

گونش ماوی گؤیده قیزیل تشت کیمی، پارلاق دورموشدو. زمیلردن اکینچیلرین حزین و سارسیلماز سسلری گلیردی.. اونلار اورمان کهرلری کیمی شیهه چکیب و درگز ووروردولار. اوت، یونجا بیچیمی چوخدان باشلانیشدی. یایین ایلیق نسیمی اسنده، سونبول‌لر ائله هوسلی بیر سس چیخاردیردیلار کی گویا ایکی دلداده گیزلینجه‌سینه پیچیلداشیرلار. مدرسه-نین دامیندا یئنه ده اوچ رنگلی بایراق اسمکده ایدی. لاکین معلم اؤز ولایتینه گئتمیشدی.

❊ ❊ ❊

ارباب سارایيندا بیر دینج گئجه استراحت ائتدیکدن سونرا، دورورب بایيرا چیخماق ایسته‌دی. ارباب تارلانی گزیردی و کندین آغ ساققال‌لاری دا اونون دالینجا یولا دوشموشدولر. زمیلرده ایشله‌ین چؤلچولر اربابی گؤرن کیمی ایکی قات اولوب اونون الیندن اؤپوردولر. اربابین سنّی آلتمیشا دولورسادا، هنوز قوجالمامیشدیر. کندچیلر اونون سیماسینا باخاندا، کئچه‌جگی خاطیرلاییردیلار. او زمان کی او قودوز ایت کیمی شاللاق اله آلیب قوجا ـ جوان، قیز ـ گلین تانیماییب، هامینی قانینا بویایاردی. او زمانلار کی او بیر

داش اورکلی موجود کیمی انسانلاری وارلیقدان هئچلیگه چیخاردردی، گؤز اویاردی، دیل کسردی. هله ده کندچیلرین یادیندان چیخماییب و چیخماز.
گونش بیر قانلی لاله کیمی ماوی گؤیده آچمیشدی و سمانین باغین گولزاره دؤندرمیشدیر. ارباب آت چاپماق هوس ائله‌دی. آتی حاضیرلادیلار، آت سلطانعلی‌نین «کوره‌نی» ایدی. ارباب آتا میندی و در دم چاپدی. اربابین یانیندا مظفر حاج صمدین بؤیوک اوغلو دا «قیزیل کَهَر» ی چاپیردی. اونلار چوخ گئدیب اوزاقلاشمیشدیلار.
بیر نئچه دقیقه‌دن سونرا گؤروندولر کی قاییدیب، یورقا گلیرلر. یولون کناریندا اوچ گؤزل قیز اللرینده زنبیل، گؤبه‌لک ییغمافقدان قاییدیردیلار. باشدان آیاغا آل گئییینمیش، آغ اؤرپکله بورونموش، گؤزل گؤزلو، شاهمار زولفولو، آغ بوخاقلی «عدالت» ده اونلارین اوچوندن بیریسی ایدی. اربابین گؤزو اونلارا ساتاشاندا بیر لحظه جوانلیغی یادینا دوشدو. او مظفردن سوروشدو : «بو قیز کیمدیر ؟» او عدالتی گؤستریردی.
مظفر دئدی : ـ «او دمیرچی حسینین قیزی‌دیر.»
ارباب دئدی : ـ «آدی نه‌دیر؟»
مظفر دئدی : ـ «آدی عدالت دیر...»
اونلار کند اهالیسینین یانینا یئتیشمیشدیلر. کندچیلر اربابا اوزرلیک سالمیشدیلار.

* * *

گونش باتیردی. گون باتان چاغلاری کند آستاجا ـ آستاجا کیرپیکلرین بیر ـ بیری اوسته قویوب گئدیردی کی بیر آغیر یورغونلوغو بدنیندن چیخارتسین. کندچیلر بیر اوزون گون ایشیندن سونرا اؤزلرین حاضیرلاییبلار کی باش یئره قویوب دینجلسینلر.
ارباب، حاجی صمد و ملا داداش هره‌سی هشترخان تویوغونون بیر طرفین یئیه‌ندن سونرا، صحبته باشلادیلار.

«حاجی منی بو گئجه حاجی ملا داداشلا تک قوی.» ارباب حاج صمده باخاراق دئدی.

حاج صمد : «گؤزوم اوسته» دئیه، اوتاقدان خارج اولدو.

هئی، حاجی، نه وار، نه یوخ !

حاجی ملا داداش یالتاقلاندی :

الحمد الله رب العالمین.. سیزین سلامتلیغیز.

هن ملا، دمیرچی حسینین معیشتی نئجه‌دیر ؟

چوخلو بورجو واردیر، نزول لاپ بئلین سیندیریبدیر.

اوتاغین یوخاری دووارینداا بیر شکیل اربابین اوزونه لبخند وورموردو. اونون گیرده عینکی‌نین آلتیندا گؤرونن حیله‌گر گؤزلری اربابی بیر پیس عمله چاغیریردی، ملا داداش باخیب دئدی: «ائله دئییرلر کی تبریزده جماعت کوچه‌لره تؤکولوب شاهین علیهینه عصیان ائتمیشلر».

ارباب دئدی: «جماعت؟! بیر عده لات ـ لوت اورسیتدن تؤکولموشدولر کی هامیسینی توتوبلار... چوخدانکی سؤزدور.. اؤز سؤزوموزه باشلایاق.»

سونرا اؤز جیبیندن بالا بیر کیفی چیخاردیب و ایکی دنه یوزلوک، قویدو ملانین قاباغینا.

ملا دئدی: بو نه‌دیر ارباب؟

ارباب دئدی: گؤتور دانیشاجاغام.

ارباب سؤزه باشلاییب، دئدی: «ملا من ایسته‌ییرم بیر آرواد آلام. اؤزومله آپارام شهره، هم اوردا خانیما کؤمک اولسون همده من داریخمایام.»

ملا دئدی:«نه چوخ بوردا سیزین اوچون قره‌واش، هر کسی دئییرسیز گئدیب آلیم گتیریم. فقط سیز بویورون هانسی بختورین قیزین ایسته‌ییرسیز.»

ارباب دئدی : «ائشیدیب بیلدیگیمه گؤره دمیرچی حسینین «عدالت» آدلی بیر قیزی واردیر، دوزدور ؟»

ملا تعجبله و یاواش ـ یاواش جواب قایتاردی : «جانیم سیزه قوربان او کی چوخ اوشاقدیر.»
ارباب یئنه دئدی : عدالت، والسلام!
ملا دا اربابین سؤزلرینی تصدیق ائده‌رک ادامه وئردی: عدالت کی عدالت ! خیلی خوب، والسلام!

❊ ❊ ❊

یایین ایستی‌سینده اوشاقلار حیه‌طده یاتیب، یوخلامیشدیلار. گؤیده مینلر اولدوز یئرین، قارا بخت انسانلارینا تماشا ائدیردیلر.
دمیرچی حسین و آروادی چمن چوخدان ایدی کی لامپا ایشیغیندا دانیشیغا مشغول ایدیلر. حسین دئییردی:
«اگر بیز راضی اولماساق دا او زورلا قیزی آپاراجاق... یاخشی‌دیر کی بیز راضی اولاق و آلدیغیمیز پولدا بیزه کؤمک ائده‌جکدیر.»
چمن دئدی: یوخ ! من قیزیمی بو کافتارا وئرمه‌رم چوخ اوشاقدیر.
دمیرچی حسین آلدی جوابین : مگر من راضی اولموشام ؟ او ایسته‌ییر کی زورلا اوشاغی آپارسین.
«باش گؤتوروب قاچاق، تهرانا» چمن عصبانیتله دئدی.
دمیرچی حسین تاسفله دئدی : کاش معلم بوردا اولایدی...
عدالت یاتمیشدی. قارا تئللری، قارانلیق گئجه ده، قارا بختینه بنزه‌ییردی. سحر ایشیقلاندی. عدالتی ماجرادان خبردار ائتدیلر. عدالت میس کیمی قیزاردی و دئدی: ارباب سارایینی اودا چکرم.
سازاندالار، چالقیچیلار ایکی گئجه ـ گوندوز ایدی کی خان سارایيندا چالیب قوناقلاری کی ژاندارمالار و دؤره‌نین مالیکلریندن عبارت ایدیلر لاپ یورموشدولار.
زیرناچیلار زیرنا چالا ـ چالا گلینی گتیردیلر. رنگی سولموش عدالتین گؤزلری قان دنیزینه اوخشاییردی. گلینین یانیندا کندین ماماسی رینب

خاتون گلینی گتیریب خان اوتاغیندا اَیلَشدیردی. عدالت بیر یارالی کهلیک کیمی گؤزلرینی یوموب خیالا دالمیشدی. آنجاق بیر لحظه بنزین حلب‌لری یادینا دوشدو. ارباب شهردن گلنده ماشینا بنزین گتیرمیشدی.

❊ ❊ ❊

گئجه بیر آز اولاردی کی کئچمیشدی. اوزاقلاردا بیر قوش حزین ـ حزین اوخویوردو. بیر زمان کندلیلر اربابین سارایيندا یانقین گؤردولر، ارباب سارایی یانیردی. کنده عجیب سس ـ کوی دوشموشدو. سحر ایشیقلاناندا شمالدان اسن یئللر، عدالتین کولون هاوایا قالدیریردیلار.

موغاندا آنادان اولموشدور. او، ایختیصاصینا گؤره فلسفه ایله مشغول اولور و بدیعی نثر یازیر. ا. طاها ۹۰ـ جی ایللرده یول درگی‌سی‌نین قوروجوسو و باش‌یازاری اولموشدور. سونرالار آذربایجان جومهوریتینده "جاهان" درگی‌سی‌نین تمل داشینی قویموش, او ژورنالین باش یازارلیغینی اؤز اوزه‌رینه گؤتورموشدور. هابئله او، ۲۰۰۴ـ جی ایلدن"یارپاق" قزئتینی چیخارماغا باشلامیشدیر. "یارپاق" میللی حکومت دئوریلدیکدن بری تام آذربایجان تورکجه‌سینده بوراخیلان ایلک قزئت اولموشدور[۱].

طاهانین ایندییه‌دک ایکی یوزه یاخین مقاله، اؤیکو، رومان، تنقیدلری، ائسسه‌لری و ترجومه‌لر واردیر. بونلارین بیر چوخ مختلف ایللرده مطبوعات صحیفه‌لرینده چاپ ائدیلمیشدیر.. آذربایجان تورکجه‌سینده، فارس و اینگیلیس دیل‌لرینده یاییم‌لانان بو یازی‌لاردا، داها چوخ فلسفه، ادبیات و سیاست قووشاغیندا یارانان مسئله‌لر آراشدیریلمیشدیر. طاهانین چاپ اولموش اثرلریندن:

ـ"شعر وارلیغین ائوی‌دیر" باکی، ۱۳۸۵. (بو کیتاب ۲۰۰۷ـجی ایلده گونئی آذربایجاندا ایلین کیتابی سئچیلمیشدیر.

ـ"قورشون هاردان آچیلدی" (کیچیک رومان)، بیرینجی باسقی، باکی، یاز ۲۰۰۶، ایکینجی باسقی، تبریز، قیش ۲۰۰۷.

ـ"نظریه‌ی توطئه"، (فارسجا)، تهران، انتشارات جامعه‌ی ایرانیان، ۲۰۰۲.

ـ"نئجه یازاق: آذربایجان تورکجه‌سی‌نین یانلیش‌لیق‌لار سؤزلویو"، یارپاق، تبریز، ۲۰۰۶.

---

۱ - http://az.wikipedia.org

داش قالاق

گؤبه‌یه‌جن باتاقلیغا باسدیریلمیشدی. هئیدن دوشموش گؤرونن أل‌لرییله ساچینی دارتیشدیریردی. باتاقلیغین قیراغینا توپلاشمیش اوشاقلی‌ـ بؤیوکلو اینسان قالابالیغی اونون هاچانسا کئچینه‌جه‌یینی گؤزله‌ییردیلر. گؤزلری بیرداها گوجله آچیلدی، آستاجا فیرلانیب، قاری ننه‌نین قوجاغینداکی اوشاغا ایلیشیب قالدی. سوندا یالنیز سولغون تبسّمونو تیتره‌ک اووجو ایله اوشاغا اوفوره بیلدی. صیفتینده ساغلام یئر قالماسا دا، قان داها چوخ بورنون اوجوندان سوزولوردو.

باتاقلیق ایندی قوپ‌ـ قورویدو. چاتلاق‌ـ چاتلاق اولسا دا، اونون تورپاغی هله‌ده یومشاقلیغینی ایتیرمه‌میشدی. اونو ائله بورداجا گؤبه‌یه‌دک قویلایاجاقدیلار. آز اؤنجه همهمه قوپسا دا، الی کولونگلو بیریسی، اعتناسیز اوتورموشدو اوزو اویانا. ائشمه بیغلی، توپ ساققالی کیشی. جیغاراسینی ائشیر، کاغیدین اوجونو دوداق‌لاریلا ایسلادیردی. پاپریز حاضیریدی. آلیشقانی ألینه آلار‌ـ آلماز، اؤزونو امر صاحیبی کیمی آپاران بیریسی یاخینلاشدی اونا. ألی کولونگلو آدام پئیسرینی قاشییا قاشییا باشی آشاغی حالدا اونا قولاق آسدی.

گون‌باتان چاغی‌نین گونشی بو قوراق چوخورو آرایا آلمیش قومسال یاماج‌لار آرخاسیندا هله باتمامیشدی. اونون قیزیل‌ایشیق دیلیم‌لریندن دویونجا حظ آلماق اولاردی اگر قادینی گتیرمه‌سه‌یدیلر. قادینی ایکی شیشمان دارغا گتیردی. گؤوده‌سینی دیک ساخلاماغا گوجو یئتمه‌ین آیاق‌لار بودره‌ـ بورده‌ـ یه آدلاییردیلار. دارغالار قالابالیغین ایچیندن بیر جیغیر آچمیشدیلار. دارغالارین قول‌لاری آراسیندان اونون باشینا ائنن قاپازلاردان اؤزونو قوروماغا

چالیشمایان قادینی قویلاغین قیراغینداکی تورپاق قالاغی اوسته توللادیلار. یئره سره‌لنمیشجه بارماق‌لارینی باشیندا داراقلامیشدی‌می، یوخسا ساچینی یولماق‌می ایسته‌ییردی، بللی دئییلدی. اونون گؤزویله باخدیقدا نه‌لر گؤره بیلردیک گؤره‌سن؟ بلکه چئوره‌ده‌کی یاماج‌لار گؤیه قالخیر، بؤیوک اوچغون کیمی اونون باشینا اوچوردو.

سانکی هر نه سوکوتدا کئچیردی. جاماعاتین گور همهمه‌سی، سماوی بیر خور [کر] کیمی بوتون خیردا سس‌لری اودوردو. بیرجه گؤزلرده‌کی اضطرابدان، و دوداق‌لارداکی توتقون گولوش‌لردن باشقا. بایاق الی کولونگلو کیشی‌یه یاخینلاشان آدام، اونون قولاغینا نه‌سه پیچیلدادی. کیشی دیم‌دیک دوردو، اووج‌لارینا توپوردو. کولونگ جاناوار باشی کیمی سس‌سیز- سمیرسیز ائنیب قالخدی. باتاقلیقدا قویو قازیلیردی گؤبه‌یه‌دک. نهایت الی کؤلونگلو کیشی چیخیب قازدیغی چالانین قیراغیندا اوتوردو. تورپاق قالاغی- نین اوزه‌رینده. چایلاق داش‌لاری دا گلیب چیخاندا یاریاجان قویلایاجاقدیلار اونو. ائله بو آندا بیر اؤکوز آراباسی جاماعتی یارا- یارا گلیب میدانچانین تن اورتاسینا چیخدی. مین باتمان خیرداجا چایلاق داش‌لارینی بوشالتدی، گئتدی. همهمه یاتدی. گؤزلوکلو بیریسی چئوریلیب آرخاسینداکی گؤی‌گؤزلو، ساری‌ساچلی تاماشاچییا دئدی: «نییه اوزونوزو اووجونوزن ایچینه آلمیسینیز؟ بو گونشلی پاییز آخشامیندان، بو چاخناشمادان حظ آلین جانیم، حظ!» سونرا دؤنوب منه گؤز ووردو. دئمک گونشلی پاییز آخشامی بهانه ایدی، او، بو وورهاوورون ایچینده گؤی‌گؤزلو، ساری‌ساچلی گؤزه‌لین اوره‌یینه یول آختاریردی. یاری چئوریلمیش حالدا دئدی: «باخ! داش دا گلیب چیخدی، ایندیجه جنّتین قاپی‌لاری آزغین قول- لارین اوزونه آچیلاجاق!»

بونو ائشیتمیش کیمی داش‌لارا هجوم ائده‌ن جاماعات باجاردیقجا گئن‌بالاق اتک‌لرینی دولدوردولار. داش گؤتورمه‌یه گئجیکمیش قوجا بیر کیشی

یولداشی‌نین أته‌یینه سووانمیشدی: «داش‌لاردان منه ده وئر کافیر! منی بو موتلولوقدان محروم ائتمه!» داش توکندیکده هامی بیره‌ر- بیره‌ر آددیم‌لارلا قاباقکی یئرلرینه قاییتدیلار. یئنه ده یالقیز قالمیش قادینین گؤزلری چاشقین باخیش‌لارلا جاماعاتی سوزوردو. گؤزونو یومور، آچیردی. بیرداها یومور سونرا اونلاری اووشدوروردو. بلکه ده گؤردوک‌لرینه اینانا بیلمیردی. گؤبه‌یه‌جن تورپاغا قویلانمیش حالدا دارتینمیردی، بونا گوجو یئتمیردی‌می، یوخسا سارسیلمیشجا آلین‌یازیسینا بویون قویموشدو، بیلمیریک. جاماعات، أل‌لرینده داش، کؤکس اؤتورمه‌دن حاضیر ایدیلار. غضبلی گؤرونسه‌لر ده، آداما ائله گلیردی کی، کیمسه‌نین بیرینجی داشی آتماغا اوره‌یی گلمیر. هله ده یولداشی ایله چکیش برکیشده اولان قوجا کیشی ایستئهزایلا دئدی: «دوْنوق باخیش‌لارینی گؤرمورسن؟ بیرینجی داشی آنجاق عؤمرو بویو بئله بیر سوچ ایشلتمه‌میش اینسان آتا بیلر. سوچسوز اینسان وارمی ایچیمیزده؟» قاری ننه ایشاره بارماغی ایله قادینی گؤستریب «گؤر نئجه ده گؤزه‌ل‌دیر گؤزلری» دئدی، سونرا اوشاغین اوزوندن اؤپدو. گؤز یاش‌لاری اوشاغین اوزونه دامدی. اوشاق چیمچه‌شن کیمی کؤینه‌یی‌نین قولو ایله اوزونو سیلدی. تورپاغا قویلانمیش قادین ننه‌نین قیزییدی، بو اوشاغین ایسه آناسی. اوشاق آلمانی دیشله‌دی، دیشی آلماداجا گؤزلرینی آناسینا زیلله‌دی.

غفلتَن سوکوت پوزولدو. بالاجا اوشاق ألینده‌کی قیرمیزی آلمانی آناسینا آتدی. داش، یاز یاغمورو کیمی قادینین اوست‌باشینا یاغدی.

---

* اؤیکونون سوژئتی محسن مخلبافین «نان و گل» باشلیقلی سئناریسیندن آلینمیشدیر.

آرخادان آدام گلیر

قان تک گؤزلو پهلوانین چکمه‌لری بورنوندان دامیر. اوْ سوِروندوکجه ایکی ایز بوراخیر تورپاغین اوِزه‌رینده بو قان. اوجابوْی آدامین اؤلوِسونو دؤرد کیشی سوِرویورلر، آغزی اوِسته. اوْنلارین بیری اوْ بیریسینه «گوِجَنمه، سوِرو»، دئییر. اوْ نه‌دی دابان‌لارین آردینجا یئرده سوِرونور؟ چکمه‌نین قانا بولاشمیش قیوریق باغ‌لاری‌دیر.

پهلوان مئیدانی دوْلاشیر. آدامدان ایینه آتماغا یئر یوخدو. قان چاناغینا دؤنموش گؤزلرین احاطه‌سینه دوِشدویونو وئجینه آلمیر. داش‌لاری گؤیه آتیر، چیینینی دایاق ائدیر آغیر داش‌لارا. مئیدانی اوِزوک قاشی کیمی آرایا آلمیش جاماعاتین گؤزلری اونا دیکیلسه ده، اوِره‌ک‌لرینده قاسیرغا أسیر. بونو بره‌لمیش گؤزلردن آنلاییریق. چاشقین باخیش‌لار گاه یئره دیکیلیر، گاه اوْنون قوْلونداکی زنجیرلردن آیریلیر بیر- بیرینه توْققوشور. دیز چؤکوِب، زنجیری قیرماق ایسته‌ییر. آمما بالاجا اوشاق‌لاردان باشقا کیمسه ماراقلانمیر اوْنونلا. تک گؤزونو یومور، بوِتون گوِجونو بیلک‌لرینه توْپلایاجاق. دامارلاری شیشیر. یایلیغینی چیخاریر، توْز- توْرپاق باسمیش اوِز- گؤزونو سیلیر. «من زنجیرین سیخینتی‌سینی چکیرم، سیزین گؤزلریز نییه قان چاناغینا دؤنوب؟» گؤزونو آچیر. اوْ قده‌ر گوِچ وئریر کی، آز قالیر اوْ بیرجه گؤزوِ ده پیرتلاییب ائشییه سیچراسین.

همیشه بو آندا زنجیر قیریلیردی. پهلوان ایسه مئیدانی دؤوره وورموش جاماعاتین قاباغیندا فیرلانیر، ایندیجه قیردیغی یوْغون زنجیرلرین بوروم‌لارینی[حالقالارینی] گؤستریردی. آلقیش عشقینه. ائله کی، بوْغازلاردان «عشق اوْلسون پهلوانا» هارای‌لاری گؤیه قالخیردی، سئوینجیندن باش

بارماق‌لاری اۋسته یئرییییردی. سۆنرا آرا قاریشیردی، اوشاق‌لار ایسه بوروم-بوروم قیریلان زنجیری ییغیشدیریردیلار. بیر آز بوندان اۆنجه زنجیری قیرارکن شیشمان قول‌لارینا اۆ قده‌ر گۋچ وئرمیشدی کی، چۆهره‌سی چوغوندور کیمی قیزارمیشدی. کۆکس اۆتوره-ن یۆخدور. پهلوان هرنه قده‌ر چالیشیر، هر نه قده‌ر گوج وئریرسه ده، زنجیر قیریلماق بیلمیر کی، بیلمیر. گۆزونو یومور. کیم بیلیر، بلکه ده زنجیرین ضربیندن گۆزلری قارالیر. پهلوانین گۆزلری قارالیر. قارالماسایدی، باشی اۆلۋشگه‌میش گۋنه‌باخان کیمی چیینینه دوشمزدی. قۆلو باغلی، اۋزو گۆیه دیز چۆکموش حالدا دۆنوب قالیر. بونو باشا دۋشموش کیشی‌لر بیردن‌بیره قیلینج‌لاری سیییریرلر. مئیدانی سارمیش آغیر سوسقونلوق گۆز قیرپیمیندا پۆزولور. همهمه قالخیر. قارادینمزلرین الینده‌کی قیلینجین سسیز کۆلگه‌سی، آردی‌آراسی کسیلمه‌دن اونون کۋره‌ییینه أیله‌شیر.

پهلوان مئیدانین قانشاریندا‌کی گئنیش ائیواندان دۋنن باش وئره‌ن‌لری خاطیرلاییر؛ ال‌لرینی بۆینونون دالیندا داراقلامیش، تاختا اۆتوراجاغین اۋستونده یئللەنرکن. تاختا اوتوراجاق ییرغالانیر، آغیر سوکوتون ایچینده یالنیز اۆنون جیرها- جیری پهلوانین فیکرینی پۆزور.

دۋنن داغ أته‌ییندن دۋزده‌کی کنده گلنده، کۆمک‌چیسی یالواریب یاخارمیشدی: «آغام بو گۋن مئیدانا چیخما، اۆلدوره‌جک‌لر سنی!». کیمه دئیه‌رسن، قولاق آردینا وورموشدو. آشاغی قبیله‌نین باشچی‌سی اۆلدۋرولوب سه، قارشی طرفده کیمین‌سه اۆلدۋروله‌جه‌ییني گۆزله‌مک اولار. کیشی چایدان کئچرکن آرخادان وورولوب. قورشونلا. ایندی آنجاق یوخاری قبیله‌ده کی تک‌گۆزلۋ پهلوانین قانی اۋره‌ک‌لری سۆیودا بیلر. «منی قصد ائدیرسینیزمی؟ آخی او، منیم قوجاغیمدا جان وئرمیشدی. بلکه سۆن ضربه‌نی من ائندیرمیشدیم اۆنا. بلکه ده الی‌قیلینج‌لی قارادینمزلرین ألیندن قورتارماق ایسته‌ییردیم اۆنو. نئجه اۆلورسا اۆلسون، اۆ منیم قوجاغیمدا جان

تاپشیردی.»

پهلوان ائیواندان مئیدانی سئیر ائدیر. گؤزوٍنو یوموب. آرخا قاپیدان ایچه‌ری دالیرلار. ترپنمیر. هله ده اوْنون زهمی هامینی باسیر. پهلوان گؤزوٍنو آچیر. ائله بو آن الی قلینجلی بیریسی آرخادان اوْنا یاخینلاشیر. اوتوراجاق ییرغالانمیر. پهلوانین چکمه‌لری اوجوندان قان داملاـ داملا دؤشه‌مه‌یه آخیر. مئیدان بوْم بوْشدور.

اسماعیل هادی

ادبیاتچی، دیلچی و باجاریقلی ساتیرا یازیچیمیز اسماعیل هادی ۱۳۳۶ ـ دا دونیایا گؤز آچمیشدیر. هادی‌نین «کند اوشاغی» امضاءسیلا یازدیغی ساتیریک یازیلار آذربایجانین بیر چوخ درگی و قزئت‌لرینده او جمله‌دن «یول» درگیسینده نشر ائدیلمیشدیر. هادی بیر حئکایه یازاری اولدوغو حالدا باجاریقلی و استعدادلی بیر دیلچی‌دیر. اؤزو دئمیشکن «منیم اصیل ایشیم دیلچی‌لیک‌دیر..». بونا باخمایاراق اونون قلمه آلدیغی حئکایه‌لر ادبیاتیمیزین پارلاق نمونه‌لریندن سایلیر. اونون اثرلریندن: «دومانلی گونلر» (بو اثر هادی"نین اوشاقلیق ایللریندن ۲۷ یاشیناجان اوتوبیوگرافیسی‌دیر)، «ترکی هنر است»، «گؤی قورشاغی» و «لاچین» رومانینی آد آپارا بیلریک.

اونون «کؤنز تاریوئردی» حئکایه‌سینی «گؤی قورشاغی» کیتابدان نمونه اولاراق وئریریک.

کؤنز تاریوئردی

ایبـیش اوغلـو تـاریوئردی اوچـون تویـوق همیشـه بیـر قیچلـی ایـدی، کیشی ده سـؤز بیـرا دئمـک سـؤز کئچـی آسـقیریغی دگیلـدی کـی گلـه، گئـده. سـؤز آغیـزدان چیخـدی گـرک گـؤیَره. کیشـی توپوردوگونـو یالامـاز. آغیـزدان چیخماسـین کـی قـاتیق قـارادیر، آمـا چیخـدی گـرک اوستونده دورا!

یئرسـیز دگیلمـیش کـی خلـق بَیـیش اوغلونـا « کـؤنز تـاریوئردی » آدی وئرمیشـدیلر. البتـه اگـری اوتـوروب دوغـرو دانیشسـاق، بونـون یاریسـی دوز ایـدی، یاریسـی یـوخ! سـؤز یـوخ کـی تـاریوئردی دئدیینـدن دؤنمـز ایـدی، آمـا هـئچ وقـت ده نـاحق دئمـزدی. حقّینـدن آرتیـق ایسـته‌مـز، یالانـدان شـر سـالیب، بیرینـه دولاشـمازدی آنجـاق حقّینـدن ده کئچمـزدی. جـانی گئتسـه ایـدی، قیرانـی گئتمـزدی. دیـللـره دوشموشـدو کـی او اون تـومن حقّینـی دیریلتمـک اوچـون اون مـین تومن خرجلـه‌میشـدی، گئنـه ده پاپـاغی یـانقیلیجی قویـوردو کـی آنجـاق قویمادیم حاقّیم باتا!

تـاریوئردی کیشـی‌نـین اردمینـی (شخصـیّتینی) آراشدیرسـایدیق، بئلـه باشی برکلیـک، و یـا کنـدلی‌لـر دئمیشـکن « کـؤنزلییین » کؤکونـو اونـون کئچمیشینده تاپا بیلردیک.

تاریوئردی‌نـین آتاسـی، بَیـیش کیشـی، اؤزونـه گـؤره وارلـی ـ کـارلی آدام ایـدی، کنـدده باشـی بللـی هامپـا ایـدی. قاپیسـیندا کلـی، گامیشـی، قوچو، قویونـو، اؤکـوزو، داناسـی، آتـی، قـاتیری... دونیـا مالینـدان اسـکییی

یوخ ایـدی. ائـولاددان دا بـول ایـدی. بیـر ائـو دولوسـو نـازلی اوشـاق، آمـا حاییف کی هامیسی باشی لچکلی!
دوزدور کـی آتـالار دئمیشـلر « آسـلانین ارکـک دیشـی‌سـی اولمـاز.» آمـا بَیـیش کیشـی بئلـه دوشـونوردو کـی آسـلانین دا ارکگـی یاخشـیدیر، مایاسی بیر زادا دگمز.
اونـون دیلـی‌نـین ازبـری بئلـه ایـدی: « اوغلـون اولـدو آدینـی قـوی نظرعلی، خئیری ده اولماسـا نـه ضـررلی (ضـرری)، آمـا قیـز عیـالی تئیخـا ضرردیر. قیـزین یاخشـی‌سـی بیـر عبّاسـییا دگمـز، هلـه قالسـین یاواسـی! قیزدان آداما سون چیخماز.
کنـد یاشاییشـی قیـزدان چـوخ اوغلانـا بـاغلی ایـدی. اوغـلان اوشـاغی تکجـه بَیـیش دگیـل، هـامی‌نـین دیلَگـی ایـدی. خصوصـیله کـی بَیـیش قاشمر، قیلدیر قـاش، دیللـی ننـه‌سـی‌نـین آغزینـی یوممـاق دا لازم ایـدی. او ان اوّل گونـدن بَییشـین اینـدیکی آروادی ایلـه ائولنمـه‌سـینه کؤنـول وئرمیردی. چونکی بـو ایـش اوچـون اؤز بـاجی قیزیسـینی نظـره آلمـیش، بئلـه دوشـونوردو کـی کیلکـه تویـوق کیمـی دیلسـیز ـ آغیزسـیز بـاجی قیزیسی گلینـی اولسـا، اونـون ائـوده‌کـی سؤزسـوز خـانلیغی همیشـه‌لیـک قـالارغی اولار. آخـی قیزجیغـاز قـوزو کیمـی همیـل ایـدی. باشـینا دؤی، الیندن چؤره‌گینی آل. قیز دئمه، قیزیل دئ، فوغارانین بیریسی!
آما قاشمر تولکونـون حیلـه‌سـی توتمـادی، بَیـیش آیریسـی ایلـه ائولنـدی. بللی‌دیر کی قاشـمر « هـن » دئمـه‌دیییـنده، دب ـ دبیلقـه ایلـه ائولنمـک ممکـن دگیلـدی. مـین فیرتانـا سـالاردی، قویمـازدی. بونـا گـؤره بَیـیش گـؤز آلتیسـی ایلـه هیملَشـیب، بولاقـدان گلنـده اونـو عمیسـی گیلـه قـاچیردی. داهـا ایـش ایشـدن کئچمیشـدی. قاشـمر آنـا اولـدو ـ بیتـدی بیر ایش قارشیسـیندا چـاره‌سـیز قالمیشـدی. آمـا یـازیق گلـین ائـوه گلـن گونـدن، خـوش گـون گؤرمـه‌دی. قاشـمر اونـا گـؤز وئـردی ایشـیق

وئرمـه‌دی. قاچماسـینی سـرگ ائلـه‌دی، باشـینا چالـدی. دده‌سـی‌نـین ناخیرچی اولدوغونو قـاخینج ائلـه‌دی، لوغـازا قویـدو. هـر نـه‌یـه بیـر دوداق بـوزدو، هـر زادا بیـر پورچـوک بنـد ائلـه‌دی. گونـده بیـر داوا سـالدی، هنگامـه قوپـاردی. اوتـوروب، دوردوغونـو سـؤز ائلـه‌دی. لاغـا قویـدو، قـان اوددوردو.

دوزدور کـی قاشـمر آنـا قوجالیـب، دیشـی دوشموشـدو، داهـا نـه آغـزی‌نـین دیشـی قـالمیش ایـدی، نـه ده بئلـی‌نـین کیریشـی، نئجـه دئیـه‌رلـر: « چؤمَلمـه‌ییـنجـه هـوره بیلمـه‌ییـردی. » !... آمـا هلـه ده دیلـی ایله بیـر کنـده قابـاق ایـدی. گلینـین اوغـلان دوغماماسـی دا اونـون الینـه یاخشی ماهانا وئرمیشدی :

ـ بولار دده ـ بابـادان بـد اوغـوردولار، قـارا دابـان کؤپـه‌یـین قیـزی ائویمـه آیـاق قویـان گونـدن ائویمـدن برکـت گئتـدی. یـازیق بـالامین امـه‌ییـنی ضای ائله‌ییـر. رئیسـیز زمـی کیمـی اکـدیبینی چـاودرا دؤنـده‌ریـر! آنجـاق زمیـدن اولـور، اولسـون: توخومـدان اولـور، اولسـون، یـازیق بَییشـین اوغرونـا اوغـول پـایی چیخمـادی! اکـدیبی بوتـون چـوودارا دؤنـدو. قایناناسـی الینـدن گلـه‌نـی ائلـه‌دی. بـاخیجی قالمـادی گئتـدی، پیتیـک قالمـادی، اَلـدی، نذیرـ نیـاز قالمـادی دئـدی... بـره بیتیرمـه‌دی. بَیـیش «سـیناق سـیچانینا» دؤنـدو. قاینانـا قـوز، کونجـود، فینـدیق، پوسـته، زنجفیـل، قیزیـل‌گـول، قنـد... ازدی، قاتـدی بـالا بـولادی دالبـادال یئزنه‌نـین بوغازینـا تؤکـدو. ننـه‌سـی اؤلمـوش بَیـیش دیلینـی بیـر قـاریچ چیخاردیـب، قـانلی کیمـی یـالواردی کـی جـانیم مـن یـازیق بئـزدیم. گئجـه‌لـر قـارا باسـیر. یاتـانمیرام. قیزیشـیرام، قـارپینیرام. جـانیمی قاشییب، دیدمکـدن یورولـدوم. ال گؤتـورون، مـن غلـط ائلـه‌دیـم یئـددی اَرخادان دؤنَنیم ایله، اوغول ایسته‌میرم...

اَمـا قاینانـا ایکـی اَیـاغینی دیـرەمیشـدی بیـر باشـماغا کـی: اولمـاز، اولاجـاغی یوخـدور، ائرککسـن‌ده دوغ، دیشـی‌سـن ده!... گـرک بیـر اولا، والسـلام! آنجـاق قاینانـانین زورا باسماسـی، قاشـمر آنـانین آتماجـا ـ آتماجـا دانیشـیب، دیـل یاراسـی وورماغینـا گـؤره اولسـایدی‌دا، بَیـیش جـانینی ییغیـب دیشـینه، گئجـه ـ گونـدوز اوشـاقدان اکیـردی کـی بلکـه انشاالله بـو دؤنـه دوه قـوز قـیغلادی... آمـا حـاییف‌کـی فایداسـی اولمـادی. هر نه کـی بوغـدا سـپدی، رئیسـیز زمـی چـاودارا دؤنـدردی ائـو رنـگ بـه رنگ دورنا تئللی قیـز ایلـه دولـدو. اینـدی داهـا بَییشـین باشـینا قوجامـان داغ کیمـی قـار قونـوب، قـاش ـــ بـاش یـون کیمـی آغارماقـدا ایـدی. قلبینـده اوغـول هوَسـی سـؤنمه‌سـه ایـدی ده،گؤزونـده اومـود ایشـیغی سـؤنمکده ایـدی. اینـانیردی‌کـی قیـز سـؤنلودور، ائلـه‌ده قالاجاقـدیر، اوجاغی کـور اولمـوش! نئیلـه‌مـک بلکـه‌ده یـازی بئلـه ایمـیش، قسـمتدن آرتیـق‌کـی یئمـک اولمـاز. تویـوق دگیـل‌کـی دئیـه قانـاد وئرسـن‌ده اوچاجاغـام، وئرمـه‌سـن ده! بَیـیش اومودونـو ایتیریرسـه‌ده، قاینانـا ال گؤتوره‌سـی دگیلـدی. هلـه ده اونـون بوغـازینی ایسـتیلیک ایلـه باسـیب، توختـاخلیق وئریـردی کـی قـورو آغـاجی گـؤیردن واردیـر. کیشـی بیـر باتمـان داش گؤتورونجـه اوشـاغی اولا بیلـر، بیـر دؤنـه‌ده شانسـینی یـوخلا! اللـی ـ اللـی بیـر اللـی اونـون اوسـتوندن! بیـر بئلـه اوشـاغین واردی، قـوی بیـری‌ده اولسـون. آغیرلیغینـی یئـر چکیـر، اوروزوسـونودا تاری وئریر. قوی بیـری‌ده اولسـون، منـیم قلبیمـه قویولـوب کـی بـو دؤنـه اَللّه آرزینی گؤزونده قویماز.

ـــ اوشـاق اکمـک کـی بیـر خـرج ایسـته‌میـر. بیـر تیکـه یـالخی کوتـدن، یـاوان چـؤره‌کـدن یئییـب، کوللوکـده قـاپی ـ باجـادا بؤیویـه‌جکـدیر. گؤزونـو یومـوب، آچیبسـان بویـا ـ بوخانـا چاتـار. بؤیویَنـدن سـونردا،

ناخیرچی‌دان چولوق ـ چوباندان بیری آپاریب، قانی‌نین چؤره‌گینی وئره‌جکدیر دانیا!
آنجاق بَییش کیشی تام اومودسوزلوق ایچینده ایکن بیر داها شانسی یوخلاییب، رئیسیز زمینی بیر کئش‌ده شوخوملادی، اکدی. آروادین قارنی دیکلدی، دایاندی بورنونا. آما بو دؤنه باشقا بیر دردسر قاباغا چیخدی: گولونچ اولوب، خلقین لوغازینا قالدیلار. گلن دانلادی‌کی جانیم قوجا واقتیزدا بو « تابوت زینقیروو» نه‌دیر؟ کیشی سنین نوه‌ن واردیر، یاراشارمی آروادینلا قیزین بیر گونده دوغسونلار؟!
بَییش یازیق قالمیشدی اود ایله سو آراسیندا. گونده قاینانایا مین کره لعنت اوخویوردو کی نئجه بیزی خلقین لوغازینا قالمیش ائله‌دی!. نه‌ایسه، بو دؤنه ووردو قاینانین سؤزو گؤیَردی، بَییش اکدیبی چاودارا دؤنمه‌دی، و... دوققّوز آی آغیر انتظاردان سونرا قوجا آتانین گؤزو اوغول جمالی ایله ایشیقلاندی!
بللی‌دیرکی بو بیر معجزه دئمک ایدی. ائله بونا گؤره‌ده بو تُحفه‌نین آدینی « تاریوئردی » قویدولار. سؤز یوخ کی هامینی تاری وئریر. آما بیزیم تاریوئردینی دوغرودان تاری کرمیندن وئرمیشدی! دئمگه گرک یوخ کی تامارزی آتا ـ آنا بو یئددی‌لر اوسته تاپدیقلاری اوشاغین اوسته یاپراق کیمی زاغ ـ زاغ اسیردیلر:
ـــ دینمه‌یین دورار اؤسگورمه‌یین دیسکینر، آسقیرمایین قوخار، باسیرین اوشویَر، آغلاماسین اوزولر، الیندن آلمایین چیغیرار، آجیقلانمایین کوسر. سیندیردی باشینا صاداغا، داغیتدی نئیله‌یَک، گَییردی به‌به، بؤیوردو چه‌چه، سؤیوش وئردی اولسون، یامان دئدی عیبی یوخدور!... اوشاقدیر. بؤیویَر، دوزلر!
شوکور اولسون، بؤیودو ده. آما دوزلمه‌دی! گون به گون بتر اولدو. دده باسدی یامانا. ننه‌نی دولادی آغاجا. قاپی ـ پنجره‌نی وئردی

داشا.«دلـی نظـرم، بئلـه گـزەرم!... ننـەم منـه کـؤر دئییـب، هـر گلنـه وور دئییب!..»

گلنه ساتاشدی. گئـدەنـه ساواشـدی. یئتَنـه دالاشـدی. اؤتـەنـه دولاشـدی. یئتـەنـه یئتـدی، یئتمـەیَنـه بیـر داش آتـدی. هامییـا اؤجشـدی، چـالی کیمی هامییـا باتـدی. «بیـر دانـا بیـر نـاخیری پـوخلار! » دئمیشـلر... بیـر کنـدی جانـا گتیردی،الینـه دوشـەنـی گؤتـوردو، سـالدی جولبنـده. دوشمەینی اکـدی، اوغـورلادی. نـه صـاندیق قالـدی، نـه دولاب. نـه بـاغلی قالـدی نـه بوقچـا ـ بوجـاق. آچـدی، سـاچدی، سـؤکدو، تؤکـدو، چالـدی، چاپدی،

قوپـاردی، آپـاردی... آتـدی ایچـەری! بـالا ـ بـالا داراشـدی تویوغـا ـ قـازا. گونده ائـودن ائشـیکدن بیرینـی چالـدی. آپـاردی داغـدا ـ باغـدا کسـدی، تولەدی. اؤزونه تـای بیـر ـ ایکـی قـارین قولـو ایلـه پیشـیردی، آشـیردی... یـازیق بَییشـین توتونـو تپـەسـیندن چیخـدی. ایکـی الـی اولـدو، بیـر باشی‌کـی نئجـه اؤز الیمیزلـه گـدەنـین اخلاقینـی پـوزدوق؟! آمـا داهـا نـه فایـدا؟ سـونکی پئشـمانلیق بـره بیتیرمـز ایـدی. آغ سـاققال کیشـی هـامی‌نـین یانینـدا گـؤزو کؤلگـەلـی اولـدو... گونـده مـین یـول آللەدان اؤلوم آرزیـلاردی، الینـه دوشـمەدی. تـزه باشـا دوشـدوکی ائـولاددا ارکـک ـــ دیشـی‌لیـک مُهـمّ دگیـل، شـویور (شـعور) مهـم‌دور: ـــ کـاش یئـدی کور قیـزیم داهـا اولاردی، بیرجـه تـاری بـو تـاریوئردینی وئرمـەیـه ایـدی! آنجاق قوجا بَییش دیغلادی، اؤلدی...

یوردونـدا تـاریوئردی قالـدی بـو دؤنـه تـاریوئردی داهـا بویـا ـ بوخونـا دولـوب، ادەلـی ـ دودەلـی کیشـی اولموشـدو. آرواد ـ اوشـاق ایـیـەسـی ایـدی. اخلاقـی‌دا دوزَلمیشـدی، دئیـه بیلیردیـک. آمـا کـؤنزلییی اولـدوغو کیمـی یئرینـدەایـدی. ایسـتەدیییـندن ال گؤتـورمز، دئدیییـندن دؤنمـز ایدی!... البتـه بونـون دا چـوخ غمـی یـوخ ایـدی، چـونکی خیرداجـا کنـده

هـامی بیـر ـ بیـرینین حـال ـ خویونـو بیلیـردی، تـاریوئردی‌نـین قـاپی ـ قونشوسو دا « دگمـه منـه، دگمـه‌یـیم سـنه » دئیـه، تـاریوئردی ایلـه بیـر تَهَر گئچینیردیلـر، آرادان ائلـه سـن دئیـه‌ن مقلتـه (مغلطـه) چیخمـازدی ... ووردو یئـر بؤلگوسـو (اصـطلاحات ارضـی) اولـدو، کنـدین نظمـی پوزولدو. قاباقجـا بیـر کنـد ایـدی، بیـر خـان. هرنـه ایـدی، ایشـله‌دیـردی، اَکیـر ـ تؤکـوردو. آبـادلاییردی... یولونـو دوزلـدیردی، آرخینـی چیخـاردیری، کهریزینـی آریـدیردی. ایشـله‌مـه‌یَنـدن مولکـو آلیـب، ایشله‌ینه وئردی، بوینو یوغونلـوق ائلـه‌یـه‌نـین بوینونـو بـوروردو. کنـد آری کندیسـی کیمـی ایشـله‌ییـردی. آرخـی آخیـر، چؤلـو چـؤرک وئریر،کندیسـی دولـور، زومـاری آرتیقلاشـا قـالیردی. بیـر داش‌باشـی دا اکیلمـه‌مـیش قـالمیردی . اینـدی داهـا خـانین دیشـی چکیلـدی. خـان مجبـور قـالاراق یئرلـری بیـر پـولا سـاتیب گئتـدی شـهرده فابریکـا (کرخانـا) سـالدی.کنـد خـانین بویونـدورغو آلتـدان قورتـاردی. یئرلـری دیلیم ـ دیلیم دوغرادیلار.

بؤلـدولر، وئردیلـر اکینچـی‌لـره. بیـر کیچیـک کنـده داهـا بیـر خـان یـوخ، اللی تاپیلـدی. هـره‌سـی‌ده بیـر هـاوا چالیر،ایکیسـی‌نـین سـویو بیـر آرخـا گئتمـز. بیـری دئمـه چکیـر، بیـر سـولویا! قدیمـدن دب بئلـه ایـدی کـی یایدا ائل یایلاغا گلنده بیـر دری پنیـر، بیـر موتـال شـور، ایکـی اؤیَـج، بیـر باتمان ساری یـاغ وئریـب، قجَلـی خانـدان کیرالاییـب، اوتـاریردی. اینـدی تـزه خـان‌لاریـن بیریسـی دئـدی وئـرک، او بیریسـی دئـدی وئرمـه‌یـک. آرادان بیـر قالماقـال چیخـدی، وئرمـه‌دیلـر. یـازیق ائـلات یئـر تاپمـادی اوتارا.. بـئش ـ اون گـون دیلسـیز ـ آغیزسـیز سوروسـو ایلـه چـؤللرده آوارا قالانـدان سـونرا مجبـور اولـدو سـورونو آپاریـب، شـهرده سـاتیب، سووسـون. اؤزوده شـهره داشـینیب، داشـقا اوسـته بامـادور ساتسـین! اوت دا قجلده قالدی قورودو، تؤکولدو، اوغولدو، قهر اولدو، گئتدی.

کهریـز اوسـته آیـری بیـر قووقـا قوپـدو. قالـدی، تؤکولـدو، دولـدو کـور اولـدو، باتـدی. آرخ اوسـته ده بـاش سـیندی، گـؤی توتولـدو، قـان سـو یئرینـه آخـدی. آرخـدا داغیلـدی. آغـاجلارین چوخـو سوسـوزدان سـورودو، چؤلـده قالـدی، چوبـان ـ چولـوق یانـدیردی. بؤیـوک بوغدالیق‌لار تـرک ائدیلـدی. اکیلمـه‌دی، قـارا چؤپـه دؤنـدو، یـالان اولـدو. تـارلالار تـالان اولـدو. بـاغ‌لار باشسـیز بوراخیلـدی پوزولـدو، وئـران اولـدو. یونجـالیق‌لار چـؤل قالـدی، کـؤده اولـدو، گئتـدی. رشـبرین بیریسـی سـئودی اکـدی، او بیریسـی سـئومه‌دی اکمـه‌دی. گئتـدی شـهرده فهلـه‌لیگـه. اکـن گـؤردو باشـینا بـؤرک کئچیبـدی. شـهرده فهلـه‌لیـک کنـده رعیتلیکـدن قـازانجلی‌دیـر. خلقـین چوخـو کنـدی بوراخـدی گئتـدی شـهره. البتـه خلقـی قیناماغـا دا یئـر یـوخ ایـدی. کنـدلی‌نـین اکـدیبی بوغـدا ایـدی، او دا خارجـدن گلیـردی. پیشـمیش چـؤرک بوغدادان داها اوجوز ایدی.

او بیری یاندان یئرلـر بؤلونموشـدو. هـره‌یـه بیـر تیکـه داغـین بـو اوزونـده، بیـر تیکـه او اوزونـده. ایکـی آددیـم بـاش بولاقـدا، اوچ آددیـم داش بولاقـدا، دؤرد آددیـم یئللـی گدیکـده، بـئش آددیـم زشـیلی داشـدا، بیـر تیکه قارقا دولانمـازدا، یـاریم تیکـه دوه اوچانـدا، بیـر پـای سـیغیر قیرانـدا، بیر تاختا تکه دوندورانـدا،... اونـلاری دا اکمـک ایلـه بیـر عائلـه‌یـه چـؤرک چیخمـازدی. اصـلاً نفـت وئریـب، بوغـدا آلان ملّتـه چـؤرک غمـی یـوخ ایـدی! اکـین ـ بیچـین لازم دگیـل ایـدی. بئلـه مملکتـده اکینچیلیـک نـه‌دیـر. آدام گـرک دلّـال اولا، الـی تمیـز ـ آیـاغی تمیـز، آغـا بالاسـی کیمی چؤره‌ک قازانا.

بئله‌لیکله اصـلاحات ارضـی برکتینـدن کنـد داغیلـدی. بـونلار بیلـه، گئنـه ده بیر آووج بئینـی بـوش، اؤزو بـرک، توپراغـا بـاغلی کنـدیلی قالمیشـدی

کی هله ده گومـان ائـدیردیلر کـی سوسـوز دئـم چـؤللر بیـر گـون قیزیـل بیتیره‌جکدیر.
بئلـه‌سـی خـوش خیـال‌لاردان بیریسـی ده بیـزیم کـؤنز تـاریوئردی ایـدی کی بدبختلیکـدن یئرلـر بؤلوننـده « قیرپینجـی باهـادور » ایلـه « آغچـا » اولموشدو.
قدیمـــدن کنـــد اوچ آغچایـــا (حصّـــه‌یـــه) بؤلونموشـــدو. بیـــر آغچـــانین ایچینده‌کی اکینچی‌لـر، کؤوشـن‌ده بیـر ـ بیرلـری ایلـه قونشـو اولـوردولار، زمـی‌لـری یاناشـی ایـدی. تـاریوئردی ایلـه ده باهـادور آغچـا (اکینـه‌جـک قونشوسـو) اولموشـدولار. البتـه بـو دا اجبـار اوزره ایـدی. آنجـاق گلیـب یـازیق تـاریوئردینی تاپمیشـدی. بلکـه ده ائتـدییی گونـاهلارین جزاسـی ایـدی کـی اوغرونـا چیخمـیش ایـدی! یوخسـا تـاریوئردی‌نـین ایکـی زهلـه‌سـی اولسـایدی بیـری باهـادوردان گئـده‌ردی. باشـینی کسـه ایـدین قـانی باهـادورا سـاری آخمـاز ایـدی. آمـا پوشـک آتـدیلار بئلـه دوشـدو. تاریوئردی چوخ آتیلـدی ـ دوشـدو، فایـدا وئرمـه‌دی. دَلـی چوماغـا راسـت گلن کیمی او یـازیق دا باهـادورا تـوش گلـدی. نئجـه دئیـه‌رلـر: « ایلانـین آجیغـی یـارپیزدان گلـر، اودا یوواسـی‌نـین قاباغینـدا بیتـر!» قیرپینجـی باهـــادور قبریســـتاندان گئچنـــده یئـــددی اؤلـــو اســـکیگ گلیـــردی، اودا گلـدی تـاریوئردی‌نـین اوغرونـا چیخـدی. شـانش ایچیـوا قـادام! پوشـک زهر اولاسان! قورّا چکه‌نـین قولـو قیریلایـدی کـی بیـزی ایـت ایلـه قـول ـ بویون ائله‌دی!
خلـق قیرپینجـی آدینـی باهـادورا یئرسـیز تاخمامیشـدیلار. کنـده ایکـی یارامـاز، مـردم‌آزار اولسـایدی، بیـری باهـادور ایـدی. بلکـه ده تـایی یـوخ ایـدی. ائـوی ییخیلمـیش دئیـه‌سـن آنـد ایچمیشـدی کـی هـئچ وقـت حـلال مـال یئمـه‌یـه! اؤکـوزو همیشـه اونـون ـ بونـون اکینـه‌جگینـده یـایلانیر. مـالی‌نـین یئمـی خلقـین تایاسـیندان ایـدی! تنـدیری‌نـین

یاناجـاغی قونشـو قالاغینـدان... قیشـدا بـره قورمـازدی، آمـا ائـوده ده دورمازدی! گونئیی گزیـر، هـر کیمـین بـره‌سـینه ککلیـک دوشسـه ایـدی اوغورلاییـب، آپـاریردی. یـازدا اکـین اکمـزدی، آمـا یـای گلـه‌جکـده گئجـه‌نـی ائـوده یاتمـازدی. هـر هـانکی بیـر یاخشـی زمـی اولسـایدی، هـره‌سـیندن بیـر ایکـی دریـز بیچیـب، گؤتـورردو. باششـاق‌لاریـن یاخشیسینی قیرپیـب، آپـاریردی. ائلـه بونـا گـؤره خلـق اونـا « قیرپینجـی باهادور » دئییردیلر.

بـالا ـ بـالا باهـادور تـزه بیـر کسـب یولـو داهـا تاپمیشـدی. بونـون دا باشلانیشـی بئلـه ایـدی کـی « خـوزه‌یـین بـاغیش » دام ـ داشـینی سـاتاندا آلیجـی یـوخ ایـدی. چـونکی اونـون دده‌دن قالمـا دام ـ داشـی قارداشـی ایلـه بیـر یئـرده ایـدی. هـئچ کـیم رغبـت ائـدیب، بئلـه بیـر شریکلی مالا گیرمزدی. قدیمدن دئمیشلر:

« آروادیـن شـریکلی اولسـون مـالین اولماسـین! » باغیشـین قارداشـی دا بونـو یاخشـی بیلیـر، ایسـته‌ییـردی دام ـ داشـی اؤز سـئودییی قیمتـه گؤتوره. ». اوندان ساوای کیم بئله شریکلی مالی آلاردی کی؟

باغیش آل ائلـه‌دی باهـادورا ایکـی باتمـان قنـد بویـون اولـدو کـی گلیـب، یالانـدان دام ـ داشـا مشـتری دورا. باهـادور آلیجـی دونونـدا گلیـب ائـوی آددیمـلادی، اؤلچـدو، دانیشـدی، یازیشـدی... باغیشـین قارداشـی دا ایشـین او اوزونـدن خبرسـیز ایکـن، بئلـه گومـان ائتـدی کـی باهـادور دوغـرودان مشـتری‌دیـر. بـو گـون ـ صـاباح ائـوی آلیـب، چـاخیر تیکـان چالیسـی کیمـی اونـون بؤیرونـه باتاجاقـدیر... قورخوسـوندان ال ـ آیاغـا دوشوب، باغیشا یالتاقلاندی:

ـ قـارداش منلـه ـ سـن قـان قارداشـی‌ییـق. آدام قارداشـین اتینـی یئسـه ده سوموگونو آتمـاز. گـل بـو قـارا تیکـان کؤلونـو منـیم گؤزومـون قاباغینـا اکمه.

بـو دؤنـه بـاغیش مازاماتـا قویـوب، ائـوی مـین ـ بیـر مِنّتلـه قارداشـینا ایسته‌دییـی فیاتـا سـیریدی. باهـادوردا ایکـی باتمـان قنـدی آلیـب، آرادان چیخدی.

او گونـدن قنـدین دادی باهـادورون داماغینـدا قالـدی، بـالا ـ بـالا لوطـو خرجـی آلماغـا باشـلادی. خلـق ده: « دلـی جرمـه وئـرر، عـاغیللی روشـوه » دئیـه، باهـادورون بوغونـو یـاغلاییردیلار. مـثلاً قونشوسـو قـالغی‌نـین بوشالماسـی قورخوسـوندان کرمـه کسـنده، اؤزونـدن قابـاق باهـادورون پـایینی آییریـب، اوچ سـبد اونـا کرمـه حقّـی چیخیـردی. خیرمـان یولداشـی اونـا بیـر شـئی وئریـب، خیرمـانین سـاغلاملیغینی تضـمین ائدیردی. پتکچی هامیدان قاباق اونا بال پایی گؤنده‌ریردی...

بئلـه‌لیکلـه « کـور قوشـونکونو آلله یوواسـیندا یئتیـرر » کیمـی، باهـادورون دا بئلـی آغریمـادان ارّاده‌سـی دوزه‌لیـر، « سـویو گـؤل‌لـردن، دنی ائللردن » گلیردی!

البته دئـدیییمیز کیمـی، اکـین ـ بیچـین آدامـی دگیلـدی. بـو باخیمـدان باخانـدا تـاریوئردی‌نـین نگـران قالماسـینا سـبب یـوخ ایـدی. چـونکی باهادور راحـت چـؤرک یولـو تاپانـدان بـری، داغـدا ـ داشـدا عؤمرونـو قهـر ائتمزدی...

آما سـؤز بـوردا ایـدی کـی باهـادور یئـدن‌ده اؤز شـیوه‌سـی ایلـه اسـتفاده گؤتورمـک ایسـتردی. او یئـری اکمـک اوچـون دگیـل، مـردم‌آزارلیـق اوچـون ایسـته‌ییـردی! یـا دا لاپ دقیـق دئسـک، قونشوسـونو اینجیـدیب، باج آلا بیلمک اوچون! البتـه کـی قاباقجـا بئلـه ایـش‌لـردن چـوخ گـؤروب، دادانمیشدی، نئجـه دئیـه‌رلـر: « دادانـان ایلـه قـودورانین تاریسـی اولمـاز! » و باهـادورون تاریسـیزلیغی ماحـالا یـاییلمیش، دیـل‌لـره دسـتان اولموشـدو... گـؤره‌ن کـؤنز تـاریوئردی‌یـه ده دیشـی باتـا بیلـه‌جـک‌مـی ایـدی؟ باهـادور دیرنـاغی باتـا بیلـه‌نـین اتینـی قوپـاریردی. آمـا کـی

تـاریوئردی‌نـین هـم گؤنـو قـالین ایـدی، هلـه ات هلـه دیرنـاق باتمـازدی، هـم ده کـی اتـی تولکـو اتینـدن آجـی ایـدی، بیریسـی‌نـین رغبتینـی چکمـز ایـدی. بونـونلا بئلـه، دئـدیییمیز کیمـی، باهـادور ایـل‌لـر بویـو مردمۀآزارلیغی‌نـین چـؤرگینـی یئمیشـدی، دادی داماغینـدا ایـدی. یقـین کی بو دؤنه ده شانسینی سیناماق ایسته‌یه‌جک ایدی!

تـاریوئردی‌نـین باهـادور ایلـه آغچـا اولان گونـدن بـری قـارا گونونـو قابلاشدیریب، دونغـوز ایلـه داری اکـن کیمـی، گونـده بیـر دردسـر اوچـون حاضیرلانمیشـدی. او یاخشـی بیلیـردی کـی زوپـا گوجـو ایلـه اولمایاجاقدیر.

باهـادورا ال قاوزامیشسـان، قـانینی آدامـین باشـینا سـالار. بورنـو قاناسـا دده‌سی‌نین قانینی قویـار اوسـتونه آدامـدان ایسـتر. الـی ـ بـوش آدامـدیر، کؤپـک اوغلولوغونـدان یولونـو یاخشـی بیلیـر. بـو اداره ـ او اداره، آدامـی آشـاغی ـ یوخـاری سـوروير، داشـی داش اوسـته قالمـاز، قازانـدیغی جرمـه‌یـه گئـدر. آلله آدامـین قاپیسـینی عزرائیـل ایلـه امنیّـه‌یـه تانیتماسین!

بونا گؤره بئله دوشـوندو کـی گـرک مـین اؤلچـوب بیـر بیچـه، باهـادورون الینه ماهانا وئرمه‌یه... چـوخ گؤتـور ـ قـوی ائلـه‌ینـدن سـونرا بـو نتیجـه‌یـه گلـدی کـی لازم گلسـه باهـادور ایلـه قـانون یولـو ایلـه مبـارزه‌یـه گیـره... هایانـا دؤنسـه مملکتـده قایـدا ـ قـانون واردیـر. حسـاب ـ کتـاب واردیـر. دئمه‌لی کندی باهـادورا تاپشـیرماییبلار کـی هـر نـه غلـط سئوسـه، دارتـا. آیاق اندازه‌دن قیراغا قویورسا، گئدیب، عرضه وئره‌رم.

قـولاغینی بـوروب، یئرینـده اوتـوردارلار. بـودا تویـوق اوغورلامـاق دئییـل کـی آلتینـدان چیخـا، قُرآنـدان کؤینَـک گئییـب، آدامـین گؤزونـه گیـره، اوتانمـاز دانـا، دئیـه‌کـی مـن دئییلـدیم! اکـین یئریـدیر، اکینـدیر، بیرکنـد شاهاددیر. گونون گـون‌اورتـا چـاغی کـی اوغورلـوق اولمـاز. تـاریوئردی‌نـین

بئلــه خــوش‌بینلییــی نــه قــدر یئرینــده ایــدی آلله بیلیــردی. آنجــاق او هله‌لیک چوخ آرخایین گؤرونودو. آلله آخیرینی آیدین ائله‌یه ایدی!
یاز گلدی، تــزه ایــل باشــلادی. گــون ووردو قــارلاری اریتــدی، نــوروز گولــو یوخــودان بــاش قالــدیردیب، عشــوه ایلــه گولــدو. یئــره جــان گلــدی. جماعــت خــئش ـ آمــرازی ســاهمانلاییب، اکینــه گئتــدیلر. البتــه داهــا قدیمکی کیمی اوجقار یئرلری اکــن یــوخ ایــدی. اکینــه‌جــک اوســته بــاش ـ قول ســینمیردی، کنــدین اوروشــونده، بــولاق‌لاریــن یــان ـ یــؤره‌ســینده بــئش ـ اون وئجــه گلــن یئــر اکیلیــر، قــالانی قــالیر، اوت ـ علــف باســیر، کؤده اولوردو.
تــاریوئردی تلــه‌ســیک یئرلــرین اوســته گئــدیردی کــی باهــادوردان قابــاق اکیب، آرادان چیخا. بیلیردی کــی دالــی قالســا باهــادور هــر زمیــدن ایکــی ـــ اوچ آددیــم قاهاریــب، اؤز پایینــا قاتاجاقــدیر. بــالا ـ بــالا دا بــورونلار، بورونلار... اونو سالار قیراغا!
خوشــبختلیکدن تــاریوئردی هــر هــارا چاتــدی، گــؤردو باهــادوردان خبــر یوخــدور! ســئوینجک اکــدی. اؤز پــایی ایلــه، باهــادورون پــایی آراســیندا خئشــله بیــر دریــن ایــز ســالدی، ارا ـ ســیرا نئچــه کلــک قــوردو، مرســی (مرزی) برکیتــدی. اوجــا ـ اوجــا کلــک‌لــر دیکتــدی. آرخــایین ایــدی کــی پــایینی باهــادورون پایینــدان گــؤزه‌لجــه آییــرد ائتمیشــدی. آمــا گئنــه نگــران ایــدی کــی گــل ـ گــؤر بــو ننــه‌ســینه نــامحرم کؤپــه‌ی اوغلــو، بیــر گئجه گئده کلــک‌لــری دبــرده، مرســی پــوزا... بونــون قورخوســوندان گــون آشـــیری، داغـــی آیاقـــدان ســـالیب، کلـــک‌لـــری بیرجـــه ـ بیرجـــه یــوخلاییردی. آمــا کلــک‌لــر یئرینــده ایــدیلر. باهــادور هــئچ نــه‌یــه ال وورمامیشــدی! بــودا اینانمــالی دئییلــدی. اولمایــا باهــادور آدام اولمــوش؟ اولمایا بیلیر کی تاریوئردی گیرمه‌لی کول دئییل،

آدامـــین اؤســـگوره‌یینـــی گؤزونـــه دومـــان ائلـــر؟!... هرنـــه ایســـه، آنجـــاق باهـــادور ادبلـــی بیـــر اوشـــاق کیمـــی باشـــی اؤز آخیرینـــدا ایـــدی، قویروغونـــو قیچـــی آراســـینا قیسمیشـــدی، تـــاریوئردی‌نـــین نیگرانلیغـــی یئرســـیز ایمـــیش. بـــالا ـ بـــالا تـــاریوئردی‌نـــین نظـــری باهـــادورون حقّینـــده دَییشـــیردی. جـــانیم کیشـــی بیـــر ائلـــه‌ده‌کـــی دئییرمیشـــلر، یـــاوا آدام دئییلمـــیش! خلقـــده دیـــن ـ ایمـــان یـــوخ ایمـــیش. گؤرمـــه‌مـــیش بیلمـــه‌مـــیش، گئنـــدن ـ گئنـــه، باهـــادورون بابـــالینی یویورموشـــلار! بئله‌لیکله تاریوئردی یـــازی آرخـــایین ســـوودو. یـــای گلـــدی، بیچـــین واقتـــی چاتدی. ایندی بیر ایلـــین امگـــی‌نـــین بهـــره‌ســـینی گؤتورمـــک واقتـــی ایـــدی. قـــاتیرین پـــالانینی ســـاهمانلاییب، اوراغـــی ســـوولاییب، بیلـــه‌یـــی چیرمـــالادی. داغـــا چیخـــدی. بـــو دؤنـــه البتّـــه باهـــادور دالـــی قالمـــامیش ایمـــیش، تـــاریوئردی‌دن قابـــاق داغـــدا ایمـــیش، ایکـــی تـــاریوئردی، بیـــر اؤزونونکونـــدن بیچیـــب، آپارمیشـــدی! کلـــک‌لـــری‌ده بوتـــون پوزموشـــدو. تـــاریوئردی یـــازیق اوزه‌رلیگـــه اود وورولمـــوش کیمـــی یانـــدی، آجیشـــدی، چیـــرتلادی. دؤرد آی دده‌ســـی یانیـــب، اکینـــی گـــؤزوکیمی قوروموشـــدو. اینـــدی بوتـــون امگـــی‌نـــین بهـــره‌ســـینی بـــو ننـــه‌ســـی‌نـــین اوغلـــو بیـــر یئـــرده ییغیب، آپارمیشـــدی... ایســـتردی توتـــا، کؤپـــه‌ی اوغلونـــو بئـــز کیمـــی جیـــرا. آمـــا یادینـــا دوشـــدوکی باهـــادورون بورنـــو قاناســـا، دده‌ســـی‌نـــین قـــانینی‌دا اوســـتونه قویـــار بیـــر یئـــرده ایســـتر. آجیقـــدان دیشـــی باغیرســـاغینی کســـه‌رک آغ ســـاققال ـ قـــارا ســـاققالی چاغیریـــب، شـــاهاد توتـــدو. هـــامی اونو حاقلادی، آنجاق:

«باهـــادوردو ده! نئیلـــه‌مـــک، حـــالال چـــؤرک بوغازینـــدان آشـــاغا گئتمزکـــی » دئیه، تکجه تاسّف بیلدیردیلر.

آمـــا تاســـف کـــی تـــاریوئردی‌نـــین یاراســـینی ســـاغاتمازدی. ائلـــه بـــو یـــازیق دیلســـیز ـ آغیزســـیز تاسّـــف بیلـــدیرن‌لـــرین غیرتســـیزلییی باهـــادورو بئلـــه

الی‌اوزون اؤیرتمیش. ایندی آغیز بورا یئتیرمیش‌کی گون اورتا چاغی خلقین اکدییی حاصلی بیچیب، آپاریر! صاباح سحر ائرته‌لی یئریندن دوروب، دستارخانا اوچ ـ دؤرد چؤرک قویدو، دابان‌لاری چکدی، « وارزیغان » (بخشدارلیق اولان کند) یولونو توتوب، عرضه وئرمگه گئتدی. کندین هَنده‌وَرینده نجف قولو عمی‌یه توش گلدی. نجف قولو کیشی سوروشدو:

ــ خئیر اولا تاریوئردی، هارا بئله حاضر ـ یاراق، گئجینمیش؟! ــ لعنت شرّه، وارزیغانا گئدیرم. گئدیم گؤروم بو ننه‌سی‌نین اوغلو منه نه وئریب، آلانمیر؟ نه اوچون منیم حاصیلیمی بیچیب آپاریب؟!

نجف قولوعمی اونو حاقلاییب، آما دئدی: ــ اوغلوم، مندن ائشیتسن، اؤزونو یورما. بو اداره‌لره یول دؤیمکدن سنه بیر زاد چیخماز. گوجدن قالارسان. آخیردادا ائششکدن دوشموش اولورسان. ـ ائله‌ده دئییل. من اونا بیر آداملیق اؤرگَدیم کی اؤلَنده ده یادیندان چیخماسین. نجف قولو عمی باشینی توولاییب، آجی بیر گولومسه‌ییشله دئدی: ــ سن هله جاوانسان، من بونلارین هامیسینی گؤره ـ گؤره گلمیشم. سن‌کی سؤز قبول ائله‌ین دئییلسن. گئت، باشین الحَت (لحد)داشینا دَییب، آییلاندا، دئییرم. نجف قولو سؤزو چوخ اوزاتمادی. بیلیردی‌کی تاریوئردی‌نین هله ـ هله باشینا سؤز باتماز. تاریوئردی ده تله‌سیردی، اورگینده اونا «قورخاق قوجا!» دئییب یولونو گئتدی.گوندن بیر آز وارکن وارزیغانا چاتدی عین‌الله بَیین قفه‌خاناسیندا دستارخانینی آچیب، بیر چای ـ چؤرک یئدی، دینجینی آلدی. سونرا دوروب، ژاندارما اداره‌سینه یؤنَلدی. آخشام ایدی، اداره‌ده ائله آدام قالامیشدی. پاسگاهین قاباغیندا بیر سرباز چیگنینده توفنگ، باشیندا دبیلقه، کشیک دورموشدو. تاریوئردی

اونا یاخینلاشیب، دئدی: ـ سرکار قادانی آلیم بو کؤپه‌ی اوغلو باهادور مه‌یه (منه)گؤز وئریر، ایشیق وئرمیر.
شکایته گلمیشم، گؤر نئیله‌یه‌سن، بئله گؤزووا دؤنوم! سه‌یه (سنه)مالیم قوربان! سرکار تاریوئردی‌نین بئله قولاغی توکلو، عوام اولماسینا گولدو. اوجقار بیر کنده غریب یاشاماق، ژاندارما سربازلارینی داریخدیریردی. هردن بئله بیر خاخول،پخمه آدام گیره سالاندا اونو ساریماقلا تفریح ائدیردیلر، باشقا بیر تفریح‌کی یوخ ایدی. سرکار دئدی: ــ باخ گؤروم عمی، او آیاغی چاریقلی، باشی پاپاقلی باهادورو دئییرسن؟! ــ هه، هه! گؤزووا دؤنوم، سن اونو هارادان تانییییرمیشسان؟ ـ یاخشی تانییییرام. آلچاقدان اوجا بوی، دولووَز، آریق تَهَر بی کیشی دیرده!... جانیم ایتی ایه‌سینه تانیدیرسان؟
من اونون دبّاغخانادا گؤنونه بلدم. سندن یئی اولماسین، چوخ کؤپه‌ی اوغلودور! هر ایکیسی گولدولر.
تاریوئردی گئنه « آی گؤزووا دؤنوم! » دئییب، گولدو. آما گوله ـ گوله بیر آز اوشندی‌کی دئیه‌سن بو اوغلان اونو ساریبیدیر؟! «آلچاقدان اوجا بوی، دولووَز، آریق تهر... سندن یئی اولماسین، چوخ کؤپه‌ی اوغلودور... » نه دئمکدیر؟!... سرکارین اونو ساریماسینی سردییی اوچون، آغزینی یومدو. قاش ـ قاباغی دوشوک، قفه‌خانایا دؤندو. پیچاق وورا ایدین، قانی چیخمازدی. دیشی باغیرساغینی کسیردی، دئمه‌لی بیر آلجن اوشاق اونو بئله ساریمیشدی!! زهر اولسون ایکی خالوار چاودارلی بوغداکی اوندان اؤترو ایش ـ گوجو بوراخیب، گلیب. ایندی بیر جووه‌للاغی اونو بئله اله ساریمیشدی. دلی شیطان دئییر، گل ائله بورادا بیر داش آتدان بیر داش اوستن، بوغدانی زادی اونوت، اوزو سولو قاییت کنده. سربازی بئله اولاندا

رئیسی‌ده بللی‌دیر نه اولار. کور آتین کور دا نالبندی اولار، یقین‌کی رئیسی‌ده سربازینا تایدیر، نجف قولو عمی دوز دئییرمیش‌کی... آما بئله قاییتسا ایدی داها ائششکدن دوشموش اولور، اوندا تک بیر سرباز دگیل، بیر کند اونو لوغازا قویاردی... گئجه‌نی ایلان ووران یاتدی تاریوئردی یاتمادی. ایندی یایدی ایشین اوغلان چاغی. خلق آغاجدان آدام یارادیر، اودا گلیب، بورادا گونون اداره‌لرده سوور.

اداره‌ده دئمه، زیرناچی یوواسی! حاصل تؤکولوب، زمیده خیرماندا قالمیش. بیر آزدا یوبانسا قالانینی‌دا باهادور ییغار، آپارار. نئجه آرخایین یاتا ایدی؟... بیر یاندان داکی قودورغان بیره‌لر یورغانی قاوزاییردیلار!

سحر ائرته‌لی دوردو، قاچدی پاسگاها. گئجه قفه‌خانادا اوندان ـ بوندان اؤیرَنمیشدیرکی سربازلاری بوراخمالی‌دیر. سؤزو وارسا گئدیب، رئیسه دئسین گرک. سوراقلاشا ـ سوراقلاشا گلیب، رئیسین اوتاغینی تاپدی. قاپینی آچیب، ایچه‌ری گیرمک ایستردی‌کی بیر زوربا ال اونو دؤشوندن دالی ایته‌له‌دی: ــ یاواش!... مال کیمی باشینی سالیب، تپیلمه. دور نؤبه‌یه! دئمک بو هله رئیسین قاپیچسسی ایدی‌کی بئله بَی ـ بَی امیر وئریردی. تاریوئردی عؤمرونده هئچ بیر خانین قاباغیندا بئله قیسیلمامیشدی‌کی بورادا قیسیلیب، تویوق کیمی میسدی، بیر بوجاقدا اوتوردو! اؤز ـ اؤزونه دئدی: ــ نئیله‌مک بورانین‌دا دبی بئله‌دیر ده. ایکی ـ اوچ ساعات دیشی باغیر کسه‌رک دورموشدو. جانیم ایندی کنده‌ده ایش تؤکولوب، قالیر. بو نه قایدا ـ قانون‌دور؟... آما ایکی ـ اوچ ساعات دوراندان سونرا بوتون پخمه‌لییی ایله باشا دوشدوکی بورادا باشقا بیر قایدا ـ قانون‌دا واردیر: هر یئتن قاپیچی سرکارا بیر سالام وئریب، « سرکار اجازه بویورورسوز؟» دئه، اووجونا بیر شئی قیسدیریر، ایچه‌ری گیریر. اونون ایسه گؤزله‌مکدن

گؤزونـــون کؤکـــو ســـارالدی، آمـــا ســـرکاردان اذن چیخمـــادی. هـــئچ ائلـــه بیل‌کی بورادا تـاریوئردی یئکـه‌لیکـده بیـر آدام دگیـل، بیـر کؤرپـه اوشـاق بیله دورمـامیش، بـورادا آدام یـوخ ایمـیش!... چـوخ گؤزلـه‌یـه‌نـدن سـونرا، اینجـه وارا، ائلـه‌بیـل اینشـاالله قـاپیچی ایشـه‌مگـه زادا چیخـدی... آنجـاق گئتمیشـدی. تـاریوئردی‌نـین الینـه کؤنـد دوشـوب، دسـتارخانینی ووردو قولتوغونـا، قـاپینی آچیـب، تپیلـدی ایچـه‌ری. ائلـه کیریخمیشـدی، هـئچ بیلمـه‌دن کـی اوتاقـدا کـیم وار، کیمـه دانیشـیر؟... اوره‌یـی آتلانمـیش، هؤوله‌سک دئدی:

ـ الیم اتـه‌ییـوا آغـای رئـیس، منـی بـالالاری‌نـین باشـینا دولانـدیر. سـنی آند وئرمیشـم او قوللـو گئـدیب، قولسـوز گلـن آلا گـؤز ابالفضـله، بـو ائـوی ییخیلمیش باهادورون شرّینی مندن سوو...

تـاریوئردی بیـر اوجـدان پـادار دئییـب، دیلینـی قـانلی کیمـی بیـر قـاریچ چیخاردیب، یـالوار ـ یاخـار ائلـه‌ییـردی، آمـا جـاواب یـوخ ایـدی!... بیـردن اؤزونـه گلیـب، اوتاغـا بیـر گـؤز گزدیـردی. گـؤردو جـانیم، اصـلاً اوتاقـدا آدام یـوخ ایمـیش. اوتـاغین بوجاغینـداکی قـاپی‌دا آچیـق‌دیـر. دئمـک رئـیس چوخـدان گئتمـیش ایمـیش، تـاریوئردی‌نـین یـازیق هوشـو اؤزونده دگیـل ایمـیش، باشـا دوشـه کـی ناهـار چـاغی‌دیـر، رئـیس ناهـارا چیخمیش...

ال ـ قولـو سـوودو. قـول ـ قانـادی سـینمیش، کـور پئشـمان اوتاقـدان چیخمـاق ایسـته‌ییـردی کـی بیـردن نـه زحمتلـه اوتاغـا گیـره بیلـدییی یادینا دوشـدو. چیخسـا ایـدی بیـر داهـا اذن دخـول تاپماسـی قالمیشـدی آللاها!... قاییدیب صندل‌لرین بیرینده اوتوردو:

ـ آنجـاق رئـیس قاییداجاقـدیر، بـورادا گودمـه‌یـیم یاخشـی‌دیـر. چیخسـام بیرده راحات یول وئرمزلر.

آجینـــدان قـــارنی قورولداییرســـادا، یورغـــون ایـــدی. ســـحردن گـــاه آیـــاق اوســـته اویالانمـــاق، ســـوللنمک، گـــاه دا تالواســـادا ایکـــن دووار دیبینـــده چؤمـــه‌لیـــب اوتورمـــاق، اونـــو یورموشـــدو. بوجاقـــداکی صـــندل اوســـته اگلـــه‌شـــیب دینجینـــی آلارکـــن، یورغـــون اولـــدوغونا گـــؤره یوخـــو اونـــو قاتلاشدیردی، بیـــر بالاجـــا مورگولـــه‌دی، گـــؤزو قیـــزار ـ قیزمـــاز، بیـــردن بیـــر باغیرتی اونو دیسکیندیردی:

ـ ائششک کیشی بوردا نه غلط دارتیرسان؟ کیم سنه اجازه وئردی؟

قـــولاغی‌نـــین دیبینـــده گوللـــه آچیلمـــیش کیمـــی، یئرینـــدن داشـــلاندی. رئـــیس میـــر غضـــب کیمـــی باشـــی اوســـته دورمـــوش، گـــؤزلری حاداغـــادان چیخیب، آجیغیندان قـــالین ـ قـــارا بیـــغ‌لارینـــی ائلـــه گمیریـــردی کـــی، ائلـــه بیل ننه‌سی‌نین اویناشینی گؤرموشدو.

ـ مه‌یَر بورا حامام‌دیر، اؤز باشینا سوخولاسان؟!

یـــازیق تـــاریوئردی، ایســـتردی بیـــر تَهَـــر عـــوذور دیلـــه‌یـــه کـــی ماجـــال اولمـــادی. قـــولاغی‌نـــین دیبینـــی آغیـــر بیـــر شـــاپالاق قیزدیـــردی! آردیجـــا دالینـــدان دگـــن بیـــر تپیـــک اونـــو اؤزو قویلـــو قاپییـــا ســـاری آتـــدی: ــــ بـــاس چؤلـــه آنلامـــاز کؤپـــه‌ی اوغلـــو! قاپیـــدان ائشـــیگه آتـــیلان کیمـــی، قـــاپیچی‌نـــین باشـــینا انـــدیردیبی قاپـــاز، رئیســـین کـــؤتَگینی بوتونلَتـــدی: ــــ کؤپـــه‌ی اوغلونـــون جیریغینـــدان جـــین اورکـــور، اوتـــانمیر رئیســـین اوتاغینـــا تپیلیر!

اورادان پاســـگاهین قاپیســـینا قـــدر بیـــر ایکـــی دورتمـــه ـ بامباچـــادا یئـــدی. پاسگاهدان دؤیولموش چیخدی.

بـــدنی یئـــددی یئـــردن آغیرییـــردی، رئیســـین شـــاپالاغی‌نـــین جینگیلتیســـی هلـــه ده قولاغینـــدا ایـــدی، ســـاغ بؤیرونـــدون ده چتـــین نفـــس آلیـــردی، یقـــین کـــی قابیرغالارینـــدان بیریســـی باتمیشـــدی. یئـــر چیخـــاردانین دده‌ســـینی ایـــت چیخارتســـین! آلتـــی خـــالوار کولَشـــدن ســـاری باشـــینا

داهــی نــه‌لــر گلــه‌جــک! دلــی شــیطان دئییــر، بیــر داش اوســتن، اؤتــور، قاییت کنده. ضررین هاراسیندان قاییتسان قازانج‌دیر... آما اولمازدی.
بئلــه الــی بــوش اوزو قــارا قاییتســایدی، کنــدده لوغــازا قــالاردی. گــرک اویونــا گیرمــه‌یــه ایــدی. اینــدی‌کــی گیرمیشــدی، ایشــی باشــا ووروب، بیتیرمــه‌لــی ایــدی. ائششــه‌یــه مینــدین بیــر عاییــب، دوشــدون ایکــی عاییب!
قفه‌خانــادا قابیرغاســینا ســاققیز ســالدیردی. بیــر ایکــی بــاش بــیلن ایلــه‌ده گؤتور ـ قوی ائلــه‌دی. اولماســا گئــدیب رئیســین اؤزونــدن شــکایت ائلــه‌یــه ایدی. بئله کی اولماز. نییــه هــئچ یئــره بــاش ـ قــولاغینی ازه‌لــر؟! گونــاهی نه ایدی... آما هئچ کــیم بــو ســؤزه « هــن » دئمــه‌دی: ــ جــانیم ایشــیندن ده قالارســان، اویــان ـ بویانــا قاچانــدان ســونرا هــئچ بیــر نتیجــه ده آلمازســان. ــ بــس نئیلــه‌مــه‌لــی؟ گــؤزوم گــؤره ـ گــؤره مــالیمی باهــادور یئسین، پاسگاه‌دا دوردوغوم یئرده منــی بوداســین، بــس چــاره نــه‌دیــر؟! ــ هه... با بو اولــدو بــی ســئوز. اینــدی گلــدین مطلبــه چاتــدین. جــانیم هــر ایشین بیر یولو ـ یؤنده‌می وار ده!...
و یولونودا اونا دئدیلر!
او گئجه‌نی ده قالــدی قفــه‌خانــادا. آلله مــردم‌آزاریــن ائــوینی ییخســین. بــو اولدو اوچ گون. حاصــل قالــدی داغــدا... گئجــه‌نــی قابیرغــا آغریســی، اکــین ــ بیچــین دردی ایلــه ســوودو. ســحر اؤیــره‌نــدیی کیمــی، بیــر عرضــه یازدیریب، بیر جوت قیرمیــزی بــئش یوزلــوک ایلــه قویــدو پاکاتــا، قیســیلا ــ قیســیلا رئیســین قاپیچیســی‌نــین یانینــا گلــدی. ســلام وئــردی، دیــل تؤکدو. دونن‌کی ادبســیزلیکدن عــوذور دیلــه‌ییــب، بیــر اللــی‌لیــک اووجونــا قویــدو ســونرا عرضــه‌نــی وئــردی کــی رئیســین قوللوغونــا چاتدیرســین. قــاپیچی عرضــه‌نــی آلیــب، « ســن بــوردا دور » دئــدی، گئچــدی رئیســین اوتاغینا. بیر آزدان سونرا رئیس اونو چاغیردی:

ـ تاریوئردی قولو زاده، تشریف گتیرسین!
تشـــریف گتیرســـین؟! دئمـــک رئـــیس اونـــو آدام یئرینـــه قویموشـــدو! ســـئوینجک ایچـــه‌ری گیـــردی. ال‌لـــری دؤشـــونده، ایکـــی قـــات ســـلام وئردی. رئیسین بیغ‌لاری اوزونه یاییلاراق دوداغی قاچدی:
ـ تـاریوئردی آغـا، کیشـی سـن کـی بئلـه یاخشـی آدام ایمیشسـان، بـس نییـه دونـن اؤزون بیـزه تانیتمـادین؟ عرضـه‌نـی اوخـودوم. قریبـه سـنه ظلـم اولـوب. منـیم حـوزه‌مـده بیـری بئلـه بـی قولـدورلوق ائلـه‌سـه قولاغینی کسـه‌رم، بئشـینه ده عبـرت اولا. دئمـه‌لـی بهـادر کؤپـه‌ی اوغلـو بئله بیلیر مملکت اؤز باشینادیر؟!
دئیه‌رم، گتیـره‌رلـر، اونـو مـال بندینـه بـاغلارام. یوکونـو آغاجـدان توتـارام. ائلـه آدام ائلـه‌یـیم کـی بونـدان بئلـه قویروغونـو قیچـی آراسـینا قیسـیب، دولانسین.
سونرا قاپیچیسینی چاغیریب، دئدی:
ـ اوغلان، سرکار احمدینی چاغیر گلسین.
ســـرکار احمـــدی گلینجـــه رئـــیس تـــاریوئردینی دانیشـــیغا توتـــدو: هامپالیغین نه‌دیر، اوشاق نـه‌یـین واردیـر، مـال ـ قـاراداان نـه واردیـر، داوار نئجه:
ـــ داوار دئـدیم، اوغلـوم یادیمـا دوشـدو. کـئچن هفتـه تبریـزده ایـدیم. اوغلـوم تاپشـیریب، قاییدانـدا اونـا بیـر قویـون آپـارام. کنـدیزده یاخشـی ارکک شیشلیک اولار، بیرینی منه آلاسان؟!
تاریوئردی ادبله جواب وئردی:
ـ بلی قوربان، اؤزومون ائله شیشـلیک‌لـریم واردیـر کـی ائلـه بیـل جئیـران بالاسی‌دیر، ایکی گؤز ایسته‌ییر تاماشا ائله‌سین. اگر قابل بیلسه‌ز...
ـ قورخورام سنه زحمت اولا.
سونرا الینی قالین بیغ‌لارینا چکه‌رک دئدی:

ـ آفرین، معلومدور کـی سـن یاخشـی هامپاسـان... باهـادور کؤپـه‌ی اوغلـو حقّی نه دیر سنه دولاشا؟

سرکار احمدی گلدی، رئیس اونا تعلیمات وئردی:

ـ بو گون داها گئجدیر، چاتماسیز. صـاباح ائرتـه‌لـی بـو کیشـی ایلـه گئـت باهـادورو یاخـالا، گتیـر بـورا. چـوخ دا دانیشسـا سـال پئیسـرینه، دولا شـاللاغا، بـاغلا آتـین قویروغونـا گتیـر. بـو کیشـی شـریف آدامـدیر، اهـل خدمت‌دیر. باهادور ناحاخدان بونا ساتاشیر.

سـرکار احمـدی « بلـی قوربـان! » دئییـب، چـاس قـووزادی. تـاریوئردی ال‌لـری دؤشـونده دووا ـ ثنـا ائلـه‌ییـب. دالـی ـ دالـی رئیسـین اوتاغینـدان چیخدی. قاپیچی اونـو حؤرمتلـه یـولا سـالدی. بـو دؤنـه اونـو آدام یئرینـه قویموشـدولار. سـئودیییندن دریسـینه سـیغماییردی. آمـا او بیـر یانـدان دا نگـران ایـدی. اینـدی حاصـل واقتـی مـن اداره‌لـرده نـه آختـاریرام ؟ دده‌ن ایـت ایلـه یاتسـین مـردم‌آزار. ائـوینی آلله ییخسـین؟ آلتیمیـزین پـالازینی سـاتیب، اداره‌یـه وئـره‌ک گـرک؟ اداره دئمـه سـویقونچو یاتـاغی، اوغرودان سالدیردیغیمیز رمّالا گئده‌جکدیر.

... آمـا هـر نـه‌دی، آرخـایین ایـدی کـی کنـده باشـی اوجـا قاییـداجاق، باهادورا بیر آداملیق اؤرگده‌جکدیر.

او گئجـه‌نـی بیـر آز آرخـایین یاتـدی. سـحر ائرتـه‌لـی دوروب پاسـگاها گلدی.

خوشـبختلیکدن سـرکار احمـدی ده حاضـر ایـدی. گـؤزو تـاریوئردی‌یـه دوشن کیمی دئدی:

ـ یاخشی اوغلان، به سن دونن آرپا پولو وئرمه‌میش هارا گئتدین؟

تاریوئردی دوروقسـوندو. آرپـا پولـودا نـه دئمکـدیر؟ چـای پولـو بللـی‌دیـر، روشـوه‌نـین بـزه‌کلـی آدی‌دیـر آمـا آرپـا پولـو نـه‌دیـر؟ اولمایـا ترسـه

ائشیتمیشـــدی؟ اینجـــه وارا، ســـرکار احمـــدی اونـــون هویوخماســـینی گؤردوکده مسئله‌نی آچیقلادی:

ـ یاخشی اوغـلان، بیـزیم بـو کهَـرین گونـده اوچ باتمـان آرپـا جیـره‌سـی- دیـر، یئمـه‌سـه‌کـی بـو داغـی ـ دره‌لـی یـول‌لاری آشـانماز. مـن ده آتـین جیـــره‌ســـینی جیبیمـــدن وئریـــب، ســـنین ایشـــین دالیجـــا گئـــده بیلمه‌نم‌کی...

ســرکار احمــدی‌نــین ســؤزو لاپ دوز ایــدی. اونــون یئــرده ـ گؤیــده دورمایان کهـر آتینـی گونـده اوچ باتمـان آرپـا چتـین گـؤرردی. سـرکاری یارســایدین اوچ آدامـــی چیخـــاردی، آت بئلـــه یئمـــه‌ســـه ایـــدی اونـــو چکنمزدی.

ایـش‌ده تـاریوئردی‌نـین ایـدی، خـرج اونـون آیاغینـا ایـدی. دئمـک بونـا هئچ بیر سـؤز یـوخ ایـدی. تکجـه سـؤز بـوردا ایـدی کـی اوّلا، تـاریوئردی باهـــادورون آرپادیغینـــا گـــؤز یومســـایدی بیـــره دؤرد قـــازانمیش اولـــوردو، چـونکی اینـدی نئچـه قـاتینی جرمـه (رشـوه؟) وئرمـه‌لـی ایـدی، هلـه ایشـین سـونودا بللـی دگیلـدی. ایکینجـی ده سـرکاراحمدی آرپـا پولـو آدینا دده‌سی‌نین‌ده قانینی اوستونه قویوب ایسته‌ییردی:

ـــ هلـه‌لیـک یـوز اللـی تـومن بورجـون اولـور. تـاریوئردی بیـر آغزینـی دولـدوروب، ایسـته‌دی دئسـین‌کـی « آرپـانین باتمـانی داش چاتلاسـا، اون تومنـدیر »... آمـا ایسـراغا گـونکی شـاپالاغین جینگیلتیسـی هلـه قولاغینـدا ایـدی... و قهـوه‌چـی‌نـین سـؤیله‌دییـی « عـاغیللی اوروشـوه وئـره‌ر، دلـی جرمـه » مَثلینـی ده اونوتمامیشـدی. او یـوزدن سـؤزونو اودب، « گـؤزوم اوسـته سـرکار! » دئـدی، یـولا دوشـدولر. ائلـه بیـل‌کـی ســرکاراحمدی‌ده اونـــون اوزو یولالیغینـــدان خوشـــو گلمـــیش کیمـــی ایدی‌کی بیغ‌لارینی سیغاللاییب، دئدی:

ـــ آفـرین، گـؤرورم سـن خرجلـه‌یـن آدامسـان. قورخمـا، سـنین حقّـین باتمـاز! دوزدورکـی « اوزومـدول » ماحـالی یایلاقـدیر، هـاوا سـرین اولـور، آما هایانـا دؤنسـه یـای ایـدی، گؤیـدن اود یـاغیردی. سـرکار احمـدی‌نـین آیقیر آتـی ایسـه اویناغـا گلمـیش، کهلیـک کیمـی سـکییب، یولـو قیلـیج کیمی کسیردی.

تـاریوئردی‌ده یایـاق (پییـادا)ایـدی. آتـین دالیجـا قاچماقـدان تنتییـب، سـینه‌سـی آجیشـیب، نفـس چییـین‌لرینـدن چیخیـردی. قـان تـر ایچینـده، اورگـی آغزینـا تپیلمـیش، سوسـوز ایـت کیمـی دیلـی دؤشـونه دوشـموش، لهلـه‌ییـردی. اورگینـده مـین یـول مـردم‌آزارا، حتّـی یئـر قویوب گئده‌نه لعنت اوخویوردو.

ظـالم بالاسـی سـرکار احمـدی ده ده او انصـاف یـوخ ایـدی‌کـی آتـین باشینی بیر آز ییغا. هردن‌ده تاریوئردییه بیر آتماجالی سؤز دئییردی:

ـــ یاخشـی اوغـلان، سـن نـه اوسـال ایمیشسـان! بیـر آز اؤزونـو دَبـرت. پولونـا قییمیـردین؟ ورزیغانـدان بیـر آت توتایـدین. تـاریوئردی‌نـین جاواب وئرمگه نفسـی گلمیـردی. سـرکار احمـدی‌ده بیـر آغیـز اوخویـوب، بیر گئدیب، بیر دانیشیردی:

ـــ یاخشـی اوغـلان، کنـده خبـر وئرمیشسـن‌کـی بیـز گلیریـک؟ تاپشیرایدین بیـر هشـترخاندان ـ زاددان کسـه ایـدیلر، اولمایـا بیـر کیلکـه تویوق کسه‌سن. با منی بیر تویوق گؤرمز ها...

آنجـاق بیـر تّـل ـ ولّ ایلـه گلیـب، کنـده چاتـدیلار. ائـوین قاباغینـدا تاریوئردی آتـین یئـده‌گینـی توتـوب، اوزَنگینـی باسـدی، سـرکار احمـدی بیـر فـاتح کیمـی آتـدان انـدی. دؤر ـ بـره ییغیشـان آغ سـاققال‌لارا بیـر تشَرلندی:

ـ اَ، به بـو کنـدین کدخُداسـی هـاردا اؤلـوب؟ تئـز اونـو گؤنـده‌ریـن منـیم یانیما. گـؤروم کنـد بئلـه ایـیه‌سـیزدیرکی باهـادور کؤپـه‌ی اوغلـو خلقـین حاصلینی ییغیشدیریر؟!

آغ سـاققال‌لار دا « گؤزومـوز اوسـته سـرکار » دئیـه، یالتاقلانـدیلار.

سرکار احمدی، تاریوئردی‌نین ائوینه گیردیگده، بیر دوداغینی بوزدو:

ـ یاخشی اوغلان! اوتاغین یـوخ ایـدی، نـه‌یـه شـکایت ائلـه‌ییـردین، امنّیـه بو هیسلی دامدا یاتار؟

تـاریوئردی: « بیـر چـای مئیـل بویـورون، اینـدی گئـده‌ریـک باجانـاغیمیز گیله، سلقه‌لی اوتاغی واردیر »

دئیب، اونون دالینا یاستیق قویدو.

آخشـام اولـدو. تـاریوئردی هـر هـاردان ایـدی، بیـر هشـترخان تـدارک گوردو. اوز اوشـاق‌لاری قاوورمـا شورباسـینا تامـارزی ایـدیلر. آمـا امنیّـه‌یـه هشـترخان‌کسـدی. چـونکی بیلیـردی امنیّـه‌نـین قـارنی یـاریمچیق اولسـا کؤرپـو گئـدیب قالاجاقـدیر چـایین اوتایینـدا. هلـه‌لیـک الـی داش آلتـدا ایـدی، دویـون سـرکار احمـدی‌نـین الـی ایلـه آچیلمـالی ایـدی، کئفـی دوزه‌لمه‌سه ایدی، ایش دوزه‌لمز ایدی.

آیـاغی یـالین، تومـانی جیریـق، بورنـون سـویو آخمـیش اوشـاقلار هشـترخان شورباسـی‌نـین قوخوسـونا قاپییـا توپلانمیشـدیلار. تـاریوئردی اونـلاری هایخیریـب، چؤلـه سـالدی. اؤز خیرداجیـق اوغلونـا بیـر پییـالا سویوندان چکـدی. هشـترخانی سـرکاین بویوردوغـو کیمـی بوتـون، یاغـدا قیزاردیـب، بیـر یئکـه‌سـینی ده اونـون قوللوغونـا آپـاردی. کدخـدا تاپشیرمیشـدی‌کـی آمانـدی، اولمایـا قـول ـ قانادینـا ال دگـه، سـرکارین اصـلاً خوشـونا گلمـز، بونـو اؤزونـه تـوهین بیلیـب، آدامـی قابیقـدان چیخاردا!

ـــ البتـه سـرکارکی بیـر هشـترخانی تـک جانینـا یئیـه‌ن دگیـل، آنجـاق یئدیینی یئیه‌ر، یئمه‌دیینی گؤتوره‌رسیز.
انصـــافا ســـرکاردا بیـــر بئلـــه قوللوغـــون قاباغینـــدا الینـــدن گلنـــی اسـیرگمه‌دی، باهـادورو چاغیریـب، هـده‌لـه‌دی، حربـه ـ زوبـا گلـدی، دیشـینین دیبینـدن چیخـانی دئـدی، یامـان یـووز قالمـادی وئـردی، یئـددی آرخـادان دؤنَنینـی سـؤیدو، سـوخدو ایتـین دالینـا چیخارتـدی، بـاش قـولاغینی دولادی شـاللاغا، ووردو دریسـیندن کؤپـوک قالخـدی...
آما باهادور بیر یوللوق سؤزون آلتیندان چیخیب، یئرلی داندی:
ـــ سـرکار، اعلیحضـرتین جیقّاسـینا آنـد اولسـون، یـالان دئییـر. تُهمـت وورور. مـن اؤزوم بونـدان شـاکی‌یَـم، بوتـون کلـک‌لـری اؤزو داغیدیبـدیر. منـیم حاصـیلیمین چوخونـو بیچیـب، آپاریبـدیر. هلـه مـن ایسـته‌میـردیم دئیـه‌م، قیزینـی‌دا صـاغیر اره وئریـب، ائوینـده اسـلحه‌سـی‌ده واردیـر. مـن اؤزوم گؤرموشم.
بیلیرکی مـن شـاهچی‌یـام، گئـدیب راپـور وئـره‌جـم، قاباقـدان گلمـه‌لیـک ائله‌ییبدیر. دئمه‌لی هر کیم پاسگاها تئز چاتدی حق‌دیر؟!...
خلاصـــه اولمایـــان تُهمتـــی یـــازیق تـــاریوئردی ووردو. هـــئچ کـــیم‌ده باهـادورون قورخوسـوندان شـاهد گئچمـه‌دی، صـاباحینا سـرکار احمـدی، تـاریوئردی ایلـه باهـادورو قاتـدی قاباغینـا، سـورو ورزیغانـا. ایکـی اوچ گـون‌ده اورادا دامـا سـالدیلار. آمـا نـه تـاریوئردی او ایلـین حاصـیلینی هئچه قویدو.
ـــ مـردم‌آزاریـن دده‌سـینی ایـت چیخارتسـین، دونغـوز ایلـه داری اکـدیک... قایـدا بئلـه ایـدی‌کـی پاسـگاهدان آزاراق پرونـده، دادسـرایه گئـدره‌دی. شـاکی ـ مـتهم هـر ایکیسـیندن بیـر زاد آلیـب، بیـر ـ ایکـی گـون دامـا سـالیب، دوسـویانی بـاغلاردیلار. بلکـه تکجـه قتـل، فـیلان کیمـی آغیـر دوسـویالار دادسـرایه یـول تاپـا بیلـه ایـدی. یوخسـا پاسـگاه

دیـل ایلـه‌ده پروَنـده‌نـین اوسـتونه رضـایت قویانماسـا ایـدی، طـرف‌لـرین ایکیسی‌نین‌ده پئیسـرینه سـالیب، گـوج ایلـه بارمـاق‌لارینـی رضـایتنامه‌یـه باسدیرار، واراغانی بوکردی...

آما کؤنز تـاریوئردی‌نـین ایکـی آیـاغینی بیـر باشـماغا دیـره‌مـه‌سـی باعـث اولدو کـی بـو دؤنـه بیـر یونگـول پرونـده پاسـگاهدان دادسـرایه گئتسـین. دادسرا اهرده ایدی. بللی‌دیر، شاکی وسیله (ماشین) توتمالی ایدی.

تاریوئردی بیـر ماشـین توتـدو، اهـره یوللانـدیلار. جهـنّم، بـودا قابـاقکی‌لار اوسـتونه! اهـره چاتینجـا تـاریوئردی تالواسـادا ایـدی. ال گیـردی قارنینـا. گل گؤر بوگون گئج چاتالار اداره باغلایا. سوروجویه یالواریردی:

ـ قارداش قادانی آلیم باس قـازا، بلکـه بوگـون باشـا گلـه، منـیم حاصـیلیم چؤلده‌دیر.

سـوروجوده آیـاغینی قـازا دیـره‌میشـدی. آمـا چـالا ـ چوخورلـو تـوپراق یولدا چوخ‌دا قازا باسماق اولمازدی.

تـاریوئردی اهـره‌جـک اوره‌گینـی یئـدی، گـؤرن اداره باغلامـامیش چاتـا بیله‌جه ایک؟!... باهادورون کـی اصـلاً خیالینـا دگیلـدی، ایـت اوغلـو ایـت ماشـینین آتیـب ـ توتماسـینا باخمـادان اؤلـو کیمـی یـاتمیش، خورولـداییردی! تـاریوئردی‌نـین دیشـی باغیرسـاغینی کسـیردی. ماشـین پولونـو او وئرمیشـدی. باهـادور خالاسـی‌نـین ائـوی کیمـی یاتمیشـدی. دلـی شـیطان دئییـر، وور کؤپـه‌ی اوغلونـون انـی بویونـو باسسـین... آمـا اؤزونـه توختـاخلیق وئریـردی کـی ایندیجـه چاتـاریق اهـره، باسـارلار زیندانا، هوشو باشینا گلر.

حـاییف‌کـی بیـر ـ آز گـئج چاتـدیلار. سـرباز دوسـویانی آپـاردی بـازپرس اوتاغینا. بیر آزدان سونرا چیخدی.

دوسـویانین اتگینـده دولمـا قلـم ایلـه یـازیلمیش ایکـی سـطری اوخـودو، تاریوئردییه ترجمه ائله‌دی:

« اداره واقتـی باشـا چاتـدیغینا گـؤره، پرونـده قاییـدیر. طـرفلـر ضـامنه وئریلیـب، صـاباح ائرتـه‌لـی گؤنـده‌ریلسـینلر» دئمـه‌لـی بـازپرس امرینـه گـؤره بـو گئجـه ورزیغانـا قاییـدیب، ضـامن وئریـب، بوراخیلیـب، صـاباح گلمه‌لی ایدی‌لر! بیـر گـون داهـا آوارا اولاجـاق ایـدیلر، ضـامنی‌ده هـارادان گتیرسـینلر؟ یقـین گئجـه پاسـگاهدا دامـدا قالمـالی ایـدیلر... مـردم‌آزار دده‌ن ایت ایله یاتسین، غریب گونه قالدیق.

خوشبختلیکدن سـرکار بازپرسـون امرینـه بیـر آزجـا گـؤز یومـوب، ضـامن آلمـادان تاریوئردییـه دئـدی‌کـی گئـدیب، مهمانخـادا بیـر اوتـاق توتسـون، داهـا گـئج‌دیـر، ورزیغانـا قاییتمـاق اولمـاز، صـاباح ائرتـه‌لـی دادسـرایه قاییـدارلار. تـاریوئردی‌ده ائلـه‌جـه ائلـه‌دی. بیـر گئجـه ده کنـدن، ایشـدن قالـدی. بـو اون بیرینجـی گئجـه ایـدی‌کـی آوارا ایـدی. مـردم‌آزار دده‌نـی ایت چیخارتسین...

صـاباح واقتلـی دادسـرایه دؤنـدولر، گئنـه سـرباز پرونـده‌نـی ایچـه‌ری آپـاردی. تاریوئردییلـه اوتاغـا گیرمـک اجـاره‌سـی وئریلمـه‌میشـدی. و تاریوئردی اؤز باشینا اوتاغا سوخولماماغی یاخشی بیلیردی!

اینـدی گؤزلـه کـی آدیـن چیخسـین... نـه ایسـه، تـاریوئردی آرخـایین ایـدی‌کـی آنجـاق پرونـده‌نـین واراغـی آچـیلان کیمـی بـازپرس باهـادورو باسـار دوسـتاغا. ناهـارا بیـر آز قـالا، بـازپرس سـربازی چـاغیردی. تـاریوئردی‌نـین سـئویندیییندن اورگـی دؤیونتویـه دوشموشـدو... بیـر آزدان سـونرا سـرباز چیخـدی، پرونـده الینـده ایـدی. گئنـه همـن دولمـا قلم ایله واراغـین آلتینـدا ایکـی سـطر یازیلمیشـدی. سـرباز اوخـودو، معنـا ائلـه‌دی: لـر ضـامنه وئریلسـین، عدلیّـه ایـش بیلَنـی (کارشـناس عدلیّـه) پاسـگاهین فرمانـدهی ایلـه بیرلیکـده گئـدیب، شـاکی‌نـین سـؤزلری‌نـین یـالان ـ دوغرولوغـو حاقـدا آراشـدیرما آپاریـب، خسـارتین مقـدارینی

آیدینلاتدیقـــدان ســـونرا، پرونـــده طـــرف‌لـــر ایلـــه بیرلیکـــده گئـــری گؤنده‌ریلسین. ایش بیلَنین مخارجی شاکی‌نین بوینونادیر»

ــ آی شـاکی‌نـین بوینونـو آلله سـیندیرا ایـدی‌کـی اؤز الـی ایلـه بیـر بئلـه باشینا دردسر آچدی!

تاریوئردی اؤز ـ اؤزونه دئدی:

ــ اینـدی گـرک ایـش بـیلن پولـو وئـرک، آغـالارین شـام ـ ناهـارینی ســازلایاق. امنیّـــه هشـــترخان ایســـته‌یـــه‌نـــده، حتمـــا رئـــیس داوار ایســـته‌یـــه‌جکـــدیر. او گونـــده‌کـــی شیشـــک ســـؤزونو سالمیشـــدی... غریبـــه یازیق اولدوق .

ع. آغ چایلی

ع. آغ چایلی تخلص ائده‌ن شاعیر، یازیچی و فولکلورچو علیرضا ذیحق؛ ۱۳۳۸ ـ جی ایلده خوی شهرینده دونیایا گؤز آچمیشدیر.. کیچیک یاشلاریندان ادبیاتا ماراق گؤسترمیش یازماغا باشلامیشدیر.

بیر چوخ شعر، حئکایه و ادبی مقاله‌نین مولفی اولموشدور.. بو گونه قده‌ر باسیلان کیتابلاریندان: قشقایی ائل ادبیاتی (۱۳۶۱)، آذربایجان گولوشو (۱۳۶۲)، غلام حیدر داستانی (۱۳۷۶)، ایتگین اولدوز (حئکایه توپلوسو) و فارسجا حئکایه‌لردن اولوشان زخم شیشه (۱۳۸۰). و س. آد آپارماق اولار.

او عینی حالدا بیر باجاریقلی ژورنالیست کیمی ده بیر مدت چالیشمیشدیر. ۱۳۵۹ ـ ۱۳۶۱ جی ایلده یاییلانان «دده قورقود» ژورنالین باش یازاری اولموشدور. هابئله بیر مدت ایسه بو سون ایللرده (۱۳۸۰ـ۱۳۸۹ ـ دا) خویدا نشر اولان «اورین» و «اندیشه فرهنگی» درگی‌لرینین باش یازاری کیمی چالیشمیشدیر. تورکجه حئکایه‌لری مختلف درگی و هفته‌لیکلرده نشر ائدیلمیشدیر. چاپا حاضیر بعضی حئکایه و رومانلاری واردیر.

قانلی ـ قابارلی أللرینی یوماق ایسترکن، آلنی‌نین قیریشلاری قات با قات دالغالاندی. دیزلرینده یئنی بیر گوج تاپدی. دینمز ـ سؤیله‌مز آیاغا قالخیب بیر گؤز قیرپیمیندا قارانلیقدا ایتدی. غریبه بیر دویغو اوره‌ییندە جوشماقدا ایدی. ایللرین آغیر یوکو چیـیین‌لریندن قوپاریب آتماق هوسی کیمی. ندنسه أللری بیردن بیره پولاددان یونولموش پیچاغا ساری اوزاندی. سونرا دیسکیندی. پیچاغی بوراخیب و آیین سولغون ایشیغیندا أللرینه باخیب اوزون بیر فیکره دالدی. اونا ائله گلیردی کی، أللرینین کتمه‌یی، ایللردن بری چکدییی دردلر ایدیلر کی کتمک شکلینده أللرینده یئر سالمیشدیلار. شاید ده أللرینه باخارکن: ـ «او ساز چالان أللریمی ایتیردیم» دئیه حبسه آلینمیش سازینین قایغیسینا قالمیشدی. قارانلیغین قورخونج قانادلاری آلتیندا، شهر یوخلامیشدی. آددیم‌لارینی بیر آن یئییین‌لتدی. اوره‌یی یامان دؤیونسه ایدی ده، بوزا اوخشار قورخو کؤنلونده آلوو چکن غضبین ایستی‌سیندن أریـییب یوخ اولموشدو. دایانمادان بوروق ـ بوروق کوچه‌لری و دار ـ بوروق دالانلاری اؤتوب گئدیردی. هارا گئده‌جه‌یی هله اؤزونه ده بوسبوتون آیدین دئییلدی. قارشیندا گئدر ـ گلمز بیر یول گؤرونوردو.

کئچمیشه ـ گله‌جه‌یه دوشونندە، درین ـ درین خیال‌لارا دالاندا، غضبدن گؤزلری قان چاناغینا دؤنوردو. بایاق آلدیغی خبر، بوتون وارلیغینی سارسیتسایدی دا، کینه‌سی‌نین نه قده‌ر سؤنمز اولدوغونو دویوردو. بو کینه دیزلرینه گوج و حرکتینه استقامت وئریردی. بیر سس دویوب ناغافیل دایاندی. دووارا دایانیب بویلانارکن بیر افسرین قارالتیسین گؤردو. قارانلیق اؤز حؤکمونو سورمکده ایدی. و اهمالجا یاخینلاشان آددیملارین سسی

سوکوتو پوزماقدا. اختیارسیز اولاراق، پیچاغی بیردن بیره اونون کؤکسونه یئرلشدیرمک قرارینا گلدی. وجودونو بوروین بو نفرت و کینه، یانار بیر وولقانا دؤنموشدو کی، شاهلیق اوصول ایداره‌سینی قورویانلاری یاندیریب یاخماق ایسته‌ییردی. اؤزونو بیر آنلیق اولسادا قیوراق حیس ائدیردی. حیاتی بیر دنیزه اوخشاییردی کی، دایانمادان جوشوردو و انتقام هوسی اونون یئنیلمز دالغالاری کیمی سسله‌نیب کوشولدوردولار. دؤزمه‌دن گؤزله‌ییردی و پیچاغین سوموک دسته‌سینی وار گوجویله الی ایچره سیخیردی. آمما ندنسه جومدو خیالا. قات ـ قاریشیق فیکیرلر گلدی گؤزلری اؤنونده صف چکدیلر. دوداقلاری ترپنمه‌سه ده: ـ «اولمایا اوغلومون کؤمک‌لریندن اولا؟ اوغلوم دا بو پالتاردایدی. آمما باطن ده ضدّ ایدی. شاها قارشی ووروشوردو...» دئیه أل ـ قولو سوستالدی و ارتش افسری سس‌سیز صداسیز یولونو توتوب گئتدی. کؤنلونده کؤک سالان کینه نه قده‌ر قالین ـ قئییم اولسایدی دا خلقه اولان محبّتی داغلارجا یوکسک و عظمتلی ایدی. محبّت و کینه هر ایکیسی بیر یئرده قوجا قامتینی چولقامیشدیلار. قارانلیقدا آتیلان گوجسوز آددیملارین عکس صداسیندان باشقا، گئجه‌نین آغیر سکوتونو پوزان بیر زاد یوخ ایدی. سولغون باخیشلاری ایسه هردن ائله گؤیه تیکیلیردی سانکی ایتگین بیر «اولدوز»ون سوراغینی توتوردو. قاپینی آچیب جلد اؤزونو حیه‌طه آتدی. اوز ـ گؤزونه سو چیله‌رکن یورغون قامتینده بیر یونگوللوک حیسّ ائتدی. سالاقخانادان ائوه نه ساياق گلدییینی خاطیرلایاراق گؤزلری یاشاردی. قویونلاری کسیب سویدوغو چاغ آلان خبر، هله ده اوره‌یینی سیخیب وارلیغینی سارسیدیردی. دئمک کی آلدیغی خبرین هئچ ده تزه‌لیـیی یوخ ایدی. کوچه‌ده خیاباندا هر گون سویوق قانلی یاد ـ تانیشلار آغزیندان مکرر بو سؤزو ـ اوغلونون اعداملیغینی ـ ائشیدیردی. بو سؤزلرین شایعه اولدوغونو یاخشی قانیرسادا، بئله بیر زامانلاردا باشینا دومان قاوزانیب بوتون عالم گؤزلری اؤنونده قارالیردی. سس چیخارمادان باغیریردی، چیغیریردی و

حیاتی کائناتی دَییشدیرمک حسرتیله یانیردی یاخیلیردی. بو آنلاردا حیاتینی أن سئودییی دیلک‌لری اوغروندا فدا ائتمه‌یه تله‌سیردی و بو خصوصدا اؤزونه سؤز وئریردی.

آیین بولود آردیندا گیزلنمه‌سیله یاناشی، ظولمته تسلیم اولمایان سایریشان اولدوزلارین سئویملی ایشیغی داها آرتیق گؤزه چارپیردی. گئجه‌نین قورو سکوتونو شهرین ایتلری پوزوردولار و او دوشونرکن یانیلیردی. دوشونوردو او گئجه‌یه کی «ساواک»چیلار ییرتیجی قوردلار کیمی دام ـ دوواردان تؤکولوردولر. کیم گلدی توتوب دیدیردیلر هارا گلدی داغیدیب ییخیردیلار. و اونون پیرتلاشیق آغ ساچلاریندان یاپیشیب بو دوستاقدان او دوستاغا، بو سلّولدان او سلّولا سوروندوروب چکیردیلر. مئه سرین ـ سرین أسیردی و اونون پریشان ساچلارینی یاواشجا هؤروب تیتره‌دیردی. صاباحا فیکیرلشیردی. یئنه تهرانا گئتمه‌لی ایدی. دیدرگین حزین اینسانلار کیمی، بوینو چییینینده زیندانلار قاپیسینی کسمه‌لی ایدی تا بلکه جان ـ جیگری ساییلان محبوس اوغلونون احوالین سوروب بیر خبر توتسون.

تهراندان بئزار ایدی. بو آدی ائشیده‌نده اوره‌یی شیشیردی. ندنسه بیردن دیسکیندی. اوتاغینا یورومک ایسته‌دی «آرواد ـ اوشاق آییلماسین» دئیه قاپی ـ پنجره‌نی کیپله‌دی. اوره‌یی دولموشدو. ساز و سؤزونون یاساق اولدوغو، تویلاردان ـ مجلیس‌لردن محروم اولدوغو، درد ـ کدرینی قات ـ قات آرتیرمیشدی. دایانمادان دووارا ساری آددیملادی. سازی قاپیب کؤینه‌کدن چیخارتدی. توزون آلیب باغرینا باسدی. اوره‌یی یامان تله‌سیردی. میضراب تئلده اوینایییردی و نغمه دیلده جوشوردو. بولاق کیمی سینه‌سی سؤز چاغلایارکن قارانلیغی قارقیـییردی و آیدین صاباحی سسله‌ییردی. و سسینه آییلان حیات یولداشی، جوموشدو اونون عالمینه کی حزین ـ حزین و یانیق ـ یانیق سؤی سؤیله‌ییردی و بوی بویلاییردی:

اویان ستارخانیم گؤر نه‌لر اولدو

آنالار گؤزلری یاشیلا دولدو
باجیلار أل آتیب تئل‌لرین یولدو
آینالی توفنگی تئز یئتیر منه...
اولدوزلار یاتماقدایدی و زامان تر ـ تله‌سیک اؤتوب کئچمکده. قارانلیق ایسه قورخونج قانادلارین «تبریز» اوستوندن ییغیشدیریب قاچماقدا...

چوخ کئچمیش‌لرده کی هله اینسانلار موسیقی‌نین نه اولدوسونو بیلمیردیلر، دلی قانلی بیر گنج اوغلان یاشاییردی کی بیر گون کؤنلونده، سئودیی گؤزل بیر قیزین قارا گؤزلرینده کی پاریلتینی دویوب دوشونجه‌سینه بئله‌نکی بیر آنلاشیلماز سورغو آیاق قویور: » نه‌دندیر کی سئوگیلی‌لر آیریلیق‌دان یاندیریجی آجی حیسّ‌لره دالارکن اورَکلری آلیشیب یانیر آمما سؤندورمه‌یه وصالدان باشقا بیر مرهم تاپیلماییر؟»

درین دویغولار و دوشونجه‌لر بو سوآل اوزره حیاتینی قارالدارکن بیر آن گؤزلرینی گؤیه تیکیب یوزلرجه اولدوزون آی ایشیقیندا پارلاماسی، اونلارین آلیشان اورَکلرینین مشعل کیمی یاندیقلاری اونو کدرلندیریب داها بیر سورغو فیکرینه گلیر: «من کی ایستکلی سئویملی یاریمی گؤرمه‌ییینجه اورَییم بیر کؤز اولوب آز قالیر کوله دؤنه، نه‌دندیر کی اولدوزلار بو قدر یالنیزلیق چکیب وصالا قووشمادان یانا ـ یانا سایریشیب ایشیق ساچیرلار اؤزوده کوله دؤنمورلر؟ بو ایش ده حتماً بیر سیر واردیر کی اولدوزلار عشق اودوندان یانسالاردا سؤنمه‌دن ازل‌دن ایندییه جان دایانیبلار»!

گنج اوغلان اؤزونو اولدوزلاردان خوشبخت بیلیب دئدی: « سئوگیلیمه چاتارکن اورَییمین اودو سؤنوب یانیقلی کؤنلومه بیر سرین سو سَپیله‌جک. آمما اولدوزلار دونیا بویو عشقی یاشاییب آلاولار ایچره یانمالی و آیریلیغین چکیلمز آجی‌سینا دؤزمه‌لی‌دیلر».

گنج اوغلان سحر اولدوقدا سئوگیلی‌سینه عشقیندن و صبحه‌جان نه‌لری دوشوندویوندن سؤز آچدی و ساچی بورما قارا گؤز قیز دئدی: « من ده سن کیمی بیر گئجه کئچیریب و منی سئویرسن‌سه گرکدیر بو سیرّی آچیب

بوتون محبّتله آلیشان قلبلره تحفه وئره‌سن! آمما دونن گئجه من آیین پارلاق ایشیغیندان ذوقا گلن قوشلارین نغمه‌سیله یوخویا گئتدیییمه گؤره حتماً کی بو نغمه‌لرده گیزله‌نن کور بیر دویون واردیر. منجه اولدوزلار بو آجی ایله آلیشسالار دا اونلاری آیاقدا ساخلایان طبیعتده کی نغمه‌لردیلر. سن اووا چیخیب نغمه‌لری اوولاماق ایچون بیر یول تاپمالی‌سان» !

او، دلی‌قانلی گنج ایییت ائرته‌سی گونو بیر باغا گئدیب قوشلارین نغمه‌سینی اوولاماق ایسته‌دی. آمما نغمه‌لر او قدر سئحیرلی ایدیلر کی گؤزه گؤرونمه‌دن چاغلاییب آخیردیلار و اوولاماق‌لاری مومکون اولموردی. آمما سئوگی‌سینه وئردییی سؤزو بیر تهر یئرینه یئتیرمک ایچون سونکی گون گونش هله داغلار آردیندان بویلانیب دونیایا نور جالامادان اوّل، یئددی گونلوک آذوقه، چئشیدلی تورلار و کمانی ایچون یوزلر اوخ گؤتوروب گوللو چیچکلی گؤزل بیر باغا گئتدی. باغا چاتدیقدا او قدر یورغون ایدی کی آتی‌نین یَهرینی آچیب باشی آلتینا قویوب گوللو بوداقلی پیتراق بیر قیزیل گولون کؤلگه‌سینه اوزانیب دینجه‌لمک ایسته‌دی. قوشلارین اوچوشونا دالیب اونلارین چئشیدلی و سئویملی نغمه‌لرینه قولاق آسدیقجا اورَییینده بیر سرینلیک حیسّ ائدیب شیرین یوخویا گئتدی. گؤزلرینی آچدیقدا بولبول‌لرین یئلدن یئین اوچوب سئودیکلری گوللره قونماسینی گؤرَرکن. اونلارین اورَکلریندن آخان قان اونو شاشدیریب گؤز یاشلارینی توتا بیلمه‌دی.

باخدیقدا گؤردو بولبول‌لر ائله اورَگه یاتیم نغمه‌لرله گوللره ساری اوچورلار کی تیکانلی بوداقلاردان هئچ قورخمادان کؤکس‌لری تیکانلارا تانقیلیب بیر آه چکمه دن جان وئریرلر. آمما یئنه باشقا بولبول‌لر اونلارین یئرینی توتوب بو سئوگی اوغروندا کی نغمه‌لر و جان آتیش‌لاری بیتمک بیلمیرلر.

بئله‌لیکله یئددی گئجه ـ گوندوز او باغدا قالیر و آنلاییرکی نغمه‌لری اوولاماق نه اوخ ایشی‌دیر و نه تور ایشی. آنجاق بو مدّتده گؤروب تانیدیغی هر بیر وارلیغی اورَک تئل‌لری ایله دویارکن اونلارداکی گیزلی نغمه‌لری جان ائوینه

قوناق ائدیب آمما نه قدر چالیشسادا، ائشیتدیبی مین‌لر نغمه‌دن بیرینی زمزمه ائده‌نمه‌دی.

کور پئشمان سئوگیلی‌سینین یانینا قاییدیب اونون باخیشلارینا دالارکن دئدی: « من نه تکجه طبیعت ده بلکه گئجه‌نین سوکوتوندا ایسه چوخلی نغمه‌لر دویوب قوشلار تک بوغازیمین تئل‌لریندن آسیلسام دا تکجه بیر نغمه ده اورَییمدن جوشمادی! بونا گؤره گل بو سئودادان واز کئچیب بیر سقفین آلتیندا یاشاماقلا، اورَییمیزده کی عشق اودونو یاشادارکن اونون یاندیریجی آلاوینی سؤندورَک و دونیادا گؤردویوموز باشقا سئوگیلی‌لر تک قوشا قاریـییب حیات یولوموزو بیرگه دوام ائده‌ک».

گول‌اوزلو آل یاناق سئوگیلیسی گولومسَرکن گؤردویو بیر رؤیادان سؤز آچیب قارا اوزون ساچلاریندان یئددی تئل آییریب اونا هدیه ائتمکله دئدی: « بو تئل لری باغرینا باسیب دورنالارین اوچوشو ایله آغری داغینا یولا دوشوب اوردا کؤکی ریشه‌سی گؤیلره یوکسه‌لن بیر آغاج آختارمالی‌سان. دونیادا هر نه نغمه وارسا او آغاجین کؤنلوندن قوپوب عطیر کیمی کائناتی و اورَکلری بورویوبدور. آنجاق بوراجان هئچ بیر اینسان، محبت دالغالاریله اونون چاغلایان نغمه‌لرینه لاییق اولماییبنجا، تانری‌نین اینسانلارا او آغاجدان بیر هدیه‌سی اولماییبدیر! سئوگی دولو کؤنول‌له او تحفه‌نی اوولاییب قاییتماغینا ایناناركن، یولونو یئنه گؤزله‌یه‌جه‌یم».

گنج عاشیق، سئوگیلی جانانی‌نین تئل‌لرینی قوتسال بیر امانت کیمی اؤزو ایله داشییارکن، آیلار بویو دورنالار آردیجا یول دؤیوب آغری داغینا چاتارکن، آغری‌دان و یورغونلوقدان آز قالا حیاتینی ایتیرسه ده سینه‌لریندن قان فیشقیران بولبول‌لری یادا سالیب اؤزونه گوج وئردی. آغری داغینی آلت ووروب اوست چیخارکن، اونون زیروه‌سینده بولورلار تک آخان پارلاق بیر شلاله گؤردو. جان آتیب قایالارا دیرماشارکن شلاله‌نین آخدیغی اوجالیغا چیخدی. اورا چیخدیقدا یوزلرجه چاغلایان دوم دورو بولاق گؤردو و

سئوگیلی‌سینین دئدییی کیمی، گؤی‌لرده گؤی قورشاغی تک ریشه سالان آغاجی. دینجین آلیب اؤزونو تاپارکن تانری‌نین عظمتلی وارلیغینا و اونون معجزه‌لرله دولو یارانیشینا حیران قالیب، باغریندا‌کی قارا تئل‌لری او آغاجین مین‌لر تئله آیریلان و یوزلر رنگه چالان بیر جیلینه آسیب گؤزلری ایشیقدان ائله قاماشدی کی حیس ائتدی درین بیر یوخونا گئتمه‌لی‌دی. باشینی یئره آتیب یاتارکن، رؤیاسیندا آیدان یونولموش بولور قانادلی بیر ملک گؤردوکی اونا ساری گلدی و نورلار ایچره گیزله‌نن بیر هدیه گتیردی. تحفه نی آلارکن گؤردو ایندییه جان هئچ گؤرمه‌دییی بیر زاددیر کی اونون وارلیغی کؤکو گؤیلره یوکسه‌لن آغاجدان دوغرولارکن سئوگیلی‌سینین پارلاق تئل‌لریله بزه-نیبدیر.

أللرینی تئل‌لره وورماقلا مین‌لر نغمه‌نین جوشدوغو بیر آن چکمه‌دی. شاشقین حالدا بو نغمه‌لردن لذّت دویارکن، ایپک ساچلی او ملک گولوب دئدی: « تانری اینسانلارا سونسوز هدیه وئرسه ده، بو تحفه‌نی اورَکده پاک سئوگی بسله‌ین عاشق‌لارین حؤرمتی اوچون آداملارا ایتحاف ائدیر. اینسانلار دردلری، کدرلری، یالنیزلیقلاری و عشق آلاولارینی اونوتماغا خاطیر، بونون نغمه‌لریله آرامش تاپیب لذّتلی یئنی دویغولارلا حیاتین آغیر یوکونو، یونگول‌لتمه‌یه چالیشاجاقلار».

گنج اوغلان مَلَک‌دن بو تحفه‌نین آدینی سوروشارکن دئدی: « بونا هر ائل اوبا اؤز دیلینده بیر آد وئرسه ده اونون گئرچک آدی «ساز» دیر کی اؤز وارلیغی له اینسانلارین دانیشیق خزینه‌سینه یئنی آنلاملارلا ایکی کلمه داها آرتیراجاق. اودا «عاشیق» و «ماهنی» دیر.

بو سازی سینه‌نه آلیب درین الهاملار کؤنلونو ایشیقلاندیرارکن ائله سؤزلر و نغمه‌لر اورَییندن و سازدا اوینایان بارماقلاریندان چاغلایاجاق کی هامی اینسانلاری واله و حیران ائده‌جک.

سنین عشقی‌نین صافلیغی و یاشارلیغی ایچون سنه و سندن سونراکی ساز چالانلارا «عاشیق» و سئوگیلی‌نین آدی ماهنی اولدوغونا خاطیر، دیلدن دوداقدان قوپان سئحیرلی و شعرلی نغمه‌لره «ماهنی» دئییله‌جکدیر».

گنج عاشیق جادولار قدر اینانیلماز اولان بو رؤیادان آییلارکن، باشی اوستونده داها کؤکو گؤیلره اوجالان آغاجی یوخ بلکه او آی تکین مَلَکین هدیه ائتدییی سازی گؤردو.

دلی قانلی گنج اوغلان یولا دوشوب یوردونا دؤنرکن، سازی ایله و ماهنیلاری ایله ائل اوبایا شن‌لی نغمه‌لر ایتحاف ائدیر و سئوگیلیسی، بیر ملک کیمی اونا ساری قاناد آچارکن اونا «عاشیق» دئییب باغرینا آلیر.

ایکی سئوگیلی بیر ـ بیرلرینه قاووشارکن اونلارین عشقی ایله دونیادا ماهنی ایله ساز چئشیدلی آدلارلا حیات تاپدی و شَنلیک بیر نسیم تک اوره‌کلره کؤچوب اینسانلارین دویغولاری ایله سایسیز ـ حسابسیز موسیقی هاواسی، هاوانی دالغالاندیردی و بئله‌لیکله سئوگی دولو یانیقلی و دردلی اوره‌کلره مرهم اولوب نسیلدن نسیله سئل تک جوشوب آخدی.

علی داشقین

شاعیر، یازیچی، دیلچی و ادبیاتشناس علی حسین زاده ۱۳۴۰ ـ جی ایلده تبریز شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. اورتا تحصیلاتینی بیتیردیکدن سونرا عالی تحصیل اوچون تورکیه‌یه گئتمیش و دوکتورلوق درجه‌سینی اورادان آلمیشدیر.
داشقین‌ین ادبی ـ کولتوره‌ل چالیشماسی هر طرفلیدیر. او دیلچی‌لیکدن شاعیرلییه و تورکجه اؤیره تیم کیتابلاریندان حئکایه کیتابیناجان یازیب یاراتمیشدیر. عینی حالدا بیر اؤیره‌تمن اولاراق بیر چوخ اؤیره‌نجینی ده یئتیشدیرمیشدیر.
اوندان گونوموزه قده‌ر نشر اولان اثرلردن:
فرهنگ ترکی ـ فارسی داشقین، کند گلینی (حئکایه توپلوسو)، آنا نیسگیلی (شعر توپلوسو)، آلیشیق و ...
آشاغیدا گلن اؤیکو اونون کند گلینی حئکایه توپلوسوندان سئچیلمیشدیر.

گونشین ساریسی دووارلارین باشیندا سورونوب چکیلمک اوزره ایدی. تویوق جوجه یاواش یاواش اؤز یئرینده هینینه چکیلیردی گونده‌کی کیمی کندین اورتاسیندا کئچن چایا گئتمه‌لی اورادا قویون سوروسونون چؤلدن دؤنمه‌ییني گؤزله‌مه‌لی ایدیم.

آخی قویونلاریمیزین هامیسی قاپیمیزی تانیمیردیلار. کندده گوز چاغی بؤیویوب توخلو اولموش قوزولاری قوزو سوروسوندن آییریب داها دوغروسو قوزو سوروسونو داغیدیب قویون سوروسونه قاتیردیلار. بو اوزدن ده سورویه یئنی قاتیلمیش قوزولار هابئله یئنی آلینیب چوبانا تاپیشیریلمیش قویونلارا بیر نئچه گون یولونو آزیب یاد گله بیلرلر. بونا گؤره ده هر کیمسه اؤز قویونو ـ قوزوسونو آییرماق اوچون گون باتان چاغی سورونون قاباغینا چیخیر اونو قارشیلاییر یول آیریجینی کسیر سورونون کنده گیره‌جک یئرینه گؤز تیکیردی.

بیزیم کندلر کیمی کندده گزینتی گؤرونتو بزک ـ دوزکلی ساتان کیتاب ائوی اویون و ایلنجه یئرلری اولمادیغیندان قویون آییرما اؤزو ده بیر چئشید ایلنجه و سئوینج ساییلیر. سورو کنده گیردیکده چایین ایچیندن ائله بیر توز دومان قالخیب یوکسه‌لیرکی گؤز گؤزو بئله گؤرمه‌ییر.

آما کیمدی بونو سایان او بولاشیق توزلارین گؤزه بورونا قولاغا و اوست باشا باتدیغینا اؤنم وئرن. هئچ کیم. اؤنملی بوراسیدیرکی گرک اولدوقجا چئویک آییق ـ ساییق و نئجه گؤزلو اولاسان یوخسا نئچه یوز قویون ـ قوزونون ایچیندن اؤزونونکولری گؤزدن یاییندیریر سئچه بیلمزسن.

من‌سه ائله بونا گؤره سورویه یئنی قاتدیغیمیز توخلولارین باشینا خینا قویموشدوم. نه ائده بیلردیم کی آخی بیزیم کندده ایندیکی کیمیه‌وی بویالار یوخدو. آخشاملار بیر آزجا چیسگین بیر آز یاغینلیق یاخود دا کوچه‌لر و چای یاش اولاندا اؤز قوزولاریمی اوزاقدان گؤرور سئچه بیلیردیم. آما قوراقلیق گونلر سورونون دیرناغیندان قوپان توز قوزولارین تپه‌سینده‌کی خینا بویاغینی دا ایتیریب باتیریر اونلاری گؤزدن قاچیریردی.

چای دا کی نه دئییم یازین ایلک آیيندا قارلارین اَریمه‌سی سونوجوندا بیر آز سولو سونرالاردا ایسه قوپ ـ قورو اولوردو. نه ایسه ائودن چیخدیم. اوزاق باشی یاریم ساعاتا ائوه قاییداجاغام دئیه پئنجه‌ییمی ده اَینیمه آلمادیم. داها دوغروسو. آلماق دا ایسته‌میردیم.

آخی بیر نئچه گون اؤنجه کندیمیزه اسکی و گئییلمیش گئییم ـ پالتار ساتان گلمیشدی. اوندان قولو قیسا بیر آزدا بئله گوللوـ موللو بیر کؤینک گؤتورموشدوم.

اونو پئنجکسیز گئیمه‌یی داها چوخ سئویردیم. بونودا دئییم کی کندیمیزده شهر گئییم‌لرینین ییرتیلمیشینی دا بئله گئیمک چتین ایش ایدی. اونلاری گئیه‌نه پیس باخیر آییلیبدیر دئیه‌ردیلر. کندده کیمسه‌نین اوشاغی پاپاغینی یایین قیزمار ایستی‌سینده بئله گؤتورمز ساچینی داراماز، چاریق و رئزین چوستدان باشقا بیر زاد آیاغینا تاخمازدی.

بیلیرسینیز بیزیم کندیمیزده اوستو ـ باشی جیریق الی ـ آیاغی کیرلی گونشین و آجی یئللرین قاباغیندا بیر قارین یئمکدن اؤترو یانیب دَریدن چیخان کیمسه‌لره دامارلی باجاریقلی و ایش آدامی دئییردیلر. یوخاریدان آغالیقدان بئله اؤیره‌تمیشدیلر و بیزیمکی‌لرده اونو ایچدن اینینیر آجیلارینا دوزه‌ردیلر کوچه قاپیمیزدان چیخاندان سونرا اویانا بویانا باخیب آتامین یاخینلاریمیزین بیرینین هنده‌ورده اولمادیغیندان آرخایین اولاندان سونرا باشیمدا کی ساپ پاپاغی گؤتوروب اللریمی ساچلاریما چکدیم.

ائرکن‌دن بری پاپاغین آلتیندا قالیب بوزوشوب ازیشیب ترله‌ین ساچلاریمی بیر تورلو بیر یانا تومارلادیم آما گؤرسه‌لر.
چایین قیراغیندا آغاج کؤرپونون اوستونده اللریمی شالوار جیبیمه قویوب آددیملاییرام داها قاش قارالیر، گوموشو آی قویو ماوی گؤیون اوزرینده پاریلداماغا باشلاییر گونش کندین باتی یؤنونده یئرلشن هوندور داغین آرخاسیندا گیزله‌نیردی.
بیر آن دا اولسون بئله یان ـ یؤره‌می اونوتماییر آییق ـ سایيق سوزوردوم. پاپاغی قولتوغومدا ساخلامیشدیم. آتامی باشقا آغ ساققال و آغ بیرچکلری گؤردوکده اونو چوخ تئز باشیما باساجاقدیم یوخسا بو آبیرسیزلیغی هئچ نه ایله یوماق اولمازدی آچیق باشیمی یانا وورولموش ساچلاریمی گؤروب آتامین قولاغینا چاتدیرسایدیلار منیم کی منه دَیَردی.
چایین اوباشیندان توز ـ دومان قالخدی. بو سورونون کنده گیردییینی بیلدیریردی. تله‌م ـ تله‌سیک بؤرکومو باشیما قویوب چایین ایچینه ائندیم. یول آیریجیندا دوروب سورونو قارشیلادیم. آغ توخلوموزو نئچه آددیملیقدان گؤروردوم. آخی هر گون باغدان ـ باغچادان چؤلدن اونون اوچون سارماشیق اوتو، یونجا گولو ییغاردیم بونلار چوخ گوجلو چوخ جیرگیلی‌دیر دئییردیلر. او دا منی یاخشی تانیییر اوزاقدان منه دوغرو قاچماغا باشلاییردی بو دؤنه ده آغ توخلو منی گؤروب یئییین‌له‌دی. اونو توتوب اؤز کوچه‌میزه بوراخاندان سونرا سورونون ایچینه گؤز گزدیریب قالان دؤرد قوزونو دا تاپیب آییردیم.
قویونلارین دیرناغی آیاقلاریمی ازیب چایین توزو ایسه اوز ـ گؤزومو بوزارتمیشدی اؤزوم اؤزومو تانیمیردیم. قویون ـ قوزونو سوروب کوچه قاپیمیزدان ایچه‌رییه بوراخدیم. داها قارانلیق قوووشوردو. بونا باخمایاراق بیر نئچه آن کوچه‌ده یولداشلاریما دانیشیب قونوشماغی دوشوندوم. یئنه ده کوچه‌یه کؤرپو باشینا ائندیم. کندده الکتریک ایشیغی یوخدو ائولرین کیچیک و پلاستیک شوشه‌لی باخینجالاریندان دووار کوپلرینین یاغ ایشیق-

لارینین سوزالتیسی گؤرونوردو. یاواش ـ یاواش کؤپک‌لر ده داملار چیخیب آرا ـ سیرا هورمه‌یه باشلاییردیلار.
کند یوخسوزلوق ایچینده چابالایر دار باخیشلی یاشلی‌لارین اللرینده اوزولور بیلیک‌سیزلیک اودوندا آلیشیب کول اولوردو. آخی ۲۰ـ جی یوز ایلین ایکینجی یاریسینا آددیملاییریق بیزیم ده هامیلار کیمی یاشاماق دَیریمیز وار.....بئله ده یوخ آما بونا بنزر دوشونجه‌لری باشیمدا یوغور کیمی اووکه‌له‌ییر ایچیمده چؤزولمز دویون کیمی داشیـییردیم. سازاق گوجلندی گوز اؤز سرین‌لیییینی گؤسترمه‌یه باشلادی.
اولدوزلار داها آیدینجاسینا هم ده آچیق وگؤم ـ گؤی گؤیده ایشیلداییر سسیز ـ سمیرسیز کندین قارا گونلرینین آیقیرمادان باغیرمادان اؤتوشدوکلرینی سایریشیردیلار.
یئتر دئدیم. ائوه دونوم اوشویوردوم. اینیمده تک بیر قولسوز کوینک واردی. من ائودن چیخاندا آنام یاغ ایشیغینا نئفت دولدوروردو. چوخ دا گئجیکمه میشدیم. گه لیب قاپیمیزا چاتدیم هر آخشام بوجاغ ایکی تایلی کوچه قاپیمیزین بیر تائی آچیق اولاردی. اما ندنسه بوگون قاپینی قا پا تمیشلاردی. قاپینی باغلی گوردوکده اونجه بیر آز دوشونوب ـ داشیندیم قورخموش کیمی ایدیم آجی بیر دورومون باش وئره‌جه‌یینی دویوردوم. ایچیمده بیرزاد واریمیش کیمی گؤرونوردو. اورَیی‌مین دؤیونتوسو آرتیمش اؤزمو ایتیرن کیمی اولموشدوم.
بیر آزدان اؤزومو اله آلیب ـ نه وارکی قاپی آچیق دا اولا بیر باغلی دا دؤیه‌رم آچارلار ـ دئدیم.
کند یئرینده کوچه قاپی‌سینین ائودن آرالی اولدوغونا گؤره ائوین ایچه‌ریسینده هؤرگویه ایری بیر زینق (زنگ) آسلاییب اونا باغلانمیش ایپین اوجونو کوچه قاپی‌سینین دیشیندا قویاردیلار گلیب ـ گئدنلر گلدیکلرینی بیلدیرمک اوچون همین ایپی توتوب چکیر ائوده‌کی زینقی سسلندیرردیلر.

بیزیم ده قاپیمیزدا واردی قاپی‌نین توخماغینی بیر نئچه دؤنه چالدیم هئچ بیر سس دینله‌مه‌دیکده الیمی اوزالدیب زینقیرووون ایپینی چکدیم. ایندی زینقین سسینی اؤزوم ده ائشیدیردیم. آما یئنه ده گلن جاواب وئرن اولمادی. نه اولا بیلردی کی ایندیجه چیخمیشدیم آتام آنام و کیچیک قارداشیم ائوده ایدیلر .

کوچه‌دن ال ـ آیاق گل ـ گئت کسیلیردی. قاپینی بیر دؤنه‌ده چالدیم هم ده زینقین ایپینی چکدیم. آما بو کز آیاق هنیرتیسی گلیردی اؤزو ده سوروتمه آیاق قابیسی ایله یئریـییردیلر. سئویندیم.

آخیرکی ائوده کیمسه وارمیش ایندیجه قاپینی آچارلار بو آنام‌دیر گلیر قویونلاری ساغیرمیش دا قاپینین سسی قولاغینا چاتماییب. آیاق سسی یاخینلاشدی. اوست ـ باشیما بیرده باخیب اؤزومو بیر داها گؤزدن کئچیریب یوخلادیم دویمه‌لریمدن زاددان بئله آچیغی اولماسین دئدیم. بیردن آتام اولار. قاپی دؤین کیمسن ؟ دئدی.

کیچیک قارداشیمین سسی ایدی. من یانیلیردیم نه آنام، نه ده آتام قاپییا گلمه‌میشدیلر. آما نه اولورکی کیم آچیرسا آچسین تکی کوچه‌ده قالماییم دئدیم.

ـ آچ منم ـ دئدیم.

ـ آچا بیلمرم.

ـ آما نه‌دن .

بیز قوناق ایسته‌میریک سؤیله‌دی.

اؤنجه قارداشیمین شیلتاقلیق ائتدیییینی دوشوندوم. نئجه اولسا اوشاقدی دئیه‌ر ده....

قاپینی آچ اوغلان بوراخ دا بو شیلتاقلیغی گئجه چاغی.

نه شیلتاقلیغی آچمام دئدیم دینله‌مه‌دینمی؟ بونو آتام سؤیله‌دی: بیزه قوناق گرک دئییلدیرـ دئدی.

بو دؤنه ایشین دوغرو اولدوغو اورَییمه قویولدو. آز اؤنجه کئچیردیییم بوتون اوزونتو و قورخولار یاواش ـ یاواش گئرچه‌یه قووشور باشیمین چکه‌جکلری باشلاییردی. یالنیز بو داورانیشی دا آتامدان هئچ ده اوزاق دوشونمه‌ییردیم. او بوندان اؤنجه ده بیر نئچه دؤنه دؤیوب قووب باشیمیـ قولومو قیریب سیندیرمیشدی.

قارداشیم ائوه دؤندو و من قاپینین دیشیندا یئره اوتوروب دیزلریمی قوجاقلاییب اونون تیتره‌مه‌سینه گؤز تیکدیم.

ـ اولسون اؤز قاپیمیزدی ائله بورادا اوتوروب گئجه‌نی بیر تور سووارام دئدیم.

ـ آزجا گئچمه‌دن قونشولاریمیزین بیری گلدی. هارادان گلدیییینی بیلمیردیم.

ـ اوغلان گئجه چاغی کوچه‌ده نه اوچون اوتورموسان ائودن قووموش اولماسینلار. آجی گولوشلری ایله دئدی. دینمه‌دیم. دئمه‌یه هئچ بیر سؤزوم یوخدو. سؤز بوراسینداییر کی ایش بوردا بیتمه‌دی. بئله سؤز آتانلارین ساییسی آرتیر ساتاشانلارین آجی سؤزلری چوخالیردی. من اؤنجه اوتاندیم کی داها دؤزه بیلمه‌دیم. ائومیزین آرخا کوچه‌سینه دؤندوم اورادان داما چیخماق اولاردی.

دامین دوواردان ائشیکده قالان آغاج اوجلاریندان توتوب دیرمانا ـ دیرمانا داما چیخدیم.

چوخ قورخوردوم ال ـ آیاغیم اسیر دیزلریمی توتا بیلمیردیم. آتام تئز ـ تئز داما چیخار یان ـ یؤره‌نی سوزردی. آیاقلاریمی دره ـ دره اؤزومو باجانین قیراغینا چاتدیردیم توستو باجاسینین تپه‌جه‌ییینی یاواشجا چیخاریب ایچرییه باخدیم. ایشیغی قویموشلار کورسونون اوستونه آتام کورسونون بیر توووندا قارداشیم ایسه او بیری توووندا اوز ـ اوزه اوتوروب یئمیش یئیردیلر. آتام کیچیک قارداشیمی چوخ سئویردی آخی او سون بئشیکدی.

آنام ائوده یوخدو بو آندا باشیما نه‌لر گله‌جکدی اونوتدوم. گئجه‌نی آیاز هاوانین سوغوقلوغونو ائرته‌سی گون نه‌لر گؤره‌جگیمی هامیسینی و هامینی اونوتدوم. یالنیز آنامی دوشوندوم اونا یازیغیم گلدی گؤرن هانکی بوجاقدا کیرینیب منی دوشونورموش آغلاییرمیش.

آخی بونو آتامین گؤزلری اؤنونده آچیقجا قیلمازدی اودا یازیقدی اودا یالنیزدی باجیسی زادی بئله یوخدو قارداشلاری دا شهرده یاشارمیشدیلار. گئجه درین‌لشیر و سازاق گوجله‌نیردی. تیر ـ تیر تیتره‌ییر یاپراق کیمی اسیردیم توکلریم بیز ـ بیز اولموشدو. یامان قورخوردوم. نه ائده‌جگیمی بئله بیلمیردیم شاشیریب قالمیشدیم. آنجاق گؤزلریمی باجانین تپجه‌گینین قیراغیندان ائوه زیلله‌میشدیم.

آتام یئریندن قالخدی اونون اؤنجه حیه‌طه سونرا ایسه داما چیخاجاغینی دوشونوب قورخومدان قاچدیم. بیر سوره آرخا کوچه‌ده او باش ـ بوباشا آددیملادیم. آما یئنه ده هردن کوچه ده گلیب ـ گئدن اولوردو قوناقلیغا گئدن سو باغلاماغا چیخان.....

هر گلن بیر آتماجا بیر آجی سؤز بوراخیر توخونور کئچیردی. کندیمیز اولدوقجا بؤیوکدو. قونشو کندلرین هامیسیندان بؤیوک و چوخ ائولی ایدی. بونا باخمایاراق اورادا بیزیم یاخین آدامیمیز یوخدور کند ده وور ـ توت بیر عمیم ایکی باجیم واردی. عمیم له آتامین آرالاری چوخ سویوقدو. اونلار آتادان بیر آنادان آیری ایدیلر. بیر ـ بیرینین قاپیلارینی آیدان ایلدن آچاردیلار. اونو دا بایرامدا خئیرده شرده. هله اوسته‌لیک بیر نئچه دؤنه ده آتیشیب ساواشمیشدیلار.

بو سویوقلوق اونلارین اوشاقلارینا دا کؤچموشدو. اونلار دا بیر ـ بیرلرینی عمی اوغلو عمی قیزی کیمی دئییل اؤزگه و یابانجی کیمی تانیمیشدیلار. بو اوزدن ده عمیم‌گیلین قاپیسینی دؤمه‌یه اوزوم گلمزدی. بونا باخمایاراق

اونلارین کوچه‌سینه دوغرو یورودوم عمیم‌گیلین چوخ قاپاغان کؤپکلری ده واردی. ایندی ایسه گئجه‌دیر آچیق اولا بیر دوشوندوم اؤز ـ اؤزومه دئییردیم. نئجه اولوب ائله ده عمیمه سؤیله‌رم من هئچ بیر پیس کوتو ایش یاپمامیش هئچ بیر اؤزومدن یئکه تیکه گؤتورمه‌میشم.

سونرا اونونلا بیرلیکده گلیب قاپینی دؤیه‌ریک و آتام اؤز قارداشینا گؤره اولورسادا قاپینی آچار منی ده آخشام باشی کوچه‌یه چیخدیغیما گؤره باغیشلار. بو کی بؤیوک و باغیشلانماز سوچ دئییل. عمیم‌گیلین کوچه قاپیسینا یاخینلاشدیم. ساغ الیمی قورخا ـ قورخا قاپینین چاقچاغاسینا اوزالتدیم چالیم چالماییم ایکی کؤنوللو قالدیم:

دایان اوغلان دئدیم. آداما نه دئیه‌رلر. بیر عمی کی ایل بویونجا اؤز قارداشی ایله اورکدن دئییب ـ دانیشمیر قاپیسینی آچمیر آجیسینی ـ آغریسینی دویمور منی نئجه اونون یانینا آپاریب باغیشلاداجاقدی. ایکینجی بو ایشی اونا بیلدیرمه‌سم داها یاخشی دئییلمی؟ ائودن قووولدوغوم کنده یاییلار آغیزلارا دیللره دوشر بو منیم سورونوم کیمه نه وارکی من بیلرم آتام بیلر....

گئری دؤندوم هاوا آیاز گؤی دوپ ـ دورو آی ایسه هم بوتؤو هم ده چوخ پارلاقدی. کؤلگه‌م اؤزومدن خئیلک ایره‌لی‌ده گئدیردی. ایندی بیریجک اومودوم باجیلاریم تکجه اومود یئریم ایسه باجیم ائولری ایدی اودا بؤیوک باجیمین ائوی اولا بیلردی. آخی کیچیک باجیم قایین ـ قودا یانیندا یاشاییر گل ـ گئدیمیز ایسه اولدوقجا آزدی. بؤیوک باجیمین یولداشی یومشاق آدامدی منه قیزماز ایشین اولدوغونو دئیه اونونلار اورتایا قویارام.

بیریجک سوچوم آخشام باشی کوچه‌یه چیخماقدی. اونلارین ائولری کندین او بیری باشیندا بیزیمکی ایسه بو بیری باشیندا ایدی. ایندی هم اوشویورم هم قورخورام هم ده آجام. ایتین قوردون قورخوسوندان دووارین دیبی ایله یاواش ـ یاواش باجیم ائوینه یاخینلاشدیم.

باجیمین یولداشی ایشچی بیر آدامدی چوخ یوروجو تیکینتی ایشلری ایله اوغراشیر یورغون اولاردی یئمه‌یینی یئییب نامازینی قیلیب تئز اویویاردی. آما اوتانماغا گلمز بوتون گئجه‌نی بایيردا کئچیرسم کیم بیلیر باشیما نه‌لر گلر قارشیما نه‌لر چیخار آخی بو سرینده پئنجک‌سیز گؤده‌کچه‌سیز یوردسوز ـ یوواسیز نه ائدیم نه یاپیم. دئییرم آخی کیشی تانریدان قورخ آناما یازیغین گلسین من سنین بالانام اوره‌یی‌نین پارچاسی‌یام نه اوچون منیم باشیما بو اویونو آچدین. آخی من اونجا دقیقه کوچه‌یه ده چیخماییم بس دئییرسن باشیما هارانین کولونو اله‌ییم نه داش سالیم نه اود تؤکوم هه سن دئنه.

باشیمدا مین تورلو دوشونجه فیرلانا ـ فیرلانا باجیم ائوینه چاتدیم. الیمی قاپینین توخماغینا اوزالداندا...

ـ یوخ اولماز بلکه ده باجیمین یولداشی سونرالار منیم ائودن قووولدوغومو اونون باشینا قاخینج ائله‌دی قوی بیلمه‌سین منه نه اولور اولسون اونلار بیلمه‌سینلر. یامان گونده بیر تیکه یاوان چؤرک تاپیرلار قوی اونو آغزی شیرین یئسینلر او نه اوچون منیم اودوما یانسین. ایسته‌میرم گئتمیرم اونلار ایندی یاتا بیلر دیکسیندیرمه‌ییم....

دئیه اوزومو اووندورور دیله توتوردوم. ایندی الیم هر یئردن اوزولوب اومود قاپیلاری اوزومه باغلانیب اوماجاق یئریم دؤیه‌جک قاپیم یوخدو. هئچ بیلمیرم گئجه‌دن نه کئچیر. آخشامدان بری کوچه‌لری دولاشیرام بودا سونوجو نه اولدو. نه تاپدیم. یئنه ده ائویمیزه دؤنوب داما چیخدیم. باجانین تیچگینی یاواشجا قووزاییب ایچری باخدیم. ایشیغین خودو آلینمیشدی. آتام بیر یاندا کیچیک قارداشیم ایسه بیر یاندا یاتاقلارینین ایچینده سسیز دینج هر زاددان سوراغسیز کیمی اویویوردولار. آما آنام..... یازیق قادین دیزلرینی باغرینا باسیب اوتورموشدو.

ایچیم سؤکولدو. دونیام قارالدی. کند باشیما اوچدو. آز قالدی باغریم چاتلایا. آما بونا باخمایاراق جینقیریمی بئله چیخارمادیم. اؤز کؤلگه‌مدن ده

دیکسینیردیم. دیل ـ دوداغیم قوپ ـ قورو اولموشدو. هله ایشین بؤیوگو و آغیری آرخادا ایدی.

.... توتالیم بو گئجه‌نی بیر تور سوودوم صاباح نه اولاجاق. هارا گئده‌جگم. آتام ایله اوز ـ اوزه، قارشی ـ قارشییا چیخا بیله‌جه‌یم‌می؟ بیردن بیره دوشوندوم:

ـ هه تاپدیم. تاپدیم. کندین مکتبی اورایا گئدیم. اؤزوم ده ائله او مکتبده اوخویوردوم. معلّیملر اوداسی‌نین باخینجاسی باغلانمازدی آرخاسینا کرپیچ پارچاسی قویاردیق بونو بیلیردیم. باخینجانین باغلانمایان سینیق تایینی ایته‌له‌ییب آچارام سونرا ایسه ایچری گیریب گئجه‌نی اورادا سووارام صاباحادا گؤرک نه چیخیر دوشوندوم.

آما بو اؤزو ده قورخولو ایدی آخی مکتبیمیز کنددن خئیلک قیراقدا اؤزو ده آغاجلیقدا یئرلشیردی. گئجه‌نین بو چاغی کیچیک بیر اوشاغین آغاجلارین تیکانلی تئللرین آلتیندا اؤتوب او اوزاقلیقدا مکتبه چاتیب ایچری کئچمه‌یی یونگول بیر ایشدیر به‌یم. یوخ بو اولماز. ایندی اورادا او آغاجلارین آلتیندا دیبینده قورد سالدیریجی کؤپک اوغرو اجنّه.... تاپیلا بیلر.

نئچه دؤنه اؤزوم گؤرموشدوم کی قونشولاریمیز گئجه یاریسی داما چیخیب اجنّه‌لرین چالغی چالا ـ چالا کندین یاخینلیغیندان ائله او باغ ـ باغچادان کئچدیکلرینه باخیرلار. بونو اونلارین اؤزلریندن ده ائشیتمیشدیم. اؤز ائویمیزده بیر نئچه دؤنه بؤیوک قارداشیمدان آنامدان... ائشیتمیشدیم کی دئییرلر:

ـ بیزیم بو پیشیک دئییل او گئجه‌لر هامی یاتاندان سونرا هاراسا گئدیر و دان یئری سؤکولنده ائوه قاییدیر اونونلا ایشینیز یوخدور. یوخسا ایراق اولسون باشیمیزا بیر ایش گلر.

بو پیشیک یوزه یوز اونلارلادیر. گئجه توپلانتی‌لارینا قاتیلیر اونلارا قوناق گئدیر اؤزو ده ائوده هئچ بیرزاد یئمیر بللی‌دیرکی بیر یئرده دویورورلار بونو.... من بونلاری اؤزوم اؤز قولاقلاریملا ائشیتمیشدیم. بؤیوکلریمیزین دئدیکلرینه

گؤره بیزیم پیشیک اجنّه‌لره قوشولورموش. هله بو سؤزلرین آیری ـ دوزولویونو آییرد ائتمک منه چوخ تئز ایدی بو قارا ـ قورخو ایله من نئجه او قورخولو آغاجلارین آلتیندان کئچیب او مکتبه گئده بیلردیم.
اؤزومه اورَک وئریب مکتبه دوغرو یورودوم. اؤزوم بئله ایسته‌مه‌دن تئز دؤنوب آرخاما باخیردیم. آرخام ایله گلیرلر منی ایزله‌ییرلر کیمی دوشونوردوم. کنددن آیریلدیم. یورومه‌یه حیریم یوخ ایدی دیزلریم اؤز ـ اؤزلرینه بوکولور آیاقلاریم آردیمجا سورونوردولر. آغاجلارین یاپراقلاری سازاغین ائتکی‌سیندن سیز ـ سیز سیزیلدایییر بیرینین بیر دیدرگینین باشیندا آغلاییرکیمی دویولوردو.
ایندی مکتبین یئرلشدییی باغچایا یاخینلاشیردیم. سؤیود آغاجلاری باشلارینی آشاغی تیکدیکده کله‌میرلر چینارلاردیم ـ دیک دورور. آیاز گئجه-نین آسینینه یئلله‌نیر هئچ بیر زادا باش آیمیردیلر سانکی. آغاجلیقدان هر تورلو هر چئشیت سسلر قالخیر بیر ـ بیرینه قاریشیردیلار :
چکیرتگه‌لر، گئجه قوشو، بایقوش، تولکو اووولتوسو ایت میریلتیسی... هره‌سی بیر هاوا چالیردیلار. بئله سسلرین هر بیریسی اؤز یئرینده، چاغیندا سئومه‌لی ده دینلمه‌لی ده، ماراقلی دا اولا بیلردی. آما گئجه چاغی هم ده یالقیز بیر اوشاق اوچون قورخونج اوزوجو و بئزدیریجی بیر دوروم یارادیردیلار. قورخومدان گؤزوم آیاغیمین آلتینی دئییل ده اویان ـ بویانی گزیر ایزله-ییردی. ائله بونا گؤره ده کؤینه‌ییمین اته‌یی باغین قیراغینا توخونان تیکانلی تئللره ایلیشدی. آز قالدی اورَییم یئریندن قوپسون اؤپکه‌لریم آغزیما گلسین ائله بیلدیم کی قولومدان توتوب چکدیلر.
گوندوز هر کسه سئومه‌لی گؤرونن قورو خزل‌لرین سسی ایندی منی قامچی کیمی چالیر تئز ـ تئز دیکسیندیریردی. باخمایاراق کی اونلار ایله باغلی شیرین ـ شیرین یازیلار یازیب معلّمیمی سئویندیرمیشدیم او هر چاغ هر گون دئییردی:

ـ من بیلیرم سن اوخویاجاقسان هم ده یوکسک ـ عالی تحصیل آلاجاقسان هله یازار دا اولاجاقسان. بو منیم اوچون آیدین و آچیق‌دیر.
هر آددیم باشی داشا آغاجا کؤتویه تیکان کولونا ایلیشیر اوزوم اوسته بؤیروم اوسته یئره ساریلیردیم. اونجا یئره دَیمیشدیم کی اللریمین ایچی تیلیت قان اوزوم ـ گؤزوم ایسه نئچه یئردن چاپیلیب یارا آلمیشدی. آما بونلار یوخموش کیمی ایدی . بونلاری گؤرمور، دویمور سونکی گون باشیما نه‌لر گله‌جکدی دوشونوردوم.
ایندی اوخولا لاپ آز قالیردیم اورَییم آزجا اولسا دا یئرینه گلیردی. ایندیجه باخینجانی آچیر ایچری کئچه‌رم دئییردیم. مکتبین دامی تَنیکه‌دن دی. بونا گؤره ده آیین ایشیغی اونا توخوندوقجا پاریلداییردی آما یان ـ یؤره‌سی آغاجلارین آلتیندا قالاراق قورخودوجو کؤلگه‌یه بورونموشدو. مکتبین حیه-طینه اون ـ اون بئش آددیم قالیردیم. بیر اوندا نه گؤرسم یاخشی‌دیر. دوم ـ به دوز قاباغیمدان بیر سورو قوردمو؟ ایتمی؟ سیچراییب قاچدی. دیزلریم تیتره‌دی اؤزومو ایتیردیم.
ایسته‌مه‌دن یئره اوتون ـ تیکانین ایچینه دوشدوم. اؤزومه گلدیکده نئجه هاچاغ ییخیلدیغیمی بئله آنلایا بیلمیردیم یالنیز خیزلی قالخیب باخینجایا دوغرو قاچدیم. توتاغی سینیق تایی تاپیب ایته‌له‌دیم. کرپیج سوروشدو و باخینجانین تایی آچیلدی. هم قورخور هم ده سئوینیردیم. نئجه اولسایدی اوراسی منه تانیشدی ان سئودیییم یئردی دوغما مکتبیم دی.
باخمایاراق کی باشیما گلنلرین بیر چوخوسو ائله اورانین مکتبین اوزوندن ایدی منیم اوخومامی کیمسه ایسته‌میردی. چؤله ـ بایرا گئتمه‌لی مالا ـ داوارا باخمالی اکین ـ بیچین ایشلری ایله اوغراشمالی ایدیم. آخی بیز هارا اوخو و مکتب هارا. بیزیم نه‌ییمیزه یاراشیردی اوخوماق. بو ایش شهرلی‌لرین خانلارین آغالارین اوشاقلارینا یاراشیردی. یالنیز من کیمسه‌نی ائشیتمه‌دن

اونود ائدیر و اوخویوردوم. هم اوخویور هم ده یارالی بیر کند اوشاغی کیمی چالیشیردیم. بونا کیمین سؤزو اولا بیلردی کی.
معلّم منی چوخ سئویردی هر هفته شهردن یوخلاییجی گلنده اوزونو منه توتور سورولاری یانیتلاماغا ـ جاواب وئرمگه منی گؤستریردی. بیر نئچه دؤنه مکتب و اوخو یوخلاییجی‌سیندان اؤدول ـ پای دا آلمیشدیم. اوخولاریمی یاخشی اوخودوغوما گؤره هر گون منی اویور شهره گئدیب اورتا مکتبی بیتیرمه ییمی سؤیلردی. آما بونا کیم ایناناردی کی من ده اینانام. ایندییه- دک بیزیم کنددن کیم اوخوموشدور کی من ایکینجیسی اولوم.
منیم ائودن قووولوب شهره گئدیب آغیر ایشلره قاتلاشیب اوخوماغیم کیمسه‌یه باش ایمه‌دن کیشی‌یه یاراشماز یوللارا گئتمه‌دن اوخویوب بویا ـ باشا چاتیب هم ده بیر آز اون قازانیب تانینماغیم باشیمدان بئله کئچمزدی.
تله‌سیک ایچری دوشوب باخینجانی کیپله‌دیم. اوتاقلاردا پئچ یوخدو هله گوزون اوچونجو آیی‌نین ایکینجی یاریسیندا یاناجاق وئره‌جکمیشدیلر. دوشدویوم اودا معلّم اوداسی‌یدی ماسالارین اوزلرینی سوزدوم گؤز گزدیردیم. گونده‌لیکلری قزئتلری گؤردوم. اوندا قزئتین نه اولدوغونو بیلمزدیم اونلاری نه اوچون یازیرلار کیملره و هاردا ساتیرلار نئجه اوخویوردولار منی ایلگی- لندیرمزدی. او بؤیوک واراقلارین قزئت اولدوغونو سونرالار اؤیرندیم اونلاردا منیم ده الین یازیم اوخونماغا باشلادی.
معلّمیم جوما گونلری شهره گئدیر کنده دؤننده ایسه اؤزو ایله قزئت گتیریردی. هفته بویونجا اونلاری اوخویور هردن ایسه یازیلارین باشلیغینی منه اوخو دئیه‌ردی. قزئتلرین بیر نئچه‌سینی یئره سریب بیر نئچه‌سینی اوزه‌ریمه چکیب سوپ ـ سویوق داشلارین اوزه‌رینده اوزاندیم. یئردن بوز چیخیردی سانکی کاغیذ ایله ایسینمک اولاردی. اوچ ـ دؤرد دقیقه او اوزه ـ بو اوزه چئوریلدیم اولمادی کی اولمادی. اویقو توتمادی. دوروب اوتوردوم. گئجه یامان اوزون ایدی او اوزونلوقدا گئجه‌نی نه گؤروب نه ائشیتمیشدیم. او

گونه کیمی گئجه‌لرین بونجا اوزون چتین اولدوغونو گؤزوم ایله گؤرمه‌میش جانیم ایله دویمامیش ایدیم.

اؤز ـ اؤزومه دئدیم:

ـ یاخشی ایندی بیری آچیق باخینجادان دوشدو ایچری منی اؤلدورمک ایسته‌دی من نه ائدرم هه.

باشقا بیر اوتاغا کئچیب قاپینی قیفیللاماغی دوشوندوم. معلّم اوتاغیندان یاواش ـ یاواش چیخیب یان اودایا سوروشدوم. قاپینی کیپله‌دیم. الیمی قیفیلا آتاندا... بونون دا کی آچاری اوستونده دئییل ایشه باخ هئچ بیرزاد منیمله دوز دئمه‌ییرکی دئمه‌ییر.

اوراسی گوندوزلر اوتوروب اوخودوغوم اوتاقدی. اوتاغین قاپینین هورگولرین تانیش اولماسی منی بیر آزجا واملاشدیریر اووندورموردو چیرپینتیمی دؤیونتومو قورخومو آزالدیردی. اؤز اوتاغیما کئچیب دیزلریمی قوجودوم. نئجه اولسا ایدی یئردن یاخشی ایدی آغاج اوتراق یئرین داشیندان ایستی اولاردی. گؤزلریمی بیر آن دا اولسون باخینجانین قاباغیندان یاییندیرمیردیم. آرخامجا کیمسه گلمیش کیمی بیرینی گؤزله‌ییردیم. قیسا بیر سوره هم ده اؤزوم ایسته‌مه‌دن کیپریکلریم قووشدو.

گؤردوم معلّم منی چاغیریب اؤیرنجی‌لرین گؤزلری اؤنونده اوکی وار دانلاییر قینایير، ایيده آغاجی الینده اویان بویانیما کئچیر و آردی ـ آراسی کسیلمه-دن باشیما سؤز یاغدیریر:

اوغلان منه دئ گؤروم سن نه اوچون گئجه چاغی هم ده اؤز باشینا مکتبین باخینجاسینی آچیب ایچرییه دوشموسن. سن بورادا نه ائدیردین. سنی کیم گؤندرمیشدی. سن بیلیرسن کی بوندان سونرا بوردان بیر زاد یوخ اولورسا سنی سوچلو تانییاجاغام. اوندا دئیه‌جک سؤزون اولاجاقمی. هئچ بیلیرسن کی مکتبه دوشنده سنی گؤرن اولموشدو....

اوتاندیغیمدان جیم ـ جیلاق تر ایدیم. دیلیم توتولموشدو. آخی توتالیم من هیرسیزدیم اوغرویدوم و اوغرولوغا گئتمیشدیم کند مکتبینده نئچه پارچا کسک آغدان باشقا نه واردیرکی. گئری دؤنوب یئنه سؤیله‌دی:

ـ ایندی اللرینی بیر ـ بیرینین اوستونه قوی و قارشییا اوزالت تئز اول بو یاش ایده آغاجیندان اون ـ اون بئش دنه یئیه‌رسن اوسون باشینا گلر. بیر داها ائودن قاچیب مکتبه دوشمزسن. سونرادا آتانی چاغیرتدیریب سنی اونا تاپیشیرارام او بیلر سن بیلرسن آچ اللرینی دیلیم توتار ـ توتماز:

ـ آغا سن آللاه سن آللاه یاواش وورون....

یاش ایده آغاجی ایله ساغ الیمین ایچیندن وار گوجو ایله چیرپاندا دیک داشلانیب آییلدیم. او سرینلیکده هاوادا مندن سئل کیمی تر گئدیر هر یئریم ایسلاقدی. بیرده باخاندا گؤردوم بیری باشینی سالانیب باخینجانین بؤیروندن ایچری باخیر. قیشقیرماق ایسته‌دیم آما دیلیم توتولدو اؤز یئریمده دونوب قالدیم. او آتامدی منی ایزله‌ییرمیش ایندیجه توتوب اؤلدوره‌جک منی بورادا کیم اونون الیندن آلاجاق قورتاراجاق آللاه من نئجه ائله‌ییم.... باشیمی قالدیراندا کیمسه یوخدو اؤنجه گؤردویومو گؤرمه‌دیم.

ـ یوخ بو اوغرودور حیرسیزدیر آتام دئییل. آخی آتام کی دوروب تاماشا ائدن بیری دئییل او اولسایدی ایندی چوخدان گیریب ایشی بیتیرمیشدی. بو آندا یئنه همین باش گؤروندو ایبلیب ایچری باخدی. اوتراقدان دوشوب دالانا دوغرو قاچدیم. دالانین بایبر باخینجاسی یوخدو. بیر نئچه آن اورادا کیریندیم.

ـ بس نه اوچون ایچری دوشمور. او کی مندن قورخوب اورکمه‌ییر اودالارین بیرینین قاپیسینی یاواشجا آچیب باخدیم کیمسه یوخدو. ایچرییه کئچدیم. تیتره‌یه ـ تیتره‌یه باخینجایا یاخینلاشدیم. مکتبین حیه‌طینه گؤز دولاندیردیم کیمسه یوخدو. نه دئییم بلکه ده گیزلنمیشدی اما نه‌دن کیمدن قاچیرمیش.

گؤزلریم قارالیر دیزلریم تیتره‌ییردی.
ـ یوخا چیخسین بیله دیریلییی میراتا قالسین بئله گئجه‌نی بو اوزونلوقدا دا گئجه اولار. آخی بس گونش نه چاغ بو آجیماز قارانلیغین باغرینی یاراجاق. بیقدیم بیتدیم اؤزومون ـ اؤزومدن بئله زهله‌م گئتدی....
ـ یوخ بئله دئییل یاشاییش بوتون چتینلیکلرینه باخمایاراق گؤزه‌ل‌دیر من اونو پیسله‌یه بیلمرم بودو کئچر نئجه اولورسا اولسون بیر چیخیش یولو تاپیلاجاقدیر. آتالار دئمیشکن: هر قارانلیغین سونو آیدینلیق‌دیر و هر گئجه‌نین آردی دان‌دیر. بیر آزدا دؤزه‌رم داها دا قاتلاشارام. یئنی اووتما یئنی دیله توتما.
اؤزوم ـ اؤزومو دینله‌ییردیم یئنه ده او هم ده چوخ خیزلی توولو اولاراق باخینجالارین قاباغیندان کئچدی. گؤزلریمه ایناناماديم. بودا کیمدیر. مندن نه ایسته‌ییر.
بو گیزلن‌پاچ نه‌دیر؟ نه ائده‌جک ائتسین قورتارسین دئیه مکتبین انبارینا کئچیب اوزون ساپلی سوپورگه‌نی گؤتوروب باخینجانین قاباغینا دؤندوم. اؤزومو گوجله آیاقدا ساخلامیشدیم. بو دؤنه اونجا قورخوب دیکسینمیشدیم کی گؤوده‌م بوز کیمی ایدی.
ـ نه اولور اولسون بیر داها باشینی اوزالتسا ایچه‌رییه باخسا سوپورگه‌نی باشینا چیرپاجاغام دئدیم.
یاریم ساعاتدان چوخ گؤزلریمی باخینجایا حیه‌طه تیکدیم کیمسه یوخدو داها بوندان آرتیق دورا دایانا بیلمیردیم. معلّمین ماساسینین آرخاسینا کئچیب اونون اوزو یومشاق اوتوراجاغیندا اوتوردوم آما گؤزوم باییردایدی. چوخ گؤزله‌دیم گلن اولمادی.
اورَییم یامان چیرپینیردی مکتب ایسه سس‌سیزلیگه چولغالانمیشدی هر یئری قورخو بوروموشدو. اورَییمین تیپپیلتی‌سینی آیدینجا ائشیدیردیم چوخ

یئیین دؤیونوردو تئز ـ تئز کیپریک چالیر اللریمی اوووشدوروردوم. دوشونوب ـ داشیندیم:

ـ بلکه ده او معلّمی آختاریر اونون بورادا قالیب یاشادیغینی دوشونور هه. من ده کی اونون یئرینده اوتورموشام بو دؤنه ایلیب باخیرسا یوزه یوز ایچره‌ییه دوشه‌جک منی معلّم ایله دَییشیک سالاجاق سونرا دا بیلدیییینی ائده‌جک او گلینجه یئریمی دَییشدیریم هئچ اولمازسا دئدیم. او نئجه پیس کؤتو باش کسن اوغرو قولدور اولسا دا منی اوشاق گؤردوکده یازیغی گله‌جک. آما معلّمین یئرینده اوتوراغیندا گؤرورسه آلا قارانلیقدا نه بیلیر کیمدی نه تانیـــییر.

آیاغا قالخاندا بیر اوندا گؤردوم باخینجانین تایی توولو آچیلیب دووارا چیرپیلدی بیرده اوز یئرینه قاییتدی. سوپورگه الیمدن دوشدو اؤزوم ده گئری چکیلیب بیر بوجاغا سیخیلدیم اؤز ایچیمده سیخیشدیم. دیزلریم تیتره‌ییب سوروشوب یئره دوشدوم. اونون ایچه‌ری اوتاغا گیردیییینی سانیردیم.

ایندییه‌جه الینی آغزیما قویوب منی بوغاجاقدی. سونرا اؤلومو قورد ـ قوشون قاباغینا آتار. یازیق آنام بونا دؤزه بیلمز. بو آجینی سیندیرنمز او ایندی هارداسا منی دوشونور بیلیرم هئچ سودا بوغازیندان آشاغی گئتمیر. آغزینی آچیب کیمسه‌یه بئله دئیه بیلمز بو آجینی یالنیز و تک باشینا اوداجاق.

باخینجانین تایی آچیق قالمیشدی. آیاغا بئله دورماغا اینجاریم یوخدو. اوتوردوغوم یئرده اؤزومو آزجا اله آلدیم اودایا گؤز گزدیردیم یئنه ده کیمسه یوخدو. چیلدیریردیم دَلی اولاجاقدیم بودا کیمدی. بو نئجه اوغرودور. هم قورخور هم قورخودور.

تومدوم اؤز ایچیمده گزیشیردیم تیققیلتی سسی گلدی آیاق هنیرتیسینه بنزه‌تدیم دووارا سؤیکه‌نیب تیتره‌یه ـ تیتره‌یه آیاغا قالخدیم. او باخینجانین یانیندا ایدی. ایکی قات اولموشدو. بئلی چوخ دیک، باشی ایسه آشاغی

تیکیلمیشدی. ایلان کیمی قیوریلیر آچیلیردی. اؤز یئرینده ترپه‌نیر آما منه دوغرو گلمیردی. ایندی دردیم ایکی اولموشدو.
اونا نه گلدی.
گؤره‌سن آز اؤنجه ایچری کئچمک ایسته‌ینده باشینی باخینجانین قیراغینا ووردو.
بلکه ده اوشویورموش....
بیر ساعاتدان چوخ من ایچریده قورخارکن اوشویرکن تیتره‌دیم قیوریلیب آچیلدیم او ایسه دیشاریدا چینه‌دن چیخمیشدیم دؤزوموم توکه‌نیب توتوموم دولموش باغریم چاتلاییردی. داها اونو و اونون تؤره‌تدیبی قارا ـ قورخونو بوندان آرتیق سیندیرمه‌یی دوشونمزدیم. ائله بو اوزدن ده اؤزومو توپارلاییب بؤیله بیر توتوما گلدیم:
باخینجانین تایینی آچیب بایبرا دوشدوم. او ایشینده ایدی قیوریلیب آچیلیردی. اورَییم چیرپینیراق اؤزو ده دال ـ دالی اولاراق اوندان اوزاقلاشدیم. سونرا ایسه دؤنوب کنده دوغرو قاچماغا باشلادیم. هارایا گئتدیییمی یئنه ده بیلمیردیم تؤوشکدن دوشوب یورولدوم. دایانیم دینجه-لیم دئدیم. بیر داها دا مکتبی دوشوننده اونو آنیلادیم:
اونون کؤتو پیس اوغرو حیرسیز آدام اؤلدورن اولدوغونو هارادان بیلیرم.
کیم بیلیر بلکه او دا باشسیز اؤکسوز یالقیز کیمسه‌سیز بیری‌دیر... بئله ـ بئله سورولار منی بیر آن دا اوندان آیریلماغا بوراخمادی. گئجه بویو قورخوب ـ اورکدویوم اوچون ایندی اورَییم یانیر ایچیم کؤوره‌لیردی.
ـ بو کیشی‌لیکدن دئییل اونون بیر یئری آجییر آغرییان توخونان سانجییان یئری وار اونا دؤنمه‌لی‌یم. دَلی سووجاسینا دؤنوب مکتبه دوغرو قاچدیم. من مکتبین حیه‌طینه چاتاندا او یئرینی آزجا دَییشمیشدی منه ائله گلدی کی آیاغا قالخیب یئیندن ییخیلیب. اونون اوچون داها چوخ دوشوندوم.

ـ لاپ یاخینلیغینا گئده‌جگم اونو دوشونه‌جگم دوغما یاخین سئویملی اولورسا الیندن توتوب قالدیراجام. پیس یابانجی سئویمسیز اولورسا باشیندان ووروب یئیندن قاچاجام.

ایکی آددیم ایره‌لی بیر آددیم گئرییه.... گئدیرم لاپ یاخینلاشیرام گؤزلریم بؤیویوب یان ـ یؤره‌می سئچه بیلمیرم آنجاق اونا زیللنمیشم. یئنه ده تر بوغور منی. دوز باشینین اوزه‌رینه چاتاندا هم ترپندی هم ده اوزا نیب بؤیودو. اؤزومو ایتیررک وار گوجوم ایله آغاجی تپه‌سینه ائندیردیم... اؤزوم ده ییخیلمیشدیم بایلمیشدیم اؤزومدن گئتمیشدیم. اؤزومه گلنده آییلاندا اؤزومو آرخام اوسته هم ده یئرده گؤردوم. آی باشیمین اوزه‌رینده ایدی. آیدان باشقا باشیمین اوزه‌رینده داها بیر زادی گؤردوم. او ایسه مکتبین حیه-تینده اوزون ـ اوجا دمیر آغاجین باشیندا دالغالانان بایراق ایدی. بایراغین دمیرینه سؤیکه‌نیب یاواش ـ یاواش آیاغا قالخدیم.

ایندی منیم ییخیلدیغیم یئرده یئنه ده او واردی یئنه ده قیوریلیر آچیلیردی. بیر اونا بیرده بایراغا باخدیم. او نه اوغرو نه آدام اؤلدورن نه ده.... ایمیش یالقیز دا اولسا بایراق کؤلگه‌سی ایمیش.

مرتضی مجدفر

یازیچی، مترجم و ژورنالیست مرتضی مجدفر ۱۳۴۲ ـ جی ایلده دونیایا گؤز آچمیشدیر.. آتاسی غلامرضا مجدفر آذربایجان شعر و ادبیاتیندا تانینان سیمالاردان بیری‌دیر. مرتضی مجدفر گنج چاغلاریندان یازیب یاراتماغا باشلامیش مختلف ژانرلاردا اؤز قدرتینی سینامیشدیر. آذربایجانین مختلف درگیلرینده او جمله‌دن انقلاب یولوندا، دده قورقود، آذری، یول، اختر و.. حئکایه‌لرینی چاپ ائتدیرمیشدیر.. م. گول اوغلان، م. اصلان آدلاری دا مستعار آدلاریندان‌دیر. مجدفر حئکایه، خاطره و ادبی قطعه‌لریندن اولوشان "کوچه‌لره سو سپمیشم" آدلی کیتابینی ۱۳۸۰ دا تهراندا نشر ائتمیشدیر. مجدفر عینی حالدا بعضی شعر کیتابلارینا مقدّمه یازمیش ایضاحاتلار وئرمیشدیر. ها بئله فارس دیلینده یازیلار و ترجمه‌لری الده واردیر.

جماعتی آرالایاراق، اؤزومو معرکه‌نین قیراغینا چاتدیردیم. ایکی یوزه یاخین جوان ـ قوجا، اوشاق ـ بؤیوک، ایشسیز ـ گوجسوز آدام سس ـ کوی‌ایله، میدانچانین بیر قیراغیندا، دایره دوزلده‌رک، اوتوز ـ اوتوز بئش یاشیندا اولان بیر جاوان، پهلوانین معرکه‌سینه اویموشدولار. بالاجا اوشاقلار معرکه‌نین ان صفالی و مخصوص لژ یئرلرینده، یئرده بارداش قوروب، پهلوانین ایییت سیماسیندا اؤزلرینین آرزو ـ امل‌لرینی گؤروردولر...

پهلوان، هر گون، گونش باتمامیشدان قاباق، اؤز قیویر ـ زیورینی کیچیک یاردیمچیسی‌ایله، میدانین آچیق گوشه‌سینده یئره دؤشه‌یَردی و آز بیر زاماندا، اوّلجه، اوشاقلار، سنورا ایسه بؤیوکلر، ایشدن قاییدان ایشچی‌لر، بئکار قوجالار و یولدان کئچن هر بیر کس اورا ییغیشاردیلار. پهلوان ایله کیچیک یاردیمچیسی اؤنجه ایلان اویناتماغا باشلایار، معرکه‌یه ییغیشانلارین جانلارینا قورخو سالاردیلار... بو قورخو، دادلی قورخو ایدی و معرکه اهلی اونا عادت ائتمیشدیلر. آنجاق هر گون پهلوان ایلانی یئرینه قایتارانا قدر، قورخاردیلار... قورخماق‌دا معرکه‌نین واجباتیندان اولموشدو.

پهلوان اون ـ اون بئش کیلولوق داشلاری گؤیه آتماغا باشلاردی... بیر الی ایله آتاردی، بیر الی ایله توتاردی. صلوات سسی، جماعتین هیجان و دویغوسونو بیلنیندیره‌رک، پهلوانا قدرت وئره‌ردی. او کئچنلری اورایا چاغیراردی. دمیر یا میس مجمعئی جیرماق مراسیمینی، تکجه پهلوانین ازدحاملی و شیرین معرکه‌لرینده گؤرمک اولاردی. آمما بدنینی، قوللارینی محکمجه‌سینه زنجیرله باغلاتدیریب، اونلاری قیرماق ایشی، اونون هر بیر معرکه‌سینده اؤزونه مخصوص بیر یئر تاپمیشدی. پهلوانین مراسمینده

حاضیر اولانلارین چوخو، بو ایشین نئجه اولدوغونو بیر ـ بیرلریندن سوروشاراق، اونون بو ایشینی آلقیشلایاردیلار و آلقیش علامتی یئنه‌ده، صلوات ایدی. پهلوان هردن شعر ده اوخویاردی. او، کوراوغلو، رستم ـ سهراب و اؤیود وئریجی شعرلردن اوخویارکن، بعضی ساده گؤزو باغلیجی ایشلری‌ده گؤره‌ردی... کئفی لاپ ساز اولاندا و جماعت صلواتلا، بیر قیرانلیق ـ ایکی قیرانلیق سکّه‌لر و بئش قیرانلیق کاغاذ پول‌لارلا اونو آلقیشلایاندا، ایکی نفری اؤز بساطینین آراسینا چاغیریب، اونلاری یئردن قووزاییب معرکه‌نین هنده‌ورینده توولاماغا. دؤره‌سینده فیرلاتماغا باشلایاردی. هردن ده قارنینین اوستونه آغیر یئکه قبیرداشی قویاردی و معرکه‌ده اولانلارین بئش ـ آلتی-سینی، داشین اوستو دولانا قدر، اؤز قارنی ایله تحمّل ائدردی... گون باتان چاغلارینین، توتغون لحظه‌لرینی، پهلوان اؤز قدرتلی و «اویدوروجو» ایشلری ایله شن‌لندیره‌ردی و دوداقلارا تبسّم گتیره‌ردی...معرکه‌نین پوزولماسی‌نین قاباغین آلماق اوچون, پهلوان هرگون ادّعا ائده‌ردی، هندوستاندان، منه زهری اون نفر تریاکینی اؤلدورن، قویروغو ایله زنگ چالان و یئر اوزونده سوزولن زمان فیشیلتی‌سیندان اورکلره قورخو ـ وحشت گلن بیر افعی ایلان گؤنده‌ریبلر، ساکت اولساز، پیس باخیشلارا لعنت اوخوساز، مولام علی (ع)نین گول جمالینه اوجالی صلوات گؤنده‌رسز، اونو سیزه گؤستره‌جَگم... سونرا بالاجا یارنیچی‌سیندان، بالاجا بیر قیرمیزی دستمال آلاراق، اونو گؤیده یئللندیره‌رک، الینی قارا بیر توربانین ایچینه سالیب و اویان ـ بویانا گزدیریب و نهایت ائشیگه چیخاردار‌دی... سونرا دئیردی کی مثلاً بوگون هاوا سویوق‌دور، ائشیگه گلمیر... بوگون هاوا ایستی‌دیر، ائشیگه گلمیر...بوگون هاوا یئل‌لیک‌دیر... بوگون هاوا... هر گون بیر باهانا ایله اونو ائشیگه چیخارتماقدان چکینردی و اوشاقلاری اوره‌ک دؤیونتوسو ایله صاباح آخشاما قدر خومار ساخلاردی. اونون بو ایشی سینمالاردا فیلمین سون دقیقه‌لرینده چیراقلارین یانماسی کیمی، اورادا اولانلاری، معرکه‌نی

ترک ائتمگه حاضیرلایاردی و جیبلرینین دیب ـ بو جاقلاریندا بیر ایکی قیران خیردا پول تاپیلانلار، باشی آشاغی پهلوانین، الینده اولان کاساسینی، سسلندیره‌رک، اونون آلین ترینی آرتیراردیلار.
همیشه، پهلوان، پول ییغان زمان، من‌ده جیبلریمی، آختاراردیم و الیمه گلن خیردا پوللاری اویناداراق، وئلله‌یردیم... آخی اوشاق ایدیم و اوره‌گیمدن گلمزدی هرگون آتامدان آلدیغیم گونده ایکی قیران جیب خرجلیییمی اونا وئره‌م...
ـ آقا... آخیر ایستگاه‌دی... دوشموسوز؟!
اوتوبوس شوفرینین سسی ایله اؤزومه گلدیم. دوشمک ایسته‌دیییم یئردن بیر ایستگاهلیق اوزاقلاشمیشدیم. آخشام، گون باتان چاغی، اوتوبوسلا فردوسی خیاوانینین آغزیندان کئچدیییم زامان، اورادا بؤیوک بیر معرکه‌نی گؤره‌ن کیمی، فیکیر ـ خیال و خاطره دنیزینده غرق اولموشدوم و اوتوبوس ایچینده اوتوردوغومو، اصلا یاددان چیخارتمیشدیم.
قاباقلیق گئتدیییم بیر ایستگاهی قدم وورا ـ وورا قاییتدیم. اییرمی ایل بوندان قاباغین، حیاتی، یئنه‌ده منده دیریلمیشدی ایسته‌ییردیم تئزلیکله، فردوسی آغزیندا معرکه قوران پهلوانین بساطیندا اگله‌شیب و اونون اویونلارینا باخماقلا، اؤزومون اوشاقلیق عالمیمی یئنه‌ده سیر ائده‌م. دوشونه ـ دوشونه قوناق اولدوغوم ائوه ساری یؤنه‌لیردیم بیلمیردیم بو دویغو منده، نئچه ایل دوغما دیاریمدان اوزاق دوشوب های ـ کویلو و ماشینلار یوکو آلتیندا غرق اولان تهران شهرینده یاشادیغیم اوچون تکجه منده یارانیب، یوخسا هامیدا واردیر.
گئجه قوناق اولدوغوم ائوده، معرکه قورانلاردان دانیشدیق. تانیش پهلوانلاردان، بوتون آدلیم قوجا و قدیمکی پهلوانلاردان سؤز آچدیق «آللاه روحون شاد ائله‌سین» سؤزو، هر طرفدن، خصوصیله ائوین قوجا کیشی‌سیندن ائشیدیلیردی من آخشام‌باشی گؤردویوم معرکه‌نی اونلارا

دئدیم. او معرکه‌نین پهلوانیندان دانیشدیم و قوجا ائو صاحبیندن پهلوانین آدینی سوروشدوم. ائو صاحبی تعجبله دئدی:

ـ چوغ غریب بیر زاد گؤرموسن اوغلوم... بیز بوردا یاشایا ـ یاشایا، ایللردیرکی پهلوان ـ مهلوان، معرکه‌سی گؤرمه‌میشیک، نئجه‌دی کی سن گؤرموسن... شاید ده منیم گؤزلریم گؤرمور، قوجالمیشام، اعتناسیز کئچیرم!

من‌ده افتخارلا گؤردویوم معرکه‌دن دانیشدیم و صاباح سحر اورانی بیرده گؤرمک اوچون، لحظه‌لری سایماغا باشلادیم. صاباحیسی گون، فردوسی خیاوانی‌نین باشیندا گؤردویوم معرکه‌نی یاخیندان گؤرمک اوچون و معرکه‌ده بارداش قوروب، پهلوانین شیرین ایشلرینه باخماق قصدیله اورایا طرف یولا دوشدوم. خیالیمدا ایلان، اوینایا ـ اوینایا، قوطودان ائشیگه سوزولوردو. پهلوانین بدنینه دولاشان زنجیر قیریلیردی...

قبیر داشینین اوستونه چیخانلارین سایی، ایییرمی نفردن آرتیق اولوردو... ایکی نفر عوضینه، پهلوان دؤرد نفری بوینونا آلیب، معرکه‌نین هنده‌ورینده دولاندیریردی..

مئژمئیی جیریلیردی. پهلوان کور اوغلونون بغداد سفری شعرلریندن ترنّم ائده‌رک، یئر ـ گؤیو اؤز سسی ایله دولدوروردو و نهایت

کاسایا دوشن سکه‌لرین، سس‌لری قولاغیمدا جنگیلده‌ییردی...

معرکه‌نی اوزاق گؤردوکده، اوره‌گیمده اومید پارلاماغا باشلادی. سحر باشی اولدوغونا باخمایاراق، معرکه‌نین جماعتی ایکی یوزه یاخین اولاردی... بودور! معرکه‌یه چاتمیشدیم. داها معرکه‌نین اورتاسیندان گؤیه قالخان سسلری، قاریشیق صورتده ائشیده بیلیردیم آنجاق هله اونلاری بیر ـ بیریندن آییرماغا قادر دگیلدیم. ائله بیل کی نئچه پهلوان بیرلیکده معرکه قوروبلار. اوشاقلیق عادتیم اوزره، جماعتی آرالایاراق، اؤزومو معرکه‌نین اورتاسینا یئتیردیم. مختلف الوان قوطولار معرکه‌نین آراسیندا دوزولموشدو.

اونلارین ایچینده آل رنگ هامیدان چوخ گؤزه چارپیردی. پهلوانلارین سایی، بیر، ایکی دگیلدی، اونلارین سایی، شاید اون، اون بش نفردن چوخ ایدی. هر بیری ده بیر نوع ورد و سؤز دئمکله مشغول ایدیلر. گؤردویوم صحنه‌نی قبول ائده بیلمیردیم:

ـ«ونیستون، تیر، بهمن، کنت، مارلبورو... باکس ایله، آچیق... هر نئچه بسته ایسته‌سن واردیر... سن اؤله‌سن شوخلوق دگیل کی... آتیل کنارا... اوجوز حسابلا، یوز بسته وئر منه... آچیق ونیستون یوخدو؟!... بهمن‌لر نئچه‌دی؟!... «سؤزلری معرکه‌نین قاریشیق وردلریندن ایدی.

خیال عالمینده توخودوغوم بوتون رؤیالار و جانلاندیردیغیم خاطره‌لر هامیسی محو اولوب، گئتمکده ایدی. اؤزومدن اوتانا ـ اوتانا، معرکه‌نین اورتاسیندان ائشیگه طرف یولا دوشدوم... معرکه‌نین ترک‌ائتمک ایسته‌دیییم زامان، قوجا بیر کیشی، قاباغیمی کسدی. قوجانین اوستو ـ باشی ائله‌ده یاخشی دگیلدی. قوجانین یاشینین آلتمیشدان آز اولدوغو مشخص‌ایدی. او دئدی:

ـ آغا، مندن‌ده بیر بسته سیگار آلین... والله سرمایام یوخدور، کلان آل ـ وئر ائله‌یه بیلمریم... اهل عیال‌لی‌یام. قوجانین سسی نظریمه تانیش گلدی... هله ده معرکه حال ـ هاواسی مندن اوزاقلاشمامیشدی... اونون سسی، اوشاقلیق چاغلاریندا دفعه‌لرله معرکه‌سینده اوتوردوغوم پهلوانین سسینه چوخ اوخشاییردی... کیشی‌نین توتغون چهره‌سینه دقّتله نظر سالدیم، اوتاندی باشینی آشاغی سالدی. آلنیندان تر دامجی‌لاری یولا دوشدو، اوزو قیپ ـ قیرمیزی اولدو و قاباغینا توتدوغو سیگار بسته‌سینی کنارا چکدی. قوجانین هیکلی، کئچمیشکی پهلوانین قد ـ قامتی دگیلدی، آمما یقین ائتمیشدیم کی قوجا سیگار ساتان کیشی، همان قدیمکی پهلوان‌دیر. قورخا ـ قورخا و اؤز شکلیمی یقینه چئویرمک قصدیله، قوجادان سوروشدوم:

ـ پهلوان، بس نییه داها معرکه قورمورسان؟ سیگار ساتماغی بوراخ، یئنه ده معرکه قور، ایشلری گؤر، مژمه‌ئی‌جیر، زنجیر قیر، ایلان چیخارت...

پهلوان، محبّتله منه باخا ـ باخا دئدی:

ـ اوغلوم سیگار آلان دگیلسن، قوی، گئت. داها ایندی فلک منه معرکه قوروب، روزگارلا گوله‌شیرم، گؤزو باغلاییجی ایشلره اویموشام. بورج ـ خرجین آلتیندا ازیلیرم... دامارلاریم قیریلیب، قانیم ایچیمه گئدیر... اویان ـ بویانیمی ایلان اوشاق ـ بؤیوکلر آلیبلار...

اونو دوز تانیمیشدیم. همان پهلوان ایدی. جیبیمدن بیر اسکناس چیخارتدیم. سیگار چکمه‌دییمه باخمایاراق، اونو پهلوانا وئریب، بیر بسته الوان کاغیذلا، باغلانمیش ونیستون سیگاری آلدیم.

آیاقلاریمی درد ـ کدردن یئر اوزوندن ترپتمه‌گه چتین صورتده قادر اولدوغوم حالدا، اورادان اوزاقلاشدیم.

آدسیزین آد قویما گونو

اوغلو دونیایا گؤز آچان کیمی، اونا سیجیللی آلماق فیکرینه دوشدو. اوشاق اوغلان ایدی و اوشاق اولمادان، اونون آدینی «ائلدار» قویموشدو.
اوشاغین آتاسی، اوشاق اوچ گونلوک اولان گون ثبت احوال ایداره‌سینه ساری یوللاندی. ثبت احوال ایداره‌سی‌نین مامورلاری «ائلدار» آدینی تانیمیردیلار و اوشاغین آتاسی، اونلارلا چکیش ـ برکیشده ایدی. سیجیللی وئرن مامور دئییردی: «آد قحطلییی دئییل کی، آدین دَییش. نه چوخ آد ...» و اوشاغین آتاسی دا، دلیل‌لر گتیره‌رک، قبول ائتمیردی. مامور دئییردی: «ائلدار نه دئمک دیر؟» و آتا ایسه، ایضاح ائدیردی. دؤرد گون سحردن آخشاما قدر، ثبت احوال ایداره‌سینده بو اوتاقدان او اوتاغا یوللانیلدی و نهایت قرار اولدو ثبت احوال، «مرکز»له مکتوبلاشسین و بو حاقدا «استعلام» ائتسین.
ایییرمی یئددی گون «ائلدار»ین آدی «اوشاق» ایدی. بؤیوک ننه ایسه، قیز نوه‌لری ایله قاریشماسین دئیه، اوشاغا، «اوغلان اوشاغی» دئییردی. «ائلداری»ین آتاسی ایییرمی سکگیزینجی گون، سحر، ساعات سکگیزی بیر ربع کئچنده، ثبت احوال ایداره سینین ایشچیلری آزالما بساط‌لارینی دؤشه دیکلری زامان، ایچری گیردی. اوردا ایشله‌ین لر یاخود همن قین آلتی یئینلر، بیرلیکده گوله‌رک دئدیلر: «ائلدارین آتاسی گلدی...».
سونرا دئمک ایداره‌نین مسئولو، مرکزدن گلن مکتوبو اوخودو و دئدی: «مرکزدن دئییبلر بو آد، آدلار کتابیندا یوخدور و ائلدار آدینا سیجیللی وئره بیلمه‌ریک. آنجاق مکتوبون سونوندا یازیبلار سیزین اعتراض حاقّینیز محفوظ دور و الده اولدوغونوز مدرکلرله برابر، بیر داها ائلدار آدینی ایسته‌یه

بیلرسینیز». ائلدارین آتاسی، بئش‌آلتی گونلوک مهلت ایسته‌دی. ایداره‌نین مسئولو دئدی: «ایسته‌دییین قدر دؤزه بیلرسن... آنجاق اوشاغی شناسنامه-سیز قویما، هویت سیز آدامین باشینا مین بیر اویون گلر... گل بو کیتابین ایچیندن اوشاغینا بیر آد سئچ، قوی اوشاغین آدلانسین... ».
ائلدارین آتاسی سؤزونون اوستونده ایدی. او دا ثبت احوال ایداره‌سینین ایشچی‌لری کیمی، ایداره ایشچی‌سی ایدی. ائلدارین سیجیلیسینی آلماق اوچون، دفعه‌لرله ایداره‌دن مرخص‌لیکلر آلمیشدی و ایداره‌سینین مودوری، اونون الیندن زارا گلمیشدی. بو بیر ایکی ساعاتلیق مرخص‌لیک‌لر، هم ده اوشاغین آنادان اولان گونلرینین تام بیر ایکی گونلوک مرخص‌لیکلری، دئمک ائلدارین آتاسی‌نین بیر ایللیک مرخص‌لیکلرین آرادان آپارمیشدی.

اوشاغین آتاسی یورلموشدو، آنجاق اوزدن گئتمه‌میشدیر. اونا گؤره یئنه ایداره‌سینین رئیسیندن ایسته‌میشدی نهایت، بیر- ایکی گونده اونا یاردیمچیلیق ائتسین. سونرا ایش ـ گوجونو بوراخمیش و شهرین کیتاب ساتان توکانلارینی دولانماغا باشلامیشدی، نتیجه مثبت ایدی. اوچ کیتاب الده ائتمیشدی: «آذربایجان دیلینده اوشاق آدلاری»، «تورکجه اینسان آدلاری» و «آدلار و دادلار». هم ده تورکجه دیلینده چیخان نشریه‌لرین بیر ایکیسینده اوچ ـ دؤرد مقاله‌یه راست گلمیشدیر. هامیسیندا «ائلدار» آدی، معناسینین ایضاحی ایله قید اولونموشدور. اوشاغین آتاسی بو کیتابلاری و نشریه‌لری تاپماق اوچون، بئش گون چالیشمیشدی.
کیتابلاری نشریه‌لرله بیرلیکده، بیر ایداری مکتوبلا برابر، شهرین ثبت احوال ایداره‌سینه تحویل وئردی و مکتوبون دفترده ثبت اولونما نومره‌سینی آلدی. نومره‌نین آلتیندا یازیلان تاریخه باخدی. بوگون ائلدار قیرخ گونلوک اولموشدو: قیرخ گون، هویت سیز.

ثبت احوال ایداره‌سینین مامورلاری، بودؤنه گولمه‌دیلر و چوخ عصبانیّتله، اونون ثبت اولونموش مکتوبونو، کیتابلار و نشریه‌لرله برابر آلدیلار و دئدیلر: مرکزله مکتوبلاشمالیـــییق و لاپ آزی قیرخ گون چکه‌جکدیر.
اوشاغین آتاسی، ائوده ده چتین‌لیکلرله اوزـ اوزه ایدی. هره اوشاغا بیر آد وئریردی و چوخلاری ایسه، اونو بو مخمصه‌دن قورتارماق ایسته‌ییردیلر. آنجاق او، بو آجی و تیکانلی سؤزلری، قیرخینجی گون قورتارانا قدر، دینله-دی و هئچ نه دئمه‌دی.
قیرخ بیرینجی گون، ثبت احوال ایداره‌سینه ساری یولا دوشدی. اؤزـ اؤزو ایله بئله دوشونوردوکی قیرخ بیر مقدس عدددیر و یقین بو گون اوشاغا سیجیللی آلاجاقدیر. ثبت احوال ایداره‌سی همیشه کی کیمی شولوق ایدی. آنجاق اونو هامی، خصوصیله ایداره‌نین رئیسی تانیردی و یوزلرجه مراجعه ائده‌نین آراسیندان، اونو سئچمک ممکن ایدی. رئیس، خوش‌باخیش و گولر اوزله ائلدارین آتاسینی قارشیلادی و دئدی: «زحمت‌لرینیر نتیجه وئردی و داها بوندان سونرا هرکس بیزدن ائلدار آدی ایسته‌سه، هئچ بیر مشکل اولمادان، بو آدی اونو وئره بیله‌ریک .
ائلدارین آتاسی سئویندی و رئیس‌دن تشکر ائتدی. ثبت احوال ایداره‌سینین رئیسی دئدی: «ائلدار آدی ایله موافقت ائدیبلر، آنجاق دئییبلر «ائلدار» گرک «الدار» یازیلسین». و اَلی ایله میزین اوستونده ائلدار و الدار کلمه‌لرینین املاسینی یازدی. ائلدارین جانا گلمیش آتاسی، اونلاردان ایسته‌دی، آدین دوز اوخونماسی اوچون، لااقل «اِلدار» یازسینلار و نهایت ثبت احوالین یئنی-دن مرکزله مکتوبلاشماسی قورخوسوندان، «الدار» آدینا راضیلاشدی و اوغلو آدلاندی. او گئجه، ائلدارین آدقویما قوناقلیغی، اوچ آیدان سونرا قورولدو و ائلدارین آتاسی، ماجرانی بیرینجی گوندن بوگونه قدر ایضاح ائتدی و نهایت دئدی: بیز اوشاغین آدینی سسله‌یه‌جه‌ییک، یازاندا ایسه هامیمیز بیلیریک «الدار» همان «ائلدار»دیر.

* * *

یئددی ایل، او گونلردن کئچمیش ایدی. «ائلدار» یا خود همان «الدار» بیرینجی کلاسی یاریلارا چاتدیرمیشدیر. آذر آیی‌نین سویوق گونلری گلیب چاتمیشدیر و الیفبا اؤیرنمه‌سینین چتین گونلری، ائلداری، اونون آتاسی و آناسین جانا گتیرمیشدیر. چاتیشمازلیقلار، حددن آرتیق گؤزه چارپیردی. کئچن یئددی ایلده، ائلدارین آتا ـ آناسی، ائوده اونونلا آنا دیلینده دانیشمیشلار و بئش آلتی یاشیندان جیزما ـ قارا بیر زادلار کاغاذا یازدیغی زامان، «ائلدار» کلمه‌سینی ده، ائله همزه ایله اؤیرنمیش و یازماغا باشلامیشدیر. بوندان علاوه، هم ده هردن بیر معلم و ناظیم لر، اونو غلط تلفظلرله سؤیله‌میشدیلر.

بیرینجی کلاس سونا چاتمیش و ایکینجی، اوچونجو و دؤردونجو صینیف‌لرده گلیب کئچمیشدیر و چاتیشمازلیقلار هله دوام ائتمیش و ائلداری، هم ده اونون آتا ـ آناسینی بئزیکدیرمیشدیر. داها «ائلدار» اؤز آدینی «الدار» یازیردی و اوّللرده کی کیمی «ائلدار» یازدیغیندان دا ال چکمیشدیر.

ائلدار اون یاشیندا اولموشدور و نئجه گوندن سونرا، اونون بیر باجیسی و یا قارداشی دونیایا گؤز آچاجاق ایدی. ائلدارین آتاسی، بو دؤنه اوشاغین آدی حاققیندا، قاباقجادان هئچ نه فیکره دالمامیشدی. ائلدار، کیچیک اولاندا اونون باجیسی اولدوقدا آدینی «نگار» و قارداشی اولدوقدا آدینی «یاشار» قویاجاغینی چوخ دوشونموشدو. آنجاق بو دؤنه، «نگار» ایله «ائلدار» و «یاشار» ایله «ائلدار» آراسیندا قافیه دوزلتمک فیکیرینده دگیلدی و هامیدان چوخ، اوشاغین و آناسی نین سالیم اولماسی، اونون فیکرینی مشغول ائتمیشدی. نهایت، اوشاق دونیایا گؤز آچدی و ائلدارین قارداشی، اونون عائله‌سینی سئویندیردی. اوشاق، سون درجه ده سئومه‌لی و گؤزل

ایدی. قارا توک باشی و گؤی گؤزلری، اونون برابر نسبتله آتا ـ آناسیندان سهم آپاردیغینی گؤستریردی.
اوشاغین اوچ گونو قورتارمامیش، آتاسی ثبت احوال ایداره‌سینه ساری یوللاندی، مامورلاردان هئچ بیری، داها اونو تانیمیردیلار. قصدینی اونلارا سؤیله دی. مامورلار ایسه، اوشاغین آدینی سوروشدولار. ائلدارین آتاسی دئدی: هئچ بیر مشخص آد دالیسینجا دئییلم، لطفاً آد کیتابچانیزی منه وئرین. کیتابچانی آلدی و «حافظ» یا «فضولی» دیوانلاریندان فال توتدوغوموز کیمی، ورد کیمی بیر زادلار اوخویوب، کیتابی آچدی. «پ» صحیفه‌سی گلمیشدی. اوردان «پیام» آدینی سئچدی و مامورا سؤیله‌دی: لوطفاً یازین «پیام» .
پیام، هئچ بیر مشکل اولمادان، بؤیودو، چون کی سالم اوشاق ایدی هم ده اونون آدی، اونا هئچ بیر چتینلیک یاراتمامیشدیر. آتا ـ آناسی دا راحات ایدیلر. آدی‌نین یازماسی دا، اوخوماسی کیمی بیر چتینلیکله اوز ـ اوزه دورموردو.
پیام، ابتدائی دؤره‌سینی قورتاردی و راهنمائی کلاسلارینی باشلادی. ائلدار، نئچه ایل قاباق، دیپلم آلمیشدی و ائلدارین نئجه اوخونوب نئجه یازیلماسی، داها اونون اوچون عادی اولموشدور. آنجاق، پیامین آغیر گونلری، راهنمائی کلاسلاریندا اولان یئنی یئتمه‌لرین شولوقلوقلاری اوزره، باشلانماقدا ایدی. اونون آدی و سؤی آدی، اوشاقلار اوچون اگلنجه یاراتمیشدیر. «پیام بازرگانی» آدی کلاسدا سسله‌نن زامان، حتماً اوشاقلارین طرفیندن بئله ـ بئله سؤزلر ائشیدیلیردی: «صا ایران ـ امروز بهتر از دیروز، اشی مشی، پرطلائی، هر سیاهی پارسی کولا نمیشه، پاک یادت نره، سلام بانو، گالینابلانکا قل قل... ».
و پیام هر بیر واخت اوشاقلارین آتماجالاریندان چتینلیکده ایدی. بو آرادا، ائلدارلا پیامین آتاسی، اؤزونو دانلایارکن، آدقویما مراسیمینده، کیمین

تقصیرچی اولدوغوندان دانیشمیردی. او کئچمیش ایییرمی ایکی ایلین جریانلارین بیرـ بیر آرایيب و اؤز اوشاقلارینین ایتمیش آدلارینی آختاریردی. او، هم ده آتاسیندان، بو عائله‌نین سوی آدینی «بازرگانی» قویماق اوچون، آجیقلی ایدی، ائلدار و پیامین آتاسی، هویّتی تالانمیش بیر اینسان ایدی. او «آدسیز بازرگانی»، آدلی بیر کیشی ایدی.

بهروز ایمانی

شاعیر، یازیچی، تحقیقاتچی بهروز ایمانی ۱۳۴۳ ـ جی ایلده سارابین سَرَنسَر کندینده آنادان اولموش، ایلک تحصیلاتینی اؤز کندلرینده، اورتا تحصیلاتینی ایسه ساراب شهرینده، بیتیرمیش و داها سونرا سربازلیغا گئتمیشدیر.

او، هله مکتبه گئتمه‌میش، شعره، آنا دیلینه خصوصی علاقه گؤستررک، آناسی‌نین اوخودوغو بایاتیلارینی و ناغیللارینی سینه ازبر ائتمیشدیر.

۱۳۶۹ـ جو ایلی، تهراندا نشره باشلایان یول مجلّه‌سی‌نین تحریریّه هیئتینه عضو سئچیله‌رک، ۴ ایل مدّتینده بو مجلّه ایله یاخیندان امکداشلیق ائتمیش و اؤزونون علمی و ادبی مقاله‌لری ایله گئنیش اوخوجو قازانمیشدیر.

یازیچی ائولندیکدن سونرا تبریز شهرینه کؤچموش، حاضیردا بو شهرده یاشاییر. او تبریزه گلدیکدن سونرا، تبریزین ارک و احرار نشریّه‌لری‌نین تورکجه صحیفه‌لرینی یولا سالیب، نهایت فجر آذربایجانین تورکجه بؤلومونون مسئولودور. او تبریز رادیوسوندان شیفاهی آذربایجان ادبیّاتینا دایبر شلاله آدلی وئرلیشی‌نین قوروجوسودا اولوبدور.

اونون چاپا حاضیرلانمیش اثرلریندن:

۱ـ ادبیّات شوناسلیق ۳ جیلد ده.

۲ـ آذربایجان آغیز ادبیّاتینا بیر باخیش ۲ جیلد ده.

۳ـ شعرلر توپلوسو.

۴ـ سؤز اینجیلری.

۵ـ آتالار سؤزونون کؤکو و منشأیی.

۶ـ معاصر فارس ادبیّاتیندان ترجومه‌لر.

۷ـ سؤز سوراغیندا.

آد آپارا بیلریک. ایمانی‌نین ادبی چالیشما لیسته‌سینده اونون حئکایه یازاری اولدوغونو دا گؤرورک. اونون حئکایه ساحه‌سینده یازدیغی اثرلر مختلف نشریه‌لرده

باسیلمیشدیر. ها بئله بعضی سایت‌لار اینترنت اوزره اونون حئکایه یازیلارینی نشر ائتمیشلر.

اربابلارین ائتدیکلری جینایتین آغری ـ آجیسی هله‌ده اورَکلردن سیلینمه‌ییب. هر بیر قوجادان بو باره‌ده بیر سؤز خبر آلاندا یقین قیافه‌سینده بیر دَییشیکلیک علامتی گؤرونه‌جکدیر و سؤز آراسی تئز ـ تئز دئیه‌جک کی، آللاه بیرده او گونلری دالی قایتارماسین. من بو باره‌ده چوخ سؤز آچماق ایسته‌میرم. بو باره‌ده ده ایندییه کیمی یوزلرجه فیلم تاماشایا قویولوبدور. من اؤزوم بو حقده سومالی قاسیم رومانیندا اربابلارین ظولموندن و اونلارین مبارزه ائدن قهرمانلاردان چوخ صحبت آچمیشام. لاکین بو کیچیک حیکایه‌نی نقل ائدن ۷۰ یاشلی سیّد منی آرتیق هیجانلاندیریب و بو حقیقی داستانی قلمه آلماغا تشویق ائدیبدیر.

من بوگونه کیمی سیّدی گؤرمه‌میشدیم، آمّا یاخین قوهوموموز آغا رضا اونون خئیر خواهلیغیندان، وظیفه شوناسلیغیندان، اؤز ولایتی‌نین صاف فرهنگینی همیشه دیری ساخلادیغیندان و بونلارین هامیسیندان اهمیّتلی اونون دینه، مذهبه حدسیز، حدودسوز علاقه‌سیندن چوخ دانیشمیشدی. دئمه‌لی بیزیم آغا رضا یا قرآنی اؤیره‌دن ده ائله همین بو سیّد ایدی.

بختین گتیردییبیندن اونو یاخیندان گؤرمک منه اوگون قیسمت اولموشدو. ماشینین ایچینده بیلمه‌دیم سؤز هاردان گلدی و نه‌دن دوشدو. آغا رضا اوندان خواهش ائتدی کی، قوچعلی‌نین ماجراسینی خلاصه‌ده اولسا بیزه دانیشسین. او، بیر ساعاتا و بیرده ماشینین سورعتینه باخیب دئدی:

ـ اونون ماجراسی اوزوندور، وقت یئتیرمز، قوی قالسین سورالیغا. هئچ کس بو ماجرانین تعریف اولونماسی‌نین سورایا قالماسینا راضیلیق وئرمه‌دی. ائله بونا گؤره‌ده او سؤزه باشلادی:

ـ دقیق یادیمدا دئییل، هانسی ایللر ایدی، هم کندلیلریمیزین بیری ایله تهراندا ایشله‌ییردیک. جاوان وقتیمیز ایدی ـ نه ایشله‌مکدن دویوردوق، نه ده گزیب، دولانماقدان.

منیم یولداشیم تهرانا احتیاج اوچون یوخ، بلکه آتاسی‌نین الیندن قویوب قاچمیشدی. گویا آتاسی اونون راضلیغینی نظره آلمادان اؤز قوهوملاریندان اونا بیر قیز آداخلامیشدی.

او دا ائله بونا گؤره غوربت ولایتینه کؤچموشدو. آتاسی سوراقلاشیب اونو تاپاندان سونرا، منه دئدی: اوغلوم مندن بتر کوسوب، اونو بیر جور دیله توت، بلکه اؤزومله گؤتوروم آپاریم. ائله ده اولدو و اوغلانی دا گئتمه‌یه راضی سالدیق. دوستوم آتاسیندان خواهیش ائله‌دی‌کی، اؤزونون باکی سفریندن و اوردا قوچعلی ایله نئجه تانیش اولدوغوندان بیر آز دانیشسین: بیلمیرم، قوجا، اوغلو ایله باریشدیغینا گؤره ایدی و یا قوچعلی‌نین مردانه‌لییندن ایدی بیردن ـ بیره بئله قیزغین صحبته باشلادی. او دئدی: گونلرین بیر گونو من ده بیر چوخلاری کیمی بیر تیکه چؤرک قازانماق اوچون باکی‌یا گئتمه‌لی اولدوم. اورا یئتیشدیم گؤردوم باکی‌نین وضعیّتی ائله ده کی اونون باره‌سینده ائشیتمیشدیم دئییل.

گئده‌نلرین و یا همین منطقه ساکینلری‌نین اکثریّتی ایشسیزلیکدن جانا گلیبلر و ایشله‌ینلرده لاپ فلاکت ایچینده چؤرک قازانیرلار، منه ائله گلیرکی، معروف آتالار سؤزو چؤرک داشدان چیخیر مثلی بو وضعیّتدن یارانیبدیر. ایشسیزلیک دردی قالسین بیر طرفده، منی بو گونلر لاپ داریخدیران و اورَییمی آجی عذابلارا سالان مسئله، گونده نفت قویولاریندا اونلارجا اینسانین هلاک اولماسی ایدی.

من ده بیر چوخلاری کیمی بیر نئچه گون ایشسیز قالدیم، آخیردا بیر آللاه بنده‌سی منه دئدی کی، گل خیابان قیراغیندا اوتور سیمیشقا سات.

همین گوندن سیمیشقا ساتماغا باشلادیم. بازاریم ائله توتموشدوکی، گل گؤره‌سن بیر مدّت ایشله‌یندن سونرا، بیر نفرین واسیطه‌سی ایله اکینچیلیک ایشینه قوشولدوم. منیم اربابیم او آداملاردان دئییلدی کی، منی چوخ ایشله‌دیب، آز پول وئرسین. هله اونون مثبت خصوصیّتلریندن سایلیردی. من ده لاپ اؤز ایشیم کیمی ایشله‌ییردیم. او هر سؤز باشی منه دئییردی کی، سن منیم ایشچیم یوخ، بلکه شریکیمسن: من سنی بو یئرلردن هئچ وقت آییرمایاجاغام. دقیق یادیمدادیر کی، بیزیم یئرین یاخینلیغیندا یاشی کئچمیش بیر قوچعلی عمی واریدی. او گونلرینی چوخ وقت اؤز عالمینده کئچیرردی. بعضاً او ائله فیکره گئدردی کی، اونو توپ ـ توفنگ سسی ایله ده فیکریندن آییرماق اولمازدی. قوچعلی‌نین اؤزونه مخصوص خصوصیّتی منی آرتیق جذب ائدیردی. منی هر شئیدن آرتیق هوسلندیرن مسئله اونون آلنینداکی بارماق درینلییینده بیر چاپیق ایدی. بارماق درینلیـییینده دئیه‌نده او معنادا دئییل، کی، بارماق افقی حالتده چاپیغین ایچینده گیزلنه بیلردی. بلکه نظره ائله گلیردی کی بارماق مایل و یا عمودی حالتده چوخورلوقدا گیزلنه بیلر.

گونلرین بیرینده قوچعلی عمی‌نین کئفی بتر ساز ایدی، او وقت فرصتدن استفاده ائدیب، چاپیغین سببینی اوندان سوروشدوم. او بیر منه و بیر اطرافا باخیب دریندن بیر آه چکه ـ چکه دئدی:

ـ اونون سنه نه فایداسی وار، گل منیم اکینچیلیک تجربه‌لریمدن سوروش.

من ده بیلدیییم قدر سنه دانیشیم. منیم سؤالیمدان بیر آز ناراضی اولدوغو حالدا آغزینی بوزوب، درین فیکره گئتدی. لاکین وئردیییم سؤالین اوستوندن واز کئچمه‌یه‌جه‌ییمی گؤرن کیمی دئدی:

ـ ایندیکی بئله اولدو، گئت آغاج خیرداسیندان و یا اودون تیکّه‌لریندن بیر اود یاندیر و قارا چایدانی دا قوی اونون اوستونده قایناسین. چای حاضیر

اولاندان سونرا منی چاغیر، گلیم سنه اؤز باشیمدان کئچنلردن دانیشیم. قوچعلی عمی‌نین بو سؤزوندن من چوخ سئویندیم. لاپ اوشاقلار کیمی آتیلیپ، دوشمک ایسته‌دیم. بئش دقیقه‌نین عرضینده اود یاندیریب، سو گتیریب چای دمله‌یندن سونرا، قوچعلی عمی‌نین یانینا آپاردیم. آخار بیر سو کناریندا اوتوردوق. قوچعلی عمی بیر ایستکان چای ایچندن سونرا پاپریزینی یاندیریب، یاواش ـ یاواش سؤزه باشلادی:

ـ هه اوغلوم بو چرخی دؤنموش اربابلار، خانلار، بیگلر نه قدرکی، رعیّته آغالیق ائدیر، بیر او قدرده رعیّتین، فهله‌نین بیر سؤزله بوتون کاسیب ـ کوسوبون ایشی دالی دوشور. اؤزوده گئجه ـ گوندوز ناراحتلیق، ازیلمک، دؤیولمک و... بو کیمی شئیلردن یاخا قورتارا بیلمه‌یه‌جکدیر. آدام والله بو باره‌ده هئچ یئرده دانیشا بیلمیر، چونکی حؤکومتین سؤزودور و اونلارین سؤزوده حؤکومتین. یاخشی بیر ـ بیرلرینی تاپیبلار بللیدیر اونلار حؤکومتی، حؤکومت ده اونلاری ساخلاییب. آمّا قارداش اوغلو آتالار ناحق یئره دئمه‌ییبلر کی، هئچ کسین چیراغی سحره کیمی یانماز! و یا اؤزگه‌سینه قویو قازان، اؤزو دوشر ایچینه! بعلی بو ائل آتالاری هم ده یاخشی دئییبلر کی، گئدر بو گؤزه‌للیک سنه ده قالماز! اونلار بو حکمت‌آمیز سؤزلری ایله ظولمون قاباغیندا دایانیب، ظالملرین بئش گونلوک آت چاپدیریب، باش کسیب، اسرارآمیز فقیرلرده یاشاماغی‌نین عاقبتی‌نین اولماسینی قاباقجادان بیلدیریبلر.

بیزیم سومقاییت ماحالیندا مورتوض خان آدیندا بیر ارباب وار ایدی. بو آدام جماعتی اینجیدیب، دؤیه ـ دؤیه اونلارین حقلرینی اللریندن آلماق ایله قانع اولموردو و یئری دوشنده هر بیر چیرکین عمله ال آتیردی.

او آچیق ـ آشکارا اؤزگه‌نین ناموسونو لکه‌له‌ییردی و هئچ کس ده اونا گؤزون اوسته قاشین وار دا دئیه بیلمیردی. منیم اوره‌ییمی اویان، وجودومو یاندیران مسئله‌سی ایدی. بعضی وقتلر اؤز ـ اؤزومه دئییردیم: بو مورتوض خان منیم

ناموسوما کج باخسا، من او زامان نه ائله‌یه بیله‌رم؟ نه گوجوم، گوجونه چاتیر، نه ده کی، سؤزوم سؤزونه باتیر. یا گرک بیر چوخلاری کیمی اؤزومو بیلمه‌مزلیگه ووروب عارسیز ـ عارسیز یاشاییم، یادا هر درده دؤزمک اولار آنجاق ناموسون لکه‌لنمه‌سینه دؤزمک اولماز ـ دئیه اؤزومو بو دونیادان خیلاص ائدیم.

یوخ نامردین قاباغیندا اؤلمک کیشیلیکدن دئییل ـ دئیه اؤز ـ اؤزومه باغیریردیم.

همیشه و هر یئرده بونو دئیه‌رم کی، آللاه عقله سیغمایان ایشی، آدامین باشینا گتیرمه‌سین من اینانمیردیم بیر گون بو ایشلرین بیری منیم اؤز باشیما گله‌جکدیر. آخی بیرده مورتوض خان منیم دؤزومسوزلویومو، ایتی تیکانلی اولدوغومو، بیر سؤزله حیرصلی اولاندا هئچ بیر شئیدن قورخمادیغیمی یاخشی باشا دوشوردو. قاباقلاردا بیر نئچه دفعه سؤزوموز چیخمیشدی و اونون گؤزونون اودونو اوشاقلیق زامانیندان آلمیشدیم. اونا گؤره منه چوخ یاخینلاشمازدی. یاخینلاشاندا دا چالیشاردی کی، قویروغومو آیاقلاماسین. من اؤزوم ده چالیشاردیم کی، اونا توخونان بیر سؤزو دانیشماییم. اونا گؤره کی، باش قووزاسایدیم، باشیمی ازه‌ردیلر. اؤزومه ده ائله بیر توی توتاردیلار کی گل گؤره‌سن. مورتوض خانین گونو ـ گوندن جنایتی و خوشا گلمز ایشلری گئتدیکجه چوخالیردی. من آیری بیر کنده کؤچمک فیکرینده ایدیم کی بیردن کیچیک باجیم الی اوزونده آغلایا ـ آغلایا قاپیدان گیریب، اوره‌ک یاندیریجی بیر طرزده باشینی سینه‌مه سؤیکه‌یه‌رک هونکور ـ هونکور آغلاماغا باشلادی. منیم ده هئچ شئیدن خبریم یوخ ایدی. بیلمیردیم کی، اونو کیم دؤیوب، کیم ایله ساواشیب، آغلاماقدان سؤزومه جواب وئره بیلمیردی. اوتاندیغیندان دا الینی اوزوندن چکه بیلمیردی. نهایت چتینلیکله اللرینی اوزوندن آییرا بیلدیم. اونون اوزونده بیر وحشی حئیوانین دیش یئرلرینی گؤردوکده قان بئینیمه دولاشدی و مسئله‌نین نه یئرده اولدوغونو

باشا دوشدوم. تئز آیاغا قالخیب، غضبلی حالدا مورتوض خان قاچما گلدیم ـ دئیه باشی آلوولو حالدا قاچماغا باشلادیم.
یاری یولدا کندین دونیا گؤرموش آغ ساققالی منی باشا سالیب، بیر تهر دالی قایتاردی. من بو جینایتین قاباغیندا بیر ساعاتدا دایانا بیلمزدیم. لاکین ذهنیمه گلن بیر فیکیر منیم قلبیم اوچون بؤیوک بیر دایاق اولدو. همین گون باجی ـ قارداشلاریمی آپاریب قونشو کندده یاشایان بیر قوهومومموز گیلده قویدوم. اؤزوم ده آت ایله قاییدیب باکیدا منیم مهربان، اوره‌یی آچیق بیر خالام وار ایدی، خالامین اری ده پلیس اداره‌سینده افسر ایدی. من نه اوچون باکییا گلدیییمی، خالامین ارینه بیلدیردیم. آمّا او منه نه هه، نه ده یوخ دئدی. بیر تهر مسئله‌نین اوستوندن سوووشدو. بیر نئچه ساعاتدان سونرا گئجه کئشیییینه گئده‌جک ایدی. او اداره‌یه گئدنده خالاما دئمیشدی کی، قوچعلی‌نی بیر تهر راضی سال، اؤزوده نه قدر پول ایسته‌سه وئر گئتسین.
خالام اری اداره‌یه گئدندن سونرا، ساندیغینی آچیب، و اوردان تزه بیر سیلاح چیخارتدی. من ایندییه کیمی الیمه توفنگ آلامیشدیم، خالام گئجه سحره کیمی گوللە آتماغی و اونون نئجه آچیلیب قوشولماسینی، آتیشما زامانی دوشمندن نئجه گیزلنمه‌یی و دئمک اولار توفنگین بوتون رمزلرینی منه اؤیره‌دندن سونرا، او وقتین پولو منه نئچه مانات، همچنین اؤزونون قیمتلی بیلرزییینی چیخاریب منه وئردی و دئدی: هارا گیره دوشدون منی خبر ائله، آمّا دوشمنی راحت ائتمه‌میش بیر لحظه ده اوتورما! بونو دئییب بیر ـ بیریمیزدن آیریلدیق.
گونشین حرارتی گئتدیکجه آزالیردی، یایین آمانسیز ایستیسیندن جانا گلمیش خرمنچیلر راحت نفس چکمه‌یه وقت تاپمیشدیلار. بیری مالالارینی قیراغا ووروب، قان ترین ایچینده ایستکان ـ ایستکان چای ایچمکله مشغول ایدی. بیری کؤلگندیریک آلتیندا راحت اگله‌شره‌ک سیگارینی سوموروردو.

بیریسی تله‌سیک حالدا مالالاری کولش اوستونده تئز ـ تئز او طرف بو طرفه قووردو کی، گون آییلمه‌میش بلکه ایشینی آخیرا چاتدیرسین، مورتوض خانین خرمنلییی کند خرمنلریندن آرالی، چایین اوتایيندا بوشلاییب، بیر نئچه طرفدن خانین محصولونو دؤیوردولر. مورتوض خان اورتا کولشین اوستونده وله مینیب، اؤکوزلرین له‌له‌مه‌سینی گؤرمه‌دن اوخویا ـ اوخویا ولین اوستونده او طرف بو طرفه گئدیردی. علّتی هئچ کیمسه‌یه معلوم اولمایان خانین بیردن ـ بیره شاققاناق چکیب، گولمه‌سی خرمنچیلرین های ـ کویونه قاریشیب، ایتیردی. خان بیر نئچه ساعات بوندان قاباق بولاقدان ایری سهنگ آپاران کیچیک یاشلی قیزین دالینا دوشوب، اونا یاخینلاشماق ایسته‌ینده قیز، قورخودان سهنگی یئره آتیب، قاچدیغینی یادینا سالاراق بیردن ـ بیره اوجادان گولمه‌گه باشلادی. گولمکدن اوغونا خان گاه او اؤکوزون اوستونه و گاه دا بو اؤکوزون اوستونه آغناییردی، قدّینی دوزلدیب تنبل ـ تنبل گولن خانین قاشقاسینا ده‌ین گوللە خرمنچیلرین های ـ کویونون بیردن ـ بیره یاتماسینا سبب اولدو. خرمنلیگه ائله بیر سکوت چؤکدو کی، گل گؤره‌سن ـ ائله بیل قورباغا گؤلونه ایری داش سالدین.

قوچعلی مورتوض خانی اؤلدورندن سونرا قمیشلیکدن سوزوله ـ سوزوله اکیلیب یاخین کندلرین بیرینده گیزلنیب قالدی.

اربابی‌نین اؤلوموندن قورخویا دوشن مباشر بیلمیردی نئیله‌سین، گاه کولش اوستونو آل قانی ایله بویایان مورتوض خانین نعشینه باخیب، باشینی توولاییردی، گاه خانین فلاکتله جان وئردیییندن سئوینن کندلیلره مراجعه ائده‌رک، بوندان سونرا گؤرون سیزه نئچه‌یه باخار. ـ دئیه بوغولوب آچیلیردی. کندلیلر مورتوض خانین اؤلوموندن شاد اولسالاردا آرتیق قورخوردولار. ائله بیل اونلار بیلیردیلر کی، بو ساعات دؤولت مأمورلاری تؤکولوب، کندی چاپیپ تالایاندان سونرا هامینی حبسه سالاجاقلار. اما ایش، کندلیلر فیکیرلشدییی کیمی بیتمه‌دی.

چونکو مورتوض خان قوچعلی‌نین الی ایله هلاک اولموش دئیه باش فرمانده مأمورلارینا امر ائتدی کی، تئزلیکله قوچعلی‌نی توتوب گتیرسینلر.
منطقه بیر ـ بیرینه قاریشمیشدی، دؤولت مأمورلاری هر طرفدن قوچعلی‌نی آختارماغا باشلاسالاردا بیر ایش گؤره بیلمه‌دیلر.
قوچعلی بیر مدّت او کندن ـ بو کنده، بو کندن او کنده کئچیب، مأمورلارا توتوق وئرمه‌دی. نهایت تصمیمینی توتوب، تیفلیسه یوللاندی، تیفلیسده آذربایجانلی چوخ اولسادا، یاشاییش اونا چوخ چتین ایدی. باشی‌نین اولوب، کئچمیشیندن دانیشان قوچعلی دریندن بیر آه چکیب، یاریم ساعاتدان چوخ یئرده قالیب، سویویان چایینی ایچمک ایسته‌دیکده، دئدیم کی، قوچعلی عمی قوی دوروم چایی قیزدیریم آنجاق سنی آللاه حؤوصله‌دن گئدیب، دئیه اوجاغی تزه‌دن یاندیرماغا گئتدیم چایدانی قیزدیریب گتیرنده قوچعلی عمی دئدی بو صحبتی قوی قالسین سونرایا، بیر گون یئری گلر قالانینی تعریفله‌رم. قوچعلی عمی‌نین بو تئزلیکده حؤوصله‌دن گئتمه‌سینه ناراحت اولسام دا سؤزو بیرده چئویرمه‌یه اوتاندیم... بیردن بیره سوسماغیمی گؤرن قوچعلی عمی چایینی ایچه ـ ایچه:
ـ آی اوغول سن نه دَیمه دوشرسن، هله باخ گؤر آخیری نه اولور. بیرده مندن بو راحتلیغا ال چکیرسن، هر حالدا سحره کیمی اولسادا اوتوروب باشیمین احوالاتینی سؤیله‌یه‌جگم، سنله شوخلوق ائله‌ییردیم، هم ده چوخدان اوره‌ییم ایسته‌ییردی کی، چکدیییم دردلری، ییغیب ساخلادیغیم غملری بیرینه دانیشیم، بلکه بیر آز یونگوللەشیم دئیه تزه‌دن سؤزه باشلادی.
هه اوغول تیفلیسده باشیم داشدان ـ داشا دگدی، گون اولوردو کی، گئجه‌لری آج یاتیردیم. بیلمیرم الیمه هاردان بیر ـ ایکی تومن پول دوشدو کی، تئز قاچیریب بیر ـ ایکی چؤرک آلدیم. قهوه‌خانادا اوتوروب اشتها ایله یئمگه مشغول ایدیم. تیفلیسین شیطان بازاری یاخینلیغیندا یئرلشن، بازارا یاخین اولدوغو اوچون همیشه شولوق اولاردی. اونا گؤره آغیز دئیه‌نی قولاق

ائشیتمیردی. سن دئمه بو شولوقلوغا باخمایاراق قهوه‌چی‌نین سونرا گؤزو منده ایمیش. باشیم یئمکدن آچیلاندان سونرا گؤردوم بو کیشی بیر لحظه‌ده اولسون مندن یان اولمور. بونا گؤره بیر آز تشویشه دوشوب، دئدیم اولمایا بو کیشی منی تانیـییر بونو دئییب، اوردان بیر تهر چیخماق ایسته‌دیکده قهوه‌چی منیم بیکار اولوب ـ اولمادیغیمی سوروشدو. بیلدی کی، منیم الیمده ایشیم یوخدور. تئز دئدی کی، سحر گل بوردا منه کؤمک ائله، سنه بیر شئی وئره‌ریک. من باش اوسته گلرم ـ دئیه، قهوه خانادن چیخدیم.

ایش تاپدیغیم اوچون گئجه یوخوم آپارمیردی. بیلیردیم کی، بوندان سونرا آج قالمایاجاغام، هله اوسته‌لیک باجیلاریمادا کؤمک ائده‌جگم. اوگونون سحریسی ایشه باشلادیم، قهوه خانانی یاخشی اداره ائتدیییم اوچون اوستادیم منه آرتیق موزد وئریردی. نه باشیزی آغریدیم آز مدّت چکمه‌دی، بیر آز ال ـ آیاق ائله‌ییب، جادّه قیراغیندا کیچیک بیر قهوه خانا آچدیم. قهوه خانانین موقعیّتی یاخشی اولسادا تزه آچیلدیغی اوچون بیر ـ ایکی گون گلن اولمادی. گؤروردون سماوری آلیشدیریب، چایی دمله‌یندن سونرا، اوتوروب مشتری گؤزلمکدن یامان داریخیردیم. هر دن اؤزومه دایاق وئریب، مخصوص لحن ایله آی قهوه‌چی قارداش تئز اول تله‌سیرم منه بیر چای گتیر ـ دئیه آیاغا قالخیب، بیر چای تؤکوب غورورلا ایچیردیم یئنه بیر آز گؤزله‌ییب گؤروردوم کی، مشتری گلمه‌دی. گئنه اؤزوم اؤزومه امر ائدیب چای تؤکوب ایچیردیم. همین گونلرین بیرینده قهوه خانایا ایکی نفر داخیل اولدو. اونلارین قاباغینا چایی قویا ـ قویا اؤز اؤزومه: اولمایا بونلار منی توتماغا گلیب؟ دئیه چاپی میز اوسته قویاندان سونرا سماورین دالینا کئچیب، آتدان ـ آتدان اونلاری سوزمگه باشلادیم. مشتری‌لر چایلارینی آرخایینلیقلا ایچندن سونرا جیبلریندن بیر عکس چیخاریب آی کیشی گل گؤر بو عکسین صاحبینی تانیـییرسان یا یوخ ـ دئیه منی چاغیردیلار. من عکسی گؤرنده مسئله‌نین نه اولدوغونو آچیق ـ آشکارا باشا دوشدوم. هر شئی آیدین

ایدی. اونا گؤره قاییدیب دئدیم: نییه تانیمیرام. بو منیم عکسیمدیر. سیزده نه گزیر. مشتری‌لر بیر چوخ گولندن سونرا آشاغی طرفدن اگله‌شن مأمور: قوچعلی سنین بو مردانه‌لیک خصوصیّتین بیزیم ال ـ قولوموزو سوست ائتدی. بیز سنی توتمادیق. سن ده سعی ائله بوردا قالما، حئییف‌سن توتوب اؤلدوررلر ـ دئیه یولداشینی آیاغا قالخیزیب، چیخیب گئتدیم روسیّه‌یه، روسیّه ده فهله‌لیک ائله‌ییردیم بیر گون ایشدن قاییدیب، خیابانین کناریندا ناهارا مشغول ایکن بیریسی قولومدان یاپیشیب: آی فیلانی گل بورا گؤیده آختاردیغیمیزی یئرده گیره سالمیشیق، من اونا بیر تپیک ووروب، قویدوم قاچدیم، مأمورلار سئل کیمی منیم دالیمجا تؤکولدولر. بیر تهر اؤزومو شهردن قیراغا چکدیم، سحره کیمی مأمورلار نه قدر چالیشدیلار منی نه توتا بیلدیلر نه ده...

مأمورلار منی توتماقدان اومیدلرینی تامامیله اوزموشدولر، بیر ـ ایکی ساعات گیزله‌نیب، قالاندان سونرا باشیمی قووزادیم کی گؤروم مأمورلار وار یا یوخ بیر وقت آییلدیم گؤردوم کی، مریض خانادایام. هه اوغلوم بو چاپیق کی، گؤروسن ائله همین چاپیقدی. من دئدیم: قوچعلی عمی دی گؤروم سونرا نه اولدو؟

نه اولاجاق عؤمرومو زینداندا چورودوب، قویمادیم ناموس لکه‌سی اوستومده قالا... من قوچعلی عمی ایله آیریلاندا گون ده تزه ـ تزه چیخماغا باشلاییردی.

والی لؤزه‌تن

والی گؤزه‌تن ۱۹۶۴ ـ جو ایلینده تورک کؤچری، شاهسون بیر عائیله ده دونیایا گلمیشدیر. ۱۹۸۵ ـ جی ایلده آلمانیایا گئتمیشدیر. ۲۴ یاشیناجان ۷ کیتاب یازمیشدیر. ۱۹۹۲ ـ جی ایلده «دَییرمان کؤلگه‌سی» آدلی کیتابینی نشر ائتمیشدیر. ۱۹۹۳ ـ جو ایلده عالیم و ادبیاتشناس سلیمان اوغلو ایله «بایقوش» درگیسینی نشر ائتمیشدیر (آلمانیا دا). والی"نین «قارالتیلار ماهنیسی» اثری بایقوش درگیسی‌نین ایکینجی سایی ایله بیرگه نشر اولموشدور. گونئی آذربایجاندا والی دن مختلف شعر و نثر اثرلری درگی و قزئته‌لرده یاییلمیشدیر. هابئله اونون شعرلریندن اولوشان «هه!» کیتابی ۱۳۷۵ ـ جی ایلده نشر اولموشدور. بو سون آیلاردا واله گؤزتن «ماماجچ» آدلی رومانینی اینترنت اوزه‌ره یایمیشدیر.

ایلک گولوش، سون گولوش

قیرخ ایل اونونلا یاشادیم. قیرخ ایل! یالنیز بوگون اونون قایغیلی، یارالی ایچینی گؤره بیلدیم.

قیرخ ایل بیرگه یاشاماقدان سونرا، اونون بوتون دردلرینی، قایغی‌لارینی، یارالارینی، یانمیشی، کول اولموش دیلک‌لرینی، اوزلم‌لرینی... گؤردوم. بونو یالنیز اونون بیر گولوشونده گؤردوم. اؤزوم ده اینانا بیلمیردیم. آنجاق گؤرموشدوم ایستر ـ ایسته‌مز.

نئچه ساعات دانیشمادان، قابان ـ قانشار اوتوروب، پنجره‌دن ائشیگه باخاندان سونرا، بیرآز اورَییم سیخیلدی. دوروب، ایکی ایستکان چایی سوزوب، گتیردیم:

ـ ایچ! چایین سوووپار.

گؤزلریمه باخاراق:

ـ بئله یاغسا، بیرآرشین یاغاجاق.

ـ قوی یاغسین. داواریمیز می داغدا قالیبدیر؟

ـ داواریمیز...! سؤزونو قورتارمادان، اینجه بیر گولوش دوداقلارینی بزه‌ییب، گؤزل‌لشدیردی. ایندییه‌جن گؤرمه‌دیییم، تانیمادیغیم، اینجه، گؤزل بیر گولوش. اوریییمین، کؤنلومون تئل‌لرینی اویناديب، تیتره‌دن بیر گولوش:

ـ بوردا داها داغلاری، داوارلاری، چوبان‌لاری، آت‌لاری، کؤپک‌لری کپنک-لری... سؤزلوک ایچیندن اؤیرنمک گرک. دئییب، یئنه دوداق‌لاری گولوشه چؤمچه‌لشدی.

قاچماق ایسته‌ییردیم. بیر دینج بوجاقدا گیزلنمه ایسته‌یی، ایچیمی باسیردی. اوتاق گؤزومون اؤنونده توولانیردی. چاشمیش، تله‌سیک:

ـ قوش‌لارا باخ! نه گؤزل اوچوشورلار! قاردی، قیش‌دی، دئیه وئج ترینه ده گلمه‌ییر. دئییب قورخا دوداق‌لارینا باخیردیم. آه...! منی دلیره‌جک. یئنه او گولوش دوداق‌لاریندا جان دؤیوردو. گؤزلریمی گولوشوندن قورتاراراق:

ـ گؤره سن بو قوش‌لار بو قارـ قیشدا یئم تاپا بیلرلر؟

گؤیدن اله‌نن قارا باخاراق، یئنه او گولوش دوداغیندا ساز چالیردی.

ـ چیچک‌لره باخ! بو یازین اورتاسیندا سولوبلار. قوش‌لارین ات بالالاری آجدیلار. من قرنفیل‌له ایت بورونو ایسته‌ینده، قار یاغار. ایسته‌مه‌ینده، یاغیش. اونودان دا، یاز اولار. بو قوش‌لارین ات بالالاری آجلاریندان سولوب، قورویوب، اؤلوبدورلر. سن نه دئییرسن؟

دلی‌لره باخان کیمی، باخیشلارینی گؤزومه تیکدی. گؤزومو باخیشیندان آلیب، دوداقلارینا باخدیم. ائله او گولوش دوداقلاریندا ساز چالیردی. یئریمدن قالخیب، تله‌سیک بارداق‌لاری گؤتوروب، قاپیدان چیخدیم. باشیم توولانیردی. گؤزوم قارالیر، گنزیـییم یانیب، آلیشیردی. اؤزومو آیاق اوستونده ساخلاماغا چالیشیردیم. بوتون دیوارلار، قاپی‌لار، قاب ـ قاشیق‌لار... گؤزومون اؤنونه گلن بوتون نسنه‌لر، اونون دوداغینداکی گولوش کیمی، اوریییمده، باشیمدا چن دؤیوردولر. مین‌لرجه، یوز مین‌لرجه گولوش چن دؤیه ـ دؤیه توولانیب، منی توشلاییب، آغزیمدان، گؤزومدن، قولاغیمدان گیریردیلر ایچیمه. دامارلاریما دوغرو تله‌سیک یوروش آپاریردیلار...

ـ بئله یاغسا، بیر آرشین یاغاجاق. گل گؤر نئجه یاغیر! هوی...

ـ ...

ـ گل گولوم! گل قرنفیل له ایت بورونونو اونودما.

ـ ...

سؤز من اؤزومم

سوروشدوم: یاشاییش نه‌دیر؟
دئدی: گولمک.
آغلاماق نه؟ ایلان‌لار آغلاییب، گولمه‌ییرلرمی؟ سوروشدوم.
باشینی تیکدی یئره. الیمی قویدوم چیینینه: سوسماق نه؟ بو داشا باخ! بو منیم اللریمه، بو ساچ‌لاریما، بو شیشمیش باغریما...
سؤزومو کسدی: یاشاییش یوکسلسه، سوسماغا چاتار. دئمک ایسته‌ییرسن.
یاشاییش یوخ، سن...! دئییب ـ دئمه‌میش، آیاق قویدو قاچماغا. قارانلیقدا ایتدی.
بئش ایل آت کیمی قاچدی. بورولقان تک اؤزونه ساریلدی. چالخاندی. باشینی یئره ووردو. داشا دؤیدو...داها من اورادا دورموشدوم. قاییدیب گلدی. باشینی یئره تیکیب، بارماق‌لاری ایله اوینایییردی.
بیر آی بئله‌سینه کئچدی... دان اولدوزو، بولودلارین قارنینی سؤکوب آیا ساری اوزرکن، باشینی قووزادی. بیردن، آیاغینی یئره دؤیوب، باشینی قویدوم دؤشومون اوستونه: سؤز ایتگین‌لیکده اریدی. من، سؤزم! سؤز، منیم اؤزوم‌دور! سنی داها ایسته‌میرم. سنین داها ساچین وار، باغرین وار، سؤزون وار. سن، داها سوسماغین آرخاسینی گؤرمه‌ییبسن. سن داها گولوب، آغلاییب، دانیشیب، باغیرا بیلیرسن...

صالح عطایی

شاعیر و یازیچی دیر.. صالح عطایی ۱۳۴۴ ـ اینجی ایلده اردبیل‌ده دونیایا گلمیشدی. ۱۳۷۶ ـ اینجی ایلده **بلکه داها دئینمه‌دیم** آدلی ایلک کیتابینی، شعرلر توپلوسو اولاراق یاییملادی. سون ایللرده **دون کیشوت و دلی دومرول کؤرپوسو** آدلی بیر قیسا ناغیل کیتابی و **منیم آدلاریم** آدلی بیر رومانی یاییملانمیشدیر. صالح عطایی ایندیلیکده اردبیل شهرینده یاشاییر و اؤز ادبی چالیشمالارینا بو شَهَرده دوام وئریر.

گئجه قیزما ایچینده ایوانین قاپیسینی آچیر. قار یاغیر.
آیاقلارین ایوانا اوزادیر و ائله‌سینه دوشوب یاتیر.
یوخودا اؤزونو گؤرور. بیر آز گؤزل‌لشمیش، ساچلاری ایسته‌دیگی قدر اوزون و گؤزلری چوخوردان چیخمیش.
نه ائتدیگی یادینا دوشور و آییلماغا چالیشیر.
گؤرن دئییر کئفلی‌دیر و اؤزو ده گومان ائدیر کئفلی‌دیر.
یوخ! سویوق دَیمه‌سی وار ایدی.
سویوق دَیمه‌سی اولا ـ اولا ایچیر.
قیزماسی وار ایدی.
آییلیر، آیاق‌لاری اوشودویوندن آییلیر. هاوا بیردن سویوموش.
کوله‌یی گؤرجک تعجب ائدیر.
هه، کوله‌یه دؤندریب. ائله بیر کولک کی داما ـ دووارا چیرپیلیر و چپه تو دئیه‌رک قالخیر.
قاپینی اؤرتور. یورغان دؤشک آراسینا کئچیر.
قیچلارینی قوجاقلاییب اووور.
آییلمامیش.
یازمیشدین قاطارلاری دَییشه ـ دَییشه گئدیرم، "وین" شهرینه دوغرو. منی اینجیدن، تکجه چمدانین آغیرلیغی‌دیر. ایتمه‌سین، اوغورلانماسین دئیه اؤزومله گزدیردیگیم، آداملارین آراسیندان سوووشدوردوغوم، کیتابلارین آغیرلیغی. دئییرم بلکه ایشیم دوزه‌لدی، بوردا قالدیم بیر آز اؤز دیلیمیزده، ایسته‌دیگیم کیتابلاردان یانیمدا اولسون. بؤیرومده آیله‌شن اوغلانلا بهانه

ائدیب، سؤز سالیب دانیشیرام. او فرانسه ده فلسفه اوخویور و تعجب ائدیر کی من ده "دئرمیدان" ی تانییرام. البته مهربان‌دیر و منه ایستگاهلاری بیر ـ بیر تانیتدیریر.

دووارین جیریغی وار. سازاق گلیر. آیاقلاری اوشویور.

ساری پالتاریمی گئیمیشم. او کی قوللاریندا و اته‌ییندە قیرمیزی گوللری وار. "ساری پالتارین یادیمدادیر. بیر یئرده دورمایان و اویناغان آیاقلارین یادیمدا. نه ایسه ایندی بونلاردان باش آچمیرام و هئچ نه دن باش آچمیرام".

یورغانینی باشینا چکیر و گؤزلرینی یومور.

بیر اسکی کیتاب دا گؤتورموشم. قاباقلار چتین‌لیکله اوخوموشام و یئنه ده چتین‌لیکله اوخویورام. گؤزل یئرلری وار. بیر یئرده بیر اوغلانا، بؤیویوب بویا ـ باشا چاتاندان سونرا، بؤیوک قارداشینین نئچه ایل قاباقدان بیر قالادا دوستاق اولدوغوندان خبر وئریرلر و قارداش، قارداشی قورتارماق ایسته‌ییر و زامان او زامان کی اوغلان آداخلی‌سیلا ویداعلاشیر. بیلیرسنمی اوغلان قیزا نه دئییر؟ دئییر منی اوچ آی گؤزله! گؤردون گلمه‌دیم اوچ آی دا گؤزله! هه! نه دئییرسن!؟

یوخودان دیک آتیلیر.

باشی اود وئریرسه ده آیاقلاری بوز کیمی‌دیر.

ایوانین قاپی‌سینی آرالاییب باخیر. دورماق اولمور. قار کولک گؤزلرینه تپیلیر. قلم ـ کاغیذ آختاریر، یازماق ایسته‌ییر.

"من کیتابلاری دقّتله اوخومامیشام، هر کیمدن بیر آز، قات قاریشیق. مثلاً فلسفه کیتابلاریندا دیقّتیم اولماییب، کیمی کیمدن قاباق و یا سونرا اوخومالییام.

من کیتابلاری دادمیشام، شعار وئرمه‌یی دادمیشام، دوستاق اولماغی دادمیشام".

آیاق بارماقلاری سیزیلدایییر. بلکه ده قارالاجاق.

یئنه یورغان دؤشک آراسینا کئچیر.
یاتماق ایسته‌ییر.
بو گئجه‌نی یاری یولدا بیر بالاجا شهرده قالیرام. آدینی ... دئییرلر. من ایسته‌دیگیم قاطار صاباحلاریم اولاجاق. هتل ده یاتاغیمین ایچینده‌یم. آینا ـ داراغیمی دوزموشم و بیر نئچه کیتابی... کیتابلار گؤزومون قاباغیندا اولاندا بیر جور راحاتلیق دویورام. و اسکی کیتاب الیمده‌دیر. سنین اوچون داها بیر گؤزه‌ل یئر: بیر کیشی وار، ایلده بیر یول ائوینی تالان ائتدیریر، نه‌یی وارسا آپاریرلار. هه! نه دئییرسن!؟
یاتانمادی.
یازماق ایسته‌ییر.
یورغان ـ دؤشکدن چیخماییر. یئری ایچینده اَیله‌شیر.
"بو گونلر اینتحار ائتمه‌یی دادیرام. جییه‌ریمی اودا چکیرم. بو ایش ده فرصت چوخدور. ماشین آلتینا کئچمک کیمی، آسیلماق کیمی دئییل، آرادا دایانیب فیکیرلشمک اولور.
بیر طرفدن اؤلورم، و یاخشیلیغی بوندادیر، بیر طرفدن ده ایشلریمه یئتیشیرم".
بیر داها آییلیر.

فیت وئریرم. خیاوانین اوتایینا کئچه‌رک، ماشین‌لارین آراسیندان دؤنوب باخیر. من بیر داها و بیر داها فیت وئریرم. اوتاندیغیندان یان ـ یؤوره‌سینه باخیر و من یئنه اؤز ایشیمده... باخ بئله، دیلینی قاتلا، ایکی بارماغینی‌دا حالقالاییب آغزینا تپ و نفسینی... یوخ، باجارمادی. خیاوانین سس ـ کویی‌ده بیر طرفدن، یاخشی ائشیدنمیرم. و اونلارکی خیاوانین اوتایینداتوپلاشیبلار. قوجا، جاوان، ـ خانیم دا وار ـ و اوشاقلار، ائله‌بیل اونو گؤرمورلر یادا بیزه قاتیلماق ایسته‌ییرلر. اوتایدان دا آرا ـ سیرا فیت وئرن وار.

بیری لاپ گؤزه‌ل و اوجادان فیت وئریر، یقین قوش‌بازدیر. بوتای‌دا دا توپلاشیب‌لار. بوتای‌دان اوتایا، اوتای‌دان بوتایا ؛ فیشیقا، فیشیقا، بیر آزدان یول باغلانیر. ماشین‌لاردان دوشوب بیزیم کیمی فیت وئریرلر.

یوخ، من اؤز یولومو گئدیرم. کیمسه‌یه ساری فیت وئرمه‌میشم. بیرده کی من خیاواندا دئییلیم.

آییلدیغیم یئر چیمن‌لیک‌دیر و هله بیر چؤپو دیش‌لریمین آراسیندا گزدیریرم. من یوخودا ایکن قورد ـ قوش آیاغیمی نئچه یئردن سانجیب. چیمن‌لیکدن چیخیرام.

بیر گؤزومه باشیم یاستیقدان دوشوب، بوینوم قورویوب. بیر گؤزومه بیر کؤرپونون نرده‌سینه سؤیکنمیشم، سولارین سسینه قولاق آسیرام. و ایشه گئتمه‌لی‌یم. گئیینمیرم و بو گون تصادوفا جومه گونودور و جومه‌لر قدم وورماغی سئویرم. قدم‌له‌یه‌رک منه ائله گلیرکی بونلارین هامیسی کئچن گئجه اوخودوغوم، چؤل اؤرده‌یی آدیندا بیر شعره قاییدیر. چؤل اورده‌یی گاه زامبیالی بیر اوشاق، بیر خانیم، بیر آغا ایدی، گاهدا ائله چؤل اؤرده‌یی.

اووچولارین دونیانین هر طرفیندن، چؤل اؤرده‌یی‌نین هوسینه زامبیا تؤکولوب گلیرلر و گاه آمریکادا یا هارادا چؤل اؤردک‌لری خیاوانین اوتایینا سووشاراق آرادا بیر دایانیرلار، شیلتاق ائدیرلر، ماشین‌لارین قاباغینی کسیرلر. کؤرپونون نرده‌سینه سؤیکنمیشم. چؤل اؤرده‌یی کؤرپونون آلتیندان چیخیر. سویون اوسته اوتوروب.

البته کی فیت وئریرم، البته‌کی سیز ایله بو خیاونلاردا دولانماق ایسته‌ییرم. بلی فیت وئره ـ وئره.

کیان خیاو

اصل آدی توکل و سوی آدی کیانی دیر. ۱۳۴۹ ـ جو ایلده خیاودا دوغولموشدور. شاعیر و یازیچی خیاو تبریزده ادبیات ساحه‌سینده لیسانس آلدیقدان سونرا معلیم‌لیک ایشینه گیرمیشدیر. اونون بیر چوخ شعر و حئکایه‌لری گونئیده چیخان بیر سیرا ادبیات درگی و قزئته‌لرده نشر اولموشدور.

کیان خیاودان بوگونه قده‌ر هئچ بیر حئکایه توپلوسو نشر اولماسا دا، مطبوعاتدا نشر اولان حئکایه‌لرینین سایی آز اولمامیشدیر.. بیلدیییمیزه گؤره چاپا حاضیر نئچه شعر و حئکایه کیتابی واردیر.

واااای، آغزیندان آچیلان بو قان نه دیر؟ نییه منیم نبیضیم وورمور؟ گؤر نئچه گوندور بورادا اوزانیب یاتیب قالمیشیق! دؤیونمه‌ین اوره‌ییمین بؤیرونده اوزانیبسان، گؤرمه‌ین گؤزونله منه باخیرسان. گؤر نه گؤزل دینجلمیشیک دونیانین آجی ـ آغریلاریندان! پالتارلاریمیز دولودور پالچیق چیلنتیلرییله. جیندیریمیزدان جین هورکر بؤیله‌سی. ایندی سیزین یوخسا بیزیم شهرده اولسایدیق، نئچه ساعاتلیق ائوه گئدیب، بیر دوش آلتینا گئدردیک. من آغارمیش ساققالیمی قیرخاردیم، سنسه بو لیی شالوارینی چیخاردیب بیر اتکلیک گئیردین....

او گون نئجه اتکلییین او دیب اوتاقدا یئلله‌نیردی، یادیندامی؟ نزیکلییییندن بودلارین گؤرونوردو. نئجه ده گؤزللشمیشدین! لاپ بئله ایندیکی کیمی سئومه‌لی اولموشدون. اینانمازدیم بو اوچوروم بونجا بیزی گؤزللشدیره بیله‌جک. دوغروسو دیریلمه‌ییم گلدی. دیریلیب سئومه ییم گلدی یئنه ده. گؤره‌سن بیر ده دیریله بیله ریکمی؟ منجه بیز یئنه ده دیریلمه لیییک. دیریلیب یاشامالییییق. سئویب سئویلمه لیییک. آنجاق یوخ، بؤیله‌سی داها یاخشی‌دیر. سونسوز بیر یوخودا سنی سورکلی گؤرمه یی چوخدان دیله ییردیم. ایندی بو اوچوروم بویدا بیر قفسده، ایکی قوش سئویشمه‌سیدیر بیزیم اؤیکوموز. تکی بورادا بو لیی شالوار یئرینه بیر اتکلییین اسکیکدیر. دئییرسن دور گئدک گئییین، یئنه بیر تهر گله ریک بورایا....

واااای، قیچین بئلیندن دؤنوب. کسین چوخ آغرییییر، هه؟! منیم ده قولوم دیرسه ییمدن یوخدور. آنجاق نه دنسه آغریمیر. یاناقلاریندا قورویوب یئری قالان گؤزیاشلارینی گؤرورسنمی؟ دئییرم دور گل بو سال داشین اوستونده

بیر آز اوتوروب دردله شک! ایکی آتدیم بئله آرامیز اولماز. بو سال داشی سانکی بیزیم اوچون بورا قویموشلار. قورخما، بورادا بیزدن باشقا بیر کیمسه یوخ. داها هانکیسا قورخونون، ایضطیرابین بیزه آنلامی یوخدور. دور گل اؤزوموزه وئردیییمیز رولو باشا چاتدیراق! بورادا کیمسه بیزی ایزله مه‌سه ده، نه اولسون؟! بیز کیمسه‌نین یئرینی دار ائتمیریک کی! بوسال داشین بیلیطلی یییه‌سی ده یوخ. بیر سن وارسان، بیر ده من. تکی نازلیم دا بورادا اولسایدی! آنجاق بیزیم کیمی یوخ هاااا. دوپ ـ دوز ائنلی ائنچه سییله. آغ دونو، آغ باشماغییلا. او یئنیجه آلدیغیم، چئوره‌سی اولدوزلو بیلرزیییله. او اوستونده اینجه قانادلی بیر کپه نه یی اوچان قیزیل اوزویویله. بیر آی ایدی به ینمیشدی او اوزویو. من ده بوتون بیر آیلیغیمی وئریب اونو آلدیم. توکانیمین ان باهالی اوزویویدو بو، دئییردی قیزیلچی. نئجه ده گؤزل یاراشیردی نازلیجامین دوپـ دولو بارماغینا! یاشامیندا اونجا سئوینمه میشدی. گئجه‌سی اوزویو بارماغینا تاخیب، سن آلدیغین سولو بویاسییلا، چوخ گؤزل بیر رسیم چکدی. آغاجی، قوشو، آدامی قاتمیشدی بیرـ بیرینه. رسیم بو اوچورومجا گؤزل ایدی. من ده وار ایدیم، سن ده. رسیمینده، اؤزومو دونیانین ان موتلو وارلیغی سانیردیم. اونسوز دا نازلیملا موتلویدوم دا هاااا. بیردن بیره منه نه اولدو، بیلمه دیم. هئچ بیلمزدیم سئوگییه اوغرایان گونون آغی دا زیل قارا اولورموش! یوخسا ایندی هره‌میز اؤز ماسامیزین آرخاسیندا آغ کاغیذلاری نه ایله‌سه، نئجه‌سه قارالاییردیق. گؤزلریمیز بوتون نسنه نی گؤروردو، اوره‌ییمیز ساعات کیمی ایشله ییردی....

دوغوردان دا، بیردن بیره بیزه نه اولدو؟ اولا بیلر ائرته‌دن ایکیندییه کیمی نئچه ساعاتی بیرلیکده باشا ووردوقدا، الدن دوشوب یورولدوق. اونسوز دا بورادان سونرا بیر یئر یوخ ایدی. بوراسی دونیانین سون نوقطه‌سیدیر. و ده منیم سنین اوچون دئدیکلریم سون اؤیکو. اوخودوغوموز، یازدیغیمیز بوتون سؤز ـ سؤیون سونودور بوراسی. بورادان اویانا داها بیر هاراسا یوخ. بوندان

سونرا دولو ـ دولو قارانلیقلار ایچینده یاشایاجاغیق. داها بیزدن جانی ـ باشی صاف ـ سولو بیر آدام بئله اولمایاجاق، امین اول! آنجاق اونون یئرینه کیمسه بیزیم یاشادیغیمیز آنلاری یاشامایاجاق. کیمسه بؤیله کیمسه‌نین دؤیونمه‌ین اوره‌ییننین بؤیرونده اوزانیب، گؤرمه‌ین گؤزویله اونا باخمایاجاق. کیمسه کیمسه‌یه بونجا یاخین اولمایاجاق. باخ، بیزی یالنیز اوچ ـ دؤرد چاییر، اوچ ـ دؤرد چینقیل، اوچ ـ دؤرد چالا ـ چوخور بیرـ بیریمیزدن آییریر. آنجاق نه دنسه چوخ ال چاتماز اولموشوق بیرـ بیریمیزه! بیرـ بیریمیزی گؤرموروک، ائشیتمیریک، دویموروق، دوشونموروک. بیلمیریک ده بو اوچورومون باشیندا بیزسیز نه لر اولور، نه لر اولمایییر. آنجاق من داریخیرام. آخی بیز نییه بو ایشی گؤردوک؟ نئجه اولدو بیردن بیره سنین ساغ الینله منیم سول الیم بیرـ بیرینه دویونلندی؟ بیز هئچ بیرـ بیریمیزی ایته له مه دیک ده آخی. بو اوچورومون دیبی گؤرونموردو کی هئچ. بیز نئجه او سیخ دومانین ایچینده اون‌ایکی ـ اون‌اوچ ثانییه‌لیک یولچولوغا چیخدیق؟ تکجه حاضیرمیسان، سوردوم. سن ده حاضیرام، دئدین....

نه گئجه ایدی، نه گوندوز. ایکیندی چاغییدی. نه ایستییدی، نه سویوق. لام بیر هاوا ایچینده ایدیک. یئرله گؤیون آراسیندا آسلاق و ایسلاق. گؤیده بولودلار بیزی چاغیریردی، اوچوروم دیبینده ایلان ـ چایانلار. دونیامیزدان اوزاق ایدیق. تانریلار بئله بیزی گؤرموردو. قاش گئت ـ گئده قارالیردی. دومان گئت ـ گئده سیخلاشیردی. من سالخیم سؤیوده سؤیکنمیشدیم، سنسه باشینی قویموشدون کؤکسومون سول یاریسینا. اؤنوموزده گؤز ایشله دیکجه اوچوروم. دیبسیز، اوجسوز، بوجاقسیز. دویونجا قورخموشدوق. بیر توو سیخ ـ سیخ قوجاقلاشدیق. قورخدوق، آنجاق یولوموزدان دؤنمه دیک. بیز بو یولو وارمالیییق دئییردیک. اؤنجه هانکیمیز دئمیشدیک، یادیندامی؟ بو یولو سئومیردیک. بو یولچولوغو گؤیلوموز ایسته میردی. آنجاق نه دنسه گلدیییمیز بو یولون دؤنوشو اولمادی. بیردن بیره باشلاندی بیزیم اؤیکوموز.

سن بیر بیلیط، من بیر بیلیط، گلدیک بورایا. بیر ده گؤز آچدیق کی داها گؤرموردوک. نه بولودلار، نه ده ایلان ـ چایانلارین سسینی دینله میردیک....

سن بیر بیلیط، من بیر بیلیط گلدیک بورایا. قول ـ قولا، قوجاق ـ قوجاغا یولا دوشدوک. چیغیردیق، باغیردیق، گولدوک، سئویشدیک. کیمیلرینی سئودیییمیزدن دئدیک. کیمیلرینی ایستەمەدن سؤیدوک. شاققیلتییلا گولدوک، گولوشدوک. اوچورومون باشینا چاتاندا ایچیمیز دولدو. دومان داها سیخلاشدی. چئشید ـ چئشید آجی ـ آغری بیزی ایچدن سیخیشدیردی. هانکیمیزسا او بیریمیزه، نه اولور گل یاشایاق، دئدیک. "یاشاماک گوزل شئی به کاردشیم!..."

سنین ساغ الینله منیم سول الیم بیرـ بیرینه ساریلاندا، قورخودان بیر باغیرماغیمیز گلدی. باغیرتی یئرینی آغلاماق آلدی. یاشامدا بونجا دریندن، بونجا ایچدن هئچ آغلامامیشدیم. آنجاق سنین آرد ـ آردینا گؤزلریندن دامان سولار اوریییمی پارتلادیردی. اؤزومه یازیغیم گلدی. اؤزومدن چوخ سنی آندیم، دوشوندوم. منی بوش وئر، قاییت، دئدیم. قاییتمادین. اؤزوموزه چوووخ یازیغیم گلیردی. بیر آن سونرا ایکی یارادیق اؤزلرینه قییاجاقلار. دونیانین ان آجی قان ـ قاداسینی، ان آغریلی یارالارینی قبول ائدەجکلر. اتله آغاج، سوموکله داش بیرـ بیرینه توققوشاجاق. تینیمیزدن گؤودەمیزه سیزاجاق آجی ـ آغریلار. سونسوز بیر قارانلیغا گئده جه ییک. یاپ یالنیز، کیمسیز، کیمسەسیز، کیملیکسیز بیر هاراسیزلیغا. ایندی ده کی بورادا اوزانمیشیق. بونجا آغاج، بونجا داش، بونجا اوت ـ آلاق ایچینده. صاباح، بیریگون ده هاوا قیزینجا، ایلان ـ چایانلار بیزی نئجه دویاجاقلار گؤرەسن؟! نئجه ده بورا تانیش گلیر منیم اوچون! باخدیقجا گؤزلریمه اینانا بیلمیرم. سانکی بورایا نئچه دؤنه گلمیشم. بوتون بو گؤرونوش، بو گؤرونتولری سانکی یوخودا گؤرموشم کیمییم. سانکی اؤنجه ده بورادا نئچه دؤنه اؤزومه

قییمیشام. نئچه دؤنه باش ـ بئینیمی تؤکوب داغیتمیشام بورادا. نئچه دؤنه سنی بورادا اؤزله میشم. سنینله بورادا اؤلموشم. دؤیونمه‌ین اوریییمین بؤیرونده اوزانیبسان، گؤرمه‌ین گؤزونله منه باخیبسان. منسه نئچه دؤنه سنه سون اؤیکومو یازمیشام....

آغزیندان یامان قان آچیلیب. منیم ده باشیمین کاساسیندا بیر آغری وار، گل گؤره‌سن! آنجاق آغرینی دویمورام. تکی بارماقلاریمین اوجوندا میلیونلارجا سؤزجوک آغریسی وار. بو آغری هله ده مندن ال چکمیر. بارماقلاریمدان باشلانان بو آغرینین ایزییله گؤوده مین آناتومیسیندن باش آچا بیلیرم. گؤزه‌لریم سؤزجوک آغریلارییلا دولودور. آنجاق باش آغریمی هئچ دویا بیلمیرم. دیرسه ییمین ده آغریسی یوخدور. یالنیز بارماقلاریمدا سؤزجوک آغریسی. هامیسی بو! بارماقلاریم بیرر- بیرر قیریلسایدی، داها یاخشی اولاردی. آنجاق پروبلئم یوخ. اونسوز دا بارماقلاریمی اؤنجه‌دن تؤکموشدولر. سن بونو یاخشیجا بیلیرسن. بارماقلاریم ایلکینیندن اولماسایدی، ایندی اولا بیلر بورادا دئییلدیم. اوریییم ده دؤیون ـ دؤیون دؤیونوردو. سنین ده گؤزلرین گؤروردو. دوزونو دئسم، ایسته سک گؤره ده بیله‌ریک، دؤیونه ده بیله ریک. آنجاق بونو ایسته میریک. نه ییسه ایسته مه‌یه آرتیق بیر نه دن قالمامیش. بیز بوسبوتون ایستکلریمیزدن کئچدیک. بؤیله‌سی داها یاخشیدیر سانیرام. بؤیله‌سینی بیز اؤزوموز ایسته میشدیک. ایندیسه دوپ ـ دولو ایستکلریمیزدن بیریسینه وارمیشیقسا، داها نه دن گیلئیلی اولاق؟ بوراسیندان دینج بیر یئرهارادا وار کی؟ یاشام بویو بؤیله بیر دینج یئر دیله میشدیک. ایندی ده بوراداییق. مین بیر آجی ـ آغری ایچینده دینجه لیش، کیمین پایینا دوشر کی؟ بیزی آرایيب آختاران دا یوخدور. اولسا دا بیزی بولمایاجاق. بونو کسین بیل. آنجاق اؤز آرامیزدیر. بیز بؤیله بیر یاشاماغا آلیشمامیشیق. بیز داغلارین زیروه‌سینی سئویردیک ده، نه دن اوچوروما سالدیق اؤزوموزو، بیلمه دیک. نه یسه بورا چوخ های ـ هارایسیز

بیر یئردیر. سنی بیلمیرم. من کی بوراسینی چوخ ـ چوخ سئویرم. یاشام بویو اؤز قینیما قاپانمیشام. سسسیزجه دینج بوجاقلارا سیغینمیشام. دوست اولماسین، دوشمان اولماسین دئمیشم چئوره مده. دوشمان اولسایدی دا دؤزوله سییدی. دوست دئدیییین هئچ دؤزوله‌سی دئییل. دوشمان دوشماندیر دئییرسن، آنجاق بو دوست دئدیییین، چوبان آلدادان قوش کیمیدیر. اینسانین باشینا چئشید اویونلار آچیر. اؤزللیکله قاچ قورتار نئچه اوزلو دوستلار الیندن. اونلاری بورادا، اؤلومون اوستونده گؤرمک ایسته میرم. آغلاماقلاری دا باشلارینا دیسین. اونلارین آغلاییش سسی منی اینجیده بیلر. بو سسسیز‌ـ سمیرسیز، درین، اوستو آچیق مزاردا، اوستومه بولودلار بیر آز سو چیله‌سه، یئتر منه. اولا بیلر بو اوچورومدا یئنیدن گؤیه ره بیلدیم. گؤیرسم ده هپ بورادا ایلان ـ چایانلا یاشاماق ایستردیم. باخ، صاباح ـ بیری گون هاوا قیزاجاق. بو اوچورومدا قایناشان ایلان ـ چایانی، گؤز یاغینی یئدیرتدیییین دوستلاردان دا داها گؤزل، داها سئویملی گؤره‌جکسن. ایلانین آدی ایلانسا، دوست اؤزونه دوست سؤزونو تاخما آد کیمی یوکله میش، آللی ـ خاللی ایلاندیر بوتونلوکله. دوزونو دئسم، من دوشمانلارین اوزونو، دوست اوزوندن آغ گؤرموشم. دوشمانا باخما قیلینجی اوزدن باغلاییر. دوست دئدیییینین پیچاغی آرخاسیندا گیزلیدیر. سنی بیلمیرم، من بو آرتیق دوستچایا دؤنن دوستلاردان هپ اوزاقدا یاشاماغی سئویرم. ایللر بویو، گئندن گئنه بویلارینا باخیب سئوینسم ده، اونلاردان اوزاقدا دایانیب دورموشام. آخ، بیر آیاغا دا دورا بیلسه یدیم!...

آیاغا دورا بیلسه یدیم، او آغزیندان آچیلان قانی سیلردیم. سنی باغریما باساردیم. دوز اوریییمین باشینا. ایییلیب آیاق بارماقلاریندان باشلاردیم یالاماغی. بوتون گؤوده نی اوزوناسینا اؤپوب تومارلایاردیم. اونوتمازدیم اؤنومده دوران قادیندیر. قادیناسا یاشاماق اؤلمکدن داها چوخ یاراشیر. آنجاق داها سن ده اونودوبسان منیم ائرککلییییمی. داها او آشیری ایستکلریمیزدن

بیر سس ـ سوراق یوخدور. آرتیق قانسیز، جانسیز بیر پارچا قوخوموش اتیک. اوچ ـ بئش داملا اولان سویو چکیلمیش اوجقار بیر گؤل. هارداسا بیر گؤل ایچینه دوشموش بیر جوت کپک داش. تکی نازلیم دا بورادا اولسایدی! ناغیل کیتابلارینی توپلاییب، گتیریب سرسه یدی دؤرد بیر یانیما! سول بؤیرومده اوزانیب، باشینی چیینیمه قویسایدی! ناغیللاری بیررـ بیرر اوخوسایدیم او اینجه جیک قولاغینا! اونا بیر ده ناغیلداکی حئیوانلارین سس تونلارینی یانسیلاسایدیم گئجه‌نین بیر یاریسینا کیمی! گولوب ـ گولوب کئچینسه‌یدی بوینوما ساریلاراق! هله دئ گؤروم، اونا دا قیسقاناردینمی؟ یوخ آنجاق. نازلیما قیسقانسایدین، اونا هئچ ده سولو بویا آلمازدین. آلسایدین دا پیکاسو مارکالیسی اولمازدی. نازلیمی چیخ، قویمام منی باشقاسیندان قیسقانمایاسان. سن نه دئسن او اولاجاق، بونو بیل! باخ، گل اؤلک دئدین، گلدیم ده اؤلدوک. یئنه نه ایسته یین وارسا، دئ منه! اینان، اونو دا یئرینه یئتیره رم....

باخ، اؤیله قال، گؤروم سنه نه اولوب! نییه بونجا اوزـ گؤزون بوزوشوبدور؟ اولمایا اوشویورسن؟ آخ، بیر یورقان گتیریب اوستونه چکه بیلسه‌یدیم! اؤزوم بئله ساغ بؤیرونده اوزانیب سنی قیزیشدیرسایدیم! نییه بورایا گلنده، اؤزوموزله بیر آغ ملفه بئله گتیرمه‌دیک؟ باشقا اؤلولره تای چیریل ـ چیلپاق سویونوب دا آرخایینجا اونا بورونوب یاتاردیق. هئچ اوشومزدیک ده. اولا بیلر اؤلولری اوشومه‌سین دئیه کفنه بوکورلر. گؤرن اؤلولر ده اوشویورلرمی؟ من کی چوووخ اوشویورم. اؤزو ده یاپ ـ یالنیز اولدوغوم چاغلار داها چوخ. نه اولاردی ایندی بو قانلی کؤینه ییمین آلتیندان سنین الین گؤیرسه یدی؟! کؤکسوم اوستونده گزیشیب بوتون گؤزه‌لریمی قیزیشدیرسایدی! بوندان اسکیلر اوشودویوم چاغلار بیر بوجاغا سیغیناردیم. یالنیزلیغیما قوشوق اوخویاردیم. هامیدان چوخ مارینا تسوه تایوادان. بیر ده آن سئکستوندان. نه لریسه دوشونوب داشیناردیم. اؤدباشی دا سنی آنیب دوشونردیم. سونرا دا

بیردوش آلتینا گیرردیم. قول ـ قیچیمی سورتمه‌یه باشلایاردیم. واسواسیلار کیمی سودان آیریلماغیم دا چوخ چتین اولاردی. بیزده نه دنسه عطیرـ اودکولون تاپیلمازدی. بول ـ بول دسمال اولاردی. اونلاری چوخ قوللانمازدیم. آغلایاندا دسمالی، گولنده‌سه آینانی هئچ سئومزدیم. داها دوغروسونو دئسم، ائو ـ ائشیکده اولان باشقا نسنه‌لردن، اؤیله آینایلا دسمالی سئوردیم. سن بیلمزدین، آنجاق سنی ده سئوردیم. اؤزو ده چوخ ـ چوخ سئوردیم. سنله اولاندا اوزومه باشقا بیر گیزلی ـ گیزملی دونیا آچیلیردی. او دونیانین هاراسینداسا بیر اوتاغیم وار ایدی. سن اونو یاخشی تانیییرسان. دیب اوتاغیمی دئییرم. گونباشی، گئجه باشی، نه آراییب نه بولسایدیم، دیب اوتاغیمین آلا تورانینا آپاراردیم. دیب اوتاغیمین ایچینده چئشید آنلارـ آنیلاردان بؤیوک بیر موزئی دوزلتمیشدیم. هامیسینی مات شوشه‌لرین ایچینه قویموشدوم. کسین هله ده ال دیمه میش قالیبلار اؤز یئرلرینده. او آنلارـ او آنیلارین آرد ـ آردینا یئرلرینی دییشیردیم. کیمیسینی گونباشی سول قولتوغومدا دولاندیریردیم. کیمیسینه دؤزوموم اولموردو دا، قویوردوم دیب اوتاغیمین بیر بوجاغیندا توز باسسین. سن بونلاری نییه گؤرمه دین، بیلمیرم. بوجاقباشیندا بیر گؤرونگو وار ایدی. گونباشی دویمادان باخیردیم اونلارا. اؤرنه یین آن سئکستونون گؤرونگوسو، یاشامیمدا ان قوشوقسو گؤردویوم گؤرونگویدو. باخیشیندا بیر چوخ قادین قوشوقچونو گؤره بیلیردیم. آن سئکستونون باخیشیندا سنجه سنی نئچه دؤنه گؤرسم یاخشیدیر؟ سنینله هانکیسا اوتاقدا گؤروشنده ده، هانکیسا خیاواندا گزیب دولاشاندا دا، هانکیسا رئستوراندا اوتوروب یئییب ایچنده ده، هارداسا بولوشوب سئویشنده ده، سانکی آن سئکستونلا چییین ـ چییینه، گؤز ـ گؤزه، دیزـ دیزه، دوداق ـ دوداغا اولوردوم. بیر بیلسه یدین سیزین باخیشلارینیزی نئچه دؤنه دییشیک سالیب دورموشام! بونو بورا کیمی هئچ بیلیرمییدین؟ بوتون گؤزلرینی، آغیزینی، یاغیزینی، اللرینین فورماسینی، یئریش بیچیمینی، سس تونونو

بئله هپ آن سئکستونا اوخشادیردیم. کسین او دا سنین کیمی بیر قادینمیش دئیه دوشونوردوم. بیریجییین ده گؤرونگوسو پیس دئییلدی. بورنو گؤزل، بورنونون اوجو گؤزل. سانکی هیندیستان گؤزلچه‌لرینین بوتون تؤکدوکلرینی او ییغیشدیرمیشدی. او اؤز اولدوغو کیمییدی. اونو اولدوغو کیمی ده دویوب دوشونن یوخ ایدی. بونو اؤزو دیب اوتاقدا نئچه دؤنه منه دئمیشدی. اونون گولوشلرینده ده، آغلاییشلاریندا دا اولان ایچدنلیکلری هله ده اونوتمامیشام. هله ده اونلاری بیر تور یاشاماقدا کیمییم. دوز دئ گؤروم، مندن اونا سنمی بیر سؤز دئمیشدین؟ آخی سنینله تانیش اولدوغوم گوندن، او اؤزونو اؤزگه قیلدی منیم سئودالاریما. تکی اونونلا بیر ساعات اولسایدیم، گؤزل بیردئوریمه ال قاتاجاقدیم. آرامیزدا اولان بوتون نسه‌لری اونونلا اورتالیغا قویاجاقدیم. قویمادیم دا قویا بیلمه‌دیم آرتیق. ایندیسه بورادایام. سنین سونسوزلوقلارا دک قوروقچون کیمی. تکی داریخمایاسان!....

یوخ، سن داریخما! هامی بیر گون بیزیم گونه قالاجاق. ان اوجا زیروه‌لره وارانلارین دا، سونوندا بؤیله بیر اوچورومو وار. بیز اولدوق، اولمادیق، یاشام اؤز یئرینده سورونور. بیزیم اوچون دونیانین نه داماریندان بیر داملا قان، نه ده گؤزلریندن بیر دامجی یاش اسکیلمز. بیز قولایجا یانیلیب اونو اؤزوموزه بیر دوست سانمیشدیق. دوست دئدییین بودور آرتیق. اینسانی سونوندا داش قالاق ائیلر. اؤزو ده لاپ اوچورومون دیبینده. آنجاق یئنه ده داریخما! بو دونیا هئچ ایللر بویو ایلان کیمی قولتوغوموزدا بئجردییییمیز دوستلارا دا قالمایاجاق. ایندی زیروه‌ده اولورلار اولسونلار،یوخسا بیزیم کیمی هانکیسا بیر اوچورومدا. بوتون گئتدیکلری یوللار هپ یاشامین سونونا گئدیب چیخاجاق. اؤلومون بیر تورو ده اونلارین یاخاسیندان یاپیشاجاق. قارا تورپاق چئشید اوچوروملاریندان بیرینی ده اونلارا آییریب ایندیدن. اوسته‌لیک، باخ، بیزیم اوچورومون اوج ـ بوجاغی یوخدور. گؤز ایشله دیکجه گؤیو، گؤیرتیسی وار. اونلارینسا اوچورومو یالنیز اؤزلری بویدا اولاجاق. دئمیرم داها اونلار دا بیزیم

کیمی اوزو اوچوروما ساری اوچان قوشلاردان اولالار. هر قوشون دا ایشی دئییل، آشاغیدان یوخاریانی بوراخیب، یوخاریدان آشاغییانی اوستون توتسون. بیزیم ده باشیمیز اوستونده گؤی اوزو وار ایدی داااا، یوخمویدو؟ آنجاق بیز زیروه‌لری آلدیرمادیق دا اوچورومو سئودیک. اؤلمه یین ده گؤزل ـ چیرکینی وار آخی. بیر وار اؤزون بویدا بیر چوخوردا سونسوزا کیمی یاتمالی اولاسان، بیر وار هپ بوراسی کیمی آجون بویدا بیر اوچورومدا یاتاسان. بیر وار سنه بیر اؤلومو، بیر یوخلوغو یوروده‌لر، بیر وار اؤزون بیر اؤلوم تورونو سئچیب، اونونلا سئودیبین کیمی سئویشیب، ان دیبسیز بیر بؤیوک بوشلوغا گئده‌سن. یوخسا بیز باشقا جوره ده اؤله بیلردیک داااا، دئییلمی؟ دئییلسه، منی باغیشلا! اؤز گؤزلییینه منی باغیشلا! سن زیروه‌لرده یاشاماق ایسته یرکن، من سنی بو اوچوروما چکدیمسه، منی باغیشلا! اوریییمین بونجا ایشدن دایانماسینا باخما، هله ده سنه دؤیونور. گؤزلرینه تاپشیر بونو گؤرسون داااا!...

بیز دوغوردان نییه اؤزوموزه قییدیق؟ اسکیلر کیمی ده اولا بیلردیک آخی. سن منی اؤز اللرینله اؤز خاچ گؤوده‌نین گوموشو گؤزلییینین اوستونده چارمیخا چکه بیلردین. بوندان داها دادلی اؤلوم اولا بیلرمییدی هئچ؟ بورایا گلمک یئرینه، سن منی دیب اوتاغیمدا اؤزونله بیرگه دوستاغا سالسایدین، داها یاخشی اولمازدیمی؟ لاپ بئله بیرـ ایکی شیلله قویا بیلردین قولاغیمین دیبینه. اؤلمه منه گؤره، دئیه بیلردین. اؤلمه، یاشا سونونا کیمی منیمله! آنجاق آرتیق اؤنومو آلا بیلمه دین. من بیر توغرول کیمی اوچدوم، سن ده قانادیمین آلتینا سیغیندین. اوچوشدوق بیرلیکده اوزو آشاغی. هارا گئدیردیک، بیلمه دیک. آخی اوچورومون دیبی گؤرونموردو. بیردن بیره بیزه نه اولدو، بیر آن اؤزوموزو بئله اونوتدوق؟! یئرله گؤیون آراسینی اؤلچمه‌دن اوچدوق. اون‌ایکی ـ اون‌اوچ ثانییه‌یه قات ـ قات دومانلاری یاریب کئچدیک. بوتون یاشامین توزونو پالتارلاریمیزدان چیرپیب، اوزاندیق بو اوچورومون

دیبینه. بولودلار هاراسییدی؟ بیز تانرینین یانینا بئله اوچوب گئده بیلردیک. اوچمادیق دا آشاغینی یوخاریدان اوستون توتدوق. بیز آشاغییا اوچاندا پرن ـ پرن تینیمیز گؤیه اوچوردو. بونو گؤرمه‌دیم، آنجاق بؤیله‌سینه ساندیم. اوچوروم اوزو آشاغی، یاریلا ـ یاریلا، سؤکوله ـ سؤکوله اوچوردو قانادلاریمیز. اوچورومون باشیندا بیر ـ بیریمیزه اوخویوب، سونرا جیریب اؤزوموزدن اؤنجه بورا سپدیییمیز قوشوق کاغیذلارینا اوخشاییردی تیکه‌لریمیز. صاباح ـ بیری گون ایلان ـ چایان اونلاری یئییب اوداجاق. ایچیمیزده خرونیک آجی ـ آغریلار دا چئینه‌نیب اودولاجاق. اوندا اولا بیلر بیر داها آجی ـ آغریسیز دیریلدیک. اؤیله اولسا، اؤیله بورادان، قالخینیش سوره‌میزی سوردوره ریک داغلارین زیروه‌سینه. الیمیز چاتدی، چاتدی. چاتماسا دا اوچوروم قالیر، بیز قالیریق. دئییلمی؟ بورادان بو اوچوروم چوخ دا درین گؤزه گلمیر. بیز قالخینیش سوره‌میزی باشلاساق، بوتون ایلان ـ چایانلار مات قالاجاقلار. یوخ، بیر ده اونلاری قولتوغوموزدا بئجرمه‌یه‌جه‌ییک. اونلاری اؤزوموزه دوست قیلمایاجاغیق. اونلار اوزوموزه بئله دورماغا کؤند تاپمایاجاقلار. کؤند تاپسالار، بورادان دا درین بیر اوچوروما بیزی سالالیا بیلرلر. سالالییب دا سونرا ایپیمیزی قیرا بیلرلر. قیردیلارمی یالاندان اوتوروب بیزه اوخشاما اوخشایارلار. سنی بیلمیرم، منیم ان یاخین دوستلاریم بئله، بو ایشلری قولایجا گؤره بیلرلر. نه گؤزل ده کی بورادا یوخدورلار. بوراخ، قوی یوخ اولسونلار! تکی نازلیم اولسایدی، بیزه یئتردی. ان آزیندان او دوپ ـ دولو بارماقلارییلا گؤزلریمیزی باغلایاردی. یوخ آنجاق. او بورادا اولماسا یاخشیدیر. اوره‌یی پارتلایا بیلر. اونون ایندی ان شیرینجیک بیر یوخودا اولماسینی دیله ییرم. آخ، بیر قوش اولسایدیم، اؤیله بو آن اوچوب گئدیب قوناردیم پنجره‌میزین هئره‌سینه. نازلیم یوخودا اوستونو آچسایدی، لامجا یورقانی چیینینه چکیب گلردیم. بیر ـ ایکی ده اؤپوجوک گؤتوره ردیم گول یاناغیندان....

یالان دئیه نی دئییلم، منیم یئنه ده هاراسا اوچماغیم گلدی. بو آت کئچمز، بو قوش اوچماز داغلاردان، آشیب اوزاق‌لارا گئتمک کؤنلومدن کئچیر. قانادلاریمدا گوج اولسا بورادان ماساچوستا دا گئده‌رم. آن سئکستون مزارینی هاردا اولسا بولارام. سنی ده سول قانادیمین آلتیندا گؤتوره‌رم. لاپ بئله یولابوقانی دا یوخلایاریق. دوغودان باتییا کیمی، باتیدان دوغویا کیمی بوتون ائولره باش چکه‌ریک. قاپیلارین باشینا، پنجره‌لرین هئره‌سینه قوناریق. هارادا دیب اوتاق وارسا، اورادا دینجه‌له‌ریک. سئودیییمیز بوسبوتون ایشی گؤره ریک. یازار ـ قوشوقچولارین جیب دفترلرینه کیمی واراریق. اونلاری واراقلایاریق. نئجه کئچیردیکلری آنلاری، آنیلاری، آنی دفترچه‌لریندن اوخویوب ایچ ائده‌ریک. یاتاقخانالارینا بئله گئده‌ریک. ماراقلی نه سه‌لر بیزی دوشوندورر. کسین گؤردوکلریمیزین بیر چوخونو بورا کیمی گؤرمه‌میش اولاجاغیق. بؤیله‌سی بوتون نه سه‌لر چیریل ـ چیلپاق سویونارلار گؤزوموزون اؤنونده. دوواقسیز گئرچکلیکلرله اوزله شه‌ریک. داها بالماسکه تؤره‌نینه گره ییمیز قالماز. آنجاق قوشقونماغا گلمز. اؤزوموزو آلداتمایاق! نه منیم اوریییم دؤیوننه اوخشاییر، نه ده سنین گؤزلرین گؤره نه. بوتون یاشامیمیزین دوزه نی پوزولوب آرتیق. قوراللارین هامیسی سیلینیب گئدیب ایشینه. بو اوچوروم داها بیزیم ان سون ائویمیزدیر. ان سون دیب اوتاغیمیز. دوزونو دئسم، گئت ـ گئده قورخورام بودیب اوتاقدان. بو اوج ـ بوجاغی واریلماز اوچورومدان. هاچان هاواسی قیزاجاق، بیلینمیر. هاواسی سویوق، دومانی سیخ، ایلان ـ چایانلاری هارداسا گیزلی. سنین قیچین، منیم قولوم اورتاسیندان قیریلمیش. آغزیمیزدان قان آچیلیب. گؤزلریمیز گؤرمزجه‌سینه بیر- بیرینه دیکیلیب قالیب. اوره ییمیز ده دؤیونمور. دئییرم سون دؤنه اولاراق، گل بیر ده اللریمیزی بیر- بیرینه چاتدیراق! بوراسی نئجه ده سسسیز- سمیرسیزدیر! نه بیر قورخو، نه بیر ایضطیرابیمیز وار. بیز آخی بورانی بوراخیب هارا گئدک؟ بورادان دیشاریدا بوتون نسنه‌لر بامباشقادیر. یاشامین قاش ـ قاباغی یئرله

گئدیر. یاشام قاشـقاباغیندانسا اؤلوم گولوشو یاخشیدیر. بیز اؤیله بونا گؤره گلدیک دااا، بو اوچورومون دیبینه. اؤزوموزو قوش کیمی بوراخدیق دومان ایچینه. قول ـ قانادیمیزا باغلانان ایپلردن یامان قورتاردیق! قفسدن بیر تهر قاچدیق دا اوچدوق. یووووخ، بیز اؤزوموزه قییمادیق. اؤزقیییما اوغرامادیق. قولایجا قانادلاریمیزی آچدیق، اوچدوق. آرتیق چوووخ یورولموشدوق. ایندیسه دینجلمه ده ییک. گل گؤزلریمیزی یوموب دا یاتاق! نه پیس اولدو! بیز ایسته سک ده داها گؤزلریمیزی یوما بیلمه یه جه ییک. بیز گؤزو آچیق یاتمیشیق آرتیق. دیریلرین بئله گؤزلری بونجا آچیق اولا بیلمز. نئجه ده لام، نئجه ده یونگول یاتمیشیق! بوراسی انایین بیر دیب اوتاقمیش! تکی نازلیم دا بورادا اولسایدی! هئچ دئییلسه هرهمیزین اوستوموزه بیر مزارلیق قارا تورپاق آتسایدی! آخ، نازلیم هارادادیر؟ بو دؤیونمز اوره ییم اونا قوربان! ایندی منسیز گونلری نئجه کئچیر؟! دور بورادان کؤچک آخی! کسین سون ائودن سونرا دا باشقا بیر سون ائو ده واردیر. دور گئدک، دور! ائشیدیرمیسن منی؟!....

محمد رضا لوائی

گونئی آذربایجانین تانینمیش شاعیر، یازیچی، ادبیاتچی و ژورنالیست‌لریندن بیری محمد رضا لوائی دیر. او گونش ایلی ۱۳۵۰ ده هئریس شهرینده دونیایا گؤز آچمیشدیر. او ایلک تحصیلاتینی دوغما یوردوندا باشا آپاریدقدان سونرا تبریزده اورتا تحصیلاتینی بیتیرمیش و سونرا قم علمیه حوزه‌لرینده شرق فلسفه‌سی، الاهیات، منطیق و عرب دیلی ساحه‌سینده تحصیلات آلمیشدیر.
واختی ایله تبریزده نشر اولان فروغ آزادی، مهدی آزادی، شمس و س. نشریه‌لرله سیخ ـ سیخ علاقه ساخلامیش، اونلاردا مقاله، شعر و حئکایه‌لر نشر ائتمیشدیر. "منی اینان گلیرم" شعر کیتابی ۱۳۷۸ ده تبریزده نشر اولموشدور. داها سونرالار "درینلییییمدیر دنیز" ۱۳۸۰ دا "ترور و آزادلیق" ۱۳۸۲ ـ ده نشر اولموشدور. ۱۳۸۴ ده حئکایه توپلوسو اولان "سونرا اوره‌ییمی اونلارا وئردیم" کیتابی چاپدان چیخدی.

او گونو هئچ زامان اونوتمایاجاغام. بیر آخشام اوستو. بیر یابانجی دهشتین ایچینده دؤیونن اورک، سونرا بیر قارا آرابانین ویلتیسی. بو صحنه‌نی دفعه‌لر ذهنیمده سالیب چیخمیشدیم. بیر گون منی ده یاخالایاجاقمیشلار. آرابایا آتیلماغیمی، گؤزلریمین باغلانماسینی، اهانتلر ائتدیکلرینی دئمیرم آرتیق. آز سونرا بیر داریسقال اوتاق بوجاغیندا صندله باغلاندیم. بیر قورو سس باشیما دوشدو.

ـ سن بئش یوز دوققوزونجو پاخماسان کی دیلین دینج اوتورمور.

دوغروسو، بیر بیریمیزین دیلیمیزی قانمیریق.

ـ آما من خالق دیلی ایله دانیشیرام.

ـ سوس... بیر داها دانیشمایاجاقسان ابلیس!

بو آندا قاپی آچیلدی. حیس ائتدیم ایکی نفر منه یاخینلاشیب، بیریسی مؤحکم باشیمدان یاپیشاراق انگیمی آشاغی باسدی. دیلیمه آمپول ایگنه‌سینین تاخیلماسینی دویدم. سونرا دیلیمی قارماقلا توتوب، کسدیلر. آغزیما داوا تَپیب بوراخدیلار. زامانین اؤتمه‌سی، یارامین ساغالماسی. اللریمله دانیشماغا گؤستردییم هوس، بیر قورو اتاق، بیر قورو نفس...، سونرا بیر گئجه قاپینین تله‌سیک آچیلماسی... بو هامان قورو سسین صاحیبی ایدی:

ـ قولاق آس گؤر نه دئییرم، سنی بوراخیرام یالنیز بیر شرط ایله، اودا بو کی دیلینه صاحیب دوراسان!

من باشیملا، اللریمله اونا آنلاتدیم کی، آخی دیلیمی الیمدن آلیبسینیز، آرتیق نه ایسته‌ییرسینیز؟. آما سن دئمه بو ناغیلین سونو هله‌ده بیر افسانه ایمیش. دئمه دیلیمی کسندن سونرا آپاریپ آشغال قابینا آتماق ایسته‌ییرلر.

دیلیمی کَسَن‌لرین بیریسی او بیریسینه دئییر: «باخ گؤر نئجه اوزون دیل ایمیش!» او بیریسی جاواب قایتاریر: «آخی طرف هم شاعیردی همده یازار، ائله دوغروسودا بو گونلر دیلی چوخ اوزانمیشدی. گؤرمورسن مه‌یر؟» او حالدا دیلیم بیرینجی‌سینین الیندن پیرلاییب سالوندا کانگورو کیمی آتیلیب دوشور. سونرا باش آلیب خیاوانا دوغرو یوللانیر گئت ها گئتده اونلارا دوغرو باغیریر:

ـ یاخشی منی او کافتارین الیندن قورتاردینیز! هله‌لیک خوش چاغ قالینیز به‌یلر. بای بای!...

چوخ اجلاسلاریمیز سنین دیلینین حاققیندادیر. بیر امنیتی معضله چئوریلیبدیر بو دیل. پرئزدئنت جنابلارینین چیخیشینی، بیر مضحکه‌یه چئویریبدیر... ایندیسه سن اؤزون بو دیله صاحیب دورمالیسان«.

سونرا منی بوراخدیلار. بئصاحاب دیلیمی تاپمالی ایدیم. اولماسی بیر جور عذاب‌دیر اولماماسی باشقا جور. آخی بیر دئیه‌ن یوخدور نه‌یه دیلیمی مندن آییردیلار کی ایندی بو گونه قالمیشلار؟

زامان، پاییزین رنگینه قاتیلیب رحمسیز کئچن چاغدا بیر پارکا واردیم. بیر شاعیر قادین قورو آغاج کؤتویو اوستونده فیکیره دالیب، هوپموشدو. جل‌الخالق... دیلیمی اونون اته‌یـیینده یوخویا گئتمیش گؤردوم! او قادین منیم شاییردلاریمدن ایدی.

ـ اوستاد سالام!.

بارماقلاریما جاوابلادیم. شاعیره داوام ائتدی:

ـ دوشونورم... هله‌لیک دیلینیزه بیر یئر تاپانمامیشام. بعضا منه پناه گتیریر نه ائدیم؟ اونو آتانمارام. دیلینیزی کسن‌لر قوشون ـ قوشون اونو آراییرلار. بو سون گونلر اونو موزئی‌ده ساخلاماسینین اعلانیه‌سینی دووارلارا یاپیشدیرمیشلار. آما دیلینیز کؤنول وئرمیر.

ـ شاعیره‌یه آنلاتدیم کی، او منیم دیلیمدیر، یئری ده آغزیمدادیر. منه قاییتمالیدیر. سونرا اونا یاخینلاشیب ایسته‌دیم اته‌ییندە یوخلامیش دیلیمی آستاجا گؤتوروب آغزیما تپیم، آما دئمک اونون اته‌ییندە آرینماز. سیلینمز. بیر بؤیوک لکه واریمیش. دیلیم بالیق کیمی سیچراییب الیمدن زویویرک، اللریم قادینین اته‌ییندە یاپیشیب ائله‌جه قالدی. باخیشلاریما اوندان سئوال ائتدیم:

ـ قیز بو لکه‌نی، کیم اته‌ییندە یاخمیش؟!

ـ بیلمیرم کی... بعضا خیال ایله گرچگی قاتیشدیراندا بو کیمی عجایب ایشلره راست گلمیرم... ایندی ایسه بو نه بلا؟

نه قده‌ر چیرپینیب ـ چالیندیم، یوخ کی یوخ اللریم اونون اته‌ییندن قوپمادیلار. هله، دیلیمده بیزدن آیریلارکن دئدی:

ـ چوخ رومانتیک بیر صحنه‌دیر به‌ی افندیم، بای بای...هله‌لیک!

«آللاه بو دیل باشیما نه اویونلار گتیره‌جکدیر؟» اؤزـ اؤزومه دئیه‌رک، پارکین نگهبانی اوزاقدان باغیردی:

ـ آهای حیاسیزلار، نه‌لر اولور اورادا؟!

گؤزومو شاعیره‌یه تیکیب آنلاتدیم:

ـ ال مندن، اتک سندن، ایندی بیر چارا قیل منه.

ـ نه چاراسی قیلیم؟ ائله دوزو سنین دیلین اوّل بیر گوندن باشیمیزا هر جوره اویون گتیریبدیر. بودا یئنی بیر اویون.

آز زامان چکمه‌دی هامی ییغیشدی باشیمیزا:

ـ اکسیک، سنین الین بونون اته‌ییندە نه قاییریر؟

ـ بوجور آداملاری آسماق گرک!

ـ واه واه گون ائشکار... خالقین گؤز قاباغیندا... آللاه گؤسترمه‌سین!

پولیسلره کیمسه خبر وئرمیشدی. کلانترینین رئیسی منه دوغرو چیغیردی:

ـ بو اللر کؤکوندن کسیلمه‌لیدیر.

شاعیره اوزونو اونا دوغرو توتوب. اوتاناراق دئدی:
ـ او یالنیز دیلینی ایسته‌ییردی. منله ایشی یوخ ایدی سرهنگ.
ـ دیلینی؟ یانی اونون دیلی سیزین اته‌ییزدن باشلانیبدیر؟
بیریسی ازدحام ایچیندن باغیردی:
یا گرک بو اللر کسیله یادا...
ـ یادا نه؟
ـ یادا گرک او اتک چیخا!
ـ کس دیلینی غئیرت‌سیز.
ـ ناموس‌سوز.
آرتیق نه یازیم؟ یئنه بیر آمپول... سونرا هوشدان گئتمک و سونرا آییلیب اؤزونو زنداندا بیر تاخت اوسته گؤرمک. آه اللریم، اللریم. بس نئجه یازاجاغام؟ نه دانیشماغا دیلیم، نه یازماغا الیم... اللریم کسیلمیشدی. اللریم، گوجلو سیرداشلاریم. سن دئمه اللریمین حئکایه‌سی دیلیمین حئکایه‌سیندن ده ائشیتمه‌لی ایمیش. اللریمی کسندن سونرا اونلاری بیر ایته آتیرلار کی یئسین. همن پارکدا هامینین گؤزونون قاباغیندا، اللریم ایته دوغرو یوگوروب. خیرخیراسیندان یاپیشیب، اونو بوغماق ایسته‌ییرلر. الیمین بیریسی قلم گؤتوروب هر یئرده دیلیمین حاققیندا، اونا گئدن ظولملر اساسیندا، نه‌دن کسیلدیبی حاقدا مقاله‌لر، کیتابلار و اعلانیه‌لر یازیب، دیلین صاحیبینه قاییتماسینی ایسته‌ییر. او بیری الیم ایسه توفنگ گؤتوروب. داغ داشا دوشوب، های ـ کوی سالیب بیر دهشتلی فضالارین یارانماسینا باعث اولموشدور. میللت ایکی‌یه بؤلونموشدو. ساغ الیمین طرفلرینه ساغچی، سول الیمین طرفلرینه سولچو دئییرلر. بیر گون اونلارین ایکی‌سینین بحثینه شاهید ایدیم. زیندانین حیه‌طینده آخشام چاغی منی بیر بوجاغا چکیب دئدیلر:
ـ سن حؤکوم ائت بو دیل نئجه قاییتمالی‌دیر.

ـ سونرا منی بوراخیب بیرـ بیرلریله غریب دانیشیقلار آپاردیلار.
ـ قلم یالنیز بیر قورو چؤپ‌دور. من بئله دوشونورم کی، اساسدا بیزیم اختلافیمیز یوخدور، یالنیز سالقالارادا فرقلیـییک. من توفنگه اینانیرام.
ـ زورو بوتون دونیا رد ائدیر. هئچ اولمازسا بیر اورتاق نظره چاتا بیله‌ریک، ائله دئییل؟
ـ من اونو بونو قانمیرام، بو سن بودا دیلین صاحیبی، گؤر اؤزو نه دئییر؟
ـ ائله باشیمیزا هر اویون گتیرن سنین قانمازلیغین‌دی..
ـ یانی من قانمازام؟!...
هاچان؟ نه واخت؟ بیلمه‌دیم. اونلار توتوشدولار. من آرادا نه ائتمه‌لی ایدیم؟ هارادانسا بیر بامباچا اوتوردو کلله‌مه. ائله بیر بامباچا کی گؤزلریم شوشه ماوزی کیمی آتیلیب دوشدو یئره. آه گؤزلریم... گؤزلریم. حیاتیمین سونونجو ایشیق یوللاری. بودا اونلارین داواسینین خئیری منه. بیزی بیر سویوق داخمایا آتدیلار. اؤزگه‌لر دیلیمی، الیمی کسدیلر. اؤزومونکولرده گؤزلریمی چیخارتدیلار. هئچ دئیه‌ن یوخ کی سن نه اومودلا یاشاییرسان اینسان اوغلو؟ بو فیکیرلرده ایدیم کی اونلارین سسی ایله اؤزومه گلدیم.
ـ نه یامان سویوقدور بو داخما .
ـ نه ده قارانلیق.
ـ نه ائتمه‌لی ایندی؟!
چارام یوخ ایدی. سونونجو یولو دا گئتمه‌لی ایدیم... من اوره‌ییمی قوپاریب اونلارا وئردیم آز سونرا اونلارین سؤزوندن دویدم کی داخما ایشیقلانیب‌دیر. اورانین قیزیشماسینی اؤزوم ده حیس ائتدیم، هله اونلارین پیچیلتی‌سینی دا ائشیتدیم:
ـ دئیه‌سن بو اورک ده، یاغی قورتارمیش فانیس کیمی الیمیزه ایش وئره‌جکدیر... گؤرورسن نئجه پیرت ـ پیرت ائدیر؟!
ـ هله توستوله‌مه‌یینی نییه دئمیرسن؟!

دئمه‌لی اینسان بئجردیرسن؟!

خبر، بومبا کیمی آچیلدی. من اینانمادیم. آما بیزیم آرواد ایکی آیاغین بیر باشماغا تپدی کی تپدی:

ـ کیشی من اؤزوم گؤردوم... اینانمیرسان گئت گؤر!

چارام یوخ ایدی. یولا دوشدوم. آیفون چیغیردی:

ـ کیمسن؟

ـ منم، آچینیز لطفا.

ایچری کئچدیم. هامییا اوز توتاراق دئدیم:

ـ گؤزونوز آیدین!

سهو ائتمیشدیم سانکی. اؤزوده بؤیوک بیر سهو.

کیمسه منه جاواب وئرمه‌دی. آستاجا خالاما دوغرو یئریدیم. سکسن یاشیندا خالام یورقان دؤشک ایچره اوزانمیشدی.

شیرنی قوتوسونو یئره قویوب، کؤرپه‌نین اؤرتویونو اوستوندن گؤتوردوم. آز قالدی بوینوز چیخاردام. بعلی اوخوجولار، خالام اینک دوغموشدو، دیبلی کؤکلو بیر اینک!

آللاها شوکور، طایفامیزا بیری ده آرتدی!، دئیه‌رک، چکیلیب بیر بوجاقدا سوسدوم. بئش ایل، اون ایل، اوتوز ایل... اؤتدو. گؤزونوز یامان گون گؤرمه-سین. بیزیم آروادلار یالنیز اینک دوغدولار، اینک! بو اینک‌لر گؤزه‌لجه ساغیلیب بئجریلیردیلر. آما بیلمک اولموردو سودلری هارایا گئدیر. او بیریسی اینک‌لرله فرقلری بو ایدی کی بو اینکلر، مکتبه گئدیب، ساوادلانیب، یونیوئرسیته‌یه چاتیب بعضا دوقتورلوق مدرکی آلیب، مقاملارا چاتیردیلار.

من آما چوخ ناراحات ایدیم. چوخ عذابلا شه‌هریمین یونیوئرسیته‌سینین رئیسی اولاندان سونرا، اول بیر گوندن اؤز فیکیرلریمی هامی اوچون آچیقلادیم. اونودا یونیوئرسیته‌نین قاپیسینین آغزیندا یازیلان بو سؤزله، «بو یونیوئرسیته ده، اینسان بئجریلیر، اینک یوخ.

قزئتلرده، گونده‌لیکلرده بول بول بو بحث‌دن سؤز گئدیردی. اینکلر منه زنگ آچیب هر سؤز دئدیلر:

ـ رئیس، چوخ یئکه جیریبسان!

ـ بیر گون پئشمان اولاجاقسان.

ـ دئمه‌لی اینسان بئجردیرسن!

بیر گون خبر چاتدی کی اینکلر بو سؤزون حذف اولماسی اوچون اعتراض ائدیب سودلرینی کسمیشلر. گؤزونوز یامان گون گؤرمه‌سین. من قارا گونلو اولدوم کی اولدوم. مجلیسده بیر قانون کئچیریلمه‌سی حاقدا بیر آی بحث‌لر اولدو. سونرا مملکتین اقتصادیاتی، اجتماعی اولایلاری نظره آلیندیقدان سونرا بو قانون یازیلیب اجرا اولونماسی ایسته‌نیلدی:

»بیزیم جامعه‌نین اساس اقتصاد قووه‌لری اینکلردن آسیلی اولدوغو اوچون، اینک بئجرمه اؤنملی بیر مرام سایلاراق، اونلارا نسبت هر جور تهمت، ساتاشماق یادا کنایه جرم حساب اولونوب قانون الی ایله بو حاقدا محکمه‌لر قورولاجاقدیر!

بعلی، پئیسریمدن یاپیشیب منی ائشیگه آتدیلار. یونیوئرسیته‌نین آغزیندا یازدیردیغیم سؤزوده بیر آزاجیق دگیشمکله های کویه سون قویولدو، «بو یونیوئرسیته ده یالنیز اینک بئجریلیر» .

خبر بومبا کیمی پارتلادی. من اینانمادیم دئمک طایفامیزدان بیر آرواد بیر اینسان دوغموشدو. دیبلی کؤکلو بیر اینسان.

گؤنده‌لیک‌لرین تیترلرینه نظر سالینیز:

« مملکته یازیقلار اولسون یازیقلار» .

« اقتصادیات، الفاتحه » !

« مدنیت ذیروسینده اسن قارا یئل» !

« یونیوئرسیته‌نین کئچمیش رئیسی دونن قاه قاها چکدی» !

دوغروسودا قاه قاها چکدیم. آما بو سئوینجیم چوخ زامان سورمه‌دی. چون سونرالار هامی بو خبرین اینانماسینا هئچ شبهه یئری گؤرموردو. بعلی، او کؤرپه اینسان، دانیشا بیلمیردی، بلکه اینک کیمی باغیریردی!

دنیز

آذربایجانین قدرتلی و یوکسک استعدادلی شاعیر و یازیچیسی حسین اقبالیان «دنیز» ۱۳۵۱ ـ جی ایلده خوی شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. او کیچیک یاشلاریندان ادبیاتا ماراق گؤسترمیش یارادیجیلیق عالمینه آیاق باسمیشدیر.

دنیز درین دویغولو و خلاق بیر شاعیر اولدوغو حالدا چوخ یوکسک استعدادلی و اثرلرینده یئنی اوسلوبلار آرایان و یارادان بیر یازیچی‌دیر. اونون یوکسک ایماژلاری، بنزه‌تمه‌لری و یازیلیش اوسلوبو هر بیر اوخوجونو واله ائدیر.

دنیزدن بو گونه قده‌ر «یادداشتی بیر دیواره سنگی» (فارسجا حئکایه توپلوسو)، «سارای» (شعر توپلوسو) و «دلی رسام» (رومان) آدلی کیتابلار نشر ائدیلمیشدیر.

ایسته‌دین منیم آدیمی دونیانین تام دمیر پوللارین اوستونده قازدیراسان کی من بو قده‌ر آغیرلیغی چیپینلریمده چکیب , سونرا بیریسی چاتلامیش سسی ایله دئیه:

منی یاددان چیخارما. سونرا دا اؤزو یاددان چیخا.

آناسی چاتلامیش سسی ایله بیر چات ـ چات اولموش اوستول اوستونده اونون کناریندا اوتورموشدو و گؤزلرینی میزین دالیندا اوتوران کیشی‌یه تیکمیشدی و چوخلو کلمه‌لر اونا ساری آتمیشسا اودا هر دونه باغیرمیشدی:

خانیم جلسه‌نین نظمینی ساخلایین!

آناسی سوسموشدو و اؤز سکوتونو میز و استوله هله منیم یورغون چانتاما باغیشلامیشدی، باشیم چاتلاییردی، میزین دالیندان باغیردیم:

اینانین کی...!

آدینی گؤتوروب و آپاردین کی تام ایکی قیرانلیق‌لاری باغچانین اورتاسیندا قویلایاسان نییه کی منیم آدیم اورادا قازیلمیشدی، هله من ایکی قیرانلیق اولموشدوم و قولاق آسیردیم:

منیم گولوم گردک سنسیز معناسی یوخدو! منیم گولوم ائو سنسیز بوسبوتون سوسموشدو و ...!

و کیمسه آنلامادی کی بئلیم بوکولوب اوره‌ییم چیرگینله‌دی! مه‌یر من آدامییدیم!؟

آدامی گؤتوردون تاقچادا منله اؤز پورتره‌سینین آراسینا قویدون:

گؤره‌سن اَیَر اولماسایدی بیز ایندیسه جنّتده‌یدیک!

بهشتی اکدین باغچانین اورتاسینا کی آتوشگه‌لریمیز اونا ساری آچیلیردی، سونرا ایکی اللی تلئفونا چیپدین:
مسخره‌دی!
اوتوبوسلار مسافرلریمین های ـ کویونده ائله او تلفونا فیکیرلشیردین کی سنی چاغیریردی:
مین دؤنه تلفون آچدیم! هله سؤزلریمه قولاق آسمادین!
دئدیم:
آخی لامصّب تلفونا نییه جاواب وئرمیسن مه‌یر گؤرموسن کی من هیرسدن پاتلاییرام، او ساياقداکینی نئیله‌ییم کی دانیشیر؟!
منیم آدیمی بوتون ایکی قیرانلیقلارین اوستونده قازدیردین، سونرا سالدین تلفونا، سونرا نومره‌لری هیرسلی ـ هیرسلی واراقلادین توتمادی، یئنی‌دن! توتمادی، بیر یوموروق تلفونا چالیب اوره‌یینی اونا بوشالتدین، بیر گون اوندان سونرا بیر طرفده منیم آدیم بیر طرفده تلفون‌لا نومره سالان!
آخیردا بیر آدام جاواب وئردی:
بویورون!
باشلادین آغلاماغا:
اؤلوم بویورون، درد بویورون، هئچ دئمیسن من بو دیدرگین اورَییمله ...
آغلاماق آمان وئرمه‌دی، اورَییم اَسه ـ اَسه ایسته‌ییردیم کی تئز قورتاراسان، سونرا چتیرینی باشینا توتوب ائله اونون یانینا کیمین قاچاسان، آغلایاسان، نه بیلیم دوشه‌سن داغ ـ داشا! او ساياقدان بیریسی یئنه دئدی:
منی یاددان چیخارما! بیزیم آرامیزدا چوخلو شئی‌لر واریردی، بیزیم آرامیزدا هئچ نه ده یوخویدو! من کی بو وارـ یوخودان گئچدیم، سونا چاتدیم، باری سن منی یاددان چیخارما!
سونرا تلفونو باغلامیشدی، یئنه بیر ایکی قیرانلیق جیبیندن چیخاردیب تلفون آچدین، من اؤز ـ اؤزومه دئییینیردیم:

آخی لامصّب منیم اورَییمی نییه یاندیریرسان!
منیم آدیمی دونیانین دمیر پوللارینین اوستونده قازدیرین، سونرا سسینی بئینیمه دولدوروب، منی دَلی ائتدین کی تلفون ماموری گلیب منی چیخاردیب یئنی‌دن اللرده گزدیرسین، فایداسی یوخ بیر کیمسه جاواب وئرمه‌دی!
راحات بیر نفس چکدیم! هیرسلی ـ هیرسلی آددیم آتیردین یا آغلاییردین یا دا ...
بیردن الین اوزومه دَیدی، جیبیندن منی چیخاردیب هیرسلی خیاوان اورتاسینا توللادین.
ایندیسه گرک مسافرلرین عذابینی چکم، بیری گله آیاق یالین اوستومدن گئچه هئچ منه ساری باخمایا! او بیریسی اتومبیلین تکرلرینی منیم اوستومدن گئچیره! هئچ آنلامایا!
بولورسن! بوگون نه خبرایدی!؟ گلدی! اعتناسیزجا اؤنومدن گئچدی! محاکمه‌میزی! تریبون سسی هله او یونگول بؤرکو کی سنله اونون باشینا قویموشدولار منی آلیشدیرمادی! بولورسن او هله اوزویدو! منله اوز به اوز، تلفون دالیندا دئییلدی!

سئوگی ـ یوخو ـ ساز

اللرینده کی سازی و ایسلانمیش چوروک بارماغی ـ بیر شکیل قابیندا!
اورگی‌نین پارچالانمیش یادگارلاری اولموش!
پینه باغلامیش اللرینده یاشاییش یارالاریندان سئوایی هئچ بیر شئی یوخوموش و آلنی‌نین چاتلاریندا یالنیز اومور آدلیملارینین ایزی قالمیشدیر!
آیاقلارینین آلتینداکی گیلیم ـ قوروموش یاپراقلار کیمی سس سالمیش ـ یالنیز یاشاییشین چتینلیکیندن بیر سورغو کیمی آسلانمیشیر!
یاواشجا اومور ساندیغی‌نین دربچه‌سین آچارسا گردگین سئویشمگی اوتاغی بورودو!
اللرینی دنلنمیش و کؤهنه ساققاللارینا چکدی! ائله بیل اونلار دوم ـ دورو بیر چای کیمی مینلر بالیق اورادان کئچیردیلر! و بیر کیچیک قارا بالیق اونون قارا باختینا باغلانمیشدیر!
اؤزوندن قورخارکن چاکتینی چیینلرینه آتیب گئچمیش گونلرینه بیر آه چکیب آغلادی!
بو اوتاغین هامیسی خاطیره‌دی: اللرینده کی ساز ـ قیچلارینین آلتینداکی کیلیم ـ عؤمور کؤینگی! وئ بوســبوتون بو یاشاییشین سئوگی اللری!
بیر زامان دالبادالا گلمیش اؤنونده اوتورموش یارالانمیش سازی‌نین سسینه قولاق آسمیشدیلار! و اونون یانمیش شعرلرینی هؤججوله‌میشدیلر: اصلان بَی!
هانسی داغ سنین سازینا قولاق وئریب سیزلاییر؟
اودا دوداقلاری‌نین آلتیندا یاواشجا دئمیشدیر: ساوالان!
ـ " اصلا! کیمسه‌نین نیفرتی اورگینده ایز قویموش؟

اودا دوداقلاری‌نین آلتیندا یاواشجا دئمیشدیر: ارباب!
ـ " اصلان! یوخو نه‌دیر؟
اودا اورَک‌دن آغلامیش! اوجادان باغیرمیشدیر: اؤلوم!
سونرا اؤزونو یارالانمیش سازیندا ایتیرمیش دئیسن به اؤلوم واختی یئتیریب!
ائله بیل اؤلوم اونون پارماقلاریندان سوزورموش! ائله بیر زامان دا گؤزلرینین یاشینی ایچرکن ائلاتلارین کؤهنه باده‌لرینی باشینا چکمیش ارباب‌لا اوز به اوز سازینی کؤکله‌ییب اوخوموش: " آیر منله دؤیوشمک ایستیرسن سازیندا ائتمگین لازیمدیر!
ارباب اوجادان گولموشدور: "سنین باش توهین‌لرینین سایجا ساز چالیب شعر دئمیشم جاوان! یا منله چالیب اوخویارسان یا دا سئوگینین حسرتینده قالیب یانارسان! "
بو انصافدان اوزاق ایمیش! آخی او سئوگیسیله پیمان باغلامیشدیر! آخی او سئوگیسین ایسلانمیش گؤزلریندن بولاقلار باشیندا باده‌لر ایچمیشدیر!
ایکی گیلیم پارچاسین دیزلرینین آلتینا آچمیش! مینلر سئوگی ایسلانمیش گؤزلری‌یله بارماقلارینا گؤز تیکمیشلر!
بارماقلارینی سازی‌نین آلنینا قویموش چالدی! ائله جاوانلیق زامانلارینا تای! کی اربابین گؤزلری یاشا دولموش اوتاناجاق تری اونو بوروموشدور! هله اونون آغارمیش تئللریندن چوخ دا شعر اوخوموشدور!
ائله بیر چتینلیک کی اربابین بئلین بوکوب، ارباب دا اللرینه شاللاق آلمیش اونون اؤلوم ماهنیسی داغلاری آغلاتمیشدیر!
سونرا سئوگیسی اللرینده سینیق بیر ساز کئچمیشلرین حسرتی‌له باغیرمیش!
سونرا سئوگیسی گلمیش اربابین شاللاق یارالاری‌نین اوستونه مرهم قویموش یاغیشلا چیچک کیمی اؤنوندن کئچمیشدی:" منیم سئوگیم! آخی بیزیم بئله قراریمیز یوخویدو هئچ! "

سئوگی آغلامیش: " همشه گؤزلریم یوللاردا قالاجاق! اصلان! اینان گؤزلریم یوللاردا قالاجاق! "
سئوگی هله ده پالچیق دووارا دایانمیش آغلاییردی: " نه‌دن گلمه‌دین! نه‌دن گلمه‌دین کی منیم گؤزلریمدن بو آغیر یوخونو آلاسان! من هله ده گؤزلریم یوللاردا! قورخورام اصلان! "
آیاغا دوروب باشینی مؤحکم دووارا چالیب نئجه تاب گتیرمیش بو کؤهنه کیلیم! بو یورغون گیلیم کی یئددی گئجه گونوز اونون سازینا قولاق وئرمیش! ایندی نئجه تاب گتیرمیش یئتمیش ایلدن سونرا!؟
یئتمیش ایلدن سونرا آیاقلارینین ایزی هله ده او یانمیش کیلیمده گؤرونوردو!
سازینی باغرینا باسیب دیزی اوسته اوتوروب بیر عؤموردن سونرا سئوگیسی ایله اوخودوغو شعرلری باغیردی! ائله بیل یئنی‌دن مینلر سئوگی اونو دؤورله‌میش گؤزلری یاشلی " سئوگی ـ سئوگی " دییه ـ دییه آغلاییردیلار!
سازی‌نین سسی داغلاری بورودو! کوچه‌لرده یوخ ـ داغلارلا قبیرلر آراسیندا! هله اربابین توپراقلا بورونموش قولاقلاریندا!
یئددی گئجه ـ گوندوزدن سونرا! بلکه ده یئتمیش ایلدن سونرا آتلیلار هایوانلی گدیکلردن یورولوب گلدیلر و اونو دیزی اوسته بیر یانمیش کیلیم له برابر سازی کؤنلونده گؤردولر! سونرا اونو کیلیمه بورویوب تامام داغلار دؤشونده آغلادیلار بلکه سئوگیسی ائشیدیب اینانسین کی اؤلوم‌له یوخو برابر دئییل! یوخو یعنی آیاق اوسته اؤلوم! اونا کی بیر عؤمور گؤزلری یولدا قالمیشدیر!

کیان صفری

شاعیر، یازیچی و توپلومسال تدقیقاتچی کیان صفری ۱۳۵۱ ـ جی ایلده اورمو شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. ۷ یاشیندا عائیله‌سیله اورمودان مرندین کهریز یکانینا کؤچور. اورادا تحصیلاتینی قورتاردیقدان سونرا تبریز دانشگاهیندا روانشناسی ساحه‌سینده لیسانس آلیر.

صفری کیچیک یاشلاریندا‌کن ادبیاتا ماراق گؤستریر. مختلف شعر و یازیلار یازیر. اونون قلمه آلدیغی شعر، حئکایه و توپلومسال مقاله‌لری آذربایجانین بیر چوخ مطبوعاتیندا او جمله‌دن: نوید آذربایجان، فجر آذربایجان، مهد آزادی و... درج اولموشدور. صفری بو گونه قده‌ر هئچ بیر کیتاب نشر ائتمه‌سه ده آنجاق آذربایجان مطبوعاتیندا تانینمیش سیمالاردان بیری‌دیر. اونون بو گونه قده‌ر نشر ائتدییی حئکایه‌لردن بیر نمونه اولاراق وئریریک. بو حئکایه آذربایجان مطبوعاتیندا دفعه‌لرله چاپ اولوبدور. او ایندی اورمو شهرینده ساکین دیر.

(خوجالی شهیدلرینین خاطیره سینه)

ائوین ائشییینده قار شیددتله یاغماقدایدی. «شامیل» پنجره اؤنونده دایانیب قارانلیق حیه‌طه اورتالیغینداکی شاختایا، بورانا دؤزه‌ن یالقیز توُت آغاجینا باخیردی.

یئنیجه دؤیوش بؤلگه‌سیندن یئتیشیب، هله أینینده‌کی دؤیوش پالتارینی دَییشمه‌میشدی. اصلان اوتاغین سکوتونو سیندیردی:

ـ اوغلوم شامیل! دؤیوش بؤلگه‌لرینده نه وار ـ گل اوتور سؤیله گؤره‌ک!

او آتاسینا ساری دؤنه‌رک، آرام لحن ایله: «آتا! تئزلیکله بورادان گئتمه‌ـ لیـــییک.» ـ دئدی.

ـ نئجه، نه دئدین، بورادان گئتمه‌لیـــییک، نییه اوغلوم نه اوچون؟!

ـ هر آن ایمکانی وار قوُدوز دوشمن بورایا باسقین ائتسینلر. جبهه‌لرده دوروم یاخشی دئییل. دوشمن وار گوجویله یوروش ائتمکده‌دیر. بو گون ـ صاباح...

ـ یوخ اوغلوم من بو شهری ترک ائده بیلمرم، خوجالی منیم دوغما یوردوم دور. من بورادا بوی آتمیشام، یاشا دولموشام. نئجه من بورالارین داغ ـ داشیندان، سرین سولاریندان، مئشه‌لریندن أل چکه بیلرم منیم هر زادیم بورادادیر. من بورادا کؤک سالمیشام.

شامیل دریندن کؤکس اؤتوردو:

ـ آتا من سنی یاخشی باشا دوشورم، آمما نه ائتمک اولار. بو گون ـ صاباح او دیغالارین آیاغی بورایا آچیلسا، هئچ کیمسه‌یه رحم ائتمه‌یه‌جکلر. اونلار دیریلر قالسین بیر یانا، اؤلولره ده رحم ائتمیرلر. هانسی کندده، قصبه‌یه

چاتیرلار قبیرلری ده سؤکورلر. آتا! چوخ چتین گونلر کئچیریریک. دوشمن گون به گون تورپاغیمیزدا ایره‌لی‌لمکده‌دیر.
اصلان اوره‌ییینده آغیر بیر درد حیس ائدیردی. اونون یانیندا اوتوران بالاجا اوغلان نوه‌سی دانیشیقلارا قولاق آسیردی. آتا اوغلونون دئدیکلریندن بئله راحاتجاسینا کئچه بیلمیردی. آخی او، اؤزو ده ایکینجی دونیا محاربه‌سینده چتین گونلره راست گلیب، محاربه‌نی یاخیندان تجربه ائتمیشدی. باشینی آیاق اوسته دوران اوغلونا ساری قوْوزادی. شامیل اونون ایکی گؤزونون درینلییینده نفرتله انتقام حیسّینی دوُیوردو.
سسینده آیدینجا آنلاشیلمایان بیر غم واریدی:
ـ اوغلوم! تورپاغی کی باشینا بوراخیب، دوشمنه وئرمک اولماز. بو تورپاقدان هره‌نین بیر پایی وار. هامی ایمکان قده‌ر اؤز پایینی قوروماليدير. اونون قارشیسینداکی وظیفه‌میز چوخ آغیردیر. قارینج ـ قارینجیندان وار گوجوموزله مدافعه ائتمه‌لییییک. اولورسا بو تورپاغی چییینلریمیزده داشیمالییییق. آمما اونو دوشمن الینه وئرمه‌مه‌لییییک. من بیلمیرم بس سیزلر نئیلیرسیز، اؤلکه‌میزین میللی اوْردوسو نییه دوشمن باسقینی‌نین قاباغینی آلمیر؟!
ـ آتا بیرین بیلیرسن، بیرین بیلمیرسن. دوشمن باشدان ـ آیاغاجان سیلاحلانیب، روس ایمپریاسی، آمریکا، فرانسا، آیری بوینو یوغون اؤلکه‌لرله بیرلیکده قالماسین یاردیمی ائرمنیلره ائله‌ییرلر. اونلارین کؤمه‌یی اولماسایدی، ائرمنیلر کی جرأت ائدیب بیزیم توْرپاقلارا گؤزلرینین اوُجو ایله ده باخما بیلمزدیلر. قالدی بیزیم اؤز اوردوموزون احوالاتی، آدام اوتانیر سؤزونو دانیشسین. دؤیوش بؤلگه‌لرینه اولان قوّه‌لریمیز وار گوجلری ایله دؤیوشورلر. قانلاریندان، جانلاریندان کئچیرلر، آنجاق تأسفلر اولسون کی چاتیشمامازلیقلاردا آز دئییل. گؤرورسن نئچه گون اولور کی آرخا جبهه‌دن اوْردویا یاردیم اوْلونمور. الی بوش، آرخاسیز دوشمن اؤنونده نه ائتمک اولار.

اصلان"ین گؤزلری یاشارمیشدی:
ـ ایلاهی نه گونلره قالدیق، گؤره‌سن آخریمیز نئجه اولاجاق. کاشکی ال ـ آیاغیمدا گوج اولایدی، سیلاح گؤتوره بیله‌یدیم. اوندا اونلارا گؤستره‌ردیم کی آذربایجان تورپاغیندا او آلچاقلارا یئر اولا بیلمز.
بالاجا اوشاق هوروت ـ هوروت بؤیوک آتاسینا باخیردی:
ـ اصلان بابا سن قوجالمیسان، داغدا قاچا بیلمزسن، قوی من آتاملا گئدیم دوشمنله دؤیوشوم.
اصلان الینی اونون باشینا چکه‌رک:
ـ آی ساغ اول منیم قوچاغیم! آمما واقف! سن هله چوخ بالاجاسان، بؤیویوب بویا ـ باشا چاتمالیسان، سن بؤیویه‌نه آللاه ایسترسه محاربه قورتارار، امن ـ آمانلیق اولار.

***

نئچه گون ایدی کی اصلانین عایله‌سی شامیل‌ین اصراری ایله خوْجالینی ترک ائدیب آغداما گلمیشدیلر. او گونلرده خوجالینی ترک ائدن عایله‌لرین سایی چوخ آز ایدی.
دؤیوش بؤلگه‌لرینده قیزغین محاربه گئدیردی. دوشمنین اشغال ائتدییی تورپاقلار گون به گون آرتیردی. آرتیق گوللـه‌لرین، بوْمبالارین پارتلاماسینی خوْجالی‌نین یاخینلیغیندا ائشیتمک اولوردو.
چوخ چکمه‌دی کی رادیو ـ تلویزیون واسطه‌سیله دهشتلی، آجی بیر خبر ائشیدیلدی:
ائرمنی قوّه‌لری وحشیجه‌سینه خوْجالی‌دا یوزلرله گوناهسیز اینسانی اؤلدوروب، ائولرینی یاندیریب داغیتمیشلار.
بو سارسیدیجی خبر اؤلکه ده بومبا کیمی سس سالیب، هامینی غم، کدره چولغادی. خوجالی اطرافیندا یئرله‌شن قارقار ساحیلینده کی مئشه‌ده هله‌ده آرا بیر گوللـه سسی ائشیدیلیردی. مئشه‌یه پناه آپاران سیلاحسیز اهالی

آجلیقلا، شاختا ـ بۆرانلا مبارزه ائتدیکده هارادا وحشی دوشمن واسطه‌سیله تاپیلیردیرسا گوللـه‌لنیب، یادا اسیر توتولوردولار. اۆنلار نه قوجایا نه ده آرواد ـ اوشاغا رحم ائتمه‌ییردیلر.

مئشه‌نین بیر بوجاغیندا شامیل اؤز دسته‌سی ایله بیرلیکده ووروشاراق نئچه آرواد ـ اوشاغی تهلکه‌دن قورتارماق ایسته‌ییردی. او بو ایشی گؤره بیلسه‌ده بو یولدا نئچه حرب یولداشینی الدن وئریب، اؤزو ایسه قۆلوندان شیددتله یارالاندی.

***

«آغدام»ین دام ـ دوواریندان کدر یاغیردی. سانکی «آغدام»، «خوجالی»یا یاس توُتموشدو. شامیل آخشام چاغی‌نین سۆیوغو دوشمکده یورغون ـ آرغین گلیب، ائوه چاتدی. بالاجا واقف هؤوله‌سک آتاسی‌نین قوجاغینا قاچیب، شنلیک ائدیردی:

ـ دئ گؤروم آتا دوشمن قوّه‌لریندن نئچه‌سینی اؤلدوردون، خوْجالیداکی ائویمیزی قوْرویا بیلدینمی؟

آتا باشینی آشاغی سالاراق: «سؤیله‌یه‌جه‌یم» دئدی. اصلان کیشی چلیییینه سؤیکه‌نه‌رک یارالی اوغلونو باغرینا باسدی:

ـ اوغلوم یارالانمیسان؟! هانسی الی قوُروموش قولونا گوللـه ووردو؟

شامیل دولوخسوندی:

ـ آتا خوْجالینی اشغال ائتدیلر. ائرمنیلر هامینی اؤلدوروب، یا دا اسیر توتدولار. ائولریمیزی داغیتدبلار، تورپاقلاریمیزی قوْرویا بیلمه‌دیک آتا!

بو آندا واقف سورعتله اوتاقدان چیخیب، تئزلیکله الینده بیر پارچا ایله اونلارین یانینا قاییتدی. او پارچانی اصلان کیشی ایله آتاسی‌نین گؤزلری اؤنونده آچدی:

ـ بیر باخین بورا من اؤز پاییمی قوْروموشام.

پارچا آراسیندا ایکی اووج قده‌ر خوجالی توْرپاغیندان وار ایدی. اصلان بیر حالداکی یاشلی گؤزلرله اوشاغی سیخ باغرینا باسمیشدی شامیل الینده‌کی سیلاحی مؤحکم‌جه‌سینه سیخیردی.

آراز احمد اوغلو

شاعیر و یازیچی عباس احمد اوغلو ۱۹۶۸ ده خوی شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. ایلک اؤیره‌تمنی آتاسی اولموش و اونا درس وئرمیشدیر.۱۹۷۴ ده ابتدایی مکتبینی فارس دیلینده باشلاییر. ۱۹۸۳ – جو ایلده اورتا مکتبه داخیل اولور. ۱۹۸۶ – دا اورتا مکتبی بیتیردیکدن سونرا شیراز شهرینده طب اونیوئرسیته‌سینه گئدیر. ۱۹۸۹ دا وارلیق درگیسی ائتکی‌سی آلتیندا دونیا آچیشی ده‌ییشیر و آذربایجان دیل و ادبیاتینین وورغونو اولور. آذربایجانین کلاسیک ادبیاتینی اوخوماغا باشلاییر. و گونو گوندن آنا دیلینه آرتیق رغبت قازانیر.. ۱۹۹۰ دا اورمیه‌نین طب تعلیم و ساغلاملیق ایدارسینده استخدام اولور. سونرالار "انگلیس" دیلی اوزه‌ره عالی تحصیل آلیر و سهند آدلی بیر مکتبده ایشه باشلاییر.
احمد اوغلونون بیر چوخ شعر و یازیلاری بیر چوخ درگی و قزئته‌لرده درج ائدیلمیشدیر. بو گونه قده‌ر اوندان بیر کیتاب نشر اولماسا دا عباس ایستر گونئی ایسترسه ده قوزئی آذربایجاندا تانینمیش شاعیر و یازیچیلاریمیزدان بیریدیر.

قیش فصلی‌نین سون گونلری ایدی. بایرام آیی اولدوغونا گؤره هامی ائو تؤکوب، گؤی گؤیردیب بازارلیقدایدی. آما هله قیش بابا سازاغی ایله پؤشله-ییردی خیاوانلارداکی گؤزللرین لاله‌لرینی. آتا- آنالاری اللریندن توتان اوشاقلار او بیری اللرینی هوفلاییردی هردن. خییاوانلار چوخ گل - گئتلی ایدی. آنجاق بو آرادا او سویوغو بیلمیردی، چونکو یایداکی گئیدییی جیر-جیندیری هله ده اَینینده ایدی. آرخین قیراغی ایله سکی‌یه کئچیب قالابالیغا قاریشماق ایسته‌ییردی، آما سکی‌نین او الینده اولان دوکانلار، اوجا تیکینتی‌لر، تک - توک چینار یا قارا آغاجلار خیاوانلارداکی ماشینلارا دوغرو اَییلیردی، ماشینلار دا یئرلرینده دوران دئییلدی. اونلار دا آغاجلارا قاتلانیب دوکانلارا، تیکینتی‌لره گیریشیردیلر.

مومدان دوزلمیشدی اونون دونیاسی. او اؤزو قیزیشدیقجا هر بیر شئی اریییب شکیلینی ایتیریردی. هنر فاکولته‌سینده بویالاری اؤیرنجی‌لر ستیللر ایله دیوارلارا سپیب قارما قاریشیق بویالاری اوزاقدان باخیب ایکی - اوچ ساعات اؤیمه‌لرینی آنیلادی بیر آن. نه ایسه اولارین اونداکی اویدورمالاری ایندی اونا داها آرتیق آنلاملی گلیردی.

چوخ چتینلیکله کؤرپودن کئچیب سکی‌یه کئچمک ایسته‌دی. کؤرپو ده مومدان ایدی سانکی. او قیچینی دوز قویموشدو، نه ایسه کؤرپونون انگی اَییلیب دوداغی قاچدی. " شن ده نامید؟ شن ده منی لاغامی قویوشان؟ " دئیه‌رک آرخاداکی سو قالخیب بیر بؤیوک قازان سویو تؤکدو اونون باشینا. سو اوزونه دَیَر- دَیمز دیکسینیب اوشوین کیمی اولدو بیر آز. مومملار دا برکیمیشدی دئیه‌سن. او اؤزونو آرخین اورتاسیندا گؤردو. دؤنرکن آرخاسیندا ییغیشان سویون اوزونده چوخلو الوان نایلون پاکاتلار ایله بیر آز مئیوه قابیغی

گؤردو. قابیقلارین ایچینده بیر موز قابیغی دا واردی. تئز اونو گؤتوردو. او یانا باخدی، بو یانا باخدی، آجلیقدان هئچ نه گؤرمه‌دی او قالابالیقدا. موز قابیغینی تئز اؤتوردو ایچری. آغزینا بیر ایرنج قوخو یاییلدی. آز قالدی قایتارسین، آما چوخ گئج ایدی.

بو آرادا بیر بالاجا پری آتاسی الیندن یاپیشاراق اوشاق دوکانی قارشیسیندا جامادان ایچری باخماقدایدیلار. آنجاق بو بالاجا پری دوکانداکی اویونجاقلارا یوخ آرخدان چیخماق ایسته‌ین او پینتی یارادیغا باخیردی. اؤنجه بیر آز قورخدو. قورخولو فیلم‌لرده کی خاراکتئرلره اوخشاییردی او. نه ایسه سونرا اونو بیر خسته دوشونوب بالاجا پری آتانین الینی سیخدی.

" نه دئییرسن، قیزیم؟"

" آتا! اورا باخ. یازیقدی، اونا کؤمک ائله."

" کیمی دئییرسن قیزیم؟"

" قوی بو آداملار کئچسین. باخ، اونو دئییرم،" دئیه‌رک اینجه بارماغی ایله آرخدان چیخماق ایسته‌ین" او یازیغی" گؤستردی. آتاسی بیر فیکره دالدی.

"آخی من بو اوشاغا همیشه دئمیشم خسته‌لره کؤمک اولمالیسان. آما دا بونا یوخ کی! "

"آتا! نییه دورموسان؟ گؤرموسن خسته‌دی؟ یازیقدی، نه اولار؟"

"اولسون قیزیم سن یاپیش آنانین الیندن، بودو من گلدیم "

آناسی جامدان بیر دست گؤزل اوشاق پالتارینا وورولموشدو. اونو آلماق ایسته‌ییردی، قیزینا. قیزی الیندن توتارکن" بس آتان هانی؟" سوردو.

"اودو باخ."

"ای وای! سید... سید! نئیله‌ییرسن؟ گؤرمورسنمی هروئینیدی؟ گل. گل آماندی، شرّینی ییخار بیزیم باشیمیزا..."

سیّدی سسلرکن چوخلاری او اینجه سسه دؤندولر، آما ایکیسی باخیشلارین اوزمه‌دی. گنج قادینین یولداشی بیر قیزینا باخدی بیر او آداما، بیر ده

یولداشینا باخیب آرخین دوز دیبیندن گئری قاییتدی. آما آرخداکی "هئروینی" هله‌ده سولقون گؤزلرینی دیکمیشدی او بالاجا پری ایله آناسینا. بالاجا پری اونو چوخ اسکی چاغلاردا، اوشاقلیغیندا، بیر آن قورتارمیشدی. بالاجا اوغلان ایدی. کوچه ده اوشاقلارلا اوینایییردیلار. پری‌نین قولچاغی بؤیوک بیر چایا دوشموشدو. اوشاقلار هامیسی قورخدولار. او گئری چکیلیب بیردن سویا جوموب قولچاغی توتوب گتیرمک ایسته‌دی. آما سو چوخ گوجلو ایدی. اوشاقلار باغیرماغا باشلادی. پری‌نین آتاسی او قیشقیریغا بایییرا چیخیب سیّدی سودان قورتاردی. سیّدی اؤپوب "غئیرتلی قوچاق بالام" دئیه‌رک اونو ائولرینه آپاردی. اَیین ـ باشینی دَییشدیریب قورولاییب یئنی پالتارلار گئیییندیرمیشدیلر اونا. سونرا ائولرینی ده قوناق چاغیردیلار پری گیله. چوخ خوش کئچدی. اوشاق دوکانی قارشیسیندان گلن سس هامان سس ایدی.

" اؤزودو! "

بیر آن گؤزلری گؤزلری پارلادی او هیس ـ توز باسمیش کیپریکلرین آلتیندان.

"قیز به منم دای... سیدا!" باغیردی، آما هئچ اؤزو ده ائشیتمه‌دی اؤز سسینی. اوزاقلاشماقدایدیلار اونلار.

"سیدا! سیدا!... سیدا!... آخی من هئچ سیدم؟ مجیدم؟ حاجی محمودام؟ یاسرم؟ عمّارام؟ شاهینم؟... کیمم من؟... کیم؟ " هؤنکورتمه ووروب آغلاماغا باشلادی. بوتون دردلری ییغیشیب گلدی. دیزلری کسیردی، اللری اَیینه ـ اَیینه، عضله‌لری ایسه چنگ اولوب آغزی ـ گؤزو اَییلیردی. اؤزونو وار گوجو ایله چکیب ییخدی آرخین قیراغینا. ایلان وورموش کیمی یئرده اَوَده‌ییر، بورولوب آچیلیردی. " یا ابالفضل!... یا اون ایکی ایما ا ام!... یاندیم آناااا...! " باغیریردی. کیمسه اونو سایمیردی. داها دوغروسو آجیـییردی هامی اونا، آما قانقاریا توتموش بیر بدن اویه‌سی کیمی باخیردیلار اونا. خیاوانین او الینده

بیر قاری ننه بیر آغاجا سؤیکه‌نیب اوتورموشدو. آما اوردا ساخلایان تک ـ توک تاکسی‌لارین هئچ بیریسینه مینمیردی، نه ایسه. قاری بو الده‌کی او یازیغا باخیب اوزونو بوز قارا چادیرا آلتیندا گیزله‌دیب هؤکورتمه وورردو. کیمسه‌نین خبری یوخ ایدی او قاری دیل ـ دوداغی آراسیندا نه‌لر دئییب اوخشاییردی.

بو تایدان سید بورولوب آچیلارکن گؤزو او قاریا ساتاشدی. بیر زادلار دویوردو، قریب بیر زادلار. سئچه بیلمیردی هئچ نه‌یی: کئچمیشی، ایندینی، گله‌جگی. قاریشمیشدی هر بیر شئی او آغیر مولکوللارین آراسیندا. گاه دؤنوردو هر بیر شئی. دونارکن ثابت‌لشیردی شکیللر. گاه اریییب قاریشیردی بیرـ بیرینه هر نه وار. گوج وئردی اؤزونه. بورنونا دولان گندوو قوخوسو اوزاقلاشدی بیر آز. او تایداکی قاریا باخیب بیر زادلار سئچمه‌لی ایدی، اونو کئچمیشینه باغلایان بیر زادلار. خیاواندان کئچن ماشینلار قویموردو. یاخیندا بیر بالاجا قاراآغاج واردی. سورونوب آغاجا سؤیکندی. بنیزی سارالیب بوزارمیشدی. بلکه بیر داملا دا قان تاپیلمازدی اونون دامارلاریندا. هانسی دامار؟! توپارلادی اؤزونو بیر آز. آغاجدان یاپیشیب قالخارکن آغاج اسمه‌یه دوشموشدو. خیاوانین او الینه باخیب قارینی گؤردو، او الده قالخارکن آغاجین دیبیندن. او تایدان بو تایا قیریق بیر کؤرپو قورولدو بیر آنلیق. او تایداکی قاری بوز قارا چادیراسی ایله باشقا بوز قارالارا قاریشیب اوزاقلاشیرکن ماراقلی بیر دویغو، تانیش بیر قوخو، ایللردن بری ایزینی سوراقلاییب اونو بورایا چکن هامان قوخو، دولدو بو تایدا بونون اورگینه. ساریلدی بوتون وارلیغینا.

***

اورتا تحصیل اوخولونو بیتیرمک اوزره ایدی. اوچ کیشی ایدیلر. آتاسی ایله اؤنجه‌دن دانیشیب قوناق گلمک ایسته‌میشدیلر. سید اؤزو قاپینی آچمیشدی

اونلارا. اوچو ده ساققاللی، گیردوزلو، بوینو یوغون، کؤینکلرینی شالوارلاری‌نین اوستونه سالمیشدی. بونا باخمایاراق ایکیسی‌نین قارنی ییرتماق ایسته‌ییردی کؤینگی. اوچونجو هامیدان سونرا گیردی. او بیر آز گیزله ده بیلمیشدی او دوروشوقلو بوشقاسینی. قاپیدان گیرمکلری چوخ چکدی. او قدر " یاااا آللاه هه! " دئمیشدیلر کی قونشولار او ائودن جنازه قالدیرماغا اوخشادیب هامیسی کوچه‌یه تؤکولموشدو.

" سیز بویورون حاج آغا! یوخ اولماز! جدّیم آققی اولماز! کئچمرم واللاه! آغا... بؤیوک دئییبلر بیر کیچیک دئییبلر... "

"اوغول گؤرورسنمی نه معرفتلی‌دیلر. بیز اولساق تئز بؤیوکدن قاباق تپیللیک ایچری! " آتاسی سؤیله‌میشدی.

قوناقلار اوتاغین‌دا قاپیسیندا "بویور حاج آغا! " توتدوردولار بیر ـ ایکی ساعات. آناسی جلد چای ـ شربت گتیرمیشدی. قوناقلاردان بیریسی:

" حاج آغا قاباقجا دانیشدیغیمیز کیمی، چونکو سن اؤزون حسین نؤکری‌سن بؤیوتدوگون اوغول دا اؤزون کیمی اولمالیدی. بیز هر یئردن سوروشموشوق. اوّلن درسینده، او دا ریاضی دا، ممتاز اولوب همیشه بیرینجی نومره‌لری گتیریب... "

"ائله منده اونا گؤره حیفیم گلیر دااا... رحمتلییین اوغلو" دئیه‌رک آتاسی اونون سؤزونو کسدی بیر آن.

"هه! مصاحب‌باز دئییل، باشی آشاغیدی، خلاصه بیز یئرده ـ گؤیده آختاردیغیمیز لاپ تمیز آدامدیر. اونو بیز سئچمیشیک، اجازه وئرسن آپاراجاییق مخصوص دؤوره‌لر گؤرندن سونرا ان مهّم دؤولت آداملارینداں اولاجاق. عالی تحصیلی، اونیوئرسیته‌سی ده کی باشی‌نین اوستونده. ائله اولاجاق کی هامی اونو گؤرنده گئری چکیلیب یول وئرسین. سیزه ده بؤیوک افتخار اولسون... "

"نه دئییرم کی اوغول؟ آللاه سیزه کؤمک اولسون! ایشیز آواند اولسون! بیزیم هر نه‌ییمیز بو دؤولته قوربااندی. آنجاق اوغلومون الی بیر چؤره‌یه یئتیرسین، باشی باشلارا قاریشسین. "

ایکینجی حاج آغا یولداشلارینا آلتدان باخاراق: " تلسمه عمی. گؤررسن سنین بو سیدین نه اولار!... " آرتیردی.

اوچونجو حاج آغا دا گاهدان سیده، گاهدان اونون آتاسینا گولومسه‌ییب الینده کی آچارلارلا اوینایییردی.

***

او ایل یایدا سید'ین اونیوئرسیته‌یه گیریش سیناغی سونوجو(نتیجه سی) گلمیشدی. او بیرینجی اولموشدو سیناقدا. ایسته‌دییی هر هانسی بیر کورسدا اوخویا بیلردی. آنجاق سیناق سونوجو گلمه‌دن اؤنجه او ائل ـ اوباسیندان چوخ اوزاقلاردا، شیمال آدلانان بیر بؤلگه‌ده، اورمانلار ایچینده گیزلی بیر کمپ ده اؤزل کوماندولوق ائییتیمی(تعلیماتی) آلیردی. هر گون ساعات دؤرددن قالخیزیب ناهارا دک حربی دؤوره‌لر گؤرور، سونرا ایسه عقیدتی ـ سیاسی و خارجی دیللر درسلری اوخویوردولار، بیرـ بیرلرین تانیماغا فرصت تاپمادیغی یادلارلا. هامیسی بیر جوردولر. هئیکللرینه یاراشماسا دا گئجه‌لر خیمیرـ خیمیر آغلاماقلا یوخویا گئدردیلر. آما گوندوزلر بیلمیه‌رک آرالاریندا قیزغین بیر یاریشما واردی. سید ایلک ایل عاییله‌سینی گؤره بیلمه‌دی ـ یالنیز بیر نئچه دفعه ائولرینه زنگ ائله‌مک اجازه‌سی واردی سید'ین. بیر ایلدن سونرا یالنیز دؤردـ بئش گون ائولرینده قالماغا فرصتی واردی. اوردویا دؤنرکن آناسی اونو ایتیرمیش بیر اوغول کیمی سوزدوروب آغلاشدیلار بوتون ائل ـ طایفاسی. آتاسی پئشمان کیمی گؤرونوردو: " نئجه اولاجاق سنین بو ایشی‌نین سونو، گؤره‌سن؟ واللاه هئچ گؤزوم سو ایشمیر! " سؤیله‌دی. آما بیر اوزدن ده اوغلونون قافلانا دؤنموش هیکلینه باخیب چوخ سئویندی اؤز

ایچینده." آللاه کریمدی بالا. اینشاللاه یاخشی اولار. گئت تانری‘نین آمانیندا. "

آتاسی اونو ترمینالدا یولا سالارکن بیریسی ده اوردا واردی: قولچاغینی سودان قورتارماق اوچون سویا جوموب آتاسی گلیب اونو سودان قورتارمیش هامان او پری. بیر زادلار دئمک ایسته‌دی، آما اؤزگه قیزی ایله دانیشماق اولارمی مگر، او دا آتاسی یانیندا ایکن! ایکی قونشو گؤروشدولر: "خئییر اولا قونشو! دئیه‌سن سنین ده یولدا اولانین وار! "

"هه من ده قیزیمی اونیوئرسیته‌یه یولا سالیرام. بو ایلدن او تبریزده اوخویاجاق."

" ماشاللا... تاری ساخلاسین.. "

"بس سنین اوغلون نئجه؟"

سید‘ین آتاسی هئچ بیلمیردی نه دئسین. سید اؤزو تئز قاریشیب: "من ده بورسیّه کورسلاریندان اوخویورام. دؤولت بیزی ایندیدن استخدام ائدیب آیلیق وئریر، درسیمیز قورتولدوقدان سونرا دا اؤزو بیزی گؤتوره‌جک... " دئیه‌رک بیر شئیلر اویدوردو.

"ماشاللاه اوغول! سنین چیخارین اوندان دا چوخ ـ چوخ آرتیقدی. تاری ساخلاسین،" دئدی اونو اوشاقلیقدا چایدان قورتاران کیشی. آما سید هئچ اونا قولاق آسمیردی. قولاغی گؤزونده ایدی، گؤزو ده او گؤزلده. بیر ایل داها ائوه دؤنمه‌دی سید. زنگلری ده آزالتمیشدی.

او ایل سید درسلرینه عمللی فیکیر وئرمیردی، بونو اؤیرتمنلری ده دویموشدو. "اوغول سن عاشیق اولوبسان. ائشیتمه‌ییب‌سنمی کی "جان وئرمه غم عشقه کی عشق آفت ـ جاندیر. "من دئمیرم، آما اونون دا واختی وار. هله سن ایشی‌نین حسّاس یئرینده سن. اوّل بو ایشی بیر باشا وئر، سونرا هامی یالواراجاق سنه قیز وئرسین. بونو بیلمه‌لیسن: بیزیم ایشیمیز مقدّس-دیر، چونکو دینیمیز مرامیمیز مقدّس‌دیر. بو یولدا بیز اؤزوموز قوربانیق. حتّی

عاییله‌میز، وار- یوخوموز، بوتون میلّتی ده بو یولدا قوربان ائتمک گرکیرسه بو ایشی باشا یئتیرمه‌لی‌ییک." آما او یازیق هئچ اؤزوده بیلمیردی هانسی ایشی هانسی باشا. آنجاق بیر شئی‌لر ازبرله‌میشدیر. سید ده اونون سسینده ایکی رجیکلییی سئزمیشدی.

سید او ایل چوخ قاریشمیشدی. چوخ سالیب چیخاندان سونرا اؤیرتمنلردن بیری‌نین یانینا گئتدی. اؤیرتمن سید'ی یاخشی باشا دوشوردو، ایشینی ده یاخشی باجاریردی. "اوغول سن ایندی ایستیه‌سن ایکی ایلدن سونرا بو ایشدن آیریلاسان، ائوینیزی ساتساز بئله بیر آیی‌نین وئرگیسینی اؤده‌یه بیلمزسینیز."

سیده بیر قیرمیزی گوللـه دَیدی سانکی. آرتیق باغلانمیشدی اوزونه قاپیلارین هامیسی.

***

سید بیر قاری ننه گئدن یولا باخدی، بیر ده دؤنوب او عاییله‌یه دوغرو باخدی. بیلمیردی هانسینی ایزله‌سین. او کئچمیشینی ایزله‌مک ایسته-ییردی، ایتیرمیش وارلیغینی، کیملییینی، منلییینی. سئچمه‌یه بئله گوجو قالمامیشدی. اسمه‌یه دوشدو، قلبی دؤیونوردو، پارتلاییردی. هر بیر زاد اسکی فوتو شکیله اوخشاییردی. مومو بویاندی هر یئر. یئنه تیکینتی‌لرله آغاجلار، آداملار و ماشینلار اریییب قاووشوب آرخا سوزدولر. سید'ین باشی آرخایین یانلارینا دؤشه‌نن داشلارا دَییب قان یانیق قیریس یاییلمیش ساچلارین ایچیندن اوزه چیخدی، آما ساچلاردان اوزاغا آخا بیلمه‌دی. بو آندا بیر دجل اوغلان کئچرکن اوغرونجا جیبیندن بیر تاراققا چیخاردیب فیتیله-سین یاندیراراق اؤز آیاغی ایله سید'ین قولاغی آراسینا سالدی. چوخ شیدّتلی بیر پارتلاییش سسی سید'ی دیکسیندیردی. قولاقلاری

کوشولداییردی. مومو شکیللر فیرلاندی، فیرلاندی، گئتدیکجه دورولوب گؤزل بیر آوروپا شهری اولدو.
سید ایلک مأموریتینده اورانی گؤرورکن وورولموشدو او شهره. هر یئر آچیق بویالارلا پارلاییر، هر یئر گول ـ چیچکلی، یاشیل چمنلی ـ بهشت کیمی ایدی. حتّی اوردا یاشاماق حسرتینی ده آنیلادی بیر آن. حرکته کئچمه‌دن اؤنجه او شهرین بوتون دلیک ـ دئشییینی تانیمالی ایدی. دولاندیقجا دا الینده کی پاسپورتو دوشونوب هر بیر زادی بوراخیب یئنی بیر کیملیک ایله یئنی بیر دونیادا یاشاماغی دا پلانلاشدیرمیشدی. الینده کی پارایلا خان کیمی کئچینه بیلردی. آنجاق " مقدّس " سؤزو نه ایسه هئچ بئینیندن سیلینمیردی، هر یئرده ایزله‌ییردی اونو سانکی. ایشینی گؤردو. پارتلاییش سسی ایله پولیس ماشینلاری آلارمی قولاغی دَلیردی. هامی پارتلاییشا دوغرو قاچیردی. یالنیز بیری اوردان یاواشجا و سویوقجاسینا اوزاقلاشیردی، تانری‘سینا شوکور ائده‌رک. آخی او "مقدّس" عملیّاتی بیتیریب "خائن" لرین حسابینا یئتیرمیشدی.
بو عملیّاتدان دؤندوکدن سونرا او هردن ائولرینه گلرکن چئشیدلی ماشینلار مینیردی: بیر گون قیریق بیر مسقه‌مئت، بیر گون وانت، بیر گون مرسدس، بیر گون بی‌ام و. اؤزو ده گلنده گئجه‌لر گلیب صاباح ائرکن گئدیردی. هئچ کسین سورغوسونا جاواب وئرمیردی، آنجاق سلام علیک باشاریردی سانکی. گوجو چوخ آرتمیشدی. ایسته‌سه‌یدی هر کسه بیر ایش جورله‌سین، آنی دقیقه ده. ایسته‌سه‌یدی اؤلوم حؤکموندن قورتارا بیلردی بئله ایسته‌دییی آدامی. نه یازیق کی بو ایشی گؤره بیلمیردی. چونکو اونا "سنی کیمسه تانیمامالی" دئمیشدیلر اوردا" تانیندین، زیبیله دؤندون. اؤزون یاخشی بیلیرسن..."
گاهدان قوناقلیقلاردا آچیلیب پارتلاماق ایسته‌ییردی. دانیشسایدی یوز ایللیک سؤزو دردی واردی اورگینده. پایلاشا بیلمیردی هئچ کیمسه ایله.

ایچی دینامیتله، ج۴ ایله دولو بیر دمیر صاندیق ایدی سانکی. هامی‌نین باخیشی اونا قارشی دییشمیشدی. کیمسه اونو تانیمیردی دئیه‌سن. اؤز ائلینده اوبسیندا یابانجی‌یا دؤنموشدو. گئت ـ گئده آزالتدی او آنا یوردونا گلمگی. یالنیز بیر گون آتاسی‌نین اؤلوم خبرینه گلدی، داها دوغروسو تک دئییلدی. یولداشلاری اونو هئچ واخت تک بوراخمیردیلار، آخی او چوخ اؤنملی و باهالی بیریسی ایدی. یاسدان ایشینه دؤنرکن آناسینا خرجلیک وئرمک ایسته‌دی. آغیر بیر خرجلیک. آناسی " من او پولو حلال چؤرگیمه قاتا بیلمرم، آجیمدان اؤلسم بئله " دئییب اونون الینی قایتارمیشدی. بئله-لیکله بو دونیادا کیمسه‌یه باغلانتیسی قالمامیشدی، دئمک اونا درس وئرن آداملار اؤز ایسته‌دیکلری استراتژیک ماشینی یارادا بیلمیشدیلر.

بورنونداکی آزوت فسفر قوخوسو اونا بیر گوج وئردی. یئنه قالخیب آرخین قیراغیندا اوتوردو. باشی دیزلری آراسیندان قالخا بیلمیردی. اللری یئردن اوزولموردو. دونیادا هر نه درد وار ییغیشمیشدی جانینا. او ایلک تزریقی خاطیرلادی. بیر نئچه گون او تزریقدن اؤنجه باشقا بیر تخریبات عملیّاتینا گئتمیشدیلر. داها دوغروسو چوخدان ایدی او اؤزو آکتیو اولاراق بؤیله عملیّاتلاردا اولموردو، یالنیز پلان وئریب نظارت ائدیردی ایشلره. اوچ کیشی ایدیلر. یولداشلاری اونا چوخ حؤرمتله یاناشیردیلار. اورگی بیر آز اوشونوب ایکیرجیکلی ایدی. بیر شئیلر اولمالی ایدی سانکی. ساعاتلار بیر کؤکلندی. بللی بیر ثانیه ده پارتلاییش اولمالی ایدی. او پارتلاییش نتیجه‌سینده حاجی یاسر اؤلمه‌لی ایدی، آما یولداشلاری بیر آز گئجیکمیشدیلر. چونکو حاجی یاسر او خائن‌لرین اؤزلرینی گؤیه اوچورتموشدور، او مقدّس عملیّاتدا. اداره-نین داخلی خبرلرینده اؤلکه‌نین اوچ ایییید اوغلونون اؤلوم خبری حاجی یاسر آدینی آدلار آراسیندا ائشیدرکن دؤوره گؤردویو ایکینجی ایلی خاطیرلادی. آرتیق چوخ گئج اولموشدو، گئری‌یه یول یوخ ایدی. یولداشلارین یاس تؤره-نینده حاجی یاسر'ین بوش تابوتونی چیگنینده داشییارکن گولمگی

توتموشدو. بیر هفته‌دن چوخ گولدو. بؤیوک باشلار اونا بیر جور باخیردیلار. او هر شئیی بیلیردی، اؤزو ده ائله راحاتجاسینا دولانیردی آرالیقلاردا. بیر ایشلر گؤرمه‌لی ایدیلر.

سونرا بیر نئچه باشقا آدلارلا دا اونو سیلمک ایسته‌دیلر، اولمادی. چونکو او اؤز کؤلگه‌سینه ده ایکیرجیکلی ایدی. حتّی وارلیغیندان اوستون توتدوغو "تقدّس" ه ده اینانمیردی آرتیق. بیر گون حاج آغالاردان بیری اونو ائوینه قوناق چاغیردی. سید یوخودا بئله بو جاه ـ جلالی گؤرمه‌میشدی، حتّی آوروپا شهرلرینده بئله. حاج آغانین چوخ گؤزل بیر قیزی واردی. اونو گؤررکن چایدان قولچاغینی قورتاردیغی پری یادینا دوشدو. "حاجی محمود جان! بس نه واختاجان بئله سوبای گزمه‌لی‌سن. اؤزونه گل، ال ـ آیاق ائله بیر..." قیزینا و سیده باخاراق دئدی او حاج آغا. یئمک اوتاغیندا اوچ آداما مین آداملیق یئمک حاضرلانمیشدی. قوللوقچولار فیرـ فیر فیریلداییردیلار او آرادا. اونون باشینا بو تئزلیکده بؤرک کئچمزدی، آنجاق اونو کئچمیشینه باغلایان او قیز ایشینی گؤرموشدو. بیر هفته او شامدان سونرا سید برک خسته‌لندی. اداره دن اونو اؤزل حکیم‌خانایا گؤتوردولر. هامان او ایلک تزریقی اوردا آلدی. او تزریقدن سونرا گؤیلرده اوچوردو، چوخ یونگوللشمیشدی. سونرا بیر آیاجان خسته‌خانادا یاتمالی و هر گون تزریق آلمالی اولدو. آرتیق سید هئچ آدینی دا بئله بیلمیردی.

"ایندی سن مرخص‌سن اوغلوم!" دئدی حاج آغا اونا. سید'ی گئجه یاریسی آپاریب شهردن اوزاقدا چؤللره بوراخدیلار. جیبینده بیر نئچه سرنگ، بیر آز آغ توز، بیر نئچه هپ ـ مپ واردی. گؤز ایشله‌ییردی خیرداجا تیکان کوللاری بوروموشدو چؤلو. هر یئر قایناییردی. هر نفس چکدیکجه آغیز قورویوردو. اوزاقلاردا گون باتماق اوزره ایدی. داغلارین دیبینده بیر آوادانلیق گؤرونوردو یاخینلاشدیقجا. اؤزونو اورا یئتیردی. ایتلر هله چوخ اوزاقلاردان اونا هورویوردو. کندین آغزیندا نئچه یئنی‌یئتمه بیر اوچوق دامین یانیندا

دوروب اونو تپه‌دن دیرناغا ایزله‌ییردیلر. کیمسه اونو تانیمیردی. هامی اونا ترس باخیردی. کنده قویمادیلار اونو، چونکو یالنیز کنده قویمالی آدام دئییلدی. قوودولار اوردان. آجمیشدی اللری اسیردی. زمیلردن بیریسی‌نین قیراغیندا بیر نئچه ایت بوغوشوردو. یاخینلاشیب یئره داغیلمیش خیردا چؤرکلری گؤردو. گؤزلری پارلادی. ایتلر قورخوب اوزاقلاشدیلار، او دا کند ایتلری. بیر قارین قورولدو. قالینتینی دا جیبلرینه دولدوروب کنددن اوزاقلاشدی داغلارا دوغرو. نه ایسه بیر زاد اونو داغلارا دوغرو چکیردی.

***

آرخین قیراغیندا دوشوب قالمیشدی اوزو خیاوانا دوغرو. یئکه بیر آوتوبوس گلیب دایاندی دوز اونون گؤزلری‌نین اؤنونده. گؤی قارالدی. آداملار ایتدی. آنجاق ماشینین آلتیندان آسلانان پالچیقلی دمیرلر ایدی اونون "ماوی سماسی". آوتوبوسون توستوسو بورنونو قاووشدوردو، بوغازینی پؤشله‌دی. اودقونماق ایسته‌دی، آغزیندا بیر دامجی سو یوخ ایدی. بوغازی قیفیللاندی. آز قالا بوغولوردو. بیردن او کنددن قووولان گونو آنیلادی. اوردان اوزاقلاشارکن کندین او تایییندا ـ داغلارا دوغرو ـ بیر یول واردی. گاهدان بیر یوک ماشینی او یولدان کئچیردی. یولون قیراغی ایله یولا دوشدو. قاباقدا بیر گئنیش یئر واردی. ایکی یوک ماشینی اوردا ساخلامیشدی. سوروجولر یئمه‌یه قورولموشدو بیر لامپانین ایشیغیندا دئییب گوله‌رک. سید بیر آن کئچمیشینی، ائل ـ اوباسینی آندی. ائوده ایمیش کیمی گلدی اونا. ایشیغا چیخماق ایسته‌دی. بیر آز دایاندی. کندی دوشوندو. گئری قاییتدی. سوروجولر یئمگی قورتاریب ییرـ ییغیش ائدیب تکرلره باخدیلار. سونرا دیزل موتورلار چؤلون قیراغیندا بیر نریلده‌ییب توز سالدیلار. بوندانمی یاخشی فرصت؟ سید آرخاداکی ماشینا دوغرو سوزوب آلتیندا گیزلندی. اسمه‌یه دوشموشدو، هپ‌لردن بیرـ ایکی دنه چیخاردیب اوددو. او زاپاس تکرین اوستونده اؤزونو یئرلشدیردی. ماشینلار دنه ـ دنه دنده چکیب یوللاندی.

توستو اونو بوغوردو اوّللرده، آما گئت ـ گئده عادت ائتدی او دوروما. دئمک هپلر ایشینی گؤرموشدو. اللری دمیرلردن برک آسیلاراق گؤزلری، سونرا ایسه کیپریکلری آسیلدی. بیلمیردی هاردادیر. هئچ ماشینلارین نئچه یئرده ساخلاماسینی دا بیلمه‌میشدی.

بلکه ده چوخ یول گلمیشدیلر، آما ماشینلار یاری یولدا ساخلامالی اولدولار. آرخاداکی ماشین پنچر اولموشدو. سوروجو اونو ماشینین آلتیندان آسیلاراق گؤرورکن هویوقدو. سوروجونون سسی اونو دیکسیندیردی. باشی ماشینین دمیرلرینه دَییب یئره دوشدو. سوروجو اونو سوروتله‌ییب یول قیراغینا چکدی. یازیغی گلدی اونا. آما پنچر تکری دَییشدیکدن سونرا اونو یولون قیراغیندا بوراخیب یولا دوشدولر. بیر آز اوزاندیغی یئرده قالدی. سونرا دوروب جیبلرینی آختاردی. چؤرک خیردالاری تؤکولموشدو یالنیز بیرـ ایکی تیکه‌سی قالیردی. اللری اسرک اویوددو اونلاری. سونرا سرنگ‌لر ایله داوالاری تاپدی. بیر سرنگ چکیب قولونا ووردو. یئنه بیر آز اوزاندی. بویالار قاریشدی، آغاردی، بوزاردی، قارالدی. هر شئی کاس اولدو، موم کیمی اریییب قاریشدی بیرـ بیرینه. بلکه ائله بو قارما قاریشیقلاردا هئچ نه یوخ ایمیش دوشوندو. هر شئی بیر قارا نقطه‌یه چاتیردی بو بوروشوق دولاشیق دونیادا. بویالار یئنیدن قاییتدی. قالخیب یولا دوشدو: تاتان ـ تاتان، سالالناـ سالالنا. او گوندن هر یئره گئتدی قووولدو. ال آچدی، بوش قاییتدی. سرنگ ده قورتولدو، داوالار دا، توزلار دا هپلر ده. کندلر کئچیب شهرلر آشدی. داها دوغروسو هئچ بیلمیردی هارا گئدیر، کیمی آختاریر، نه‌یی ایسته‌ییر. یالنیز چوخ اوزاقلاردان گلن بیر دویغو اونو چکیب بورا گتیرمیشدی. آما بوردا دا هر بیر شئی قاریشیق ایدی. یالنیز هاوادان بیر تانیش قوخو ساچیردی، او دا گؤی اَییلیب یئری اؤپرکن. سید دوروب باخیردی، آما یئر مومو بویا اولوب گلیب گلیب یاپیشیردی اونون بورنونا. ایمکله‌ییردی بیر آز. قوخولاییردی بیر آز. نه ایسه بیر زاد باغلاییردی اونو بو قوخویا، چوخ ـ چوخ اوزاقلاردان.

***

آوتوبوس اوردان اوزاقلاشدی. سید بیر ده گؤزونو زوراکیلیقلا آچیب خیاوانین او تایینداکی آغاجا دوغرو باخدی. کیمسه‌نی گؤرمه‌دی. داها هئچ نه‌یی گؤرموردو. آداملار، ماشینلار، هامی چکیلیب گئتدی. قاش قارالدی. قارانلیق چؤکدو. هاوا بیر آز دوشدو. بو سویوق هاوا اونو کئچمیشینه چکیب باغلاییردی. ایندیکی اؤزلوگوندن قورتولماق ایسته‌ییردی، آما هئچ گوجو قالمامیشدی. بیرده بیلمیردی قورتولسا نه اولاجاق. سون کز اولاراق سون گوجونو وئردی. بالاجا قاراآغاجدان توتوب آیاغا قالخدی. سون کز سئچمه‌یه امکان تاپا بیلمیشدی. او سکی‌یه دوغرو، اوشاق ماغازاسینا یؤنلدی. کیمسه گؤزونه دَیمه‌دی. یاردیم ائتمک ایسته‌دییی بالاجا پری‌نین تکجه "آتا یازیقدی... " سسی قولاغیندا جینگلده‌ییردی. سون کز دونیا مومو اولدو. هر شئی اریییب قاووشوب قاریشدی بیر- بیرینه، اولدو بیر قارا نقطه. صاباح ائرکن سو آرخدان آشیب یولا جالانمیشدی. کؤرپو توتولوب دالیسیندا بیر ماشین یوکو زیر- زیبیل واردی. شهر ایشچی‌لری اورانی آریتلارکن خیاوانین او الینده قارشیداکی آغاجین آلتیندا بیر بوز قارا چادیرالی آنا اوتوروب نیگاران گؤزلری ایله نه ایسه آختاریردی. بیردن سس - کوی دوشدو. ایشچی‌لر کؤرپونون آلتیندان بیر جنازه چیخارتدیلار. هامی باخیب چیمچشه‌رک اوزاقلاشدی. جنازه‌نی گؤتوروب ائله زیبیل‌لرین اوستونده بیر نایلونا بوکوب اوزاقلاشدیلار. یالنیز او تایداکی آنا هله اوردا اوخشاییب قارغیش یاغدیریردی تکجه بالاسینی الیندن اؤیله‌جه‌سینه چیخاردانلارا.

توغرول آتابای

توغرول آتابای تخلص ائدن یازیچی و ادبیاتچی رضا خلیلی ۱۳۵۵ ـ جی ایلده خویون تؤکه‌لک کندینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. او ایلک و اورتا مکتبی قورتاردیقدان سونرا، آنا دیلینه سونسوز ماراغی اولدوغو اوچون عالی تحصیلات آلماق مقصدی ایله دوغما دیاردان تورکیه اؤلکه‌سینه یولا دوشور. ۲۰۰۵ - ۲۰۰۱ ایللر آراسیندا استانبول اونیوئرسیته‌سی تورک دیل و ادبیات بؤلومونده اوخودو. ۲۰۰۹ دا Marmara اونیوئرسیته‌سی تورک دیل بؤلومونده "Eqayid-i Owliya-i Seb'e" چالیشماسییلا یوکسک لیسانس آلمیش، هامان بیلیم یوردوندا تورکولوژی اوزه‌رینه دوقتوراسینی داوام ائتدیریر.

آتابای گونئی آذربایجاندا ایکن، هله گنج یاشلاریندان یازیب یاراتماغا باشلاییر. او ۱۳۷۰ ـ جی ایلدن مطبوعات عالمینه آیاق قویور. او یوزلر شعر، مقاله، ترجمه و حئکایه یازیب مطبوعاتا گؤنده‌ریر. اونون بیر چوخ حئکایه و مقاله‌لری نوید آذربایجان، امید زنجان، مهد آزادی، فجر آذربایجان و س. درگی و قزئت‌لرده نشر اولموشدور.

آتابای ۲۰۰۱ ـ جی ایلده ۹ حئکایه‌دن یارانان «مانقورت» حئکایه توپلوسونو نشر ائدیر. بو کیتاب مختلف سؤز صؤحبت‌لری اورتایا قویور...

آشاغیدا بو باجاریقلی و گونئی حئکایه ادبیاتی‌نین پارلاق یازاریندان، ایکی حئکایه اؤرنک اولاراق وئریریک.

مانقورت

I

اورمانلار، داغلار، بوزقیرلار قفسه سالینمیش آلا قورددان اوزاقلاشدیلار. خیرچین حیوان زنجیرله باغلی ایکن قفسده قیوریلاراق وورنوخوردو. یورولدوغوندا اؤفکه ایله، دمیر چوبوقلارین چئوره‌سینی آلان دوستاقچی کیشیلره باخیردی. اونلارین گؤزو ماراقلا، قورخماقسیزین قیوراق، ایری گؤوده لی آلا قوردا تیکیلمیشدی.

کیشیلردن بیری، جیر و بویوروجو سسله دانیشیردی:

ـ «سیز منیم پئشه‌می ـ وحشی حیوانلاری همیللشدیرمگی ـ دوغرودان اؤیرنمک ایسته‌ییرسینیزسه، " آج قارنین اینامی اولماز! " ایلکه‌سینی اونوتمامالی‌سینیز. دوشمنینیزین قارنی سیزین چؤرک یولونوزدور. هر تورلو اؤتکملییی اووماق، هر عینادی سیندیرماق اوچون ان کسه یول!... بو آلا قوردا باخین: شیشه‌ین بیر ییرتیجی جاناواردیر. اؤزگورلوگونه گووه‌نیر؛ یوروش گوجونه اؤیونور. سانکی، چوخ سورمه‌دن دَییشیب یومشاجیق بیر ببه کیمی اویساللاشاجاقدیر! "

او ـ آریان بَی ـ دیشلرینی قیجیردیب لوغاز اوچون قورددان:

ـ «گؤره سن سئوگیلی قوناغیمیز نه کئفده؟!» دئیه سوردو.

ائله بیل اونون دیلینی بیلیر؛ حیوان دا اونون دیلینی آنلاییردی. آلا قورد خیریلداییب دار قفسده، زنجیری‌نین اوزاندیغی قدر اویان ـ بویانا وورنوخدو. هورکونج، قورخونج سسلر ایله قیوانجسیزلیغینی بیلدیردی. ایکی آیاغی اوسته قالخیر، آز قالیردی مفتیللر آردیندان ایزلگیجیلری پارچالاسین... بیر سوره یاد حریفلری هدله‌دیکدن سونرا آغزی کؤپوکلنه‌رک سوسدو.

ـ «بو او دئمکدیر کی: "منیم یئمک واختیم چاتیب؛ بیر زادلار گتیرین!" آنجاق او، بیزیم دوستاغیمیز اولدوغونو، بورادا منیم تکجه امر ائدیجی اولدوغومو بیلمه‌لیدیر!»

آلا قورد، دیشی‌نین دیبیندن آجیقلی ـ آجیقلی قیغیلدادی.

ـ «ایندی ایسه، " قوردلار کیمسه‌دن فرمان دینله‌مز!" دئییر. سن آرتیق قورد دئییلسن:» ـ دئدی بای آریان، ـ «قفسه قاتیلینجا، آرتیق بویروق قولو بیر نؤکرسن! منیم ایسته‌دییمی ائیله‌مه‌لی‌سن. آنلادین می؟»

قورد بیر داها قورخماقسیزین اولادی. آریان بی:

ـ «نمنه؟! " هئچ وعده بیریسینه نؤکر اولمام " می دئییرسن؟ سن منه باش آیمه‌لیسن!» ـ دئدی. «چونکو سنین ان ایلکین احتیاجلارینی قارشیلایان منم!»

آلا قورد یئنه عصیان علامتی اولاراق زنجیرینه گوجه‌نیب هافیلدادی.

« "بئله ایسه یئمک ایسته‌میرم!" دئییر. بوراخین آج قالسین. او سئومه‌دییی ایشی گؤرمه‌یه مجبور دئییل.»

اوستاد سونرا اؤیرنجیلرینه اوز توتدو:

ـ «بو دیک‌باشین، آج قارنی‌نین جاوابیندا نئجه گوجسوز قالاجاغینی تئزلیکله گؤره‌جکسینیز!»

حیوانات باغچاسی‌نین بو تایینا کیمسه یاناشانمیردی. توک اورپه‌دیجی وحشی بیر اولاییش دویولوردو؛ اورمانلارین، داغلارین، بوزقیرلارین اؤزله‌می ایله دولو بیر چینلاییش...

II

ایلک اؤنجه ایشکنجه‌لر باشلاندی. ال‌چاتماز یئردن ائندیریلن قیرمانج وورغولاری قارشیسیندا قفسی قوپارماق ایسته‌ین جیرناقلاری، دیشلری ایله اؤزونو بارماقلیقلارا چارپاراق کوکره‌ییردی. قارا گئییملی کیشی‌نین سوپاسی-

نین باشینا آندیریلیشی چوووماالارینا سون قویدو. و قانلی ـ قادالی گؤوده‌سی بایغین ـ بایغین یئره سریلدی. دوشمن، دوشوندویوندن داها گوجلو، داها قورناز، داها بیلینمز ایدی. باغیریشلاری، اولاییشلاریلا بئله، هر اؤینه بایلانا دک اؤلسییه تاپدانیر، قامچیلانیر، ایشکنجه اولونوردو. آنجاق، ازیلدییینه، کیچیمسندییینه باخمایاراق او هله هئیبتله باشینی دیک توتوب مغرور باخیشلاری، اؤتکم داورانیشلاری ایله موجادیله‌یه دوام ائدیردی. هله ده حیوانات باغچاسی‌نین او بوجاغینا قورخودان کیمسه یاناشا بیلمیردی...

آخشاملار، حیوانات باغچاسی‌نین ان قوزئییندن بیر قوردون یانیقلی اولاما سسی ائشیدیلیردی. بو اولاییش، قالین مئشه‌لرین گیزملی قورخوسویلا دولو ایکن گئتدیکجه یازیقلاشیر، قارانلیق اورمانلارین اؤزلمینی یانسیدان نیسگیللی اینیلتیلرله بیتیردی...

بونلار بیر یانا، یالقوزاق قوردون قارنی آج ایدی. یئل کیمی اؤزگورجه‌سینه یئمینی قووالاییب اوولادیغی او گونلری آنیمساییردی آجی ـ آجی...

او بایلمیشکن نئچه سوپالی هئیوره ایچری گیردیلر. چیینینه یئکه بیر شیرینقا باتیردیلار. اویوشدوروجو، دامارلارینا سیزیب قانینا قاریشیرکن ایچدن ـ ایچئ دایانیلماز بیر اویساللیق و اویوشمه ایله قاریشیق توتارسیزلیق و دینجلیک دویغولارینا قاپیلدی...

III

بای آریان قفسین هنده‌وَرینه توپلاشان اؤیرنجیلرینه اؤیود وئرمکده ایدی:

ـ «گؤردویونوز کیمی ایشکنجه‌لر اونو داها دا قودوردوب دیرندیریر؛ اوندا عصیان روحونو، قورورلو موجادیله حیسّینی اویادیر. آنجاق گؤرون بو سس-سیز ایشکنجه ـآجلیق دئییلن ان ییرتیجی حیوان ـ نه ائده‌جکدیر اونا!»

سونرا قوردا دؤندو:

ـ «گؤرونور یامان آجیخمیسان! اؤزونو بوش یئره عذابا ـ اؤلومه سالما. آج اولدوغونو اعتراف ائت؛ ایسته‌دییین قدر ات قازان!»
آج قورد ائله‌جه سوسقون ـ سوسقون، زاغارـ زاغار باخیردی.
ـ «سؤزومه باخ! دیک‌باشلیق ائله‌مه حیوان! آجلیغینی اعتراف ائت ده قارنین دویسون!»
آج قورد، اونون دئدیکلریندن بیر زاد قانمیر، دیلینی آنلایانمیردی. آما یاواش ـ یاواش بونا دا مجبور اولوردو. اؤزلوگونو بوراخیب بو اناایین وارلیغین اؤزللیکلری ایله داورانماقدا اولدوغونو آنلاییردی. چؤکوب ایکی قولو اوسته اوزاندی؛ یاواشجا میریلداندی.
آریان بی ریشخند ایله قیمیشدی:
ـ «هری، ایندی اولدو. ساغول اردملی حیوان!»
بای آریان‌ین بیرجه چیرتیییی ایله قوردون قاباغینا بیر شاققا اوو اتی آتیلدی.
اتی آج گؤزلولوک‌له ییرتماغا باشلادی. ایستی، قانلی تزه اته چیخمازدی؛ آنجاق، " آجین آندی، آند اولماز!" ـ دئیه دوشوندو...

IV

او گون، حیوان ائییتمه‌نی قوردا:
ـ «بوگون یئیه‌جک ایسته‌ییرسن‌سه دئدییمی ائیله‌مه‌لیسن!» دئیه گؤستریش وئردی.
قورد اؤفکه ایله میریلداندی: من بیر ییرتیجی‌یام. هئچ ده همیل اولمام سیزه!
آریان بی:
ـ «چوخ آتیلیب دوشمه!» ـ دئدی.ـ «سندن ایسته‌دییم چوخ قولای‌دیر: اودانین ایچینده دولاشیب، "دور!" دئدییمده دورمالیسان!»

قورد اؤز یانیندا، بونون اؤنمسیز بیر ایستک اولدوغونو، دانقالیق ائدیب دیرنه-رک آجلیق چکمگی‌نین عاغیلسیزلیق اولاجاغینی دوشونوردو. و باسیریغیندا فیرلانماغا باشلادی. آغا سرت، بویورغان افادیله قومود وئردی:

ـ «دور!»

قورد یئرینده‌جه دوندو. آریان بی دویغوسوز بیر بیچیمده یاواشدان"ساغول!" دئدی.

جیره‌سینی آلدیغیندا گؤزلری پاریلدادی. بو دؤنه خؤرَگی دوندورولموش ات ایدی.

ایستی اوو اتیندن ائندیرگه‌نیب دونوق آت ـ آشقالا راضیلاشماق آجیغینا گلیردی. آما اعتراض ائتمه‌دن بونا دا قیـیب دؤزدو.

خوجا، اؤیرنجیلرین:

ـ «عنادی تامامییلا سیندیریلمیشدیر.» ـ دئدی .ـ «نئچه گوندن سونرا بو قورد یاپماجا کاغیذ جاناوارا دؤنوشه‌جکدیر!»

V

حیوانات باغچاسیندا دینجلیک ایله تاماشاچیلارین حیران باخیشلارینا سرگیلنمک، اونلاری آیلندیرمک ائله ده آغیر بیر ایش گلمیردی بیله‌سینه. گئتدیکجه بئله راحات یاشاییشا آلیشیردی. اتلنمیشدی بئله.

اونون، "من آجام. مندن دولانیب دورمامی ایسته!" دئین یالواریجی باخیشلارینی گؤرن بای آریان اؤیرنجیلرین:

ـ «گؤرون نئجه یوموشانمیش!» ـ دئدی. ـ «داها قومودلاریمی سئوه‌رک گئرچکلشدیریر!»

سونرا قوردا قاندیردی کی: ایت کیمی هورمه‌لیدیر؛ یوخسا یئمک ـ مئمک وئریلمیه‌جکدیر! قورد شاشیردی. آما،" سن کؤپک سویوندانسان؛ ایتسن، ایت! هافیلدا!" دئدیکلرینده، دیشلرینی آجیقلا قیجیرداتدی. آنجاق

حیرصینی گیزله‌ییب اؤزونه "بو دا مان دئییل!" دئدی، "ایت سسی چیخارتسام، بیر آز دا باشیم دوموک اولار!"
بیر آز دوشونوب کؤپک سسینی یانسیلادی:" ها- او! ها- او! ها- او! "
آغا قاش ـ قاباغینی سالالادی. دارغین ـ دارغین:
ـ «بو نه سس‌دیر؟» ـ دئدی.ـ «سن بو آنقیرماـ بانقیرمایا هافیلداماق می دئییرسن؟!»
قورد یئنی‌دن ایچدنلیکله کؤپک سسی چیخارتماغا چالیشدی. آما، ائله ـ بئله قاش ـ قاباقلی دوران بای آریان تحقیرله :
ـ «کس سسینی! سوس آرتیق!» ـ دئدی.ـ «ایتلرین ده آبیرینی آپاردین! بو گون کؤپک دیلینی یاخشیجا اؤیرنمه‌یه فرصتین وار. صاباح سینایاجاغام. سیناقدان کئچنمزسن آجلیغی گؤزونه آل!»
دئییب اوزاقلاشدی.
داها گئجه‌لر، حیوانات باغچاسی‌نین او کونجوندن کئچسه‌یدین، گؤردویون زاد یازیق ـ یازیق باخان، هردن ایتلر کیمی هافیلداماغا چابالایان ائوجیل بیر قورد ایدی. اولاماغی اونوتموش، ایته دؤنموش بیر جاناوار، هافیلداییر، هافیلدایا بیلمیر؛ بونا گؤره تاماشاچیلار طرفیندن گولونجه قویولوردو لهجه-سی!...

VI

ـ «هافیلدا، پایینی آل!»
اؤزونو اونوتماغا چالیشان قورد هافیلدادی: " ٥w، ٥w، ٥w! "
آغا، چپیک چالیب سئوینجل:
ـ «ساغول!» ـ دئدی.ـ «ایندی مدرن‌لشدین! سن دوغرودان دا سویلو حیوانسان! لاپ قولاغی تزه‌جه کسیلمیش کوچوکلر کیمی هافیلداییرسان!»

آردیندان قاباغینا، ات شاققاسی یئرینه سورـ سوموک، شیرـ شینتیر توللادیلار. اعتراض یئری یوخ ایدی:
ـ «سن ایتسن! ایت ده تکجه سورـ سوموک یئیرا! یوخسا قانیخیب قودورارا!»
نه ایسه بونا دا راضیلاشماق، آلیشماق اولوردو...
داها اورمان هاواسینی، اوو دادینی، حرّـ ارکین یاشاییشینی، توسونلوغونو، دیک‌باشلیلیغینی، اوزاق چاغلارا عاید هر بیر زادینی ـ سسینی بئله اونودور، یادیرغاییردی...

VII

بسله‌ییجی، قوردون قفسینه هله یاناشمامیشکن جاناوار ترمه ـ تله‌سیک اؤزـ اؤزونه، کؤپک کیمی هافیلدامایا باشلادی. ندنسه بو داورانیشی آریان بی‌ین قاش ـ قاباغینی آچمادی. جاناوار یالماناراق سانکی "گؤر نئجه گؤیچک هافیلداییرام!" دئیرجه‌سینه سورتونور، قویروغونو بولاییردی. آغا:
ـ «هایدی، ائششک کیمی آنقیرمالی‌سان!» دئیه بویوردو.
جاناوار پؤرتدو. دیشلرینی قیجیردیب دارغینلیقلا میریلدادی: من، سسیندن بوتون جانلیلارین دیرینـدیرین اسدییی قوردام؛ ایندی بویول آنقیریم می؟ اؤلسم ده بو ایشی گؤرمم!'
بسله‌ییجی، دینمزـ ائله‌مز قورد دامیندان چکیب گئتدی.

VIII

ائییتمن، یئره سریلمیش جاناواری گؤرونجه، قیمیشاـ قیمیشا:
ـ «ائله بیل سنین گؤیلون یئمک ایسته‌میرا!» دئدی.
جاناوارین آغزی‌نین شوشاغی آخیردی.

ـ «یئیه‌جک ـ ایچه‌جک ایسته‌ییرسنسه، آنقیرسانا، وئریم!»
جاناوار تبتی، داغلاری، اورمانلاری آنماغا چالیشدی دا باشاریسیز قالدی. باشلادی گؤزو یومولو آنقیرماغا.
ـ «آنقیرماغین هئچ ده اورَیه یاتمیرا!» ـدئدی سویلو پاترون ـ « آنجاق، من اولدوقجا کؤوریم، آجیـــییرام سنه؛ دئیرم بیر تیکه ات وئرسینلر.»
او گون قاباغینا توللانان یئمک آت ـ آشقال و چؤرک خیرداسیندان آرتیق بیر زاد دئییلدی. یئنه خؤرگینده اویوشدوروجو دادی واریدی. لاکین، تیتیزلیک بیر یئره چاتماز دئیه دوشوندو.
بونجا سیخینتیدان سونرا باشینا گله‌جک یئنی اویونو گؤزلرکن باشینا او سیخیجی تاسمالاری کئچیردیلر: بئله‌لیکله بورونتاغا، کمسییه، یوینه‌ده آلیشمالی اولوردو...

IX

بوگون بسله‌ییجی، جاناوارا دَییشیک بیر تاپشیریقلا گلدی:
ـ «منیم نطقیمین گیریش بؤلومو قورتولدوقدان سونرا، حیرانلیقلا چپیک چالیب آلقیشلا؛ هنیمی یئتیرا!...»
جاناوار "اولسون" دئیه دیزه چؤکدو.
بای آریان دانیشیغینا باشلادی:
ـ «ای وطنداشلار! بیلین بیز دونیانین ان اسکی، ان سویلو، ان اویغار اولوسویوق!... بیز همیشه اوغورلو، باشاریلیـــییق!... دونیانین ان گلیشمیش، ان قاباقجیل اؤلکه‌سی، ان موتلو خالقیـــییق!... بیز اوستونوک!... بیز قنیرسیزیک!... بیز باشاریلیـــییق! بیز... بیز... بیز!...»
جاناوار باشینی بولاییب بوغازیندان بیر"تاخیم آنلاشیلماز سسلر چیخارتدی: "منی باغیشلایین! من بیلیک‌سیز، کولتورسوز، مدنیّتسیز بیری‌یم. سیزین

سؤزلرینیز چوخ ماراقلیدیر؛ لاکین من باش تاپانمیرام. خوشونوزا گلسین دئیه چپیک چالیرام!"
و آلقیشلادی.
ـ «بیلیرسن می؛ منیم آلاچیلیقدان، ایکی‌اوزلولوکدن زهلم گئدر. بونا گؤره بوگون جریمه اولاراق اوروج توتاجاقسان!»

X

اؤته کی گون جاناوارین اؤنونه بیر باغ اوت آتیلدی: ـ یئ!
جاناوار یئریندن اوینادی. قاورامسیز سسلرله اولادی. هوردو. آنقیردی. قارشی دوردو: 'اوو... آااو... هاو هاو... آنق!...' (بو نه دئمکدیر؟ من اوتجول دئییلم، اتجیلم!).
بای آریان:
ـ «سن ائششکسن! ایندن بئله یالنیز اوت ـ آلاق یئمه‌لیسن!» دئییب گئتدی.
بیر هووور کئچدی؛ جاناوار یامان آجیخدی. اوتدان بیر آز یئمه‌یه یئلتندی. دادیندان اورگی قالخدی. گئری چکیلدی. نه وار کی، بیر هووور سونرا آجلیق یئنه آخین ائتدی و او، یئمه یاناشدی. یاواش ـ یاواش اوتلاری دادیمسادی...

XI

تؤره‌لی ـ باشلی خالتالانیب اویساللاشدیغی گون، ائییتمن و اؤیرنجیلری، قورد و قفس گؤزدن یوخ اولدولار: جاناوار دؤنوب سیرادان بیر شهرداش اولدو؛ قفس ایسه قالابالیق شهره دؤنوشدو...

تاماشاچیلار وریندن کیچیمسنن، هر اوشاغین بیله‌سینه اؤجشمکله آیلندییی تهلکه‌سیز بیر جاناوار... آجلیق؛ عینادین، اراده‌نین سینماسی؛ آشاغیلانما... سیرک حیوانی؛ آیی اوینادانین گؤستریشی ایله اویون بزیه‌رک خالقی آنورماللیغی ایله گولدورن زاواللی... باغ قوروقچوسو: سووساقلیق اوزوندن یاراییشسیز قالماق... داوار ایتی: باشاراتسیز و 'خاین' آدلاندیریلماق؛ سورونو قوردا وئرمک؛ ایشدن آتیلما...

شهرین آرتیقلاریندا، کوللوکلرده سومسونورکن ترن کؤپه‌لری کیمی ذهنیندن کئچیردی بونلار. سوی ـ سوپونو، کؤکونو ـ کئچمیشینی، کیملییینی، اؤزگور یابانی یاشامینی یادیرغامیشدی؛ سسینی، دیلینی بئله اونوتموشدو. اؤزلوگو اویوشدورولموش، یارادیلیشی یوزلاشمیش، داورانیشلاری دییشمیش، قورورو سینمیش، دوغال اؤزللیکلرینی ایتیرمیشدی. نه جیرناقلاریندا، دیشلرینده، گؤزلرینده او اسکی کسکین‌لیک وار ایدی، نه ده قاسلاریندا، دماغیندا او اسکی گوج... دینج، اوسلو، باش آشاغی، یاخشی بیر شهرداش!

اوشاقلار گوله ـ گوله بو تهلکه‌سیزلشمیش کؤپه‌یه داش آتاراق آیله‌نیردیلر. آرتیق، اؤز یئمینی اوولایانمایان، اؤز آیاغی اوستونده دورانمایان جاناوارا، عیناد و عصیان دا اؤلوم دئمک ایدی، شنلییی ترک ائتمک ده...

بلدییه ماشینی، الینده اوو توفنگی اولان ایشچیلرله یاخینلاشماقدایدی. گؤرولی‌لر هردن دینجلییی، گوونلییی پوزان یاراماز سولک ایتلری بیررـ بیرر قورشونلایاراق اوولاییردیلار...

شیدیرغی یاغیش دفترـ دستگینی ییغیشدیرماغا مجبور ائتدی. چیزگیلی کاغیذلارینی، ایستامپ و قلم ـ دفترینی زیپلی گؤن چانتاسینا توپارلاییب قاتلانان تنکه ماساسینی خیاوانین قیراغینداکی قوجامان آغاجا دایادی. قوولوق چانتاسیندان کیچیک ۵۷ جیغاراسینی چیخاردیب آلیشدیردی. یانیقلی ـ یانیقلی، اووورتلاریلا سوموروب، قونورلاشمیش سئیرک قابان دیشلرینین آراسیندان، توستودن سارالان دن دوشموش دولو بیغلارینین آلتیندان موشک قوخان هاوایا اؤتوردو.

ـ قارغیش اولسون! جیغارا پارامیزی بئله قازانمادان سوفته‌میزی کورلادی.

"دادگاههـای اینقیلاب" ین قارشیسی ایسسیزلاشمیشدی. بوگون بوندان آرتیق گونده‌لیک اومانمایاجاغینی سئزرکدن یاغمورون دینمه‌سینی گؤزلمه‌یه قویولدو. سارساقجا بیر شنلیک سیزدی ایچینه. ان چوخ سئودییی و پییئسینی یازماقدا اولدوغو ائل ماهنیسی ـ قاچاق نبیـ ایچینده چالینماغا باشلادی. ساغاناق یاغیش داملالاری‌نین اؤتوشمه‌سی ده قاتیلدی بو ماهنی‌یا:

" بوزآت سنی سرتؤوله‌یه باغلارام

آند ایچیرم، سنی مخمل چوللارام، آی بوزآت، چوللارام!

بوزآت منی بو داعوادان قورتارسان،

قیزیلدان، گوموشدن سنی نالارام، آی بوزآت، نالارام!

قوی منه دئسینلر آی نادان نبی؛

دیوانی یئریندن اوینادان نبی!... "

یاغمور شاپپادان گورلشدییی کیمی آنسیزین دا سئیرلدی. لاپ کسیلمه‌سینی گؤزلمه‌دن چیسک آلتیندا یولا دوشدو. اوجوزلو جولوز (نیمداش)

پئنجگی، بئز شالواری ایچینده بیر آز اوشودو. اوتوز بئش ایلین چاخراق کؤده تورپاق کیمی اولان ائرکن قیریشلارینی ایسلاتدی یاغیش. هر زامان چیسکین آلتیندا یئریمگی سئوردی. دوغانین محزونلوغویلا اورتاقلاشیر، اؤزدشلشیردی. کؤنلونون دومانینی، بئینی‌نین توزونو یویوب گؤتوروردو یاغیش.

ـ اووه! نه جیجی بیر هاوا!

هر زامانکی اوغراغی اولان گلنکسل قویتو (خلوت) قفه‌نین اؤنونه چاتمیشدی. ایچری گیرینجه چای قوخوسویلا قاریشمیش مئیوه تنبکی‌لی نارگیله‌لرین عطریندن اسره‌دی. بورانی اوغراق ائدینن بعضی تانیدیقلاریلا دیل‌اوجو اسن‌لشدی. اؤنونه اینجه‌بئللی بارداق قویولورکن بیر تک‌آلمالی نارگیله ایستمه تاپشیریغینی دیله گتیرمک ایستگی آغزیندا قورودو. جکئتی‌نین جیبینده‌کی قپیک ـ قوروشا الی‌یله دییندی. یاغمورون نشئه‌سی ایچیندن سیلینمیشدی ایندی. همشه‌کی بون آلتی ایچینه قاپاندی. هورولتویلا ایچدی چایینی. و یئنه یاخدی اینجه‌جیک ۵۷ ـ سینی. سوموردو دوستاقلارین نمی ایله خیشیلدایان جییرلرینه.

ایره‌لی‌ده اوتوران هاماشلار یئنه دلی ایسمان‌ی لاغا قویموشدولار. بیر زامان ایسماییل'یدی آدی. سیاستین دیشلی تکرلری آراسیندا خینجیلدی. سولچویموش. ندیرـ ندیر قفه‌ده مملکت گئدیشیندن خوشلانمادیغینی دیله گتیرمیش، آژیتاسیون آپارمیشدی. بیر شیرینقانین ائتکیسی ایله عاغیل دنگه‌سینی ایتیرمیشدی، دالدادا دئییلنلره گؤره...

آدامجاغیزی سککیز ایل اؤنجه ییخیلان سووئت‌لر بیرلیییینی هله ده واردیر کیمی تعریف‌لمه‌سینه دورتوکله‌ییردیلر. اونون آجیقلاناجاغینی بیلدیکلری اوچون چوخ باش ـ باشا قویموردولار هله...

گئنه اؤزونو چیخمازین سونونا چاتمیش، ماوزری‌نین گوللـه‌سی بیتمیش دورومدا بولدو. "قاریمیش بیر آنادان باشقا نه‌یین وار؟ نه ائدیندین بو اوتوز

بئشده؟" یانیدسیز سورویدو قارشیسیندا. سیاستین آغیر چکمه‌لری آلتیندا ازیلیب یئره یاپیشدیغینی دویومسادی یئنه. آنا ـ باجی تانیمایان بو اویوندا اودوزدو دا هر نمنه‌سینی ایتیردی بو جان قوماریندا: سئوگی، گنجلیک، عایله، بابالیق شانسی، دینگین بیر یاشام، وارـ دؤولت، گله‌جک... دئمک هر نه‌سینی...

ـ "آخ، یئنی‌یئتمه‌لیک چیلغینلیغی، دلی دایلار کیمی عاصی‌لیک گونلری! هر ائیلمین، یئنی اولایین، بوغوشمانین آردیندان یویوروشمه‌لر. چیرکین ـ بلکه ده یئنیلگی قونوموندا اولدوغوندان دولایی‌ـ خویرات بیر چابا. سولچولوق، اؤرگوتچولوک، پارتیاچیلیق، سمپاتلیق، کادرولوق،پان‌کارت داشیما، گؤستری، ائیلم، عصیان، بیلدیری، آنارخیزم، فاشولوق، قارغاشا، قووغا... و سونوندا اوتوز بئش یاشیندا ایکن اللی‌سینده گؤرونن، دوزندن آرتاقالان بو تورتو! او زامانلار اؤن‘گؤرموشدون‌مو بو گونلری؟ هر زامانکی کیمی یوزلاشان بیر دئوریم سونوجو اؤلدورولنلر، آسیلانلار، قورشونا دوزولنلر، بیر آنین آجیسی‌یلا آجی بیر آنی (خاطیر) بوراخاراق قورتولوب گئتدیلر. باشارانلار قاچدیلار. قالانلار دایاندیلار؛ یاندیلار... خیرتلاغینا دک گؤمولدویون بو باتاقدا قالیب دا یاشاماق، عؤمور بویو بیر آبلوکادا، قیـییمدا، قیسنامادا یاشاماق ـکؤپک دیرلییی سورمکـ آرتیق اوزون سوره‌لی بیر جان چکیشمه‌دیر... بو دا دیری قالمانین بدلی! گئدنلر شرفلی گئتدی؛ قالانلار ایسه رذالتله، آلچالتمالارلا، آشاغیلانمالارلا باش ـ باشا قالدی. بلکه ده دوغروچو اولانلار، بو اولکویه گئرچکدن اینانمیش اولانلار ائله گئدنلر ایدی. نه بیلیم؛ بلکه ده "ساتقین"لیغین بدلی بو... "

ایرکیلدی. بو قونودان قاچینماق ایستسه ده یازدیغی صحیفه‌لرجه اعترافلار گلدی گؤزونون قاباغینا. "آما بونون آدی "ساتقینلیق" اولانماز! ذاتن بونسوز دا اولاجاقلار اولاجاقمیش. بیر"تاخیم یانیق بیلگی‌دن نه چیخار کی؟ هم ده اؤرگوت اؤزو بو "یئتکی"نی وئرمیشدی..." آنجاق اؤزونو سوچلاییب

یارغیلاماقدان قورتولوب بیر تورلو اؤزونو آغلاشدیرا بیلمیردی هئچ بیر زامان. قهرمان ایله قارشی قهرمان آراسیندا گئدیب گلیردی. دویونجونو تاپدالاییردی تاپدالاییردی آجیماسیزجا، بللگینده کی آنیلار. آسیلانلارین، سورولنلرین لکری گؤزو اؤنونده: ژاندارک'لار، دانتون'لار، روبئسپییئر'لر، ساندئرز'لر، سیا ـ او'لار، چگووارا'لار... هفته ده بیر دؤنه" امکداشلیقین دولایی‌سییلا "اورا"یا گئدیب بیر زادلار قافادان آتماق مجبوریتی‌نین آجیسینی‌دا دادیمسادی... آنجاق "توّاب"لار قدر اوزو قارا دئییلدی ان آزیندان...

ـ دیریلیک حاقّی نه باها ایمیش، نه باها!

ایندی‌نین ایندیسی ده آناسی اونو قولتوغوندا کیتابلا گؤرورسه چیلدیرار، "یئنه او قیلدیقسیزلارلا، "کیتابسیز"لارلامی دوشوب قالخدین؟ بونجا بدبختلیک بس دئییل می؟ " دئیه کئچمیشینده کی قورخونج، قارا گونلردن هورکدویونو آچیغا ووراردی...

ـ نه ایسه، بوش "وئر آرتیق! قاپاداغین بو قونونو! دوشونوله‌سی داها دادلی بیر زاد یوخمو؟...

ایلک ـ وه‌قاوار دا بیریجیک‌ـ سئوگیسی ده او ایللرده پؤهرلندی. او دا آما سیاست بوروقلاریندا آزدی. بیر سیلاحداش، بیر فیکیرداش "یولداش"!... بیلیم‌یوردو ایللرینده تاخما آدی باریش ایدی او زامان؛ اونونکویسا سارای... بوغولمادی آما آراز'دا. یاد بیری‌نین حیات 'یولداش'ی‌دیر ایندی. اونودولمادی آما. هلم کی دیپ ـ دیری، دینگ جیسمی‌نین بوتون حجره-لرییله دویومساییر. بوتون گنجلیک دویو و دویغولارییلا... بلکه ده موتلودور ایندی. ایللر سونرا تبریز ترمینالیندا ائشییله قول ـ قولا گؤردویونده آیاقلارینین تیتره‌ییشی، دئوریلن بیر آغاج کیمی صندلگیشی او آن، سیلینمز ان سون گؤرونتویدو بللگینده.

ایشته او گئده‌لی هرزاد بیتدی. بلکه ده هرزاد بیتدی ـ بیته‌لی گئتدی.

بیر ایرین چیبان کیمی ایدی؛ دوشوندوکجه دئشیلیردی. کیم ایدی قولونداکی او یاد کیمسه؟ ایشته، دئوریم'ین آریتما (تصفیه) و اؤدشمه (تسویه) ایللرینده بیلیم‌یوردوندان آتیلماسی نین باعثی اولان خوجا! تبریز تخنیک بیلیم‌یوردوندا دمیرتؤکمه بؤلومونون سون صینیفینده، نه‌دنی بیلینمه‌ین بیر بیچیمده بیلیم‌یوردوندان آتیلماسینین سوروملوسو ایدی قوشقوسوز. بوندان آجینیردی، داها چوخ.

ـ بوش وئر! اوروسپو! بو دا بیر تاوان! یاغ گلر یاغ اوسته... بونا دا دایانار اورک. بو گؤن چوخ قالیندیر...

دئیه‌رکن ایچینی بیر ایلان چالدی.

ـ آخ بو اورک سانجیسی! عمللیکدن ده کئچدی آرتیق.

ائولرینین یانیندا مطبّی اولان دوکتور گلدی عاغلینا. اونا دا بوش وئردی. حددن آرتیق کوباری و ارکؤیون ایدی. تلفونلا مازاقلاشماقدان یورولموشدو، او اورکک، قیرپینان آما عرصه‌ک قادینلا... دوغرودان دا سئویردیمی اونو؟!...

چای پولونو اؤدمه‌دن چیخدی.

ـ بایرام دایی، یاز حسابیما؛ خیردام یوخ.

یاغیش بوتونویله کسیلمیشدی. آغاجلار، داملار، قالدیریملار سیریل ـ سیخلام ایدی. آری هاوا ایچینی دیرچلتدی. ساری گلین'ی چالدیردی بئینینده. آلچاقدان میریلداندی حتّی...

دوروب بیر قوتو پاپیریز آلدی.

ـ گئدیب شهریار'دان بیر آز پارا بورج آلسانا! یوخ آما، هله بایات بورجلارینی اؤده‌ینمه‌دیک. اوندا دا اوزوموز قالمادی. یوخسا یئنه یولداش رحیم‌ـ ه می اوز سالاغین، یا دا او گئده باجیم ارینه‌می؟... آما آناما دونن وئردیییم پولدان آرتا قالان اولا بیلر هلبت... تو! دمیر تؤکمه مهندسی! بیر تیکه چؤرگین محتاجی. هرزادی یاغمالانمیش، قورومو بئله تاپدالانمیش سیرادان بیر دیلکچه (راز) یازان!...

ییخماغا چالیشدیلار اونو... بوتون یوللاری قاپاتدیلار اوزونه؛ آنجاق، اکمگینی چیخارتماغی باشاردی یئنه، قلمله، خیاوانین قیراغیندا...
یئمه‌یه گؤیلو یوخودو. قرائت‌خانایا گئتمه‌یه قرار وئردی. پییئسین سون پرده‌سینی یازاجاقدی.
ـ یاشار کامال دا، صمد بهرنگی ده عرض یازانمیش بیر سوره! ـ دئیه دوشوندو...
بو چاغساما نیسگیلیندن نئجه قورتولا بیله‌جگینی دوشوندو.
ـ هایدی، گئدگین بو جیندا شهردن. بو شهر چیلدیردیر منی.
بلکه قاچمالی ایمیش کیفیر، کیفسه‌میش آنیلارین جین کیمی یووا سالدیغی بو یئرلردن. "هانداسا ذاتن هر یئره گئتسن گؤیون رنگی بیردیر... سولچولوغو بوراخدیق. قیزیل ایمپئریا چؤکدوـ چؤکه‌لی او تایا گئتدین. هاچاندان بری قیزیللارین دینلتدییی یالانلاری قاورامیش، نفرت یاغدیرمیشدیق و میللی قورتولوش حرکتی'نه قوشولموشدوق. میلّیتچی او دوستون ائوینده قوناق قالدین. اورادا گنشمن (مشاور) درجه‌سینده یئنی یؤنه دیجیلرله پایلاشدین گؤرگولرینی. نه اولدو سونو؟ بو کز ده اوتوزدون. قارا یاخمالار سونوجو بَی‌ین تؤرمه‌سینه دوشدون. پینتی ـ پاساقلی بیر قیلیقدا، آلیزلانمیش کؤکده قاییتدین. یوک داشییان او کامیونچونون اورگی یانیب گتیرمه‌سه یدی، ماشین کیران بئله یوخودو." آنجاق بیر کز داها قاییتدی اورایا، آزاجیق بیر پارایلا. بو سفر اؤزگورلوکچولر چؤکموشدو. اون بئش گون آج قالدی. سو ایله یاشادی. جیغارا کؤتویو چکدی. و دؤنرـ دؤنمز تورکیه‌یه دوغرو یوللاندی. قبریسه، بلغارستانا گئتدی و قاییدینجا ایستانبول'دا چاشیدلیق (جاسوسلوق) سوچلاماسییلا توتوقلاندی. قورتولونجا اؤلکه‌یه گئری دؤندو و اورادا دا سورغولانیب چیخیش یاساق اولدو، یئنه 'جاسوس' دئیه!... هر زامان اؤنه سیغینیب ملتجی اولاراق آبد'یه ویا قبریس کیمی دینج بیر یئره گئدیب ده هرزاددان اوزاقلاشماغی آرزولایاردی. نه‌دن

اولماسین؟ ایندی ده گئرچک‌لش بیلر بو! باسدیراجاغی کیتابلارین ساتیشیندان الده ائده‌جگی قازانجلا بو پیلانی گئرچکلشدیره بیلردی. او زمان دئسن ده الینده اوزلوغو، پئشه‌سی... نشئه‌لندی بو دوشونجه‌دن. ایستیجک دینیز (آرام) دنیزین قیـیـیسیندا گونش‌لنمک... دینج، آغلاق (راحات) بیر کلبه ده اوتوروب آنیلارینی یازاجاق. امکلی اولموش بیر دئوریمچی، گئریللاچی میلیتان کیمی... ائیییلیک (آسوده‌لیک)، آرخایین‌لیق گؤلونه جوماجاقدی. یارالارینی قاپلیجا سویوندا ساغالدان بیر جاناوار کیمی گونشه سریلیب ساحلین قوملارینا قویلانماق... آیینماق (دینلنمک)...

ایندی، خیزی توکنمیش، بیتکین، آفارسیز، یورغون، دیدرگین، دینجکسیز (هؤوسله‌سیز)، یاراییدی.

ـ دئوریمی بکله‌مه‌دن گئتمه‌لی. سون وئرمیل بو رذیل، تک‌دوزه دیرلیگه. مجادله بئله بیتمیش. یئنی دؤیوشن چویغا (نسل) بیزی دوشونمور، آنلامیر. سون اولایلاردا ایسه آیدین ـ آشقاد قیویز، قیلیازدی (خبرچی)، قیلووشا دئیه دامغالامامیشدیلار می؟ یئنه 'تصفیه' ایللری کیمی، آیاقلی بومبا تک، یولوخان آلیزلیق داشـیـیجیسی کیمی باخیلیر آداما. کئچمیشدن دولایی هامی ائیمه‌نیب چکینیر سندن. قفه‌یه بئله گیرگج سیاسی سؤزـ صحبت کسیلیر...

●●●

پییئسی‌نین سون صحنه‌سینی بیتیردی. دوزگوسو بیتن شعر توپلوسوندا دوزلتمه‌لر آپاردی. فوتوکوپی ایله اولماییسا دا بونلاری یاییملایاجاغام دئیه دوشوندو. باسقی اذنینی آلمیشدی سونوندا، بوتون سیخی دنتلمه‌لره قارشیلیق.

یئنه گئتمه‌یه دوشورکن بیر پیتیک مکتوب یازماق توتقوسونا قاپیلدی.

ـ بیر عریضه، بیر دیلکچه ده اؤزوموزه یازاغین، نه اولار!

ایندی گئتمک اوزره ایکن آرتیق بو جسارته یـیـیه‌لنمیشدی.

اونا سسلنن سون وداع سؤزلرینی تؤکدو کاغیذا. اؤزو ده اری‌نین آنلایانمایاجاغی بیر یازی و دیلده. ان سون اعتراف‘ یازیسی اولاجاق بو! ان سون کؤرپونو ییخماق اولاجاقدی. هر زادی آنلاتمالی. هم ده سویوق‌قانلی-لیقلا. بو کؤزلرین اوزرینده کی کوللری سوووررمادان...

نه قدر چتین‌سه ده یازدی و سونوندا آلتینا بیر آد یازاراق قول چکدی: باریش!

تامام. دده‌دن قالما بؤیوک حَیه‌طین بیر دانگینی باجیسی ارینه ساتار تهران‘دا ایش قورماق ایسته‌دییی باهاناسییلا. بورجلارینی اؤدیه‌جک، بلکه کیتابجیقلارینی دا باسدیریب یاییملایاجاق و سونرا... اما آنام؟ سیخینتیدان دیغلار یقین. آنجاق اونو باجیلاریمین بیری ده ساخلایا بیلر‘...

ـ گئتمه لی! مطلقا گئتمه‌لی. بیر داها قاییتماماق اوزره.

کئچمیشیندن قاچان آدام! کؤلگه‌سیندن قیمیلان آدام کیمی!...

قارانلیغین چوخدان چؤکدویونو سئزدی می آیاغا قالخدی.

ـ آنامین گؤزو قاپیدا، منی گؤزلمکده ایندی. قایغیسیندان اؤله‌جک قاریجیغاز! هله ده منه اوشاق گؤزویله باخیر آرواد!

نه قدر ده قورخوردو اوندان، بو یاشیندا، قوس ـ قوجا بیر کیشی اولماسینا باخمایاراق!

آلایی بیر قایغی داها دامدی ایچین: یا چیخیش یاساق اولموش ایسم، نئجه؟! جیغاراسی‌نین کؤزو قارانلیقدا ایشاریردی. یئنی قراریندان سئوینجک ایدی. بیر چیخیش یولو، یئنی بیر دؤنمین باشلانغیجی اولاجاق بیر دؤنوش نقطه-سی اولا بیلر بو آددیم. بیر ایشی یئنی باشدان باشلاماق، یاریمچیق بیر ایشی بیتیرمکدن، پوزوق بیر ایشی اونارماقدان داها قولای‌دیر، کسین.

نه‌دن ـ بیلمه‌دی‌ـ بو کز رحمتلیک باریش مانچو‘نون سون شرقیسی چالیندی ایچینده :

’... بن ناسیل اونوتوروم سنی،

جان بدندن چیکماییینجا؟...‘
ایسسیز یولاقلاردا توتدوردو بو ماهنینی. یئنی دوغولموش ببک کیمی حیسّ ائدیردی اؤزونو.
و گئجه‌نین اورتاسیندا سورونورکن، کؤلگه‌سی گئتدیکجه اوزانیر، اوزانیردی آردیندا...

«... بو یولدا دؤننلر اولدو
موم کیمی سؤنن‌لر اولدو
یار کؤیسونه باش قویمادان
وورولوب دوشن‌لر اولدو

بیر سن قالدین گئری‌ده
آه، آرتیق گئدیری حایات
اورگیم آنلاییر سنی
آرتیق سوسما! یورغون دموقرات!...»

کهریز میران

یازیچی و تحقیقاتچی‌دیر. ۱۳۵۵ ـ جی ایلده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. قیسا حئکایه و کیبریتی حئکایه‌لردن تشکیل تاپمیش «کؤرپه تانری» آدلی اثری ۱۳۸۲ ـ جی ایلده نشر اولموشدور. مختلف یازیلاری آذربایجانین مختلف درگی و قزئته‌لرینده باسیلمیشدیر. ها بئله «قوردلارا ساری» عنواندا بیر کیتاب دا نشر ائتمیشدیر. آشاغیدا گلن حئکایه «کؤرپه تانری» کیتابدان آلینمیشدیر.

مزارین بؤیوکلویو

«منی موسیقی‌له دفن ائیله‌سه‌لر واحد اگر
قبریمین تورپاغی مین روضهٔ رضوانه ده‌یر»

حادثه‌سیز حیات هئچ زامان اونا یارامادی. هامی شاشیریب قالمیش ایدی. مزارین اوزه‌رینده أن یاخین یولداشلاریندان بیری تریبونون آرخاسینا کئچدی دوتولا ـ دوتولا حزین بیر سسیله اونون سون سؤزلرینی اوخوماغا باشلادی

«من اوشاق ایکن باغلاردا نئجه ایلانلار ایله اویناديغیمی، داغلاردا ایسه نئجه قوردلار ایله سئویشدیییمی هئچ زامان اونوتمادیم ایناندیم کی قویون کیمی یاشاماقدان چوخ یاخشی‌دیر قوردلار کیمی یاشایاسان! من بؤیودوکجه ایکی آیاقلی‌لاردان مین‌لر کره «آللاه» سؤزونو دینله‌دیم ایللر بویو فیکیرلشندن سونرا بیلدیم کی بیزیم کیمی‌لر اونو یارادیبدیر نئجه کی کؤپک‌لر بیزلری اؤز آللاهلاری بیلرلر.

بؤیودوم.. بؤیودوم ییرمی بئشیمه چاتدیم و حبس خانایا دوشدوم. کیمی اورادا قاچاقچی ایدی کیمی ده قارین دوشگونو.

کیمیسی غیرتلی و قورد اوره‌کلی، کیمیسی ده هئشده‌رخان اوغروسو... آنجاق اوغول دا گؤردوم بیر اوشاغین باشینا اوچ گون چؤلده اویون گتیردییی اوچون اعدامی گلمیش ایدی و چوخ ماراقلی ایدی کی نه نامازیندان ال چکیردی نه قورآنیندان!..

سئوگیلی یولداشلاریم بیلیرم اؤله‌جه‌یم و ایکی آیاقلی‌لار یارادان آللاهین دا او عرضه‌سی یوخدور کی اؤلومومون قارشیسیندا دورا بیله! بیلسه‌یدیم اؤلومون آنلامی نه‌دیر؟! اؤلومدن قورخاردیم آنجاق، بیر ایستیکان چای

ایچمک منه اؤلمکدن آغیر گلیر چوخلاری منی اؤزلریله دوتوشدوراراق دئیه‌جکلر او دلی ایدی هابئله من حیاتیم بویو دلی اولسایدیم عؤمرومون سونوندا ان عاغیللی‌یام بیر آنلیق بئله‌جه دویورام کی ایمکانسیز بیر ایشی گرک یئرینه یئتیرم. من غروروم ایله یاشامیشام. غروروم ایله اؤله‌جه‌یم و غرورومون شکیلی شعیرلریمده یاشایاجاقدیر.

حیات بیر اویون کیمی‌دیر، کیمی اونو اودار کیمیسی ده اودوزار و اؤلوم ده بئله‌جه‌دیر. تکجه بیر شئی اوره‌ییمی سیخیر اونو دا اؤزومدن باشقا هئچ کیم بیلمیر، یالنیز و یالنیز اؤزوم بیلیرم و اؤزوم ایله مزاریما آپاراجاغام! آنجاق اولاجاق اولوب من ائله گلدیییم کیمی بئله‌جه ده گئده‌جه‌یم و سونوم ائله بئله اولاجاق ایمیش!

هامی بیلسین!دونیا بیلسین! هر ایسته‌گیمه ده چاتسایدیم‌سا یئنه ده اؤلمک ایسته‌ییردیم من عؤمروم بویو تکجه یورقان ـ دؤشه‌کده اؤلمکدن قورخموشام و قورخونو کؤله‌لییین یوکسک مرتبه‌سی بیلمیشم.

سئوگیلی یولداشلاریم یالنیز عؤمروم بویو بیر کره سیزه یالواریرام من اؤلندن سونرا غم اوستونه غم قالامایيز. اییيدین باشینا اویون گلر و هئچ کیشی‌نین حاققی یوخدو بئله بیر اییيدلرین گله‌جه‌یینه آغلایالار. منیم مزاریم اوزه‌ره کاشکی نؤوحه یئرینه، «قاراباغ شکسته‌سی»نی سسله‌ده‌سیز! قبیر داشیمدا او کیمسه‌نین کی وارلیغی یوخدور آدینی چکمه‌یه‌سیز! بیر ده منی اؤز کندیمیزده قویلایاسیز بلکه تورپاق آرزی‌سینا چاتا بیله‌م!

ای سون آرزیم... تورپاق آرزیم!..»

نؤوحه‌نین سسینی کسدیلر، هامی شاشیریب قالمیشدی اؤلندن ده سونرا حادثه‌سیز حیات اونا یارامادی. قاراباغ شکسته‌سی اینسانی حشیش‌چیلر رویاسینا آپارمیشدی مزارا ایسه باشقا بیر گؤزه‌للیک وئرمیش ایدی. هابئله بؤیوک و صنعتکار کیشی‌لرین دَیری حادثه‌لرده اؤزونو گؤستره بیلر!

حمید آرعیش

حمید رستمی (آرغیش) ۱۳۵۳ ـ جو ایلده خوی شهرینده ایشیق دونیایا گؤز آچمیشدیر. ایلک و اورتا تحصیلاتینی دوغما شهرینده باشا آپارمیشدیر. ۱۳۷۷ ـ جی ایلده خوی شهری‌نین پیام نور اونیوئرسیته‌سینده داخیل اولموش و اوردان دؤولت‌لی مدیرلیک ساحه‌سینده لیسانس آلمیشدیر.

آرغیش کیچیک یاشلاریندان آذربایجان ادبیاتی ایله ماراقلانمیش اونا اوره‌ک باغلامیشدیر. ۱۳۷۳ ـ جو ایلدن آذربایجان مطبوعاتینا آیاق قویموش یازدیقلاری حئکایه و مقاله‌لرینی هفته‌لیک و قزئته‌لرده نشره وئرمیشدیر. «قارلی ارک» آدلی حئکایه توپلوسونو ۱۳۷۷ ـ جی ایلده چاپ ائتمیشدی.[1] ایکینجی حئکایه توپلوسو «و سنین؛ حئکایه‌لریم...» آدلی کیتابی ۱۳۸۲ ده چاپدان چیخمیشدیر. اوچونجو حئکایه توپلوسو اولان «سون یاسا» کیتابی چاپا حاضیردیر.

[1]- فرهنگ نام آوران خوی – ص ۲۱

گونلردیر بورادا یالنیزام.. یوخ سانکی بیری واردیر.. سانیرام تزه گلیب‌دیر. بیر صندل اوسته اوْتورموش ساکیتجه فیکیرلشیر..
سون باهارین سون گونلری‌دیر. هاوانین سازاغیندان لوت و چیلپاق آغاجلارین بدن‌لری أسیرلر. هر طرفه سپه‌لنمیش ساری ـ قیرمیزی یارپاقلار یئرده سورونه‌رک غملی ـ غملی آغی‌لار اوخویوردولار..
آغاجلاردان ألنمیش یارپاقلاردان بیر ـ ایکیسی اونون سویوقدان کئی اولموش اللری اوسته اوتورموش قیزینماق ایسته‌ییردیلر سانکی!..
قیرپینیب، آزاجیق باشینی یوخاری توتدو. آغیر بیر سکوت حاکیم ایدی بورایا، قبریستان کیمی.. رنگی ـ روفو بوْزارمیش چانتاسینی کنارینا چکدی. سول قوْلون چانتاسی اوسته باسدی.. بیر آه چکیب گؤز دولاندیردی اطرافینا.. سیرایا دوزولموش بیتوندان تیکیلمیش صندل‌لر اوسته کیمسه‌نی گؤرمه‌دی. گئری دؤندو. کیمسه آرخاسیندا یوخ ایدی. نئچه لحظه آغاجلارین گؤیه توتولموش قورو و بوش أللرینه باخدی.
هله اوشویوردو.. گاهدان بدنینه آیدین بیر تیتره‌تمه قوْنوردو. اَپریمیش کؤینه‌یی نئچه یئردن اوزولموش، ییرتیلمیشدی. باشین آشاغی سالدی، دئیه‌سن اؤزونو سئیر ائدیردی. نفسین دیشاری وئره‌رک چَپَرین اوتایییندا اولان ایکی قات‌لی بینایا ساری باخدی. گونشین سولغون ساچاقلاری آلتیندا بینانین کرپیج‌لری آللانیردیلار. پنجره‌لرین بیرینده گونش پارتلامیشدی. بیر نئچه آن او پارتلاییشا باخاراق دایاندی. سونرا کنار پنجره‌نین میله‌لری آرخاسیندا دورموش بیر قیزجیغاز باخدی. گؤزلرین سیخیردی او قیزجیغاز..

گونلردیر بورادا یالنیزام.. اونون سیجاقلی قۆینونو، محبّت‌لی سؤزلرینی، اوخشامالارینی سانمیرام اونودا بیلم.

نئچه دفعه آرا وئرمه‌دن اؤسکوردو. کؤهنه بیر خسته‌لیک یاخاسیندان توتموشدو سانکی. بیر دفعه ده اطرافا گؤز دولاندیردی. آغاجلارین باشیندا یوُوا باغلایان قوُشلارین یوُوالاریندان هئچ بیر قوش باخمیر، هئچ بیر قوش اوچماییردی. آغاجلارین بیریندن بیر کیشی کؤینه‌یی آسیلی ایدی. نئچه لحظه اونا باخدی. یئل اویان ـ بویانا چکیردی او بدن‌سیز کؤینه‌یی.. آغیر سوکوتو، آغلاماق و هؤنکورتو سسی پوزدو بیردن. باشی سینه‌سی اوسته دوشموشدو. آغلادیقجا آریق بدنی تیتره‌ییردی. منی گؤره‌نده آغلاماق سسی داها اوجالدی. نئچه لحظه آغلادی، اوجادان. گاهدان باشینی یاواشجا ترپه‌دیب «بوندان داها بیر جنایت اولماز!» دئییردی آغلایاراق. اونون سسی گئتدیکجه ضعیف‌له‌ییردی. نهایت اینله‌مه‌یه دؤندو هونکورتولری، و سس‌سیزلیکده بوْغولدو. پنجره آرخاسیندا اولان قیزجیغازا باخدیم. هله گؤزلرین اوْووردو.. گونش سون ساچاقلارین توْپلاماقدا ایدی...

بیردن اوْتوردوغو یئردن سیچرادی. سانکی الکتریک دوْلموشدو جانینا.. هؤول ایچینده اطرافا باخدی. ایکی عسکر اؤنونده دورموش اللرینده کی جوپ‌لاری ترپه‌دیردیلر.

ـ نه ائدیرسن؟!.. ـ عسکرلرین بیری سوْرو وئردی.

ـ کیم سن؟! ـ باشقا عسکر باغیردی.

عسکرلری گؤره‌ر ـ گؤرمز آیاغا قالخدی. اللرینی بوینون کؤکونده دویونله‌دی. سونرا آرخاسینی چئویردی عسکرلره، قیچلارینی بیر آز آچاراق..

بو ایشه سانکی عادت ائتمیشدی ایللر بویو..

بیر ـ بیرینه باخدیلار عسکرلر. عسکرلرین بیری ایره‌لی گلیب اونون قولتوق و جیب‌لرینی آرادی.

ـ کیمسن؟! ـ اونو صندل اوسته ایته‌له‌ییب، سؤروسون تیکرارلادی. عسکرلری گؤره‌ندن اؤزونو ایتیرمیشدی. آغزین آچیب بیر زاد دئمک ایسته‌ینده:
ـ بورادا نه ائدیرسن؟! ـ دیگر عسکر باغیردی.
او عسکردن بو عسکره گؤز دولاندیردی. سانکی اونلارین هانسینین سوروسونا اؤنجه جاواب وئرمکده آوارا ایدی.
عسکرلرین بیری جوپونو قالدیردی. ائله اونون سوروسونو جاوابلادی:
ـ «تزه دوستاقدان چیخمیشام!..» ـ دئدی. داها دؤغروسو سؤزونو قورخودان چئینه ـ توپور باغیردی.
عسکرلر بیر ـ بیرلرینه باخدیلار.
ـ سوچون نه ایدی؟! ـ جوپون قالدیران عسکر سوردو.
ـ «دئیه بیلمه‌رم.. آخی آدینی گتیرسم همن دوستاغا دؤنمه‌لی‌یم».
اوزونه دَین شاپالاق باشینی بتون صندله چالدی.. پارچالانمیش دوداغیندان قیرمیزی بیر ایز آغزیندان اَنگینه ساری یول آچدی. شاپالاغی ووران عسکر منه ساری دؤندو. نئچه آن منه باخدی. اؤزو ایله گولومسه‌دی. سانکی منی او دورومدا گؤردوکده ذوق آلیردی حدسیز.. سونرا منی اونا گؤسته‌ره‌رک دئدی:
ـ سندن سورو سؤرولاندا جاواب وئر.. اگر بونون کیمی بؤغازیندان آسیلماق ایسته‌میرسن..
آغزینین قانین سیله‌رک منه ساری باخدی. بیر آن گؤزو گؤزومه دویونله‌ندی. آغلاماغی عار بیلیردی او کیشی‌لره ایللر بویو.. آنجاق ایندی یاشلانمیشدی گؤزلری..
ـ «یوخ!..» ـ یالواردی ـ «بونو مندن ایسته‌مه‌یین.. جاواب وئره بیلمه‌رم.. آخی جاواب وئرسم..»
بیر آن ساغ قولو تیتره‌دی. عسکرلرین بیری جوْپلامیشدی اونو..
ـ تئز اول جاواب وئر.. یوخسا باشقا بیر سوچ اوسته سوچلانیر، دوستاغا گئتمه‌لی اولورسان..

گؤزلریندن یاناقلارینا ساری یول آچمیش گؤز یاشلارینی قولو ایله سیلدی. باشین دیک توتاراق دئدی:
ـ «بیلمه‌دن آغزیمدان "بوتؤو آذربایجان" کلمه‌سی چیخمیشدیر».
کناریمداکی آغاجدان بیر سس قالخدی. سسه ساری دؤندوم نئچه لحظه.. آغاجین بیر بوتاسی سینیب یئره دوشموشدو، باشینداکی بوم ـ بوش قوش یوُواسی ایله..
ـ ایندی نه ائدیرسن بورادا.. تئز اول جاواب وئر؟
ـ «اؤنجه آدینی گتیردیییم کلمه‌یه فیکر ائدیردیم.. نه اوچون یاساق اولدوغونا، او کلمه منی ۱۰ ایل دوستاغا..»
بدنینه یاپیشان آغیر جوپلار صندل اوستوندن آسفالتا چالدی اونو. سؤزو یاریمچیق قالدی. جوْپلار آلتیندا بوکولدو.. نئچه لحظه یئرده سوروندو.. او دورومدا قولونون سینماسین دا دویدوم..
عسکرلرین بیری اونا ساری اَییلدی. قولوندان توتوب گوجله قالدیردی اونو. آنجاق سینیق قول اؤز چئوره‌سینه دولاندی. آسفالت اوسته نئچه قیرمیزی لکه قوْنموشدو..
گؤزلری یومولموشدو قاندان و تورپاقدان.. عسکر قولون اؤتوره‌نده آیاق اوسته دوُرانماییب یئره سریلدی. عسکرلرین بیری ساغ دیگر عسکر سول قیچیندان توتدولار. اونو یئرده سورویه‌رک آپارماغا باشلادیلار. بیر آن گؤزلرین آچا بیلدی.. آغاجلارین آرخاسیندا قالان بینایا ساری باخدی. سونرا گؤزلری منیم اوزومده آچیق قالدی. قیزجیغاز پنجره‌نین آرخاسیندا اَللرین اوزونه باسمیشدی.
عسکرلر اونو یئرده سورویه‌رک دئییب ـ گولمکده‌کن باتی‌یا ساری آددیملاییردیلار:

ـ این دفعه باید تا آخر عمرش تو زندان بمونه.. هه..هه[1]

ـ هه.. هه.. نمیدونه.. نمیدونه.. بر اساس آخرین قانون فکر کردن هم برای اینها ممنوعه[2]

[1] - بو دفعه عؤمرونون سؤنوناجان دوستاقدا قالمالی‌دیر.. هه.. هه..

[2] - هه.. هه.. بیلمیر.. سون یاسایا گؤره بونلارا فیکرلشمک ده یاساق دیر..

قارانلیق اؤزونو پنجره‌نین شوشه‌لرینه سورتوردو. تاواندان آسلانمیش کؤزه‌رمه لامپانین ایشیغی اؤز دؤوره‌سینه دوشموشدو. اوتاغین بیر بوجاغیندا دیزلرینی قوجاقلاییب، اوتورموشدو. آچیق گؤزلری اوتاغین یالنیز بوم ـ بوش تاقچاسینا زیللنمیشدی... آییلیر. قارانلیق هله اؤزونو پنجره‌دن ایچری سوخماغا چالیشیردی.

قولاق یاتیرتدی... "دئیه‌سن قاپی چالینیر...". گیزلی بیر قورخو جانینا دولدو. "کیم اولا بیلر؟!"

آیاغا دوراندا اینله‌ییردی. بیر کؤهنه خسته‌لیک آیاغیندان یاپیشمیشدی سانکی.

ـ "کیم‌سن؟!" ـ سسینده قورخو ایزی وار ایدی.

ـ "مکتوبوز وار.."

قاپی‌یا دایانیر.. "کیمدن؟!" ـ دوشوندو. "بلکه بو بیر دوزاق‌دیر منی اؤلدورمک اوچون.."

ـ "خانیم آچین قاپینی."

سینه اوره‌یینه دار اولور. آلینین ترینی سیلیر.

ـ "من سحره‌جن بورادا دایانا بیلمه‌رم.."

قاپینی آچاندا گنج بیر اوغلانی گؤرور، بیر چانتا چیـیینیندن آسیلی.. هله ده قورخوسو وار ایدی. قونور گؤزلریله اوغلانی سوزدو. اوغلان یئر ایله گؤی آراسیندا ـ یئردن اوجادا ـ دورموشدو. قیافه‌سی جاذبه‌لی ایدی.

ـ "کیمدن‌دیر؟!"

ـ "تانری‌دان."

ـ "تانر...!" سؤزونو قورتارمادی.. اونا طرف اوزانان مکتوبا زیللەنیر.. آغ پاکات توی گونون یاشماغین نظرینه سالدی... کناریندا دورموش آداخلی‌سینا باخیر. اونا گولومسەییر... یاشی اوتوزدان یوخاری اولسادا اونون آلتون ساچلارین اؤپمک ایستەییر.

ـ "آلین قول چکین.."

مکتوب هله اونا ساری توتولموشدو. "آللاه ایندی نییه جاواب گؤندەریر؟!.."

قاپینی چالیب ایچری گئتمک ایستەییر. اوغلان آیاغینی قاپی آراسیندا قویور.

ـ "آلمامیش گئده بیلمزسیز!"

ألین مکتوبا اوزالدیر.. توتور. سرت یاپیشیر. بیر دفتر گؤزو اؤنونده ظاهیر اولور. دفتر اوسته بیر قلم شاخ دورموشدو، دایاقسیز.. قلم‌دن یاپیشیر: "سنی هله‌ده سئویرم دونیالار قدەر"، یازیر، قول چکیر. اوغلان قئیب اولور... قارانلیق آلیر یئرینی.. اوتاغا قاییدیر...

مکتوبو تله‌سیک آچیر. تعجب‌له اونون ایچینه باخیر. بیر حب، آغ کاغیذا یاپیشیب. نئچه آن فیکره دالمیش حالدا، حبه باخیر.. "آللاه درمانیم‌دیر می اؤلوموم مو؟" دئیه دوشونور. اختیارسیز قاپی آغزیندا اولان دمیر بیر کاسا ایله تای قولپا گؤزو ساتاشیر..

یاتاغا گیره‌رکن: "حؤکم اونون حؤکمودور..." ـ دئییر...

قولاقلاری بیر زاد سئزیر...

ـ " هاچاناجان یاتاجاقسان! منی گؤرمک ایستەمیرسن؟...".

سسین تانیش اولدوغونو آنلاییر.

ـ "اونون سسی‌دیر... مطبخدن گلیر...". سورعتله آیاغا قالخیر. مطبخین قاپی آستاناسیندا اونو گؤرور، الینده تفسی، تفسی‌ده ایکی چای... گولومسەییر...

قارا ساچلاری پاریلداییردی. تفسینی اونون الیندن آلماق اوچون اونا ساری قاچیر: "هاچان گلدین مارالیم؟!".
ـ "گئجه‌دن خئیلک گئدیردی...سن یاتمیشدین...".
مکتوبلا داوانین ماجراسین دئمک ایسته‌ییر..."سؤزمو اینانماز... فیکر ائدر یوخو گؤرموشم...".
قوللارینی آچیر. دوْداقلاری، دوداقلارینا قونور... سونرا تفسینی اللرینه وئریر. اوتاغا ساری گئدیر... اوغلان آردیجا یولا دوشور.
ایستیکانلارین ترپنتی سسلریندن تفسی‌یه باخیر...بیردن اورَیی دؤیونمه‌یه باشلاییر. گؤزلری کیچیلیر. ایکی اورَک شکلینده اولان قیزیل بویون‌باغی، ایستیکانین ایچینده اوزوردو. اوجادان گولور، اختیارسیز..."او بویون‌باغینا باخ! سنینله منیم اوریییم‌دیر. بیر ـ بیرینه قوووشورلار..." قیزیل ساتان دوکانین قاباغیندا اؤزونو گؤردو... نئچه لحظه خیاوانی آددیملادیلار...
بیردن گؤزلری چاناغیندان چیخیر... بویون باغی‌نین اورکلری آیریلماغا باشلاییر... بدنی تیتره‌ییر... اللری قورویور...قان دامارلاریندا دوْنور...پولیس تئل‌سیزلری اوغولداییر... تفسی اللری آراسیندان آشاغی دوشور...
ایستیکانلارین سینماق سسی قالخماقلا، بیر باغیرتی ایله آییلیر... اوتاق باشینا فیرلانیر... اطرافیندان دهشتلی سسلر گلیر، اوجا قهقهه‌لر آراسیندا... اوتاغین میله‌لری تیتره‌ییر... اللری ایله قولاقلارینی توتور. بیر سس قولاقلاریندا جینگیلده‌ییر... أری‌نین سسینه بنزه‌ییردی او سس:
ـ "وفاسیز...وفاسیز...".

قایناقلار

کیتابلار :

کند گلینی ـ علی داشقین ـ چاپ ۱۳۸۰

یاشیل دؤزوم ـ یوسف بهنمون (دالغین) ـ چاپ ۱۳۸۴

دلی رسام ـ آ. دنیز ـ چاپ ۱۳۸۴

سارای ـ آ. دنیز ـ چاپ ۱۳۸۲

آلتون خیال قوشو ـ باقر رشادتی ـ چاپ ۱۳۷۹

یورد ـ عزیز محسنی ـ چاپ ۱۳۷۷

دده‌قورقود ـ عزیز محسنی ـ چاپ ۱۳۸۱

مانقورت ـ توغرول آتابای ـ چاپ ۱۳۸۰

دون کیشوت و دلی دومرولون کؤرپوسو ـ صالح عطایی ـ چاپ ۱۳۸۳

آذربایجان حئکایه‌لری ـ محمد صبحدل و فاطمه میرحسن پور ـ بیرینجی جیلد ـ چاپ ۱۳۸۳

هه! ـ والی گؤزه‌تن ـ چاپ ۱۳۷۵

دومانلی گونلر ـ اسماعیل هادی ـ چاپ ۱۳۶۴

ایتگین اولدوز ـ علیرضا ذیحق ـ چاپ ۱۳۸۵

آذربایجان گولوشو ـ حسین اولدوز و ع. آغ چایلی ـ چاپ ۱۳۶۱

کوچه‌لره سو سپمیشم... ـ مرتضی مجدفر ـ چاپ ۱۳۸۰

تلخون ـ صمد بهرنگی ـ چاپ ۱۳۵۷

سنه ساری ـ م. کریمی ـ زنجان ۱۳۷۸

قارلی ارک ـ حمید آرغیش ـ خوی ۱۳۷۷

و سنین حئکایه‌لریم... ـ حمید آرغیش ـ خوی ۱۳۸۲

قوی اولسون اون ـ م. میشوولو ـ تبریز ۱۳۷۲

آنا دیلی ـ درسلیک کیتابلار ـ ۶ جیلد ده
یئددی نار، نادر ائلخان ـ خوی ۱۳۷۹
آواوا ـ ناصر منظوری ـ چاپ ۱۳۸۴
ادبی ـ تنقیدی آراشدیرمالار ـ ا. آلاو ـ اوچ جیلد ده ـ ۱۳۸۰
قارا چوخا ـ ناصر منظوری ـ چاپ ۱۳۷۳
سون ناغیل، سون افسانه ـ ناصر منظوری ـ چاپ ۱۳۶۹
کئچن خاطیره‌لر ـ ج. میاندابلی ـ چاپ ۱۳۸۱
منیم آدلاریم ـ صالح عطایی ـ چاپ ۱۳۸۳
فرهنگ نام آوران خوی ـ بهروز نصیری، زهرا عاشرزاده ـ چاپ ۱۳۸۲
دارتیلمامیش دنلر ـ باریشماز ـ چاپ ۱۳۸۴
کوللر کولک اته‌ییندە ـ یوسف بهنمون ـ ۱۳۸۸
قصه نویسی- رضا براهنی – ۱۳۷۸

درگی و گونده‌لیکلر :

آذربایجان روزنامه‌سی ـ ۱۳۲۴
مهد آزادی (روزنامه) ـ بعضی سای‌لاری
مهد آزادی (آدینه) ـ بعضی سای‌لاری
یول درگیسی ـ بوتون سای‌لاری
ندای خوی (هفته‌لیک) ـ بوتون سای‌لاری
امید زنجان (هفته‌لیک) ـ بعضی سای‌لاری
ارک (هفته‌لیک) ـ بعضی سای‌لاری
صاحب (هفته‌لیک) ـ بعضی سای‌لاری
فجر آذربایجان (گونده‌لیک) ـ بعضی سای‌لاری
یاشیل یول (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ تام سای‌لاری

چاغری (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ بوتون سای‌لاری
نوید آذربایجان (هفته‌لیک) ـ بعضی سای‌لاری
پیام اورمیه (هفته‌لیک) ـ بوتون سای‌لاری[1]
عصر آزادی (هفته‌لیک) ـ بعضی سای‌لاری
دده‌قورقود (درگی) ـ بوتون سای‌لاری
گونش (درگی) ـ بوتون سای‌لاری
یئنی یول (ادبی مجموعه) ـ بوتون سای‌لاری
اینقلاب یولوندا (درگی) ـ بوتون سایلاری
وارلیق (درگی) ـ بعضی سایلاری
اردم (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ بعضی سایلاری
آینا (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ بوتون سایلاری
اؤیره‌نجی (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ بوتون سایلاری
اختر (هفته‌لیک) ـ بعضی سایلاری
اورین (هفته‌لیک) ـ بعضی سایلاری
ایشیق (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ بوتون سایلاری
نسیم (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ بوتون سایلاری
سحر (اؤیره‌نجی‌سل درگی) ـ بوتون سایلاری
صبح صادق ـ بوتون سایلاری
کوراوغلو (درگی) ـ بوتون سایلاری (بو درگیدن یالنیز ۳ سایی نشر اولدو.)
یولداش (درگی) ـ بوتون سایلاری ـ (بو درگی هفته‌لیک اولاراق ۲۱ نمره یاییلدی.)
اودلار یوردو (هفته‌لیک) ـ بوتون سایلاری (یالنیز ۳ سایی نشر اولا بیلدی)

---

[1]- بو هفته‌لیک سونرالار آد ده‌ییشه‌رک نوید آذربایجان آدینی آلدی.

بیرلیک (ایرانین مترقی ترک روشنفکرلر جمعیتی‌نین اورقانی) ـ بوتون سایلاری
یاشماق (ادبیات درگیسی) ـ بوتون سایلاری
آذری (درگی) ـ بوتون سایلاری
پیک آذر (درگی) ـ بوتون سایلاری
یاپراق ـ اوچ آیلیق درگی ـ نمره ۵۰